

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี ๑

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระธรรมเมธาภรณ์

(ระแบบ จิตภาโณ)

ป.ธ.๖, ศ.น. บ., M.A.

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ์วิหาร

วันเสาร์ที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

למרת רחל מלובינסקי: 1980

หมายรับสั่งที่ ๑๑๔๕๐

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๘

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) อายุ ๘๑ ปี พรรษา ๖๐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร
มรณภาพด้วยโรคมะเร็งของกล้ามเนื้อเรียบที่หลังศีรษะ ณ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันจันทร์ ที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๓.๒๕ น.

วันเดียวกันนี้ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศ
ประกอบศพ ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานไตรครอง โกศโล ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปี กลองชนะประโคม
เวลาพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ.

ค.ม.ก.ช./พิมพ์/๓๐๓๐ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ)
	เพื่อทราบ.	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
		เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๓๑๙๕๒

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๘

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่พระราชนัดดาในกรมพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๖.๓๐ น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนาถ้อยคำ ๑ พระ ๔ รูป สวดธรรมคาถา

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปที่สวดพระพุทธมนต์แต่ก่อน ถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉันทน์

เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เชิญโกศศพขึ้นรถอวประเทียบจากศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร ไปยังเมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร หยุครถเชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตรทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทานเพลิง

วันอาทิตย์ ที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ เวลา ๐๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามบาท ในการเก็บอัฐิ.

ค.ภ.
ค.ภ.กษ/พิมพ์/๓๐๑๐/ทาน

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ)
	เพื่อทราบ	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ
		เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๖๙๕

สำนักพระราชวัง

๑ มิถุนายน ๒๕๕๘

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร โปรดเกล้า ฯ ให้ พลอากาศเอก เกษม อยู่สุข
เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาโณ) ณ ศาลา ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๘.๓๐ น.

ป.ป.

คมกฤษ/พิมพ์/คชพ๐ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตญาโณ)
	เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ป.ป.

ผู้รับรับสั่ง

ป.ป.

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๒๖ ๙๕

สำนักพระราชวัง

๓ มิถุนายน ๒๕๕๘

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตดามาตุ ทรงโปรดให้ นายสุรียพันธ์ ราชวังเมือง เชียงพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) ณ ศาลา ๓๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วันพุธ ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๘.๐๐ น.

ป.ห

คมกฤษ/พิมพ์/ทพอ./ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ป.ห

ผู้รับรับสั่ง

ป.ห

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นับแต่พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ ป.ธ.๖ , น.ธ.เอก , ศน.บ. , M.A.) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้มรณภาพด้วยโรคมะเร็งของกล้ามเนื้อเรียบที่ผนังศีรษะ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๐๓.๒๐ น. ณ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร สิริรวมอายุ ๘๑ ปี พรรษา ๖๐

สมเด็จพระมหามิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานน้ำหลวงสงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาชิริญาณ วัดบวรนิเวศวิหาร ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันจันทร์ที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เวลา ๑๗.๐๐ น.

การนี้ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานไตรครอง โกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับเกียรติยศ ปี กลองชนะประโคมเวลารับพระราชทานน้ำหลวงสงศพ

และทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) ณ ศาลาชิริญาณ วัดบวรนิเวศวิหาร ๑๕๐ ปี วัดบวรนิเวศวิหาร และเมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร วันที่ ๓๐-๓๑ ตุลาคม และ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร โปรดเกล้าฯ ให้ พลอากาศเอกเกษม อยู่สุข เชิญพวงมาลาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไปวางที่หน้าโกศศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ทรงโปรดให้ นายสุริยพันธ์ ราชวังเมือง เชิญพวงมาลาในพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ไปวางที่หน้าโกศศพ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ)

หากพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาคุณทั้งปวงนี้ทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะอนุโมทนาปิติโสมนัสและซาบซึ้งเป็นล้นพ้น ในพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาคุณที่ได้รับพระราชทานและประทานเกียรติยศอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

อาตมาภาพทั้งปวง พร้อมทั้งผู้เป็นญาติและคณะศิษยานุศิษย์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรแต่สมเด็จพระมหามิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ และพระบรมวงศานุวงศ์ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) และขอจารึกพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ไปชั่วกาลนาน

ขอถวายพระพร

คณะสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหาร

คำนำ

วันจันทร์ที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๘ เป็นวันที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้สูญเสียพระเถระผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาและของวัดบวรนิเวศวิหาร คือท่านพระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ ป.ธ.๖, ศน.บ. M.A.) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้มรณภาพด้วยโรคมะเร็งกล้ามเนื้อเรียบที่หนังสือพระชนม โรงพยาบาลวิชัยยุทธ กรุงเทพมหานคร สิริรวมอายุ ๘๑ พรรษา ๖๐

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) ท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยดำรงตำแหน่งเป็นประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย และงานส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยดำรงตำแหน่งเลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประธานศูนย์ ฯ อีกทั้งยังโดดเด่นด้านงานวิชาการ และงานแต่งตำราทางพระพุทธศาสนา โดยมีผลงานเป็นที่ประจักษ์มากมายนับไม่ถ้วน รวมทั้งงานแสดงธรรมเทศนาทุกวันอาทิตย์ ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร และอบรมกรรมฐานและแสดงธรรมเทศนาตามวาระต่าง ๆ ซึ่งท่านได้รับมอบหมายจากเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก โดยท่านก็ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี ส่วนงานด้านการปกครองภายในวัดท่านดำรงตำแหน่งกรรมการวัดบวรนิเวศวิหาร ดูแลงานภายในวัดที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งให้การอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรบวชใหม่ ให้ได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างทั่วถึง

ในการที่ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์การพระราชทานเพลิงศพพระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) ครั้งนี้ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้จัดพิมพ์หนังสือประวัติและผลงานของพระคุณท่าน ตลอดจนได้พิจารณาจัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่พระคุณท่านได้เรียบเรียงไว้จำนวน ๕ เล่ม คือ ธรรมปริทรรศน์ ๑, ธรรมปริทรรศน์ ๒, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, จากใจสู่ใจด้วยไมตรี ๑, จากใจสู่ใจด้วยไมตรี ๒ เพื่อเป็นธรรมบรรณาการมอบเป็นอนุสรณ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการดังกล่าว

ขอคุณบุญราศี ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือทั้งปวงได้กระทำบำเพ็ญอุทิศถวายมาแต่ต้น ตลอดจนกุศลอันเป็นกัลปนาจากการพิมพ์หนังสือนี้ จงสัมฤทธิ์อภิวินิบาภิบาลวิบุลยผลแก่พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ) ตามสมควรแก่คติวิสัยทุกประการเทอญ.

วัดบวรนิเวศวิหาร

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ภาค ๑

พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวม เรียบเรียง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

รวบรวม เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๘

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์งานพระราชทานเพลิงศพ

พระสุเมธาธิบดี

๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ (มาฆบูชา)

กองทุนไตรรัตนานุภาพ

๓,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พระตำหนักกลาง วัดบวรนิเวศวิหาร

บางลำพู กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๐-๒๒๕๑-๒๑๓๙ โทรสาร ๐-๒๒๕๑-๓๖๗๕

กองทุนไตรรัตนานุภาพ

วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู กรุงเทพมหานคร

พิมพ์ที่ พรศิริการพิมพ์

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

โทร. ๐๒-๕๓๙-๘๖๓๒, ๐๙-๗๙๖-๗๙๙๖ โทรสาร. ๐๒-๕๓๐๖๐๙๑

นางจรรพวรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พุทธศักราช ๒๕๕๘

คำนำ

หนังสือเรื่อง “จากใจสู่ใจด้วยไมตรี” เล่มนี้ เป็นผลงานการเรียบเรียงในรูปของจดหมายจากเพื่อนถึงเพื่อน เป็นการนำเที่ยวในเชิงวิชาการ ผ่านการเที่ยวไปพบเห็นสถานที่นั้นๆ แล้วศึกษาในรูปของการสืบสาวความเป็นมาของบ้านเมือง สังคม ศาสนา ปรัชญา ประเพณีที่น่าสนใจ โดยเป็นมุมมองจากมิติของนักศึกษาศาสนา อาจจะพูดว่าเป็นสารคดีเชิงท่องเที่ยวก็ได้

ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๕ ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาปริญญาโท ด้านศาสนาปรัชญาที่มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย ก่อนจะไป **คุณบุญปลอด วรโชติ** บรรณาธิการวารสารพุทธธรรม ของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ขอให้เขียนบทความเล่าเรื่องที่ได้ไปพบมา เพื่อนำมาลงในหนังสือพุทธธรรม เดือนละ ๑ ตอน โดยมีความยาวตอนละประมาณ ๕ หน้ากระดาษพิมพ์ดีด เห็นว่าถ้าจะเขียนควรเป็นเรื่องที่มีสาระมากกว่าจดหมายเล่าเรื่องทั่วไป แต่เพราะคณะที่ไปศึกษานั้น ท่านเรียกว่า “คณะบาลีสันสกฤต” แต่เนื้อหาจริงๆ หนักไปในการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาในระดับต่างๆ ข้อความที่นำมาลงในจดหมายแต่ละฉบับ จึงหนักไปทางลัทธิศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมเป็นหลัก

เมื่อมองด้านกาลเวลา เป็นเอกสารที่ผ่านเวลามาถึง ๓๐ กว่าปี แต่เนื้อหาสาระหาได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาไม่ ส่วนใหญ่คงเป็นความจริงตามหลักฐานที่นำมาลงไว้ ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีฐานะเป็นประวัติศาสตร์ของประเทศอินเดีย หนังสือนี้จึงจัดว่าคงทันสมัยอยู่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ต่อมาได้มีคนพบเอกสารเรื่องนี้ในหนังสือพุทธธรรม มีการพูดคุยกันว่าน่าจะรวบรวมทำเป็นเล่มรักษาสาระที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้ากันมากพอสมควรไว้ ทางพระคิวกการพิมพ์รับหน้าที่ติดตามต้นฉบับโดยถ่ายเอกสารจากหอสมุดแห่งชาติ แต่เมื่อนำมาเรียงดูปรากฏว่าข้อความยาวถึง ๑๐๐๐ หน้า จึงมีปัญหาในด้านค่าพิมพ์ เพราะตามปกติแล้วจะจัดพิมพ์ในรูปของการเผยแพร่ ซึ่งต้องอาศัยทุนในการจัดพิมพ์ที่ได้จากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาเป็นเหตุให้ต้องยับยั้งไว้นานพอสมควร

กาลต่อมา ได้มีการจัดงานพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณพระสุเมธาธิบดี(บุญเลิศ ท.คลองสังสอน) อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม รองประธานกรรมการบริหารศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ซึ่งตำแหน่งหลังนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และได้จัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ร่วมกันจากพุทธคักราช ๒๕๒๗ จนถึงปีที่ท่านมรณภาพ

เห็นควรจัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ท่านที่มาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพท่าน จึงได้ตกลงจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “จากใจสู่ใจด้วยไมตรี” ซึ่งเดิมที่ใช้คำว่า “จดหมายจากพาราณสี” แต่เพราะมีความหนามากจึงจัดแบ่งออกเป็นสองภาค การพิมพ์คราวนั้นพิมพ์เพียง ๒,๐๐๐ เล่ม โดยมีความตั้งใจว่าจะพิมพ์ให้ถึง ๕,๐๐๐ เล่ม ค่าพิมพ์ส่วนหนึ่งเป็นของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย อีกส่วนหนึ่งเป็นของ พลเอกเสรี พุกกะมาน และ ดร.รัชนีพร พุคยาภรณ์ พุกกะมาน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีปทุม แม้ในการพิมพ์ครั้งนี้ก็คงอาศัยทุนบริจาคของท่านทั้งสองอีก ร่วมกับ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์
ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

เนื้อหาสาระจากหนังสือเรื่อง “จากใจสู่ใจด้วยไมตรี” เล่มนี้
นอกจากเป็นการแสดงหลักวิชาดังกล่าวนั้นๆ แล้ว ยังเป็นการรักษา
ผลงานการเรียบเรียงหนังสือในรูปแบบหนึ่งไว้ ด้วยความคาดหมายว่า
หนังสือเล่มนี้คงอำนวยความสะดวกให้แก่ท่านผู้อ่านตามสมควร แต่
เนื่องจากเป็นการนำศึกษาในรูปของการเที่ยว บางกรณีไม่อาจให้
รายละเอียดเต็มตามกรอบของวิชาการในด้านนั้นๆ ได้ เพราะต้องการ
ทำในรูปของการแนะนำพอรู้จักหน้าตาของวิชาด้านนั้นๆ พอสมควร
เท่านั้น อย่างไรก็ตามหวังว่า หนังสือเล่มนี้คงจะสามารถให้ความรู้
ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระของเรื่องแต่ละเรื่อง ที่ได้นำมาลงไว้มาก
พอต่อการทำความรู้จักกับเรื่องต่างๆ ตามที่ได้มาลงไว้

ขออนุภาพแก่คุณพระศรีรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพสักการะ
ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ได้โปรดดลบันดาลอภิบาลรักษาให้ทุก
ท่านที่มีส่วนให้หนังสือเล่มนี้ได้ออกมาเป็นรูปเล่ม โดยเฉพาะ พลเอก
เสรี พุกกะมาน และ ดร.รัชนิพร พุคฆยาภรณ์ พุกกะมาน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีปทุม ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการพิมพ์
เผยแผ่ และท่านที่ได้รับเอกสารเล่มนี้มาจะด้วยวิธีใดก็ตามให้
ประสบความสุขความเจริญ มีความไพบุลย์ด้วยคุณธรรมความดี
ตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศแสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ)

เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ผู้ดำเนินงานกองทุนไตรรัตนานุภาพ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สารบัญ

จากใจสู่ใจ

เสริมอรรถา	๑
ความดีทานุชาติ	๑๓
ยิ่งเล็ก ยิ่งไกล	๒๔
ยิ่งใหญ่ ยิ่งใกล้	๓๖
วินัยดีจัดเป็นอุดมมงคล	๔๗
ความเป็นปราชญ์ของครูทั้ง ๖	๕๘
ขอทาน ใครมากกว่ากัน ?	๖๘
คนวัดพึงคนวัด	๘๐
ถึงที่แล้วก็ควรรู้เขา	๙๖
ควรตั้งความเพียรแบบถวายเป็น	๑๐๔
อธิปไตยแห่งองค์พระศาสดา	๑๑๕
ศรัทธามั่นย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ	๑๒๘
อธิบายความรู้แบบนทีโทษ	๑๓๘
ความรู้เดิมเสริมเพิ่มความรู้	๑๔๗
รู้บ้างแล้วรู้ต่อ	๑๕๗
จิตสำคัญกว่ากายไซ้หรือไม่	๑๖๗
วิธีบำรุงวัด	๑๗๗
ทำบุญอย่างประหยัด	๑๘๗
คนขอทานต้มคนให้ทาน	๑๙๖
มหาราชานในหมู่เพื่อน	๒๐๖
นรกในเมืองมนุษย์	๒๑๖
รู้อดีตสอนปัจจุบัน	๒๒๖

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

รู้ปัจจุบันโดยอดีต	๒๓๕
กรีก-อินเดีย	๒๔๕
จากนักยะและจันทร์คูปต์	๒๕๕
ที่ต่ำ ภาษนะต่ำ	๒๖๖
พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงชำระพระพุทธศาสนา	๒๘๖
พระเจ้าอโศกมหาราช มุมมองที่ควรรู้	๒๙๗
นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโลก	๓๐๘
จอมทัพธรรม	๓๑๙
ขันตินำสุขมาให้	๓๒๙
นี่คือพาราณสี	๓๓๙
ความไม่รู้ของมนุษย์ “กาม กิณ นอน กลัว”	๓๔๙
รอบรั้วมหาวิทยาลัย	๓๖๙
ซากที่เห็น เน้นความจริง	๓๘๐
ธรรมยาตรา ณ ปากวาง	๓๙๑
หลักพิจารณาพระศาสนา	๔๐๓
มูลคันธกุฎี	๔๑๖
ความจริงหยุดยาก	๔๒๗
ธรรมเสนา กองทัพธรรม	๔๓๙
การศึกษาของสงฆ์	๔๖๒
ท่านอนาคาริกศรีเทวมิตร ธรรมปาละ	
ธรรมดาของโลก	๔๗๓

เสริมอัตรา

เพื่อนรัก

ในที่สุดผมก็ได้เดินทางเพื่อไปเสริมอัตรายังมหาวิทยาลัย
พาราณสีจนได้ ถึงแม้ว่าตามความรู้สึกอันแท้จริงจะไม่ปรารถนา
ก็ตาม แต่เมื่อเป็นความหวังดีของท่านผู้ปรารถนาดี และท่านผู้ใหญ่
ที่เคารพนับถือ ท่านต้องการจะให้ทำอย่างนั้น ก็ต้องสนองตอบ
เจตนาดีของท่านจนสุดความสามารถ

คุณอาจจะสงสัยในคำว่า **เสริมอัตรา** อันที่จริงเป็นคำที่ผม
คิดขึ้นเองและใช้ด้วยตนเอง หลังจากผ่านการสังเกตอะไรๆ มาพอ
สมควร โดยเฉพาะเพื่อนฝูงที่ไปเรียนต่อกลับมา ก่อนจะไปก็สนิท
สนมคุ้นเคยกันดี ไปเพียงปีสองปีกลับมาดูอะไรๆ เปลี่ยนแปลงไป
เพราะอัตราโตขึ้น มีอยู่เพียงคนเดียวที่จบปริญญาโทมาจากอเมริกา
เคยเป็นนักศานามาก่อน ท่านพูดน่าฟังว่า การไปทำปริญญาโทเพียง
สองปีนั้น อันที่จริงหาจะอะไรมากนักไม่ ขอให้เราทดลองด้วยการนำ
หนังสือมาอ่าน มีคนแนะนำพร้อม ใช้เวลาทั้งสองปีเต็ม จะพบว่า
ความรู้ไม่ได้เพิ่มอะไรขึ้นมากเลย ผมเองก็เห็นจริงตามท่านว่า แต่มั่นใจ
ว่าความรู้ อาจจะไม่เพิ่มขึ้นมากนักจริง ถ้าคนไม่ระวังใจตนเอง อัตรา
จะเขื่องขึ้นพอดูทีเดียว ดังนั้นผมจึงคิดคำนี้ขึ้นมา ก่อนจะไปอินเดีย
เพื่อนเขาถามว่า จะไปอินเดียหรือ? ไปเรียนวิชาอะไร? ก็บอกเขา
ไปว่า คิดว่าจะไปเรียนเสริมอัตรา ในวิชาปรัชญาทั่วไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เพื่อนเขามองงงๆ เหมือนกัน แต่ก็ไม่ปรารถนาที่จะอธิบายอะไร เพราะมั่นใจว่า เราพูดขนาดนี้เขาต้องเข้าใจเช่นเดียวกับที่คุณเข้าใจความหมายของคำนี้

หลังจากกระเสือกกระสนมาจากบ้านนอกเพื่อทำปริญญาตรี ในกรุงเทพฯ ด้วยความกระตือรือร้นในตอนแรก จนทำปริญญาสำเร็จไป ความรู้สึกต้องการปริญญาซั๊กจะเลือนหายไป เพราะมองเห็นว่า การเรียนเพื่อปริญญา นั้น ดูเหมือนยิ่งเรียนมากยิ่งไกลตนเองมากขึ้น หนักๆ เข้าอาจจะไม่รู้จักตนเอง จนลืมตนเอง ได้ในวันหนึ่ง หากไม่รู้จักระวังรักษาจิตของตน

เมื่อหันมาสนใจเรื่องศาสนา โดยการศึกษาและคิดธรรมะมากขึ้น ความรู้สึกในทำนองนั้นก็ยิ่งมากขึ้นจนเกิดความมั่นใจอย่างหนึ่งว่า “อันความรู้ที่แท้จริง” นั้น จะต้องเป็นความรู้ที่เราเกิดความเข้าใจว่า “เรารู้” ไม่ใช่คนอื่นรับรองว่า “เรารู้” ทั้งๆ ที่บางที่เราก็ไม่ได้รู้อะไรมากนัก แต่เมื่อผ่านการทดสอบของเขาได้ เขาก็ให้ปริญญาบัตร ประกาศนียบัตรแก่เรา เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันต่อสังคมว่า ท่านผู้นี้เป็นคนมีความรู้ เป็นบัณฑิต ทั้งๆ ที่บางที่เราไม่มี แม้แต่การเข้าใจใกล้ความเป็นบัณฑิตตามความหมายอันแท้จริงของศัพท์ และดังที่นักปราชญ์ทางศาสนายอมรับนับถือกัน

คำว่า **บัณฑิต** นั้น ออกมาจากคำสองคำ คือ **บัณฑิต** ได้แก่ *ความคิด ปัญญา* บวกกับ **จิต** แปลว่า *ไป ดำเนิน นำมารวมกัน* แปลว่า *ท่านผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา* หรือว่า *อยู่ด้วยความคิด* ความหมายของบัณฑิตจึงเน้นหนักไปในทางปฏิบัติมากกว่าการเรียนหรือการมีปริญญา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของบัณฑิตเอาไว้ว่า

“เมื่อคิดยอมคิดการที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ตนเอง การที่เกื้อกูลแก่คนอื่น การที่เกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและคนอื่น จนถึงเกื้อกูลแก่โลกทั้งปวง อย่างนี้แลภิกษุชื่อว่าเป็นบัณฑิตมีปัญญา”

ในที่แห่งหนึ่งทรงแสดงว่า

“บัณฑิตยอมคิดความคิดที่ดี พูดคำพูดที่ดี และทำกรรมที่ทำด้วยดี”

อันเป็นการแสดงว่า ในทางพระพุทธศาสนาหรือความหมายของบัณฑิตนั้นอยู่ที่การ

“มีคุณธรรม คือปัญญาที่แสดงออกมาทางความคิด ความรู้เหตุรู้ผลรับผิดชอบต่อตนเอง และการมีชีวิตที่เป็นประโยชน์”

ผมจึงคิดและพยายามที่จะเข้าใจความเป็นบัณฑิตอย่างนั้น มากกว่าการเรียนเอาปริญญาเป็นเครื่องรับรองจากคนอื่น หรือจากสถาบันต่างๆ ถึงแม้จะไม่สามารถเข้าถึงได้เต็มที แต่การพยายามเพื่อเดินไปในวิถีทางนั้นน่าจะจะได้ประโยชน์จากความเป็นบัณฑิตมากกว่าปริญญาบัตรไม่ใช่หรือ?

จากหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่พวกเราศึกษากันมา เป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า

“ความรู้ที่แท้จริงนั้นคือความรู้ที่เกิดจากผู้นั้นรับรองตนเองว่า ตนรู้ ไม่ใช่คนอื่นยืนยันให้ ทั้งๆ ที่ตนเองไม่รู้อะไรมากนัก”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เคยพบในตอนท้ายของพระสูตรหลายพระสูตรที่แสดง
ความรู้ของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ว่า ก่อนจะเข้าถึงความรู้นั้น
จิตของท่านจะเดินไปตามลำดับคือ เกิดเบื่อหน่ายในสังขาร เป็นต้น

เมื่อหน่ายแล้วจิตท่านจะคลายความกำหนัด คือความยึดติด
พอใจรักใคร่ พอคลายกำหนัดจิตท่านก็พ้นจากความถือมั่น เมื่อจิต
ท่านพ้น ท่านจะเกิดญาณขึ้นมารู้ด้วยตนเองว่า “เราพ้นแล้ว หรือ
รู้แล้ว” ต่อแต่นั้นท่านจะทราบด้วยตนเองว่า ไม่ต้องเกิดอีก เป็นต้น
ท่านจึงได้นามว่า “พุทธะ แปลว่า ผู้รู้” อย่างแท้จริง โดยไม่ต้อง
ให้ใครรับรอง แต่นี้เป็นเรื่องความรู้ขั้นสูง ซึ่งเน้นหนักไปในทางปฏิบัติ
แม้ความรู้ที่เป็นปริยัติ ผมเองก็ยังเชื่อมั่นท่านที่ศึกษาค้นคว้าจนมี
ความรู้เข้าใจอย่างดีในขั้นนี้ว่าเป็นผู้รู้ผู้นั้นเอง

ถ้าเราสังเกตให้ดีจะพบว่า นักปราชญ์ของไทยนั้นไม่ค่อยมี
ประกาศนียบัตรมากนัก แต่ความรู้ของท่านสุดหยั่งคำนวณได้ เช่น
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระมหา
สมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นเปรียญ ๕ ประโยค
เท่านั้น แต่ความรู้อันแท้จริงของท่าน ใครๆ ต้องยอมรับว่า สุดหยั่ง
แม้บุคคลในปัจจุบันนี้ก็มีให้เห็น เช่น ท่านพุทธทาส, ท่านเสถียร
โพนินันทะ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ท่านพุทธทาสเป็นเปรียญ ๓ ประโยค
ท่านเสถียรนั้นดูเหมือนจะ ม.๕ แต่ใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า ความรู้ใน
พระพุทธศาสนาของท่านเหล่านี้กว้างขวางมาก ยิ่งท่านพุทธทาส
ด้วยแล้ว ดูเหมือนจะไหลออกมาไม่ขาดสายทีเดียว ไม่ว่าในการพูด
หรือการเขียนก็ตาม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ผมศรัทธาในการแสวงหาความรู้แบบนี้ เพราะดูเหมือนจะสะดวกดี ไม่เปลืองเงินทองมากนัก แต่อาจจะได้ความสงบใจพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ จะช่วยให้รู้จักตนเองดียิ่งขึ้นไม่มากนักน้อยเพราะเป็นการเรียนที่ไม่ใกล้ชิดตนเองจน อาจจะไม่ทำให้ลืมหัด ถ้าหากไม่ขาดสติจนเกินไป

นั่นก็อาจจะเป็นไปได้แค่เพียงความคิดฝันว่าจะให้เป็น อย่างนั้น แต่ในแง่ของความเป็นจริง เราไม่อาจจะทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกประการ ในเมื่อเราเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ที่มีแนวโน้มไปในทางนิยมปริญญาบัตร ใครไม่มีปริญญาโอกาที่จะก้าวไปข้างหน้าอย่างสง่าเช่นนั้นมีน้อย นอกจากท่านที่มีความสามารถจริงๆ เท่านั้น แต่การที่จะเป็นเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายนัก หรืออาจจะต้องตายอยู่ในท่ามกลางกองตำราก็ได้

ผมเองถึงแม้จะชอบเช่นที่กล่าวมา แต่รู้สึกตัวว่ามีขีดความสามารถจำกัดยิ่ง อาจจะเดินตามท่านเหล่านั้นโดยไม่เห็นหลังท่านเลย แต่ใจก็รักที่จะเดินตามอยู่ จึงมีแต่ความตั้งใจที่จะพยายามเพื่อให้ใกล้ท่านที่กล่าวมาแล้วพอสมควร ก็น่าจะเป็นการเพียงพอ แต่ว่าในเมื่อสังคมมีแนวโน้มดังกล่าว เราก็ต้องคล้อยตามสังคมบ้างในสิ่งที่ไม่เป็นความเสียหาย และอาจใช้ผลจากการคล้อยตามสังคมมาเป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่นก็อาจจะเข้าใกล้ความเป็นบัณฑิตอยู่บ้าง ถึงแม้จะไม่มากนักทั้งเป็นเจตนาดีของท่านที่หวังดีและท่านผู้ใหญ่ดังกล่าวแล้วจึงตกลงว่าไปเรียนก็ไปกัน

อันที่จริงความตั้งใจจะไปอินเดียนั้นเคยเป็นความใฝ่ฝันมาแต่อดีตกาลที่ออกจะนานพอสมควร เป็นความคิดที่เกิดหลังจากอ่านพุทธประวัติเล่มสามจบ ได้ทราบถึงสังเวชนียสถานและผลดีในการทำจิตให้เลื่อมใสในสังเวชนียสถานเหล่านั้น แต่ฝันนานๆ เข้าเห็นว่าจะสำเร็จได้ยากเลยเลิกฝันไปนานแล้ว ถึงแม้พรรคพวกเพื่อนฝูงทั้งในเมืองไทยและอินเดียจะกระตุ้นอย่างไร ก็เฉยๆ

เหตุเพราะตั้งใจจะเดินทางดังกล่าว กำลังเตรียมตัวอยู่พอสมควรแล้วด้วย ยังหาแต่โอกาสเหมาะเท่านั้น บังเอิญเกิดหาโอกาสที่หาไม่ค่อยจะได้ขึ้นมา แต่แล้ววันหนึ่งความฝันที่เลิกฝันนั้นชักจะเป็นจริงขึ้น เพราะไปพูดเล่นๆ กับท่านที่สนิทคุ้นเคยกันว่าคิดว่าจะไปเรียนต่ออินเดีย แต่หาเวลาเป็นของตัวเองยากเหลือเกิน ท่านผู้นั้นเลยสนับสนุนทันทีพร้อมกับแสดงความจำนงจะช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายด้วย เล่นเอาตกใจไปเหมือนกัน แต่ก็ยังไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ เพราะเราได้พูดไปเอง ครั้นจะยอมรับ ใจก็ไม่อยากจะไป แต่ท่านผู้นั้นดูจะตั้งใจแน่วแน่เสียแล้ว จึงขอมอบผ่านทางผู้ใหญ่ให้เป็นทุนการศึกษาในอินเดียของผม ซึ่งท่านก็รับด้วยความยินดี เมื่อท่านบอกมาก็จำเป็นต้องตกบันไดพลอยกระโจน ตกลงว่าไปก็ไปกันละ

โดยปกติแล้ว มักจะคิดเสมอว่าตนเองกำลังจะตายอย่างไร ก็ต้องไปเรียนไกลบ้านไกลเมืองอาจตายเสียที่อินเดียก็ได้ จึงจัดการรวบรวมสิ่งของเท่าที่มีและพอเป็นประโยชน์ได้ส่งกลับไปบ้านเดิม จัดการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์

ก่อนจะจากไปอย่างน้อยก็ทำให้สบายใจว่า ถ้าเกิดตายขึ้นมาเราได้
ชดใช้หนี้ท่านบ้างแล้ว

การเตรียมทุกอย่างเพื่อไปอินเดียนั้น ผมไม่ยอมเกี่ยวข้องกับ
เลยปล่อยให้เป็นที่ของท่านเจ้าของทุนเขาจัดการเองหมด แม้แต่
กระเป๋าเดินทางก็ไม่เตรียมเขาเตรียมให้เอง นึกๆ ขึ้นมาก็ขำดี
เหมือนกัน การติดต่อกับทางมหาวิทยาลัยเป็นเรื่องของพรรคพวก
ทางอินเดียกับไทยร่วมมือกัน ยังอธิษฐานอยู่ในใจบ่อยๆ ว่า ขอให้ทาง
มหาวิทยาลัยอย่าได้รับเข้าเรียนเลย จะได้มีข้ออ้างเสียหน่อย
แต่แล้วก็ไม่สมหวัง มหาวิทยาลัยตอบรับให้เป็นนักศึกษาในสาขา
ปรัชญาได้ อันที่จริงเขามีโควต้าจำกัด แต่เราเข้าไปในเกณฑ์ที่เขา
กำหนดจึงไม่มีปัญหาสำหรับเขา ยังคงมีปัญหาเพียงไม่ออกไป
เท่านั้นเอง แต่เมื่อหมดหนทางและวันไปก็ใกล้เข้ามา จึงตัดสินใจ
เด็ดขาดโดยวางเป้าเอาไว้ภายในใจว่า

๑. ถ้ามีโอกาสศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรง เราจะ
ต้องเปลี่ยนคณะศึกษาให้ได้ เพราะการศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนาใน
ดินแดนพุทธภูมินั้น น่าจะช่วยเหลือแก้ความข้องใจในหลายสิ่งลง
ได้บ้าง ทั้งผมเองมีความมั่นใจในการที่จะอ้างพระพุทธศาสนามาก
กว่าจะอ้างคำพูดนักปรัชญา เพราะหลักปรัชญาเป็นความคิดที่
ไม่ได้ผ่านการพิสูจน์อะไรเลย เพียงแต่น่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้เท่า
นั่นเอง ต่างคนต่างคิด นักปรัชญาด้วยกันเองยังคิดขัดกัน พุดขัดกัน
บางเรื่องก็ออกจะเพ้อเจ้อเสียด้วยซ้ำ แต่พระพุทธศาสนาเป็นคำสอน
ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วว่าอะไรจริง อะไรไม่จริง อะไรดี อะไรไม่ดี

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

และมีคนเคยได้รับผลเป็นประจักษ์พยานมามากต่อมาก ด้วยการพูดการเขียนถึงพระพุทธานุภาพจึงสร้างความมั่นใจให้ว่า “ไม่ผิดแน่”

๒. ตั้งใจว่าจะใช้เวลาส่วนหนึ่งในขณะที่ศึกษาอยู่ ไปนมัสการสังเวชนียสถานตามความใฝ่ฝันในอดีต ในขณะที่เดียวกันจะได้แสวงหาร่องรอยทางภูมิศาสตร์ สังคม ประวัติศาสตร์ของอินเดียในพุทธสมัย และศึกษาแนวคิดของนักปราชญ์ก่อนพุทธกาล และร่วมสมัยกับพระพุทธรองค์ เป็นการหาข้อเปรียบเทียบ และจุดเด่นของพระพุทธานุภาพ ซึ่งผมถือว่า เป็นดวงประทีปดวงใหญ่ท่ามกลางดวงประทีป

ในฐานะที่พระพุทธานุภาพอุบัติมาท่ามกลางเจ้าลัทธิ ความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ จุดเด่นเหล่านั้นจะต้อง เด่นเอามากที่สุดทีเดียวถ้าไม่อย่างนั้นงานเผยแผ่พระพุทธานุภาพของพระพุทธรองค์ และพระสงฆ์สาวกจะไม่เป็นไปโดยรวดเร็วนัก นอกจากนั้นยังต้องการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับการสลายตัวของพระพุทธานุภาพจากอินเดีย

สาเหตุที่แท้จริงอยู่ที่อะไร?

บัดนี้ร่องรอยของพระพุทธานุภาพยังปรากฏอยู่ในรูปของอะไรบ้าง?

ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะได้ พยายามเขียนเล่ามาเรื่อยๆ ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์นัก เพราะการใช้ชีวิตนักศึกษาไปแสวงหาด้านอื่นๆ จะให้สมบูรณ์นักก็ไม่ได้ ทั้งเวลาก็คงจะไม่อำนวยให้เต็มที่ งานของ

คนที่จะไปเมืองนอกก็คือ การเที่ยวลาท่านผู้ใหญ่และการลา นั้น ดูเหมือนจะแฝงวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ

- เพื่อแสดงความคารวะต่อท่าน ขอขมาโทษในกรรมที่เคยล่วงเกิน และขอศีลขอพรจากท่าน เพื่อให้เป็นสวัสดิมงคล ทั้งการไป การอยู่ ความสำเร็จผล และการกลับมา

- เชื่อว่าท่านจะให้เงินให้ทองบ้าง ตามธรรมดาของผู้ใหญ่ที่มีใจอนุเคราะห์

ผมเองตั้งใจจะทำเพื่อวัตถุประสงค์ข้อแรก เพราะไม่ต้องการจะเป็นลูกหนี้คนหลายคนโดยไม่จำเป็น คนที่ลาส่วนมากจึงเป็นพระผู้ใหญ่ที่นับถือเพียง ๕-๖ รูปเท่านั้น คนอื่นถึงแม้จะคุ้นเคยอย่างไรก็ตั้งใจว่าจะไม่ไปบอกลานอกจากเขารู้เอง ถ้าคนที่เราเห็นว่าจำเป็นจะต้องลา ก็ค่อยเขียนจดหมายลาเอาที่พาราณสี พร้อมกับขอโทษขอโพยเสียเล็กน้อยท่านคงไม่ว่าอะไร เป็นการสะดวงใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายคือ ผู้รับการลา ก็ไม่ต้องหนักใจว่าเราจะให้อะไร จะให้ดีหรือไม่ให้ดี ส่วนผู้ลากก็สบายใจที่ไม่ต้องมีเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น แต่แล้วพอวันจวนจะไปก็มีคนที่เคารพคุ้นเคยกันทราบมาจากทางใดไม่ทราบ มาเยี่ยมพร้อมด้วยของต่างๆ เป็นการแสดงความมีน้ำใจของแต่ละคน ซึ่งเป็นการยากที่จะปฏิเสธ บางคนก็นำพวกอาหารไปให้ด้วยเป็นห่วงว่าจะกิน อาหารแขกไม่ได้ เพราะความ ไม่เคยชินจึงจำเป็นและจำใจต้องรับความหวังดีอันนั้น ทั้งๆ ที่มีความรู้สึกเสมอว่า “เรื่องอาหารนั้นถ้าเป็นอาหารของคนด้วยกัน เราในฐานะเป็นคนๆ หนึ่งควรจะกินให้ได้หรือต้องกินให้ได้ทีเดียว” ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะ

ต้องเดือดร้อนในการนำอาหารไปกิน เวลาต้องออกจากบ้านไปไหน
แต่ละครั้ง อันเป็นการสร้างภาระโดยไม่จำเป็น เพราะโดยปกติแล้ว
ผมไม่เคยมีกะเพาะดี ๆ ใช้กับเพื่อนเขาเลย เจออาหารแปลกเป็น
ท้องเสียทุกครั้ง บางทีก็เสียนาน ๆ ไม่เว้นแม้จะกลับไปบ้านเดิม ถ้า
นานไปท้องก็เสียเหมือนกัน ดังนั้นอาการท้องเสียจึงกลายเป็นสิ่งที่
ขาดไม่ได้สำหรับชีวิต เลยต้องปล่อยไปตามยถากรรม ของยืมเขา
มาใช้เป็นอย่างนี้เอง อยู่ได้ อยู่ไปอยู่ไม่ได้ก็ต้องปล่อยให้พังไป ทำ
ให้แม้แต่กลับไปบ้านญาติพี่น้องเขาต้องการจะให้อาหารมากิน
กลับเห็นเป็นเรื่องยุ่งยากเปล่า ๆ คอยหลีกอยู่เสมอ จนบางครั้งมีคน
เขาคงรำคาญเอาเหมือนกัน

ในตอนกลางคืนของวันที่จะออกเดินทาง ทราบแน่ว่าพวกเรา
จะพากันสามคน การติดต่อต่างๆ เพื่อกำหนดเส้นทางเจ้าของทุนเขา
จัดการให้เสร็จ ในคืนนั้นพรรคพวกมาช่วยกันจัดข้าวของลงกระเป่า
มีอะไรก็ใส่ลงไป พอไม่มีก็ปลอบใจตนเองว่าไปหาเอาข้างหน้า เรื่อง
ทั้งหมดจึงหนักไปในทางสนทนากันมากกว่า จะคิดว่าควรจะทำ
อะไรไปบ้าง เพราะตามปกติไม่ค่อยมีของจะเอาไปด้วย เนื่องจาก
ชนไปทำบุญต่างจังหวัดหมด จัดไปจัดมาปรากฏว่ากระเป่าไม่เต็ม
จึงต้องใช้หนังสืออัดเข้าไปจนเต็ม ทำให้กลัวเรื่องน้ำหนักเกินอยู่
เหมือนกัน เพราะทางบริษัทการบินเขาตั้งมาตั้งแต่เวลาไปตีตัวแล้ว
การสนทนาจึงหนักไปทางแสดงความคิดเห็นเรื่องอื่นเสียบ้าง เมือง
ไทยบ้างตามประสาคนปากอยู่ไม่ค่อยสุขนัก แต่ท่านที่มาคุยตอน
กลางคืนเป็นพวกสนับสนุนให้ไปทั้งนั้น ข้อคัดค้านจึงไม่มีสำหรับ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

การไปเรียน แต่คณะที่จะเรียนออกจะแสดงความคิดเห็นแตกต่างกันไปตามแนวโน้มของแต่ละคน ส่วนความคิดเรื่องเปลี่ยนคณะเรียนทางศาสนาไม่ได้เสนอให้ใครทราบเพราะต้องการจะตัดสินใจด้วยตนเอง ในเมื่อได้ไปศึกษารายละเอียดในสาขาวิชาการต่างๆ ที่เขามิให้เรียนเสียก่อน ทั้งนี้เพราะคิดถึงภาษิตที่ว่า **ใคร่ครวญเสียก่อนจึงทำดีกว่า** เป็นหลักนั่นเอง

เข้ามิดของวันออกเดินทางปรากฏว่ามีคนมากอยสง และตั้งใจจะไปสงเป็นจำนวนมาก ดูเหมือนจะเป็นรถหลายคันทีเดียว แต่ก็ไม่ได้ดูละเอียดนักเพราะความตื่นตันใจที่เห็นแต่ละท่านแสดงไมตรีจิตที่เราไม่คิดว่าจะมีถึงขนาดนี้ ทั้งต้องการที่จะไปแบบมีเพื่อนไปช่วยเหลือสักคนก็เพียงพอแล้ว เมื่อมากกลายเป็นงานใหญ่ มีคนมากต่างคนต่างก็แสดงควมมีน้ำใจออกมา เลยออกจะงงๆ เอามากเหมือนกัน จนไม่อาจจะสรรคำพูดอะไรมาพูดกับแต่ละคนได้ ตามธรรมดาเป็นคนพูดมากพอสมควร แต่เมื่อมาเจอเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันก็หมดคำพูด นอกจากจะแสดงออกมาทางสีหน้า และความซาบซึ้งใจ ซึ่งบางคนอาจจะเห็น แต่คงจะมีบางคนสงสัยว่าทำไมซึ้งๆ ไป เพราะหลังจากไปถึงอินเดียไม่นานก็มีจุดหมายไปถามเรื่องนี้

ผมออกจากจุดเดียวกับเพื่อนเป็นสองคน เพื่อนอีกคนหนึ่งจะไปสมทบกันที่สนามบิน ในขณะที่รถแล่นไปพร้อมด้วยพรรคพวกที่ไปสง การคุยไม่ค่อยมี มีแต่เรื่องคิดโดยการหันมาพิจารณาตนเองว่า

- เราเป็นคนมาจากบ้านนอกด้วยตัวคนเดียว พยายามทำสิ่งที่ตนคิดว่าดี และเป็นประโยชน์ตามความสามารถที่จะทำได้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

โดยใช้เวลา ๑๐ กว่าปี มีคนรู้จักบ้าง ขนาดคุ้นเคยบ้าง คงจะมี
ทั้งคนเกลียดคนเมตตา แต่คนที่มาส่งแต่ละท่านคงอยู่ในจำพวกที่
มีเมตตา แม้แต่ท่านที่ไม่ได้ไปส่งเพราะไม่รู้ ก็คงจะมีอีกบ้างที่
เมตตาเราอยู่ ทำให้เกิดความอาจหาญที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมต่อ
ไปหลังจากจบการศึกษามาแล้ว

- วิสาธา ปรมมา ณาติ ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง แสดง
ให้เห็นตอนนี่เอง คนที่มาส่งเป็นญาติโดยสายเลือดเพียงสองคน
แต่เป็นญาติในทางคุ้นเคยกันนั้นมีมากกว่าหลายเท่า

- เพลงที่ว่า อย่าไปเลยบางกอกจะบอกให้ นั้น ถ้าคนไปตั้งใจ
ทำดีบางกอกก็ยังเป็นสวรรค์อำไพอยู่ เพราะมีไมตรีจิตและมิตรภาพ
พอจะหาได้มากพอสมควร

รถมาถึงดอนเมืองพอดี ทั้งๆ ที่ยังไม่ถึงพาราณสี แต่ก็ต้อง
เป็นจดหมายจากพาราณสีอยู่ดี เพราะเขียนที่นั่น เห็นจะต้องลาก่อน
วันหน้าพบกันใหม่

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

ความดีทาทาญาคติ

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมได้เล่าถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับการไปอินเดียของผม แต่ก็เล่ามาเพียงรถถึงดอนเมืองเท่านั้น วันนี้จึงใคร่จะเล่าต่อจากที่เล่าไปแล้ว เมื่อมาถึงดอนเมืองปรากฏว่าทางบริษัทเปิดห้องพิเศษไว้ให้ เพราะพวกเราไปกันสามคนดังกล่าว เพื่อนคนหนึ่งเขาเป็นเลขาฯ ท่านผู้ใหญ่ ทำให้ได้อาศัยบารมีเขา อันที่จริงเขาก็ได้อาศัยบารมีท่านผู้ใหญ่อีกต่อหนึ่ง และบารมีนั้นได้แผ่มาเกื้อกูลแก่ผมและเพื่อนอีกคนหนึ่งไปด้วย

ในชีวิตคนเราก็คือเป็นอย่างนี้เอง ถ้าญาติพี่น้องพรรคพวกเป็นคนดี หรือคบหาสมาคมกับคนดี คนที่เกี่ยวข้องก็ได้รับประโยชน์ในทางดีไปด้วย อันโบราณท่านว่าเป็นความดีทาทาญาคติ แต่ในการคบหาสมาคมกับคนชั่วก็ทำนองตรงกันข้าม พระพุทธศาสนาของเราจึงได้เน้นหนักในการคบหาสมาคมพระพุทโธเจ้าเองได้ทรงรับสั่งแก่พระอานนท์ในครั้งหนึ่งว่า “กัลยาณมิตรนั้น เป็นตัวพรหมจรรย์ที่เดียว” การได้ผู้ใหญ่ที่มากด้วยคุณธรรมเป็นที่พึ่งพำนักย่อมให้ความอบอุ่นใจ ทั้งแก่คนใกล้และไกลตามสมควรแก่ฐานานุรูปของคนเหล่านั้น

ปรากฏว่าในห้องพักพิเศษมีคนมารอส่งเป็นจำนวนมาก จนต้องออกไปอยู่ข้างนอกก็มีไม่น้อย คนที่มานั้นบางคนก็คุ้นเคยกับพวกเราทั้งสาม บางท่านก็มาส่งเฉพาะคน แต่เมื่อพิจารณาถึงฐานะของพวกเราแล้ว การที่คนเป็นจำนวนมากไปส่งนั้นย่อมแสดงให้เห็น

จากใจสุใจด้วยไมตรี

เห็นถึงความรัก ความปรารถนาดี และความหวังดีของท่านเหล่านั้น
มากอยู่

อันที่จริงการแสดงออกเช่นนั้นเป็นเพียงผลอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง
สิ่งที่เป็นเหตุให้เป็นเช่นนั้นน่าจะเนื่องมาจากความดีของพวกเขาทั้ง
สาม ส่วนจะมากหรือน้อยนั้นตามสายตาของคนทีไปส่ง น่าจะอยู่ใน
ฐานะที่ควรแก่การส่ง เพราะผมและพวกไม่ใช่เป็นคนใหญ่โตอะไร ที่
ใครจะส่งเพื่อประจบเอาใจ เพื่อหวังผลตอบแทนที่มากกว่าการ
แสดงเช่นนั้น นี่จึงเป็นลักษณะมุทิตาที่แท้จริง อันที่จริงเรามักจะพูด
ถึงการแสดงมุทิตากันอยู่เสมอ ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่ไม่เป็นมุทิตาตาม
หลักของพระพุทธศาสนา เพราะมุทิตานั้นท่านป่งไว้เลยว่า

ความพลอยยินดีเมื่อคนอื่นเขาได้ดี

การแสดงในลักษณะนี้ เป็นคู่ปรับโดยตรงของริษยา

การไปเรียนต่างประเทศ ในความรู้สึกของคนทั่วไปถือว่าเป็น
เป็นการได้ดี แต่จะดีจริงหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เมื่อคนเขาเห็น
ว่าได้ดี เขาก็แสดงมุทิตาจิตออกมาในลักษณะหรือขอบข่ายที่เขา
พอจะทำได้

การที่คนแสดงความรัก ความหวังดีนั้น ถ้าคนน้อมนำเข้ามา
พิจารณาหาสาเหตุ เมื่อพบว่าเขารักและเมตตา ก็เพราะความดีของ
เราช่วยให้รักษาความดีนั้นไว้ เพื่อไม่ให้ท่านเหล่านั้นผิดหวัง และ
ทำให้เรายังคงเป็นคนดีอยู่ อย่างน้อยที่สุดก็ในสายตาของคนบางคน

ในโลกนี้หาใครสามารถจะให้คนรัก เมตตาไป
ทั้งหมดได้ไม่ แม้แต่พระพุทธเจ้าซึ่งมีความบริสุทธิ์ด้วย
ประการทั้งปวง ก็ยังมีคนเกลียดชังเป็นศัตรู

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แต่การมีศัตรูน้อยย่อมดีกว่ามีศัตรูมากเป็นธรรมดา

แม้ในฝ่ายคนที่ถูกคนเกลียดชังก็เช่นกัน ถ้าเราหาสาเหตุให้พบแล้ว แก่สาเหตุที่ทำให้คนเกลียดชังเสีย เรื่องร้ายก็จะกลายเป็นดีขึ้นมาได้ การเจริญกุศลและการละอกุศลในลักษณะเช่นนี้ เหมาะสมและถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับผมเอง มีความตั้งใจอยู่ว่าจะพยายามรักษาความดีที่ตนคิดว่ามีอยู่และคนอื่นเขายอมรับว่ามีอยู่บ้างเอาไว้ จนสุดความสามารถของตน แต่จะเป็นไปได้เพียงไรนั้นเป็นเรื่องของอนาคตใครๆ ไม่อาจจะยืนยันว่า คนดีที่เป็นปุถุชนจะไม่กลายเป็นคนชั่วไป และคนชั่วจะไม่กลายเป็นคนดีได้ แต่การตั้งใจไว้ว่าจะพยายามทำความดีนั้น เป็นสิ่งที่ควรจะมีในใจสำหรับคนทุกคนไม่ใช่หรือ?

เมื่อถึงเวลาเครื่องบินออกพวกเราสามคนก็ได้รับสิทธิพิเศษอีก โดยทางบริษัทส่งรถมารับไปเฉพาะสามคน และเปิดโอกาสให้คนที่ไปส่งบางท่านได้ไปส่งถึงเครื่องบินด้วย แต่ทั้งนั้นทั้งนี้ก็เป็นความดีของท่านผู้ใหญ่ที่พวกเราได้อาศัยบารมีทั้งนั้น เรื่องนี้ทำให้นึกถึงพระพุทธดำรัส ที่พระพุทธเจ้ารับสั่งแก่พระเจ้าวิฑูทกะ ซึ่งยกกองทัพไปจะตีเมืองกบิลพัสดุ์ และมาพบพระพุทธองค์ประทับอยู่ใต้ต้นไม้บริเวณชายแดนด้านเมืองกบิลพัสดุ์ เมื่อพระเจ้าวิฑูทกะขอให้เสด็จไปประทับที่โคนต้นไม้ในแดนสาวัตถี ซึ่งมีร่มเงาดีกว่า

พระพุทธองค์รับสั่งว่า

“ร่มเงาของญาติย่อมให้ความเย็นได้ดีกว่า”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คนเราเมื่อมีญาติธรรมต่อกันย่อมให้ความร่วมมือ อบอุนแก่กันและกันได้ เช่นที่ผมและพรรคพวกได้รับ เพราะบารมีของท่านผู้ใหญ่นั้นเอง

เครื่องบินกำหนดออก ๘.๐๐ น. พวกเราอาจจะเป็นอาการตื่นเต้นหรืออะไร ก็เหลือจะเดาได้ ปรากฏว่า เมื่อขึ้นไปถึงภายในเครื่องบิน มีพวกเราสามคนเท่านั้นเอง คนอื่นเขายังไม่ได้ขึ้นกันเลย การขึ้นเครื่องบินครั้งนี้เป็นครั้งแรกในชีวิตของผม ออกจะตื่นเต้นพอสมควรจึงขอนั่งชิดริมหน้าต่าง อันที่จริงไม่ต้องขอะไรหรอกเพราะเบอร์ไปตกตรงนั้นพอดี นับว่าตรงตามความประสงค์ เพราะเมื่อเป็นการขึ้นครั้งแรกก็อยากจะสังเกตอะไรต่างๆ เป็นการเพิ่มพูนความคิดและประสบการณ์ไปด้วยในตัว

ก่อนที่เครื่องบินจะขึ้นจากสนามบิน มีเจ้าหน้าที่มาแนะนำในการรัดเข็มขัดนิรภัย และอะไรต่างๆ ซึ่งผมไม่ได้สนใจฟังมากนัก เนื่องจากสายตามองพวกที่มาส่ง ซึ่งยืนโบกมือไหวๆ อยู่ข้างบนดาดฟ้า ด้วยความรู้สึกที่ออกจะบรรยายยาก ทั้งใจตนเองก็ไม่คิดว่ามีความจำเป็นอะไรจะต้องรัดเข็มขัด เราต้องทรงตัวเราได้อยู่ดี แต่เพื่อนเขาบอกว่า “รัดเสียหน่อยเถอะ ประเดี๋ยวเขาจะหนักใจกับเรา” เพื่อไม่ให้เป็นที่หนักใจของคนอื่นก็จำต้องทำตามไป

แต่เมื่อทำไปแล้วก็รู้สึกว่าเป็นความดี อันที่จริงมีอยู่ไม่น้อย บางสิ่งบางอย่างที่เรามั่นใจว่าเราไม่เป็นอะไรหรอก แต่เมื่อความมั่นใจนั้นอาจจะทำความเสียหายให้แก่คนอื่นได้ ก็ควรจะอนุโลมตามเขาบ้างในสิ่งที่ไม่เป็นความเสียหายแก่ตน เช่นทางราชการประกาศให้คนไปปลูกฝักัน ในคราวที่ปรากฏว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มีคนไม่น้อยที่มั่นใจว่าตนไม่เป็นอะไรและไม่ยอมฉีดยา การกระทำ
เช่นนี้มีช่องทางจะเสียหายถึงคนอื่นได้มากอยู่ เพราะสิ่งที่เรามั่นใจ
นั้นบางอย่างก็คือความประมาทนั่นเอง การไม่ยอมกระทำตาม
ประกาศในลักษณะนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าตำหนิอยู่เหมือนกัน เพราะ
อาจจะเดือดร้อนต่อส่วนรวมได้

เครื่องบินค่อยๆ ทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้า ในลักษณะที่ค่อยๆ ไต่
ขึ้นไป คนที่นั่งจึงไม่รู้สึกร้อนหรือผิดปกติแต่ประการใด มอง
ไปทางหน้าต่างยังเห็นมือคนที่มาส่งโบกอยู่ไหวๆ แล้วค่อยๆ เลื่อน
หายไป ทศนียภาพเบื้องล่างค่อยๆ เล็กกลงๆ จนมองเห็นตึกราม
บ้านช่อง ทุ่งนา ป่าไม้ กลายเป็นเมืองตุ๊กตา ที่มีความสวยงามน่าดู
ยิ่งนัก ภาพเหล่านั้นผมมีโอกาสมองดูเป็นเวลานานพอสมควร เมื่อ
มองไปก็คิดอะไรไปเรื่อยๆ ตามประสาทของคนชอบคิดชอบฝัน พุด
ถึงเรื่องความคิดแล้ว คุณคงจะเคยสังเกตพบว่า คนเราจะคิดอะไร
ไปตามความเคยชิน หรือความผูกใจของแต่ละคน

ผมเคยสนทนากับคนหลายคน ในครั้งหนึ่งได้ถามลุงคนหนึ่ง
ซึ่งเป็นชาวนาว่า ลุง! ถ้าลุงถูกสลากกินแบ่งรางวัลที่ ๑ จำนวน
๕๐๐,๐๐๐ บาท ลุงจะทำอะไร? ลุงแกบอกว่าจะซื้อนากับซื้อวัวเพิ่ม
และจะเอาเงินส่วนหนึ่งมาหล่อคันทนาให้เป็นคอนกรีตให้หมดเลย
ถามเจ้าของโรงเรียนราษฎร์ แกบอกว่าจะเอาสร้างโรงเรียนใหม่
ถามอีกคนหนึ่งบอกว่าจะให้เขาทุ่กินดอกผล มีคนหนึ่งออกจะแก่
วัดหน่อย อีกคนบอกว่า จะเอาช่วยท่านพระครูสร้างโบสถ์ให้เสร็จสัก
ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเอาฝากธนาคารเอาดอกผลมากิน พอหันไป
ถามเจ้าหนุ่มคนหนึ่งเข้า แกกลับบอกว่า จะเอาจ่ายเที่ยวให้สนุกไปเลย

เมื่อถามคนอื่นก็ตอบไปตามความพอใจและเคยชินของแต่ละคน

จากเรื่องดังกล่าวมานี้ ทำให้มีความรู้สึกว่ ที่ท่านแสดงว่า อาสันนกรรม คือกรรมเมื่อจวนจะตาย ที่จะกลายเป็นชนกกรรม คือกรรมที่แต่งให้คนไปปฏิสนธิในภพต่างๆ นั้น น่าจะเป็นพวกความสำนึกที่ฝังใจอยู่ของแต่ละคนนั่นเอง พอถึงคราวจะตายเข้า ใจก็ไปยึดเหนี่ยวเอาความรู้สึกนั้นมาเป็นอารมณ์ และตายไปด้วยอารมณ์นั้น อาสันนกรรมจึงกลายเป็นชนกกรรม แต่งให้คน สัตว์ เกิดดีบ้าง เลวบ้างไปตามอำนาจของกรรม

ภาพภายใต้ที่เห็นจากเครื่องบินนั้น ช่วยให้ตัดสินใจได้ว่าเป็นมายา ไม่ใช่ความจริง เพราะหากไม่น่าจะเล็กและสวยงามอย่างนั้น ป่า บ้าน เรือน แม่น้ำ ลำคลอง ล้วนแต่เป็นภาพที่คลาดเคลื่อนจากความจริงทั้งนั้น ที่สามารถตัดสินใจได้อย่างนั้น ก็เพราะผมเคยพบเห็นมาก่อน การมองภาพอะไรแต่ไกลๆ นั้น ทำให้เห็นเป็นของสวยงามไปหมด ซึ่งถ้าเราเข้าไปใกล้ อาจจะไม่เป็นอย่างนั้น แต่เพราะเรามองไกลนั่นเอง การเข้าใจอะไรต่างๆ จึงคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ทำให้อุดคิดถึงพระพุทธรูปที่พระพุทธรองศ์รับสั่ง แก่ภิกษุ ซึ่งเดินทางมากลางแดด ท่านมองพยับแดดเป็นรูปร่างต่างๆ พอเข้าใกล้รูปร่างเหล่านั้นก็ไม่มีอะไรเป็นเพียงพยับแดดธรรมดา ท่านจึงนำพยับแดดมาเปรียบกับร่างกายของท่าน เห็นว่าตกอยู่ในท่านองเดียวกัน คนไม่เข้าใจความจริงของร่างกายจะยึดมั่นถือมั่นในกายว่า เป็นของเรา เป็นเรา เป็นตัวตนของเรา แต่เมื่อมองให้ซึ่งลงไป แยกออกเป็นส่วนๆ เข้าจะพบว่า เป็นการประชุมของขันธ์ ธาตุ

อายตนะเท่านั้นเอง ไม่มีอะไรพอจะบัญญัติได้ว่าเป็นตัวตนได้ เมื่อท่านเกิดความคิดขึ้นมาเช่นนั้น ก็ขึ้นไปบนยอดภูเขาไล่นลูกหนึ่ง ตามองพยับแดดแล้วคิดน้อมเข้ามาเปรียบเทียบกับตัวของท่าน ยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนา พิจารณากายเป็นต้นเข้าสู่ไตรลักษณ์ พระศาสดาทรงทราบด้วยพระญาณ จึงแสดงพระองค์ให้ปรากฏในคลองจักขุของท่าน แล้วรับสั่งพุทธภาษิตว่า

“ภิกษุทราบกายนี้ อันเปรียบด้วยฟองน้ำ รู้พร้อมเฉพาะกายนี้อันมีพยับแดดเป็นเครื่องเปรียบ ตัดวิมูถะอันเป็นพวงดอกไม้ของมารเสียได้แล้ว พึงไปสู่ที่ที่มัจจุราชมองไม่เห็น”

เมื่อท่านพิจารณาตามพระพุทธรูปดำรัสก็บรรลุอรหัตตมรรคกลายเป็นพระอรหันต์ไป แม้ในชั้นธรรมดาสามัญเราจะพบว่า การจะตัดสินอะไรว่าเป็นอะไรนั้น คนหาอาจตัดสินด้วยความผลุนผลันไม่ จะต้องมองให้ลึกซึ่งลงไปเสียก่อน กว้มองความงามของพระจันทร์แล้วกลับมาพรรณนาความงามของสตรีที่ตนพอใจว่า

เจ้างามพัคตร์เพียงจันทร์บุหลันฉาย

เจ้างามเนตรดั่งหนึ่งนัยน์ตาทราย...

ถ้ากวีผู้นั้นเห็นพระจันทร์ในระยะใกล้ แล้วเขาจะพอใจนางเอกของเขาที่มีหน้าเหมือนพระจันทร์หรือเปล้า ออกจะเป็นเรื่องน่าสงสัยมากเหมือนกัน

เคยพบธรรมภาษิตบทหนึ่ง ที่แสดงถึงการมองอะไรหรือจะตัดสินอะไรลงไปนั้น จะต้องอาศัยการเข้าใกล้สิ่งนั้น หรือบุคคลนั้น ให้มากที่สุดจึงจะตัดสินได้ ธรรมภาษิตนั้นความว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ความมีสติจะพึงรู้ได้เพราะการอยู่ร่วมกัน และจะต้องเป็นการอยู่ร่วมกันในเวลานานพอสมควรด้วย กำลังใจจะทราบกันได้ก็ในยามเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ส่วนความสะอาดของบุคคลนั้น จะทราบได้ด้วยการงานที่เขากระทำ”

ธรรมภาสิตบทนี้ เป็นเครื่องเตือนสติดีมาก ในการตัดสินใจ วิจัยอะไรก็ตาม แต่คนเราส่วนมากหาเป็นเช่นนั้นไม่ เขามักจะตัดสินใจอะไรไปตามที่ตนเข้าใจว่าน่าจะเป็นเช่นนั้น ทั้งๆ ที่บางที บางคนและบางเรื่องไม่เป็นตามที่เขาคิดเลย ถ้าคนเราอาศัยเหตุผลความเป็นจริง ไม่ผลุนผลันในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ แล้ว แม้คนโกงหรือที่เราเรียกกันหนาหูว่าคอร์รัปชันคงจะน้อยลง คุณอาจจะสงสัยว่าน้อยลงได้อย่างไร? ในเมื่อเราไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขการคอร์รัปชันที่ว่ำนั้นเลย ที่ว่าน้อยลงก็เพราะมีคนเป็นจำนวนมาก ที่เราเข้าใจเอาเองว่า เขาเป็นคนอย่างนั้น ทั้งๆ ที่โดยข้อเท็จจริงแล้ว เขาหาได้เป็นคนอย่างนั้นไม่ การเข้าใจบุคคลอื่นตามความเป็นจริงนั่นเอง จะช่วยลดความรู้สึกว่าคนนั้นคนนี้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ให้น้อยลงไปได้

แม้ในหมู่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเราก็เหมือนกัน มีคนจำนวนมากไม่น้อยเลย ที่มองปัญหาต่างๆ ด้วยการอาศัยอนุमानที่ผิดๆ เช่น การพบเห็นพระบางรูปมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็อนุमानเอาว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นพวกที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเป็นส่วนมาก อันเป็นการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ในลักษณะที่ขาดวิจาร์ณญาณ ไม่เข้าถึงสิ่งที่ตนตัดสินใจตามความเป็นจริง “ที่แท้จริง”

ผมนั่งมองทัศนียภาพต่างๆ ทางหน้าต่างอยู่เป็นเวลานาน ทำให้อดคิดถึงอาการขึ้นของเครื่องบินจากสนามบินที่ขึ้นมาใน

ลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป จนภาพทางเบื้องล่างค่อยเล็กลงๆ ไปได้ การขึ้นของเครื่องบินนี้ทำให้ได้แง่คิดว่า การที่คนเราจะทำอะไรหรือจะเป็นอะไรก็ตาม ถ้าค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ ไปแล้ว จะมีรากฐานที่มั่นคง เช่น การทำมาค้าขายของคนเราจะพบว่าคนไทยที่บางคนค้าขายสู่ต่างชาติเขาไม่ค่อยได้นั้นเพราะมีอยู่ไม่น้อยเลยที่ต้องการจะรวยในลักษณะที่รวดเร็วเกินตัว ทำให้มีการค้าขายที่เอากำไรมากไปบ้าง ใช้วิธีที่ไม่ค่อยจะสุจริตนักบ้าง จึงทำให้ “บางคน” ไปไม่รอด

แม้การเป็นในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ก็เหมือนกัน ใครก็ตามที่เดินตามจังหวะ เช่น ท่านที่เป็นเสนาบดีสมัยก่อน ความรู้ท่านไม่มากเลย แต่อาศัยที่ท่านค่อยๆ ก้าวขึ้นมาสู่ตำแหน่งที่สูง แต่ละตำแหน่งที่ท่านผ่านมานั้นได้ปรับพื้นฐานมาเป็นอย่างดี ทำให้ท่านกลายเป็นคนที่สามารถสร้างประวัติศาสตร์อันดั่งงามไว้ เป็นเครื่องประโลมใจของอนุชนให้ปรับปรุงตนที่จะทำตามอย่างท่าน ทั้งช่วยให้บุคคลในตระกูลภาคภูมิใจ และยินดีที่จะกล่าวถึง

เครื่องบินยังไม่ทันผ่านเขตประเทศไทย เจ้าหน้าที่ของเครื่องบินก็นำอาหารมาบริการเสียแล้ว รู้สึกว่าเจ้าหน้าที่ของเครื่องบินเป็นคนที่ผ่านการอบรมมาดีมาก อย่างน้อยที่สุดก็ในขณะที่กำลังทำหน้าที่ของเขาอยู่ ผมเคยได้ยินหลายคนพูดว่า ถ้าพูดถึงเรื่องบริการดีให้ความเป็นกันเองกับผู้โดยสารเป็นต้นแล้ว ไม่มีเจ้าหน้าที่สายการบินใดจะเทียบไทยอินเตอร์ได้จะจริงหรือไม่จริงนั้นไม่ทราบ เพราะผมเองก็ขึ้นเครื่องบินเป็นครั้งแรกและมาเป็นเครื่องบินไทยอินเตอร์เสียด้วย จึงอาจยอมรับได้ในขั้นที่ว่าเขาบริการดีจริง แต่จะ

ดีกว่าใครหรือไม่ นั่นตอบไม่ได้ เพราะไม่มีความรู้เกี่ยวกับการบริการ
ของสายการบินอื่นมาเทียบเคียงกันดู

งานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นและจำเป็นจะต้องอาศัยความ
สนับสนุนจากคนอื่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นวัด พุทธสมาคม ร้านค้า เรือเมล์
รถยนต์ เครื่องบิน หรือโรงเรียน และคลินิกต่างๆ ก็ตาม การ
แสดงออกซึ่งอัธยาศัยอันดี เจรจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน
ไม่ดูด่า ย รู้จักให้เกียรติยกย่องคนอื่น ไม่เห็นแต่จะได้ถ่ายเดียว ย่อม
เป็นสื่อนำมาซึ่งความเจริญในกิจการงานของสถาบันและบริการ
เหล่านั้น ทั้งเป็นเหตุให้ช่วยลดค่าโฆษณาของตนลงไปได้ เพราะ
กลิ่นแห่งความดีที่ซจรขยายไป ทำให้คนที่ได้ยิน ได้ฟัง มีความ
ปรารถนาที่จะเข้ามาและรับบริการเช่นนั้น

ที่ประทับใจอีกประการหนึ่ง คือเจ้าหน้าที่ของสายการบินซึ่ง
เป็นสุภาพสตรี ไม่จำเป็นจะต้องพูดถึงความสวยงาม เพราะความ
สวยงามของรูปร่างนั้น ในความรู้สึกของพวกเราทุกคนเช่น คุณ ผม
ย่อมจะเข้าใจดีว่า “รูปร่าง ก็คือดอกไม้ที่กำลังจะเหี่ยวนั้นเอง”

แต่ที่ประทับใจผมคือ การแต่งกายของเจ้าหน้าที่ในชุด
สุภาพสตรีไทย ผมเองก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นอย่างไหน แต่น่าจะเป็น
คนไทยเหนือ เพราะดูเหมือนจะมีผ้าสะไบเฉียงด้วย แต่ผ้าถุงดู
เหมือนจะยาวลงมาห่างไม่กี่นิ้วจะถึงข้อเท้า ไม่ใช่อีกไม่กี่นิ้วจะถึง
เข่านะ เธออาจจะแต่งเพราะทางบริษัทบังคับให้แต่ง หรือแต่ง
เพราะความชอบใจของตนเองก็ตาม ในความรู้สึกของผมเห็นว่า
“เธอเป็นสัญลักษณ์ของความสุภาพอ่อนโยน สวยงามละมุนละไม
ของกุลสตรีไทย” อันเป็นภาพที่หาดูไม่ถนัดนักในสังคมเมืองหลวง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

โดยเฉพาะคนที่นิยมแพชชั่นต่างๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า เธอทำความดีได้หลายชั้นในโอกาสเดียวกัน คือนอกจากจะบริการตามหน้าที่ด้วยอัธยาศัยไมตรีแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ให้คนต่างถิ่นที่โดยสารเครื่องบินรู้จักคนไทยในลักษณะที่น่านิยมยินดี

คุณอาจจะสงสัยว่า ทำไมจึงไม่ใช่คำว่า “ต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง” ซึ่งเป็นคำที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะถ้าเราใช้คำพูดอย่างนั้น ทำให้คนฟังเกิดความเข้าใจว่า “บางครั้งท่านผู้นั้น ต้อนรับคนอื่นด้วยอัธยาศัยธรรมดาๆ ดีกว่า หรือเลวไปก็ได้”

ผมออกจะเป็นคนหัวโบราณหรืออย่างไรไม่ทราบ เวลาพบคนไทยแต่งตัวแบบสุภาพๆ เช่น นุ่งผ้าซิ่นธรรมดา สวมเสื้อแขนยาว ออกมาหน่อย หรือคนแก่นุ่งโจงกระเบนหรือแต่งตัวแบบคนแก่แบบไทยแล้วรู้สึกชื่นใจ และภูมิใจเหลือเกินที่เรา ได้เกิดมาเป็นคนไทย

ผมมีความเห็นตามวัตถุประสงค์แห่งการนุ่งหม้อผ้าซิ่นหนึ่ง ที่พระพุทธองค์ ทรงสอนให้พระพิจารณาทุกวันคือ

"การนุ่งหม้อนี้เพื่อปกปิดสิ่งที่ก่อให้เกิดความละอาย"

ใครนุ่งหม้อได้ตามวัตถุประสงค์นี้ ในความรู้สึกของผมถือว่าสุภาพ สวยงามตามวิสัยคนดีที่แท้จริง เอ่ ทำอย่างไรดีละ เครื่องบินไม่ถึงสนามบินเลย ผมเห็นจะต้องจบโดยไม่ต้องลงสนามบินละ โอกาสหน้าค่อยเล่ามาใหม่

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสุใจด้วยไมตรี

ยิ่งเล็ก ยิ่งไกล

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน คิดว่าจะคุยอะไรต่อมิอะไรให้จบในส่วนที่นั่งบนเครื่องบิน คุยไปคุยมาติดลมเลยจบไม่ลง วันนี้ตั้งใจว่าอย่างไรเสียต้องถึงอินเดียแน่ แต่จะลงสนามบินได้หรือไม่ก็ไม่ทราบอีกเช่นกัน ขอให้คิดว่าเป็นเรื่องอนิจจังก็แล้วกัน เมื่อเสร็จเรื่องอาหารแล้วผมก็มองออกไปทางหน้าต่างเช่นเคย ตอนนี่เครื่องบินบินสูงมากพอสมควร แต่ยังมีมองภาพข้างล่างทราบว่า อะไรเป็นอะไรอยู่ แต่เนื่องจากอยู่เหนือทะเลตอนอ่าวเบงกอล จึงมองเห็นแต่น้ำทะเลสีคราม สะท้อนกับแสงพระอาทิตย์ ดวงมัจฉตา ยิ่งนัก ปาเขา พุงนาทะเล ช่างเป็นภาพที่มองได้โดยไม่เบื่อ และสามารถ ให้อะไรต่อมิอะไรได้มากที่สุดทีเดียว แม้แต่พระพุทธเจ้าของเราที่ทรงอาศัยปาเขา พุงนามหาสมุทร เป็นอุปกรณ์ในการสอนธรรมะมากอยู่ ในเรื่องเกี่ยวกับมหาสมุทรนั้น มีตอนหนึ่งทรงเปรียบเทียบความมหัศจรรย์ของมหาสมุทรกับพระธรรมวินัยไว้ ในอังคุตตรนิกายว่า

- ในพระธรรมวินัยนี้ มีการศึกษาไปตามลำดับ และการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่จะบรรลุมรรคผลได้โดยตรงเปรียบเหมือนมหาสมุทรที่ค่อยๆ ลึกลงไป ไม่โกรกชันอย่างเหว

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- ในพระธรรมวินัยนี้ พระสาวกของพระศาสดาผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมไม่ล่วงสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ แม้บางท่านจะตายเพราะเหตุแห่งศีลก็ตาม เปรียบเหมือนน้ำในมหาสมุทรที่ไม่ล้นฝั่ง

- ใครก็ตามที่เป็นคนทุศีล มีการปฏิบัติไม่ดี เพื่อนสหพรหมจารีย่อมขับบุคคลนั้นออกจากหมู่ ไม่ยอมอยู่ร่วมด้วย เปรียบเหมือนมหาสมุทรซัดของสกปรกต่างๆ ให้ขึ้นไปบนบก ไม่ยอมให้อยู่ในมหาสมุทร

- คนที่เข้ามาสู่พระธรรมวินัย ย่อมมาจากตระกูลวรรณะ ฐานะต่างๆ กัน แต่เมื่อเข้ามาแล้วก็ละทิ้งวรรณะเป็นต้นเสีย กลายเป็นสมณสากยบุตรเสมอกันหมด เปรียบเหมือนน้ำจากแม่น้ำสายต่างๆ เมื่อไหลลงสู่มหาสมุทรก็ละชื่อของตนเสีย กลายเป็นน้ำมหาสมุทรเหมือนกันหมด

- ในพระธรรมวินัยนี้มีท่านผู้บรรลุนิพพานมากอยู่ แต่หาปรากฏว่านิพพานเต็มหรือพร่องไม่ เช่นเดียวกับน้ำจากแม่น้ำและจากฝนลงสู่ มหาสมุทร ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรเต็มหรือพร่องไปเลย

- ในพระธรรมวินัยนี้ถึงแม้ว่าจะมีธรรมะหลายหลากแต่ก็มีรสเพียง รสเดียว คือ วิมุตติรส เหมือนมหาสมุทรซึ่งมีเพียงรสเดียวคือรสเค็ม ฉะนั้น

- ในพระธรรมวินัยนี้มีรัตนะนานาชนิดมากมาย เช่น โภธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นต้น ซึ่งเปรียบเหมือนมหาสมุทรอันอุดมไปด้วยรัตนะนานาชนิด มีแก้วมณีและแก้วมุกดาเป็นอาทิ

- ในพระธรรมวินัยนี้มีภูตคือพระอริยบุคคลเป็นอันมาก เช่นเดียวกับมหาสมุทร อันมากด้วยสัตว์ใหญ่น้อยนานาชนิด มีอรรถภาพใหญ่ยาวต่างๆ กัน

แม้การรวมกันเป็นสมาคมของคนในสังคม ก็อาจจะเปรียบได้กับมหาสมุทร เพราะการที่แม่น้ำหลายสายมารวมกันเป็นมหาสมุทรได้ ก็เพราะมีความเป็นน้ำปรากฏอยู่ การที่คนมารวมกันเป็นสมาคมของคนในสังคมก็เพราะมีธาตุแห่งความรัก สนใจศรัทธาในพระธรรมของแต่ละคนนั่นเอง.

ต่อมาไม่นานนัก ทศนิยมภาพเบื้องล่างก็กลายเป็นจากท้องทะเล สีสครามเป็นกลุ่มหมอก เพราะเครื่องบินได้บินสูงขึ้นไปอีกนั่นเอง การมองภาพจากที่สูง ทำให้สามารถเห็นอะไรได้ไกล ได้พบเห็นสิ่งที่ไม่ได้พบได้เห็นมาก่อน ความคิดคำนึงของคน ก็จะไหลวนไปตามความเคยชินดังที่เคยพูดมาแล้ว สำหรับผมเองโดยปกติในสมัยที่ยังหนุ่มๆ อยู่เวลาขึ้นรถลงเรือแล้ว อุดคึดอยากจะให้รถชนกันหรือ ให้เรือล่มไม่ได้ เพราะมีความรู้สึกว่ ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นขึ้น จะเป็นการผจญภัยที่มีรสชาติเข้มข้น ขึ้นห่าน้อยไม่ แต่พอโตขึ้นกลับมาพิจารณาเห็นว่า อันความคิดวิตถารเช่นนั้นไม่ดีแน่ ถ้าเชื่อว่าเกิดเป็นจริงตามที่เราคิด ก็คงจะไม่สาหัสเพียงเราคนเดียว จึงเลิกคิดแปลกๆ

เช่นนั้นมานานแล้ว เมื่อมีโอกาสมาศึกษาธรรม พบเห็น เรื่องราว
มากเข้า ก็อดจะคิดอะไรเข้าหาธรรมะไม่ได้ เพราะนักธรรมะย่อม
มองเห็นอะไรเป็นธรรมะ นักเขียนก็มองเห็นอะไรเป็นเรื่องน่าเขียน
ไปทั้งนั้น เป็นต้น เมื่อมองเห็นภาพต่างๆ จากที่สูง ทำให้อดคิดถึง
คำกราบทูลของท้าวสัทัมบดีพรหม ที่มากราบทูลพระพุทธองค์ที่
ต้นไทร ชื่อชपाल ในเวลาที่พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงพระธรรม
ที่ได้ตรัสรู้มา ทรงเห็นว่าเป็นของละเอียด ประณีต ลุ่มลึก เป็นการ
ยากที่สัตว์ทั่วไปจะรู้ตามพระองค์ได้ ทำให้พระทัยน้อมไปในทาง
ชวนชวายน้อย ไม่ปรารถนาที่จะแสดงพระธรรมนั้น

ท่านเล่าไว้ในมหาวรรคแห่งพระวินัยว่า เมื่อท้าวสัทัมบดี
พรหมทราบพระพุทธดำริเช่นนั้น ถึงกับเปล่งอุทานว่า “โลกฉิบหาย
แน่แล้วหนอ โลกพินาศแน่แล้วหนอ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความเป็นผู้ชวนชวายน้อย จะไม่แสดง
ธรรมเสียแล้ว” ท่านจึงรีบมาจากพรหมโลกเข้าไปกราบทูล
พระพุทธองค์ว่า

“สมัยก่อนปรากฏว่า ในแคว้นมคธนี้มีธรรมไม่
บริสุทธิ์ คนคิดแต่เรื่องที่เศร้าหมอง บัดนี้พระองค์ได้มา
เปิดประตูแห่งอมตธรรมแล้ว ขอให้ชนทั้งหลายจงฟัง
พระธรรม อันทรงเปิดเผยโดยพระพุทธองค์เถิด

คนที่ยืนบนยอดแห่งภูเขา สามารถมองเห็นคนได้
รอบทิศนั้นใด ข้าแต่พระองค์ผู้จอมปราชญ์ ทรงฉลาด
ในธรรม พระองค์เสด็จขึ้นสู่ปราสาทแห่งปัญญา ทรงมี

พระจักขุโคจรอบ ขอได้โปรดทอดพระเนตรดูสัตว์ผู้ไม่
อาจก้าวผ่านความโศก ผู้ไม่อาจจะละความโศกได้ ทั้ง
ถูกความเกิดและความแก่เร่งรัดอยู่เถิดพระเจ้าข้า

ข้าแต่พระมหาวิระ ผู้ชนะในสงครามแห่งกิเลส
โปรดเสด็จลุกขึ้นเถิด พระองค์เป็นเหมือนนายกองเกวียน
ไม่มีหนีสินอะไรเที่ยวไปในโลก ขอพระผู้มีพระภาค
โปรดทรงแสดงพระธรรมเถิดพระเจ้าข้า คนที่อาจรู้ตาม
พระธรรมจักมีแน่”

การที่มหาพรหมอุปมาคนขึ้นบนภูเขาเห็นคนรอบข้างได้ และ
คนที่มากด้วยปัญญาเช่นพระพุทธองค์สามารถจะเห็นอริมุตติของ
สัตว์ต่างๆ นั้น ช่างเป็นอุปมาที่เกิดภาพพจน์ ทำให้เกิดความเข้าใจ
ได้ดีเหลือเกิน เพราะการเสด็จขึ้นสู่ปัญญาเพียงดังปราสาทของ
พระโลกนาถนั่นเอง ทำให้ชาวโลกได้รับผลจากพระกรุณาธิคุณของ
พระองค์จนตราប់ปัจจุบันกาลและอนาคตกาลอันนานไกล

สมัยผมเป็นเด็ก คนแก่ท่านว่าภาสิตให้ฟังว่า

**“ที่สูงให้นอนคว่ำ ที่ต่ำให้นอนหงาย เมียรักอย่าฝาก
แม่ยาย เงินสีบาทอย่าให้ขาดพก”**

สองประโยคแรก ผมคิดว่าน่าจะได้นัยไปจากภาสิตที่กล่าว
แล้ว แต่ประโยคที่ว่า เมียรักอย่าฝากแม่ยาย ผมยังไม่เข้าใจจนบัดนี้
ไม่ทราบว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

อันที่จริงท่านเล่าเรื่องเป็นนิทาน แล้วมาสรุปลงด้วยภาสิต
ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่เห็นเหตุผลอยู่นั่นเอง คำว่า **ที่สูงให้นอนคว่ำ** กับ

พรหมภาสิต ย่อมให้แนวคิดในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี เพราะว่า
คนที่อยู่ในที่สูง ไม่ว่าจะโดยวัย สถานะ ตำแหน่ง ก็ตาม ถ้าพยายาม
มองลงมาข้างล่างก็จะเข้าใจปัญหา หรือช่วยแก้ปัญหาให้แก่คนอื่น
และตนเองได้เป็นอย่างมาก

พืงเห็นปัญหาภายในวัดก่อน เราจะพบว่าภายในวัดนั้นเรียก
ได้ว่า เป็นอาณาจักรน้อยๆ อาณาจักรหนึ่ง ถ้าวัดใดท่านที่เป็นใหญ่
เป็นหัวหน้า มากด้วยสังคหวัตถุ เอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของพระ
เล็กเถรน้อย ซึ่งโดยปกติแล้วท่านเหล่านั้นเล็กน้อยไปหมดทุก
อย่างในด้านปัจจัยสี่ แต่ถ้าผู้ใหญ่มิใจดีอุปัฏฐัมภ์บำรุง นอกจากจะ
ให้ความสะดวกสบายพอเหมาะสมแก่ฐานะของท่านแล้ว ยัง
เป็นการอุดช่องว่าง ระหว่างพระผู้ใหญ่กับพระผู้น้อยในด้านความ
ไม่เคารพ เชื่อฟัง ยกย่องกันลงได้ด้วย ปัญหาการปกครอง การวาง
ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ก็จะลดน้อยลงไป

คุณอาจจะเคยพบบางวัดในเวลาฉันอาหาร เช่นในเมือง
หลวงส่วนมากจะฉันกันคนละแห่งหรือจะมีรวมกันบ้างก็เป็นเพียง
ส่วนน้อย อาจจะเป็นเพราะความจำเป็นที่จะต้องเป็นอยู่กันเช่นนั้น
มีอยู่ หรือจะด้วยเหตุอะไรก็ตาม อาหารที่กุฏิพระผู้ใหญ่บางท่าน
เอี่ยมแทบไม่ถึง แต่เมื่อมองดูพระเล็กเถรน้อยบางกุฏิ อาหารกลับ
ไม่มีจะเอี่ยม ดูช่างเป็นภาพที่ตัดกันเหลือเกิน

เมื่อเห็นภาพเช่นนั้นแล้ว ทำให้นึกถึงหลวงพ่อบางรูป ที่
สนใจในความเป็นอยู่ของพระเถรในด้านปัจจัย ๔ และทำหน้าที่
ของอาจารย์อุปัชฌายะ ตามความหมายของรูปศัพท์แล้ว จะรู้สึก

เลื่อมใสท่านเป็นทวีคูณ อันที่จริงพระเช่นนี้มีมากเหมือนกัน แสดง
ว่าท่านอยู่ในที่สูง แต่พยายามมองลงมาถึงเบื้องต่ำ ท่านจึงเป็นทั้งพ่อ
อาจารย์อุปัชฌายะ ผู้ปกครองของพระเณรและเด็กในวัด ความเคารพ
นับถือ บูชา อันผู้น้อยจะพึงมีต่อท่าน จึงเป็นข้อที่ไม่น่าสงสัย

เมื่อพูดถึงในวัด แล้วอดนึกถึงข้างวัดไม่ได้ ผมเคยพบเห็นมา
ด้วยตาตนเอง และเป็นภาพที่ออกจะตริ้งตราในจิตเป็นเวลา
ยาวนานพอสมควร จึงใคร่เล่าให้ฟัง

ได้มีการเลี้ยงอาหารเพลแต่พระสงฆ์จำนวนมากในวัดแห่งหนึ่ง
ในขณะที่เจ้าภาพ กำลังอังคาสพระอยู่นั้น มองไปรอบนอกจะพบ
เด็กหญิงชายจำนวนมาก บางคนมีเสื้อสวม บางคนนุ่งแต่ผ้าถุงและ
กางเกง มีร่างกายผ่ายผอม ใบหน้าไม่มีแววแห่งความสดชื่นปรากฏ
อยู่เลย ในมือถือภาชนะเท่าที่จะหาได้ มองไปทางด้านที่พระกำลัง
ฉันอยู่ ด้วยความหวังและรอคอย พวกแกอยู่ในอาการปกติพอ
สมควรขณะพระฉันอยู่ แต่เมื่อพระฉันเสร็จอนุโมทนาและลุกขึ้น
จากที่นั่งแล้ว พวกเด็กเหล่านั้นก็วิ่งกรูเข้าไปเพื่อขออาหาร
แต่ปรากฏว่าผิดหวัง เพราะเจ้าภาพได้ขอให้ตำรวจไล่ออกไปหมด
และปิดประตูเสีย เด็กบางคนช่างน่าสงสารเหลือเกิน แอ้งหิวมาก
นั่นเอง ถูกไล่ออกไปแล้ว แอ้งอุตสาหิปีนกำแพงเข้ามาอีกเพื่อจะ
ขออาหาร จนบางคนถูกจับตักออกไปก็มี เป็นอันว่าแกมาคอยแก้อ
และกลับไปด้วยความผิดหวัง แต่นั่นคงจะไม่ใช้ครั้งแรก เพราะดูตาม
สภาพของแกแล้ว แอ้งจะไม่เคยพบกับความสมหวังเลยด้วยซ้ำไป

ไอชีวิตหนอชีวิต ถ้าพระเจ้าเป็นผู้สร้างและลิขิตจริง คนที่ควร
ตำหนิก็เห็นจะเป็นอีตาพระเจ้านี่เอง ทำไมจึงได้สร้างคนมาห่างไกล
กันนักนะ?

แต่เมื่อมองตามหลักกรรมแล้ว ค่อยสบายใจขึ้นหน่อย แต่
สำหรับเหตุการณ์เช่นนั้น เราจะโยนไปให้กรรมหมดก็ออกจะเกินไป
เพราะเรามีทางแก้ไขได้ ในวิถีทางที่เหมาะสม ที่ถูกต้อง เราไม่อาจ
ปล่อยให้พวกเด็กๆ เหล่านั้นเข้ามาชื้อแย่งกันโดยพลการได้ เพราะ
ยังมีคนอื่นจะต้องกินอีก และภาชนะของวัดอาจจะแตกทำลายไปก็ได้
แต่ในฐานะที่เราอยู่ในที่สูงกว่าเด็กเหล่านั้น ทั้งวัย ทรัพย์สิน และฐานะ
อื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรามาทำบุญกัน ก็น่าจะขยายบุญนั้นให้
กว้างออกไปด้วยการสงเคราะห์เด็กเหล่านั้น จะโดยวิธีเรียกมา
พร้อมกันแล้วแบ่งให้ หรือจะจัดให้พวกแกกินสักแห่งหนึ่งก็น่าจะทำได้
คุณอาจจะคิดว่าอาหารไม่พอ แต่สำหรับวันนั้นตอนเย็นผมยังเดิน
ไปดูอีก ปรากฏว่าอาหารเหลือแม้หมากก็ยังกินไม่หมด ผมจึงมีความ
เห็นว่าเป็นเรื่องของการบำเพ็ญบุญไม่เป็น ขาดความเห็นใจ และอยู่
บนที่สูงแล้วไม่มองดูคนที่อยู่ต่ำกว่าตนมากกว่า

แม้คนที่อยู่ในที่สูงอื่นๆ ก็ทำนองเดียวกัน ถ้าได้อาศัยความ
เป็นผู้อยู่ในที่สูงของตน ใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ หรือ
สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้น ความสุขเกษมเปรมปรีดีคงจะมีขึ้นอีกเป็น
อันมาก แม้ปัญหาเยาวชนที่ผู้ใหญ่พยายามแก้กันอยู่ และวิพากษ์
วิจารณ์กันอยู่ก็เช่นกัน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อันที่จริงบางอย่างไม่ใช่ปัญหาแต่คนลืมนำไป จึงคิดว่าเป็น ปัญหา โดยการพยายามที่จะยึดเยียดความสำนึกดีชั่ว ถูกผิด ใน ความรู้สึกของผู้ใหญ่ไปให้เด็กซึ่งเยาว์กว่าทุกด้าน ไปคิดไปทำ บำเพ็ญตนเหมือนผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะทำได้ เลยตำหนิ ตีเตียนแกต่างๆ นานา แต่ที่เป็นปัญหาจริงๆ นั้นก็มีอยู่มากเหมือนกัน นั้นก็เป็นเรื่องจะต้องแก้ไข แต่บางอย่างเราเพียงแต่อาศัยกาลเวลา เท่านั้น เมื่อเด็กแกมีวุฒิภาวะพอจะเรียนรู้ คิดทำตามผู้ใหญ่ได้ แก จะทำของแกเอง โดยไม่จำเป็นต้องไปแก้ไขอะไร ข้อนี้ทำให้นึกถึง “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” คือ พระญาณที่ทำให้พระพุทธองค์ ระลึกชาติหนหลังได้

ถ้าหากว่าสมภาร ผู้ใหญ่ ครู ผู้ปกครอง หัวหน้างาน เป็นต้น พยายามใช้ปัญญาพิจารณานึกย้อนหลังไปถึงสมัยที่ตนยังเป็นเด็ก ขึ้นมาเรื่อยๆ คือคิดถึงวันก่อน เดือนก่อน และปีก่อนๆ ที่ตนมีชีวิตอยู่ แล้วนำมาสร้างความสำเร็จให้แก่ตน ในการจะจัดการกับเรื่องราว ต่างๆ ผมคิดว่าน่าจะได้ประโยชน์มากทีเดียว

ในขณะที่เครื่องบินเข้าไปในหมู่เมฆ ภาพต่างๆ ภายใต้อีก ก็ เลื่อนหายไป เพราะถูกกลุ่มเมฆอันหนาที่บีบปิดบังเอาไว้ มองออก ทางหน้าต่างก็เห็นเพียงกลุ่มเมฆขาวๆ ทำให้นึกถึงเรื่องราวใน พระพุทธศาสนาเราที่เกี่ยวกับเมฆหมอก เช่นพระพุทธองค์ทรง แสดงว่า

“พระอาทิตย์ พระจันทร์ ย่อมเกิดความเศร้าหมอง ไม่ ส่องใสก็เพราะเหตุ ๔ ประการ คือ เมฆ หมอก ควัน และเกิด

จันทรปราคา, สุริยุปราคา แม้พระภิกษุในพระธรรมวินัย
ก็เช่นกัน ย่อมเศร้าหมองเพราะเหตุ ๔ ประการ คือ เสพเมถุน
เสพสุรา มิจฉาชีพ และรับจ่ายยินดีในทองเงิน”

อันเป็นข้อที่พระยสภากัณฐกบุตร ยกมาแสดงแก่อุบาสกชาว
เมืองเวสาลี ก่อนทำสังคายนาครั้งที่สอง ดูช่างเป็นอุปมาที่เหมาะสม
เหลือเกิน ทั้งเป็นความจริงที่อาจพิสูจน์ได้ทุกกาลสมัยด้วย

โอ! พระปัญญาธิคุณช่างอัศจรรย์นัก

ในสมัยที่ยังเป็นเด็กอยู่ ตอนเย็นๆ ผมชอบมองดูกลุ่มเมฆ
เสมอ และมองเห็นเป็นภาพต่างๆ ตามที่เราคิด บางครั้งเป็นสัตว์
เป็นคน เป็นนกไปตามเรื่อง และดูเหมือนว่าคิดจะให้เป็นอย่างใด ตา
จะเห็นเป็นภาพเหล่านั้นเสียด้วย เลยถือเป็นเรื่องสนุกประการหนึ่ง
แต่เมื่อโตขึ้นและเข้าใจเรื่องเมฆพอสมควร ทำให้อดชั้นความรู้สึก
สมัยเป็นเด็กไม่ได้

แต่ก็นั่นแหละแม้ในขณะที่เป็นผู้ใหญ่ ก็ยังอดคิดสร้างอะไร
ต่อมิอะไร ให้ใจเดือดร้อนอีกไม่ได้อยู่ดี ยามเมื่อเห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น
ก็นำไปคิดเป็นเรื่องเป็นราว บางครั้งคิดจนกลุ่มไปก็มี ถ้ารูปเสียง
เหล่านั้นไม่ดี ถ้าเป็นฝ่ายที่พอใจก็กลับนำไปคิดจนเคลิบเคลิ้ม
หลงใหลไปตามเรื่อง โดยแท้ที่จริงแล้วเป็นเรื่องของใจที่ตั้งไว้ผิด
เข้าไปยึดไปติดนั่นเอง

ดังนั้น ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งว่า

“สกุปฺปา กาม ชายติ ตุก่อนกาม เข้าเกิดจากความ
คำรินี่เอง”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ช่างน่าขันเสียจริง แต่ก็ยังไม่อาจช่วยตัวเองได้แม้ในปัจจุบัน ทั้งๆ ที่ทราบดีว่า รูปเสียงกลิ่นรสเป็นต้น อันที่จริงแล้ว ลึกแต่ว่าเป็นรูปเสียงเป็นต้นเท่านั้น ไม่มีอะไรพอจะยึด จะติด แต่ก็ยังอดติดไม่ได้ แปลกแท้จิตนี้ ดังนั้น ท่านจึงว่าคนที่เข้าไปในอำนาจแห่งจิตย่อมลำบาก และก็เป็นเช่นนั้นเสียด้วย

ยังมีเมฆหมอกที่ปิดบังปัญญาของคนเอาไว้ อันท่านเปรียบประดุจตะปุดจริงจิต ทำให้ไม่อาจจะก้าวหน้าในชีวิต โดยเฉพาะในทางธรรมเท่าที่ควร คือ

- ความเคลือบแคลงสงสัยไม่พร้อมใจจะเชื่อต่อพระพุทธเจ้า ๑ ต่อพระธรรม ๑ และต่อพระสงฆ์ ๑ ความเคลือบแคลงสงสัยในศีลสมาธิ ปัญญา ๑ ความเป็นคนมักโกรธ จิตใจไม่เข้มแข็งเบิกบาน เป็นคนกระด้างต่อบุคคลอื่น ๑ เป็นเมฆที่ปิดบังดวงตา คือปัญญาเอาไว้ไม่ให้ส่องไปเพื่อกระทำความเพียร การปฏิบัติธรรมติดต่อกันไป ความเคลือบแคลงและจิตใจที่เป็นเช่นนี้ จึงเปรียบเหมือนตะปุดจริงจิตคนเอาไว้

อันเมฆธรรมดานั้นย่อมปิดบังดวงตาคนไม่ให้เห็นสิ่งที่ต้องการดูได้ในบางครั้งเท่านั้น แต่ตะปุดจริงใจทั้ง ๕ ตัวนี้ กลับ ปิดบังจิตคนได้ตลอดกาลที่ยังไม่หายสงสัย และจิตใจยังมากด้วยความโกรธ

ในเวลาไม่นานนัก เครื่องบินก็ผ่านกลุ่มเมฆไป และค่อยๆ ลดตัวต่ำลงเรื่อยๆ ทำให้ภาพต่างๆ ซึ่งเลื่อนหายไป เพราะถูกเมฆมาบัง กลับปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ภาพในครั้งนี้นี้กลายเป็นภาพของอีกประเทศหนึ่งซึ่งจะเป็นประเทศอื่นไม่ได้นอกจากอินเดีย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อินเดียนั้นเป็นพุทธภูมิในอดีตกาล อินเดียนี่ชาวพุทธผู้แสวงบุญ
ปรารถนาไปเยือน เพราะความตั้งใจต่อพระพุทธรูปดำรัส ที่ตรัสแก่
พระอานนท์ว่า

“สังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบล คือสถานที่ที่
พระพุทธรูปประดิษฐาน ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และ
ปรินิพพาน เป็นสถานที่ที่ควรไปบูชาของพุทธศาสนิกชน”

อินเดียนี่ซึ่งผมตั้งใจจะไปศึกษาหาความรู้ เพื่อเสริมอรรถา
อย่างที่เคยบอกมาคร่าวก่อน ผมเคยสร้างจินตนาการถึงอินเดียน ใน
ลักษณะที่แห้งแล้ง คนอดอยาก หิวโหย สกปรก มากไปด้วยขอทาน
อีกไม่นานจะได้พบหลักฐานเพื่อยืนยันจินตนาการนั้นว่า จะเป็นไป
ตามนั้นหรือไม่ แต่ภาพที่มองจากหน้าต่างเครื่องบิน ช่างสวยงาม
น่ารื่นรมย์ยิ่งนัก เครื่องบินกำลังจะลงสนามบิน ผมก็ต้องลงสนามบิน
เหมือนกัน.

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ยิ่งใหญ่ ยิ่งใกล้

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม จบลงพร้อมกับเครื่องบินลงสนามที่ท่าอากาศยานดัมดัม เมืองกัลกัตตา เป็นอันว่าผมได้ถึงอินเดียอย่างน้อยที่สุดก็ได้เหยียบดินแดนอันเป็นพุทธภูมิแล้ว ก่อนเครื่องบินจะลงได้มองดูทางหน้าต่าง เห็นเครื่องบินนานาชาติจอดอยู่เรียงราย บางลำใหญ่โตเหลือเกินเมื่อเทียบกับเครื่องบินไทยที่ผมโดยสารไปแล้ว เหมือนกับเอาคนไปยื่นเทียบกับยักษ์ที่โบสถ์วัดพระแก้ว แต่ก็มีบางลำเหมือนกันที่เล็กกว่าของไทยอินเตอร์ ทำให้ทราบว่า ไทยอินเตอร์ของเรายังเยาว์นัก กำลังเจริญวัย ต่อไปอาจจะมีเครื่องบินลำใหญ่มาบริการก็ได้ แต่จะเล็กจะใหญ่ ผมก็สมัครใจที่จะโดยสารเครื่องบินของไทยมากกว่าของชาติอื่น ใครอาจจะคิดว่าเป็นชาตินิยมก็ตาม อันที่จริง กิจกรรมต่างๆ ของคนไทยนั้นี่มีมากเหมือนกัน และดีไม่แพ้ของชาติอื่น แต่คนของเราบางคนอาจจะมีคามฝังใจอะไรอยู่ หรือคิดว่าการใช้ของของคนไทยทำให้ไม่สมเกียรติอย่างไรไม่ทราบกิจกรรมของคนไทยบางอย่างจึงไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรตามมาด้วย

คนที่ลงสนามบินดัมดัมนอกจากพวกผมสามคนแล้ว ยังมีฝรั่งอินเดียและคนอื่นอีกหลายคน เมื่อลงจากเครื่องบินทางท่าอากาศยานส่งรถมารับ ทำให้มองเห็นบริเวณของสนามบินได้ชัดขึ้น รู้สึกว่าเป็นสนามบินที่ใหญ่มากทีเดียว แต่กับดอนเมืองของเราไม่ทราบว่าใคร

จากใจสุใจด้วยไมตรี

จะโตกว่ากัน เพราะผมมีความรู้^๒น้อยทั้งสองแห่ง จึงไม่อาจจะเทียบ
เคียงระหว่างสนามบินทั้งสองนี้ได้

มองไปบนดาดฟ้าของท่าอากาศยาน เห็นพรรคพวกมากคอย
รับอยู่เป็นจำนวนมากทั้งพระและฆราวาส ทำให้สบายใจขึ้นเป็นกอง
แต่พวกเขาทำได้เพียงคอยรับอยู่ข้างนอกเท่านั้น ไม่อาจจะเข้ามา
ช่วยเหลืออะไรพวกเราได้ เป็นอันว่าถึงคราวที่จะต้องใช้ภาษา
อังกฤษกันแน่ ถึงแม้จะไม่มั่นใจนักก็ตาม พวกเราถูกกันไว้ตรวจเป็น
ชุดสุดท้าย ผมเลยถือโอกาสเดินดูบริเวณภายในตึก ที่ทำการของ
ท่าอากาศยาน อาคารที่ก่อสร้างนี้ดูมั่นคงแข็งแรง และไม่ปรากฏมี
รอยร้าวให้เกิดความหวั่นเกรงแต่ประการใด นอกจากนั้นตามเสา
และฝาผนัง ยังแสดงฝีมือแกะสลักภาพต่างๆ ไว้อีก ฝีมือประณีต
พอสมควร แต่เป็นการมองผาดๆ เพราะบริเวณกว้างมากและเป็น
ห้องเรื่องคิวจะถึงด้วย ก่อนจะมาเข้าคิวรอคอยการตรวจของเจ้าหน้าที่
ได้ลองเดินไปดูตามห้องน้ำ ห้องส้วม ปรากฏว่าสะอาดพอสมควร
เช่นกัน แต่แปลกที่บางห้องใช้แล้วไม่มีการชำระ เพิ่งได้ความรู้ใหม่
ตอนหลังว่า พวกบรรณพราหมณ์นั้น ใช้ห้องส้วมแล้วจะไม่ชำระ
เพราะเขาถือว่าเป็นการเสียมศักดิ์ศรีของเขา คนที่จะชำระจึงเป็น
พวกบรรณศูทร คงจะเป็นเช่นนี้มานานตั้งแต่บรรพกาลมาแล้ว
เพราะปรากฏในพระวินัย พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า

“ภิกษุเข้าไปใช้วัจจกฐี (ส้วม) แล้วจะไม่ชำระไม่ได้”

พวกพราหมณ์สมัยนั้นคงติดนิสัยมาจากบ้าน คงจะมาทำ
เหมือนตอนเป็นฆราวาสอยู่ จึงทรงห้ามไว้ นอกจากนั้นยังมีข้อ

บัญญัติสำหรับพระที่เข้าไปที่หลัง สมมติว่าคนเข้าก่อนไม่ชำระ จะต้องชำระเสียเอง ไม่ชำระต้องอาบัติ

นอกจากนั้นยังห้ามไม่ให้เข้าไปนั่งเคี้ยวไม้ชำระฟันในห้อง ส้วมด้วย วัตรเกี่ยวกับวัจจกฏีจึงช่วยได้หลายอย่าง ทั้งทางด้านอนามัย ดัดนิสัยพวกพราหมณ์ที่เคยชินบางรูปบางคน ยังเป็นการสอนให้ พระรู้จักรักษาสมบัติอันเป็นส่วนรวม ซึ่งจะต้องรับผิดชอบร่วมกันด้วย เรื่องห้องส้วมสำหรับวัดจึงเป็นเครื่องตัดสินอะไรได้หลายอย่าง ดังมี คำพังเพยว่า “จะดูวัดให้ดูฐาน (ส้วม) จะดูสมภารให้ดูลูกวัด” ที่เราทราบๆ กันอยู่

เจ้าหน้าที่ตรวจมีเพียงสองคน พวกที่เขาโดนตรวจก่อนดูตรวจ ละเอียดเหลือเกิน ตรวจนั้นตรวจนี้วุ่นไปหมด ผมนึกเสียวๆ เหมือน กันว่า จะไม่ติดอยู่ในนี้เป็นชั่วโมงๆ หรือ? อดซ้ำเจ้าหน้าที่คนหนึ่งไม่ได้ แกเขียนไปหน่อยหนึ่งปรากฏว่าหมึกหมด เลยต้องขอยืมจากคน โดยสารซึ่งเป็นแขกด้วยกัน พอตรวจเจ้าของปากกาแล้วแกทำเฉยเสีย ไม่คืนเสียตื้อๆ อย่างนั่นเอง เป็นอันว่าได้ปากกาใช้ด้ามหนึ่ง แต่ ราคาคงไม่มากนัก ก่อนจะถึงเวรพวกเราปรากฏว่าพนักงานสาวผิว ดำสนิทคนหนึ่ง เข้ามาส่งภาษาอังกฤษรัวมาก ผมฟังออกบ้างไม่ ออกบ้างเพราะเร็วเหลือเกิน แต่จับใจความได้ว่า ของต่างๆ ของ พวกเรานั้นได้เก็บมารวบรวมเอาไว้ด้านใน ถ้าหากอะไรขาดไปให้ บอกได้ พวกเรายิ้มๆ ไม่มีใครตอบ ผมเองชั้นที่แกร้วเอามากไป คล้ายกลัวคนอื่นจะแย่งพูดอย่างนั้นแหละ แต่พอเจอหลายคนเข้า ก็สามารถสรุปได้ว่า นี่คือแขกพูด และจะพูดแบบนี้ทุกคนเท่าที่พบ

กันมาออกจะหนักใจมากเหมือนกัน เพราะยังต้องอยู่กันอีกนาน พอถึงเวรตรวจพวกเราปรากฏว่าเร็วมาก แต่ตอนนั้นคนอื่นบางคน ออกจากห้องไปนานแล้ว ใบฉีดยาก็ไม่เปิดดู เปิดดูแต่พาสปอร์ต แบบลวกๆ แต่กลับโชคร้าย ที่ใบสำคัญสำหรับคนเข้าเมืองหมดพอดี แล้วจำเพาะมาหมดตรงพวกเราเสียด้วยเจ้าหน้าที่ค้นหาที่นั่นไปหมด เมื่อไม่เจอจริงๆ จึงใช้เขียนเอา ขำดีเหมือนกัน เพราะกระดาษที่เอามาเขียนก็เก่าและฉีกออกเป็นสองท่อน เลยได้หัวเราะกันทั้งแขก ทั้งไทย

อันที่จริงการทำงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนมาก การเตรียมพร้อมที่จะบริการ และให้ความเป็นกันเองต่อคนที่มาติดต่อ ทั้งทำงานให้รวดเร็วไม่อืดอาดล่าช้า เป็นการสร้างเสน่ห์และประชาสัมพันธ์ได้อย่างดี ถึงแม้จะไม่ใช่ความยากลำบาก แต่เรามักจะพบความบกพร่องเหล่านี้เสมอ สำหรับผู้รับบริการจึงไม่มีอะไรดีไปกว่า ใจเย็น ให้อภัย และเมตตา จะช่วยให้สบายใจขึ้นได้มากอยู่

พอถึงวาระการตรวจหีบห่อ เกิดมีเรื่องขำอีกจนได้ คือเจ้าหน้าที่ชายสองคนไปตรวจของเพื่อนผม เจ้าหน้าที่คนหนึ่งเป็นผู้หญิง จากขีดบนบ่าท่าทางจะเป็นหัวหน้า มาตรวจของผม พอแกลเห็นชื่อเท่านั้น แกคงสะดุดใจอะไรไม่ทราบ หันมาถามว่า

“ท่านชื่ออะไร?”

“พुरुหมพนุฑ” ผมตอบ

“โอ ท่านพुरुหมพนุฑ หรือ?”

“ใช่แล้ว คุณดูชื่อที่บัตรเหล่านั้นก็ได้” ผมพูดพร้อมกับชี้มือให้เขาดูที่หีบห่อของผม เกมองหน้าผมพร้อมกับยิ้ม และแสดงความเป็นมิตรเห็นได้ชัด พร้อมกับกล่าวว่า

“ดีมาก ๆ ท่านเป็นพुरुหมพนุฑ”

หลังจากนั้นแกก็ชี้มือไปที่หีบสองใบ กล่อง ๑ กล่อง กับพิมพ์ดีดภาษาไทย ๑ เครื่องของผม และถามว่า “ในนั้นมีอะไร?”

ผมบอกแกว่า “ในหีบเป็นผ้า หนังสือ และเครื่องใช้สำหรับนักศึกษาบางอย่าง ส่วนในกล่องนั้นเป็นอาหารไทย และพิมพ์ดีดก็เป็นพิมพ์ดีดภาษาไทย ถ้าคุณสงสัยสามารถเปิดดูได้ เชิญ” ผมพูดพร้อมกับฉายมือไปที่หีบห่อ เกมองหน้าผมพร้อมกับสันตึระชะ แล้วกล่าวว่า “ไม่ต้องตรวจหรอก ฉันเชื่อท่านพुरुหมพนุฑ” แกพูดด้วยหน้าตายิ้มแย้ม แสดงว่าพูดจริง และปรากฏว่าแกไม่แตะต้องเลยจริงๆ ด้วย ทำเอาสงสัยมากเหมือนกัน เพราะก่อนจะไปท่านผู้มีอุปการะได้ไปซื้อหีบมาให้สองใบ พร้อมกับสิ่งที่ติดกุญแจเพิ่มอีกด้านละ ๒ เป็น ๕ ด้วยกัน ผมจึงถามเขาว่า ทำไมติดกุญแจมากเหลือเกิน ทำเหมือนจะให้เป็นที่หีบนิรภัยอย่างนั้นแหละ ท่านก็บอกว่า ไม่ได้หรอกในเมืองเขานั้นดีไม่ดีพ่อคั้นแหลกหมด บางทีอาจจะล้วงเอาของภายในหีบเสียด้วย ต้องระวังให้ดีหน่อย

แต่พอถึงวันไปจริง ผมกลับไม่ติดกุญแจเลยสักดอกเดียว เพราะหีบมีผ้าหุ้มอยู่ชั้นหนึ่งแล้ว ขึ้นติดกุญแจอีกจะเอาอะไรสักหน่อยคงวุ่นกันใหญ่ ทั้งเห็นว่าเราไม่มีของอะไรที่ผิดกฎหมาย ใครอยากจะคั่นก็คั่นไป แต่เมื่อเจ้าหน้าที่เขาไม่แตะต้อง จึงกลายเป็นเรื่องชวนให้ฉงนพอสสมควร

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ต่อจากนั้นเขาขอให้ดีแคล์เงิน ที่นำเข้าประเทศ ผมจึงบอก
เขาว่า

“ท่านจะเชื่อหรือไม่ก็ตาม พวกเราสามคนนี้ไม่มีเงินติดตัว
มาเลยสักรูปีเดียว”

แกมองหน้าผมด้วยความสงสัย พร้อมกับถามว่า

“เมื่อท่านไม่มีเงินมา แล้วท่านจะอยู่ในอินเดียได้อย่างไร?”

“เฮ้, ท่านลืมเสียแล้วหรือว่า ผมเป็น พุรหุมพนุฑ ผมมา
อินเดียก็เท่ากับมาบ้านญาติ แล้วญาติๆ ในอินเดียจะให้ผมอดตาย
เชียวหรือ?” เลยได้หัวเราะกันอีกครั้ง

ผมจึงบอกแกว่า “เงินนั้นมีอยู่ แต่เพื่อนของพวกเรานำมาตั้ง
แต่วันที่สองแล้ว และเขาคงจะเปิดเผยให้ท่านทราบแล้วเช่นกัน”
ผมพูดพร้อมกับชี้ให้เขาดูเพื่อนคนหนึ่งที่น่าเงินไปซึ่งมองดูอยู่ข้างนอก

แกจึงบอกว่า “ฉันเชื่อท่านอีก พุรหุมพนุฑ การตรวจสิ่งของ
ของท่านเสร็จแล้ว ท่านสามารถออกไปได้แล้ว” แกพูดพร้อมกับ
เรียกกาลีมาขนของออกไปให้ ผมกล่าวคำขอบใจในความเอื้อเฟื้อ
ของเขาตามธรรมเนียม แล้วเดินตามกาลีสามคนซึ่งขนของออกไป
ภายนอก

ปรากฏว่าเพื่อนอีกสองคน หีบห่อไม่ถูกค้นเช่นกัน แต่มีการ
สอบถามเรื่องกล้องถ่ายรูป และอะไรต่อมิอะไรอีกพอสมควร จึงได้
ออกมาที่หลังผม ทั้งๆ ที่ตั้งแต่ตรวจใบเดินทางมาแล้ว เขาให้ผม
ตรวจเป็นคนสุดท้าย แต่มาเจอเจ้าหน้าที่ใจดีเข้า กลายเป็นเสร็จ
ก่อนเพื่อนเขา

คุณอาจจะสงสัยว่า ทำไมเขาจึงไม่ยอมตรวจหีบห่อของผมเลย
ผมเองก็สงสัยเหมือนกัน เพราะเคยทราบจากเมืองไทยและเพื่อนที่
ไปอยู่ก่อน แม้แต่พวกที่ไปวันก่อน บางคนขนาดรู้กระจายไปหมดเลย
บางคนเพียงแต่เปิดดู แต่พวกเราสามคนกลับไม่เปิดหีบห่อและตะ
ต้องเลย มันเรื่องอะไรกัน? จึงมีทางที่ทำให้สันนิษฐานได้หลาย
ประการเช่น พวกเราไม่มีใครแสดงพิรุณ ทำให้เขาเกิดความสงสัยใน
ความบริสุทธิ์ เพราะพวกเราไม่มีใครมีของผิดกฎหมายติดตัวเลย
จึงเป็นคนที่ไม่มีเรื่องจะต้องหวาดเกรงอะไร ดังที่ท่านแสดงอานิสงส์
ของศีลที่บุคคลรักษาดีแล้วในข้อหนึ่งว่า “ทำให้เป็นคนองอาจ
กล้าหาญ ไม่เกิดวิปถิสาร คือเดือดร้อนใจ ไม่ว่าจะเข้าไปในสถานที่
ใดก็ตาม”

ศีล ก็เป็นเสมือนกฎหมาย คนเราถ้าลองไม่ทำอะไรให้ผิด
กฎหมายอย่างเดี๋ยวนั้นแล้ว ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องหวาดระแวงว่าใครจะ
มาจับ เห็นตำรวจมาก็รู้สึกสบายใจด้วยเข้าไป แต่ถ้าเป็นคนมีแผล
อยู่ภายในใจ มักจะแสดงพิรุณออกมาให้เขาจับได้เสมอ อย่างคนที่
ทำผิดบางคน พอเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้น ก็ออกวิ่งเสียดี๊ดีๆ ทั้งๆ
ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เคยรู้เรื่องของเขามาก่อน เมื่อแสดงพิรุณออก
มาเช่นนั้น ก็ต้องไล่จับกันตามระเบียบ ดังนั้น ความบริสุทธิ์หรือไม่
บริสุทธิ์ของใจคน ย่อมแสดงตนออกมาทางสีหน้า ท่าทาง จนเกิด
พิรุณอะไรให้สังเกตจนได้

ดังนั้น การทำตนให้เป็นคนไม่มีแผล ตามพระพุทธานุชาตที่ว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ถ้าในฝ่ามือไม่มีแผลไซรั บุคคลอาจนำยาพิษไปได้
ด้วยฝ่ามือ ยาพิษย่อมไม่แทรกซึมเข้าสู่ฝ่ามือที่ไม่มีแผล
ฉนใด บาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ตั้งใจทำฉนนั้น”

ความดีและการไม่ทำอะไรให้ฝืนกฎหมาย ศีลธรรม จึงเป็น
เกราะคุ้มกันภัยได้อย่างดี ทั้งอาจจะได้รับความเคารพ สักการะ
นับถือจากบุคคลอื่นด้วย คนไทยอย่างพวกเรา ที่เขาเคยค้นมาแล้ว
ปรากฏว่า ไม่เคยพบสิ่งผิดกฎหมายทำให้เขาได้ข้อมูลพอจะลง
สันนิษฐานมาถึงพวกเราได้ว่า คนพวกนี้ก็เหมือนคนพวกก่อน ถึง
จะค้นก็คงเหนื่อยเปล่าอีกเช่นเคย การเจตนาจะไม่ค้น น่าจะมีมา
ก่อนแล้ว จากการที่เขาค้นพวกเราไว้ตรวจทีหลัง ถ้าเป็นเช่นนี้ ก็
เป็นการแสดงว่า ความดี ความชั่ว ที่พวกเดียวกันกระทำนั้น ย่อมมี
ผลกระทบกระเทือนถึงคนอื่นซึ่งไม่ได้กระทำด้วย

ความดีและการกระทำดี จึงเป็นสิ่งที่ควรแก่การรักษา
ทะนุถนอมนัก เพราะผลย่อมประจักษ์แก่ใจของผู้ทำ

สำหรับผมเอง ซึ่งออกจะพิเศษสักหน่อย ในข้อที่เขาไม่แตะ
ต้องอะไรเลย เพียงแต่ถามว่าอะไรเป็นอะไรเท่านั้น เมื่อเราตอบไป
เขาก็ไม่ตั้งใจสงสัย ข้อนี้อาจจะมีส่วนของคำว่า “พुरुหมพนุรุ” อยู่
บ้างไม่มากก็น้อย เพราะคนอินเดียก็นับถือและบูชาพระพรหม จน
มีความฝังใจมาแต่บรรพกาลแล้ว เมื่อมาพบคนที่อย่างน้อย ใน
ความเข้าใจของเขาว่าเกี่ยวข้องกัน เพราะนามสกุลของผมเมื่อแปล
ออกมา อย่างน้อยก็โตขนาดพราหมณ์ หรืออาจจะเชื่องกว่านั้นไปได้
เพราะจากการสังเกต แม้ครูบาอาจารย์และแขกคนอื่น ๆ พอบอกว่า
พुरुหมพนุรุ เขาจะแสดงความตื่นเต็นยินดีออกมาไม่มากก็น้อย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อย่างเพื่อนผมคนหนึ่ง เขาชื่อ อูซ่าห์ ไปเรียนต่อที่อเมริกา เขาเขียน
ชื่อว่า ยูเอสเอ อ่านว่า อูซ่าห์ แต่ฝรั่งกลับเห็นชื่อเหมือนกับเมืองของ
เขาทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกันเร็วกว่าปกติ นี่ก็อาจจะเป็น
ทำนองเดียวกัน

เราจะพบว่า คนที่อยู่บ้านเดียวกัน เมืองเดียวกัน ถ้าไปพบ
กันในที่อื่น จะมีความสนิทสนมกันเร็วและรักใคร่ช่วยเหลือกัน หรือ
คนที่เป็นชาติเดียวกัน อย่างที่พวกผมมาพบกันที่อื่นเดียทั้งๆ ที่ไม่ได้
รู้จักกันมาก่อนส่วนมาก แต่ก็เกิดความชอบพอกันในเวลารวดเร็ว
และมีความรู้สึกชอบเร้นอยู่ภายใน พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือใน
ยามประสบความทุกข์ต่อกันและกัน

คนอินเดียนับถือพรหม เมื่อมาพบคนที่อย่างน้อยเขาคงคิด
ว่าสืบเชื้อสายมาจากพรหม จึงรู้สึกให้เกียรติพอสมควรแก่ฐานะ ซึ่ง
ข้อนี้เป็นความคิดส่วนตัวของผม อาจจะผิดก็ได้

คนงานชนของมีเพียงสามคน เขาชนของดูเหมื่อนทั้งหมด ๙
ชั้น แต่อาศัยที่แขกหัวแข็ง แก่ใช้เทินบนศีรษะ จึงชนเพียงคนละ ๒
เที่ยวทั้งหมดของแล้ว พวกเราออกมาพบพรรคพวก ทั้งที่ล่องหน้ามา
ก่อนและมาอยู่นานแล้ว ทราบข่าวก็มารับ มีพวกมาจากนาลันทา
พาราณสี และที่กัลกัตตาเอง เมื่อพบกันก็แสดงความยินดีกัน ตาม
ประสาคนที่จากบ้านเมืองมาด้วยกัน

เนื่องจากเราออกมาทีหลังคนอื่น รถของบริษัทที่ส่งมารับ
กลับไปเสียก่อน เขาคงเห็นว่าพวกเรามีคนมารับมากแล้วและ
เกรงใจผู้โดยสารคนอื่นก็ได้ เขาจะออกไปก่อนเพราะอะไรก็ตาม แต่

เมื่อเป็นเรื่องผ่านไปแล้ว เราจึงรู้สึกให้อภัยและเห็นใจเขา พวกเรามี
หลายคนด้วยกันจึงให้คนที่อยู่ที่กัลกัตตารับผิดชอบในด้านหารถแท็กซี่
ซึ่งต้องออกไปตามไกลพอสมควร

ก่อนที่พวกเราจะขึ้นแท็กซี่มีเรื่องสนุกอีกจนได้ คือกุลีที่ชน
ของสามคนนั้น เพื่อนที่อยู่ก่อนเขาบอกว่าเขาจะจ่ายเอง เพราะพวก
เราไม่มีใครมีเงินติดตัวดังกล่าวแล้ว แต่เขาจะคอยให้พวกนี้ทำ
หน้าที่ให้เสร็จเสียก่อน คือชนของขึ้นแท็กซี่เสร็จแล้วจึงจ่ายกัน พอ
เขาชนของขึ้นรถเสร็จเท่านั้น ปรากฏว่าคนชนสามคนกลายเป็นคน
มาขอรับค่าบริการ ๗ คน และที่ขำคืออีก ๔ คนนั้นซึ่งเพื่อนไปนำมา
และอ้างว่าชนของด้วยกันนั้น ไม่ได้แต่งตัวชุดกุลีของสนามบินเลย
ผมอดขำ ไม่ได้จริงๆ จึงถามแกว่า

“คุณแน่ใจหรือว่า ชนของกันทั้งหมด ๗ คน” แกพะยักหน้า
ตอบรับ เพื่อนที่กัลกัตตาเขาบอกว่า “ไม่ต้องไปพูดกับแก ผม
จัดการเอง ขอให้พวกเราทุกคนขึ้นรถได้”

พอรถเริ่มจะเคลื่อน เขาก็จ่ายให้เฉพาะสามคนที่ชนของ
พร้อมกับต่อว่าเป็นภาษาแขกไม่ทราบว่าจะอย่างไรบ้าง คงจะตำหนิ
ในฐานะที่หลอกลวงและฉวยโอกาสของพวกเขานั้นเอง เรื่องนี้ใน
ความรู้สึกของผมแล้วเห็นเป็นเรื่องธรรมดา มาก ยิ่งเป็นคนชั้น
กรรมมาชีพที่ต้องทำงานหนัก รับผิดชอบทางครอบครัวมากๆ บาง
คนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคนไทย แขก หรือชาติใดก็ตาม ถ้าโอกาส
บุคคลอำนวยความสะดวก ความเห็นแก่ตัว อยากรได้ เอาเปรียบคนอื่น ก็
จะฉายแสงออกมาทีเดียว แต่ก็ก็เป็นบางคนเท่านั้นนะ และดูเหมือนจะ

มีแก่คนทุกระดับเสียด้วย จะไม่มีก็เพียงพระอริยเจ้ากับกัลยาณบุรุษเท่านั้น แต่จะมีมากหรือน้อย ก็น่าจะขึ้นอยู่กับความมากน้อยของความเห็นแก่ตัวของเขาเหล่านั้น

ผมเคยประสบด้วยตนเองหลายครั้งในกรุงเทพฯ มีวันหนึ่งผมไปธุระที่ต่างจังหวัดตอนเช้าไปรถไฟ เสร็จธุระกลับรถยนต์ มาลงที่สถานีขนส่งสายเหนือ ถามแท็กซี่คนหนึ่งว่า ไปบางลำพูกี่บาท? แกตอบโดยไม่หันมองหน้าเลยว่า ๒๕ บาทครับ ผมหัวเราะแล้วตบ่าแกเบาๆ พร้อมกับบอกว่า “พี่ชาย บอกอะไรให้น่าฟังหน่อยนะ ผมอยู่กรุงเทพฯ นี้เอง และไปต่างจังหวัดมาเมื่อเช้านี้ สงสัยอยู่เหมือนกันว่า เพียงเวลาไม่กี่ชั่วโมง ค่ารถในกรุงเทพฯ ทำไมจึงถีบตัวขึ้นไปสูงลิบอย่างนี้ แปลกใหม่พี่ชาย?” แกมองหน้าผมด้วยความสำนึกอะไรไม่ทราบ แล้วบอกว่าขอเพียง ๑๒ บาท ผมยังแห่ยกว่าไม่ขาดทุนไปหน่อยหรือ? แกไม่ตอบ พอผมขึ้นรถก็รีบออกรถเลย ผมจึงพยายามชวนแกลคุยจนพอสบายใจขึ้น

“เรื่องของคนก็คือคน ไม่ว่าจะชาติใดก็ตาม เราไม่อาจจะหาคนดีให้ได้ทั้งหมด แม้แต่ตัวเราเองบางครั้งก็แย่เหมือนกัน จึงไม่น่าจะหวังอะไรให้มากนัก แล้วจะผิดหวังน้อยลง”

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

วินัยดีจัดเป็นอุดมมงคล

เพื่อนรัก

ผมได้เล่ามาในจดหมายฉบับก่อน ตอนว่าด้วยการแสดงความเห็นแต่จะได้ของกุลีแขก ถึงแม้จะเกิดความเห็นใจ และเข้าใจสภาพความจริงของมนุษย์ก็ตาม ถึงอย่างนั้นก็ทำให้อุดคิดถึงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ เช่นที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า “วินัยที่คนศึกษาดีแล้ว จัดเป็นอุดมมงคล” หรือที่ทรงแสดงว่า “คนย่อมนำสัตว์ที่ฝึกดีแล้ว เข้าไปใช้ในสงคราม จนถึงทรงสรรเสริญสัตว์ คนจำพวกที่เป็นอาชาไนย คือพวกที่ฝึกดีแล้ว เช่น ช้าง ม้า โค และแม้กระทั่งคนว่าเป็นบุคคลสัตว์ที่หาได้ยากยิ่งคนขนาดอาชาไนยแล้วยิ่งหาได้ยากมาก”

เพียงระยะเวลาไม่กี่ชั่วโมง จากกรุงเทพฯ ถึงกัลกัตตา ทำให้ผมได้พบความจริงข้อนี้ได้เป็นอย่างดี เช่น

- การแสดงความเอื้อเฟื้อ เมตตาจิต และช่วยขวนขวายในกิจการต่างๆ ของท่านที่มาส่ง

- การให้การต้อนรับ และแสดงอัธยาศัยสุภาพอ่อนโยนของเจ้าหน้าที่ที่สนามบิน และความละมุนละไมเรียบร้อยของเจ้าหน้าที่บนเครื่องบิน ตลอดจนการให้เกียรติ ความเป็นกันเองของเจ้าหน้าที่สนามบินกัลกัตตา ดูช่างเป็นเหตุการณ์ที่ตัดกับการแสดงออกถึงความอยากเอาเปรียบคนอื่น โดยเฉพาะคนแปลกหน้าของกุลีไม่ได้ นี่เป็นผลของอะไร?

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เราอาจจะได้คำตอบที่ไม่ผิดประการหนึ่ง คือเรื่องของคนที่ฝึกดีแล้ว กับคนที่ฝึกยังไม่ได้เต็มที่ แต่พวกกุ๊กก็คงจะได้เพียงแค่นั้น เพราะถ้าเราสามารถฝึกเขาให้ได้ดีจริงๆ เขาก็จะยกฐานะตนเองขึ้นสูงกว่าความเป็นกุ๊กแน่ เราจึงไม่อาจจัดคนสองจำพวกให้เป็นผู้คิดมีเหตุผล และการกระทำเป็นต้นเหมือนกันได้ “เพราะถึงแม้จะเป็นคนเหมือนกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละคนมีภูมิหลังไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะก็คืออุปนิสัย บารมี ที่จะเป็นแรงผลักดันให้สามารถฝึกได้แค่ไหน เพียงไร” เหตุนี้กระมังที่พระพุทธองค์ทรงแบ่งคนไว้ ๓ จำพวก ก่อนที่จะตัดสินพระทัยแสดงพระธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้มา

“ได้ยินมาว่า ตนแลฝึกได้ยาก แต่ว่าคนที่ฝึกดีแล้วจะนำสุขมาให้ เหตุนี้บัณฑิตใน ๓ กาลจึงนิยมการฝึกตน”

ดังภาษิตที่ว่า

ชาวเอ๋ยชาวนา	ตั้งหน้าไขน้ำด้วยความหมั่น
ช่างศรกรจับลูกศรพลัน	หมายมั่นลนไฟตัดให้ตรง
ช่างไม้ถากไม้ไม่ละลด	ทำวงกงรถตามประสงค์
บัณฑิตฝึกฝนตนจำนง	มุ่งให้ตรงตามธรรมพระสัมมา

บุคคลที่ฝึกดีแล้ว หรือจิตที่ฝึกดีแล้ว จึงเป็นบุคคลและจิตที่ควรแก่การงาน เมื่อมอบหมายให้ทำอะไรก็ไม่ทำให้งานนั้นเสีย มีแต่จะเป็นไปในทางสร้างสรรค์

จากสนามบินไปตามถนน รู้สึกว่าบ้านคนมีไม่มากนัก ในบริเวณที่ใกล้สนามบิน ดินแดนแถบนี้ไม่ปรากฏตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า พระธรรมทูตของพระเจ้าอโศกได้มาถึง เข้าใจว่าเมื่อก่อนคงเป็นที่อยู่ของคนซึ่งไม่พร้อมจะฟังธรรมก็เป็นได้ หรือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อาจจะเป็นเมืองเกิดใหม่ก็ได้เช่นกัน เมื่อใกล้ตัวเมืองเข้าไปได้ พบเห็นคนเป็นจำนวนมาก กางเต็นท์พักอยู่เรียงรายเป็นกลุ่มๆ ไปด้วยตลอดทาง ทราบว่าเป็นคนหนีภัยมาจากปากีสถานตะวันออกมองทางหน้าต่างรถเห็นมากทีเดียว แสดงว่าคนเหล่านั้นมีแต่ปัจจุบันอนาคตยังมีดมน และปัจจุบันเล่าก็แสนจะลำบาก เพราะมาจับกลุ่มอยู่กันมากเหลือเกิน

“วโส อิศุสริย โลก อำนาจเป็นใหญ่ในโลก”

ถ้าเป็นอำนาจที่ประกอบด้วยธรรม ความร่มเย็นเป็นสุขก็จะเกิดขึ้น แต่เป็นที่น่าเสียใจว่า ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น ความเดือดร้อนของประชากร ความพินาศของบ้านเมือง การต้องพลัดพรากจากบุตร ภรรยา ของประชาชนและทหาร มิใช่น้อยที่เกิดจากความหลงตัวเอง ดีอรัน มักมากอยากใหญ่ของคนเพียงไม่กี่คนเท่านั้นเอง แต่อนิจจาประชาชนภายใต้การปกครองของคนเหล่านั้น ต้องทนทุกข์ทรมานจากเหตุที่ตนไม่ได้ก่อขึ้นเลย อะไรเล่าจะคำจุนให้ความสุขแก่โลกได้ยิ่งไปกว่า “เมตตา” ดังธรรมภาสิตที่สมเด็จพระสังฆราช วัดมกุฏกษัตริยาราม มักรับสั่งเสมอว่า

“โลโก ปตุตมฺภิกา เมตฺตา เมตฺตาเป็นธรรมคำจุนโลก”

ชาวปากีสถานเหล่านั้น ต้องอาศัยเมตตาจากชาวอินเดีย โดยเฉพาะรัฐบาล ถึงแม้จะมีอะไรแฝงอยู่เบื้องหลังของเมตตานี้บ้าง แต่พวกเขาก็ได้รับความอบอุ่นและปลอดภัยกว่าอยู่ในประเทศของตนขณะนั้น

ขณะนั่งมาในรถนั่นเอง เพื่อนบอกว่า ขอให้ระวังหน่อย วันนี้เหตุการณ์ไม่ปกตินัก

“ทำไมล่ะ?” ผมถาม

“คือในกัลกัตตานี้ มีคนที่สังกัดพรรคคอมมิวนิสต์อยู่สามฝ่ายด้วยกันคือ ฝ่ายจีนแดง รัสเซีย และอิสระ”

“เข้า แล้วมาเกี่ยวอะไรกับเรา ใครจะเป็นอะไรก็เรื่องของเขา นี่ เราไม่เกี่ยว” ผมแย้ง

“ใช่ เราไม่เกี่ยว แต่บางทีเขาเกิดอยากจะมาเกี่ยวกับเราเข้า ก็เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ อย่างเมื่อเช้านี้ ตอนที่พวกผมมารับพวกคุณ กำลังก่อการจลาจลตีกันทั่วไปหมด พอดีรถของพวกเราต้องผ่านมาใกล้กับสถานที่เกิดเหตุด้วย เลยเจอดีจนได้ คือมีคนกลุ่มหนึ่งวิ่งมาที่รถของเราบอกให้หยุด แล้วเรียกคนขับให้ลงไป พวกเขาชวนกันล้อมเสียคนละหมัดสองหมัด เล่นเอาแย่งไปเหมือนกัน กว่าจะผ่านพ้นไปได้ทำเอาใจไม่ดีทีเดียว”

“ก็ไม่เป็นไรนี่ ใจไม่ดีทีเดียว ดีกว่าใจไม่ดีหลายที่ไม่ใช่หรือ?”

“ไม่ใช่อย่างนั้น” เพื่อนผมตอบพร้อมกับมองหน้าผม “คือผมหมายความว่า ตลอดทางที่ไปสนามบินนั้นใจไม่ดี เพราะกลัวว่าจะเกิดเรื่องขึ้นมาอีก แหมคุณนี่ คอยจับผิดเก่งจริง”

“เปล่า ไม่ใช่จับผิดอะไรหรอก เห็นว่าคุณมาอยู่เมืองแขกนานๆ พุดมีสร้อยแปลกก็แย่งเล่นไปอย่างนั้นเอง แล้วเขาไม่ทำอะไรพวกคุณหรือ?”

“ไม่หรอก เขาอาจจะเห็นว่าเราเป็นคนต่างชาติก็ได้ แต่เขาก็มองหน้าพวกเราทุกคนเหมือนกัน แต่เสร็จแล้วก็ปล่อยให้เราผ่านไป”

“ตอนนี้ผมว่ายิ่งสบายใหญ่ เพราะพวกเราเป็นต่างชาติทั้งนั้น นอกจากคนขับ อีกอย่างหนึ่งไม่แน่หรอก คนขับรถกับคนพวกนั้น

เขาอาจจะเป็นศัตรูกันมาก่อน คุณอาจจะนำไปผสมกับเหตุการณ์
จลาจล ซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวกันเลยก็ได้ ระหว่างการจลาจลของพวกเขา
คลั่งลัทธิกับการซ้อมคนขับแท็กซี่ หรือคุณว่าอย่างไร” ผมถามเพื่อน

“เพราะเราไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไรนะซี ผมจึงขอให้ระวังกันไว้บ้าง
อย่าไว้ใจทางอย่าวางใจคน จะจนใจเอง”

“เข้าที่ตี่นี่”

“อะไรเข้าที่”

“ก็ภษิตที่ว่ามานะซี ฟังเข้าที่ตี่ดีเหลือเกิน”

“โอ เป็นคำพูดของคนโบราณ ผมจำเขามาเท่านั้นเอง”

“ใช่ แต่การจำของโบราณมาใช้เหมาะกับเรื่องกับเหตุการณ์
นั้นแหละเป็นการดี พูดถึงลัทธิอะไรที่คุณว่ามานะ คงจะเกิด
ทะเลาะกันบ่อยละซี?”

“ใช่ บ่อยเหลือเกิน บางครั้งมีคนตายด้วยก็มี ผมไปไหนมา
ไหนต้องระวังตัวอยู่เสมอ เพราะเกรงว่าจะเจอถูกหลงเข้า แต่ก็
ปลอดภัยตลอดมา เป็นบุญอย่างหนึ่ง”

“ไม่ใช่อย่างเดียวหรอก คงเป็นบุญหลายอย่าง เริ่มมาตั้งแต่
เกิดเป็นคนแล้ว มีอวัยวะสมบูรณ์ มีการศึกษา มีศีลธรรมพอสมควร
จนถึงกับมาได้ศึกษาต่างประเทศ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลบุญทั้ง
นั้นแหละ หรือว่าไง?”

“เออละ จริงก็จริง แหม สำนวนมากจัง คุณนี่”

“ไม่สำนวนหรอก แหม คุณนี่แย่จริง ยอกก็ไม่พอใจ ตำหนัก
ไม่พอใจ ไม่ทราบว่าจะพูดอย่างไรดี เรามาพูดถึงเรื่องลัทธิอะไรที่ว่
กันดีกว่า” ผมกล่าวต่อไปเมื่อเห็นเพื่อนนั่งยิ้มแถมหมั่นไส้อยู่ “คือ

อินเดียนี้เป็นเมืองเจ้าลัทธิ ดังที่คุณก็ทราบอยู่แล้ว ผมว่า ๓ คณะ
นะน้อยไป สมัยพุทธกาลมีไม่รู้ว่ากี่คณะต่อกี่คณะ แม้พระพุทธ
ศาสนาของเรายุคหลังพุทธกาล ก็มีถึง ๑๘ นิกายด้วยกัน ทั้งๆ ที่
บางนิกายถือผิดกันเพียงนิดเดียวก็แยกกันแล้ว แยกกันไปแยกกัน
มาเลยย่อยไปเลย คือรวมตัวกันไม่ติด ผลสุดท้ายยังเหลือแต่ความหลัง
ความทรงจำ และสัญญาลักษณะบางอย่างในอดีตเท่านั้นเอง”

อย่างสมัยพระพุทธเจ้าอย่างนี้ ว่าเข้าไปตั้ง ๖ ลัทธิ
เข้าไปแล้ว ที่เราเรียกว่าครูทั้ง ๖ ینگะ เอ แต่จะเป็นการสอน
หนังสือสังฆราชหรือเปล่าก็ไม่รู้ซี?

“เชิญตามสบาย ผมชอบฟังอยู่เหมือนกัน ถึงแม้จะเคยรู้มา
บ้าง แต่การฟังซ้ำบ่อยๆ เข้า ก็ได้ปัญญาไม่ใช่หรือ?” เพื่อนผมตอบ

“เอาละขอบใจ ถ้าอย่างนั้นผมฉายต่อกี่แล้วกัน คงยังอีกนาน
จะถึงที่พักนะ”

ครูทั้ง ๖ นี้ก็มีท่าน ปุรณกัสสปะ มักขลิโคศลาล สัญชัย
เวลัญฐบุตร ปกุกถกัจจายนะ อชิตเกสกัมพล และนิครนถ์นาถบุตร
หรือที่คนส่วนมากรู้จักในนาม ท่านมหาวิระหรือวรวรรณมานะ
นอกจากนั้นยังมีขนาดคณาจารย์ใหญ่ๆ ซึ่งตอนหลังเข้ามาบวชใน
พระพุทธศาสนา เช่น ปุราณชฎิล ๓ คนพี่น้อง ท่านอัคคิทัตตะ
พราหมณ์พาวารี เป็นต้น ซึ่งแต่ละท่านก็ไม่ใช่คนเล็กๆ ทั้งนั้น แต่
เรื่องที่น่ามาถกเถียงกัน จนแตกแยกออกเป็นเจ้าลัทธิต่างๆ นั้น
ส่วนมากแล้วมักเป็นเรื่อง “ตายแล้วเกิด ตายแล้วสูญ ผลกรรม และ
กรรมมีหรือไม่มี มีชีวิตนิรันดร์ในปรโลก” เป็นต้น

เราจึงอาจได้ความคิดว่า ในหมู่มนุษย์นั้น มักจะมีการแสวงหา
ในสิ่งที่ตนคิดว่า มี ดี อาจจะช่วยให้ตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ตามที่
ตนคิดว่าจะเป็นไปได้ ในที่สุดก็มีการยึด การถือว่า ความคิดความเห็น
ของเราเท่านั้นถูกต้อง จนมีพวกพ้องยอมรับนับถือ กลายเป็นการ
ถือพวกถือหมู่ไป ด้วยความเชื่อมั่นนั่นเอง คนจึงเบียดเบียนกัน
ล้างผลาญกัน โจมตีกันหักล้างกัน ด้วยวาตะบ้าง ด้วยพลังบ้าง
จนในที่สุดก็กลายเป็นความยึดติดที่จะควบคุมโลก หรือชาวโลกให้
เห็นคล้อยตามตน ใครไม่เห็นด้วยก็เป็นศัตรูกันไป โลกเคยเป็น
อย่างนี้ กำลังเป็นอย่างนี้ และจะเป็นอย่างนี้ต่อไป ตราบใดที่ยัง
เป็นโลกของคนผู้อยู่ใต้อิทธิพลของกิเลสตัณหา

ในบรรดาการแสวงหาเหล่านั้น ท่านที่เกิดเดินทางถูกพบ
หนทางที่แท้จริงนั้นมีน้อยมาก และท่านที่เป็นเช่นนั้นเท่านั้นที่
สามารถสร้างงานและชีวิตอมตะให้แก่โลก เช่นพระพุทธเจ้าของเรา
เป็นต้น การแสวงหาของคนในอดีตและปัจจุบันส่วนมาก จึง
เป็นการแสวงหาที่สับสน เช่นพวกคนที่ท่านเล่าว่ากำลังก่อการ
จลาจลกันอยู่ก็เหมือนกัน ท่านจะเห็นว่าพวกเหล่านั้นเขามีศรัทธา
ในลัทธิที่เขาคิดว่าดี แต่ก็จับมุมดีกันคนละมุม เข้าทำนองตาบอด
คลำช้าง ผลสุดท้ายก็ตัดสินใจไม่ได้ว่า อะไรคือความดีในลัทธิของเขา
เพราะต่างคนต่างถือว่าที่ตนยึดถืออยู่อย่างนี้เป็นความดีความถูกต้อง
ส่วนของคนอื่นผิดทั้งนั้น ต่างฝ่ายต่างก็พยายามจะให้อีกฝ่ายหนึ่ง
เห็นคล้อยตามตน เมื่อตกลงกันด้วยเหตุผลไม่ได้ ก็ต้องใช้
สัญญาตญาณปาเข้าตัดสิน “อะไรของคุณที่เรียกว่าสัญญาตญาณปา”

เพื่อนผมถาม “ก็การประทุษร้าย เบียดเบียนกันนั้นนี่ใจ คือ สัญชาติญาณปาละ?”

“อ้อ ถ้าอย่างนั้นเวลาคนเขาเบียดเบียนกันรอบกันฆ่ากัน แสดงว่าเขาเหล่านั้นกำลังทำไปด้วยอาศัยสัญชาติญาณปาด้วยละซี?”

“ใช่แล้วไม่ว่าใครก็ตามถ้าฆ่ากัน เบียดเบียนกัน โทก หลอกหลวงกัน ยุยงส่งเสริมให้คนอื่นเขาแตกแยกกัน ยุ้งเกี่ยวกับสามี หรือภรรยาของคนอื่น ลักทรัพย์สมบัติของเขา และทำอะไรไปโดยปราศจากสติเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งใจ แสดงว่าเขาตกอยู่ภายใต้ สัญชาติญาณปาทั้งนั้นแหละ”

“แล้วทำอย่างไรคนจึงจะไม่ต้องตกอยู่ภายใต้สัญชาติญาณ ปาเล่า?”

“กุศลกรรมบท ๑๐ ประการ ที่เราทราบกันอยู่นี้แหละ ท่าน เรียกว่าเป็นมนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้คนให้เป็นมนุษย์ เมื่อใครมีธรรม ๑๐ ประการ จะแสดงว่าเขาเป็นมนุษยธรรมแล้ว ยังเป็นการประกาศ ตนเองว่าเป็นมนุษย์ตามความหมายอันแท้จริงอีกด้วย เพราะ มนุษย์แปลว่าท่านที่มีจิตใจสูง ธรรมด่าว่าคนมีจิตใจสูง ย่อมไม่ฆ่า ไม่ประทุษร้ายกัน แต่ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายนักเหมือนกันกุศลกรรม บท ๑๐”

“ใช่ ไม่ง่ายเลย อันที่จริงผมยังคิดอยู่เหมือนกันว่า ถ้าเพียง แต่คนในชาติใดก็ตาม มีศีล ๕ เป็นหลักในการดำรงชีวิต คดีอาญา ต่างๆ คงลดลงอีกมาก ตำรวจเบาแรงลง ผู้พิพากษาอาจจะไปนั่ง หลับอยู่ที่ศาลก็ได้เพราะไม่มีงานจะทำ ไม่มีคดีจะตัดสิน แต่จะเป็น ได้ก็เพียงความฝันเท่านั้นเอง” เพื่อนผมพูด

“ฝันไปเถอะ การฝันถึงสิ่งที่ดี อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้สบายใจ ในขณะที่กำลังฝัน เรามาพูดถึงถึงเรื่องการแสวงหาอันลับสันของคนต่อไปดีกว่า” ผมพูดต่อเมื่อเห็นเพื่อนนั่งเฉย แสดงว่าเห็นด้วย

“ผมมีความเข้าใจว่า คนที่ก่อการฉ้อฉล เรื่องลัทธิต่างๆ เพื่อประกาศความประสงค์ของตน หรือเพื่อจะให้คนอื่นคล้อยตามตน หรือว่าก่อกรรมให้มันฉ้อฉลไปก็ตาม มีอยู่ไม่น้อยเลยที่ไม่ทราบว่ “ตนเองเป็นใคร ตนกำลังทำอะไร ทำเพื่ออะไร และจะได้ อะไรจากการกระทำเช่นนั้นบ้าง เข้าทำนองคนที่บวชสนุก ตามเพื่อน” นั่นเอง

ครั้งหนึ่งนานมาแล้วในเมืองไทยเรา ที่กรุงเทพฯ นี้เอง มีการเดินขบวนกันเป็นการใหญ่ เด็กของผมคนหนึ่งแก็ไปเดินกับเขาด้วย กลับมาเหนื่อยอ่อนทีเดียว แสดงว่าเดินไกลมากอยู่ ผมจึงเรียกแก็มาถามว่า ไปไหนกันมาพอกุณ?

“ไปเดินขบวนมาครับ”

“เดินที่ไหน? และเดินเพื่ออะไร?”

“เดินจากสนามหลวงไปทางราชดำเนินเรื่อยไปแหละครับ”

“ฉันทถามว่าเดินไปทำไม? เธอยังไม่ตอบฉันทเลย”

แก็มองหน้าผมด้วยไม่ทราบว่าจะตอบอย่างไร จึงอ้อมแอ้มตอบว่า “ไม่ทราบครับ เห็นเพื่อนเขาเดินผมก็เดินด้วย สนุกดี แต่เหนื่อยหน่อยครับ”

“แต่ฉันททราบนะ คือฉันททราบว่าตอนนี้เธอต้องไปอาบน้ำ กินข้าว แล้วกลับมาทำความสะอาดห้องนอน ทิ้งปัดกวาดเช็ดถูให้เรียบร้อย การที่เธอเดินขบวนกับเขา โดยไม่ทราบจุดประสงค์ได้

เป็นเวลานาน แสดงว่าเธอมีแรงส่วนเกินอยู่มาก ควรใช้ให้เป็นประโยชน์เสีย ไปทำตามที่ว่านี้ ประเดี๋ยวเสร็จแล้วมาบอก ฉันจะไปตรวจดูอีกครั้ง”

ปรากฏว่าสบายไป คือเด็กคนนี้ไม่เคยเดินขบวนกับเขาอีกเลย แกตั้งใจเรียนหนังสือดี จนเดี๋ยวนี้มีงานการทำเป็นหลักฐานไปแล้ว พูดถึงเรื่องคนทำอะไรโง่ๆ แล้ว ผมยังชอบใจคำพูดของท่านสัญญาชัย ปรีพพาทก อาจารย์พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ตอนที่ท่านไปลาเพื่อไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า และชวนท่านสัญญาชัยให้ไปด้วย ท่านสัญญาชัยตอนนั้นเรียกว่า“โตจนเป็นจระเข้คับวัง” ไปแล้ว การเป็นศิษย์คนอื่น ยิ่งคนที่อ่อนกว่าตนด้วยแล้วทำไม่ได้แน่ ท่านจึงถามพระสารีบุตรว่า

“ในโลกนี้คนโง่กับคนฉลาดใครจะมากกว่ากัน”

เมื่อท่านสารีบุตรเตือนท่านว่า ต่อไปคนจะไปนับถือพระพุทธเจ้ากันหมด แล้วอาจารย์จะอยู่อย่างไร? แต่เมื่อท่านถามมาอย่างนั้น พระสารีบุตรก็ต้องตอบว่า

“คนโง่มีมากกว่า คนฉลาดมีน้อยเหลือเกิน”

ท่านสัญญาชัยจึงตอบว่า **“ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว คนฉลาดๆ จะไปสู่สำนักพระสมณโคตมผู้ฉลาด ส่วนคนโง่ๆ จะมาสู่สำนักเราซึ่งเป็นคนโง่”**

ผมถือว่าเป็นอมตวาจาคำหนึ่ง ที่อาจพิสูจน์ได้แม้ในปัจจุบัน อย่างพวกก่อการจลาจลเพราะลัทธิที่ว่านี้ และพวกทะเลาะกัน เพราะความเชื่อถืออย่างอื่นก็ตาม ถ้าเขาเพียงแต่ใช้ปัญญาพิจารณา ดูบุคคล ประเทศที่เขาเป็นอย่างนั้น ตลอดถึงการกระทำของพวกเขา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ด้วยความรู้สึกที่เป็นธรรม ไม่เข้าใครออกใครแล้ว เขาจะไม่ต้อง
ทะเลาะกันเพราะเหตุผลใดๆเลย เนื่องจากเขาจะไม่นับถือลัทธิเช่นนั้นแน่
แต่โลกมากไปด้วยคนโง่ในด้านนี้จริงไหม?

“ใช่ เป็นความเห็นที่เข้าที่อยู๋”

“ขอบใจนะที่ยอ....”

สวัสดิ์

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ความเป็นปราชญ์ของครูทั้ง ๒

เพื่อนรัก

จดหมายของผมยังเที่ยวชนนกชมไม้อยู่ นี่ว่าตามสำนวนชาวบ้าน อันที่จริงแล้วไม่มีนกไม่มีไม้จะให้ชมหรอก เพราะรถวิ่งเข้ามาในถิ่นที่มีคนอยู่หนาแน่น อะไรๆ ก็ดูเหมือนจะซึ่มๆ ไปหมด การคุยของผมกับเพื่อนชะงักลงหน่อยหนึ่ง เพราะต่างคนต่างหันไปสนใจกับกลุ่มคน ซึ่งดูหน้าตาท่าทางไม่ค่อยจะปกตินัก แสดงว่าคว้นหลงของจลาจลตอนเช้ายังมีอยู่ รถต้องวิ่งไปช้าๆ ทำให้มองอะไรได้ถนัดพอสมควร เมื่อเห็นว่าไม่มีเหตุอะไรควรสนใจมากนัก เราก็หันมาสนทนา กันถึงเรื่องครูทั้ง ๒ อีกครั้ง

“คุณคิดว่า ครูทั้งหกนั้นมีชีวิตอยู่ในสมัยพระพุทธเจ้าทุกคนหรือ?” เพื่อนผมถามขึ้น

“ข้อนี้ผมก็ไม่แน่ใจนัก แต่ที่แน่ใจนั้นอย่างน้อยที่สุด ท่านสังฆราช ท่านปุรณกัสสปะ และท่านมหาวิระนั้น มีชีวิตร่วมพุทธสมัยแน่นอนอีกสามท่านสงสัยว่าจะมีเฉพาะคำสอนและนักบวชในลัทธินั้นๆ เท่านั้น”

“อะไร คือเหตุผลที่ทำให้คุณคิดว่าน่าจะเป็นเช่นนั้น?”

“เหตุผลนั้นมีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่อาจจะยืนยันได้ทีเดียวนัก คือไม่ปรากฏว่าท่านปุกุทธกัจจายนะและท่านอชิตเกสกะมผลกับท่านมักขลิโคศล แสดงตนเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ไม่ว่าในด้านเป็นศัตรูหรือว่าเป็นมิตรก็ตาม ข้อนี้ผมอาจจะอ่านหนังสือยังไม่เจอก็ได้นะ ส่วนข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือในหนังสือมิลินทปัญหา ซึ่งเป็น

จากใจสุใจดล้วยไมตรี

หนังสือที่แต่งหลังพุทธปรินิพพานอย่างน้อยก็ ๕๐๐ ปี ยังได้กล่าวอ้างว่า พระยามิลินทร์ได้ไปสนทนากับครูทั้ง ๖ มาแล้ว แต่ไม่ชอบใจในลัทธิของท่านเหล่านั้น หนังสือตอนนี้ผมเห็นว่าแต่งเลียนสามัญญผลสูตรมากกว่า เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ครู ทั้ง ๖ จะมีอายุยืนถึง ๕๐๐ กว่าปี พระยามิลินทร์อาจจะไปสนทนาจริง แต่คงเป็นการสนทนากับนักบวชในลัทธิอื่นๆ เท่านั้นเอง แต่ผู้แต่งท่านพูดรวมๆ ไปเลยกลายเป็นคุยกับครูทั้ง ๖ นี่ก็เป็นความเห็นส่วนตัวอีกตามเคยนะ”

“ก็น่าคิดอยู่ แต่คุณมีเหตุผลอะไรที่ยืนยันว่า อีกสามท่านร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า”

“ข้อนี้ปรากฏหลักฐานหลายแห่งว่า ทั้งสามท่านอยู่ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านนิครนถ์นาฏบุตรหรือท่านมหาวีระ เพราะปรากฏว่าท่าน เคยไปพักในป่าใกล้ๆ กับพระพุทธเจ้าหลายครั้ง และเคยส่งลูกศิษย์ไปเฝ้ากับพระพุทธเจ้าก็หลายครั้ง แม้ก่อนจะตายก็ปรากฏหลักฐานว่า ท่านเสียใจที่ท่าน อุบาสีคบคิดซึ่งท่านมันใจเหลือเกินว่า จะต้องเปลี่ยนใจพระพุทธเจ้าให้ มานับถือท่านได้ กลับไปปฏิญาณตนเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าเสีย มีหน้าซ้ำยังมีการกระทำบางอย่าง ซึ่งในความรู้สึกของท่านเห็นว่าไม่ไว้หน้ากันด้วย ท่านแค้นใจมากขนาดอาเจียนเป็นโลหิตและไปสิ้นชีวิตที่ป่าวาบุรี ดูเหมือนจะก่อนพระพุทธเจ้า ๓ ปี ส่วน ท่านปุรณกัสสปะนั้น ปรากฏใจความอรรถกถาว่า เสียใจที่พ่ายแพ้คราวยมกปาฏิหาริย์ จึงเอาหม้อใส่ทรายแล้วผูกคอกกระโดดน้ำตายไป ส่วนท่านสังยุตย์นั้น อย่างที่ได้เล่ามาแล้ว ตอนที่ว่าพระสารีบุตรไปลา ท่านให้เหตุผลแก่พระสารีบุตรไว้น่าฟัง ซึ่งผมถือว่าเป็นอมตวาจา ดังกล่าวแล้ว”

“ตามความรู้สึกของคุณ ครูทั้งหกนี้คุณชอบท่านรูปใดมากกว่าเพื่อน”

“เอ เห็นจะตอบไม่ได้สำหรับคำถามข้อนี้”

“ทำไมจึงตอบไม่ได้” เพื่อนผมถามพร้อมกับมองหน้า

“ก็ผมเกิดไม่ทันท่านเหล่านั้นนี่นา ไม่เคยพบหน้าตากันเลย จะให้ชอบให้ชังท่านได้อย่างไรกัน ถ้ามแปลงจริงคุณนี่”

“นี่ ถ้ามจริง ๆ เอะ ปกติพูดกวน ๆ อย่างนี้บ่อยไหม?”

“ไม่ใช่กวน ก็คุณถามปัญหาให้ตอบไม่ได้เอง คนเราจะชอบจะชังใคร ต้องเคยพบเห็นกันมาเป็นอย่างน้อย คนตายไปตั้งนานแล้วจะไปชอบไปชังท่านได้อย่างไรกัน ถ้าคุณคิดว่ากวนก็ต้องขอโทษด้วยนะ”

“เอาละถามใหม่ ถ้าอย่างนั้น ผมใคร่จะทราบว่าคุณชอบหรือลัทธิของท่านทั้ง ๖ นี้ คุณรู้สึกชอบของใครมากกว่าเพื่อน?”

“เออ ถ้ามอย่างนี้ค่อยตอบได้หน่อย พูดถึงคำสอนแล้ว ท่านอริสโตเติลจะแยกว่าเพื่อน เพราะวัตถุนิยมจัดเกินไป ต่อมากลายเป็นปรัชญาที่เรียกว่า “อ ทรรศนะ” ได้แก่ ปรัชญาจรวาก คำสอนที่น่าสนใจมากเห็นจะเป็นของท่านมหาวีระ แต่ไม่ดีเห็นจะเป็นในข้อที่เป็นอัตตกลิมถานุโยค คือทำตนให้ลำบากมากเกินไป ถ้ามลองทำตาม ผมคิดว่าใจจะกระสับกระส่าย ยากแก่การจะให้ป็นสมาธิได้ที่ร้ายคือแกไม่ยอมนุ่งผ้านี้ชื้ออกจะน่าเกลียดเอามากๆ คนอะไรผ้าผ่อนมีก็ไม่นุ่ง จนในที่สุดเมื่อท่านล่วงไป พวกศิษย์ที่กระดากๆ หน่อย เลยแยกออกไปเป็นนิกายเศวตามพร พวกเดิมก็คงเป็นทิมมพรไป แต่มีคำสอนหลายอย่างที่น่าสนใจเหมือนกัน ที่พูดนี้ผมหมายถึงว่า ถ้าไม่มีพระพุทธศาสนานะ”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ก็นิพนธ์ แปลว่าไม่มีเครื่องร้อยรัดไม่ใช่หรือ เขาก็ต้องไม่
นุ่งผ้าซี”

“คำว่าเครื่องร้อยรัดตามความหมายเดิม ถ้าท่าน “ปรัศวะ”
เป็นปฐุมศาสดา ของเขาจริง และท่านหมายความว่าอย่างไร เราก็
ไม่อาจทราบได้ แต่ตามความเห็นของผมเข้าใจว่า คำว่า เครื่อง
ร้อยรัด น่าจะหมายถึงกิเลสมากกว่า ไม่น่าจะเกี่ยวกับการไม่นุ่งผ้า
เพราะการไม่นุ่งผ้านั้น นอกจากทำให้เดือดร้อนเพราะอากาศ ลัทธิ
ต่างๆ แล้ว ยังดูไม่เจริญตา คนที่ไม่นุ่งผ้าก็ไม่น่าจะหาความสงบใจ
ได้จริงๆ และออกจะเป็นการยากที่จะทำให้จิตใจของตนให้บริสุทธิ์ ดังที่
พระพุทธองค์เคยรับสั่งว่า “การประพฤติตนเป็นคนเปลือยก็ดี
การเกล้าชฎาก็ดี การนอนบนเปือกตมก็ดี การอดอาหารก็
ดี การนอนบนแผ่นดินก็ดี การเกลือกฐลี้ก็ดี ความเพียร
ของผู้ประพฤติเขย่งก็ดี จะทำคนผู้ยังไม่พ้นความสงสัย
ให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย” ถ้าผมเป็นคนเกิดในอินเดียสมัยนั้นและไม่มี
พระพุทธศาสนา ถ้าจะให้ผมเลือกนับถือเจ้าลัทธิคนใดคนหนึ่งแล้ว
ผมว่า ผมไม่เลือกท่านทั้ง ๖ นี้แน่”

“ทำไมล่ะ?”

“ไม่ทำไมหรอก เพราะผมเห็นว่ามีความรู้เข้าขั้น และ
คมคายมากกว่า คือท่านพราหมณ์พาวรี เพราะจากการสังเกต
ปัญหาที่ท่านผูกให้มาณพ ๑๖ คนไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าที่
ป่าสาณเจดีย์แล้ว เราต้องยอมรับว่า ท่านเป็นนักปราชญ์คนหนึ่ง
ที่เดียว เพราะปัญหาอย่างนี้คนธรรมดาถามไม่ได้ หรือคุณเห็นว่า
อย่างไร?”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ผมเห็นว่า การถามปัญหานั้นใครๆ ก็ถามได้ ปัญหาสำคัญ อยู่ที่ว่าผู้ตอบจะตอบได้หรือเปล่านั้นเอง” เพื่อนผมตอบ

“อย่างที่คุณว่าก็ถูก แต่ผมมีความเห็นว่า ปัญหาที่เป็นปัญหานั้นถามยาก อย่างที่พระเทศน์คู่กัน เราจะพบว่า องค์ที่มีอาวุโสในด้านอายุ ความรู้ จะต้องเป็นผู้ถาม องค์ที่อ่อนกว่าเป็นผู้ตอบ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ปัญหาอาจจะไม่เป็นปัญหา และลุลงลามไปใหญ่จนคุมเรื่องที่จะพูดไม่อยู่ก็ได้

ส่วนที่คุณว่า ใครๆ ก็ถามได้นั้น ข้อนี้จริง แต่บางอย่างเป็นเรื่องไม่น่าถาม หรือเมื่อถามไปแล้วยากแก่การที่จะตอบให้แจ่มแจ้งได้ ปัญหาเหล่านี้เรามักจะตอบว่ากันเป็นคั่งเป็นแคว แต่ผลสุดท้ายก็สรุปยากอยู่นั่นเอง เช่นผมเคยได้ยินว่า พ่อของเด็กแกสอนลูกของแกว่าอย่าคบคนพาล ให้คบบัณฑิตคือคนดี เพราะ**คบพาลๆ จะพาไปหาผิด คบบัณฑิตๆ พาไปหาผล** และได้ยกตัวอย่างบุคคลที่เด็กรู้จักมาให้ดูเป็นตัวอย่าง ปรากฏว่าเด็กเข้าใจ แต่แกกลับสงสัยว่า “ถ้าคนพาลกับบัณฑิตมาคบกัน จะได้ผิดหรือได้ผล” คุณจะเห็นว่าถามได้แต่ตอบยาก จะต้องว่ากันนาน บางครั้งอาจจะไม่เข้าใจ บางครั้งอาจจะห่างประเด็นออกไปทุกทีก็ได้ แล้วแต่ว่าผู้ตอบจะมีความสนใจแค่ไหน

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่จัดว่าตอบได้ยากคือ การตอบปัญหาที่นักปราชญ์หรือคนที่มีความรู้ถาม ถ้าคนตอบมีความรู้ดีกว่าตอบไม่ก็คำก็เข้าใจ แต่ถ้าคนตอบมีความรู้ไม่ถึง ออกจะเป็นการยากที่จะตอบให้ถูกเป้าหมายจริงๆ ได้ เช่นปัญหาที่ครูถามนักเรียนคือโดยทั่วไปแล้ว ครูสามารถดูหนังสือให้เป็นปัญหามาถามได้ แต่

นักเรียนจะรู้สึกว่ ตรงนั้นไม่น่าจะมีปัญหา เป็นการมองสิ่งที่เป็น ปัญหาคนละจุดกัน การตอบจึงยากสำหรับนักเรียนบางคน แต่ก็ ต้องยกเว้นนักเรียนที่ฉลาด สามารถเข้าใจสาระของเรื่องที่ตนเรียน และมองเห็นข้อที่น่าจะเป็นปัญหาได้”

สำหรับปัญหาของท่านพราหมณ์พาวรีนั้น เป็นปัญหาของ นักปราชญ์ถามจอมปราชญ์ จึงไม่เป็นการยากสำหรับผู้ตอบ และผู้ ถามปัญหาก็กไม่หนักใจในการคิดปัญหาแต่จากปัญหาของท่านนั่นเอง แสดงว่าท่านเป็นปราชญ์”

“ขอตัวอย่างหน่อย”

“ตัวอย่างอะไรอีกล่ะ?”

“ก็ตัวอย่างปัญหาที่พราหมณ์พาวรีถามนะซี ก็เรากำลัง สนทนากันด้วยเรื่องปัญหานี้”

“อ้อ งั้นหรือ? ยกตัวอย่างเช่น ท่านผูกปัญหาถามว่า

- โลก คือหมู่สัตว์อันอะไรปิดบังไว้ จึงหลงดูจอยู่ในที่มืด?

- อะไรเป็นเครื่องห้ามและเป็นเครื่องกั้นความอยากเอาไว้ และความอยากนั้นจะละได้ด้วยอะไร?

- จะมองเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะตามไม่ทัน? เป็นต้น

คุณจะเห็นว่า ปัญหาข้อแรกนั้นแสดงว่าท่านทราบว่ หมู่ สัตว์ในโลกนี้ มีสิ่งหนึ่งปิดบังปัญญาเอาไว้ จึงทำอะไรต่างๆ ไปด้วย อำนาจของความหลง แต่ท่านไม่ทราบว่ อะไรที่ปิดบัง หรือเป็นผู้ ปิดบังเท่านั้น

ข้อที่สอง ท่านทราบอีกแหละว่ คนหรือจิตที่ตกอยู่ได้ อำนาจของความอยากนั้นไม่ดี ควรจะขจัดความอยากนั้นเสีย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านรู้ แต่ท่านไม่รู้ว่าอะไรจะสกัดกั้น ความอยากที่เกิดขึ้นได้ และถ้า
เผื่อว่าจะละเสียเลยจะละได้อย่างไร?

ข้อที่สามก็เช่นกัน ท่านทราบโทษของความขี้ความติดใน
โลก และทราบว่า มีจุดอันหนึ่งอยู่ที่คนผู้บรรลุถึงจุดนั้นแล้ว
แม้จตุราชจะทำอะไรไม่ได้ แต่ท่านก็ไม่ทราบอีกนั่นแหละว่า จะมองดู
โลกด้วยวิธีไหนจึงจะบรรลุถึงเป้าหมายนั้นได้ และยังมีปัญหาอื่นๆ
อีกมาก อันแสดงว่าคนถามมีความรู้ดีไม่น้อย แต่ที่ต้องถามเพราะ
ยังเข้าใจอะไรไม่ตลอดนั่นเอง”

“แล้วพระพุทธเจ้าทรงเฉลยว่าอย่างไร?” เพื่อนผมถามอีก

“ไม่ตอบหรอก คุณก็เคยบวชเรียนมาแล้ว น่าจะเคยพบจาก
เรื่องมาณพ ๑๖ คนมาแล้วนี่”

“เอาน่า เฉลยให้ฟังสักข้อก็เอาหรือว่าคุณลืมที่พระพุทธเจ้า
ทรงตอบเสียแล้วเหมือนกัน”

“นี่ขอให้จำไว้นะ” ผมพูดยิ้มๆ “คือสิ่งใดที่เขายกมาพูดได้
แสดงว่าเขาไม่ลืมสิ่งนั้น ถ้าเขาลืมเขาจะไม่นำมาพูด ไม่ว่าใครก็ตาม
เอาละจะเล่าต่ออีกหน่อย”

“ปัญหาข้อแรกทรงเฉลยว่า โลกคือหมู่สัตว์ อันอวิชชา คือ
ความไม่รู้ปิดบังไว้ จึงหลงดูจอยู่ในที่มีด จำอวิชชา ๘ ได้หรือเปล่า?”

“คงจำได้กระมัง ดูเหมือนจะมีไม่รู้อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย
นิโรธ มรรค ไม่รู้อดีต อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีต ไม่รู้ทั้งอนาคต และไม่รู้
ปฏิบัติสมุปบาท ไช้ไหม?”

“ไช้ เก่งนี่ ในฐานะที่จำได้ เฉลยแถมให้อีกข้อ คือข้อที่สองนั้น
ทรงตอบว่าสติเป็นเครื่องห้ามและเป็นเครื่องสกัดกั้นความอยากเอาไว้
และจะละความอยากได้ก็ต้องอาศัยปัญญา”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ในขณะที่เราคุยกันด้วยความสนุกและเป็นกันเองพอสมควร
นั้น ปรากฏว่าริมถนนซึกจะมีเสียงเอะอะโวยวายมากขึ้น ผมไม่ทัน
ได้หันไปมอง เพราะใจเกิดไปคิดถึงท่านพราหมณ์พาวรีต่อไป
ปรากฏว่าพอรถผ่านปากตรอกแห่งหนึ่ง ก็มีก้อนอิฐขนาดครึ่งก้อน
ลอยละลิวมาที่รถพวกเรา ก้อนแรกพลาด ก้อนที่สองลงบนแขนผม
พอดี ได้ยินเสียงดังบึก

คนขับแท็กซี่แกก็งงๆ รีบเบรกรถทันที พวกรถคันข้างหน้า
ตะโกนบอกพวกเราให้ปิดหน้าต่างรถเสีย คงกลัวจะโดนอีก ภายใน
รถจึงออกสับสนพอสมควร สำหรับผมเองไม่ได้หันไปมองทางมาของ
ก้อนอิฐ เพราะรถเร่งความเร็วขึ้น ประกอบกับไม่รู้สึกรู้สึกรุนแรงนัก จึง
นั่งเฉยๆ ทำเป็นเหมือนว่าไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพื่อนที่คุยกันเขาเป็นห่วง
จึงหันมาถามหลังจากปิดกระจกรถว่า

“เป็นไง รู้สึกอย่างไรบ้าง?”

“เอาอีกแล้วไหมล่ะ”

“อะไรมันปามาอีกหรือ?” เพื่อนถามด้วยความตกใจ

“เปล่านี้ ผมหมายถึงคุณนั่นแหละ ถามปัญหาที่ไม่จำเป็นต้องถามอีกแล้ว”

“เอ คุณนี้จะเอาอย่างไรกันแน่ คนเขาเป็นห่วงถามหน่อย
กลับมาชวนเสียนี้” เพื่อนซึกฉิว

“ผมหัวเราะแล้วบอกเพื่อนว่า ถ้ามด้วยความเป็นห่วง ก็ตั้ง
คำถามอย่างอื่นสิ นี่ถามออกมาได้ว่ารู้สึกอย่างไร? คนถูกปา ถูกตี
ถูกแทง มีความรู้สึกเหมือนกันทั้งนั้น คือเจ็บ แต่จะเจ็บน้อยหรือมาก
ก็แล้วแต่ความหนักเบาของการกระทำเหล่านั้น เข้าใจใหม่ว่า“เจ็บ”
นั่นฉันใด” ผมแหยมเพื่อนต่อไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“แล้วกับคนที่ปาละ คุณมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง โกรธเขาไหม?”

“เพื่อนรัก การที่คนเราจะโกรธจะเกลียดใครนั้น ควรจะมีเป้าหมาย และเหตุผลพอสมควร อย่างคนปามาถูกผมนี้ ผมไม่เห็นแก่ด้วยซ้ำว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ทั้งผมก็มั่นใจว่า แก่ไม่ได้เจตนาจะปาผมหรอก นี่อาจจะเป็นเหตุการณ์สัมพันธ์กับการก่อการจลาจลเมื่อเช้า เป้าของเขาผมคิดว่าอยู่ที่แท็กซี่มากกว่า อีกประการหนึ่ง ผมเห็นว่าเป็นความผิดในปัจจุบันของผม คือการเอาแขนวางบนขอบหน้าต่างรถ เพราะเรานั่งกันตั้ง ๔ คน และอาจจะเป็นเพราะอดีตกรรมของผมที่ทำให้ต้องมาชดใช้กันในชาตินี้ ช่วงระยะเพียงไม่กี่ชั่วโมงที่เหยียบแผ่นดินอินเดีย คิดอย่างนี้สบายใจดีใช่ไหม?”

“ใช่ แต่ก็น่าสมน้ำหน้าดีเหมือนกัน” เพื่อนเขายิ้มมายิ้มๆ

“อย่างนี้เรียกว่าใช้ธรรมะไม่เป็น คนเขากำลังได้รับบาดเจ็บ น่าจะใช้กรุณาหรือทำไม่ได้ ก็ควรจะเป็นอุเบกขา” แล้วพวกเราหัวเราะกัน เพื่อนคนนั้นเขาบอกว่า โกลัที่ปักแล้ว ทำให้โล่งใจไปที่อุดรคู่มานานออกจะรำคาญเหมือนกัน

เรื่องที่ผมคิดว่าการถูกปาจากแขกว่า เป็นเรื่องอดีตกรรมนั้น ผมคิดว่าเป็นไปได้ส่วนหนึ่ง นอกจากความประมาทของผมในปัจจุบันแล้ว น่าจะเป็นผลของอดีตกรรมอยู่ด้วย ถึงแม้แขกจะปาไปที่รถโดยไม่เจตนา แต่บาปที่คนทำโดยไม่เจตนา ก็อาจจะให้ผลได้เช่นกัน

มีเรื่องปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า พระเถระรูปหนึ่ง ท่านเดินไปในป่าด้วยต้องการจะหาสถานที่สงบพักผ่อน ท่านมองไปข้างหน้า เห็นนายพรานคนหนึ่งกำลังออกล่าสัตว์ อันนายพรานนั้นปรากฏในที่หลายแห่งด้วยกัน ที่บอกว่าเขาถือการพบเห็นสมณะใน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เวลาออกเล่าสัตว์ว่าเป็นอัปมงคล คือเขาจะไม่ได้สัตว์เลยถ้าออก
จากบ้านไปพบพระเสียก่อน ดังนั้นต่างฝ่ายต่างก็พยายามหลีกเลี่ยงกัน
พระท่านเมื่อเห็นนายพรานเดินมา แต่นายพรานยังไม่ทันเห็นท่าน
ท่านก็รีบหลบเข้าไปแอบอยู่ใต้พุ่มไม้แห่งหนึ่งริมทางนั่นเอง ฝ่าย
นายพรานเมื่อเดินมาถึงที่นั่น มองไปเห็นพุ่มไม้ใหญ่ๆ ก็เข้าใจว่าสัตว์
จึงพุ่งออกไปยังพุ่มไม้นั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะไม่ถูก พระ แต่ท่าน
จะมรณภาพหรือไม่ผมก็ไม่แน่ใจในที่สุดเรื่องนี้ไปถึงสำนักพระพุทธเจ้า
พระองค์ทรงแสดงว่า การที่พระถูกหอกของนายพรานซึ่งพุ่งไป
โดยไม่เจตนา นั้น เป็นเพราะผลของกรรมในอดีตของท่านแล้ว
พระองค์ก็ทรงเล่าเรื่องราว ในอดีตกาล พระรูปนี้เคยบวชในพระ
พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในปางก่อน ในขณะที่เย็บจีวรอยู่นั้น
พอดีเข็มไปแทงถูกเอาเส้นซึ่งอยู่ที่กิลีบจีวรตายโดยที่ท่านไม่ทราบ
เนื่องจากเป็นกรรม ที่ไม่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นกรรมเต็มที ท่านจึงมา
ถูกนายพราน ซึ่งทรงแสดงว่านายพรานผู้นี้ชาติก่อนเป็นเส้นตัวนั้น
พุ่งหอกไปโดยไม่เจตนาถูกท่านโดยนัยเดียวกัน

เรื่องอะไรที่เกิดขึ้นกับผม เมื่อผมหาสาเหตุในปัจจุบันไม่เจอ
ผมคิดว่าการยอมรับผลของอดีตกรรมย่อมเป็นความสะดวกรใจดี
อย่างน้อยที่สุดใจเรายังยอมรับว่า “ผลนี้เกิดมาจากเหตุที่เราได้
กระทำลงไป ซึ่งเราจะต้องรับผิดชอบต่อผลนั้น” การคิด
เช่นนี้ย่อมดีกว่า อะไรๆ ก็โยนให้พระเจ้า พระพรหมลิขิต ดวง
เพราะดูจะขาดความรับผิดชอบไปสักหน่อย ผมคิดอย่างนี้ ส่วนใคร
จะคิดอย่างไรเป็นเรื่องของเขา.

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ขอทาน ใครมากกว่ากัน?

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผมได้พูดถึงเรื่องครูทั้ง ๖ อันสืบเนื่องมาจากใน กัลกัตตาปรากฏว่ามีคอมมิวนิสต์มากมายหลายคณะ ซึ่งผมได้บอกเพื่อนว่า การที่คนอื่นเดียวมีความเห็นแตกต่างกัน จนแบ่งออกไปเป็นพวกเป็นหมู่จำนวนมากนั้น หาใช่เรื่องแปลกแต่ประการใดไม่ เพราะเป็นเรื่องที่เคยมีมาแล้วในอดีต และกำลังมีอยู่ในปัจจุบัน และคิดว่าแม้ในอนาคตก็คงจะเป็นอย่างนั้น เพราะเป็นเหตุธรรมดา คนเรานั้นมีพื้นเพอัธยาศัยไม่เหมือนกัน แม้มองเรื่องเดียวกันก็อาจจะมองเห็นแตกต่างกันได้ เพราะเป็นเรื่องของ นานาจิตต

รถได้พาพวกเราจำนวน ๑๐ กว่าคน ทั้งคนที่มาจากเมืองไทย และคนที่ไปต้อนรับที่สนามบิน รถได้ผ่านมาในตัวเมืองแล้ว ปรากฏว่าเมืองกัลกัตตาข้างเป็นเมืองที่มากไปด้วยตึกงามใหญ่โตเป็นอันมากเหลือเกิน มองไปทางไหนก็พบแต่ตึกเป็นอันมาก แต่หลังล้วนแต่สูง ๔-๕ ชั้น หรือมากกว่านั้น ที่เป็นตึกชั้นเดียวดูเหมือนจะมีน้อยมาก แสดงว่าเมืองกัลกัตตาเป็นเมืองที่ได้วางผังเมืองตามแบบยุโรป ที่น่าเลื่อมใสก็คือ เขามีโครงการช่วยคนยากจน แทนที่จะปล่อยให้คนจนเกลื่อนกลาดอยู่ริมถนนทั้งหมด ทางเทศบาลมีการจัดสรรที่อยู่ให้อยู่กันเป็นสัดส่วน แก่ปัญหาคนจนต้องนอนริมถนนได้เป็นอันมากทีเดียว ถึงแม้ว่าจะแก้ไขไม่ได้ทั้งหมดก็ตาม เพราะจำนวนประชากรนั้น ทั้งที่มีในทะเบียนสำมะโนครัวและนอกทะเบียน ไม่ต่ำกว่า ๘-๙ ล้านคน เป็นธรรมดาเหลือเกินเมืองที่คน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อยู่หนาแน่น จะต้องมีปัญหาที่แก้ไม่ได้อยู่บ้าง แต่เขาก็พยายามแก้ได้อย่างน่าสรรเสริญ โดยเขาแบ่งระบบการช่วยเหลือเป็น ๓ ประเภทคือ

ประเภทที่ ๑ จำพวกที่ไม่มีแม้แต่ค่าเช่าจะให้แก่เจ้าของห้อง ซึ่งรัฐจำเป็นต้องสร้างให้ฟรี เพราะไม่ทราบจะเก็บเงินจากเขาได้อย่างไรนั่นเอง

ประเภทที่ ๒ จำพวกที่มีค่าเช่าจะให้แต่ไม่มีเงินจะลงทุนสร้าง รัฐต้องสร้างให้เขา โดยเก็บค่าผ่อนส่งในราคาพอสมควรที่เขาจะสามารถจ่ายให้ได้

ประเภทที่ ๓ จำพวกที่มีเงินจะสร้าง แต่ไม่มีสถานที่สำหรับสร้าง ซึ่งรัฐจะต้องขายที่ในราคาพอสมควรแก่เขา โดยการสร้างให้อยู่แบบเช่าซื้อกรรมัง

แต่ถึงอย่างนั้น เนื่องจากความหนาแน่นของประชากรดังกล่าวแล้ว จึงมีคนจนขอทานเที่ยวอยู่เพ่นพ่านไปหมด มองแล้วก็สลดใจพอสมควร เพราะการที่คนอื่นอีกจำพวกหนึ่งอยู่บนดีกระฟ้า แต่คนอื่นอีกจำพวกหนึ่งกลับต้องนอนริมฟุตบาทถนน และอาศัยกระต๊อบเล็กๆ เป็นที่พำนักกาย ช่างเป็นภาพที่ตัดกันเหลือเกิน ถ้าเรามองถึงหลักของกรรมก็สบายใจไปบ้าง

อะไรๆ จะยกให้เป็นเรื่องของอดีตกรรมทั้งหมดน่าจะไม่เหมาะสมนัก เจ้าของชีวิตน่าจะรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง ผู้ปกครองน่าจะเอาใจใส่และให้ความสนใจแก่เขาพอสมควร ดังที่กล่าวมาแล้วว่า รัฐให้ความสนใจมากอยู่ แต่จะให้ทั่วถึงนั้นคงต้องรอคอยอีกนาน หรืออาจจะแก้ไขไม่ได้ก็เป็นไปได้ หากจะทำได้

ก็เพียงการผ่อนหนักเป็นเบา หรือบรรเทาความเดือดร้อนให้น้อยลงเท่านั้นเอง เพราะการเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วของประชากร และรัฐต้องรับผิดชอบหลายด้าน จะมัวมาสร้างบ้านให้คนจนอาศัยอยู่เพียงอย่างเดียวก็คงจะทำได้เป็นธรรมดา แต่น่าอนุโมทนาในความพยายามของรัฐที่จะสร้างสรรค์ความสุขให้แก่ประชาชนของตน ถึงแม้จะทำได้ไม่สมบูรณ์ ย่อมดีกว่าการไม่ได้จัดทำอะไรเสียเลย

ขณะนั่งมาในรถ เพื่อนของเรามองไปทางริมถนน พร้อมกับทำหน้าเศร้าแล้วกล่าวว่า “แยมมาก”

“อะไรแยมมาก ที่ว่านะ?”

“ก็ดูซิ ตึกระฟ้า แต่ขอทานและคนจนก็มีมากเหลือเกิน”

“เรื่องธรรมดาน่า อย่าไปคิดอะไรมาก”

“ธรรมดาอย่างไร เมืองอื่นไม่เคยทราบว่ามีขอทานมากอย่างอินเดีย ในอินเดียทำไมจึงได้มีขอทานมากเช่นนี้ก็ไม่รู้ซิ?”

เรามองหน้าเพื่อนด้วยรู้สึกขุ่น เพราะเพื่อนผมก็เพิ่งออกจากประเทศไทยเช่นเดียวกับผม แล้วแกจะรู้ได้อย่างไรว่าในอินเดียมีขอทานมากที่สุด ผมจึงถามแกว่า

“รู้ได้อย่างไรไม่ทราบว่า ประเทศอื่นมีขอทานน้อยกว่าอินเดีย”

“เฮ้ ก็ไม่เคยได้ยินข่าวคราวอย่างในอินเดียนี่”

“เพื่อนรัก การที่เราไม่ได้ยินนั้น หากเป็นเครื่องยืนยันว่าสิ่งนั้นไม่มีไม่ เพราะมีสิ่งเป็นอันมากที่เราไม่เคยเห็นและไม่เคยได้ยิน แต่สิ่งนั้นก็มิในโลก การที่เราไม่ได้ยินนั้นเราจึงเพียงยืนยันได้ในฐานะที่เราไม่เคยได้ยิน หากใช้ในฐานะที่สิ่งนั้นไม่มีในโลกไม่ อ้อ การที่เราพบว่าในอินเดียมีขอทานมากนั้น ที่เราจะลืมไม่ได้ก็คือว่าประชากร

อินเดียมีมากเป็นที่สองรองจากจีนแดง เราจึงไม่ทราบว่าในจีนแดง จะมีขอทานมากน้อยเท่าไร อีกประการหนึ่งถ้าคิดตัวเลขออกมาเป็น% ไม่แน่ว่าขอทานในอินเดียกับขอทานในเมืองไทยที่ไหนจะมีมากกว่ากัน เพราะเขามีประชากรประมาณ ๕๐๐ กว่าล้าน แต่ก็มีขอทานกระจัดกระจายไปทุกแห่ง ส่วนเมืองไทยเรามีประชากรประมาณ ๓๕ ล้าน แต่ก็มีขอทานกระจัดกระจายอยู่มากเหมือนกัน เรื่องนี้เราทำได้เพียงแต่แผ่เมตตาเท่านั้น จะแสดงกรุณาออกมา ก็เห็นจะเกินกำลังเงินที่จะบริจาคได้ แต่การพยายามที่จะเข้าใจเขา เมตตาต่อเขา ถ้าเราหันมาพิจารณาถึงหลักกรรมแล้ว ก็อาจจะช่วยอะไรเราได้บ้างเหมือนกัน”

“จะให้พิจารณาอย่างไร? ผมไม่เห็นว่าจะเกี่ยวกับหลักกรรมอะไรเลยนี่ เรากำลังพูดกันเรื่องขอทาน ไม่ใช่พูดธรรมะกัน”

“นั่นนะซึ่งแต่เรื่องมันเกิดมาเกี่ยวข้องกันอย่างไรช่วยไม่ได้ ผมจึงว่า ถ้าเราพิจารณาถึงหลักกรรม ก็อาจจะช่วยอะไรเราได้บ้างจริงไหม?”

“ใครจะไปรู้ว่าจริงหรือไม่จริง ก็คุณยังไม่พูดออกมาเลยว่า ให้พิจารณากันอย่างไร”

เพื่อนผมกล่าวพร้อมๆกับมองหน้าผมด้วยรู้สึกห่มั่นไส้พอสมควร

“เอาละ ถ้าอย่างนั้นผมจะว่าต่อไป จะฟังไหมล่ะ?”

“จะฟังหรือไม่ฟังมันก็ได้ยินอยู่ดีแหละ ลองนั่งติดกันแบบนี้”

เพื่อนผมว่า

“มันผิดกัน คือถ้าเราไม่ตั้งใจฟัง ถึงแม้ว่าเราจะนั่งติดกัน แต่เมื่อคุณไม่ตั้งใจฟัง ใจคุณก็ไปคิดถึงเรื่องอื่น เรื่องที่ผมพูดอาจจะเข้าสู่คุณบางตอนเท่านั้น ไม่อาจจะปะติดปะต่อกันได้ ดังนั้นท่านจึงว่า ฟังด้วยดีจึงจะได้ปัญญาไงล่ะ”

“เอาเถอะ ถ้าอย่างนั้นผมจะตั้งใจฟัง ขอเชิญแสดงต่อ”

“ไม่ใช่การแสดงอะไรหรอก หากแต่สนทนาเล่าสู่กันฟัง คือผมอ่านหนังสือพระมาพบว่า คนเราที่เกิดมายากจนขัดสนอนาถาหาที่พึ่งไม่ได้ ต้องขอกทานเขากิน หรือทำมาหากินไม่ขึ้นนั้น เพราะผลของอกตินนาทาน คือชาติปางก่อนเขาเคยลักขโมยมา จึงต้องมาเกิดในกำเนิดของคนยากจน ต้องเที่ยวขอกทานเขา บางวันก็ได้อิ่มท้อง บางวันก็ไม่ได้อิ่มท้อง ต้องเป็นอยู่อย่างลำบากอย่างที่เราเห็นอยู่

นอกจากนั้น คนที่เกิดมายากจนขัดสนอนาถานี้ นอกจากเป็นโจรในชาติปางก่อนแล้ว เขาอาจจะเป็นคนตระหนี่ ไม่ยินดีในการบริจาคทาน ไม่ยินดีในการสงเคราะห์อนุเคราะห์บุคคลอื่น จึงต้องเกิดมาเป็นอยู่ด้วยความทุกข์ทรมานดังที่เราเห็นนี้แหละ นี่ว่ากันตามตำรานะ และผมเองก็เชื่อเสียด้วยว่า ความจริงควรจะเป็นเช่นที่ว่ามา

“แต่จะอย่างไรก็ตามเราไม่อาจจะโยนให้เป็นเหตุผลในอดีตไปเสียทั้งหมด เพราะสภาวะแวดล้อมในปัจจุบันมีส่วนเป็นอย่างมากที่สร้างคนให้ต้องเป็นขอกทาน”

“เช่นอะไรบ้าง ขอตัวอย่าง” เพื่อนผมสอดขึ้น

“เช่น ตามที่ทราบมา

- ประการที่ ๑ พวกขอทานในอินเดียนั้น โดยปกติเขาจะ ยินดีในความเป็นขอทานของพวกเขา และพยายามที่จะรักษาวงศ์ ตระกูลขอทานให้ดำรงอยู่ชั่วนาน ไม่พยายามที่จะยกฐานะของ ตนให้สูงขึ้น บางรายลูกเกิดมามีอวัยวะสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะ ประกอบอาชีพต่างๆ ได้ดี แต่พ่อแม่ของแกกลับทำลายอวัยวะส่วน ใดส่วนหนึ่งของแกให้ทุพพล เพื่อเหมาะสมที่จะเป็นขอทานต่อไป เช่น ควักตาออกเสี้ยวข้างหนึ่งข้าง หักแขน หรือขาเสี้ยวข้าง นี้ผมไม่เคย เห็นเอง เพราะผมก็เพิ่งมาเหมือนกัน แต่เคยทราบจากหนังสือบาง เล่มเขาเล่ามาอย่างนั้น ถ้าเป็นจริง นี่ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้คนเป็น ขอทาน

- ประการที่สอง ความหนาแน่นของประชากร ต่างคนต่างก็ แย่งอาหารกันกิน แย่งที่ดินกันอยู่ คนที่ขาดวิชาความรู้ มีร่างกายไม่ สมประกอบ ไม่รู้จะหากินอย่างไร ก็ต้องอาศัยอาชีพขอทานเป็น หลักยังชีพของตนและครอบครัว

- ประการที่สาม การศึกษาที่รัฐไม่อาจจะจัดวางได้ทั่วถึงกับ คนว่างงานมาก เมื่อไม่มีความรู้ที่จะประกอบกิจการงาน และไม่มี งานที่เหมาะสมแก่ความสามารถของตนทำ คนก็ต้องเป็นขอทาน

- ประการที่สี่ ความเป็นคนเกียจคร้าน ไม่ต้องการจะทำงาน พอใจที่จะเป็นขอทาน เพราะเป็นงานที่หาง่ายจ่ายคล่องพอสมควร ชื่อนี้อนุมานเอาจากที่ทราบมาจากเมืองไทยเรา เคยมีข่าวว่า ขอทานคนหนึ่งตายไปพร้อมด้วยเงินเหลืออยู่เป็นแสนบาท โดย ตอนที่ถูกหาเงินด้วยการขอทานนั้น แสร้งทำเป็นคนโรคท้องมาน แต่ พอตายเข้าด้วยโรคนั้น กลายเป็นคนมีเงินจำนวนมากที่แกสั่งสมไว้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จากการขอทาน อันเป็นการแสดงว่า อาชีพขอทานนี้เป็นอาชีพที่
เหมาะสมกับคนเกียจคร้าน ต้องการจะได้อะไรมาง่ายๆ อาจจะมีติดถือ
เป็นอาชีพได้อย่างดีทีเดียว เป็นอย่างไร เหตุผลที่ว่านี่คิดว่าพอจะ
เป็นไปได้ไหม?” ผมถาม

“ก็นับว่าน่าฟังอยู่เหมือนกัน”

รถที่พวกผมนั่งมาเป็นรถแท็กซี่ อย่างที่บอกมาแล้วยี่ห้อ
ของรถคือ “แอม บาสซาเดอร์” รถยี่ห้อนี้เป็นรถที่ทำในอินเดียและมี
วิ่งอยู่ทั่วไปบนท้องถนน คนทุกฐานะใช้รถยี่ห้อนี้กันแทบทั้งนั้น เรา
จะพบรถต่างประเทศน้อยมากในอินเดีย โดยเฉพาะที่กัลกัตตา แม้
ในที่อื่นท่านก็บอกว่าเป็นเช่นเดียวกัน

นอกจากนั้นรถเมล์ของเขาเป็นรถยี่ห้อ “ตาต” ทำในอินเดีย
เช่นเดียวกัน รถของเขาบางครั้งก็เป็นรถเมล์สองชั้น อันแสดงถึง
ความก้าวหน้าในด้านบริการสาธารณะของเขา รถเกือบทุกประเภท
ทำในอินเดีย คนอินเดียนิยมของที่ทำภายในประเทศของตน
ประกอบกับรัฐไม่ยอมให้รถต่างชาติเข้าไปตีตลาดอย่างที่มีอยู่ใน
บางประเทศ เช่นประเทศไทยเรา เป็นต้น

เรื่องนี้ นับว่าเป็นความรู้สึกที่มีต่อชาติของตนอย่างน่าสรรเสริญ
และดูเหมือนเขาจะภาคภูมิใจในการที่เขาสามารถผลิตและใช้ของที่
ผลิตขึ้นภายในประเทศของตน รถของเขาถึงแม้จะไม่ค่อยสวยงาม
อย่างรถต่างประเทศบางยี่ห้อ แต่เรื่องความแข็งแรงและการวิ่งนั้น
นับว่าดีมากที่สุดทีเดียว

ที่น่าแปลกคือ ทั้งๆ ที่คนมาก รถมาก บนถนนเดินกันทั้งคน
ทั้งรถ แต่การที่รถชนคนนั้นมีสถิติต่ำอย่างน่าอัศจรรย์ทีเดียว นี่ก็

เป็นความดีประการหนึ่งของแขกเขา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเขาเคยชินกับสภาพแวดล้อมอย่างนั้นมา คนขับรถและคนเดินถนนจึงต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ต่างคนต่างมีความระมัดระวังต่อการเดินและการขับรถของตน จึงยังผลให้ลดอุบัติเหตุบนท้องถนนไปได้ แต่ก็คงมีอยู่บ้างหากแต่เป็นส่วนน้อย

มีรถอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่าสมัยคุณยังอยู่ในวัยรุ่นคงจะเคยเห็นในเมืองไทย คือรถลาก แต่เมืองไทยเท่าที่อ่านพบว่าคนลากเป็นแจ็ก แต่ในอินเดียปรากฏว่าเป็นงานของแขกโดยตรง พวกแขกตัวดำ เล็ก บางคนก็สวมเสื้อ บางคนก็ไม่สวม บางคนนั่งแต่โทตีผืนเดียวเท่านั้น แกไม่ลากแบบเดินธรรมดาแต่ลากวิ่งไปเลย เห็นแล้วเหนื่อยแทนที่เดียว เพราะอากาศก็ร้อน แต่แกสามารถเปลือยเท้าวิ่งลากรถไปบนท้องถนน จนกว่าจะได้สักrupiก็เหนื่อยแทบขาดใจ แต่ทั้งนี้อาจจะเป็นความเหมาะสมสำหรับประเทศที่มีคนอยู่กันหนาแน่น เพราะการที่ปล่อยให้มียุโรปานั้น เป็นการช่วยให้แขกเป็นจำนวนมากมีงานทำ เพื่อนำรายได้ไปเลี้ยงดูครอบครัวได้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์พูนสุข แต่คงไม่ถึงกับต้องขอทานอย่างบุคคลบางจำพวก ผมมองดูรถลากแล้วถามเพื่อนว่า

“เห็นแขกลากรถแล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง?”

“คงจะหนักเอาการทีเดียว” เพื่อนผมตอบ

“หนักนั้นใครๆ ก็เห็นได้ ผมหมายถึงว่าสมมติว่าจะให้คุณไปนั่งรถอย่างนั้นจะเอาไหม?”

“เห็นจะไม่เอาหรอก สงสารแขกแกลากันเหนื่อย จนกว่าจะได้เงินแต่ละครั้งคงหอบแล้วหอบอีก ผมเห็นจะนั่งไม่ไหวแน่”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“เอ ถ้าคุณส่งสารเขา ผมคิดว่าควรนั่งนะ เพราะนั่นเป็นอาชีพของเขา ความส่งสารนั้นเป็นอาการของกรุณา คือความห่วงใยที่จะช่วยคนอื่นให้พ้นจากความทุกข์ ความส่งสารแบบลากรถที่จะแสดงออกด้วยความกรุณาได้ ก็ด้วยการช่วยสนับสนุนแก่ด้วยการนั่งรถของแก การส่งสารแล้วไม่กล้านั่ง นั่นคิดว่าน่าจะไม่ต้องนั่งหรือคุณเห็นว่อย่างไร?” ผมถามเพื่อนต่อไป

“นั่นนะซี ผมก็คิดอย่างนั้นเหมือนกัน แต่ก็ไม่อาจจะตัดใจเห็นคนอื่นวิ่งฝ่าแดดกำลังร้อนลากรถให้เรานั่ง มันเป็นเรื่องรู้สึกที่ยากจะบรรยายจริงๆ”

“ผมกล่าวแล้วว่านั่นเป็นหน้าที่ เป็นความพอใจของเขา และเป็นงานที่เขาเลือกแล้วว่าเขาสามารถทำได้ ถ้าเราส่งสารเขาก็น่าจะช่วยโดยสารรถของเขา ถ้าจะแสดงความเห็นอกเห็นใจออกมา เราอาจจะทำได้ด้วยการเพิ่มเงินให้เขาสูงกว่าราคาที่เขาบอก จะเป็นการสร้างความปีติอิมใจให้แก่เขา ผมคิดว่ารถลากนี้ก็คล้ายๆ กับรถสามล้อบ้านเรา คือคนถีบสามล้อกับคนลากรถได้รับค่าเหนื่อยที่เขาพอใจ เพราะเขาเป็นคนกำหนดราคา เมื่อเขากำหนดราคาและพอใจที่จะได้เท่านั้น เราก็ช่วยสงเคราะห์เขาด้วยการนั่งไป แล้วตอบแทนเขาตามราคา ผมว่าไม่บาปหรือก นอกจกจากไม่บาปแล้วยังจะเป็นบุญเสียอีก เพราะเราไม่ได้เอาเปรียบอะไรเขา”

“ถ้าอย่างนั้นคุณกล้านั่งรถลากหรือ?” เพื่อนผมถาม

“ถ้าถึงคราวจำเป็นต้องนั่ง ผมก็พร้อมที่จะนั่ง แต่ต้องเป็นระยะทางที่ไม่ไกลจนเกินไป เพราะถึงแม้ว่ารถลากจะคล้ายกับสามล้อ แต่สามล้อคนขับที่เขาสบายกว่ารถลาก เราจึงไม่รู้สึกลำบากใจ

อย่างที่ว่าคุณจะมา และผมเห็นว่าถ้าเราต้องการจะไปไกลเป็นกิโลๆ ควรไปรถแท็กซี่จะปลอดภัยและสบายใจมากกว่า แต่ถ้าเป็นรถม้าแล้ว จ้างผมก็เห็นจะไม่ขึ้นแน่ เพราะสงสารม้ามัน”

“เฮ้! รถม้าก็จะต่างอะไรกับรถลากและรถสามล้อเล่า?”
เพื่อนผมแย้งขึ้น

“นี่ผิดกันมากทีเดียว การที่ม้าต้องมาลากรถนั้น คงไม่ใช่ เป็นความสมัครใจของมัน และทั้งๆ ที่ต้องลากรถไปอย่างนั้น มันก็ไม่มีสิทธิ์มีส่วนในเงินรายได้ที่นายมันได้มา ม้าบางตัวต้องลากรถกันอย่างหนักแม้แต่หญ้าก็กินไม่อิ่มท้อง เราจะพบว่าม้าลากรถส่วนมากจะผอมกว่าม้าธรรมดา เพราะต้องใช้เรี่ยวแรงมาก รถม้าที่นั่น ม้าเป็นผู้เหน็ดเหนื่อยมากที่สุด แต่คนกลับได้ผลประโยชน์จากความเหน็ดเหนื่อยของมัน ผมจึงว่าผมไม่ยอมนั่งรถม้าเป็นอันขาด”

“ผมคิดว่ามันนี่นะเป็นสัตว์ที่เกิดมาเพื่อให้คนเขาใช้แรง ถึงเราไม่นั่งคนอื่นเขาก็ต้องนั่งอยู่ดี หรือคุณเห็นว่าอย่างไร?”

“ที่คุณพูดมานี้เป็นเรื่องน่าคิดอยู่สองประการ คือม้าเกิดมาเพื่อให้คนใช้แรงจริงหรือ? กับจำเป็นเสมอไปหรือที่เราจะต้องทำตามคนอื่น”

“สำหรับปัญหาข้อแรกคุณคิดเอาเอง หรือว่าพูดตามใครเขามา” ผมถามเพื่อน

“ก็ไม่เชิงจะคิดเอาเองหรอก เพราะผมทราบมาว่าบางศาสนาเขาสอนกันอย่างนั้น และคนทั่วไปเขาก็ถือว่าม้า ฟัว โค ควาย เป็นต้น เป็นสัตว์ที่เกิดมาเพื่อให้คนได้ใช้สอย ผมก็เลยว่าตามเขาไป หรือคุณคิดว่าไม่ถูกต้อง”

“เรื่องถูกหรือผิดนั้นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง แต่สำหรับสัตว์เกิดมาเพื่อรับใช้คนนั้น ผมคิดว่ามนุษย์เราอาศัยที่มีปากพูดได้ ทำความเข้าใจกันในหมู่พวกของตนได้ จึงได้กล่าวอย่างนั้น เราไม่ทราบว่สัตว์ทั้งหลายแแก่จะยอมเห็นด้วย หรือเข้าใจเหมือนเราหรือไม่ สัตว์แแก่อาจจะคิดว่ามนุษย์เป็นคนใช้ของแแก่ก็ได้ เพราะมีสัตว์เป็นจำนวนมากเช่นมดปลวก เป็นต้น คนทำบ้านเอาไว้ยังไม่ทันขึ้นอยู่เลยแแก่ขึ้นไปอยู่ก่อนแล้ว ในความเข้าใจและรู้กันในหมู่พวกสัตว์เหล่านั้น อาจจะยอมรับกันว่มนุษย์เป็นคนใช้พวกมันก็ได้ นี่เรียกว่เป็นเรื่องต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างพูดเอาเอง โดยอาศัยความเห็นแแก่ตัวเป็นหลัก ในงานบางอย่างที่จำเป็นต้องอาศัยแรงงานสัตว์ เช่นการทำนาทำสวนนั้น จะเป็นความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม สัตว์พวกนี้ก็ได้อยู่กับคนมาเป็นเวลานานแล้ว และคงจะต้องช่วยกันทำงานไปอีกนาน แต่คนยังแสดงความรักความเอาใจใส่ต่อสัตว์อันเป็นเพื่อนร่วมงานของตนพอสมควรอยู่ ถึงแม้จะมีบางคนนำสัตว์เหล่านั้นซึ่งเคยช่วยเหลือตนทำงานมาแแก่กินเป็นอาหารจะมีอยู่บ้างก็ตาม แต่ว่ว่ควายสวนมากยังอยู่เป็นปกติสุข และได้รับความเอาใจใส่จากคนดีอยู่ แม้การใช้งานก็ใช้ในเวลาอันจำกัด ส่วนม้าลากรถกลับต้องลากรถกันจนบางตัวฟูบไปเลย ยิ่งคนขึ้นไปมาก เจ้าของรถยิ่งยินดี โดยไม่นึกเลยว่ม้าจะลากคนจำนวนขนาดนี้ไหวไหม แต่เพราะความโลภของเจ้าของ ม้าก็ต้องลากไปจนสุดความสามารถ บางตัวเหนื่อยจนลั่นห้อยแล้ว แต่เจ้าของรถก็ยังเขียนให้วิ่งอยู่อีก ผมไม่ชอบวิธีการของคนรถม้า จนถึงกับทำให้ไม่ต้องการจะนั่งรถม้าตามไปด้วย”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สำหรับปัญหาต่อไป “คุณคิดว่าจำเป็นนักหรือที่เราจะต้องทำตามคนอื่นเสมอไป? คุณคิดว่าจำเป็นที่จะต้องเป็นเช่นนั้นไหม?”

“ข้อนี้ไม่จำเป็นหรอก เพราะมีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ทำอะไรไม่ได้ ถ้าเราไปตามเขาไปเสียทุกอย่าง ที่สุดเราก็ต้องเอาตัวไม่รอด”

“นั่นแหละ เป็นอันว่าปัญหาของท่าน ท่านได้ตอบเองแล้ว”
คุยมาถึงตอนนี้เพื่อนบอกว่าใกล้วัดที่จะมาพักแล้ว ดีเหมือนกันจะได้อาบน้ำอาบทำเสียหน่อย.

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

คนวัดฟังคนวัด

เพื่อนรัก

เป็นอันว่าพวกเราทั้งหมด ตกลงไปอาศัยวัดเบงคอล ซึ่งเป็นสถานที่พักของคนไทย ประกอบกับพวกเราจะพักเพียงไม่กี่ชั่วโมง เนื่องจากต้องเดินทางไปเมืองพาราณสีในตอนเย็น การเข้าพักจึงเป็นเพียงเก็บข้าวของต่างๆ จะได้ใช้เวลาที่เหลือไปทำธุระต่างๆ จนกว่าจะถึงเวลาขึ้นรถไฟไปพาราณสี

วัดเบงคอลนั้น ถ้าจะเทียบกับวัดในประเทศไทย ก็ไม่มีวัดจะไปเทียบได้ เพราะอาณาบริเวณของวัดเล็กนิดเดียว ประมาณราวไร่กว่าๆ เห็นจะได้ มีพระอาศัยอยู่หลายชาติด้วยกัน เท่าที่พบในวันนั้นเป็นพระจากลังกา อินเดีย พม่า และไทย ทางวัดมีอาคารยาวติดต่อกัน เป็นรูปตัวแอล สูงสองชั้น เมื่อเราไปถึงปรากฏว่ามีแขกอินเดีย หรือพูดให้ถูกได้แก่พวกชาวเบงคอล มาคอยให้ความสะดวกด้วยการช่วยขนสิ่งของทั้งหมดของพวกเรา ทางวัดได้เปิดห้องๆ หนึ่งสำหรับให้พวกเราเก็บของ เป็นห้องที่กว้างพอสมควร แต่ที่แน่นอนคือพวกเราต้องจ่ายค่าบริการตามธรรมเนียม แต่ก็รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าจ่ายให้ เพราะแต่ละคนตั้งใจช่วยเราจริงๆ ค่าบริการนั้นเขาไม่คิดตรงๆ แต่เป็นมรรยาทของพวกเราจะต้องให้ตามสมควร และต้องให้ในจำนวนที่มากกว่ากุลีชนของธรรมดา เพราะเป็นเรื่องฟังพาอาศัยกัน ภายในห้องที่พักนั้น เนื่องจากพรรคพวกมาจัดการทำความสะอาดรอไว้ก่อน จึงเป็นห้องที่พออาศัยอยู่ได้ แต่ถ้าถึงกับนอนค้างคืนอาจจะต้องทำความสะอาดกันใหม่หน่อย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เพราะเป็นห้องที่คนทุกประเภทมาพักเป็นประจำ บางคนก็ทำห้อง
เช่าสกปรกเลอะเทอะตามหน้าต่างและฝาผนัง อันเป็นการกระทำที่
ไม่สมควรนัก สำหรับคนที่เข้าไปอาศัยคนอื่นอยู่ ถึงแม้จะเป็นการ
ชั่วคราวก็ตาม

หลังจากได้เข้าพักในห้องแล้ว พวกเราต่างคนต่างก็ต้องการ
จะอาบน้ำกัน ห้องน้ำมีไว้สองห้องสะอาดพอสมควรแก่ฐานะแขก
แต่ที่น่ายินดีคือน้ำประปาของเขาไหลแรงมาก ขนาดอยู่บนชั้น
สองของตัวตึก แต่ก็ไหลเหมือนท่อบนพื้นดิน ที่จริงในขณะที่นั่งรถมา
ผมได้สังเกตดูพบว่าท่อน้ำริมถนน ที่คนจนประหลัดกันอาบนั้น ไหล
แรงเหลือเกิน พอมาพบในห้องน้ำไหลแรงขึ้นอีก ทำให้รู้สึกศรัทธา
ต่อผลงานของเจ้าหน้าที่ประปาของเมืองนี้ ทั้งๆ ที่ประชาชนเขา
มากกว่ากรุงเทพฯ แต่เขายังสามารถบริการสาธารณะโดยเฉพาะ
ด้านน้ำประปาได้เป็นอย่างดี

ในการทำงานเพื่อส่วนรวมนั้น ถ้าผู้เป็นหัวหน้ามี
ความตั้งใจจริง หวังที่จะเห็นงานของตนสามารถอำนวย
ประโยชน์ต่อประชาชนอันเป็นส่วนรวม ด้วยการยืนอยู่
บนหลักของความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ไม่เห็น
แก่ตัวและพรรคพวกของตัวเองจนเกินไป งานนั้นก็อาจจะ
อำนวยประโยชน์ต่อประชาชนอันเป็นส่วนรวมได้

แต่ในขณะที่เดียวกันผู้รับบริการสาธารณูปโภคก็ชอบที่จะ
ช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมด้วย เช่นในด้านน้ำประปา
อาจจะทำได้ด้วยการไม่เปิดน้ำทิ้งไว้ หรือใช้เครื่องสูบน้ำประปาจาก
ท่อไปเพื่อประโยชน์แก่ตนฝ่ายเดียว ไม่ได้แลเหลียวถึงเพื่อนบ้าน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ใกล้เรือนเคียง ก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาน้ำประปาไม่พอใช้ได้เหมือนกัน ในเมืองไทยเราหรือเมืองใดก็ตาม ถ้าคนมีความรับผิดชอบต่อบริการสาธารณะต่างๆ ก็น่าจะช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอันมากเหมือนกัน

น้ำประปาของเขานอกจากไหลแรงแล้ว รู้สึกว่ามีความสะอาดพอสมควร แต่ถึงอย่างนั้นพวกเราในฐานะที่เป็นคนใหม่ก็ยังไม่กล้ากินกล้าดื่มอะไรเลย เพราะขยาดต่อข่าวลือที่ว่า อินเดียบเป็นดินแดนที่มากไปด้วยโรคระบาด แต่เมื่อไปถึงอินเดียแล้ว ก็เหมือนผีถึงป่าช้าไม่ฟังก็เผากันเท่านั้นเอง ถึงแม้จะมีความรู้สึกอย่างนั้น ผมเองก็ยังไม่ค่อยกล้าอยู่นั่นเอง เพราะกระเพาะไม่ดีประการหนึ่ง กลัวว่าดื่มผลิตภัณฑ์ไปอาจจะเป็นอะไรขึ้นมาก็ได้ประการหนึ่ง เลยตั้งใจว่าจะไปดื่มน้ำธรรมชาติที่พาราณสี เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมส่วนที่กัลกัตตาเห็นจะอาศัยโชดาไปก่อน เพื่อความปลอดภัยของตน

เมื่ออาบน้ำอาบท่ากันเสร็จก็เดินดูไปตามระเบียบ มองไปในทิศต่างๆ กลับพบว่า วัดนี้นอกจากมีอาคารเป็นที่พักสองหลังแล้วยังมีโรงเรียนสำหรับสอนเด็กยากจนอีกด้วย เด็กแต่ละคนหน้าตาน่าเอ็นดู แต่เสื้อผ้าไม่ค่อยสะอาดนัก ก็คล้ายๆ กับเด็กตามชนบทในเมืองเรา แต่นี้เป็นในเมืองจึงเป็นเรื่องที่น่าสงสัย ครั้นทราบความจริงว่าส่วนมากเป็นเด็กยากจนในเมืองนี้ และเด็กที่มาจากปากีสถานตะวันออก หรือที่เรียกว่าบังคลาเทศ ท่านเจ้าอาวาสเองก็ดูเหมือนว่าจะเป็นพระมาจากบังคลาเทศ เหมือนกัน ท่านมีความเสียสละอย่างน่าสรรเสริญอยู่ อุตส่าห์พยายามช่วยเด็กยากจนให้ได้เรียนหนังสือ อายุของท่านคงจะอยู่ราวๆ ๔๐-๔๕ ปี เป็นคนพูดน้อย

ส่วนมากท่านพูดภาษาอังกฤษกับพวกเรา เขาเรียกท่านว่า “ภนฺเต” คงจะหมายถึงได้เท่า หรือท่านผู้เจริญอย่างที่เราทราบๆ กันอยู่

การเป็นอยู่ภายในวัดดูจะสับสนไปหน่อย เพราะมีทั้งพระภราวาส เด็ก และผู้หญิง ก็เข้าใจว่าอยู่ที่นั่นด้วย แต่จะอยู่ส่วนใดของวัดก็ไม่ทราบได้ เพื่อนคนหนึ่งอดไม่ได้จึงเปรยขึ้นว่า “เอ ทำไมถึงมีผู้หญิงมาอยู่ร่วมกับพระด้วยก็ไม่รู้ซี”

“ท่านทราบได้อย่างไรว่า ผู้หญิงนั้นมาอยู่กับพระเล่า” ผมถาม

“ก็ไม่รู้ซี เห็นเขาออกมาจากห้องหนึ่งภายในตึก ผมก็คิดว่าเขาคงอยู่ที่นั่นด้วย”

“แล้วทำไมคุณไม่คิดว่าผู้หญิงเขานำอาหารอะไรมาถวายพระ หรือไม่ก็มาไหว้พระที่อยู่ในห้องนั้นบ้างเล่า ทำไมจะต้องไปคิดว่าเขามาอยู่ในวัด ในเมื่อคุณคิดเอาเองอย่างนี้”

“ผมคิดว่าเขาอยู่วัดแน่ เพราะปรากฏว่ามีเสื้อผ้าชาวบ้านอยู่ด้วยในห้องนั้น”

“เพื่อนรัก การจะตัดสินอะไรเพียงเพราะเราเห็นเท่านั้น หาแน่ว่าจะเป็นการถูกต้องเสมอไปไม่ คุณก็เห็นแล้วว่าคนมาอยู่กันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเวลานี้ทางบังคลาเทศมีคนหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่มาก วัดนี้ก็เป็นที่แห่งหนึ่งที่คนเหล่านั้นมาพักอาศัย ภนฺเตท่านคงเมตตาตามหน้าที่ของพระ ในเมื่อเขาหนีร้อนมาพึ่งเย็น ท่านอาจจะจัดให้เขาอยู่เป็นสัดส่วนในที่แห่งหนึ่ง เพื่อให้พวกเขาได้พึ่งพำนักชั่วคราว จนกว่าเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเขาเรียบร้อย เขาคงกลับไปเองหรอก”

“แต่มันน่าคิดว่าอยู่กันอย่างไร ในเมื่อพระก็อยู่ ชาวบ้านก็อยู่ ไม่น่าเกลียดไปหรือ?”

“น่าเกลียดหรือไม่นั่น แล้วแต่ว่าใครจะเป็นคนมอง ได้โปรด เข้าใจว่าตอนนี้เราอยู่ในอินเดีย วัดของอินเดีย พระของอินเดีย เราจะเอาสภาพสังคมไทย พระไทยมาวัดกับที่นี่ไม่ได้”

“อ้าว แล้วพระไม่มีวินัยเหมือนกันหรือ?”

เพื่อนผมถามอย่างสงสัย

“ใช่ เหมือนกันแหละ ถ้าเป็นพระฝ่ายเถรวาทด้วยกัน แต่เราจะต้องเข้าใจถึงความจริงว่าในเมืองไทยเรานั้น พระไทยเหมือนกัน วัดไทยเหมือนกัน เป็นเถรวาทเหมือนกัน แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังมี การประพฤติที่ไม่เหมือนกันมากอยู่ แล้วเราจะมาเอาอะไรกับพระอีก เมืองหนึ่งเล่า

“อนึ่งการที่มีสตรีเข้ามาอยู่ภายในวัด ซึ่งจะอยู่จริงหรือไม่ เราก็ไม่ทราบ แต่สมมติว่าอยู่จริง เราในฐานะเป็นชาวพุทธ เป็นอัครันตูกะ เป็นชาวต่างประเทศ จะต้องมองเขาด้วยความเห็นใจให้อภัย และเข้าใจในความคับแค้น ความจำเป็นของพระท่านบ้าง เราไม่อาจจะเอาความรู้สึกของคนไทยมาวัดไปทุกเรื่อง”

“เอาละ แล้วคุณจะให้ผมคิดอย่างไร?” เพื่อนผมยังถามอีก

“ในฐานะเป็นชาวพุทธก่อน เราต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาของเรานั้นได้แตกออกเป็นนิกายมากมายในศตวรรษที่ ๒ หลังพุทธปรินิพพาน แต่ละนิกายก็มีความเข้าใจอย่างแน่นแฟ้นว่า นิกายตนถูกต้อง นิกายอื่นผิดทั้งนั้น จนในที่สุดแยกออกเป็นนิกายต่างๆ ถึง ๑๘ นิกาย ในที่สุดก็สลาย ยังคงเหลือแต่มหายานและ

เถรวาท หรืออุตตฺตฺรนิคายกับทักขิณนิคาย ในนิกายทั้งสองนั้นแต่ละเมือง แต่ละประเทศ ก็ไม่อาจจะตีความพระธรรมวินัยให้ตรงกันหมดได้ ย่อมจะมีการวิปลาสคลาดเคลื่อนกันบ้างเป็นธรรมดา

สำหรับเรื่องที่ท่านว่าสงสัยว่าผู้หญิงจะอาศัยอยู่ในตึกของวัด สมมติว่าเป็นจริง ถ้าว่ากันตามวินัยของเมืองไทยเรา ท่านก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ แต่ขอให้มองดูว่า ท่านอยู่ห่างไกลกันขนาดไหน แม้แต่หลังคาก็ไม่แน่ว่าจะร่วมกัน เมื่ออยู่ไกลกันไม่ร่วมหลังคากัน ก็ไม่เห็นว่าจะจะเป็นอะไร เพราะการเป็นอยู่เป็นสัดส่วนกันนี้ ในเมืองไทยเราเองก็สามารถหาดูได้ไม่จำเป็นจะต้องไปตำหนิคนอื่นเขาหรอก แต่การอยู่กันเป็นสัดส่วนนั้น ทายิกาเขาก็ทำหน้าที่ของเขาไป พระก็ทำหน้าที่ของท่านไป จะเกี่ยวข้องกันก็ในฐานะทนายกับปฎิคาหกเท่านั้น จึงไม่น่าจะเป็นเรื่องเสียหายอะไร

อีกประการหนึ่ง ผู้หญิงคนนั้นเป็นชาวบังคลาเทศ ที่ลี้ภัยการเมืองมาอาศัยวัด ทำให้รู้สึกว่ ภนุเตเจ้าอาวาสเป็นพระที่มากด้วยเมตตา ในฐานะที่ท่านเป็นชาวบังคลาเทศยังจัดเป็นญาติสังคหะคือการสงเคราะห์ญาติอีกด้วย จึงนำอนุโมทนามากกว่าจะตำหนิท่านทั้งในภาวะของบ้านเมืองเช่นนี้ เป็นเรื่องจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องช่วยเหลือกัน พระหวงวัดไม่ยอมให้คนเข้าอาศัยในยามมีภัยเสียอีก เป็นการกระทำที่น่าตำหนิ

จากความจริงข้อนี้ เราจะพบว่า แม้ในเมืองไทยเราเอง ยามใดที่มีอันตรายต่อชาวบ้าน เช่นเกิดอัคคีภัยขึ้น วัดก็กลายเป็นที่พำนักพักพิงของชาวบ้านชั่วคราว เรื่องนี้ฉันใดก็ฉันนั้น

ในฐานะที่เราเป็นอาคันตุกะ เรามาพักอาศัยวัดท่านชั่วคราว ท่านได้ให้การต้อนรับอย่างดีต่อเรา การมองดูเจ้าของบ้านเพื่อจับผิดหรือตำหนิติเตียนนั้น หาเป็นการสมควรไม่ เพราะท่านกล่าวว่า

“บุคคลนั่งนอนภายใต้ร่มเงาแห่งพฤกษาชาติใด ไม่ควรหักกิ่งแห่งพฤกษาชาตินั้น เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการประทุษร้ายต่อมิตร”

ในฐานะที่เขาเป็นชาวต่างประเทศ เราอย่างนำความรู้สึกหรือพฤติกรรมต่างๆ ของชนอีกชาติหนึ่งมาเทียบกับของเราเสมอไป เพราะคนเราแต่ละชาตินั้นย่อมมีมาตรฐานการตัดสินความถูกต้องหรือความเป็นผู้ดีไม่เหมือนกันในบางสิ่ง เรื่องนี้ผมเคยได้ยินบ่อยๆ ที่ชาวพุทธเราเวลาไปต่างประเทศแล้วไปพบเห็นพฤติกรรมของพระต่างประเทศในต่างประเทศ แล้วนำความรู้สึกซึ่งตนเคยพบเห็นพระไทยในเมืองไทยเข้าไปจับ พอเห็นไม่เหมือนกันก็ตำหนิติเตียนเป็นการใหญ่ว่า เป็นพระไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งไม่แน่ว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นการถูกต้องเสมอไป เช่นเราจะเอาความประพฤติของพระไทยไปเทียบกับพระลังกา พม่า จะให้เหมือนกันหมดย่อมเป็นไปไม่ได้ เราจึงต้องทำความรู้สึกว่า

“พระไทยคือพระไทย พระลังกาคือพระลังกา พระพม่าคือพระพม่า” จะให้พระแต่ละชาติเหมือนกันหมดเห็นจะเป็นไปไม่ได้ ถูกละในขั้นสูงสุดจริงๆ พระในพระพุทธศาสนาเราจะเป็นชาติใดก็ตาม ถ้าพยายามประพฤติปฏิบัติแล้วจะก้าวไปถึงจุดหนึ่งที่เหมือนกันคือขั้นที่เป็นพระอริยบุคคล แต่ก็อาจจะเหมือนกันในระดับของจิตเท่านั้น การแต่งกาย อาการกิริยาต่างๆ ก็ไม่อาจจะเหมือนกัน แม้

พระอรียบุคคลที่เป็นชาติเดียวกัน ดังนั้นยิ่งในชั้นของปุถุชนแล้ว เรา
อย่าได้ไปหวังให้เป็นเช่นนั้นเลยจะไม่สมหวังจนตลอดชีวิต อย่าว่า
แต่พระต่างชาติเลย แม้พระไทยที่ต่างวัดกัน ก็ยังมีอะไรไม่เหมือน
กันปรากฏให้เห็นอยู่ และแม้แต่ท่านที่อยู่ในวัดเดียวกัน อาจารย์
เดียวกันเราก็ไม่อาจจะหวังให้ท่านเหมือนกัน ด้วยการประพฤติปฏิบัติ
และการแสดงออกต่างๆ ดังนั้นเราจึงไม่ควรตั้งความหวังที่จะเห็น
พระในต่างประเทศเหมือนกับพระเราไปด้วยประการทั้งปวง เพราะ
อะไร เพราะว่า

- จารีตประเพณีของคนแต่ละชาติไม่เหมือนกัน แม้
ธรรมเนียมทางศาสนาก็ไม่อาจจะหวังให้เหมือนกัน

- พื้นเพอัธยาศัยของคนไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะเข้ามาสู่พระ
ธรรมวินัย เราจะไปเกณฑ์ให้ท่านเหมือนกันย่อมเป็นไปไม่ได้
นอกจากท่านได้เป็นพระอรียบุคคล ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

- สภาพสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน พระในเมืองไทยชาวบ้าน
เลี้ยง แต่พระต่างประเทศ โดยเฉพาะพระอินเดีย ท่านต้องพึ่งตัว
ท่านเอง เพราะท่านมาสร้างวัดอยู่ท่ามกลางคนต่างศาสนากับท่าน
ท่านต้องต่อสู้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะในด้านความเป็นอยู่ การรุกรานจาก
พวกนอกศาสนา การพยายามเพื่อให้คนทราบถึงสาระอันแท้จริง
ของพระพุทธธรรม ด้วยความเพียรพยายามในด้านต่างๆ ของท่านนี้
นับว่าท่านเป็นบุคคลที่น่านับถือมากที่สุด ต้องขอโทษด้วยที่ผม
อธิบายออกจะกว้างไปหน่อย”

“แสดงว่าคุณพร้อมที่จะไหว้ท่านทุกรูปที่เป็นพระ ไม่ว่าจะ
เป็นพระชาติใดก็ตาม คุณคิดเช่นนี้จริงไหม?”

“ใช่ ผมอาจจะมีความคิดเห็นผิดจากคนอื่นมากในด้านนี้ เพราะผมเองมักจะมีใจเข้าว่า

๑. ผมเองไม่ใช่คนวิเศษอะไรมากนัก เพียงแต่เป็นปุถุชนธรรมดาคนหนึ่งเท่านั้น ยังมีความโลภ โกรธ หลงอยู่ ละอะไรไม่ได้มากนัก จึงไม่มีอะไรจะทำให้สำคัญตัวว่าเด่นกว่าคนอื่น

๒. การไหว้พระของผม ผมไหว้คุณพระรัตนตรัย ไม่เจาะจงว่าไหว้ใครคนใดคนหนึ่ง ผมไหว้คุณพระสงฆ์ที่ท่านเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม และปฏิบัติสมควร พระที่ผมไหว้จึงเป็นเพียงตัวแทนเท่านั้น เหมือนที่เราไหว้รูปที่ก่อขึ้นจากอิฐ ปูน ศิลา โลหะ สวมตักันเป็นพระพุทธรูป เวลาไหว้จริงๆ ผมคิดว่าไม่มีใครที่จะโง่ถึงขนาดไปติดแค่รูปเหล่านั้น เพราะรูปนั้นท่านบอกแล้วว่า เป็นพระพุทธรูปปฏิมา คือรูปเปรียบของพระพุทธรองค์ หาใช่เป็นองค์พระพุทธรเจ้าไม่ การไหว้จึงอาศัยพระพุทธรูปปฏิมาเป็นสัญลักษณ์เท่านั้นเอง อันที่จริงเราไหว้พระพุทธรูปคุณของพระพุทธรเจ้าต่างหากเล่า

๓. อนึ่ง ถึงแม้ว่าพระเหล่านั้นจะเป็นพระชาติใดก็ตาม อย่างน้อยที่สุดท่านก็อยู่ในอุดมเพศ คือเพศพรหมจรรย์ สูงด้วยศีล ด้วยเพศ บางท่านก็สูงด้วยวัยด้วย แล้วทำไมเราจะไหว้ท่านไม่ได้เล่า เพราะการไหว้นั้นเราทำเพื่อเรา หาได้ทำเพื่อใครคนใดคนหนึ่งไม่

คุณพูดถึงเรื่อง “ไหว้” ขึ้นมา ทำให้ผมคิดถึงคนบางคนในเมืองไทยเรา เวลาทราบพฤติการณ์บางอย่างที่เป็นไปในทางไม่เหมาะสมของพระบางรูป มักชอบพูดว่า “ไม่ไหวพระเดี๋ยวนี้ไม่อยากไหว้” การพูดอย่างนี้ให้ความสำคัญแก่ตัวมากไป อันที่จริงผมคิดว่า พระเองท่านก็ไม่สนใจที่จะให้ใครไหว้ท่านเหมือนกัน เพราะเป้าหมายใน

การบวชของพระหาได้อยู่ที่ต้องการเรียกร้องให้ใครมาไหว้ มานับถือ ท่านไม่ หากแต่ท่านบวชเพื่อละกิเลสเท่าที่จะทำได้ ใครจะไหว้หรือ ไม่ไหว้ ไม่ช่วยให้กิเลสของท่านร่วงไปหรือเจริญขึ้นได้ คนไหว้ย่อม ได้ผลด้วยตัวของตัวเอง พระไม่มีผลได้ผลเสีย กับการกระทำของเขา เพราะไหว้เป็นอุปเจายนกรรม ที่ส่งผลให้ผู้ไหว้ท่านที่สูงด้วยวัย ด้วยคุณธรรมความดี และด้วยชาติ ให้ได้พบความเจริญด้วยพรทั้ง ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และกำลัง พระท่านจึงเป็น เพียงปัจจัยให้คนประสบผลเช่นนั้นเท่านั้น ท่านหาได้ดิบได้ดีเพราะ การไหว้หรือไม่ไหว้ของคนอื่นไม่ ท่านจะบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ ก็ เพราะการกระทำของท่านเองต่างหาก

เรื่องนี้ทำให้นึกถึงท่านผู้ใหญ่อีกท่านหนึ่งท่านเข้าไปทำกรรมฐาน ที่วัดแห่งหนึ่ง ขณะที่ท่านเดินไปจากวัดนั่นเอง ได้พบว่าพระรูปหนึ่ง ยืนห่มจีวรอยู่ กำลังเตรียมตัวจะกลับวัดของท่าน และท่านยืนอยู่ที่ ประตูวัด ภายในวัดนั้นมีหมอลำมารำร้องกันอยู่ ท่านผู้ั้นทั้งๆ ที่ ไม่รู้จักพระรูปนั้น และพระรูปนั้นท่านก็ไม่ได้มาฟังหมอลำ แต่ท่าน มาเยี่ยมเพื่อนที่วัดนั้น และออกมายืนห่มจีวรอยู่ใกล้ประตูเพื่อจะ กลับวัดเท่านั้นเอง ท่านผู้ใหญ่อีกท่านนั้นไม่ทันได้ถามให้ทราบความ แท้จริงเสียก่อน ก็พุ่งปราดเข้าไปหาพระรูปนั้นพร้อมกับถามด้วย คำหนักว่า

“ท่าน! ทำไมมายืนอยู่ตรงนี้ มาดูหมอลำหรือ?”

“เปล่า อาตมากำลังเตรียมตัวจะกลับวัด กำลังรอรถอยู่”

“รอรถจะกลับวัด แล้วทำไมจึงมายืนอยู่ตรงนี้ ไม่เห็นหรือว่า เขามีหมอลำอยู่ ท่านหาเรื่องจะมาดูหมอลำมากกว่า ถ้าไม่อย่างนั้น

ทำไมไม่ไปหารถที่อื่น” พระรูปนั้นมองท่านผู้นั้นอย่างงง ๆ เพราะท่านก็ไม่ใช่จักกับท่านผู้นั้นมาก่อน สงสัยว่าทำไมต้องมาตะคอกคุกคามกันอย่างนี้ แต่อาศัยที่ท่านเป็นพระผู้น้อย จึงกล่าวเรียบ ๆ ว่า

“ในเมื่อประตูทางออกของวัดอยู่ตรงนี้ และอาตมาก็กำลังยืนห่มจีวรคลุมอยู่ เพียงแต่ยังไม่เห็นรถผ่านมาเท่านั้น แล้วโยมจะให้อาตมาหาที่ยืนตรงไหนมิทราบ?”

“ก็ไปที่อื่นสิ ตรงนี้เขามีกาละเล่นอยู่ ไม่สมควรที่พระจะมายืนอยู่ที่นี้”

ท่านผู้นั้นดูเหมือนจะมีอารมณ์ค้างมาจากไหนไม่ทราบ กรรมฐานเกิดขึ้นโกรธขึ้นมา ตามคำพังเพยที่ว่า “กรรมฐานขึ้นโกรธ สันโดษขึ้นขอ” กล่าวคุกคามพระที่ตนไม่รู้จัก แบบวางอำนาจอย่างน่าเกลียดทีเดียว

พระท่านจึงตอบว่า “ถูก เขามีหมอลำอยู่ แต่เสียใจที่อาตมาเป็นคนภาคกลางฟังไม่รู้เรื่องเลย สมมติว่าอาตมาฟังรู้เรื่องจะฟังบ้างถึงแม้ว่าจะผิดวินัย อาตมาเข้าใจว่าไม่เกี่ยวกับโยมไม่ใช่หรือ?”

ท่านผู้นั้นเลยโกรธใหญ่ ตะคอกว่า “นี่พูดอย่างนี้เป็นพระหรือเปล่า? พระอย่างนี้ผมไม่นับถือหรอก อะไร มายืนฟังหมอลำแล้วยังเถียงอีก”

พระรูปนั้นนับว่าเป็นพระหนุ่มที่มีความอดทนอย่างมาก แทนที่จะแสดงอาการโกรธเกรี้ยวออกมา ท่านกลับกล่าวอย่างยิ้ม ๆ ว่า

“อาตมาไม่รู้จักหรือกว่าโยมเป็นใคร และอาตมาจำได้ว่านี่เป็นการพบกันครั้งแรก จึงไม่เคยอยากจะให้โยมมานับถืออาตมา แต่ประการใด สมมติว่าโยมไม่นับถืออาตมาก็ยังคิดว่าได้อยู่

เพราะตั้งแต่อาตมาบวชมา โยมไม่เคยนับถืออาตมาก่อน แต่อาตมาก็อยู่มาได้ ดังนั้นการนับถือหรือไม่นับถือของโยม อาตมาคิดว่าไม่มีส่วนกระทบกระเทือนต่อความเป็นพระของอาตมาแต่ประการใด ขอให้โยมเป็นสุขๆเถิด อาตมาจะกลับแล้ว” เสร็จแล้วท่านก็กลับไปขึ้นแท็กซี่กลับบ้านพร้อมกับศิษย์ของท่าน

โดนเข้าไม้นี้ท่านผู้นั้นงไปเหมือนกัน และคงจะเสียใจในตอนหลังที่ตนรู้ว่าความไปคุกคามพระต่อหน้าคนเป็นอันมาก แต่คำว่า “พระอย่างนี้ผมไม่นับถือ” กลับเป็นสำนวนที่แพร่หลายอยู่ในวัดนั้นอยู่นาน

ดังนั้น การจะไหว้หรือไม่ไหว้พระนั้น เป็นเรื่องของใจคน พระท่านไม่มีส่วนหรือต้องการจะเรียกร้องให้เราไปไหว้ท่านหรือไม่ เพราะท่านไม่ได้บวชเพื่อเป้าหมาย อันนั้น

“ครับ ใช่”

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ถึงที่แล้วก็ควรรู้เขา

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม บอกว่าพวกเราได้ไปพักอยู่ที่วัดเบงกอล และได้เล่าถึงการสนทนากับเพื่อนในเรื่องต่างๆ อันที่จริงแล้วผมเองมีความเห็นเช่นนั้น ในด้านเกี่ยวกับบุคคล พระสงฆ์ เป็นต้น ผมพยายามไม่ตั้งความหวังว่า “ขอให้เป็นอย่างนั้นเถิด อย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย” เพราะการหวังเช่นนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะแม้แต่ร่างกายของเราเองหรือจิตใจของเรา เราก็ไม่อาจจะให้เป็นไปตามที่หวังได้ แล้วเรื่องอะไรเราจะไปตั้งความหวังให้สิ่งหรือบุคคลอื่นเป็นไปตามที่ใจเราหวัง เพราะการกระทำเช่นนั้น เป็นการสร้างความลำบาก ชัดข้อง อึดอัดใจแก่ตนเอง ต้องโหม่นสเลียมใจเมื่อสิ่งหรือบุคคลที่เราหวังให้เป็นเช่นนั้นไม่เป็นไปตามที่ใจเราหวัง ในด้านความหวังผมจึงมักมีเพียงว่า

“ถ้าเป็นไปได้ขอให้เป็นอย่างใจเราหวังไว้ เช่น ต้องการเห็นพระพุทธรูปมั่นคงในพระวินัยเยี่ยงพุทธศาสนิกชนทุกคนจะพึงหวัง แต่เมื่อไม่อาจจะเอาความถูกต้องเช่นนั้นจากท่านบางรูป ผมก็ยินดีที่จะหวังในระดับที่ต่ำลงมา ผมคิดว่าถ้าทำได้เช่นนี้ เราจะผิดหวังในสิ่งต่างๆ และบุคคลต่างๆ น้อยลง เพราะการที่คนเรามักเข้าใจว่าตนผิดหวังนั้น เพราะตั้งความหวังไว้สูงเกินไป จนบางที่ถ้าเปลี่ยนให้ตนกลับมาอยู่ในฐานะนั้นก็อาจจะทำได้ จึงต้องผิดหวังเป็นธรรมดา เมื่อไปประสบสิ่งหรือบุคคลที่ไม่ได้ตามใจหวัง ก็ไม่พยายามที่จะยินดีในระดับที่ต่ำลงมา จึงเป็นธรรมดาเหลือเกินที่จะ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ต้องโหมน้ำสเสียใจ ขอเพียงแต่เราหวังในสิ่งต่างๆ ให้น้อยลง เมื่อถึงระดับความหวังลดลงมาในขั้นรองๆ ต่อไป การผิดหวังในสิ่งและบุคคลก็จะน้อยลง”

คนบางคนมักจะนิยมเกณฑ์ให้คนอื่นเป็นอย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้ โดยหากคิดไม่ว่า การที่เราไปบังคับหรือเกณฑ์ให้คนอื่นเขาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้นั้น แสดงว่าเราเอง ไม่อาจแม้แต่จะชนะจิตใจตนเองได้ เพราะถ้าชนะจิตใจตนเอง ก็คงไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจจิตคนต้องเที่ยวบังคับคนนั้นคนนี้ให้วุ่นไป การกระทำเช่นนั้นจึงเป็นการประทุษร้ายตนโดยแท้ และเป็นทางมาแห่งอกุศลบาปกรรมต่างๆ เพราะเวลาไปพบกับพระที่ไม่อยู่ในอุดมคติของตน จะเที่ยวโพนทนาบ่นว่าต่างๆ นานาออกไป บางคนก็แสดงออกมารุนแรงอย่างที่เคยเล่ามาในจดหมายฉบับก่อน ซึ่งเป็นการทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ของท่านผู้นั้น การโพนทนาและบ่นว่าจึงเป็นวิจิกฤติ ที่เราสร้างขึ้นเองโดยไม่จำเป็น

แท้ที่จริงในฐานะที่เป็นชาวพุทธเช่นคุณเองหรือคนอื่นก็ตาม ถ้าเราเห็นอาการที่ไม่เหมาะสมของพระบางรูป ก็ไม่เห็นมีความจำเป็นอะไรที่จะต้องไปเที่ยวโพนทนาเพราะเรามีทางที่จะทำได้ ในฐานะที่เราเป็นคนในครอบครัวเดียวกันคือ “ครอบครัวชาวพุทธ” ถ้าเรามีเจตนาดีและมีความหวังดี อาจจะหาหลักฐานไปมอบให้แก่พระเถระผู้ใหญ่ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองของพระเหล่านั้น เพื่อช่วยกันปรับปรุงแก้ไขตามสมควรแก่กรณี อันการโพนทนาหรือต่อว่าต่างๆ นั้น ไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้นเลย เพราะถ้าเป็นการทำที่ผิดจังหวะแล้ว ก็จะตกอยู่ในสภาพของท่านผู้นั้นที่เคยเล่ามา ต่างฝ่ายต่างก็แสดง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อารมณ์ของตนออกมาเต็มที่ ในที่สุดก็เป็นเรื่องเศร้าด้วยกันทั้งสองฝ่าย ถึงแม้จะเกิดเสียใจในกาลภายหลังก็เป็นเรื่องที่สุดจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแล้ว ในที่สุดก็ต้องหมกมุ่นครุ่นคิดด้วยความกังวลและเสียใจซึ่งไม่อาจจะช่วยอะไรได้

โดยเฉพาะกับพระต่างประเทศ เราไม่อาจจะเอาความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อพระไทยซึ่งดี ๆ ไปจับหรือเปรียบเทียบเป็นอันขาดไม่อย่างนั้นแล้วรังแต่จะเกิดความไม่สบายใจเท่านั้น เพราะว่าท่านจะเป็นพระชาติใดก็ตาม ท่านย่อมมีอัตตลักษณะและจารีตประเพณีเฉพาะตัวของท่าน ถึงแม้จะมีวินัยและพระศาสนาเดียวกัน แต่ในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันอยู่นั่นเอง นี่เป็นความเห็นเฉพาะตัวของผม ส่วนคนอื่นจะเห็นอย่างไร เห็นจะต้องปล่อยให้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

ผมมีเพื่อนหลายคนที่มาอยู่อินเดียก่อน บางคนก็อยู่มานานแล้ว จึงต้องการจะทราบความเป็นมาของเมืองกัลกัตตาว่ามีความเป็นมาอย่างไร จึงถามเพื่อนคนหนึ่งว่า

“คุณพอจะทราบไหมว่า เมืองกัลกัตตานี้มีความเป็นมาอย่างไร?”

“เรื่องยาวอยู่นะ จะฟังหรือ?”

“ฟังซิ ไม่ฟังแล้วจะถามทำไม ประกอบกับตอนนี้เราไม่มีธุระอะไร ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยเถอะ”

“เมืองกัลกัตตานี้ ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของแม่น้ำอูกลี แม่น้ำสายนี้เป็นทางออกทะเลของแม่น้ำคงคา อันจัดเป็นแม่น้ำที่ยาวสายหนึ่ง และเป็นหนึ่งในบรรดาแม่น้ำที่เรียกว่า ปัญจมหานที ตัวเมืองนี้อยู่ห่าง

จากฝั่งแม่น้ำราว ๘๐ ไมล์ ตามประวัติที่ปรากฏเป็นหลักฐานกล่าว
กันว่า ประมาณ ๒๗๐ ปีกว่ามานี้ ได้มีพ่อค้าชาวอังกฤษคนหนึ่ง
ในบริษัทอีสต์อินเดีย ได้เดินทางมาตามลำน้ำอูกลีและเข้าตั้งภูมิลำเนา
ค้าขายอยู่ที่หมู่บ้านสตนต์ บริเวณเมืองกัลกัตตาในปัจจุบันนี้
ใกล้ๆ กับหมู่บ้านนั้นมีหมู่บ้านอยู่สองหมู่บ้านชื่อว่า กาลีกตาและ
โควินทปุร ในกาลต่อมาเจ้าอชาม โอรสของเอารังเซบ แห่งราชวงศ์
โมกุล ได้อนุญาตให้พ่อค้าชาวอังกฤษเช่าหมู่บ้านทั้งสามเพื่อ
ประกอบการค้าได้ พวกอังกฤษจึงสร้างป้อมขึ้นในที่นั้นสำหรับ
ป้องกันตนเอง ตามประวัติกล่าวว่าได้มีการรบพุ่งกันระหว่าง
อังกฤษและอินเดียหลายครั้ง แต่ในที่สุดอังกฤษชนะ เมื่อพวก
อังกฤษชนะเขาก็สร้างป้อมเรียกว่า ป้อมวิลเลียม ซึ่งในปัจจุบันก็ยัง
ดำรงอยู่ แล้วพวกอังกฤษก็ก่อสร้างเมืองนี้ให้เป็นเมืองใหญ่ที่สอง
ของจักรวรรดิอังกฤษ ส่วนคำว่า กัลกัตตา เป็นคำที่เลื่อนมาจากคำ
ว่า “กาลีกตา” นั้นเอง นอกจากนั้นทางศาสนายังมีความเชื่อว่า
เมืองกัลกัตตานี้เป็นเมืองเจ้าแม่กาลีด้วย”

“คุณรู้จักเจ้าแม่กาลีหรือเปล่าเล่า”

“ผมเพิ่งมาถึงจะไปรู้จักเจ้าแม่ตนนี้ได้อย่างไรกัน”

“แล้วเคยได้ยินชื่อนี้มาบ้างไหม?” เพื่อนผมย้อนถามอีก

“เออ ถ้าถามว่าเคยได้ยินชื่อนี้มาบ้างไหม เห็นจะพอตอบได้ว่า
เคยได้ยินมาเหมือนกัน แต่ดูเหมือนจะเป็นนิยายปรัมปรา หรือ
เทพนิยายมากกว่าเรื่องจริงๆ”

“เอาเถอะเป็นเรื่องอะไรก็ช่าง แต่เมื่อเขาเชื่อถือกัน ก็ว่ากัน
ตามที่เขาเชื่อถือก็แล้วกัน อันที่จริงในบ้านเมืองเรา ก็มีสถานที่ต่างๆ

เกี่ยวกับนิยายปรัมปราอยู่มากไม่น้อย ถ้าเราตัดคำว่านิยายปรัมปราออกไป ฟังดูแล้วก็ออกจะเข้าที่ดีเหมือนกัน”

“เจ้าแม่กาลีนีเป็นธิดาของพระทักษะ หรือบางแห่งกล่าวว่า เป็นธิดาของพระหิมวัตหรือภูเขาคีมาลัยใช่ไหม?”

“ตามประวัติเขาก็ว่ากันอย่างนั้นแหละ แต่พระนางกาลีนี อันที่จริงเป็นปางหนึ่งของพระนางอุมา ผู้เป็นมเหสีของพระศิวะเป็นเจ้า ท่านมีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน เช่น บรรพดีหรือบารพดี และพระมหาเทวี บางแห่งก็เรียกว่าเหมวดี ชคันมาตา ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือชื่อ ทูรคา แปลว่า ผู้เข้าถึงไม่ได้ ชื่อนี้ได้เมื่อคราวที่พระนางปราบอสูรตนหนึ่งชื่อว่า ทูรคะและกาลี อันเป็นปางดุร้ายมาก นามอีกพวกหนึ่งคือ สยามา แปลว่า ดำ จันตี, จันทิกา แปลว่า ดุร้าย นามทั้งหมดนี้หมายเอาพระอุมาองค์เดียว ซึ่งเป็นมเหสีของพระอิศวรหรือพระศิวะ เป็นธิดาพระหิมวัตกับนางเมนาหรือเมงกา แต่บางตำรับตำราบอกว่า พระอิศวรเป็นเจ้าทรงสร้างพระอุมาขึ้นเอง โดยเอาพระหัตถ์ขวาลูบพระอุระ จึงบังเกิดเป็นองค์พระอุมาขึ้น พระอุมาเมื่อแรกเกิดกับพระอิศวร ๒ องค์ คือ พระคเณศหรือพระวิฆเนศ กับพระขันธกุมาร พระอุมาแบ่งภาคออกเป็นสามภาค ที่ปรากฏมีชื่อเสียงมาก และที่คนยังนิยมยกย่องนับถืออยู่ในปัจจุบันมาก คือ

๑. ภาคพระทัยดี เรียกว่าพระอุมาหรือมหาเทวี มีรูปร่างงดงามผิวเนื้อเหลืองหมดจด บางแห่งเขียนภาพเป็น ๔ กร

๒. ภาคดุและน่ากลัว เรียกว่า กาลีหรือภัทรกาลี หรือกาลิกา มีลักษณะกายอ้วนลำแข้งแรง ผิวเนื้อดำ หน้าดู สยายผมประป่า มี ๑๐ แขนบางแห่งก็ว่ามี ๔ แขน ถืออาวุธครบมือ เช่นมือ ๒ มือถือ

คาบ มือหนึ่งยกขึ้นประทานพร และอีกมือหนึ่งยกขึ้นต้อนรับผู้ที่มาบูชา เป็นต้น มีโลหิตหยดตามปากและตัว อารมณ์เป็นมือคนที่ตัดมาสดๆ ร้อยประดับเอาไว้ มีงูเป็นสังวาลย์ บางมือถือกระโหลกหรือหัวยักษ์ที่ตัดมาใหม่ๆ บางทีก็ถือตรีปฏัก บางทีก็เขียนรูปยืนเหยียบมเหสีอาสูร

๓. ส่วนภาคที่เป็นทุรคา เป็นภาคดุร้ายเช่นกัน รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ใช้ศพเป็นตุ่มหู สร้อยคอสั้นไปด้วยกระโหลกศีรษะคนตาย มีซี่โครงคนผูกต่อกันแทนเข็มขัด มีผมยาวประลงถึงก้น นัยน์ตาทั้งสองโปนแดงเป็นสายเลือด แลบลิ้นยาวออกมาจรดทรวงอก นมก็ยานยาวถึงสะเอว เล็บมือเล็บเท้าแหลมดุจเล็บสิงห์ นางมีอาวุธประจำหัตถ์ถึง ๑๒ อย่าง เช่น จักร ธนู ตรี ศูล ขรรค์ เป็นต้น แต่บางที่ท่านกล่าวว่ปางทุรคานี้มีสี่กายเหลือองรูปร่างงดงามดุจเดียวกับพระอุมาแต่ชี้เสื้อเป็นพานนะ”

“เอาเฉพาะตอนที่เกี่ยวกับเมืองกัลกัตตาดีกว่า เล่าไปละเอียดก็รู้ว่าเป็นเรื่องไม่จริง แต่ก็น่าสนใจมากเหมือนกัน หรือจะเล่าต่อก็ตามใจ เวลาว่างพอมืออยู่” ผมกล่าวกับเพื่อน หลังจากฟังแล้วก็ไม่รู้สึกศรัทธาอะไรเลย

“เรื่องเกี่ยวกับเมืองกัลกัตตานี้ เป็นชาติก่อนที่พระนางจะมากเกิดเป็นธิดาของพระหิมวัต คือในพระชาติหนึ่งนางได้อุบัติเป็นพระสตี ธิดาของพระทักษะประชาบดี และเป็นมเหสีของพระมุณีภพ ก็คือพระอิศวร ครั้งนั้นพระทักษะทำพิธีัญญกรรมเป็นการใหญ่ ได้เชิญลูกเขยทั้งหมดมาในงาน เว้นแต่พระอิศวรผู้เป็นสามีของพระสตี พระสตีหรือพระอุมาจึงขออนุญาตนำสามีไปในงานด้วย พอไปถึง

บ้านของพระทัชชะ เจ้าแม่กาฬได้ยินพ่อกล่าวประณามพระศิวะ
อย่างสาดเสียเทเสีย เจ้าแม่กาฬเสียใจจึงล้มลงขาดใจตาย พระศิวะ
พอทราบว่าเมียขาดใจตายก็คลั่ง แค้นใจอย่างที่สุด รีบไปยังบ้าน
พระทัชชะฉวยศพของเจ้าแม่กาฬขึ้นบนป่าวิ่งไปรอบโลก ยิ่งวิ่งก็ยิ่ง
แค้นเพราะเสียใจเป็นอันมาก ทวยเทพทั้งหลายเป็นห่วงว่าพระศิวะ
จะทำลายโลกให้พินาศลงด้วยความรักที่มีต่อพระอูมา และทราบใด
ที่ศพเจ้าแม่กาฬยังอยู่บนป่าของพระศิวะ ตราบนั้นจะหักห้ามใจ
พระศิวะไม่ได้เลย ทวยเทพจึงนำความไปทูลพระวิษณุเป็นเจ้าให้
ทรงทราบ เพื่อขอให้ช่วยระงับเหตุการณ์ พระวิษณุเป็นเจ้าจึงขว้าง
จักรไปยังร่างของเจ้าแม่กาฬ ตัดศพออกเป็น ๕๑ ชิ้น ร่วงหล่นไป
ตามที่ต่างๆ ในโลก ที่ใดร่างของเจ้าแม่กาฬไปตกอยู่ ที่นั่นก็กลายเป็น
เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สถิตดวงวิญญาณของเจ้าแม่ สำหรับเมือง
กัลกัตตานี้นิ้วเท้าขวาของเจ้าแม่มาตกอยู่ ชาวเมืองจึงสร้างโบสถ์
ขึ้นเป็นที่เคารพสักการะเมื่อ ๔๐๐ ปีกว่ามาแล้ว โบสถ์เดิมอยู่ห่าง
จากโบสถ์ปัจจุบันประมาณ ๑ ไมล์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอธิดงคา ซึ่ง
ปัจจุบันตื่นเขินหมดแล้ว ส่วนโบสถ์ปัจจุบันมีผู้สร้างถวายเมื่อราว
๑๕๐ ปีมานี้ ใครมาถึงเมืองนี้จะต้องไปแวะเยี่ยมนมัสการรูปเจ้าแม่
ถ้าเป็นฮินดูเมื่อเคารพรูปเจ้าแม่แล้วก็ลงอาบน้ำในแม่น้ำคองคาซึ่งอยู่
ใกล้ๆ โบสถ์ เนื่องจากแม่น้ำคองคาแยกมาจากแม่น้ำอูกลี เพราะ
ฉะนั้นจึงถือกันว่า น้ำในแม่น้ำนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์และลอบบาปได้
เช่นเดียวกับแม่น้ำคองคาที่เมืองพาราณสี”

“แล้วพระทัชชะละ พระศิวะไปจัดการอย่างไรบ้างใหม่? ใน
ฐานะที่ดูหมิ่นท่าน และเป็นสาเหตุที่ทำให้ภรรยาของท่านต้องตาย”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ด้วยเหตุเพราะความโกรธในครั้งนั้นพระอิศวรได้เข้าไปใน
โรงบูชาัญญของพระทักษะ แล้วแผลงศรตัดเศียรพระทักษะ พร้อม
กับโยนลงไปในไฟให้ไฟไหม้จนหมดสิ้น ศรยังไปถูกเทพองค์อื่นได้
รับบาดเจ็บกันระนาวไปหมด ครั้นเทพผู้ใหญ่วิงวอน พระองค์ก็
ประทานพรให้เทพเหล่านั้นหายจากบาดเจ็บ แต่สำหรับร่างของ
ทักษะยอดพ่อดานั้น พระศิวะได้ติดหัวแพะไว้บนคอ แทนหัวเดิมที่
ขาดไป เพื่อเป็นการประจานพระทักษะว่าโง่เหมือนแพะ ดังนั้นเรา
จะพบว่า รูปพระทักษะซึ่งเป็นคนที่มีลูกสาวมากที่สุดในบรรดา
เทวดาทั้งหลาย และเที่ยวเป็นพ่อตาของใครต่อใครมากนั้น มีตัว
เป็นเทพแต่มีหัวเป็นแพะ”

“ที่ว่าพระทักษะมีลูกมากนั้นมีกี่คน พอจะบอกได้ไหม?”

“คือพระทักษะนั้นว่ากันว่า เป็นมนสาบุตร คือบุตรที่เกิดแต่
ใจของพระพรหม มีมเหสีชื่อนางประสูติ แล้วประสูติสมชื่อคือมีธิดา
ถึง ๒๔ นางด้วยกัน ได้แต่งงานกับเทพทั้งหลายเป็นอันมาก
นอกจากธิดา ๒๔ องค์นั้นแล้ว ท่านยังมีธิดาอีกชุดหนึ่ง ๒๗ องค์
ด้วยกัน แต่ทั้งหมดเป็นภรรยาพระจันทร์เพียงท่านเดียว ส่วนชื่อใน
กลุ่มนี้ก็ให้แก่ชื่อดาวทั้งหลายนั่นเอง”

“เรื่องเจ้าแม่กาลีนี้ยิ่งดูก็ยังเข้าที่อยู่ แต่ใจผมเองคิดว่าน่าจะ
เป็นเรื่องบุคคลาธิษฐานมากกว่า เพราะตามที่เล่ามานั้น แสดง
ความเป็นนิยายปรัมปราออกมาชัดเจน และเรื่องเป็นไปไม่ได้ก็มาก
อย่างด้วยกัน แต่เมื่อเรามองเป็นธรรมาธิษฐานแล้ว กลับเป็นเรื่อง
เป็นไปได้อย่างยิ่ง คือพระอุมาหรือกาลีนี้ มีลักษณะคล้ายกับโครโนส
ของกรีกไม่ผิดกันเท่าไรนัก คุณเคยได้ยินเรื่องโครโนสมาหรือเปล่า?”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“จำไม่ค่อยได้มากนัก ถ้าให้ดีขอให้คุณลองเล่ามาดีกว่า เป็นการทำความจำของผมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น” เพื่อนผมกล่าว

“โครโนสนั้น เป็นเทวดาในเทพนิยายกรีก ตามตำนานเล่าว่า ในสมัยเมื่อโลกยังมีเทวดาอยู่เป็นอันมากนั้น ต่อมาได้เกิดมียักษ์ตนหนึ่งชื่อว่าตีตาน ได้เที่ยวจับเทวดากินเสียจนหมดสิ้น เมื่อเทวดาจนจะถูกยักษ์กินจนหมดสิ้นนั้น ได้เกิดเทวดาที่เข้มแข็งขึ้นมาท่านหนึ่งชื่อว่า โครโนส เกิดมาปราบยักษ์ แต่การปราบนี้หาได้ปราบด้วยศาสตราอาวุธแต่ประการใดไม่ ไม่ได้ปราบแบบนารายณ์อวตารของฮินดู แต่ปราบด้วยการจับยักษ์กินเสียเลย พอจับยักษ์กินมากเข้าชักเคยตัว ต่อมาจึงกินคะไม่เลือกหน้า โครโนสมิ่มีดยาวดาบหน้่าอันใหญ่เป็นอาวุธ กวาดชีวิตสัตว์ทั้งหลายกินหมด กินหนักเข้าจนขนาดลูกของตัวเองก็กินหมดเช่นเดียวกัน โครโนสผู้นี้คือบิดาของซีวส์อันเป็นจอมเทพเจ้าของกรีกและโรมัน

ที่นี้เรามาพิจารณาดูถึงลักษณะของกาลิ ซึ่งน่าจะแปลว่า กาลเวลา แต่โครโนสนั้นแปลว่ากาลเวลาแน่ พระนางกาลิที่ว่าชอบกินชีวิตสัตว์ทุกชนิดนั้น ก็น่าจะหมายถึงกาลเวลา ที่กินสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่เลือกหน้า โครโนสกับกาลิ น่าจะมีความหมายเป็นธรรมาธิษฐานเช่นเดียวกัน คือ เมื่อกาลเวลาผ่านไป ก็จุดคร่าเอาวัยกับชีวิตของสัตว์และมนุษย์ทั้งหลาย ตลอดถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้ตายตกไปตามกัน กาลเวลาจึงปรากฏเป็นของน่ากลัวสำหรับมนุษย์ เพราะทางพระพุทธศาสนาท่านกล่าวว่า

“กาลเวลาย่อมกินชีวิตสรรพสัตว์ พร้อมด้วยตัวของมันเอง”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ใครในสภากับกาลิ จึงน่าจะได้ในคำที่เราทายกันว่า “มียักษ์ตน
หนึ่งนา มีตาสองข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบหรี่ มี
ฟันไม่มาก ปากละ ๓๐ ซี่ กินสัตว์ทั่วปฐพี ยักษ์ตนนี้คือ
ใคร” แล้วเราตอบกันว่า “กาลเวลา” นั่นเอง แต่จะอย่างไรก็ตาม
ที่คุณเล่ามานี้ นับว่าให้ประโยชน์ในแง่มุมต่างๆ ได้เป็นอันมาก”
ผมกล่าวกับเพื่อน

“ได้ประโยชน์อย่างไร?”

“เช่นเรื่องบริษัทอีสต์อินเดีย พวกอังกฤษที่เข้ามาอยู่ในครั้งนั้น
คิดว่าคงไม่มากนัก แต่เพราะความเป็นคนฉลาดรอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ
คนของเขาแต่ละคนจึงมีคุณภาพ สามารถที่จะทำงานและใช้ความรู้
ความสามารถของตนให้เป็นประโยชน์ได้มาก จะพบว่าในการรบพุ่ง
กันนั้น ฝ่ายอินเดียคงมีคนมากกว่า แต่กลับโง่กว่าเขา จึงต้อง
พ่ายแพ้เขาไปในที่สุด อันที่จริงหาใช่ความจริงในปัจจุบันเท่านั้นไม่
แท้ที่จริงเมื่อก่อนพุทธกาลประมาณ ๒,๕๐๐ ปี อินเดียชาวถิ่นเดิม
ที่เราเรียกว่าเผ่ามีลักษณะหรือดราวิเดียน ได้แพ้ในการสงครามแย่ง
ดินแดนกับชาวอารยัน ซึ่งเข้าใจว่าอารยันที่บุกมาในครั้งนั้น คงจะมี
จำนวนน้อยกว่าพวกเจ้าของถิ่น แต่เพราะความฉลาดรอบรู้ในการ
สงคราม และมีความเจริญในด้านต่างๆ มาก่อน ทำให้ชาวถิ่นเดิม
ต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด จนต้องแบ่งชมพูทวีปเป็นสองส่วน คือ
มัชฌิมชนบท เป็นที่อยู่ของพวกอริยกะหรืออารยัน ปัจจุบันชนบท
กลายเป็นที่อยู่ของเจ้าของเดิม พวกเจ้าของถิ่นเดิม ถึงแม้จะอยู่ใน
มัชฌิมชนบทบ้างแต่ก็อยู่ในฐานะเป็นทาส นับเป็นเรื่องเศร้าที่เกิด
มาแล้วในอดีตและได้เกิดแก่พวกเขาอีกในตอนหลัง อันเป็นการ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ยืนยันหลักความจริงที่ว่า “คนใจยอมเป็นเหยื่อคนฉลาด ปลาเล็กยอมเป็นอาหารของปลาใหญ่”

เรื่องพระอุมาเทวีนั้น ถ้าเราไม่คิดอย่างนั้น ก็น่าจะคิดไปอีกแง่หนึ่งได้ว่า ในตัวคนเราแต่ละคนนั้น ย่อมแบ่งออกเป็นภาคต่างๆ ได้เหมือนกันหมด แล้วแต่ว่าขณะนั้นเขามีอะไรอยู่ภายในจิตใจ เช่น เขามีเมตตากรุณาอยู่ภายในใจ เขาจะกลายเป็นคนที่สวยงาม มีกิริยาอาการต่างๆ เต็มไปด้วยความอบอุ่นน่าสนิทชิดใกล้

แต่ถ้าเขาถูกกลุ้มรุมด้วยอำนาจของความโกรธ ความพยาบาท เขาจะกลายเป็นคนมีหน้าตาเป็นยักษ์เป็นมารไป แสดงอาการเกรี้ยวกราดออกมา จนถึงกับประทุษร้ายฆ่าฟันกัน อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คนเช่นนี้บางทีก็เป็นสันดานของเขาเลย คือเป็นผู้มากไปด้วยความเมตตากรุณาเป็นปกติ เหมือนกับพระอุมาปางเป็นมหาเทวีหรืออุมา ส่วนที่ดุร้ายชอบเข่นฆ่านั้น เปรียบเหมือนพระอุมาปางที่เป็นกาลิ แต่บางคนบางครั้งก็เป็นคนดีมีเมตตากรุณา แต่เมื่อเกิดไม่พอใจขึ้นมา ก็แสดงอาการเกรี้ยวกราดออกมา เหมือนกับปางทุรคาของอุมาเทวี ซึ่งเป็นไปสองลักษณะ ท่านจึงทำเป็นผู้หญิงสวยงาม แต่ก็นั่งอยู่บนหลังของเสือ

ถ้าเราจะมองเฉพาะผู้หญิงก็จะได้ข้อคิดว่า ธรรมดาสตรีนั้น ยามดีก็ดีเหลือหลาย แต่ยามร้ายก็ร้ายเหลือแสน ภายใต้ความอ่อนหวานละมุนละไมนั้น ได้แฝงความดุร้ายอำมหิตไว้ภายในในคราวแห่งคนดุร้ายนั้น เธอก็แฝงความอ่อนหวานละมุนละไมอยู่ เธออาจจะเสียชีวิตเพื่อคนที่เธอรัก ในขณะที่เดียวกันเธอก็อาจจะเอาชีวิตของคนที่เธอรักก็ได้เช่นกัน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความรักของศิวะต่อนางสตีหรืออูมาเทวีนั้น เป็นการบอกให้
ทราบว่า

“ความรักนั้นหาใช่สิ่งสูงส่งไม่ แต่ความรักก็ไม่ใช่สิ่งที่
ต่ำทรามจนเกินไป คนอาจจะสร้างและทำลายอะไรลงก็ได้
เพราะอำนาจแห่งความรักดลบันดาล”

“เออ เข้าทีดีเหมือนกัน เข้าใจคิด” เพื่อนว่า

“ขอบใจนะ ผมก็คิดไปอย่างนั้นเอง อาศัยวัตถุดิบจากคุณจึง
ทำให้คิดได้”

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ควรตั้งความเพียรแบบถวายหัว

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมยังได้เล่าถึงเรื่องราวต่างๆ ที่ผมและเพื่อนคุยกันที่วัดเบญจมบพิตร เมื่อเห็นว่าเวลาพอสมควรแล้ว และพวกเราต่างรู้สึกหิวด้วยกัน จึงจัดการปิดประตูห้อง และติดกุญแจตามที่เขามอบให้ชั่วคราว เพื่อเตรียมตัวไปหาอาหารกัน ครั้งแรกตั้งใจกันว่าจะไปแท็กซี่ แต่เมื่อถามพวกที่มาอยู่ก่อน เขาบอกว่าภัตตาคารขายอาหารไม่ไถลนัก จึงตกลงกันว่าเดินไปดีกว่าจะได้พบเห็นอะไรชัดเจนขึ้น เพราะตอนมาเรานั่งรถกันมา มองอะไรไม่ค่อยถนัดนัก การเดินไปจึงอาจช่วยให้พบเห็นอะไรบ้าง พอออกมานอกวัดเท่านั้นเหมือนการก้าวไปสู่อีกโลกหนึ่ง หน้าวัดมีเด็กๆ ตัวดำๆ ร่างกายสกปรกอมแมมวิ่งเล่นกันอยู่ และมีบางคนเป็นขอทาน เห็นพวกเราชาวต่างประเทศก็เข้ามาขอกัน แต่พรรคพวกที่เขายู่มาก่อนเขาบอกว่าอย่าไปให้ ประเดี๋ยวคนอื่นเห็นเข้าจะมาขอด้วย สร้างเรื่องพิวพันตัวเองเปล่าๆ พวกเราจึงจำเป็นต้องทำใจดำไปก่อน เพราะกลัวจะถูกพิวพันด้วยการขอที่ไม่ยอมเลิกเข้า เท่าที่ดูๆ ก็เห็นมีเพียงสองคนเท่านั้นเอง แต่ก็ไม่อยากเสนอความเห็นคัดค้าน อันเป็นการอวดฉลาดผิดกาลเทศะ เมื่อพรรคพวกเขาว่าอย่างไรก็ต้องตามเขาไปก่อน ในฐานะที่เราเป็นคนใหม่ต่อสถานที่

เลยวัดไปหน่อยหนึ่ง พบคนจนๆ กลุ่มหนึ่งมาล้อมก้นน้ำประปา อาบน้ำกันอย่างหน้าเฉยตาเฉย และอาบพร้อมกันทั้งหญิงทั้งชายด้วย แต่ก็น่าเห็นใจมันเป็นความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น เพราะความเป็นอยู่อันลำเค็ญของพวกเขา ถนนหนทางโดยทั่วไป

จากใจสุใจด้วยไมตรี

ทราบมาก่อนใกล้รุ่งทางเทศบาลจะส่งรถมาทำความสะอาดถนน
เสียก่อน บางแห่งจึงดูสะอาดพอสมควร แต่บางแห่งก็สกปรกเอา
มากเหมือนกัน คงจะเหลือกำลังของเทศบาล เพราะเมืองคนอยู่กัน
หนาแน่น ผมเองไม่รู้สักตำหนิอะไรเขา เพราะบ้านเราโดยเฉพาะใน
กรุงเทพฯ ก็พอๆ กัน คือบางสายที่สะอาดก็สะอาดจนเกือบนอนได้
บางสายที่สกปรกก็แทบจะเหยียบเท้าลงไปไม่ไหว มันเป็นงานใหญ่
มีคนที่รับผิดชอบน้อย ทั้งคนมีหน้าที่ในการรักษาความสะอาดก็
คงจะน้อย และน่าจะมีไม่น้อยเหมือนกัน ที่ทำงานไปแบบลักแต่ว่า
ทำเท่านั้น หาได้สอดใส่วิญญูณของความเป็นคนรักงาน นิยมชม
ชอบในความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม ประกอบกับคนใช้ถนนขาด
ความรับผิดชอบต่อความสะอาด ที่แต่ละคนน่าจะช่วยรักษาเข้าไป
ด้วยเลยเรื่องก็ต้องลงในรูปที่กล่าวมาแล้ว

ถนนส่วนมากกว้างขวางพอสมควร ทางม้าลายของเขาดู
ชัดเจนดี แต่มีไม่น้อยที่หลบเลื่อนไปบ้าง รถไม่หนาแน่นจนติดกันยาว
เหยียดแบบกรุงเทพฯ เรา แต่ก็มากพอดูทีเดียว ส่วนคนเดินถนนดู
เหมือนจะมากเป็นพิเศษ และตั้งใจเดินกันจริงๆ ดูเป็นขบวนคล้าย
กับนัดกันไปไหนสักแห่งหนึ่ง แต่ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นเรื่องที่
ต่างคนต่างเดินไป หาได้มีส่วนเกี่ยวข้องกันไม่ แต่รู้สึกว่าเขา
มีความระมัดระวังต่อแวดยานพอสมควร ส่วนการข้ามถนนก็ทำกัน
ตามสบายแบบไทยเรา คือนึกจะข้ามตรงไหนก็ข้าม ทั้งๆ ที่บางครั้ง
อยู่ใกล้ทางม้าลายเพียงไม่กี่เมตร แต่สมัครใจที่จะทำตามความ
พอใจของตนมากกว่า เรื่องนี้เรียกว่าใครไม่เป็นรองใคร

ถนนบางสายสวยงามมาก อาคารริมถนนก็สวยงาม
ก่อสร้างเป็นระเบียบดี ทำให้นึกถึงถนนราชดำเนินของเรา ดูเขาจัด

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป็นระเบียบดีไม่น้อย แต่บางแห่งก็เป็นแหล่งสลัมเหมือนกัน ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องเป็นที่อยู่ของคนจน อาคารส่วนมากก่อสร้างด้วยอิฐมีผนังหนามากกว่าบ้านเรา แต่ก็พอๆ กับอาคารของไทยสมัยก่อน ทั้งนี้ก็เป็นเพราะประเทศของเขามีอากาศที่ร้อนจัดและเย็นจัดนั่นเอง การที่มีกำแพงหรือฝาผนังหนานั้น ในฤดูร้อนสามารถป้องกันความร้อนได้ดี ด้วยการปิดหน้าต่างประตูเสียให้หมดแล้วนั่งนอนอยู่ในบ้าน จะช่วยให้รู้สึกอบอุ่นขึ้น ไปเห็นอาคารของแขกทำให้นึกถึงวินัยของพระที่เคยเรียนมาว่า ในการปิดเปิดหน้าต่างนั้น “ฤดูร้อนให้เปิดหน้าต่างในกลางคืน ปิดในกลางวัน สำหรับฤดูหนาวให้เปิดในกลางวัน ปิดในกลางคืน” ฟังดูแล้วเห็นจริง ทำให้รู้สึกว่า พระพุทธเจ้านั้นท่านทรงสอนละเอียดไปหมด แม้แต่การปิดเปิดหน้าต่าง การเข้าวัดจุกฎี มารยาทในการกินอยู่ การเดิน การพูด บุคคลเพียงทำตามวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้เท่านั้น จะช่วยให้เป็นผู้ดีชั้นสูงได้อย่างเต็มภาคภูมิทีเดียว ยิ่งเป็นการเปิดปิดหน้าต่างแล้วจะเห็นว่า ทรงสอนไว้เหมาะแก่สภาพประเทศอินเดียดีมาก เพราะในฤดูหนาว ถ้าคนเปิดหน้าต่างในตอนกลางวันจะช่วยให้บรรยากาศภายนอกขับไล่ความหนาวภายใน และความหนาวภายในระเหยออกภายนอกได้เป็นอย่างดี ส่วนฤดูร้อนนั้นตอนกลางวันอากาศร้อนจัด ลมพัดแรง บางที่เป็นลมฝุ่นด้วย การปิดหน้าต่างเสียหมดนั้น ช่วยให้เก็บรักษาความเย็นที่บุคคลเปิดหน้าต่างทิ้งไว้ตอนกลางคืน และป้องกันไอร้อนจากแสงแดดอันแผดกล้า กับลมร้อนได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ ความอบอุ่นพอสมควร

พวกเราได้ไปถึงภัตตาคารที่ชื่อว่าบันไดหัก เป็นภัตตาคารของชาวจีน อาคารไม่ค่อยใหญ่และหรูหราเท่าไรนัก ชั้นล่างไม่

ทราบเป็นอะไรไม่ทันสังเกต แต่ชั้นบนใช้เป็นที่รับประทานอาหาร
ของแขกที่มาเยือน ภัตตาคารนี้ที่น่านับถือแขกอยู่ประการหนึ่ง คือ
ถึงแม้ว่าเจ้าของจะเป็นชาวต่างประเทศ แต่เขาสามารถทำงานใน
ระดับที่รองลงมาจากเจ้าของได้ ดังนั้นคนงานเกือบทั้งหมดจึงเป็น
แขก ซึ่งทำหน้าที่บริการต่างๆ ส่วนการปรุงอาหารเข้าใจว่าเป็นตัว
เจ้าของภัตตาคารทำเอง เนื่องจากกิจการไม่ใหญ่โตนัก เจ้าของจึง
ต้องลงมือเองเป็นธรรมดา การที่แขกสามารถเข้ามามีส่วนในกิจการ
ของชาวต่างประเทศ ถึงแม้จะเป็นบริการก็ตามจัดว่ายังเป็นการดีอยู่
ที่ช่วยให้ประชาชนของแขกมีงานทำ เพื่อนของเรามองแขกที่เดินไป
มาและทำงานอยู่ จึงถามว่า

“รู้สึกเป็นอย่างไรในภัตตาคารเมืองแขกกับของไทย มีความ
แตกต่างกันอย่างไรบ้าง?”

“ผมก็ไม่เคยเข้าภัตตาคารไทยมาก่อน แต่จากที่นั่งรถผ่านไป
รู้สึกว่ภัตตาคารไทยหรูหรามากกว่า แต่ต้องหรูหรามากกว่า
ภัตตาคารนี้ละ ไม่ใช่หมายถึงภัตตาคารทั่วไป”

“ไม่มีความรู้สึกอย่างอื่นหรือ?”

“รู้สึกเหมือนกัน คือรู้สึกว่ที่แตกต่างกันจริงๆ คือภัตตาคาร
ไทยส่วนมากถ้าเป็นภัตตาคารของคนจีน คนงานภายในร้านก็มัก
จะเป็นคนจีนมากกว่าคนไทย แต่ภัตตาคารคนจีนในเมืองนี้ หรือ
โดยเฉพาะภัตตาคารบันไดหักนี้ กลับปรากฏว่มีคนแขกมากกว่า
ทำให้รู้สึกว่แขกเขาเก่งในการที่จะหางานให้คนของเขามีงานทำ
มากอยู่”

“ทำไมคุณชอบให้คนไทยเราไปเป็นคนรับใช้ของต่างชาติ
หรือ?”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“จะว่าชอบมันก็ไม่ถูก แต่ที่จริงผมมักมีความรู้สึกไม่สบายใจนัก ที่ไปพบคนไทยไปเป็นคนรับใช้ของต่างชาติ ที่เขามาตักตวงผลประโยชน์ในชาติของเรา แต่ก็นั่นแหละ คนไทยเรามีอยู่ไม่น้อยที่การศึกษาน้อยและว่างงานเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เราไม่อาจจะคิดถึงข้อปลีกย่อยบางอย่างมากเกินไป ถึงแม้จะต้องเป็นคนรับใช้ในร้านคนจีน แต่เมื่อช่วยให้คนไทยมีงาน มีเงินสำหรับเลี้ยงดูครอบครัว ก็น่ายินดีกว่าที่จะเห็นพวกเราเป็นคนว่างงานไม่ใช่หรือ?”

“ประหลาดที่คนไทยเราบางคนละอายที่จะทำงานรับจ้างหรืองานค้าขายของเล็กๆ น้อยๆ อย่างที่คนจีนเขาทำกัน” เพื่อนผมกล่าวขึ้นเป็นเชิงปรารภกลายเป็น “ผมคิดว่า ความรู้สึกเช่นนั้นอาจจะมิแก่คนไทยบางจำพวกจริงๆ แต่เป็นเรื่องอดีตมากกว่าในปัจจุบัน เราจะพบว่าปัจจุบันนี้คนไทยเราพร้อมที่จะทำงานเสมอ ถึงแม้จะมีคนบางจำพวกยังถือศักดิ์ศรีในด้านปริญญาหรือวิทยฐานะของตนอยู่ แต่เมื่อความจำเป็นบีบบังคับเข้า ทุกคนหรือคนส่วนมากก็ยินดีที่จะทำงานตามที่จะมีได้

แต่มีส่วนที่น่าเกลียดอยู่บ้างในข้อที่ไม่ค่อยนิยมทำงานตามสายวิชาที่ตนเรียนมา ทำให้เราขาดคนที่มีความชำนาญในสาขาวิชาการต่างๆ อยู่มาก จนขนาดแม้แต่จะทำนา ซึ่งเป็นอาชีพของบรรพบุรุษมาแต่โบราณกาล เราก็ยังต้องอาศัยผู้ชำนาญจากต่างประเทศมาช่วยเหลือ และมีคนอีกประเภทหนึ่งที่ละอายในเรื่องไม่ควรละอาย คือการทำงานรับจ้างและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ แต่กลับไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย ได้แก่ อาชีพโจรกรรม ล้วงกระเป๋า และงานทุจริตต่างๆ เมื่อจะกล่าวโดยสรุป คนไทยเราพร้อมจะ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทำงานทุกอย่างในปัจจุบัน ขอเพียงแต่ให้มีงานทำเท่านั้นเป็นทำทันที แต่ถึงอย่างนั้นคนว่างงานก็ยังมากอยู่”

“การที่คนว่างงานมากนี้ เครื่องจักรกลมีส่วนอย่างสำคัญ เหมือนกัน เพราะเครื่องจักรกลเครื่องหนึ่งสามารถใช้แทนแรงงานคนจำนวนมากได้” เพื่อนผมเสนอขึ้นมา

“นั่นเป็นการพัฒนาการทางความคิดและความรู้ของคนเรา เมื่อเราต้องการความเจริญที่รวดเร็ว รู้สึกว่าเป็นการจำเป็นเหมือนกันที่จะต้องอาศัยเครื่องจักรกลต่างๆ เพราะทำให้การผลิตและการดำเนินงานต่างๆ รวดเร็วขึ้น”

“ก็น่าเห็นใจเขาอยู่ เพราะนั่นเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของเขาประการหนึ่ง แต่ผมคิดว่าแขกโดยทั่วไป ไม่น่าจะทำงานล่าช้า อืดอาดเช่นเดียวกัน คนที่ทำงานรวดเร็วว่องไว เข้มแข็ง ก็น่าจะมีอยู่ไม่น้อย แต่เป็นเรื่องของคนหมู่มาก เราจะเอาให้เขาเหมือนกัน เห็นจะยาก อย่างว่าแต่แขกเลย ระบบทำงานในบ้านเราก็หยอกเสียเมื่อไหร่ ยิ่งหน่วยราชการบางหน่วยด้วยแล้ว เข้าทำนองเสร็จก็ช่าง ไม่เสร็จก็ช่าง มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน แต่ที่เขาทำงานจริงจังนั้นมีมาก และน่าจะมีมากกว่าด้วยซ้ำไป อันเป็นการแสดงว่าในหมู่คนชนชั้นย่อมมีคนเกียจคร้านปรากฏอยู่ และในท่ามกลางของคนเกียจคร้าน คนชนชั้นย่อมจะมีปรากฏอยู่ แต่ถ้าฝ่ายใดมากกว่า อาจจะต้องอีกฝ่ายหนึ่งให้คล้อยตามตนได้เช่นกัน จึงเป็นเรื่องที่ควรระวังให้มากไว้ อยากรู้ก็ตามในฐานะที่พวกเรามาเรียนหนังสือกัน การพยายามที่จะไม่ให้ถูกดึงไปในทางเหลวไหล ไม่ใส่ใจในการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพวกเราทุกคน เพราะไม่อย่างนั้นแล้วอาจจะมานอนกินไรต์อยู่เมืองแขกกันคนละหลายปีทีเดียว”

“ทราบว่าคุณมีคติธรรมอะไรอยู่ ดูเหมือนจะเคยบอกผมครั้งหนึ่ง แต่ลืมเสียแล้ว คติธรรมข้อนั้นที่คุณบอกว่าช่วยให้คุณประสบความสำเร็จพอสมควร ไม่ถึงกับผิดหวังเลยทีเดียว” เพื่อนผมกล่าวถามขึ้น

“คติธรรมนั้นที่จริงผมจำมานานแล้ว แต่จะจำจากที่ไหนก็นึกไม่ออกเหมือนกัน เห็นว่าเป็นคำที่คม สร้างความกระตือรือร้นในการดำรงชีวิต การประกอบกิจการงานให้แก่ผม ผมจึงจำไว้และยึดถือเป็นคติประจำตัว เป็นแนวคิดของคนอื่น แต่ผมชอบและจำมาเท่านั้นเอง”

“เอาเถอะ เป็นการจำมาจากใครก็ได้ อันที่จริงอุดมคติของคนนั้นไม่ว่าจะเป็นของใครก็ตามล้วนเอามาจากที่อื่นทั้งนั้น หากเป็นความคิดเฉพาะตัวเองไม่ ถึงแม้ว่าจะคิดได้มาเองก็อดจะไปคิดตรงกับคนอื่นไม่ได้ เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์จำพวกเลียนแบบประเภทหนึ่งไม่ใช่หรือ?”

“ใช่ก็ใช่กัน ผมไม่ได้ว่าอะไรนี้ สำหรับคติธรรมอันนั้นความว่า
ชีวิตยังไม่ลับดับเพียงนี้ แรงแยังมีจักสู้กระเสือกกระสน
แม้เจ็บปวดรวดร้าวจักเผ้าทน ประจวบจนสมหวังที่ตั้งใจ

ใจความก็แค่นี้เอง แต่ที่ผมชอบเพราะว่าเป็นการตั้งความเพียรแบบถวายเป็น อย่างที่พระพุทธเจ้าเคยตั้งมหาปณิธานที่โคนต้นโพธิ์ ทั้งเป็นการสร้างความกระตือรือร้นให้บุคคลมีจิตใจใฝ่ฝันและทะเยอทะยาน ที่จะให้ตนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จนกว่าตนจะสิ้นลมปราณ จึงทำให้ผมพอใจที่จะยึดถือเป็นคติธรรมในชีวิตของตนเอง แต่ก็นั่นแหละ บางทีก็ไปไม่รอดเหมือนกัน เพราะความต้องการของคนเรามากเกิน แต่เราไม่อาจจะพยายามเพื่อให้ได้มา

ในสิ่งที่เราต้องการ เพียงแต่หวังว่าให้ประสบความสำเร็จในบางสิ่ง
ที่เราปรารถนาเท่านั้นก็พอใจแล้ว”

“แต่ผมคิดว่า ถ้าคนเราต้องการอะไรแล้ว ได้สิ่งนั้นมาตาม
ความปรารถนาทุกอย่าง โลกคงไม่น่าอยู่เท่าไรนัก เพราะจะระเกะ
ระกะไปด้วยของที่คนปรารถนา และตนเองก็จะหาความสุขที่แท้
จริงไม่ได้” เพื่อนผมอีกคนหนึ่งกล่าวขึ้น

“ข้อนี้ผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะว่าชีวิตเราคือการต่อสู้ ถ้า
ปราศจากเสียซึ่งการต่อสู้แล้ว คนเราไม่ทราบว่าจะมีชีวิตอยู่ในโลก
นี้ทำไมกัน ในเมื่อต้องการอะไรก็ได้สิ่งนั้นมาโดยไม่ต้องใช้ความ
เพียรพยายามแม้แต่หน่อย ชีวิตที่ขาดการต่อสู้ดิ้นรน จึงเป็นชีวิตที่
ขาดรสชาติ ไม่เป็นที่น่าพอใจของเจ้าของชีวิต การต่อสู้ในชีวิตจึง
เป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ คนแขกที่แก
ทำงานล่าช้าไปบ้าง ก็น่าเห็นใจแก่ที่แกมีความสามารถในการต่อสู้
แค่นั้น แต่แกก็ได้ใช้ความพยายามเต็มความสามารถของแกแล้ว”

“เอ พุดถึงเรื่องแขกที่คุณว่าระบบงานล่าช้านั้น เป็นเรื่องน่า
คิดเหมือนกัน ผมคิดว่าคงมีไม่มากนักหรอก เพราะเท่าที่ดูในเมือง
ไทยเรา แก่ไปกันเพียงคนละไม่กี่ปีเท่านั้นกลายเป็นเจ้าหนี้ยของคนไทย
ที่มีความเด็ดเดี่ยวในการทวงหนี้อย่างฉกาจฉกรรจ์ เพียงไม่นานเขา
ก็เป็นนายห้างไปแล้ว คนไทยเราก็ใจดีเหลือหลาย เพียงแต่เห็นเขา
เป็นคนแขกเท่านั้น เรียกนายห้างล่วงหน้าก่อนแล้ว บางทีแกเป็น
เพียงแขกยาม คนบางคนยังเดาะเรียกนายห้างเสียเลยก็มี”

“เมื่อคุณพุดถึงคำว่า นายห้าง ทำให้ผมคิดถึงภาษาแขกคำ
หนึ่งที่เราชอบใช้เรียกแขกทั่วไป โดยบางคนคิดว่าเป็นคำพุดที่กด
เขาให้ต่ำลง แต่แท้ที่จริงแล้ว ตามความหมายของแขกกลับเป็นคำ

ให้เกียรติยกย่องเขา นั่นคือคำว่า “บานู” ซึ่งแปลว่า เจ้านาย ถ้าเป็นบานูยี แปลว่าเจ้านายที่เคารพ แยกเลยสบายไป คนไทยยกย่องเสียดุลิบ”

“แต่ก็มีไม่น้อยที่คนแขกสามารถเป็นนายพวกเราได้ เวลาแขกกลายเป็นนายห้างอะไรขึ้นมา เป็นอันว่าเราเรียกยกย่องเขาล่วงหน้า เหมือนการเรียกว่า นายห้างก็แล้วกันจะได้สบายใจดี เรื่องอย่างนี้เป็นความเคยชินเสียแล้ว คงแก้ไขอะไรไม่ได้ คนที่เรียกก็เรียกตามกันมา เขาหาได้คิดยกย่องให้แขกเป็นเจ้านายเขาจริงๆ ไม่ และคงจะมีไม่น้อยที่ไม่ทราบความหมายของคำว่า นายห้าง ที่ตนเรียกนั้น หมายความว่าอย่างไร เห็นจะต้องปล่อยเลยตามเลยไป ถือเสียว่าเป็นคำที่คนไทยใช้เรียกคนแขก ในความหมายที่คนไทยเข้าใจกันเอง หาใช่ตามความหมายที่แขกเขาเข้าใจกันไม่”

“เอ อย่างไรกันนะ ปานนี้อาหารยังไม่มาเลย แขกนี้ทำงานซ้ำจริงๆ อย่างว่าหรือจะหลับเสียแล้วก็ไม่รู้ซี” เพื่อนคนหนึ่งเปรยๆ ขึ้น

“ใจเย็นน่าเพื่อน อย่าลืมนี่เมืองแขกนะ เราเห็นจะต้องปรับตัวให้เข้ากับแขกด้วยความจำเป็นกันคราวนี้แน่แล้ว และเราคงจะพบความล่าช้าอีกมาก ดังนั้นต้องเริ่มหัดอดทนไปแต่วันนี้ เพื่อเจอความล่าช้าของแขกในวันหลัง”

“เรื่องนี้คงแน่นอน แต่เวลานี้เมื่อไรจึงจะได้กินสักทีก็ไม่รู้ ชักหิวเสียด้วยซี”

“หิวนั้นเห็นจะพอๆ กัน เราไม่ได้กินเขาก็ไม่ได้ขาย ตอนนี้อาตมาต่างฝ่ายต่างก็ทำประโยชน์ให้แก่กัน แขกขายของให้เรา เราให้เงินแขก เมื่อแขกขายช้าๆ เขาก็ได้รับเงินช้าๆ ปล่อยเขาไปตามสบายเถอะ ประเดี๋ยวก็คงจะเสร็จหรอก” ผมปลอบเพื่อน

“แต่อย่าลืมว่าเรายังมีธุระอื่นอีก ไหนจะต้องไปสถานกงสุล ไหนจะต้องไปชมสถานที่ต่างๆ แล้วแขกทำซ้ำอย่างนี้เมื่อไรจึงจะได้ไปกันก็ไม่รู้”

“แขกเขาก็คงมีงานบริการลูกค้าอื่นอีกเหมือนกัน เขาขึ้นบริการเราซ้ำๆ เวลาลูกค้าอื่นมา เขาก็เสียเวลาและรายได้ของเขาที่ควรจะได้ในเวลาอันรวดเร็วเอง อีกหน่อยก็คงเสร็จนะ ใจเย็นไว้ดีเอง”

“เอ้า คอยก็คอยกัน คุณคอยได้ผมก็คอยได้เหมือนกัน”

“มันเป็นเรื่องจำเป็นหรอก ผมเองก็ไม่สมควรใจจะคอยสักเท่าไรเหมือนกัน แต่เราตกลงกับเขาแล้วนี่ จะทำอย่างไรได้นอกจากคอย และคอย จนกว่าจะได้กิน ตามที่เราต้องการ”

พอผมกล่าวเสร็จไม่นานนัก อาหารก็เริ่มลำเลียงมา แต่มาทันทีละอย่างแบบอาหารจีนในเมืองไทย เป็นอันว่าพวกเราได้กินและคอยกันในระหว่างอาหารที่จะลำเลียงมาแต่ละจาน อาหารไม่เลวนัก ยังแสดงลักษณะของจีนมากกว่าของแขก พวกเราจึงกินกันอย่างพอใจทุกคน เพื่อนที่ชอบบ่นก็เงิบเสียงไป ตั้งหน้าตั้งตากินไม่พูดไม่จา เพราะได้สมหวังในสิ่งที่ตนรอคอยอยู่เป็นเวลานานพอสมควร

คนเราก็เป็นเช่นนี้เอง เมื่อมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา จิตใจมักกังวลรอคอย กระสับกระส่าย แต่พอสมปรารถนาแล้วจะหยุดชื่นชมในสิ่งที่ตนได้มาอยู่ระยะหนึ่ง แล้วเริ่มอยากได้สิ่งใหม่อีกต่อไป ความอยากของคนจึงหาที่สุดไม่ได้จริงๆ ยิ่งการอยากกินอาหารแล้ว นับว่าเป็นเรื่องไม่รู้จักอิ่มจักพอจริงๆ ดังนั้นทางพระศาสนาท่านจึงเปรียบร่างกายว่า เป็นเหมือนถุงที่มีก้นทะลุ บุคคลจะใส่อะไรๆ ลงไปก็ไม่รู้จักเต็มสักที คนเราต้องกินๆ ถ้ายๆ กัน

จนกว่าจะสิ้นลมปราณ ภาวะในการเลี้ยงดูร่างกายเป็นการยาก
อย่างยิ่ง

คนบางคนยิ่งตามใจความอยาก ดิ้นรนอยากได้อยากกินไป
มีประการต่างๆ เมื่ออยากได้อยากกินมากเข้า รายได้ก็ไม่พอกับราย
จ่าย ในที่สุดก็เดือดร้อนเพราะท้องตนเองเป็นเหตุ ช้ำร้ายบางคนยัง
ดื่มกินในสิ่งที่ เป็นโทษเป็นพิษแก่ร่างกายเข้าไปอีก ความเดือดร้อน
จึงติดตามมาโดยไม่ต้องสงสัย เบญจขันธ์ที่คนแบกไว้จึงเป็นภาระ
หนักยิ่ง ถ้าคนเข้าไปยึดถือเข้าอีกยิ่งเป็นความหนักสุดที่จะทนทานได้
ดังนั้นคนจึงต้องเป็นทุกข์ในการบริหารร่างกายอยู่ตลอดเวลา

เป็นที่น่าสังเกตว่า คนอินเดียไม่ค่อยมีใครขึ้นมากินอาหาร
บนภัตตาคารมากนัก อาจเป็นเพราะเขาเป็นชาติที่ประหยัดในการกิน
ความเป็นอยู่ ไม่ต้องการความหรูหราฟุ่มเฟือยเยี่ยงคนไทยเรา ถ้า
เป็นในเมืองไทยคงมีคนมาก แต่ภัตตาคารแขกในตอนนั้นมีเพียง
พวกเราเท่านั้นเอง น่าทึ่งไหม?

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

อธิปไตยแห่งองค์พระศาสดา

เพื่อนรัก

หลังจากพวกเราได้รับประทานอาหารที่ภัตตาคารบันไดหักแล้ว มองดูนาฬิกาเห็นว่าเวลายังมีมากพอเพราะยังไม่เที่ยง ห่างจากเวลาขึ้นรถไฟหลายชั่วโมง เพื่อนที่เขามาอยู่ก่อนเสนอให้ไปเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ ที่ไม่ไกลเกินไป โดยเขาบอกชื่อสถานที่ให้ฟัง ซึ่งอย่างไรก็ไม่เข้าใจ เพราะไม่เคยมาและไม่เคยเห็น แต่ผมเองมีความสนใจในเรื่องของศาสนา ทราบว่าส่วนที่เกี่ยวกับศาสนามีอยู่ ๒ แห่งใกล้ๆ คือเทวาลัยเจ้าแม่กาลีและโบสถ์ของศาสนาเซน ตกลงว่าจะไปสองแห่งนี้ แต่คงต้องผ่านสถานที่บางอย่างเป็นธรรมดาของการเดินทาง ตกลงว่าเป็นการเดินทางด้วยรถแท็กซี่มิเตอร์ เพราะต้องจ่ายค่าโดยสารตามมิเตอร์ ไม่มีปัญหาที่ต้องถกเถียงกัน

พวกเราอาศัยรถแท็กซี่ ๓ คัน นั่งไม่แน่นเกินไปตามสบายรถได้นำเราผ่านพิพิธภัณฑสถานริมถนนชาวจิงกี เพื่อนบอกว่าในพิพิธภัณฑสถานมีพระพุทธรูปและโบราณวัตถุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจำนวนมากส่วนมากแล้วจะนำมาจากพาราณสี กับเจดีย์สาญจิ แต่เป็นการนำมาเพียงบางส่วน เนื่องจากเวลาไม่มากนักและเราก็จะไปเมืองพาราณสีกันอยู่แล้วไปดูที่โน้นคงดีกว่า เมืองกัลกัตตาขณะนี้ได้ขยายเมือง ออกไปชื่อว่า “นิวอะลิโพร” สืบเนื่องมาจากอินเดียหลังจากได้รับเอกราช คนแยกกันไปตามศาสนา คนที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนมากจะไปอยู่ด้านปากีสถาน ซึ่งในสมัยนั้นมีทั้งปากีสถานตะวันออกและปากีสถานตะวันตก ซึ่งในขณะที่ผมไปเขากำลังรบกันอยู่ จุดประสงค์เพื่อแยกปากีสถานตะวันออกมาเป็น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ประเทศ “บังกลาเทศ” คนที่นับถือศาสนาฮินดูที่อยู่ในดินแดนทั้งสองนั้นมาก่อน ก็อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ที่กัลกัตตาส่วนหนึ่ง ทำให้ต้องขยายเมืองออกไปเพื่อตอบสนองความต้องการของคนเพิ่มขึ้น เพราะคนเราจะเป็นชนชาติใดก็ตามส่วนมากมักจะชอบต่อการอยู่ในหรือใกล้เมืองใหญ่ๆ เพราะมีความรู้สึกว่าจะสะดวก แต่ผมเองกลับมีความรู้สึกว่า คนเรามีความต้องการทั้งความสะดวกและความสบาย แต่ทั้งสองประการนั้นมักไม่อยู่ร่วมกัน ตามปกติแล้วเมืองใหญ่ๆ จะสะดวกแต่ไม่สบาย ชนบทมีความสบายแต่ไม่ค่อยสะดวก แม้ในประเทศไทยเราก็มีลักษณะอย่างนั้น และเข้าใจว่าแม้ในส่วนอื่นๆ ของโลกก็คงมีลักษณะอย่างเดียวกัน เมืองทั้งหลายจึงมักจะขยายตัวออกไปเรื่อยๆ ตามการเพิ่มขึ้นของประชากรและความจำเป็นในด้านอื่นๆ

รถแล่นผ่านสถานที่แห่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ “เอเชียเนตรคยูเนียน คอลเลจ” คือวิทยาลัยฝึกหัวหน้ากรรมการสำหรับภาคพื้นเอเชีย เป็นของสมาพันธ์สหภาพแรงงาน โลกเสรี เปิดดำเนินงานเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๕ ในขณะที่ผมไปถึงเมืองกัลกัตตา ปกครองด้วยพรรคคอมมิวนิสต์ แต่วิทยาลัยนี้เป็นวิทยาลัยของฝ่ายประชาธิปไตย ทราบว่า การจัดการศึกษาระดับวิทยาลัยขึ้นนั้นต้องการอบรมให้หัวหน้ากรรมการได้ตระหนัก ในคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย และให้รู้จักวิธีป้องกันต่อสู้กับระบบเผด็จการโดยถูกหลักวิชา ระบบเผด็จการในความหมายของเขาคือ คอมมิวนิสต์และพวกขวาจัดทั้งหมดด้วย ทราบว่ามีคนไทยบางคนเข้ารับการอบรมจากสถาบันนี้หลายคน

ในความเห็นของผมกลับมีความรู้สึกเสียดายว่า ในขณะที่

พระพุทธเจ้าทรงแสดงอธิปไตยไว้ ๓ ประเภท แต่ทำไมคนไทยหรือประเทศทั้งหลายจึงไปให้ความสำคัญต่อระบบประชาธิปไตย ระบบเผด็จการ แต่ไม่มีใครสนใจใส่ใจที่จะทดลองบริหารด้วยระบบธรรมาธิปไตยที่อย่างไรก็ดีดีกว่าระบบประชาธิปไตย เพราะให้ความสำคัญแก่ความถูกต้องตามธรรม ยุติด้วยธรรม แทนที่จะไปให้ความสำคัญแก่ความถูกต้องใจของคนหมู่มาก ซึ่งไม่แน่ว่าจะไปยุติธรรมและเป็นธรรมหรือไม่ ขอให้ลองเอาคนเกเร ๕๐ คน มาประชุมร่วมกับบัณฑิต ๓๐ คน อภิปรายเพื่อหามติว่า การดื่มสุราดีหรือไม่ดี บัณฑิตย่อมแพ้เสียงของคนเกเรที่มีจำนวนมากกว่าแน่นอน เราจึงพบว่า มติของสภาเป็นต้นมีเป็นอันมากที่ไม่ยุติธรรม เป็นธรรมในแง่ของธรรมะแต่กลับเป็นความพอใจถูกต้องใจของคนเหล่านั้น แต่เมื่อเราเกิดมาในประเทศที่มีการปกครองด้วยระบบนี้ย่อมไม่อาจได้ในสิ่งที่เราอยากมี จึงจำเป็นที่จะต้องมีความพอใจ ยินดีตามที่เรามีอยู่ในขณะนี้

หลังรถกวन्दูเมืองที่ขยายออกไประยะหนึ่ง เพื่อนกับบอกให้ย้อนกลับเข้าไปในตัวเมือง สิ่งที่น่าสนใจที่ได้เห็นเช่น วิคตอเรียอนุสรณ์ ที่ว่ากันว่าเป็นศิลปสถานที่คนมาอินเดียไม่ควรพลาดไปชม นั้น เป็นอนุสาวรีย์สร้างด้วยหินอ่อนล้วน เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระนางวิคตอเรียของอังกฤษ เพื่อนเล่าว่า ภายในอนุสาวรีย์เป็นที่รักษาบรรดาพระราชประวัติของพระนาง วิคตอเรียที่เกี่ยวกับประเทศอินเดีย ถ้าเรามองในแง่ของงานศิลปะก็น่าชื่นชมที่สถาปนิกสามารถนำเอาศิลปกรรมของตะวันตกกับตะวันออกมาผสมกลมกลืนกันจนเกิดเป็นความสวยงาม ทราบว่าคนออกแบบทำานใช้เวลาถึง ๑๕ ปีในการสร้าง อนุสาวรีย์แห่งนี้ ท่านผู้นั้นมีนามว่า เซอร์วิลเลียม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อีเมอร์สัน ทำนองจะสร้างแข่งกับอนุสาวรีย์ที่ซมาฮาล รถแล่นผ่าน
สวนสัตว์ที่ดูแล้วก็ถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรม ตะวันตกอยู่ไม่น้อย
เช่นกัน

วัดเจ้าแม่กาลีต้องเดินเข้าไปในช่องแคบๆ พวกเราทำได้
เพียงมองดูห่างๆ เพราะมีคนมากและพวกเราเป็นคนต่างศาสนา
เรื่องรายละเอียดจึงเป็นการสอบถาม จากคนที่เขาเคยเข้าไปเห็นจริง
สรุปว่าเจ้าแม่กาลีจะมีคนเข้าไปนมัสการกันมาก เทวาลัยมีคนขึ้นๆ
ลงๆ ไม่ขาด รอบเทวาลัยมีร้านขายเครื่องบูชา เช่นพวกดอกไม้ และ
อาหารที่จัดเป็นกระทง ผู้ชายทราบว่า เป็นผู้บำเพ็ญพรตอยู่ใน
เทวาลัย แม้แต่การนำเที่ยวก็เป็นนักบวชในศาสนาฮินดู มีการ
พยายามที่จะให้ผู้เข้าไปในบริเวณเทวาลัยใช้บริการนำเที่ยวของเขา
หากใครยอมเขาจะขอค่าบริการที่ยากจะให้เป็นที่พอใจ จึงต้องย้ำ
ขอเพิ่มเติมซ้ำๆ ซากๆ คนที่เคยพบเห็นจึงมักไม่ยอมรับบริการ ที่
สำคัญคือเราสื่อสารกับเขาไม่ได้และไม่เห็นความจำเป็นอะไร เพียง
แต่ผ่านไปดูเท่านั้น ทราบว่าภาพของเจ้าแม่กาลีนั้นเป็นรูปหล่อหรือ
อาจจะ แกะสลักจากหิน ไม่แน่ใจนัก รูปร่างน่ากลัว แลบลิ้น ตาไปน
ยีนเหยียบอยู่บนนอกของพระศิวะผู้เป็นสวามี ที่เป็นเช่นนั้นว่ากันว่า
เจ้าแม่กาลีทรงตีพระทัยกระทืบลงบนพื้นอย่างแรง พระศิวะกลัวว่า
โลกจะถล่มเพราะแรงกระทืบของเธอ จึงล้มลงนอนขวางเท้าที่กำลัง
กระทืบ เมื่อกระทืบลงไปเจ้าแม่เกิดสงสัยจึงก้มลงดูเห็นเป็นพระสวามี
จึงตกใจและอับอายเลยแลบลิ้น มีคนเล่าแถมว่า สตรีชาวอินเดีย
เวลาตกใจและอายมักจะแสดงออกด้วยอาการแลบลิ้น

เทวาลัยนี้สืบเนื่องมาจากเจ้าแม่กาลีเสียดพระทัย เพราะพระ
ทัชชานัฏแสดงอาการดูหมิ่นพระศิวะ จึงกระโดดเข้ากองไฟตาย

พระศิวะเสียดพระทัยจึงอุ้มศพแม่เหสี วิ่งถูร่องไปทั่วทิศ แพบว่าโลกจะแตกออกเป็นเสี่ยงๆ พระวิษณุเห็นว่าจะเกิดความเสียหายเดือดร้อนแก่โลก จึงใช้จักรขว้างไปตัดศพเจ้าแม่กาลี้ออกเป็นท่อนๆ รวมแล้วได้ ๕๑ ท่อน ชิ้นส่วนเหล่านั้นได้ตกลงในส่วนต่างๆ ของชมพูทวีป จนกลายเป็น เทวาลัยศักดิ์สิทธิ์ในสถานที่นั้นๆ เขาเชื่อกันว่าเทวาลัยที่กัลกัตตานั่น นิวเท่านิวหนึ่งของเจ้าแม่กาลีกระเด็นมาตก ณ ที่นี้ เศรษฐีผู้หนึ่งจึงสร้างเทวาลัยขึ้นสักการะบูชาประมาณ ๓๖๐ กว่าปีมาแล้วและได้อุทิศที่ดินรอบวัดจำนวน ๑๙๔ เอเคอร์ สำหรับเก็บดอกผลบำรุงเทวาลัย เศรษฐีท่านนั้นได้เชิญนักบวชผู้หนึ่งชื่อ จันทิพามา เป็น ผู้ดูแลรักษาเทวาลัยนี้ มีผู้ทำหน้าที่นี้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้รับสมญานามว่า “หัลทา” ในเดือนตุลาคมของทุกปีจะมีการจัดงานฉลองเพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าแม่กาลี

กรณีนี้มีข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ ความศรัทธาของท่าน เศรษฐีที่สละทรัพย์เงินจำนวนมากเพื่อบูชาเจ้าแม่กาลี ศรัทธาบางอย่างจึงเป็นที่อธิบายยาก ตามปกติแล้วหาเป็นศรัทธาไม่ ตามหลักพระพุทธศาสนาที่จะต้องมีศรัทธาที่ก่อปรด้วยปัญญาที่ท่านเรียกว่าศรัทธาญาณสัมปยุต แสดงว่าศรัทธาที่กำกับด้วยปัญญาจะเชื่อในเรื่องที่ควรเชื่อและมีเหตุผลมากพอต่อการเชื่อ ในกรณีของการบริจาคตานเราจะพบว่า ผู้บริจาคตจะต้องไม่ตระหนี่ในทรัพย์ของตน ไม่เกลียดคนที่ตน จะบริจาคตให้ มีเหตุผลในการให้ แสดงว่าท่านทำหน้าที่ขจัดทั้งความโลภในวัตถุ ความโกรธในคน และความหลงในเหตุผล

กรณีการนับถือเจ้าแม่กาลี มีลักษณะเป็นความกลัวต่อความดุร้ายของท่านมากกว่า เพราะเมื่อเรานำไปเทียบเคียงกับ

พระผู้เป็นเจ้าของทั้ง ๓ ที่เรียกว่า ตริอมูรติ คือ พระพรหมเป็นผู้สร้าง พระศิวะเป็นผู้ทำลาย พระวิษณุหรือพระนารายณ์ เป็นผู้ดำรงรักษา ปรากรว่า พระพรหมมีคณับถือน้อยที่สุด แต่พระศิวะมีคณับถือนมากจนกลายเป็นนิกายศิวเวท พระวิษณุมีคณับถือนมากจนกลายเป็นนิกายวิษณุเวท เพราะเขามีความเชื่อว่า พระศิวะเป็นผู้ทำลาย นั้นหากทำให้ท่านพอใจท่านอาจจะยุติการทำลายได้ แต่พระวิษณุ ถ้าท่านไม่พอใจท่านอาจจะหยุดการรักษา แต่ถ้าทำให้ท่านพอใจ ท่านจะทำหน้าที่ดูแลรักษาอย่างดี คนจะมีความสุขมากขึ้นเพราะ การบูชาต่อ เทพเจ้าทั้งสอง

ข้อนี้แสดงให้เราเห็นอะไร? ถ้าเราสังเกตเราจะพบว่า การนับถือเทพเจ้าระดับประเภทต่างๆ มีการยึดโยงกันของ **ความกลัวกับ ความไม่รู้** การบูชาจะเน้นไปในสองแนวทางคือ

๑. เพื่อประจบเอาใจท่านเหล่านั้น ให้ท่านประสาทสิ่งดีงาม แก่ตน พวกพ่อมด ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดถึงชาติบ้านเมืองของตน ในรูปของการขอพร

๒. เพื่อเอาใจท่านเป็นการป้องกันมิให้ท่านพิโรธ เพราะท่านอาจจะทำอันตรายแก่ตนเอง ทรัพย์ พวกพ่อมดตลอดถึงชาติบ้านเมืองของตนได้

การบูชาในแนวนี้จึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์เรา แม้ในทางพระพุทธศาสนาของเราเองก็เถอะ การบูชาต่อสิ่งเคารพสักการะ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับพระพุทธรูป เจดีย์ จะมีวัตถุประสงคืประเภทแรกอยู่ไม่น้อยเลย ในขณะที่เดียวกันเมื่อบูชาพวกเจ้าพ่อ เจ้าแม่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ คงออกมาทั้งสองแนวดังกล่าว เพราะนี่คือธรรมชาติของคน ซึ่งจะต้องยอมรับ เข้าใจ และเห็นใจเขา

ต่อมาผมได้พบเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของคิวงสิงค์ ที่
ในบ้านเราเรียกว่าปลัดขิกนั้น มีความเป็นมาสืบเนื่องจากคิวงสิงค์
ชัดเจน แสดงให้เห็นอิทธิพลของนิกาย คิวเวทว่า ได้เคยเผยแพร่เข้า
มาในประเทศไทย อย่างน้อยริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกและ
ด้านทิศตะวันออกของประเทศไทย อันเป็นเขตที่คนนับถือท่านปลัด
กันแพร่หลาย

ท่านเล่าไว้ว่า คราวหนึ่งทวยเทพทั้งหลายได้ชักชวนกันไป
เยี่ยมพระศิวะที่ประทับอยู่บนเขาไกรลาส อย่าลืมน่าความเชื่อเรื่อง
เทพเจ้าของฮินดูนั้นเขาเชื่อว่า ท่านเกิด ๆ ตาย ๆ อยู่เสมอ ท่านตาย
จากเทพเจ้าองค์ใดก็จะกลับมาเกิดเป็นเทพเจ้าองค์นั้น ในขณะที่
ทวยเทพซึ่งมีพระพรหมและพระวิษณุเป็นหัวหน้า พวกกันไปเยี่ยม
พระศิวะนั้น พระศิวะกำลังเมาสุราเต็มที่และกำลังมีสัมพันธภาพทางเพศ
อยู่กับพระอุมา อย่างเปลิดเปลิน ไม่รับรู้การมาของทวยเทพเหล่านั้น
ไม่สนใจว่าใครจะว่าอย่างไร พระวิษณุเมื่อเห็นเช่นนั้นก็หัวเราะ
เทพองค์อื่นทั้งเทพบุตร เทพธิดารู้สึกอับอายจึงรีบกลับไป พร้อมกับ
กล่าวสาปแช่งพระศิวะกันทั่วไป พระศิวะเมื่อสร่างเมาแล้วจำ
เหตุการณ์ต่างๆ ไม่ได้แต่คลับคล้ายคลับคลา จึงสอบถามบริวารว่า
มีใครมาหาหรือเปล่า บริวารก็ทูลให้ทรงทราบเหตุการณ์ทั้งปวง
โดยละเอียด พระศิวะกับเจ้าแม่อุมารู้สึกเสียพระทัยและอับอายมาก
จนสิ้นชีพไปทั้งสององค์ ก่อนตายพระศิวะอธิษฐานว่า “ความละอาย
ของเราจะต้องได้รับการบูชาจากมนุษย์ตลอดไป”

ฉะนั้น พระองค์จึงเกิดใหม่ในรูปใหม่ เป็นรูปอวัยวะเพศของ
พระองค์ หรือว่าลิงคัมหรือคิวงสิงค์ ใครบูชาคิวงสิงค์จะได้ขึ้นสวรรค์
ชั้นไกรลาส อันเป็นที่ประทับของพระองค์ และยังอธิบายขยาย

ความต่อไปว่า ใครสร้างศิวลึงค์ด้วยดินหรือขี้วัวจะได้บุญขั้นต้น ใครสร้างด้วยหินจะได้บุญเพิ่มขึ้นอีก ๗ เท่า ใครสร้างด้วยเงินจะได้บุญกว่าหินอีก ๗ เท่า ใครสร้างด้วยทองจะได้บุญมากกว่าสร้างด้วยเงินอีก ๗ เท่า ด้วยเหตุนี้ศิวลึงค์จึงปรากฏอยู่ตามวัดฮินดูนิกายศิวเวทตามถนน สาธารณสถาน และสถานที่สำคัญต่างๆ ทั่วประเทศอินเดียว่ากันว่ามีประชากรมากกว่า ๓๐ ล้านที่กราบไหว้สักการบูชาด้วยความศรัทธา ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าละอาย เพราะเชื่อว่าเป็นองค์พระศิวะ และเพื่อเอาพระทัยพระศิวะเขาจึงทำศิวลึงค์ไว้บนอวัยวะเพศหญิงเพื่อรักษาตำนาน ซึ่งความจริงข้อนี้เราต้องยอมรับว่า แม้ในประเทศไทยเราก็มีศิวลึงค์อุมาลึงค์ปรากฏอยู่ในที่ต่างๆ ไม่น้อยเหมือนกัน

เรื่องนี้เป็นไปได้ที่เป็นความคิดของนักบวชในศาสนาฮินดูสร้างเรื่องขึ้น เพื่อเป็นเครื่องจูงใจคนที่ขาดวุฒิภาวะทางศาสนาด้วยวิธีง่ายๆ ให้เขาสนใจในศาสนามากกว่าอย่างอื่น ปรากฏว่าคนเหล่านั้นได้จัดสร้างศิวลึงค์ขึ้น ศาสนิกของเขานำไปแขวนคอ ผูกไว้บนศีรษะที่แขนด้วยความศรัทธาของตน อาการมุกโยงความเชื่อในลักษณะนี้ตราบไศที่เขาตัดไม่ขาด โอกาสที่คนรุ่นต่อๆ ไปจะให้ความเคารพนับถือต่อเจ้าแม่ก็คงมีอยู่นานแสนนาน

การนั่งแท็กซี่ตระเวนดูไปในตัวเมืองกัลกัตตานั่น เนื่องจากได้ผ่านที่น่าสนใจมาก พวกเราจึงไม่มีใครพูดมีแต่ต่างคนต่างดูต่างคนต่างคิด แต่ผมเองกลับสนใจในเรื่องเจ้าแม่กาฬอยู่ เพราะสงสัยว่าทำไมคนนับถือกันมานานเหลือเกิน แม้การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ามากแล้ว การสื่อสารด้านต่างๆ ก็กว้างขวาง แต่ประชากรที่นับถือกลับเพิ่มขึ้น เนื่องจากพวกเราไม่ได้เข้าไปในเทวาลัยดังกล่าว

แล้ว รูปลักษณะของเจ้าแม่กาลีที่บอกไว้ในตอนต้น จึงเป็นการบอกเล่าของเพื่อนโดยสรุปแต่อยากจะพบเห็นภาพที่ชัดเจนอยู่เหมือนกัน ในขณะที่ทำจดหมายฉบับนี้ ผมได้พบเอกสารท่องเที่ยวเรื่อง “ตามรอยบาทพระพุทธรองค์” โดยท่านสารนาถ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ท่านได้อธิบายรายละเอียดไว้ซึ่งนำมาเพิ่มเติม เพื่อเป็นเครื่องมือประกอบยืนยันความจริงว่า จากพื้นฐานกาม กิณ นอน กลัวของมนุษย์หรือสัตว์โลกนั่นเอง การให้ความเคารพนับถือใครอะไรก็ตามที่นำด้วยความกลัวเพราะไม่รู้ จะมีอิทธิพลมากเสมอ ท่านสารนาถได้บันทึกไว้ว่า “เป็นเทวรูปเจ้าแม่กาลีเพียงครึ่งตัว น่าเกลียดน่ากลัวมาก สีดำสนิท พระพักตร์เป็นรูปสามเหลี่ยม ตาโต ลูกวาว แลบลิ้นยาว ห้อยคอด้วยสร้อยศิระษะมนุษย์ มีสีกร กรหนึ่งถือมิดได้ อาบเลือดแดงฉาน อีกรหนึ่งหัวเคียวอสูร”

ข้อความต่อไปเป็นคำบอกเล่าของเพื่อนชาวอินเดียของท่าน เขาอธิบายว่า “รูปเจ้าแม่กาลี ที่เห็นเพียงครึ่งตัวนั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นรูปเต็มตัวยืนอยู่นอกของพระคิวะผู้สามี หัวอสูรที่เจ้าแม่กาลีถือเป็นอสูรพันหัวชื่อ “รักตะชีวะ” มีฤทธิ์เดชรบกับเจ้าแม่กาลีถึง ๑๐ ปี เจ้าแม่กาลีจึงเอาชนะได้ เจ้าแม่เริ่มเรืองในชัยชนะ จึงกระโดดโลดเต้นจนโลกถล่มทลายลง พระคิวะเกรงภัยจะเกิดแก่โลก จึงทอดองค์ลงรองรับเท้าของเจ้าแม่ไว้ เจ้าแม่ผิตส์งเกตก้มลงดูเห็นสามีอยู่ใต้เท้า ก็หยุดชงักด้วยความกระดากอาย อาการแลบลิ้นของเทวรูปที่เห็นนั่นแหละ คืออาการแสดงความละอายของเจ้าแม่กาลี”

จากข้อมูลใหม่ที่ชาวอินเดียเขาเล่าให้ท่านสารนาถฟังนั้น ไม่น่าเชื่อว่ามีกำมะพร้าววันละ ๓๐ ตัว ควายวันละ ๓ ตัว เพื่อเป็นการบูชาต่อเจ้าแม่ เนื้อแพะและเนื้อควายที่ฆ่ามัน กลายเป็นสินค้า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ที่นักบวชเอาไปขายแก่คนที่มาเพื่อบูชา เจ้าแม่กาลีนั่นเอง เรียก
ว่าเป็นธุรกิจที่ยึดติดด้วยศรัทธา

ถามว่า ทำไมจึงต้องบูชาเจ้าแม่ด้วยการฆ่าสัตว์บูชา?

เขาเล่าว่า เพราะเจ้าแม่โปรดเลือดสดๆ ถ้ามิได้เสวยเลือด
สัตว์ก็จะทรงพระพิโรธและจะเสวยเลือดมนุษย์ ทำให้เกิดเดือด
ร้อนกันทั่วไป ว่ากันว่าในสมัยโบราณกษัตริย์ทำการสังเวช
เจ้าแม่ด้วยคอมนุษย์ เลือดมนุษย์คนหนึ่งทำให้เจ้าแม่ อิ่มได้ถึงพันปี
เลือดเสือดัวหนึ่งทำให้เจ้าแม่อิ่มได้ถึง ๑๐๐ ปี ไกล่เทวาลัยมีต้นไม้
ที่เขาเรียกว่า ต้นกัลปพฤกษ์ อยู่ด้านหลังของเทวาลัย มีคนมา
อธิษฐานอยู่หน้าต้นไม้อย่างต่อเนื่อง คนเหล่านั้นเชื่อว่า ขึ้น
ต้นกัลปพฤกษ์แล้ว ใครจะขออะไรก็จะได้ตามความต้องการ

เรื่องราวของเจ้าแม่กาลีมีประเด็นที่น่าคิดและน่าสนใจมาก
ทีเดียว แนนอน ส่วนหนึ่งเป็นการแสดงธรรมชาติของมนุษย์ ที่มักทำ
อะไรไปตามความกลัวเป็นหลัก เพราะความรู้จำกัดในเรื่องเหล่านั้น
สถานที่ต่างๆ ที่รถแล่นผ่านไปนั้นมีข้อคิดมากเช่นเดียวกัน
แต่ไม่ต้องการจะแสดงความคิดเห็น จึงใคร่จะตั้งข้อสังเกตเฉพาะ
เรื่องเจ้าแม่กาลีมากกว่า

ประการแรกเรื่องเหล่านี้ หากมองในแนวของธรรมาธิษฐาน
สามารถหาสาระดีจากทุกเรื่องได้มาก แต่คนเรามักจะอาศัยความ
เชื่อในสิ่งที่ตนได้เห็นได้ยิน ที่ว่ากันว่าสามารถจับต้องได้มากกว่า
เสมอ กรณีของเจ้าแม่กาลีที่เป็นปางหนึ่งของพระอุมาเทวีนั้น หาก
เรามองภายในจิตของคนจะพบว่า ในความเป็นคนแต่ละคนนั้น
ลักษณะทางอารมณ์จะเป็นทั้งคนสัตว์ตามแรงผลักดันของกุศลธรรม
หรืออกุศลธรรม ที่เกิดขึ้นปรุงจิตคนในขณะนั้นๆ อย่างที่โบราณท่าน

นำมาเรียงเป็นภาษาบาลีว่า “มนุสฺสมนุสฺโส มนุสฺสเทโว มนุสฺส
พฺรหฺโม” เป็นต้น นั่นเอง

ความเข้าใจเรื่องการเสพงามของเทพ ชั้นกามาจรของ
ศาสนาพุทธกับฮินดู ต่างกันแม้แต่เรื่องวิถีชีวิตของเทพ ที่เรียกว่า
“เทพปรกธัม” ความเป็นเทพของฮินดูมีวิถีชีวิตแบบคน หรือ
เป็นภาพจำลองของมนุษย์ เทพเหล่านั้นมากไปด้วยความโลภ
ความโกรธ ความหลง ความริษยา ความเกลียด เช่นการแสดงออก
ของพระทักษะ พระศิวะ เจ้าแม่กาลีที่เล่ามาข้างต้น เราจะเห็นว่า
เวลาท่านโกรธแล้วจะรุนแรงผิดธรรมดา บางองค์ขนาดตกใจตาย หรือ
พอเจอความสูญเสียก็โศกและโกรธอย่างแรง เช่นการกระทำของ
พระศิวะตอนที่พระอุมาเทวีตกใจตายเพราะความคับแค้นใจ

พระศิวะเองก็ชอบกล ดื่มเหล้า เมามากเสพงามอย่างคนเมา
อาการเหล่านี้ เราไม่เคยพบเรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนา เพราะ
เทพในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเทพระดับกามาจรภูมิ ไม่เคย
พบว่าท่านโกรธแรงๆ แม้ระดับภูมิเทวดา ก็ไม่พบว่าท่านโกรธแรง
พบแต่ยังมีความรู้สึกอึดอัดหรือรำคาญอยู่บ้าง

เคยพบเรื่องรุกขเทวดาโกรธ ตอนที่พระไปตัดต้นไม้ที่
ท่านอาศัยจนถึงมีความคิดที่จะฆ่าพระรูปนั้น แต่ในที่สุดสำนักว่า
พระภิกษุมิเจ้าของ ผู้ปกครอง จึงไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ
อันเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย ข้อที่ห้ามพราก
กุตคมพีชคาม หมายความว่าพระจะตัดต้นไม้กิ่งไม้หน่อไม้ แม้แต่
กิ่งไม้ที่ยังสามารถปลูกลงอีกไม่ได้

จากเทพปรกธัมที่เคยอ่านมา ผมมีความรู้สึกว่าเทวดา
แบบแขกเป็นเรื่องจินตนาการที่สืบเนื่องมาจากลัทธินับถือวิญญาณ

บรรพบุรุษ ผีसाงเทวดา เทพเจ้าประจำถิ่น จนถึงกลายเป็นเทพเจ้า
เบื้องบนสวรรค์ เช่นตัวอย่างการนับถือพระอาทิตย์ เป็นการ
พัฒนาการไปจากการนับถือไฟ จึงแบ่งไฟออกเป็น ๓ ระดับ คือ อัคคี
ไฟธรรมดาทั่วไป วิชชุ ไฟคือสายไฟฟ้า ที่ต่อมากลายเป็นวชิราวุธ
ของพระอินทร์ พระอัคคะนี้ พระสุริยเทพ แม้แต่สวรรค์ก็ออกจะแปลก
คือพระศิวะที่เกิดปัญหาในรามเกียรติ์เรียกว่า พระอิศวร เป็นจอม
ไภรลาศศิรี คือเจ้าแห่งภูเขาไภรลาส ท่านเป็นคนมีปัญหาคงพระ
นารายณ์ต้องตามแก้หลายเรื่อง แม้เรื่องรามเกียรติ์เองก็สืบเนื่องมา
จากการให้พรของท่านแก่ยักษ์นนท์ทุกซ์ ใครประจบท่านดีท่านก็ให้
แสดงถึงการขาดความรับผิดชอบ ผูกปัญหาแล้วท่านก็แก้ไม่ได้
แม้การไภรธเมื่อพระอุมาเทวีเสียพระทัยจนตาย ท่านเกรี้ยวไภรธจน
ฟ้าดินจะถล่มทลาย พระนารายณ์ก็ตามไปแก้ไข ที่น่าสังเกตอีกคือ
ท่านตายแล้วท่านก็เกิดเป็นพระศิวะต่อไป อันเป็นความเชื่อแนว
สัสสตทิฏฐิ คือความเห็นว่ายี่งใครตายจากใครอะไรก็จะไปเกิด
ใหม่เป็นคนนั้น สัตว์นั้น ความคิดแนวนี้เองที่ทำให้เราพบว่า ความ
คิดแนวเทวนิยมไม่ว่าเอกเทวนิยมหรือพหุเทวนิยมก็ตาม จะออกมา
ในรูปของการผูกขาดตำแหน่งต่างๆ เอาไว้สำหรับพวกตนเท่านั้น
คนอื่นไม่มีสิทธิ์ที่จะเป็น เช่นต้องเป็นบุตรจอมเทพ คนใกล้ชิดจอมเทพ
หรือบุตรของจอมเทพเท่านั้น จึงเป็นศาสดาได้มนุษย์ไม่มีสิทธิ์ แสดงว่า
พวกเทวดานี้มีความคิดเป็นเผด็จการ ผูกขาด อันเป็นความคิดของ
สัตว์โลก ทั่วๆ ไป ที่สำคัญคือในหมู่คน

ด้านที่อยู่ของท่านก็น่าสังเกตว่า ขนาดมีเพศสัมพันธ์กับชายา
น่าจะมีในที่ลับๆ แต่ทำไมเทพเจ้าทั้งหลายทั้งพระพรหม พระวิษณุ
เหล่าเทพบุตร เทพธิดาที่มาเยี่ยมจึงเห็นหมด แสดงว่าวิมานของ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระศิวะนั้นเป็นเหมือนกับห้องโถงโล่งๆ เหล่าเทวดาโผล่เข้าไปก็พบ เหตุการณ์ดังกล่าว

อีกเรื่องที่น่าสนใจคือภูมิศาสตร์ของสวรรค์ ในหลักความเชื่อของพราหมณ์ ฮินดู แสดงว่ายอดเขาไกรลาสคือ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เชิงเขาไกรลาสเป็นสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา แสดงว่าภูเขไกรลาสเป็นยอดๆ หนึ่งของเขาพระสุเมรุ สวรรค์ชั้นสูงขึ้นไปก็จะซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ ฟังแล้วทำนองคล้ายบันไดหรือคอนโดที่มีชั้นซ้อนกันขึ้นไป ไม่เคยพบหลักฐานที่เกี่ยวกับภูมิศาสตร์ของเทวโลก ในลักษณะนั้นในคัมภีร์ระดับพระไตรปิฎก แต่อรรถกถาของเราก็พูด บางตอนทำให้มองเห็นในลักษณะอย่างนั้น มองดูพระศิวะ พระนารายณ์ พระอุมาเทวี มีวิถีชีวิตคล้ายๆ สามัญชน ผมจึงมองว่าเกิดจากจินตนาการ ที่สืบสานมาตามลำดับจากการนับถือวิญญานบรรพบุรุษ แม้ในแนวของรามเกียรติ์ก็มีลักษณะนำเอาบรรพชนในอดีตมาปรุงแต่งจนเป็นเทพเจ้าจากสรวงสวรรค์ แต่ความเป็นเทวดาที่นำมากล่าวไว้ ก็อาศัยโครงสร้างทางสังคมมนุษย์ในขณะนั้นๆ ผสมกับประวัติศาสตร์ในอดีต

สวรรค์ นรก พรหมโลก ในหลักพระไตรปิฎก ท่านใช้คำว่า “ปรโลก” หมายถึง โลกอื่น คือโลกอื่นจากโลกนี้ โดยแสดงในรูปของจักรวาลต่างๆ ว่ากันว่าบางแห่งพูดถึงเส้นโกฏิจักรวาล แต่คงไม่ต้องให้รายละเอียดในเรื่องนี้ เพราะไกลเรื่องเจ้าแม่กาลี ที่ต้องการเล่าให้ฟังมากแล้ว

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ศรัทธามั่นย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ

เพื่อนรัก

จดหมายของผมฉบับก่อน ได้เล่าถึงวัดเจ้าแม่กาดี และความ เป็นมาของเจ้าแม่ อันเป็นลัทธิความเชื่อถือของชาวอินเดียลัทธิหนึ่ง อยู่ในศาสนาฮินดู เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่อง “ตรีมูรติ” คือพระเจ้า ๓ องค์ ได้แก่ พระพรหมเป็นเจ้าเป็นผู้สร้าง พระวิษณุเป็นผู้ธำรง รักษาโลก และพระศิวะเป็นผู้ทำลายมารร้ายต่างๆ จากพวกที่ทำตน เป็นภัยแก่โลก แต่พระเจ้าทั้ง ๓ นี้ ท่านที่ดังมากที่สุดเห็นจะได้แก่ พระนารายณ์ปางที่เป็นพระราม อย่างที่แขกเรียกว่า “สีตาราม” เพราะคนแขกส่วนมากเวลาแห่ศพไปเผาจะร้องเรียกชื่อพระรามว่า “รามะ นาม สัตยา แฮ” ไปตลอดทาง โดยการร้องพร้อมๆ กันไป จนกว่าจะถึงที่เผาศพ แม้แต่เวลาเขาได้รับความตกใจ เจ็บปวดอะไร ขึ้นมา คนบางพวกนิยมร้องเรียกชื่อ “สีตาราม” กัน ท่านองจะ ขอร้องให้พระนารายณ์ปางนั้นมาช่วยเหลือตน

อีกปางหนึ่งคือปางที่เป็นพระกฤษณะ ความสำคัญของท่าน ผู้นี้อยู่ในเรื่อง “มหาภารตยุทธ” ตอนที่ท่านทำหน้าที่เป็นสารถีขับ รถให้อรชุนทำสงครามกับทศโชน ได้แสดงออกมาในรูปปรัชญา สาขาหนึ่ง เรียกว่า “ภควัดคีตา” มีคนนิยมยกย่องปรัชญาระบบนี้ มาก แสดงไปในทำนองหลักอนัตตาของเรา แต่ไม่ยอมรับสมมติ ลัทธิจะอย่างหลักอนัตตา ความเชื่อในปรัชญาระบบนี้ ทำให้การฆ่า ไม่เป็นบาป ซึ่งผิดกับหลักพระพุทธศาสนาอย่างตรงกันข้าม เพราะ หลักอนัตตาของพระพุทธศาสนา ถึงแม้จะปฏิเสธความเป็นตัวตน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แห่งสิ่งต่างๆ แต่ในชั้นของสมมติสัจจะ ท่านยอมรับความจริงใน
ชั้นนี้ทั้งหมดการฆ่าสัตว์ทุกประเภทจึงเป็นบาปในทางพระพุทธศาสนา

ปรัชญาภควัดคีตาจึงเหมาะสมเป็นปรัชญาของนักค้าสงคราม
ทำให้นักรบเกิดความอึกหาญ ไม่กลัวบาปกรรมอะไร เพราะเขา
ถือว่าการฆ่านั้นไม่มี หากเป็นเพียงวัตถุกระทบกับวัตถุจึงไม่มีผู้ฆ่า
และผู้ถูกฆ่า เพราะในเรื่องภารตยุทธนั้น นักรบทั้งหลายที่ฆ่าคนมา
เป็นจำนวนมาก ได้ไปเกิดในสวรรค์กันทั้งหมด เป็นเรื่องที่แปลกดี
เหมือนกัน พระเจ้าที่รองลงมาคือ พระศิวะ คุณก็เคยไปอินเดีย
มาแล้วจะพบว่า พระศิวะได้รับการบูชาจากชาวฮินดูมาก ขนาด
ศิวลึงค์ได้รับการประดิษฐานอยู่ในโบสถ์อันมโหฬาร มีคนมา
สักการะบูชากันแน่นขนัดไปหมด พระพรหมผู้สร้างเอง กลับมีคน
นับถือท่านน้อย อาจจะเป็นเพราะท่านไม่ค่อยดูเหมือนคนอื่น

เราจะพบความจริงชั้นหนึ่งในพวกที่นับถือพระเจ้า ไม่ว่าจะ
พระเจ้ายกรีก โรมัน ฮินดู หรือพระเจ้าในลัทธิอื่นก็ตาม ถ้าองค์ไหนดู
มาก คนจะนับถือและเกรงกลัวกันมาก แต่ถ้าองค์ใดเรียบๆ คนจะ
นับถือน้อย และนานๆ ไปฐานะของท่านเหล่านั้นมักจะเปลี่ยนไปง่าย ๆ
เช่น พระอินทร์อย่างนี้ สมัยก่อนท่านใหญ่โตมาก เรียกว่าเป็นปชาบดี
ของเทพที่เดียว แต่นานๆ เข้าอาศัยที่ท่านเป็นพระเจ้าที่ไม่ค่อยดู
และเจ้าชู้มากไปหน่อย ฐานะต่างๆ ที่เคยใหญ่โตก็ลดความสำคัญ
ลงมาเรื่อยๆ จนในที่สุดมีความสำคัญห่างไกลกับตรีมูรติมาก แต่คนดู
ดู เช่น พระอุมาปางกาลิঙ্গที่เคยกล่าวมาแล้ว ท่านดำรงฐานะของ
ท่านไว้ได้ตลอดมา และออกจะมีความสำคัญมากขึ้นกว่าปกติ
อย่างในปัจจุบันนี้ เป็นต้น

ความเชื่อแนวนี้นี้ ผิดกับพระพุทธศาสนาเราอย่างตรงกันข้าม
ของเราพระองค์ใดเกะกะเกเร เช่นพระเทวทัตเป็นต้น ไม่มีใคร
ยกย่องนับถือในความเป็นพาลของท่าน เกะกะหนักเข้าก็เจอดีเข้า
จนได้ ดังที่ทราบกันอยู่ ในเรื่องของเทพเจ้านี้ ผมยังพอใจในหลัก
ของพระพุทธศาสนาเรามาก ที่ยอมรับความมีอยู่ของท่านเหล่านั้น
แต่ไม่ยกย่องเสียจนเลิศลอย ทั้งได้สรรเสริญคนที่มีคุณธรรมว่า
เป็นผู้ที่สูงสุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

“ในหมู่ชนที่เดือดร้อนกันด้วยเรื่องชาติ กษัตริย์เป็นผู้
สูงสุด แต่ท่านที่สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ประเสริฐ
สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

รู้สึกว่ายากกันตามแนวนี้นี้ ระบบเป็นพระเจ้าแบบผูกขาดก็จะ
ไม่มี เพราะคนเราอาจจะดีกว่าเทพเจ้าก็ได้ ถ้าตนสมบูรณ์ด้วยวิชา
ความรู้และจรณะความประพฤติ ทำให้ไม่ต้องไปคอยเอาใจพระเจ้า
เทวดาให้ลำบาก อยากจะเข้าถึงความเป็นเทพ พรหม หรือเป็นอะไร
ก็อาศัยเป็นด้วยคุณธรรม ความดีของตน และดูเหมือนโอกาสที่จะ
เป็นอย่างนั้นจะง่ายกว่าการประจบเทพเจ้า โดยเฉพาะเทพเจ้าที่ดุ
คงจะเอาใจยากมาก เพราะดูคนที่ดุเป็นตัวอย่าง จะเห็นว่าท่าน
เหล่านั้นเป็นคนเอาใจยากเหลือเกิน ไม่ทราบว่าเวลาไหนท่านจะใจดี
เวลาไหนท่านจะใจร้ายขึ้นมา

ผมเห็นว่าเวลายังเหลือมากพอสมควร อยากจะไปดูอะไรที่
เกี่ยวกับศาสนาอีก เพราะอินเดียเป็นเมืองที่มีศาสนาากเหลือเกิน
การศึกษาและทำความเข้าใจกับศาสนาเหล่านั้น จะทำให้เกิดความ
รู้สึกในทางเปรียบเทียบ ช่วยให้พบลักษณะที่เด่นของพระพุทธศาสนา

จากใจสุใจด้วยไมตรี

ซึ่งเป็นศาสนาที่เกิดในอินเดียเช่นกันได้มากยิ่งขึ้น ผมจึงถามเพื่อนว่า

“มีวัดของศาสนาอะไรที่น่าสนใจอีกไหม?”

“มีนะมีมากอยู่เหมือนกัน วัดพระพุทธศาสนาก็มี วัดฮินดูก็มี แต่ผมเห็นว่าเวลาเรามีไม่มากนัก ควรจะไปดูวัดของศาสนาเซนต์ใหม่?”

“วัดตั้งอยู่ไกลมากไหม?”

“ไม่ไกลเท่าไรหรอก ขึ้นรถไปไม่นานก็ถึง ทั้งที่จะดูก็มีไม่มากนัก คิดว่าจะกลับไปเตรียมตัวที่วัดเบงคอลล และขึ้นรถไฟไปพาราณสีได้ทัน”

“ตกลง ศาสนาเซนต์เป็นศาสนาที่น่าสนใจศาสนาหนึ่ง เพราะเป็นศาสนาอเทวนิยมเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา คือไม่ยกย่องเทวดาหรือเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง ให้ใหญ่เกินมนุษย์ที่มีศีลธรรม”

เมื่อตกลงกันแล้วพวกเราที่ขึ้นรถต่อไปวัดเซนต์ รถวิ่งไม่นานนักก็มาถึงวัดเซนต์อย่างที่เพื่อนบอกจริงๆ วัดเซนต์นี้รู้สึกว่าคุณมาเที่ยวไม่มากนัก ขอบ้านก็มีอยู่บ้างเป็นธรรมดา แต่เราทำเฉยๆ เสียก็ไม่มีปัญหาอะไร เกออยากจะขอก็ปล่อยให้แกออกไป เราไม่อยากจะให้เราเดินของเราไปตามธรรมดา

เมื่อเข้าไปในบริเวณวัดเซนต์ ผมมองดูทุกๆ ไป รู้สึกว่าเป็นวัดที่ไม่แก่นัก จึงถามเพื่อนคนที่เขาอยู่อินเดียมาก่อนว่า

“พอจะทราบไหมว่า วัดนี้สร้างมานานประมาณเท่าไร?”

“สร้างมาไม่นานนัก เห็นจะราว ๕๐ กว่าปี มีพ่อค้าคนหนึ่ง ดูเหมือนจะชื่อพุทธิทาสบาหาดูร์ เป็นคนสร้างถวาย”

“ออกทุนสร้างคนเดียวหรือ?”

“คงจะมีคนอื่นร่วมบริจาคบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วท่านผู้นั้น เป็นคนออกทุนทั้งหมด เรื่องคนแขกสร้างอะไรคนเดียว และสิ่งนั้น เป็นสิ่งใหญ่โตนั้น คุณเที่ยวอินเดียหลายวันเข้าจะเห็นว่าเป็นเรื่อง ธรรมดามาก เพราะเมืองแขกนั้น เราอาจจะพูดได้ว่าเป็นการอยู่ ร่วม ของที่สุดกับที่สุดทีเดียว”

“อะไรคือที่สุดกับที่สุดของคุณ?”

“คือคนจนก็จนอย่างที่สุด ชนิดที่หาคนจนในประเทศอื่นมา เทียบไม่ค่อยได้ ส่วนรายที่รวยก็รวยที่สุดเหมือนกัน ถึงแม้จะมีคน ชาติอื่นเทียบได้บ้าง ก็มีไม่มากนัก และท่านที่รวยที่สุดนี้แหละ ท่าน สามารถสร้างสิ่งต่างๆ ที่เป็นสาธารณกุศลไว้เป็นจำนวนมาก เช่น ท่านเศรษฐีพิรลาสร้างอะไรต่ออะไรไว้มากเหลือเกิน”

“ก็เข้าที่ตีเหมือนกันนี่ คนเราถ้าลงว่ารวยแล้ว ทำตนให้เป็น ประโยชน์ต่อสังคมด้วยการช่วยเหลือในทางกำลังทรัพย์ นับว่าได้ทำ ทรัพย์ของตนให้มีประโยชน์ต่อตนเองและคนอื่นอย่างแท้จริง อัน เป็นการแสดงว่า คนรวยบางคนทำตนให้มีคุณค่าต่อสังคมเช่น เดียวกับที่บรรพบุรุษของเรา เช่นท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น ได้กระทำมาแล้ว นับว่าน่าสรรเสริญมากอยู่”

“เออ พอจะทราบไหมว่า ปัจจุบันนี้คนอินเดียที่นับถือ ศาสนาเชนนี้มีประมาณสักเท่าไร?”

“ว่ากันว่าประมาณ ๑๐ ล้านกว่าๆ เท่านั้นเอง ส่วนมากเป็น พวกพ่อค้า นักวิชาการ ท่านเหล่านี้ล้วนมีฐานะดีเป็นส่วนมาก”

“คนอินเดียมีตั้ง ๕๐๐ กว่าล้าน เป็นเชนเพียง ๑๐ ล้านกว่าๆ ก็นับว่าน้อยมาก แต่คืออย่างหนึ่งที่เขาสามารถครองตนอยู่ภายในอินเดีย

ได้เป็นเวลานาน ผมคิดว่าถ้าราว ๑๐ ล้านกว่าๆ นี้ คนที่เป็นชาวพุทธ
ในอินเดียก็น่าจะมีได้เหมือนกัน หรือคุณเห็นว่าอย่างไร?”

“อาจจะได้ แต่อย่าลืมว่าคนที่เป็นพุทธส่วนมากเป็นคน
วรรณะต่ำ ที่เป็นนักวิชาการหรือคนที่กว้างขวางในสังคม ก็มักจะ
นับถือแบบแอบๆ เอะ เพราะผลประโยชน์ของเขา การแสดงตน
ฝึกฝนในศาสนาอื่นนอกจากฮินดูกับอิสลามแล้ว รู้สึกว่าไม่ค่อยสนุก
นักในสังคมฮินดู”

“อ้าว ก็ที่พวกเรามาอยู่กันเป็นจำนวนมากและอยู่กระจัด
กระจายทั่วไปในอินเดียจะไม่ใช่การขวางหูขวางตาพวกฮินดู
เขาหรือ?”

“ขวางหรือไม่ขวางไม่รู้ แต่เราไม่ใช่เป็นคนอินเดีย เขาไม่มี
สิทธิและหน้าที่อะไรจะมาให้คุณให้โทษเราได้”

สนทนากันไป เราก็เดินขึ้นไปภายในโบสถ์ เขาจะเรียกโบสถ์
ด้วยหรือแปลก็ไม่ทราบ เขาเป็นว่าสมมติว่าโบสถ์ก็แล้วกัน รู้สึก
ว่าการก่อสร้างวิจิตรพิสดารพอสมควรทีเดียว ลักษณะผิดกับโบสถ์
ที่เคยเห็นมา มองไปเห็นแววรับด้วยกระจกสีต่างๆ เดินเข้าไปถึง
ฐานโบสถ์ พบหินอ่อนขาวคล้ายกับที่ซาห์ชะฮาน นำเอาไปสร้างใน
ที่ต่างๆ ตามที่เคยอ่านพบในหนังสือเรื่องเกี่ยวกับอินเดีย

เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่ เพื่อนบอกให้พวก
เราที่ไปด้วยกันทุกคนถอดรองเท้าออกวางไว้ข้างล่าง ทำนองเดียวกับ
กับการเข้าไปสู่เจดีย์สถานของพระพุทธศาสนา ทำให้รู้สึกชอบใจใน
ความรอบคอบของเพื่อน ทั้งๆ ที่ถึงเพื่อนไม่บอกก่อน เจ้าของสถานที่
ที่เขาต้องบอกให้เราถอดอยู่แล้วเป็นธรรมดา

อันที่จริงการเป็นศาสนิกในพระศาสนาหนึ่ง จะแสดงความคารวะต่อปูชนียสถานของอีกศาสนาหนึ่งนั้น เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะอย่างน้อยท่านเหล่านั้น ก็เป็นศาสดาเจ้าของศาสนาศาสนาหนึ่งๆ ต้องมีความบริสุทธิ์สะอาด ควรค่าแก่การเคารพสักการะอยู่พอสมควร นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงว่า ศาสนาของเราได้อบรมศาสนิกให้เป็นคนมีเหตุผล มีสัมมาคารวะ เป็นการเทอดเกียรติของพระศาสนาเราอีกโสดหนึ่งด้วย

เมื่อขึ้นไปข้างบน มองเห็นพระเซนรูปหนึ่ง นุ่งผ้าโจงกระเบน สีขาว ห้อยลูกประคำที่คอ สวมสังวาลย์ นั่งพับเพียบสวดมนต์อยู่ในอุโบสถ ผมรู้สึกสงสัยจึงถามเพื่อนว่า

“ที่นั่นสวดมนต์อยู่เป็นพระเซนใช่ไหม?”

“ใช่ ถามทำไม?”

“ก็ไม่รู้นี่ เคยอ่านหนังสือพบว่าพระเซนไม่นุ่งผ้า มาเจอเข้าจริงนุ่งผ้า ก็ถามไปเท่านั้นเอง”

“อ้อ พระเซนนั้นคิดว่าคุณคงไม่ลืมนะ หลังจากมรณกรรมของท่านมหาวิระแล้ว ก็แตกออกเป็นสองนิกายใหญ่ๆ คือ ชินัมพรนิกายนุ่งลมห่มฟ้า กับ เศวตามพร นิกายนุ่งผ้าขาว วัดนี้คงเป็นวัดของนิกายเศวตามพร พระจึงได้นุ่งผ้าขาว”

“เออ ค่อยเข้าที่หน่อย คุณไม่จุจาดตา แหม ถ้าไปเจอท่านที่อยู่ในนิกายชินัมพรคงกระดากกระเดื่องพิลึกกันนะ”

“แล้วมันเรื่องอะไรของเราที่จะต้องไปกระดากกระเดื่อง คุณเพิ่งมาอินเดียยังใหม่อยู่ เมื่อคุณอยู่นานไปจะทราบเองว่า เรื่องนี้ธรรมดามาก อย่างวันสำคัญทางศาสนาของเขา พระจะเดินกันเป็นแถวไปตามถนน โดยไม่สวมเสื้อผ้าแต่ประการใดเลย”

“ทำอย่างนั้นตำรวจไม่จับข้อหาอนาจารหรือ?”

“ไม่หรอก เพราะยามปกติท่านจะอยู่เป็นที่เป็นที่แห่งของท่าน วันสำคัญๆ เกี่ยวกับศาสนาท่านเท่านั้นจึงออกมาเดินกัน ตำรวจก็ต้องยกให้ท่านเป็นกรณีพิเศษไป เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อของแต่ละศาสนา ใครจะไปก้าวก่ายมากนักไม่ได้เหมือนกัน”

ภายในโบสถ์นั้น มีคนขึ้นไปดูรวมทั้งพวกเราไม่มากนัก ทำให้เดินสบาย ไม่ต้องคอยหลีกเลี่ยงคนอย่างที่ไปเทวาลัยเจ้าแม่กาสิ โบสถ์ประดับกระจกเต็มไปหมด น่าจะเรียกว่าโบสถ์กระจกเสียมากกว่า บนเพดานแขวนตะเกียงโคมระย้า สร้างด้วยแก้วผลึกอย่าง ประณีตสวยงาม บนพื้นโบสถ์ลาดด้วยหินอ่อนขาว-ดำสลับกัน มองไปข้างหน้าเห็นเครื่องบูชาบนแท่น ภาชนะต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นแก้วทั้งนั้น เหนือแท่นบูชาขึ้นไปประดิษฐานพระศาสดาองค์ที่ ๑๐ พระนามว่า สีตลนาถ สร้างด้วยหินอ่อนขาวที่พระนลาตมีแสงแวววาวทอประกายออกมา เพื่อนเขาบอกว่า เป็นเพชรแท้ รู้สึกว่าเป็นเพชรที่เม็ดใหญ่มากอยู่ ทำให้คิดถึงเมืองไทยเรา ถ้าใครขึ้นเอาเพชรไปประดับที่พระพุทธรูป น่ากลัวเจอคนใจบาปตัดพระเศียรหรือแกะเอาเพชรไปขายเสียเป็นแน่ ยิ่งปัจจุบันการตัดพระเศียรพระไปขายของคนใจบาปกำลังแพร่หลายมากด้วย เห็นแล้วทำให้รู้สึกนับถือคนอื่นเสีย อย่างน้อยในกรณีที่ไม่มีใครแกะเอาเพชรจากพระนลาตของพระสีตลนาถไปขาย ที่พระบาทพระสีตลนาถ มีดอกบัวรองรับอยู่ เพื่อนบอกว่าเป็นดอกบัวที่ทำด้วยเงินแท้ๆ กระจกรูปต่างๆ ที่ประดับโบสถ์นั้น ทำให้เห็นเงาของพวกเรา มีรูปร่างต่างๆ และเป็นรูปคนจำนวนมาก ดูแล้วเห็นตัวเองปรากฏรอบทิศไปหมด หน้าตาท่าทางเป็นไปตามส่วนโค้งของกระจก ดูแล้วขำดี บางรูป

ปรากฏคล้ายกับเรายืนอยู่ในที่สุดไกล บางภาพหน้าตาพิกลพิการ
ไปต่างๆ

เมื่อพวกเราเดินชมโบสถ์เซนหรือโบสถ์กระจกจนเป็นที่พอใจ
แล้ว ได้ช่วยกันบริจาคบำรุงวัดเล็กน้อยแล้วก็ชวนกันกลับ ก่อนจะ
กลับได้ลงมาเดินดูบริเวณโบสถ์ ซึ่งประดับตกแต่งเป็นรูปสวนเล็กๆ
ดูสวยงามดี หลังจากนั้นก็ได้ไปดูห้องเก็บของ ซึ่งเป็นของมีค่ามาก
ที่ส่งมาจากต่างประเทศบ้าง จากสวนต่างๆ ของอินเดียบ้าง รู้สึกว่า
เขาจัดไว้สวยงามน่าชมทีเดียว

มองโบสถ์และเครื่องประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับโบสถ์ ตลอด
ถึงรูปพระสีตลนาถที่ประดับเพชรไว้ที่พระนลาต ทำให้เกิดความ
เลื่อมใสต่อคนที่สร้าง เพราะนั่นเป็นการฉายแสงแห่งศรัทธาที่เขามี
อยู่ในพระศาสนานั้นๆ อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาแสดงว่า

“**สทุธา สาทู ปติภูติตา ศรัทธาตั้งมั่นแล้วยังประ โยชน์ให้สำเร็จ**”

คนเราจะเป็นใครก็ตาม ถ้ามีความเชื่อมีศรัทธาต่อสิ่งใดแล้ว
เขาย่อมพร้อมที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อสิ่งนั้น แม้ในหมู่ชาวพุทธ
เราผู้ซึ่งมีศรัทธามั่นคงจริงๆ เขาจะไม่เสียตายของนอกกายต่างๆ เช่น
เงินทองเป็นต้นเลย ถ้าเขาจะทำอะไรก็ตาม ต่อสิ่งหรือวัตถุที่เขาศรัทธา
อย่างคนที่นำเอาแก้วมรกตอันล้ำค่ามาสลักเป็นพระแก้วมรกตของเรา
หรือผู้สร้างพระพุทธรูปทองคำองค์ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ซึ่งมีอยู่เป็น
จำนวนมากแน่นอนเหลือเกินพระพุทธรูปเป็นต้นเหล่านั้นสำเร็จขึ้นมา
ได้ก็เพราะแรงศรัทธาจริงๆ ศรัทธาจึงเป็นเพื่อนในชีวิตของคน
แม้แต่การที่คนจะปฏิบัติตนจนหลุดพ้นจากโลกียวิสัย ก็ต้องอาศัย
กำลังศรัทธาเป็นสำคัญ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“สทุธาย ตรติ โอนั คนจะข้ามโอะมะได้ก็เพราะศรัทธา”

ช่างเป็นพระพุทธรูปที่อมตะจริงๆ

ก่อนออกมาจากวัดเซน ต้องเจอกับขอทานอีกกลุ่มหนึ่ง
พยายามหลบหลีกจนกลับถึงวัดเบงคอกโดยไม่ต้องบริจาคให้ขอทาน
เพราะบริจาคไม่ไหว

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ความเมา ๓ อย่าง

๑. โยพพนมท	เมาว่าเรายังตั้งอยู่ในความเจริญ
๒. อาโรคยมท	เมาว่าเรายังเป็นผู้ไม่มีโรค
๓. ชาติมท	เมาในชีวิตว่ายังไม่ใกล้ต่อความตาย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อธิบายความรู้แบบนทีโทษ

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมได้เล่าถึงเรื่องไปเที่ยววัดเซน แต่เมื่อพวกเรากลับถึงวัดเบงคอลซึ่งเป็นที่พักชั่วคราวแล้ว เวลาจะขึ้นรถไปพาราณสียังมีอยู่อีกมาก เพราะรถจะออกในเวลา ๑ ทุ่มตรง พวกเราจึงจับกลุ่มคุยกันไปตามเรื่อง ใครนึกเรื่องอะไรขึ้นมา ก็ว่าไปแต่ละเรื่องก็ไม่เห็นจบสักที เพราะมีคนเสนอเรื่องอื่นเข้ามา แล้วก็ว่ากันต่อไป นี่เป็นแบบสนทนาทั่วไป ซึ่งถ้าเราลองบันทึกไว้จะพบความจริงอย่างที่ว่านี้ คือว่ากันไปเรื่อยๆ นั่งคุยกันคราวหนึ่งก็เป็นสิบๆ เรื่อง แต่แล้วก็หาจบลงสักเรื่องหนึ่งไม่ เพราะเป็นการสนทนาแบบฆ่าเวลาไปเท่านั้นเอง เพื่อนคนที่เขามาศึกษาอยู่ที่อินเดีย แต่เขาไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือปรัชญา อย่างที่ผมตั้งใจไปศึกษา และได้ศึกษามีพื้นฐานมาบ้างแล้ว ดูเหมือนเขายังติดใจเรื่องวัดเซนอยู่ ตอนหนึ่งแห่งการสนทนาเขาจึงถามว่า

“คุณสมบัติ เรียนปริญญาตรีที่เมืองไทย จบสาขาอะไรครับ?”

“สาขาปรัชญา ถามทำไม?”

“ไม่ทำไมหรอก ผมเห็นว่าถ้าคุณจบมาทางปรัชญา คุณคงจะทราบเรื่องราวของศาสนาเซน ซึ่งเราได้ไปดูวัดเขามาแล้วบ้าง”

“ทราบนั้นพอทราบอยู่ แต่จะเอาให้ละเอียดนักก็ไม่ได้ เพราะการเรียนปรัชญาที่ผมจบมานั้น เป็นการเรียนแบบนทีโทษ”

“อะไรหรือเรียกว่า นทีโทษ” เพื่อนผมถาม

“นทีโทษก็คือแม่น้ำที่ต้นแต่กว้าง กับลึกแต่แคบ ผมเรียนแบบนทีโทษ ประเภทแรก คือต้นแต่กว้าง อาจารย์นำเอาปรัชญา

ของนักปรัชญาต่างๆ ทั้งฝ่ายตะวันตก ตะวันออก มาสอนกันแทบจะรับไม่ไหว แต่เพราะนักปรัชญามีมาก อาจารย์จึงไม่อาจให้รายละเอียดของนักปรัชญาแต่ละคนได้ เพราะเวลามีจำกัด ความรู้ของผมจึงกลายเป็นที่โทษแบบกว้างแต่ตื้น เหมือนแม่น้ำที่มีลักษณะอย่างนั้น เรือใหญ่จะเข้าไปก็ไม่ได้เพราะตื้น ครั้นเกิดฝนตกหนักลงมา น้ำก็หลากทำความเสียหายให้แก่ชาวบ้าน ความรู้แบบเป็นที่โทษก็เป็นอย่างนั้น คือว่ากันเพียงเล็กน้อยพอไหว แต่พอเอาเข้าจริงๆ ไปไม่รอดเพราะตื้น เป็นความรู้แบบฉาบฉวย เอาหลักเกณฑ์เข้าจริงๆ ไม่ได้”

“เอาเถอะ ถึงจะเอากว้างขวางละเอียดไม่ได้ ก็น่าจะว่าเพียงย่อๆ พอจับความสำคัญของเรื่องได้ ก็นับว่าเป็นประโยชน์ ดีกว่าเรามาคุยกันในเรื่องที่ไม่เป็นวิชาการ”

“แหม จะมาเกิดแก่วิชาการเอาตอนนี้ ก็มาอยู่อินเดียตั้งปีกว่าแล้วทำไมไม่ศึกษาเอาเองเล่า อย่างนี้ชายหน้าเขาแยชิ อะไรมาอยู่ในเมืองศาสนาแท้ๆ แต่กลับไปถามคนอื่นเรื่องศาสนาในเมืองที่ตนมาอยู่ก่อน”

“ก็ผมไม่ได้มาศึกษาเรื่องศาสนาหรือปรัชญาเนี่ย จะเอาเวลาที่ไหนไปสนใจเรื่องอื่นเล่า แม้แต่วิชาที่ต้องเรียนต้องสอบ ก็เอาแทบไม่ไหวอยู่แล้ว เอาเถอะน่า ลองเล่าสู่กันฟังหน่อย”

“เขาก็เอา แต่คิดว่าคงไม่เป็นการเอามะพร้าวมาขายสวนนะ”

“ไม่เป็นไรหรอก เพราะเจ้าของสวนไม่มีมะพร้าว จะมีก็แต่ผลไม้อย่างอื่น”

“มูลเดิมของความเชื่อถือในลัทธิเซนเชื่อกันว่า ถอยหลังขึ้นไปจนถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ พวกศาสนาสืบเชื้อสายกันมา

หลายชั่วศาสนา ความเชื่อถือในลัทธินี้ตกทอดกันมา โดยผ่านศาสนาหลายองค์ ท่านผู้เป็นศาสดาเหล่านั้นรวมทั้งหมด ๒๔ ศาสดาด้วยกัน เขาเรียกว่า ติตถกรหรือเดียรถีย์ ในบรรดาศาสดาทั้งหลายเหล่านี้ เชื่อกันว่าเป็นผู้บรรลุมฤกษะ เป็นผู้ประกาศความเชื่อในลัทธินี้ ศาสดาท่านแรกดูเหมือนจะมีชื่อว่า “ฤษภเทพ” นัยว่ามีอายุยืนถึง ๘,๔๐๐,๐๐๐ ปี”

“ว่า ไม่มากไปหรือ?”

“อะไรมาก?”

“อายุนะซี คนอะไรจะมีอายุถึง ๘,๔๐๐,๐๐๐ ปี ผมรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าเชื่อยากสักหน่อย ถ้าขนาด ๑๐๐ กว่าปีพอฟังได้ นี่อะไรตั้ง ๘,๔๐๐,๐๐๐ ปี”

“การศึกษาปรัชญานั้น เราจะเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นสิทธิของเรา แต่โปรดเข้าใจว่าการเรียนปรัชญานั้น เราเรียนให้ทราบว่าเขาว่าไว้อย่างไร ไม่ใช่ความเป็นจริงเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้ศึกษาปรัชญาจึงอยู่ในฐานะที่จะต้องรับฟังทั้งสิ่งที่เราเชื่อและสิ่งที่เราไม่เชื่อ อีกประการหนึ่ง เรื่องสังขยาของเขานั้น เราจะไปติดใจให้ลงตัวอย่างนั้นจริงๆ ไม่ได้ เช่นเขาพูดว่า พระ ๕๐๐ โจร ๕๐๐ ไม่ใช่หมายความว่า พระจะ ๕๐๐ ลงตัว หรือโจรจะ ๕๐๐ พอดี แต่เป็นการพูดแบบประเมินเอา ในเมื่อเป็นคนจำนวน ๑๐๐ กว่าขึ้นไป ก็พูดว่า ๕๐๐ โดยการประมาณเอาเท่านั้นเอง ในเรื่องอายุของท่าน “ฤษภเทพ” ก็ทำนองเดียวกัน เราตีเสียว่าท่านมีอายุยืนก็แล้วกัน จะเอาให้ลงตัวตามที่เขาวางไว้เป็นเรื่องที่ยากจะเชื่อ แต่โปรดเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่เราต้องรับฟังนะ”

“เป็นไร จะฟังต่อหรือว่าจะขัดคออะไรอีก”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“เอาเถอะ เล่าต่อไปดีกว่า เรื่องซักรจะน่าสนใจเหมือนกัน”

“กล่าวกันว่า ศาสดาเหล่านี้สืบต่อกันมาถึงท่าน “ปารุศวะ” อันเป็นศาสดาองค์ที่ ๒๓ ลึนซีฟไปเมื่อ ๗๗๖ ก่อน ค.ศ. ในสมัยของพระพุทธเจ้า เป็นยุคของท่านวรุณมานะหรือมหาวีระ แต่ในคัมภีร์ของเรากลับเรียกท่านว่า นิครนถ์นาฏบุตร ฟังออกในทำนองว่าเป็นลูกชายของนักฟ้อนอะไรไป

ท่านวรุณมานะนี้ แปลว่า ผู้เจริญ ตามประวัติกล่าวกันว่า เป็นโอรสกษัตริย์แห่งเมืองเวสาลี เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาศิลปศาสตร์หลายอย่างตามสมควรแก่ชาติตียสกุล เผอิญวันหนึ่งขณะที่เล่นอยู่กับพระสหาย ช้างตกมันตัวหนึ่งหลุดออกมาจากโรงมาอาละวาด วรุณมานะตรงเข้าไปจับช้างตกมันเชือกนั้น แล้วนำเข้าไปเก็บในโรงช้างตามเดิม เพราะเหตุนี้เองจึงมีนามเกียรติยศว่า “มหาวีระ” แปลว่า ผู้กล้าหาญมากหรือผู้กล้าหาญที่ยิ่งใหญ่

พระบิดาของมหาวีระเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า เศรษฐมะ พระมารดาทรงพระนามว่า ตริศาลา เมื่อพระชนม์ได้ ๑๙ ปี ได้ทรงอภิเศกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธา”

“อ้าว ทำไมพระนามมเหสีจึงตรงกับของเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้เป็นพระพุทธเจ้าของเราเล่า” เพื่อนผมแย้งขึ้น

“จะเป็นอะไรไปของมันตรงกันได้ เรื่องพระมหาวีระกับพระพุทธเจ้านั้นมีหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่นเป็นลูกกษัตริย์เหมือนกัน ปีที่แต่งงานทางฝ่ายมหายานเขาเชื่อว่าน่าจะแต่งเมื่อพระชนมายุ ๑๙ ปีเช่นเดียวกับพระมหาวีระ พระพุทธเจ้าก่อนผนวชมีพระโอรส ๑ องค์ มหาวีระมีธิดา ๑ องค์ ท่านมหาวีระออกบวชเมื่อพระชนมายุ ๓๐ ปี พระพุทธเจ้าของเรา ๒๙ ปี นับว่า

ใกล้เคียงกันมาก เมื่อท่านออกผนวชแล้วปรากฏว่าได้บำเพ็ญ
ทุกรกิริยาอยู่ถึง ๑๒ ปี จึงบรรลุเป็นพระชินะ ตามหลักของศาสนาเซน
เป็นอันว่าท่านได้เป็นตีสถังกร ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผู้มีดวงวิญญาณ
อันสมบูรณ์หรือดวงวิญญาณบริสุทธิ์ หลุดพ้นจากเครื่องรังรัด (ราคะ
และโทษะ) เพราะประกอบด้วยคุณสมบัติและฤทธิ์ ๑๐ อย่าง คือ

๑. สามารถป้องกันอันตราย อันเกิดจากทุพภิกขภัยได้ในรัศมี
๘๐๐ ไมล์

๒. ยกตัวขึ้นจากพื้นได้ ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถอะไรก็ตาม
สรุปว่าสามารถเหาะเหินได้

๓. สามารถเผชิญหน้ากับใครๆ และอันตรายใดๆ ได้ใน ๔
ทิศ

๔. สามารถป้องกันอันตรายให้แก่บุคคลที่อยู่รอบข้างได้

๕. สามารถระงับทุกขเวทนาใดๆ ได้

๖. สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องอาหาร

๗. สามารถในศิลปและวิทยาการทุกประเภท

๘. เป็นผู้ไม่มีเล็บและผมงอกขึ้น

๙. ลืมตาได้ตลอดเวลาไม่ต้องกระพริบ

๑๐. ร่างกายไม่มีเงา

“ฟังดูบางอย่างก็พิลึกดีเหมือนกัน บางอย่างก็ไม่น่าเชื่อ”

“จะเชื่อหรือไม่เชื่อเป็นหน้าที่ของเรา แต่เราพูดกันในฐานะ
เป็นผู้รับฟัง เมื่อเขาว่ามาอย่างไร เราก็ว่าไปตามที่เขาว่ามา เป็นไง
จะฟังต่อหรือขัดคออีก”

“ขอโทษ ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความว่าผมขัดคอคุณ แต่ผมพูด
ในฐานะที่เป็นผู้ฟัง ซึ่งควรจะมีสิทธิแสดงความคิดเห็นได้บ้าง

จริงไหม?”

“ข้อนั้นผมก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่ถามว่าคุณตั้งใจจะฟังเรื่องเกี่ยวกับอะไรในศาสนาเซนบ้าง?”

“เอาความเชื่อถือในอำนาจเบื่องบน หรือพระเจ้าแบบของพราหมณ์ เชนเขามีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้”

“เรื่องพระเจ้า ทางศาสนาเซนมีความเห็นทำนองเดียวกับพระพุทธศาสนาแต่รุนแรง คือปฏิเสธเอาขนาดที่เรียกว่า จะออกชื่อพระเจ้ายกไม่ได้ เขากล่าวสอนไว้ในที่แห่งหนึ่งว่า “ผู้ปฏิบัติตนเป็นนักพรตไม่ว่าชายหรือหญิง ไม่ควรจะกล่าวว่าพระเจ้าแห่งฟ้า พระเจ้าแห่งพายุ พระเจ้าแห่งฝน ไม่ควรอ่อนน้อมว่า ขอให้ฝนตก ขอให้พืชขึ้นงอกงาม และให้มีชัยชนะในสงคราม ผู้ปฏิบัติธรรมควรรู้ถึงธรรมชาติเหล่านี้ รู้ความจริงของดินฟ้าอากาศ รู้ความจริงของทางเดินกลุ่มเมฆ รู้ความจริงของฝน รู้หน้าที่ของธรรมชาติแต่ละอย่าง”

มหาวีระได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้ใดได้เถียงเรื่องการสร้างโลก ตลอดจนคัมภีร์ที่กล่าวถึงการสร้างโลกโดยพระเจ้า ผู้นั้นเป็นคนโง่ และคัมภีร์นั้นก็ไม่ได้แสดงความจริง”

“ในด้านจริยธรรมเล่า เชนเขาสอนว่าอย่างไรบ้าง ลองยกตัวอย่างมาสักสองสามข้อ”

“เซนเป็นศาสนาแห่งการยอมเสียสละ มีหลักแห่งอหิงสาธรรม ไม่เบียดเบียนใคร ไม่แก้แค้นใคร หรือทดแทนความทุกข์ให้แก่ใครๆ โดยแท้ ดังตัวอย่างคำสอนอันหนึ่งว่า “จงระวังความตะกละ ความโกรธ และความผยอง ผู้ฉลาดควรงดเว้นสิ่งเหล่านี้เสีย”

“บุคคลควรช่วยเหลือผู้อื่น ควรให้รองเท้า ควรให้ร่มแก่บุคคลที่ไม่มีผู้ฉลาดไม่ควรละเว้นความช่วยเหลือเหล่านี้...บุคคล

ไม่ควรโกรธในเมื่อถูกตีถูกด่า ควรทำใจให้สะอาด ควรอดกลั้นไม่แสดงออก และไม่ควรถองเสียงดังเพราะความโกรธ”

“นักพรตไม่ควรมีโทษ แม้จะถูกทำร้าย ไม่ควรเปิดใจให้ความคิดอันเป็นบาปไหลเข้ามา ขันติธรรมเป็นคุณธรรมอันสูงสุด นักพรตควรมีสมาธิเป็นอาหารใจ”

“นักพรตควรรักสัตว์ทั้งหลาย แม้ผู้ที่ไม่ได้รักตน จงปราศจากความโกรธเกลียดใดๆ การชนะเสียซึ่งความรัก ความเกลียด และความเห็นผิด เป็นการตัดเสียซึ่งไซแห่งกรรม”

“การสั่งสอนให้คนได้รู้ความจริง การหลีกเลี่ยงเสียซึ่งความโง่และความหลงกลวง และการทำลายเสียได้ซึ่งความรักและความเกลียด เป็นทางพาไปถึงความเปลื้องทุกข์ในที่สุด”

จริยธรรมที่ถือว่าสูงสุดอีกข้อหนึ่งในศาสนาเซน คือความเป็นผู้มีชีวิตสันโดษเพราะชีวิตนั้นเนื่องด้วยผู้อื่น ทำนองเดียวกับพระพุทธเจ้าสอนว่า “บรรพชิตพิจารณาเนืองๆ ว่า ชีวิตของเราเนื่องด้วยผู้อื่น เราควรทำตัวให้เลี้ยงง่าย” เซนสอนเรื่องนี้ไว้ว่า “จงเป็นอยู่ผู้เดียว ด้วยอาหารที่เขามอบให้ด้วยการภิกขาจาร นักพรตไม่ควรคำนึงว่าจะได้อาหารหรือไม่ในการภิกขาจารนั้น อาหารนั้นๆ ไม่ว่าจะป็นน้ำล้างจาน เศษอาหารที่ไหลมาจากท่อ เศษอาหารเปรี้ยว อาหารผสม อาหารที่หารสอันควรมิได้ ก็ไม่พึงรังเกียจอาหารนั้นๆ การภิกขาจารไม่ต้องเลือกบ้านของตระกูล นักพรตผู้ใดทำได้ดังนี้ นักพรตผู้นั้นเป็นนักพรตที่บริสุทธิ์”

“นับว่าเป็นคำสอนที่คมคายมากที่สุดทีเดียว และฟังๆ ไปก็ใกล้เคียงกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนาของเรา หรือคุณเห็นอย่างไร?” เพื่อนผมถามขึ้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความจริงก็เป็นเช่นนั้น แต่เราจะพบความจริงข้อหนึ่งว่า ในความคล้ายกันนั้น มีความแตกต่างปรากฏให้เห็น คือพระพุทธรูปศาสนาอิสลามทุกอย่างจะยืนอยู่บนหลักสายกลาง แต่ของเซนจะไปทางสายตั้ง อันเป็นการแสดงว่า พระพุทธศาสนายึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา แต่เซนยึดหลักอัตตakilมณฺญโยค คือการทำความเพียรแบบทุกรกิริยา อันพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธในปฐมเทศนา”

“เออ น่าจะจริง”

“ไม่น่าหรอก จริงทีเดียว ถ้าเราศึกษาโดยเปรียบเทียบกันแล้ว จะพบความแตกต่างนี้ชัดเจนทีเดียว”

“เออ แล้วเซนมีความเห็นเรื่องวิญญานว่าอย่างไรบ้าง?”

เซนมีความเข้าใจเรื่องวิญญานต่างจากศาสนาอื่นมาก คือเขาถือว่าสรรพสิ่งในโลก ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ คน พืช ก้อนหิน ก้อนกรวด ต่างก็มีวิญญานทั้งนั้น แต่ก็น่าจะคิดในข้อที่เขาจัดเป็นวิญญานในชั้นต่างๆ ไม่ใช่ว่าเป็นวิญญานแบบเดียวกันทั้งนั้น วิญญานชั้นต่ำอาจจะอยู่ตามพวกพืช หัวหอม หัวผักกาดอะไรก็ได้ เรื่องนี้ตัดสินยากเพราะความรู้เราไม่ถึง

ในด้านของพืชพระพุทธศาสนาก็ห้ามพระไม่ให้พรากพืชจากที่เกิดที่อยู่ของมัน ถึงแม้จะไม่ยืนยันว่าพืชมีวิญญาน แต่ท่านก็ถือเป็นหลักปฏิบัติกันมาตลอดเวลา

ยังมีศีลอีกอันหนึ่ง เขาเรียกอนุพรตหรืออะไรทำนองนี้ มีอยู่ ๕ ประการด้วยกัน คือ

๑. อหิงสา ไม่เบียดเบียนทำลายชีวิตของสรรพสัตว์

๒. สัตยะ ความสัตย์ไม่พูดเท็จ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือข้ออ้าง

ใดๆ ก็ตาม

๓. อัสติยะ ความไม่ลักขโมย รวมทั้งไม่หลบหนีภาษี ไม่ใช่
หรือทำเงินปลอม เป็นต้น

๔. พรหมจริยะ อย่างต่ำคือการไม่ประพฤตินิดในกาม

๕. อปริครหะ การไม่โลภ ไม่มีข้าวของมากนัก

“ก็คล้ายกับศีล ๕ ประการของเรานี่”

“ใช่คล้ายกัน ผิดกันก็แต่ข้อ ๕ ของเราเป็นเว้นจากการดื่ม
สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แต่อปริครหะของเราก็มี
เหมือนกัน แต่ไปมีอยู่ที่กุศลกรรมบท ๑๐ ประการ ถ้าเอามาเทียบกัน
ของเราละเอียดกว่า เพราะควบคุมทั้งกายวาจาใจ

ศีล อนุพรตนี้ถือทั้งสาธุ คือนักพรตและคฤหัสถ์ แต่มีความ
เคร่งครัดผิดกัน สาธุก็ต้องเคร่งครัดกว่า ส่วนในด้านข้อปฏิบัติเพื่อ
ความหลุดพ้น ซึ่งของพระพุทธศาสนาเรา ท่านให้เดินตามมรรคมงคล
๘ ประการ แต่ของเซนเขามีเพียง ๓ ประการเท่านั้น คือ

๑. ความเชื่อที่ถูกต้อง ได้แก่เชื่อในศาสดาทัง ๒๔ ท่านของ
ศาสนาเซน เชื่อในเซนศาสตร์หรือคัมภีร์ของศาสนาเซน และเชื่อใน
นักบวชผู้สำเร็จผลในศาสนาเซน

๒. ความรู้ที่ถูกต้อง ได้แก่รู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง
และด้วยความแน่ใจ

๓. ความประพฤติที่ถูกต้อง มีข้อปฏิบัติทั้งของนักบวชและ
คฤหัสถ์ ที่สำคัญคือ อหิงสา

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความรู้เดิมเสริมเพิ่มความรู้

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมได้เล่าถึงศาสนาเซนในด้านต่างๆ มาโดยย่อ วันนี้เห็นจะต้องคุยเรื่องศาสนาเซนต่อไป เพราะมีเรื่องที่น่าสนใจอยู่อีก ๒ ด้าน คือ ด้านเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาและความเกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ ของพระศาสนาทั้งสองนี้ โดยจะพูดถึงในด้านเปรียบเทียบกับก่อน ส่วนในฉบับต่อไปจะได้พูดถึงความเกี่ยวข้องกันในด้านต่างๆ

ในการพูดในที่นี้ได้โปรดเข้าใจว่า พูดในฐานะนักศึกษาคนหนึ่ง โดยยกเอาความเป็นพุทธศาสนิกชนออกพักไว้ชั่วคราว เป็นการมองศาสนาในสายตาของนักศึกษาเรื่องศาสนาธรรมดาคนหนึ่ง

ประการแรก เกี่ยวกับชาติภูมิของศาสดาทั้งสองท่าน

พระพุทธเจ้า เป็นชาติตติยตระกูลอันสมบูรณ์ด้วยสมบัตินานาประการ พระองค์ทรงเจริญมาในท่ามกลางของความรัก ความเอาพระทัยใส่ของพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติ ทรงได้รับการศึกษามาอย่างดีสมกับชาติตติยตระกูล โดยพระบิดาได้ส่งให้ไปศึกษาในสำนักของครูวิศวามิตร จนมีความรู้ความเชี่ยวชาญเทียบเท่าอาจารย์และดูเหมือนจะเป็นที่เชื่อกันว่า พระองค์อุบัติในราชตระกูลที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน แต่ไม่ปรากฏว่าพระบิดาเป็นคนเคร่งศาสนาจนงมกาย เพียงแต่ปรากฏว่าได้ทรงทำอะไรตามชาติตติยประเพณี ทั้งในหน้าที่ของพระราชาและหน้าที่ของศาสนิกในศากยะตระกูลนั้น การปกครองดูเหมือนจะทำนองเดียวกับเจ้าลิจฉวี แห่งเมืองไพสาลี คือเป็นการปกครองแบบสามัคคีธรรม มีเรื่องอะไรเกิด

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ชั้นก็ประชุมปรึกษาในเรื่องนั้นๆ พระเจ้าสุทโธทนะทรงเป็นประมุขแห่งพระราชาทรงหลายเหล่านั้น

ฝ่ายท่านมหาวิระ ทรงอุปติในขัตติยตระกูลแห่งเมืองไพศาลี เป็นพระโอรสองค์สุดท้ายในจำนวนพี่น้อง ๖ พระองค์ ทรงได้รับการศึกษามาอย่างดีเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า ท่านได้รับความรักความเมตตาจากพระบิดาพระมารดาเป็นอย่างดี การศึกษาของท่านเกี่ยวกับหน้าที่ของขัตติยกุมาร ปรากฏว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สมบูรณ์ ท่านอุปติในขัตติยตระกูลที่ปกครองด้วยสามัคคีธรรม พระบิดาพระมารดาเป็นคนเคร่งศาสนา มาก ขนาดบำเพ็ญทุกรกิริยาจนสิ้นพระชนม์ทั้งคู่

ด้านความสามารถอันเกิดจากการศึกษา

เจ้าชายสิทธัตถะทรงแสดงความสามารถในด้านต่างๆ เช่น ศิลปในการยิงธนู ท่านสามารถโค้งสหัสสธนู ซึ่งคนธรรมดาโค้งไม่ได้ แต่ท่านโค้งและยิงธนูนั้นได้ ในด้านขีม้าทรงสามารถปราบม้าพยศ ซึ่งใครเข้าใกล้ไม่ได้ให้กลายเป็นม้าเชื่อง จนพระองค์ประทับบนหลังได้สบาย ในด้านการฟันดาบปรากฏว่าทรงฟันต้นไม้สองต้นที่ขึ้นอยู่ใกล้ๆ กัน ให้ขาดได้ด้วยดาบเดียวเท่านั้น นี่เป็นความสามารถที่ทรงแสดงท่ามกลางพระประยูรญาติ ก่อนพิธีเศกสมรสกับพระนางพิมพา โดยทรงสามารถชนะคู่แข่งอีกสามท่านได้สบาย

ท่านมหาวิระ ความสามารถในด้านศิลป ธนู ขีม้า และฟันดาบคงจะได้ศึกษามาอย่างเดียวกัน แต่ไม่พบหลักฐานในการแสดงความสามารถในสิ่งเหล่านั้น กลับพบว่าทรงสามารถปราบช้างตกมันซึ่งหลุดจากโรงออกอาละวาดด้วยวิธีจับวง ตามที่ทรงศึกษามากับนายหัตถาจารย์ จนได้เฉลิมพระนามว่า มหาวิระ

จากใจสุใจด้วยไมตรี

ด้านชีวิตการแต่งงาน

เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงแต่งงานเมื่อพระชนมายุ ๑๖ ปี กับ พระนางยโสธรา อยู่ครองคู่กันมาจนมีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า ราहुล ท่านมหาวิระหรือวรรณมาณะ ทรงมีพระมเหสีนามว่า ยโสธรา ทรงแต่งงานเมื่อพระชนมายุ ๑๙ ปี มีพระธิดากับพระมเหสีเพียงพระองค์เดียวเช่นกัน ทรงพระนามว่า ปรียทรรคณา

ด้านศิลปวิทยา

เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงศึกษาจบศิลปวิทยาในสำนักอาจารย์ จนแต่งงานไปแล้วแต่พระองค์ยังติดพระทัยในเรื่องราวต่างๆ อีกมาก โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหตุที่กระตุ้นเตือนให้พระองค์คิด ก็เพราะทรงพบคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทำให้คิดเข้ามาหาพระองค์ว่า พระองค์เอง พระนางพิมพา พระบิดา เป็นต้น ก็จะต้องมีความเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ทำให้ทรงคิดที่จะแสวงหาหนทางเพื่อทำพระองค์และช่วยคนอื่นให้หลุดพ้นจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยทรงทำในพระทัยว่า **ธรรมดาสังทั้งหลายนในโลกย่อมมีเป็นของคู่กัน** เช่นมีร้อนก็มีเย็นแก่ มีมืดก็มีสว่างแก่ มีทุกข์ก็มีสุขแก่ ชะรอยจะมีหนทางสำหรับแก้การเกิด แก่ เป็นต้นได้บ้าง จนในที่สุดเมื่อพระองค์ทรงพบสมณะ ก็ทรงแน่วพระทัยว่าด้วยเพศของสมณะนี้น่าจะเป็นหนทางช่วยให้พระองค์ค้นพบหนทางแห่งความดับทุกข์ได้บ้างเป็นแน่ จึงตัดสินใจพระทัยออกบวช

เจ้าชายวรรณมาณะ ออกผนวชเพราะเสียพระทัยอย่างหนัก ในการจากไปของพระบิดาและพระมารดา เพราะท่านทั้งสองทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาจนสิ้นพระชนม์ไปทั้งคู่ นี่เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ท่านวรรณมาณะออกบวช ในครั้งแรกตัดสินใจพระทัยว่าจะไม่เอาใจใส่

ในร่างกายอีกต่อไป เมื่อพระเชษฐาซึ่งเสวยราชสมบัติแทนพระบิดาทรงให้สติ และขอร้องให้ระงับความเคี้ยวโคกลงเสียบ้าง และอย่าได้เที่ยวไปในที่ต่างๆ เลย เพราะได้เสียทั้งพระชนกและพระชนนีไปแล้ว อย่าให้ต้องมาเสียท่านไปอีกเลย ในครั้งแรกก็ทนอยู่ในวังจนพระชนมายุครบ ๓๐ พรรษา จึงออกจากวังโดยตั้งพระทัยเด็ดเดี่ยวที่จะค้นคว้าแสวงหาความจริงของชีวิต และทำความเข้าใจในวิชาที่เรียนมาจากอาจารย์

ด้านการออกผนวช

เราจะพบว่าทั้งสองท่านออกบวชอายุไล่เลี่ยกัน โดยเจ้าชายสิทธัตถะทรงผนวชเมื่อพระชนมายุ ๒๙ ปี โดยการหนีออกบวช แม้ใครจะห้ามก็ไม่ฟัง ท่านมหาวิระหนีออกผนวชเมื่อพระชนมายุ ๓๐ ใครห้ามก็ไม่ฟังเหมือนกัน

เจ้าชายสิทธัตถะ หลังจากทรงผนวชแล้วได้ทรงจาริกไปในสถานที่ต่างๆ จนพบกับพระเจ้าพิมพิสารที่เงื่อมเขาปัทมทวะ แม้พระเจ้าพิมพิสารจะชักชวนให้อยู่ครองราชสมบัติด้วยกัน ก็ไม่ทรงรับ จนในที่สุดก็ได้ศึกษาในสำนักอาฬารดาบส และอุทกดาบสรามบุตร จนสิ้นความรู้ของอาจารย์ แต่ทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์อย่างแท้จริงทั้งเป็นเหตุให้ยึดติดด้วย จึงทรงสละอาจารย์ทั้งสอง ออกบำเพ็ญเพียรด้วยพระองค์เอง โดยการบำเพ็ญทุกรกิริยาเป็นอันมาก เช่น

วาระที่หนึ่ง ทรงกดพระทนต์ด้วยพระทนต์ เอาพระชิวหาดันพระตาลุ ทรงทำอยู่อย่างนี้เป็นเวลานาน เมื่อทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรัสรู้แน่แล้ว ก็ทรงเปลี่ยนเป็นวาระที่สอง

วาระที่สอง ทรงผอนกลั่นลมหายใจเข้า-ออก เมื่อลมออก

ตามปกติไม่ได้ก็ออกทางหูทำให้เสียงออกจากพระกรรณดังอู๊ๆ จนรู้สึกปวดพระเศียร เสียตพระอุทร ร้อนในพระกายเป็นกำลัง จึงทรงเปลี่ยนเป็นวาระที่สาม

วาระที่สาม ทรงอดพระกระยาหาร โดยการผ่อนเสวยลงทีละน้อยๆ จนในที่สุดไม่เสวยเลยจนพระวรกายชুবวม จะเสด็จไปไหนก็ชวนล้า พระอัฐิปรากฏทั่วพระวรกาย พระโลมาหลุดร่วงหล่นจากขุมพระโลมา จนแทบจะรักษาพระชนม์ชีพไม่รอด ในที่สุดก็ทรงแน่ว่า พระทัยว่า ทุกกรกิจที่บำเพ็ญมาทั้งหมดนั้นไม่ใช่หนทางตรัสรู้ โดยอาศัยอุปมาสามประการที่เกิดขึ้นภายในพระทัยว่า

อุปมาข้อที่หนึ่งว่า “สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีกายยังไม่ออกจากกามทั้งใจยังพัวพันหมกหมุ่นอยู่ในกาม สมณพราหมณ์เหล่านั้น แม้จะบำเพ็ญเพียรอย่างไรก็หาตรัสรู้ได้ไม่ เปรียบเหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยาง ทั้งวางอยู่ในน้ำ บุคคลผู้ต้องการไฟจะนำมาสีกันก็หาอาจให้เกิดไฟได้ไม่”

อุปมาข้อที่สองว่า “สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีกายหลีกออกจากกามแล้ว แต่ใจยังพัวพันหมกหมุ่นอยู่ในกาม สมณพราหมณ์เหล่านั้น แม้จะบำเพ็ญเพียรไปก็ไม่อาจตรัสรู้ธรรมได้ เปรียบเหมือนไม้สดที่ชุ่มด้วยยาง ถึงแม้จะวางอยู่ใกล้ไฟ แต่ก็ไม่สามารถนำมาสีให้เกิดไฟขึ้นได้”

อุปมาข้อที่สามว่า “สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่มีกายและใจหลีกออกจากกามแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้น เมื่อบำเพ็ญเพียรไป ย่อมสามารถตรัสรู้ได้ เปรียบเหมือนไม้แห้งที่วางอยู่ใกล้ไฟ เมื่อผู้คนต้องการไฟนำมาสี ก็

สามารถให้เกิดไฟขึ้นได้ฉะนั้น”

เจ้าชายวรมมาณะ ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาที่แปลกจากเจ้าชายสิทธิ์ตะและทำได้นานกว่า ในขณะที่เจ้าชายสิทธิ์ตะทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่เพียง ๒ ปี ก็ตรัสรู้พระธรรม ด้วยการหันมาบำเพ็ญทางจิต เจ้าชายวรมมาณะทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา โดยถือการไม่พูดกับใคร ตลอดเวลา ๑๒ ปี ในขณะที่เดียวกันใจก็ครุ่นคิดถึงธรรม หรือคำสอนที่ได้ศึกษามา ทำตนเป็นผู้ภิกขาจารเช่นเดียวกัน แต่ไม่ยอมพูดกับใคร ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นมากก็ตาม

ในรูปของนักบวชผู้เที่ยวภิกขาจาร

เจ้าชายสิทธิ์ตะ ได้แสดงออกถึงความกรุณาให้ปรากฏแก่ สหายตาคนเป็นอันมาก ด้วยการอุ้มลูกแกะขาหัก ซึ่งกำลังถูกต้อนไป สู่วังบุชชาลัยของพระเจ้าพิมพิสาร และทรงใช้พระวาจาที่แจ่มแจ้งให้ พระเจ้าพิมพิสารเลิกขมขืนซึ่งกำลังจะเริ่มได้ จนเกียรติศัพท์ ปรากฏไปในที่ไกล

เจ้าชายวรมมาณะ ได้แสดงหลักอหิงสาธรรม คือความไม่ เบียดเบียนให้ปรากฏด้วยการไม่โต้ตอบแม้ด้วยวาจา ในเมื่อท่าน แสดงกิริยาเป็นทำนองรับว่าจะดูแลแพะให้ชายเจ้าของแพะ ซึ่ง ต้องการจะกลับไปบ้านและจะนำอาหารมาให้ท่านด้วย แต่แพะเกิด ถูกหมาปากกัดตายไปตัวหนึ่ง ทำให้ชายเจ้าของแพะโกรธทุบตีท่าน ท่านไม่ได้ตอบทั้งด้วยมือและวาจา แสดงความไม่เป็นผู้เบียดเบียน ตอบให้ออกมาอย่างเด่นชัด

ในการตรัสรู้ธรรม

เจ้าชายสิทธิ์ตะทรงตรัสรู้อรุณวิสัย ๔ ประการ โดยการบรรลุ พระญาณสาม ตามลำดับแห่งราตรี คือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาसानุสสติญาณ พระญาณ
เป็นเหตุระลึกชาติหนหลังได้ว่า ท่านเคยเกิดมาในชาติก่อนมีวรรณะ
อาชีพ อาหารเป็นต้นเป็นอย่างไร ตายจากชาตินั้นแล้วไปเกิดเป็นอะไร
เป็นต้น

ในมัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงบรรลุจตุปปาตญาณ พระญาณ
ที่ทำให้พระองค์ทราบการอุบัติบังเกิดของสัตว์ทั้งหลายที่แตกต่างกัน
ว่ามีได้เพราะอำนาจของกรรม

ในปัจฉิมยามแห่งราตรี ทรงบรรลุอาสวัคชญาณ คือพระ
ญาณที่ทำให้อาสวะ คือกิเลสนานาชนิดที่มีอยู่ภายในพระทัยหมดไป
ทำให้พระองค์เป็นสัมพัญญ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระ
อรหันต์

ท่านมหาวิระได้บรรลุชฎ्यान ซึ่งตรงกับคำว่าญาณในภาษา
บาลีมี ๕ ประการด้วยกัน คือ

- มติชฎ्यान ความรู้ทางประสาทสัมผัส
- ศรุติชฎ्यान ความรู้เพราะได้ฟัง
- อวชิชฎ्यान ความรู้เหตุที่ปรากฏในอดีตกาล ๓ ข้อเชื่อกัน
ว่าท่านรู้มาตั้งแต่เกิด

- มนปรยายชฎ्यान ญาณกำหนดรู้ใจผู้อื่น
- เกวลชฎ्यान ญาณอันสมบูรณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อนบรรลุนิรวาณ
ญาณข้อนี้จึงสำคัญเหนือญาณอื่นทั้งหมด ทำให้ท่านมหาวิระกลายเป็น
สัมพัญญ ตามความหมายของเซน

เมื่อต่างองค์ต่างได้เป็นศาสดาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงสอน
เรื่องอนัตตา ทรงปฏิเสธความเที่ยงยั่งยืนของอัตตา รับรองเพียง
ความสืบต่อที่เรียกว่าสันตติ ปฏิเสธเรื่องพระเจ้าสร้างโลก

เซน สอนเรื่องอาตมัน แต่ปฏิเสธเรื่องพระเจ้าสร้างโลก และสอนหนักไปในทางทรมานตน พระเซนอย่างน้อยที่สุดต้องถอนผมที่ละเส้นให้หมดศีรษะปีละ ๑ ครั้ง

หลักจริยศาสตร์ขั้นต้น พระพุทธศาสนามี ๕ ประเภท คือ

๑. ปาณาติบาต เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตายตกไป รวมถึงการเบียดเบียนสัตว์ด้วย

๒. อทินนาทาน เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ด้วยอาการขโมย รวมถึงการลักข่อน ลักลับ หนีภาษี เป็นต้นด้วย

๓. กาเมสุมิจฉาจาร เว้นจากการประพฤตินิโคตในบุตร ภรรยา สามีของคนอื่น

๔. มุสาวาท เว้นจากพูดคำเท็จ รวมถึงการแสดงอาการทางกายในทำนองเท็จด้วย

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน เว้นจากดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

หลักจริยศาสตร์ของเซน กำหนดไว้ ๕ ข้อดังกล่าว คือ

๑. อหิงสา ไม่เบียดเบียนสัตว์ที่มีชีวิต ด้วยการทำให้เจ็บปวด ด้วยกาย วาจา

๒. วัตยะ พูดคำสัตย์ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม

๓. อัสตียะ ไม่ลักขโมย ความหมายกว้างขวางเช่นเดียวกับ พุทธ

๔. พรหมจริยะ เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ เช่น ไม่ผิดถูกเมียใคร เป็นต้น

๕. อปริครหะ การไม่โลภไม่มีข้าวของมากนัก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ในด้านจริยศาสตร์ชั้นสูง พระพุทธศาสนาเรามี มรรคมงคล ๘ ประการ คือ **สัมมาทิฏฐิ** ปัญญาเห็นชอบ, **สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ, **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ, **สัมมากัมมันตะ** ทำการงานชอบ, **สัมมาอาชีวะ** เลี้ยงชีพในทางที่ชอบ, **สัมมาวายามะ** เพียรในทางที่ชอบ คือ เพียรละบาปบำเพ็ญบุญ, **สัมมาสติ** มีสติระลึกรู้ชอบ ได้แก่การระลึกรู้ในกาย เวทนา จิต ธรรม และ**สัมมาสมาธิ** การตั้งใจมั่นชอบ ได้แก่ การบรรลุมรรค ๔ ประการ

ส่วนของเซนมี ๓ ประการ คือ

- **สัมยัคชุตตรศนะ** ความเห็นชอบ ได้แก่ เชื่อในศาสดาทิ้ง ๒๔ ท่านของศาสนาเซน เชื่อในเซนศาสตร์ หรือคัมภีร์ของเซน
- **สัมยัคชุญาน** ความรู้ชอบ ได้แก่ รู้สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง และด้วยความแน่ใจ

- **สัมยัคชุจริตร** ความประพฤติชอบ มีข้อปฏิบัติของนักบวช และคฤหัสถ์ แต่ที่นับว่าสำคัญที่สุดคือหลักอหิงสา

พระพุทธศาสนาในสมัยที่พระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่ ได้เผยแผ่ไปกว้างขวางโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงราชคฤห์และสาวัตถี มีคนในวรรณะต่างๆ เข้ามาเป็นศาสนิกจำนวนมาก แม้ศาสนาเซนก็แพร่หลายในดินแดนแถบเดียวกับที่พระพุทธศาสนาแพร่หลาย มีคนนับถือมากเช่นกัน ถึงแม้จะไม่เท่าพระพุทธศาสนาก็ตาม

พระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่จนย่างเข้าวัยชรามาก โดยเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยพระโรคปักขันธิกาพาธ ที่เมืองกุสินารา

ท่านมหาวิระดำรงชีวิตอยู่จนถึงวัยชราเช่นกัน ได้สิ้นพระชนม์ที่เมืองปาวา ซึ่งห่างจากกุสินาราเพียง ๓ ค้าวุตเท่านั้น เมื่อพระชนมายุ ๗๒ ปี โรคที่ทำให้ท่านสิ้นพระชนม์คืออาเจียนเป็น

โลหิต เพราะแค้นใจที่อุบาลีคบดีแห่งนาลันทา ลูกศิษย์คนโปรด
กลับไปนับถือพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๓ เดือน พระ
มหากัสสปเถระ พระอานนท์ พระอุบาลีเถระ และพระอรหันต์ ๕๐๐
ท่าน ได้พร้อมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อจัดพระธรรมวินัย
ให้เป็นหมวดหมู่ อันที่จริงการสังคายนานี้ พระสารีบุตรเถระได้เริ่ม
มาแล้ว เนื่องจากปรารภการนิรฺวณของท่านมหาวิระ ทำให้ลูก
ศิษย์เกิดแตกแยกกันเป็นหมวดหมู่ แต่พระสารีบุตรทำไม่ทันเสร็จ
ท่านนิพพานเสียก่อน พระมหากัสสปะเป็นต้นจึงมาทำต่อ

หลังจากปฐมสังคายนาแล้ว พระปุราณเถระ ซึ่งเป็นพระ
ปุณฺฑิตแต่มีศิษย์มาก แสดงอาการไม่เห็นด้วยกับพระวินัย ๘ ข้อ ที่
พระเถระอรหันต์ได้ลงมติไปแล้ว อันเป็นกลางแตกแยกของคณะสงฆ์
ในยุคต่อมา ในที่สุดพระพุทธศาสนาแตกออกไปเป็น ๑๘ นิกาย
ภายหลังกลายเป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ มหายาน กับ เถรวาท
แม้ทางเซนก็แตกแยกเป็นนิกายมากมาย แต่เป็นพวกใหญ่ ๒
นิกายคือ เศวตามพร กับ ชินมพร

นี่เป็นความคล้ายคลึงกันระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนา
เซนบางประการ

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑๕๖

รู้บ้างแล้วก็รู้ต่อ

เพื่อนรัก

ในจดหมายฉบับก่อน ผมได้บอกไว้ว่า จะกล่าวถึงความเกี่ยวข้องกับระหว่างพระพุทธศาสนากับศาสนาเซน ในยุคที่ศาสดาทั้งสองท่านยังดำรงพระชนม์อยู่ ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่ง ที่พวกเรายกขึ้นมาสนทนากันในวันนั้น ครั้งแรกเพื่อนคนนั้นถามว่า

“คุณเชื่อไหมว่าพระมหาวิระได้เป็นสัมพัญญและผู้ถึงนิรวาณจริง” เพื่อนคนเดิมถาม

“การจะเชื่อหรือไม่เชื่อของพวกเขา อันที่จริงก็หาได้กระทบกระเทือนถึงความดำรงอยู่ หรือความเสื่อมสลายของศาสนาเซนแต่ประการใดไม่ แต่ที่คุณถามว่าผมเชื่อหรือไม่ในความเป็นสัมพัญญ และการได้บรรลุนิรวาณของพระมหาวิระนั้น ไม่ทราบว่าจะหมายถึงสัมพัญญอะไร เลยไม่แน่ใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ”

“ก็สัมพัญญมีมากอย่างไรหรืออย่างเดียวนะ?” เพื่อนถามผมขึ้น

“ตามความหมายของพระพุทธศาสนาแล้วมีอย่างเดียว และคนที่เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเป็นพระสัมพัญญก็มีองค์เดียวคือ พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธศาสนาก็มอมรับว่า “ความเป็นพุทธะนั้น หาได้เป็นของผูกขาดเฉพาะพระพุทธเจ้าไม่ ใครก็ตามที่บำเพ็ญบารมีมากพอ และบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้ได้ เขานั้นก็มีสิทธิ์ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้” แต่ก็มีข้อแม้อยู่ว่า จะมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อุบัติในจักรวาลเดียวกัน ในเวลาเดียวกันพร้อมกันทั้งสองรูปนั้น เป็นไปไม่ได้ ถ้าที่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คุณถามหมายถึงถึงความเป็นสัมพัทธ์ตามความหมายของพระพุทธศาสนาแล้ว ผมไม่เชื่อว่าท่านมหาวิระจะเป็นสัมพัทธ์”

“หมายความว่า คุณถือว่ที่เซนกล่าวอ้างเช่นนั้น เป็นการกล่าวเท็จใช่ไหม?”

“เข้าใจรุนแรงไป ผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น คือผมพูดแต่เพียงว่า ถ้าสัมพัทธ์ในความหมายของพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านมหาวิระไม่เป็นแน่ แต่ตามความหมายของศาสนาเซนเขาแล้ว ท่านก็ต้องเป็นสัมพัทธ์แน่ เพราะเขาเชื่อกันอย่างนั้น และท่านเองก็ปฏิญาณตนว่าท่านเป็นอย่างนั้น”

“เอ จะเอาอย่างไรกันแน่ ไหนบอกว่าสัมพัทธ์นั้นมีเพียงอย่างเดียว แต่ทำไมกลับพูดว่าท่านมหาวิระก็เป็นสัมพัทธ์ตามความหมายของเซน จะให้เข้าใจอย่างไรกันแน่?”

“เข้าใจอย่างที่เข้าใจนั่นแหละ คือสัมพัทธ์นั้นมีเพียงอย่างเดียว เจ้าชายสิทธัตถะเป็นผู้ได้บรรลุในพระพุทธศาสนา นี้ หรือในจักรวาลนี้และในยุคนี แต่ที่ท่านมหาวิระปฏิญาณตนว่า ท่านเป็นสัมพัทธ์นั้น เป็นการพูดตามความหมายของเซน ซึ่งถ้าจะเทียบกับพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านน่าจะได้อย่างมากเพียงฉานสมาบัติเท่านั้น นี่เป็นความเข้าใจของผม ตามที่ได้ศึกษาเรื่องของเซนมา โดยเฉพาะการแสดงออกของมหาวิระ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มาเปรียบเทียบกัน”

“เป็นอันว่าสัมพัทธ์นั้นมีสองอย่าง คือ สัมพัทธ์ที่แท้จริง ทำท่านผู้บรรลุให้เป็นสัมมาสัมพุทธะ และสัมพัทธ์ที่คนเข้าใจเอาว่าตนเป็นสัมพัทธ์ ทั้งๆ ที่ตนไม่ได้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าใช่ไหม?”

“จะว่าอย่างนั้นก็ได้ แต่เราไม่ควรลืมว่า แม้แต่คำว่าสัพพัญญู เป็นคำสมมติเรียกท่านที่เป็นเช่นนั้น โวหารของพระพุทธศาสนาใช้เรียกคนที่มีจิตอยู่ในระดับสูงสุด แต่เขากลับใช้เรียกคนที่มีจิตระดับต่ำลงมา ซึ่งถ้าเราจะกล่าวตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้ว ระดับจิตของท่านมหาวิระน่าจะอยู่ในชั้นณาดังกล่าวแล้ว”

“ขอทราบเหตุผลที่ทำให้คุณเข้าใจเช่นนั้น”

“เหตุผลนั้นมีมากมายหลายประการด้วยกัน อันเป็นการแสดงว่าพระมหาวิระน่าจะไม่เป็นสัพพัญญู หรือเป็นพระอรหันต์ ตามความหมายของพระพุทธศาสนา”

“ทำไมจะต้องเน้นตรงประโยคว่า ตามความหมายของพระพุทธศาสนาบ่อยนักเล่า?”

“เพราะนี่คือประเด็นสำคัญ คุณอย่าลืมว่า นักบวชในครั้งนั้นไม่ว่าใครก็ตามแม้บางท่านจะมีปฏิบัติที่น่าเกลียด แต่ยังมีปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์ คนที่เข้าใจตนเองว่าเป็นพระอรหันต์ เช่นท่านขัมพูกะ ยืนขาเดียว เปลือยกาย กินคูถเป็นอาหาร แต่หลอกชาวบ้านว่ากินลม ก็ยังเข้าใจตนเองว่าเป็นพระอรหันต์ซึ่งไม่ตรงตามความหมายในทางพระพุทธศาสนา นั้นมีมากเหลือเกิน ที่เรามาพูดกันนี้ เราพูดกันในประเด็นของความหมายทางพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องเน้นคำนั้นอยู่เสมอ”

“เอาละถ้าอย่างนั้นผมจะขอให้ยกตัวอย่างที่ทำให้คุณเข้าใจว่าพระมหาวิระไม่เป็นพระอรหันต์ตามความหมายของพระพุทธศาสนา”

“ที่ผมเข้าใจว่าพระมหาวิระไม่เป็นพระอรหันต์หรือพระสัพพัญญูตามความหมายของพระพุทธศาสนา นั้น เพราะว่าจากพฤติกรรมต่างๆ ของท่านมหาวิระ ในนามของนิครนถนาฏบุตร ที่

พระพุทธศาสนาเรียกนั้น แสดงว่าท่านยังมีวิจิติจจลา ความสงสัยในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะคือสงสัยในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าจริงหรือ ท่านยังมีการแข่งดีกับคนอื่น โดยเฉพาะกับพระพุทธเจ้า และที่ร้ายกว่านั้นคือในฐานะที่ท่านเป็นนักอหิงสานิยม แต่ท่านเองกลับมีพฤติกรรมในทางทำลายล้าง เบียดเบียนบุคคลอื่น โดยเฉพาะคือพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นจากเรื่องราวที่พบ จะเห็นได้ว่าพระมหาวิระยังมีความห่วงต่ออภิสฐารมณฺ์และอนิภิสฐารมณฺ์มากอยู่ ซึ่งลักษณะเหล่านี้ ตามความหมายของพระพุทธศาสนาแล้ว คนที่เป็นพระอรหันต์จะไม่มีความรู้สึกเช่นนั้น”

“ที่ว่าท่านยังมีความสงสัยในพระพุทธเจ้า ไม่น่าจะเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้เราตัดสินใจว่าคุณไม่ใช่หรือ?”
เพื่อนผมแย้งขึ้น

“ไม่สำคัญอะไร สำคัญมากทีเดียว เพราะคนเราถ้าระดับจิตสูงเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน จะไม่มีความสงสัยในอีกผู้หนึ่งเป็นอันขาด เพราะญาณคือความรู้ อันเป็นคุณธรรมขั้นสูง จะเป็นผู้บอกว่าใครเป็นอะไร อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงทราบว่า พระรูปไหนเป็นพระอรหันต์บุคคลชั้นใด เป็นต้น แต่ท่านมหาวิระหาเป็นเช่นนั้นไม่ ท่านสงสัยในความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ ซึ่งอันที่จริงความรู้สึกขนาดนี้ คนที่มีศรัทธาเป็นอจลสัทธา ก็หมดความสงสัยในพระรัตนตรัยแล้ว นี่เป็นข้อหนึ่งที่เป็นปมด้อยของพระมหาวิระ”

“คงจะมีเรื่องพอเป็นอุทาหรณ์ในข้อนี้ ถ้ามีขอให้เล่ามาฟังกัน จะได้ช่วยกันคิดตัดสินใจ”

“เรื่องนี้ปรากฏในอภัยราชกุมารสูตร คิดว่าคุณคงได้ยินได้ฟังมาบ้างแล้ว”

“ได้ยินหรือไม่ได้ยิน ให้เล่ามาก่อนก็แล้วกัน แล้วจะบอกภายหลัง”

“เออละ ผมจะเล่า”

พระมหาวิระมีความสงสัยในความเป็นพระพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการจะทำลายพระเกียรติคุณของพระองค์ด้วย จึงผูกปัญหาให้อภัยราชกุมาร ผู้เป็นโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร และเป็นสาวกของท่าน เพื่อให้ไปตามพระพุทธเจ้าในทำนองต้องการจะจับผิดพระพุทธเจ้าด้วย โดยผูกปัญหาให้ไปตามว่า พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งคำหยาบหรือไม่รับสั่งคำเช่นนั้น ถ้าพระพุทธเจ้าทรงตอบว่า รับสั่งคำหยาบเหมือนกัน ท่านก็มีปัญห้าย้อนว่า ถ้าอย่างนั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่ต่างอะไรกับปุถุชน ถ้าทรงตอบว่า ไม่รับสั่งคำหยาบ ท่านก็บอกให้ย้อนว่า ถ้าอย่างนั้นทำไมพระพุทธเจ้าจึงรับสั่งเรียกพระเทวทัตว่า เป็นคนนรก ซึ่งเป็นคำหยาบเล่า เป็นอันว่าเขาเตรียมไปพร้อม ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะรับสั่งในทำนองรับหรือทำนองปฏิเสธก็ตาม

อภัยราชกุมารท่องปัญหาจำดีแล้วก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ในขณะเดียวกันก็อุ้มพระโอรสองค์เล็กไปด้วย เป็นเชิงแก้ขวยเวลาแพ้ในการตอบปัญหา จะได้หยิกเด็กให้ร้องไห้แล้วอ้างเลศว่าเด็กร้องไห้เสียแล้ว วันนี้เห็นจะต้องกลับไปก่อน ท่านเสด็จไปพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก โดยต้องการที่จะเห็นพระพุทธเจ้าทรงอัปจนในท่ามกลางคนเป็นจำนวนมาก ไปถึงแสดงความเคารพตามธรรมเนียมแล้วจึงกราบทูลถามว่า

จากใจสุใจด้วยไมตรี

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงรับสั่งคำดี ๆ เสมอไปหรือ
หรือว่าคำหยาบก็รับสั่งเหมือนกัน พระเจ้าข้า”

“แล้วแต่กรณี ราชกุมาร” พระพุทธเจ้าทรงตอบ

เมื่อพระพุทธเจ้าไม่ทรงออกตามทางที่เตรียมไว้ อภัยราช
กุมารเองก็พระทัยหาย เปล่งวาจาออกมาด้วยความตกพระทัยว่า
“พวกเดียรฉัตรจับหายแล้ว”

เมื่อพระพุทธเจ้ารับสั่งถามว่า ทำไมจึงอุทานออกมาอย่างนั้น
ท่านก็เล่าจุดมุ่งหมายที่มาถามปัญหาและจุดที่จะหักล้างให้ทรงทราบ

พระพุทธองค์ทรงรับสั่งถึงถ้อยคำ ๖ ประเภท แต่ผมก็จำได้
ไม่แม่นยำว่ามีอะไรบ้าง จำได้แต่เพียงว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะ
รับสั่งพระวาจาที่ประกอบด้วยองค์คุณ ๒ ประการคือ

๑. วาจาใดจริง เป็นธรรม มีประโยชน์ พูดออกไปแล้วคนฟัง
ชอบใจ พระองค์ย่อมรู้กาลที่จะตรัสพระวาจาเช่นนั้น

๒. วาจาใดจริง เป็นธรรม และมีประโยชน์ พูดออกมาแล้วคน
ฟังไม่ชอบใจ พระองค์ทรงรู้กาลใดบ้างที่ควรจะกล่าววาจาเช่นนั้น

โดยทรงเอาพระกุมารน้อย ที่อภัยราชกุมารอุ้มอยู่นั่นเอง เป็น
ตัวอย่าง ทรงรับสั่งถามว่า

“ดูก่อนราชกุมาร เมื่อทารกของพระองค์กลิ้งก้นกรวดหรือ
เศษกระเบื้องเข้าไป พระองค์จะทำอย่างไร”

อภัยราชกุมารทูลตอบว่า “พระองค์จะงอนิ้วชี้ แล้วแหย
เข้าไปในปากของกุมาร เกี่ยวเอากระเบื้องเป็นต้นนั้นออกมา”

“ทำอย่างนั้นจะไม่เป็นการทำลายลำคอเด็กหรือ เพราะเศษ
กระเบื้องเป็นต้น อาจจะบาดคอทำให้เกิดแผลขึ้นมาก็ได้”

“เป็นการจำเป็นพระเจ้าข้า ที่จะต้องทำเช่นนั้น เพราะชีวิตของเด็กย่อมสำคัญกว่าแผลที่จะเกิดจากกระเบื้องเป็นต้น” ราชกุมารทูลตอบ

พระองค์จึงรับสั่งว่า “ดูก่อนราชกุมาร ตถาคตก็เช่นเดียวกัน ในบางคราวที่ต้องข่มคนที่ควรข่ม แม้จะต้องว่ากล่าวด้วยคำหยาบ ทั้งนี้เพราะมุ่งหวังความเจริญแก่บุคคลผู้นั้น เหมือนที่ราชกุมารยอมเสี่ยงให้เด็กเกิดแผลที่คอ เพื่อรักษาชีวิตของเด็กเอาไว้เวลานั้น”

ในที่สุดแห่งพระสูตรนี้ อภัยราชกุมารก็กลับมานับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ตามพระบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าพิมพิสาร

“ที่ว่านี่ไม่ได้หมายความว่า บางครั้งพระพุทธเจ้าก็รับสั่ง คำหยาบเหมือนกันหรือ?” เพื่อนผมถาม

“จะพูดอย่างนั้นก็ไม่ใช่เชิงนัก เพราะคำหยาบนั้นจะต้องเกิดจากเจตนาที่หยาบแต่เจตนาหยาบสำหรับพระพุทธเจ้านั้นไม่มี ในฐานะที่พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ก็จำเป็นต้องข่มคนที่ควรข่มด้วยพุทธอาณา เพื่อรักษาหมู่คณะให้เป็นไปในทางเจริญ เหมือนมารดาบิดาที่กล่าววาจาหยาบต่อบุตร เช่นพูดกับลูกที่ชอบเที่ยวว่าให้รถยนต์ทับตาย เป็นต้น ท่านเพียงแต่พูดไปเท่านั้นเองเพื่อความเจริญของลูก แต่เจตนาแล้วท่านไม่ต้องการให้ลูกของท่านถูกรถทับจริงอย่างปากว่า คำพูดทำนองนี้ ท่านจึงว่า เป็นคำไม่หยาบ จะอย่างไรก็ตาม ในด้านการปกครองหมู่คณะเป็นต้น คนจำเป็นจะต้องมีคำพูดที่แข็งกร้าว เพื่อปรามบุคคลบางคนในบางโอกาส ถึง

แม้ว่าพูดออกไปแล้วเขาจะไม่ชอบใจ แต่ถ้าเป็นเรื่องจริง มีประโยชน์
กาลเวลาสมควร ก็จำเป็นที่จะต้องพูดวาจาเช่นนั้น”

“เรื่องพระสูตรนี้ คุณเห็นเป็นความบกพร่องอย่างไรของท่าน
มหาวิระ ที่ทำให้คิดว่าท่านไม่เป็นสัมพัทฺธัญ หรือว่าเป็นพระอรหันต์
ตามความหมายของพระพุทธศาสนา” เพื่อนผมสอดขึ้น

“ประการแรกที่เราจะเห็นได้ง่ายๆ ก็คือ ท่านขาดปัจจุบัน-
นังสญาณ พระญาณที่เป็นปัจจุบัน คือท่านไม่ทราบเลยว่า
พระพุทธเจ้านั้นเป็นพระพุทธเจ้าจริงๆ และท่านขาดอนาคตังสญาณ
คือความรู้ในเรื่องกาลอนาคตว่า จากการผูกปัญหาของท่านให้อภัย
ราชกุมารไปถาม พระพุทธเจ้าจะทรงตอบว่าอย่างไร และที่สำคัญ
ท่านไม่ทราบเลยว่า จากการถามปัญหาในครั้งนี้ ท่านจะต้องขาด
สาวกที่สำคัญไปคนหนึ่ง นอกจากนั้นการถามปัญหาด้วยมุ้งจะ
จับผิดคนอื่นนั้น หาใช่ลักษณะของท่านที่หมดกิเลสแล้วไม่ เพราะยังมี
อาการคือการแข่งดีแข่งเด่นปรากฏอยู่”

“แล้วที่คุณว่า ท่านมหาวิระยังมีการเบียดเบียนคนอื่น โดย
เฉพาะพระพุทธเจ้านั้น มีเรื่องอะไรเป็นตัวอย่างในข้อนี้”

“อันที่จริงเรื่องนี้ ผมไม่ค่อยแน่ใจนักว่าจะเป็นการกระทำ
ของท่านหรือพวกของท่าน เนื่องจากในตำราท่านบอกว่า เป็นการ
กระทำของพวกเดียรฉัตร คำว่า เดียรฉัตร คำนี้ ตำราของเราดูเหมือน
จะหมายเอานักบวชนอกพระพุทธศาสนาทั้งหมด และมักจะเรียก
พวกของท่านมหาวิระว่า นิครนถ์ แต่จากการที่พวกเซนเรียกศาสดา
ของตนว่าเดียรฉัตร และจากการที่ผมอ่านพบในหนังสือเรื่องเกี่ยวกับ
อินเดียว่า ที่เมืองสาวัตถีเก่า ริมประตูเมืองมีวัดของเซน ซึ่งเป็น
สถานที่วางแผนทำลายพระพุทธเจ้าของพวกเดียรฉัตร จึงทำให้

ตัดสินใจได้ว่า ถึงแม้ท่านมหาวิระจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง แต่พวกศิษย์ของท่านคงมีส่วน และท่านเองก็น่าจะรู้ นั่นคือ เรื่องที่ส่งนางจิณฺจมาณวิกาไปแสดงกิริยาให้คนเห็นว่า ตนเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าในทางชู้สาว โดยให้นางทำที่ป็นว่าเดินเข้าไปในบริเวณวัดพระเชตะวันในตอนเย็น โดยเดินสวนกับคนที่กลับเข้าเมือง หลังจากไปพึ่งเทศน์ของพระพุทธเจ้า เวลาเช้าก็แกล้งเดินสวนกับคนที่ไปวัดพระเชตะวัน ทำที่เหมือนตอนกลางคืนนางนอนอยู่ในวัดพระเชตะวัน เมื่อใครถามนางก็แกล้งพูดเป็นนัยให้คนเขาสงสัยกัน

ในที่สุดเมื่อวันคืนล่วงไปๆ นางก็เอาผ้ามาพันท้องให้หนาขึ้นอยู่บ่อยๆ จนในที่สุดเอาท่อนไม้มาพันท้องเข้า เอาผ้าพันข้างนอก ทำที่ป็นท้องแก่จวนจะคลอดแล้ว เห็นเป็นโอกาสเหมาะก็เข้าไปหาพระพุทธเจ้าเลย เลือกโอกาสขณะคนฟังธรรมอยู่เต็มศาลาเสียด้วย เมื่อนางเข้าไปถึงก็เข้าไปยืนในท่ามกลางบริษัท ยกมือชี้ไปที่พระพักตร์พระพุทธเจ้า แล้วกล่าวว่า

“พระองค์นั้นดีแต่ประเล้าประโลม จนนางมีท้องมีไส้ขึ้นมาแล้ว ก็ไม่รู้จักจัดที่คลอดให้ หรือจะไม่จัดเองก็ควรบอกให้นาถบิณฑิก เศรษฐี หรือนางวิสาขา หรือพระเจ้าปเสนทิโกศล คนใดคนหนึ่งก็ได้จัด ปล่อยกันอย่างนี้จะให้นางทำอย่างไร”

พระพุทธเจ้าทรงหยุดพระธรรมเทศนากลางคัน พร้อมกับรับสั่งว่า “ดูก่อนน้องหญิง เรื่องนี้เรากับเธอเท่านั้นที่ทราบว่าเป็นจริงเป็นอย่างไร”

“ก็แม่สี เมื่อเราร่วมเส่นหากัน เราก็อู่กันสองคน คนอื่นใครเขาจะมาทราบความจริงไปยิ่งกว่าเรา” นางตอบรับคล้ายกับว่า พระพุทธเจ้าทรงจำนนต่อนางแล้ว

ตอนนี้ตำราบอกว่า พระอินทร์เห็นท่าไม่ได้เรื่อง จึงสั่งให้เหล่า เทวบุตร ๔ ตน ปลอมเป็นหนู เข้าไปกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้ให้ขาด ท่อนไม้ตกลงมาบนหลังเท้าของนางเป็นบาดแผลไป พุทธบริษัทเห็น เช่นนั้นก็ทราบความจริงว่าอะไรเป็นอะไร ต่างคนต่างช่วยเอาท่อนไม้ ก้อนอิฐ ขว้างปา นางหนีไปพอละเลยพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าก็ ถูกธรณีสูบตกนรกไปตามระเบียบ”

“คุณเชื่อไหมว่า เทวบุตรปลอมเป็นหนูเข้าไปกัดเชือกที่รัด ท้องนาง หรือมีความเห็นอย่างไร?” เพื่อนผมถาม

“อันที่จริงผมเห็นว่าตอนนี้เทวดาไม่น่าเกี่ยวก็ได้ เพราะนาง วางแผนมานานหลายเดือน มาได้ยินพระดำรัสของพระพุทธเจ้า เช่นนั้น นางคิดว่าพระพุทธเจ้ายอมรับคงดีใจเต็มแรงเต็มกาไปตาม เรื่องของคนบาป เชือกคงรัดไว้ไม่แน่นพอ ประกอบกับไม้หนัก จึง หลุดลงมา น่าจะเป็นอย่างนั้นมากกว่า”

“แล้วเรื่องธรณีสูบล่ะเชื่อไหม?”

“ผมเชื่อ เพราะท่านกล่าวไว้เพียง ๕ คนเท่านั้น ที่ถูกธรณีสูบ”

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จิตสำคัญกว่ากายใช้หรือไม่

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม ยังคงเป็นเรื่องท่านมหาวีระ หรือนิครนนาฏบุตรอยู่ ในตอนกลางของจดหมาย ผมได้ให้ข้อสันนิษฐานแก่เพื่อนสองข้อ ตามความเข้าใจของผมที่ว่า ท่านนิครนถ์ไม่เป็นพระอรหันต์หรือบรรลุนิรวาณ ตามความหมายของทางพระพุทธศาสนา ฉบับนี้เห็นจะขอพูดเรื่องท่านนิครนถ์อีกครั้ง เพราะผมตำหนิต่านไว้หลายประการด้วย จึงมีความจำเป็นจะต้องหาหลักฐานมาสนับสนุนความเห็นนั้นของผมต่อไป

ตามที่ผมกล่าวไว้ว่า ท่านนิครนถ์ยังคงหวั่นไหวต่ออิฏฐารมณและอนิฏฐารมณอยู่ซึ่งลักษณะเหล่านี้ห้ามแก่ท่านผู้เป็นสัตบุรุษไม่ในทำนองเดียวกันจากเรื่องที่จะเล่าประกอบความเห็นต่อไป เราจะพบว่า ท่านยังมีลักษณะแข็งดีและโมหะมากพอสมควรทีเดียว เรื่องมีโดยย่อว่า ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้ากับสาวก และท่านมหาวีระกับสาวก เกิดมาพัวพันกันคนละฟากป่า แถวๆ เมืองนาลันทา เพราะท่านมหาวีระมีลูกศิษย์คนสำคัญคืออุบาลีคฤหบดีอยู่ในเมืองนั้น ดังที่ผมเคยบอกมาแล้วว่า ไม่เคยพบปภกรณ์อะไรที่แสดงว่า ศาสดาทั้งสองท่านนี้เจอกันจริงๆ การมาพัวพันกันคนละฟากป่านี้อาจจะถือได้ว่าเป็นการเข้าใกล้กันมากทีเดียว เพราะพบในที่อื่นมีแต่ท่าน นิครนถ์ส่งศิษย์ไปถามปัญหาแก่พระพุทธเจ้า ส่วนตัวท่านเองพักอยู่ในที่ไกลแทบทั้งนั้น

รุ่งเช้าของคืนที่ศาสดาทั้งสองไปพักอยู่ใกล้กันนั่นเอง สาวกของท่านมหาวีระรูปหนึ่งชื่อ ทีฆตปัสสิน ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านองต้องการจะเยี่ยมเยียนหรือดูลาดเลาอะไรท่านองนั้น เมื่อ
ที่ฆตปัสลินเข้าไปเฝ้าแล้วก็สนทนากันพอสมควร พระพุทธเจ้ามี
รับสั่งถามที่ฆตปัสลินว่า

“ดูก่อนที่ฆตปัสลิน นิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาของท่าน
ได้กล่าวบัญญัติกรรมไว้กี่อย่าง?”

“ท่านนิครนถ์บัญญัติไว้สามอย่าง แต่หาเรียกว่ากรรมไม่
ท่านเรียกว่าทัณฑ์ พระเจ้าข้า” ที่ฆตปัสลินทูลตอบพระพุทธเจ้า

“ก็ทัณฑ์ทั้งสามประการนั้นมีอะไรบ้าง?”

“มีกายทัณฑ์ วจีทัณฑ์ มโนทัณฑ์ พระเจ้าข้า”

“ในทัณฑ์ทั้งสามอย่างนั้น ท่านนิครนถ์บัญญัติว่า ทัณฑ์ข้อ
ไหนมีโทษมากที่สุด” พระพุทธเจ้ารับสั่งถามต่อไป

“ท่านนิครนถ์บัญญัติว่าในทัณฑ์ทั้งสามอย่างนั้น กายทัณฑ์
ชื่อว่าเป็นทัณฑ์ที่มีโทษมากที่สุด พระเจ้าข้า”

“ท่านแน่ใจหรือว่านิครนถ์กล่าวว่ากายทัณฑ์มีโทษมากที่สุด?”

“แน่ใจพระเจ้าข้า” ที่ฆตปัสลินทูลตอบ

พระพุทธองค์จึงขอให้ที่ฆตปัสลินยืนยันคำกล่าวของตนถึง
สามครั้ง ซึ่งที่ฆตปัสลินก็ได้กล่าวยืนยันโดยท่านองนั้น

เสร็จแล้วเขาถามพระพุทธเจ้าว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็
พระองค์เล่าทรงบัญญัติทัณฑ์ไว้กี่ประการ พระเจ้าข้า”

“ดูก่อนที่ฆตปัสลิน ตถาคตกล่าวกรรมไว้ ๓ ประการ หา
เรียกว่าทัณฑ์ไม่ คือ ตถาคตบัญญัติกรรมสามประการ ได้แก่ กายกรรม
วจีกรรม และมโนกรรม”

“ในกรรมทั้งสามประการนั้น พระองค์บัญญัติว่า กรรมอะไรมี
โทษมาก กรรมอะไรมีโทษน้อย”

“เรากล่าวว่า มโนกรรมเป็นกรรมที่มีโทษมากที่สุด และเป็นกรรมที่หนักที่สุดในบรรดากรรมทั้งสามประการนั้น”

ที่มตบัสลินขอให้พระพุทธเจ้าทรงยืนยันพระพุทธดำรัสนั้นถึงสามครั้ง และพระพุทธองค์ก็ทรงยืนยันโดยทำนองที่กล่าวแล้ว

ที่มตบัสลินฟังแล้วไม่คัดค้านและไม่อนุโมทนา หรือเห็นด้วยแต่ประการใด ลุกขึ้นจากอาสนะของตน ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วหลีกไป เมื่อที่มตบัสลินออกจากสำนักของพระพุทธเจ้า ก็มุ่งหน้าไปหาท่านนิครนถ์ผู้เป็นศาสดาของตน เล่าความที่ตนไปสนทนากับพระพุทธเจ้า และเล่าถึงเรื่องที่ได้ตอบกันมาให้ฟังทั้งหมด

ท่านนิครนถ์เมื่อได้ฟังแล้ว ก็กล่าวหาว่าพระพุทธเจ้ารับสั่งผิด มีความเห็นผิด กายต้องสำคัญกว่าใจ สมควรที่จะแก้ความเห็นผิดของพระพุทธเจ้าเสียใหม่ ก็ในสำนักของท่านนิครนถ์ในขณะนั้นอุบาลีคฤหบดีได้มาเฝ้าศาสดาของตนอยู่ด้วย จึงขอรับอาสาว่าตนกับบริวารจะไปสำนักของพระพุทธเจ้า และจะแก้ความเห็นผิดของพระพุทธเจ้าให้ได้

ท่านนิครนถ์กล่าวว่า “สาธุอุบาลี ท่านเป็นผู้สมควรที่จะแก้ความเห็นผิดของพระสมณโคดม เราไม่เห็นคนอื่นนอกจากท่าน ขอให้ท่านไปสู่สำนักของพระสมณโคดมเถิด แล้วกล่าวแก้ความเห็นผิดของท่านเสีย”

ที่มตบัสลินเห็นท่าไม่ได้การ จึงกล่าวว่า “ขอท่านอย่าได้ส่งอุบาลีไปเลย เพราะพระสมณโคดมทรงมีอาวัฏฏนีมายา คือมายาที่สามารถกลับใจคนได้ การส่งอุบาลีไปนั้น แทนที่จะไปแก้ความเห็นผิดของพระสมณโคดม อุบาลีจะถูกอาวัฏฏนีมายาของพระสมณโคดม กลับใจ กลายเป็นศิษย์ของท่านไปเท่านั้นเอง”

ท่านนิครนถ์จึงกล่าวว่า “เธอจงหยุดเถิดที่ฆตปัสลิน พระสมณโคดม หรือจะสามารกลับใจอุบาสิให้เป็นสาวกของท่านได้ มีแต่อุบาสิจะกลับใจพระสมณโคดมให้กลับเป็นสาวกของตนไม่ว่า”

ที่ฆตปัสลินพยายามห้ามปรามถึงสามครั้ง นิครนถ์ก็กล่าวโดยทำนองนั้นถึงสามครั้งเหมือนกัน เป็นอันว่าท่านไม่ยอม ต้องให้อุบาสิศิษย์คนโปรดของท่านไปกลับใจพระพุทธเจ้าให้ได้เมื่อเป็นเช่นนี้ อุบาสิคฤหบดีก็ได้ไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบริวารของตน

เมื่อไปถึงสำนักของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ถวายอภิวัตตามควร แก่ฐานะจึงทูลถามพระพุทธเจ้าโดยนัยที่ที่ฆตปัสลินได้ทูลถามมาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงตอบโดยทำนองเดียวกัน เมื่ออุบาสิคฤหบดียืนยันว่า กายมีความสำคัญกว่าจิต กรรมที่ทำทางกายมีโทษกว่าทางจิต ตามที่ตนได้ศึกษามา

พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งถามว่า “เดียรถีย์นั้นห้ามน้ำเย็นจะดื่มแต่น้ำร้อน สมมติว่ามีนักบวชเดียรถีย์คนหนึ่งป่วยลง แสลงต่อน้ำร้อน แต่ก็ถือเคร่งครัดไม่ยอมดื่มน้ำเย็นจนต้องตายไปในที่สุด นักบวชผู้นั้นเมื่อตายไปแล้ว นิครนถ์ถือว่าไปบังเกิดที่ไหน?”

อุบาสิทูลตอบว่า “ไปบังเกิดในเทวโลก เพราะจิตมันคงในหลักกรรมของตน” พระพุทธเจ้าทรงย้อนว่า “นี่ก็เป็นกรแสดงว่าจิตสำคัญกว่ากาย” แต่อุบาสิก็ยังยืนยันตามความเห็นเดิมของตนอยู่

พระพุทธองค์จึงรับสั่งถามโดยอุปมาว่า

“สมมติว่ามีคนแข็งแรงมากคนหนึ่ง มาบอกว่าเขาจะฆ่าคนให้หมดเมืองนาลันทา อุบาสิคิดว่าเขาจะทำได้ไหม?”

“อย่าว่าแต่คนแข็งแรงเพียงคนเดียวเลย แม้มีคนเช่นนั้นสัก ๕๐ คนก็ไม่สามารถจะฆ่าคนให้หมดเมืองนาลันทาได้” อุบาสิทูลตอบ

พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งถามว่า

“สมมติว่ามีฤๅษีคนหนึ่งที่มีความชำนาญทางจิตมากกล่าวว่าจะประหารคนให้หมดเมือง นาลันทา ด้วยการประทุษร้ายทางจิต คือฆ่าด้วยอำนาจจิตของตน อุบาสีคิดว่าฤๅษีคนนั้นจะทำได้ตามที่พูดไหม?”

“อย่าว่าแต่เมืองนาลันทาเมืองเดียวเลย ต่อให้สัก ๕๐ เมือง ถ้าฤๅษีผู้มีฤทธิ์ต้องการจะทำลาย ย่อมสามารถทำได้ตามความปรารถนา” อุบาสีทูลตอบ

พระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งย้ำว่า “นี่ย่อมเป็นการแสดงว่าจิตสำคัญกว่ากาย ใช่หรือไม่?”

อุบาสียังคงยืนยันตามความเห็นเดิมของตนว่า ถึงอย่างนั้น กายย่อมสำคัญกว่าจิต

พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งถามว่า “เคยทราบความเป็นมาของป่าทันทกะ กาลิงคะเป็นต้นมาบ้างไหม?” อุบาสีทูลตอบว่า “เคยทราบมาเหมือนกัน” จึงรับสั่งถามต่อไปว่า “ป่าเหล่านี้เมื่อก่อนเป็นอะไร และทำไมจึงกลายเป็นป่าในปัจจุบัน?”

อุบาสีทูลตอบว่า “ป่าเหล่านั้นเดิมที่เคยเป็นเมืองใหญ่ แต่เพราะอาศัยการประทุษร้ายทางจิตของฤๅษี เมืองจึงกลายเป็นป่าไปในที่สุด”

พระพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งว่า “นี่ไม่เป็นการแสดงว่า จิตสำคัญกว่ากายอีกหรือ?”

อุบาสีคฤหบดีจึงทูลตามความสัตย์ว่า เขาเชื่อพระองค์ตั้งแต่อุปมาข้อแรกแล้วแต่ยังคงคัดค้านอยู่ เพราะต้องการจะฟังอุปมา

โดยพิสดารเท่านั้นเอง กล่าวแล้วก็ลุกขึ้นทำผ้าห่มเฉวียงป่า
ประกาศตนถึงพระรัตนตรัยถึง ๓ ครั้ง

แทนที่จะดีพระทัยที่ได้คนสำคัญเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้ากลับ
ทรงเตือนให้อุบาลีคิดเสียให้ดี เพราะเขาเป็นคนสำคัญ และ เป็น
ศิษย์ที่สำคัญของนิครนนาฏบุตร อย่าด่วนตัดสินใจ

อุบาลีจึงกราบทูลว่า จากพระพุทธดำรัสนี้ ทำให้เขายิ่งเลื่อม
ใสในพระพุทธองค์มากยิ่งขึ้น เพราะถ้าเป็นนักบวชคนอื่น เมื่อทราบ
ว่าตนมานับถือและปฏิบัติญาณตนถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ
คงจะดีใจป่าวประกาศไปทั่วเมืองนาลันทา แต่พระองค์นอกจาก
ไม่ทรงทำอย่างนั้นแล้ว ยังกลับมาห้ามและขอร้องให้เขาคิดเสียใหม่
ด้วย ดังนั้น จึงทำให้อุบาลีเลื่อมใสยิ่งขึ้น ว่าแล้วก็ประกาศตนถึง
พระรัตนตรัยอีก ๓ ครั้ง

เมื่อพระพุทธองค์เห็นว่าเขาเป็นคนที่มีความศรัทธาเป็นอจลศรัทธา
คือไม่หวั่นไหวจริงๆ ทำให้ทรงห่วงใยต่อนิครนนาฏบุตรและสาวก
เพราะท่านเหล่านั้นได้อาศัยอุบาลีเลี้ยงดูอยู่ จึงรับสั่งกับอุบาลีว่า

“ดูก่อนอุบาลี เธอเป็นที่พึ่งพำนักของนิครนถ์ทั้งหลาย ดังนั้น
ถึงแม้เธอจะมาเป็นสาวกของเรา ก็ขอให้ช่วยเลี้ยงดูนิครนถ์เหล่านั้น
ต่อไป อย่าให้เขาลำบาก”

อุบาลีประกาศความเลื่อมใสของตนอีกครั้ง แล้วกราบทูลว่า
ข้อนี้น่าจะทำตามความพอใจของตน เสร็จแล้วก็กราบทูลลา
พระพุทธเจ้ากลับไปสู่บ้านของตนพร้อมด้วยบริวาร ไปถึงก็สั่งนาย
ประตูบ้านที่เดียวว่า นับต่อแต่นี้ไป บ้านท่านเปิดประตูสำหรับ
พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ แต่ปิดประตูสำหรับเหล่านิครนถ์
ทั้งหลาย ถ้าพวกนิครนถ์เขามาต้องการอาหาร เธอจงให้เขารออยู่

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

ข้างนอก แล้วเข้าไปจัดอาหารมาให้ แต่อย่าปล่อยให้พวกเขาเข้าไป
ข้างในบ้าน ซึ่งนายประตูบอกว่าจะทำตามคำสั่งทุกประการ

ฝ่ายที่ฆตป์สสินนั้นมั่นใจมาแต่แรกแล้วว่า อุบาสีต้องถูก
อาวิฏฐนีมายาของพระพุทธเจ้าแน่ จึงคอยสืบความเคลื่อนไหวอยู่
เมื่อทราบเรื่องราวทั้งปวงแล้ว ก็ไปสูบ้านของอุบาสี แต่นายประตูไม่
ยอมให้เข้าไป ทั้งบอกว่าถ้าต้องการอาหารก็ให้รออยู่ข้างนอก เขาจะ
ไปนำมาให้

ที่ฆตป์สสินบอกว่า ท่านหาได้มาเพื่อต้องการอาหารไม่ แต่
มาเพื่อทราบความจริงบางอย่างเท่านั้น ว่าแล้วก็กลับไปสูสำนัก
ของนิครนถ์ บอกเรื่องราวทั้งปวงตามที่ทราบและพบเห็นมา แต่
นิครนถนาฏบุตรหาเชื่อไม่ ที่ฆตป์สสินจึงบอกให้ท่านไปดูด้วยตนเอง
เมื่อท่านมาถึงนายประตูก็ไม่ให้เข้าไปเช่นเคย ท่านต้องขอร้องให้
นายประตูไปบอกอุบาสีว่า ท่านต้องการพบพูดจาอะไรสักเล็กน้อย
นายประตูจึงไปบอกอุบาสีคฤหบดีให้ทราบ อุบาสีก็ตกลงให้พบที่
ศาลาโถง พร้อมกับสั่งให้ปลาดอาสาณะไว้แล้วตนก็ไปนั่งรออยู่บน
อาสาณะที่สูงกว่า ท่านนิครนถ์มาถึงเห็นกิริยาของอุบาสีเช่นนั้น
พร้อมกับได้ยินอุบาสีบอกว่า ถ้าต้องการจะนั่งขอให้นั่งตามสบาย
ซึ่งทำให้ท่านน้อยใจมาก จนถึงกับถามอุบาสีว่าเป็นอะไร ท่านเป็น
บ้าไปแล้วหรือ บอกเราว่าจะไปกลับใจพระสมณโคดม แต่กลับไป
ให้พระสมณโคดมกลับใจเสียได้ นี่คงจะโดนอาวิฏฐนีมายาเข้าแล้วซี

อุบาสีก็บอกว่า อาวิฏฐนีมายาของพระพุทธเจ้านั้นดีเหลือเกิน
เพราะกล่าวของจริงตามความจริง ท่านเองอยากจะให้คนเป็น
จำนวนมากถูกอาวิฏฐนีมายาเสียทั้งหมด จะได้ทราบความจริง
อย่างถูกต้องเสียที

ท่านนิครนถ์เห็นท่าไม่ได้การ จึงพยายามอ่อนน้อมว่า อย่าได้เลิกนับถือท่านเสียเลย เพราะใครๆ เขาก็ทราบกันว่า อุบาลีเป็นศิษย์ของท่าน ถ้าอุบาลีทำเช่นนี้ต่อไปจะบอกคนอื่นเขาว่าเป็นศิษย์ของใครเล่า?

อุบาลีจึงลุกขึ้นทำผ้าห่มเฉวียงป่า ประนมมือไปทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ กล่าวพรรณนาพระพุทธคุณถึงร้อยบท นับได้ว่าเป็นการพรรณนาพระพุทธคุณที่ยาวมากแห่งหนึ่ง การกระทำของท่านอุบาลีคฤหบดีนั้น เป็นการสร้างความเจ็บใจให้แก่ท่านนิครนถ์นาฏบุตรมาก

ตามที่ได้สังเกตมานักบวชสมัยนั้น เว้นพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายเสียแล้ว ไม่มีอะไรที่จะสร้างความเจ็บใจให้ท่าน ยิ่งไปกว่าการที่คนของตนไปกล่าวสรรเสริญนักบวชคนอื่นต่อหน้าตน ทำให้เพลิงแห่งความริษยาและโทสะ ลุกฮือขึ้นจนไม่สามารถจะดับได้ และท่านเหล่านั้นมักจะแสดงปฏิกิริยารุนแรงตอบออกมา นิครนถ์นาฏบุตรก็เช่นกัน เมื่ออุบาลีคฤหบดีซึ่งเป็นศิษย์คนโปรด เป็นความหวังและเป็นที่พักพิงของท่านกับเหล่าสาวก มาพรรณนาพระพุทธคุณต่อหน้าตน และแสดงความไม่อาลัยไยดีต่อตนเลยเช่นนั้น ก็น้อยใจเสียใจเป็นกำลัง ในท้ายพระสูตรท่านบอกว่า เล่นเอาท่านนิครนถ์อาเจียนเป็นโลหิต และไปมรณภาพที่เมืองปาวา อันเป็นเมืองคู่กับกุสินารา ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน แต่ข้อนี้นักบวชในยุคหลังถือว่า ท่านนิครนถ์นิรฺวานที่ ปาวาปุรี อันอยู่ในแคว้นพิหารปัจจุบัน

การแสดงออกของท่านนิครนถ์ตามพระสูตรนี้ เป็นการยืนยันว่าท่านยังห่วงไหวต่ออนิฏฐาอารมณ์อยู่ ทั้งมีความริษยา

ความแข็งดี ความโกรธ ความน้อยใจ เยี่ยงสามัญชนอยู่ ผมจึงบอก
ว่าไม่เชื่อว่าท่านจะบรรลุนิพพานหรือนิรวาณ ตามความหมายของ
พระพุทธศาสนา

นอกจากนั้น ในอรรถกถาของเรายังได้เล่าถึงมูลเหตุที่ทำให้
พระพุทธเจ้าต้องแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่กรุงสาวัตถีนั้น ก็เนื่องมา
จากการทำทนาย เพื่อจะแข่งพระบารมีกับพระพุทธเจ้า ของเหล่า
เดียรถีย์ทั้งหลายนั่นเอง พอพวกนี้ทราบว่ พระพุทธเจ้าจะทรงแสดง
ปาฏิหาริย์ที่ต้นคันทามพฤกษ์ ยังอุตส่าห์จ้างคนให้โคนต้นมะม่วง
บริเวณกรุงสาวัตถีเสียหมดอีก เพื่อไม่ให้พระพุทธเจ้ามีต้นมะม่วง
ชื่อคันทามพฤกษ์สำหรับแสดงยมกปาฏิหาริย์ แต่ในที่สุดต้นไม้นั้น
ก็มีขึ้นจนได้ด้วยอำนาจพุทธานุภาพ และพวกเดียรถีย์ก็ต้องประสบ
ความพินาศอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการที่ตนไม่อาจจะแสดงปาฏิหาริย์
อะไรให้ชาวโลกเขานับถือได้

อนึ่ง ในการปรินิพพานของพระโมคคัลลานะที่ถ้ำกาฬศิลา
ข้างภูเขาสีลิลินั้น ก็เป็นฝีมือของเหล่าเดียรถีย์ ที่เห็นว่าพระเถระ
เป็นอุปสรรคในการเผยแพร่ศาสนาของตน เพราะท่านสามารถ
เที่ยวไปในสวรรค์-นรก พร้อมกับนำผลกรรมที่ทำให้คนเกิดในสวรรค์
และนรกมาแล้วให้ชาวโลกฟัง เป็นการนำคนเข้าหาพระพุทธศาสนา
ได้มาก พวกเขาคิดว่า ถ้าพระเถระนิพพานไปเสียแล้ว ชื่อว่าพวกตน
ได้ขจัดขวากหนามที่สำคัญออกไป จนในที่สุดเขาจ้างพวกโจรให้ไป
ฆ่าพระเถระถึง ๓ ครั้ง และสำเร็จตามความมุ่งหมายในที่สุด เพราะ
พระเถระพิจารณาเห็นผลกรรมในอดีตของท่าน จึงไม่หนียอมให้
พวกโจรทุบตีจนเข้าใจว่าท่านตายแล้วหนีไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แต่จะอย่างไรก็ตามคำว่าเดิยรถีย์นี้ ผมเองไม่แน่ว่าจะเป็นท่านนิครนนาฏบุตรเสียทั้งหมด เพราะคัมภีร์รุ่นอรรถกถาของเรา ท่านเรียกนักบวชนอกศาสนาว่าเดิยรถีย์ทั้งนั้น ถึงอย่างนั้นในเรื่องที่แสดงความเป็นคนมีกิเลสมากนั้น ท่านนิครนนาฏบุตรหรือมหาวิระ เข้าไปมีส่วนอยู่น้อยไม่ ถึงอย่างนั้นท่านก็เป็นคนควรแก่การยกย่องในฐานะศาสดาของศาสนาหนึ่ง เพราะช่วยคนให้ละความชั่วได้มากอยู่

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

วิธีบำรุงวัด

เพื่อนรัก

ผมได้พูดถึงท่านนิครนนาฏบุตรหรือมหาวีระ ศาสดาของศาสนาเชนมาพอสมควรแล้ว แต่ถ้าจะไม่กล่าวถึงวิธีนิรฺวณหรือนิพพานของท่านและของศิษย์ท่านแล้ว ดูเหมือนว่าเรื่องนี้จะขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง

ดังที่ผมเคยได้บอกมาแล้วว่า หลังจากนิรฺวณของท่านมหาวีระ นิครนถ์ได้แยกออกเป็นนิกายใหญ่ๆ ๒ นิกาย คือ เศวตามพร และทิมัมพร นิกายแรกลดหย่อนวินัยลงมาบางข้อ เช่น ให้พระในนิกายนี้หุงผ้าได้ โดยใช้ผ้าขาวเป็นผ้าหุง ส่วนนิกายที่สองนั้นถือเคร่งครัดตามแบบฉบับ คือหุงทิศ ได้แก่มิหุงอะไรเลย

ปัจจุบันนี้เราสามารถพบท่านเหล่านี้ได้ในที่บางแห่ง โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนาของเขา นักบวชเปลือยเหล่านี้จะเดินแถวไปตามถนนเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา เป็นการระลึกถึงศาสดาของตน แต่เป็นการเดินที่มีระเบียบ ถ้าเราจะมองข้ามความเปลือยของท่านเหล่านั้น ให้เป็นเรื่องของศรัทธาและความเคร่งครัดในศาสนาแล้ว ออกจะเป็นภาพที่น่าดูพอสมควรเหมือนกัน แต่เรื่องนี้เราจะเอาความรู้สึกของชาวพุทธเราเข้ามาจับออกจะยาก เพราะแต่ละศาสนามีลัทธิ ธรรมเนียม ความนิยม การศึกษาอบรมอันเป็นภูมิหลังแตกต่างกัน

แต่ถ้าเรามองข้ามความบกพร่องเหล่านั้นไปแล้ว จะพบภาพที่ตัดกันอย่างน่าดูทีเดียว ในขณะที่นักบวชเดินเปลือยกายไปตามถนน ลูกศิษย์แต่งชุดใหญ่เดินตามหลังด้วยความเคารพและศรัทธาต่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระของตน ซึ่งเป็นกรกระทำด้วยความรู้สึกจริงๆ และท่านที่เปลือย
ท่านก็มั่นใจของท่านว่า ด้วยการกระทำเช่นที่พวกท่านทำนี้แหละ
ยอมได้ชื่อว่า เป็นผู้หมดสิ้นแล้วจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวง อย่างว่าแต่
ราคาภิเลสเลย แม้แต่ผ้าที่จะนุ่งห่มก็ไม่ยินดี พวกท่านเหล่านั้นไม่
คำนึงถึงความหนาว ร้อนของธรรมชาติ นี้จัดเป็นพลังของศรัทธาให้
เป็นไป ออกจะเข้าที่คืออยู่สำหรับพวกท่าน แต่สำหรับพวกเราเป็นอีก
เรื่องหนึ่ง

การเข้านิรฺวณของพวกท่านเหล่านี้ มีการปลงอายุสังขาร
เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าเหมือนกัน แต่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัน
นิพพาน ส่วนพวกเช่นท่านกำหนดสถานที่นิรฺวณ โดยมีการ
ประกาศเป็นการล่วงหน้าว่า นักบวชชื่อนั้นชื่อนี้ จะไปนิรฺวณใน
สถานที่นั้นที่นี้ สร้างความสนใจแก่ศาสนิกในศาสนาของเขาได้เป็น
อย่างมาก เมื่อท่านกำหนดสถานที่แล้ว ท่านก็ออกเดินทางพร้อม
ด้วยศิษย์มากน้อยตามฐานะของแต่ละท่าน เมื่อไปถึงสถานที่ที่
กำหนดแล้ว ท่านก็ทำพิธีนิรฺวณของท่าน โดยวิธีที่ออกจะง่ายแต่
ทรมานสักหน่อย คือเริ่มอดข้าวอดน้ำจนยอมตายไปเองเพราะอด
อาหาร ถ้าทำได้อย่างนี้หรือตายด้วยอาการอย่างนี้ ก็เป็นนิรฺวณ
ของท่านแล้ว ฟังดูก็แปลกดีเหมือนกัน

คนที่ไปเที่ยวอินเดียจะพบว่า วัดของเซนส่วนมากจะตั้งอยู่
บนที่สูง เช่นบนภูเขา แต่ที่ตั้งบนพื้นราบก็มีเหมือนกัน แต่ละวัดส่วน
มากแล้วต้องเคยมีท่านที่บรรลุมานิรฺวณกันแล้วทั้งนั้น ท่านที่นิ
รฺวณเหล่านั้นจะเป็นที่รู้จักชื่นใจของศาสนิก เพราะเขาถือว่าท่าน
เป็นผู้ถึงโมกษะดังเคยกล่าวมาแล้ว ถ้านิรฺวณแบบนั้น เหมือนกับ
ของพระพุทธศาสนาก็น่าสนใจอยู่ แต่จะนิพพานจริงหรือ?

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ข้อนี้ตามความเป็นจริงแล้ว เราควรยกให้เป็นปัจจุตัต คือ เป็นที่รู้จักเฉพาะตัว แต่ที่ผมอ้างเหตุผลต่างๆ มาปฏิเสธนั้น ผมก็ปฏิเสธแต่นิพพานในความหมายของพระพุทธศาสนาเท่านั้น ส่วนตามความหมายของเซนเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะถ้าเราอ่านเรื่องทิวฎี ๖๒ ประการในพรหมชาลสูตรแล้ว เราจะพบความจริงข้อหนึ่งว่า ท่านที่บรรลุฌานสมาบัติ ในขั้นที่ต่ำกว่าอริยมรรค อริยผลของพระพุทธศาสนานั้น ท่านเข้าใจว่าท่านและพวกสาวกถ้วนแล้วแต่บรรลุนิพพานทั้งนั้น ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วทิวฎีของนักบวชในสมัยพุทธกาลจะมีมากมายถึง ๖๒ หรือ

พวกเรา ผมหมายถึงผมและพรรคพวกที่ไปจากเมืองไทย อาศัยพักอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น พวกเราไปถึงอินเดียเวลา ๙.๔๕ กว่าที่จะเสร็จธุระที่สถานีก็ลี้กัตตา เวลาก็เลยไปมากอยู่ เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. พวกเราก็ต้องออกจากวัดเพื่อเตรียมตัวเดินทางต่อไปเมืองพาราณสีโดยขบวนรถไฟปัญจาปแมล์

เนื่องจากตอนเราเข้าไปพักใหม่ๆ นั้น ทางวัดได้ให้เจ้าหน้าที่นำหนังสือมาให้ดู เป็นหนังสือบอกรายนามท่านผู้บริจาคบำรุงวัด เพราะวัดมีความต้องการที่จะซื้อที่ดินเพิ่มอีก ผมบอกมาแล้วว่า วัดมีอาคารเพียงหลังเดียว ทำเป็นรูปตัวแอลสูง ๒ ชั้น อันที่จริง ๓ ชั้น เผลอไปอย่างไรไม่ทราบจึงบอกว่า ๒ ชั้นไปได้ ด้านหน้าอาคารมีโรงถ้าเทียบของเราน่าจะได้แก่ศาลาการเปรียญ โดยท่านเจ้าอาวาสให้ใช้เป็นโรงเรียนสำหรับสอนเด็กเล็กๆ กับเป็นที่ประชุมฟังธรรมของชาวพุทธ ซึ่งวันที่ผมไปพัก ได้เห็นทั้งอาคารหลังนั้นทำหน้าที่เป็นโรงเรียน และศาลาฟังธรรมในตอนเย็น ก่อนที่เราจะออกจากวัด การที่ทางวัดนำหนังสือไปให้ดูนั้น เป็นทำนองบอกบุญโดยทางอ้อม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กับท่านที่มาพัก ไม่ว่าจะเป็นค้างคืนหรือชั่วระยะเวลาเพียงเล็กน้อย ก็ตาม ทางวัดไม่ได้บังคับว่าต้องจ่ายเท่านั้นเท่านี้ แต่ให้ขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้ที่เข้าไปพัก โดยเฉพาะคนไทยที่บริจาคคนั้น ทางวัดขีดเส้นแดงให้ดูชัดเจนมาก และเห็นบริจาคนคนละหลายรูปอยู่ ท่านขีดเส้นแดงมาให้เราเอาเป็นตัวอย่าง หรือให้บำเพ็ญปิดตานุโมทนาแม้ก็ไม่ทราบได้ แต่สรุปแล้วว่า พวกเราในฐานะที่เข้าไปพักวัดเขาสมควรช่วยบริจาคนบ้าง ซึ่งเมื่อปรึกษาดกกลงกันแล้ว ทุกคนก็ยินดีที่จะบริจาคตามธรรมเนียมที่คนอื่น ๆ เขาเคยทำมาแล้ว พวกเราที่เป็นพระบางรูปยังใจดี ขนาดบริจาคนจิ๋วเนื้อดีถวายเป็นเจ้าอาวาสเสียด้วยคนไทยเราใจดีอย่างนี้เอง

จากการกระทำของวัดเบงคอลลนี้ ทำให้เราเข้าใจถึงความเป็นจริงของวัดพุทธทั่วไปในอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นพม่า ลังกา อินเดีย หรือกระทั่งวัดไทยก็ตาม จะพบว่านอกจากที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว ทางวัดจะมีอาคารสำหรับต้อนรับนักจาริกแสวงบุญ โดยได้รับการบริจาคบำรุงวัดจากการให้พักนั้น มากบ้างน้อยบ้างตามควรแก่กรณี แต่เรื่องที่พักแล้วจะไม่จ่ายเลยคงจะไม่มี เพราะคนชาติใดไปอินเดียส่วนมากแล้วจะไปพักวัดที่พระชาติตนอาศัยอยู่ เช่นชาวพม่าก็ไปพักวัดพม่าเป็นต้น แต่คนไทยและพระไทยเรานั้น เนื่องจากวัดไทยมีแห่งเดียวที่พุทธคยา การพักจึงต้องอาศัยวัดของชาติต่างๆ และสมาคมมหาโพธิ์ ซึ่งสมาคมนี้ก็ดำเนินกิจการเกี่ยวกับที่พักคล้ายกับวัดเหมือนกัน แต่บางแห่งก็มีค่าที่พักเป็นรายห้องไปเลย ถึงอย่างนั้นค่าที่พักก็ถูกกว่าโรงแรมมากทีเดียว

คุณอาจจะสงสัยว่าผมคิดอย่างไรบ้าง ที่ต้องมาจ่ายค่าที่พักคล้ายๆ กับโรงแรมเช่นนี้ ถึงแม้จะเป็นรูปบริจาคนก็ตาม สำหรับผม

เองนั้นเป็นคนมองโลกออกจะไม่ค่อยเหมือนกันใครนั่น คือผมมักจะ ตัดสินเรื่องราวต่างๆ โดยอาศัยกาลและเทศะเป็นสำคัญจริงๆ แล้ว การกระทำเช่นนั้น ถ้าเราเอาความรู้สึกของคนไทยที่อยู่ในเมืองไทย คำนึงกับจารีตประเพณีของไทย อาจจะรู้สึกว่าพระท่านทำไม่ค่อย สดวกนัก โดยเฉพาะการจัดให้มีที่พักสำหรับนักแสวงบุญและคนทั่วไป แล้วขอรับการบริจาคจากท่านผู้มาพักเหล่านั้น แต่ถ้าเราตัดความรู้สึกอันเกิดจากความเคยชินของเราออกไปแล้ว จะเกิดความเห็นใจ ในท่านเหล่านั้น และการกระทำของท่าน ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร?

๑. เพราะความจำเป็นในด้านปัจจัย ๔ บังคับให้พระต้องช่วย ตัวเองในลักษณะนั้น ซึ่งเราจะหาวิธีที่ดีกว่านี้ได้ยากมาก เนื่องจาก พระต้องอยู่ต้องกินเช่นเดียวกับคนทั่วไป

๒. จำนวนของชาวพุทธมีไม่มากพอ ที่จะให้การอุปถัมภ์ใน ด้านการขบฉันและด้านอื่นๆ เมื่อพระปรารธนาจะอยู่ก็ต้องหาวิธี ช่วยตนเองและวัด ในวิสัยที่ท่านนึกว่าไม่น่าเกลียดจนเกินไป

๓. คนที่เข้าไปพัก ถ้าทำใจให้เป็นกุศล จะได้ชื่อว่าทำบุญกับ พระศาสนา ด้วยการบำรุงวัดตามวัตถุประสงค์ของวัด

อย่างในกรณีวัดเบญจมคโธล ผมคิดว่าทางวัดคงไม่นำเงินเหล่านี้นั้นไปซื้อที่ดินอย่างเดียว เพราะตามที่ดินนั้นกว้างยาวไม่กี่ ตอราวาหรอก ทั้งมีอาคารเก่าหลังหนึ่งซึ่งพังไปแล้วปลูกอยู่ด้วย แต่เพราะความจำเป็นในด้านต่างๆ ดังกล่าว ทางวัดน่าจะนำรายได้ จากการบริจาคคนนั้นแหละบำรุงวัดและพระสงฆ์ในด้านปัจจัย ๔ ด้วย เพราะจะคอยให้คนมานิมนต์ไปสวดมนต์ฉันเพล อย่างที่พระในเมือง ไทยปฏิบัติกันนั้น เห็นว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก สมมติว่าจะมีก็ คงนานๆ ครั้ง

แต่พระที่วัดนั้นและวัดชาติอื่นๆ ในอินเดีย จำเป็นจะต้องทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นงานที่ทำได้ยากมาก เรื่องนี้คุณเองก็เคยไปอินเดียมาแล้วคงจะทราบดี ผมเคยได้ยินท่านผู้หนึ่งปาฐกถาที่พุทธสมาคมว่า “การที่จะนำพระพุทธศาสนาให้ไปประดิษฐานมั่นคงในอินเดียต่อไปนั้น ผู้ที่ไปเผยแผ่จะต้องเหาะไป” ถ้าเพียงแต่ขึ้นเครื่องบินไปเห็นจะยาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเหตุผลหลายประการ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเราเป็นศาสนาแห่งการช่วยตัวเองด้วยแล้ว ออกจะเป็นการยากที่จะทำให้แขกที่ซบอาศัยอ่อนวอนอำนาจเบื่องบนให้ช่วย รับไปนับถือและปฏิบัติตาม นอกจากท่านผู้นั้นจะเป็นปัญญาชน ที่นับถือศาสนาด้วยการอาศัยปัญญาและเหตุผลเท่านั้น

ดังนั้น งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอินเดีย จึงก้าวไปได้ช้ามาก จนดูคล้ายๆ กับว่ากำลังหยุดอยู่กับที่ ทั้งๆ ที่มีวัดอยู่มากพอสมควร โดยเฉพาะมีสมาคมมหาโพธิ์ซึ่งมีเป้าหมายในการทำงานนี้ โดยเฉพาะ พระบางชาติในอินเดียที่อยู่เฝ้าวัดไปวันๆ จึงมีอยู่ไม่น้อยเลย เพราะทำงานไม่ได้ผล

เมื่องานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำกันไม่ค่อยได้ผลตามสมควร เป็นเหตุให้คนนับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีน้อยอยู่แล้วเพิ่มขึ้นด้วยความลำบาก เหตุนี้พระจำเป็นจะต้องหาทางช่วยตนเอง เพื่อความอยู่รอดของตนเองและของวัด ซึ่งท่านจะต้องรับผิดชอบอยู่ เพราะการจะให้คนอินเดียดักบาตรนั้นออกจะเป็นการยากอยู่ เนื่องจากมีคนนับถือน้อยดังกล่าวแล้ว วิธีที่พระจะรักษาตนเองให้อยู่รอดนั้น ไม่มีอะไรจะดีไปกว่าการพยายามสร้างอาคารขึ้นภายในวัด เช่น วัดพม่าของพระพม่าท่านก็สร้างอาคารของท่านขึ้น จุดประสงค์ก็เพื่อ

ให้นักจาริกแสวงบุญที่เป็นชาวพม่าได้พัก เมื่อเขาเข้าไปพักแล้วใน
ฐานะที่ตนได้พักอาศัยวัดประการหนึ่ง ตนมาแสวงบุญประการหนึ่ง
และวัดนั้นเป็นวัดพระชาติเดียวกับตนอีกประการหนึ่ง จำเป็นอยู่เอง
ที่ผู้ไปพักเหล่านั้นจะบำรุงวัดตามศรัทธาของตน ทางวัดก็จะได้ปัจจัย
อันเกิดจากการสร้างที่พักนี้เอง บำรุงวัดและพระที่อาศัยอยู่ในวัด ซึ่ง
เราจะพบเห็นโดยทั่วไปว่า วัดแต่ละวัดมีพระน้อยแต่อาคารมากเกิน
จำนวนของพระ ทั้งนี้ก็เพราะเหตุผลข้อนี้เอง

บุคคลที่มาประสบเหตุการณ์เช่นนี้เข้า เช่นผมและพรรคพวก
เป็นต้น จะต้องมองการกระทำของท่านด้วยใจกว้างพอสมควร ให้
เข้าใจถึงความคับแค้นอันจำเป็นของท่าน ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะรู้สึก
ในทางไม่เป็นมงคลต่อท่านถ้าเราทำใจของตนให้กว้างได้ในเรื่องนี้แล้ว
จะเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในความเสียสละของพระเหล่านั้น เพราะ
ท่านต้องทนอยู่และพยายามทำงานไปด้วยความลำบาก ทุกอย่างดู
เหมือนจะเป็นเรื่องลำบากทั้งนั้น เราจะหาความสะดวกสบายใน
เมืองอินเดีย โดยเฉพาะในฐานะที่ท่านเหล่านั้นเป็นชาวต่างประเทศ
ด้วยแล้ว เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากเหลือเกิน

ดังนั้น เราจะพบว่านอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว พระพม่า
บางรูปท่านยังต้องรับหน้าที่เป็นอาจารย์สอนตามมหาวิทยาลัย
วิทยาลัย ซึ่งนอกจากจะเป็นธรรมทานแล้ว ก็เพื่อความอยู่รอดนั้นด้วย

ในฐานะที่พวกเราเป็นคนไทย อยู่ในสังคมไทย เห็นพระได้
รับการบำรุงและความเคารพนับถือจากชาวบ้านด้วยดี เมื่อมาพบ
สภาพเช่นนี้เข้า ทำให้อดคิดถึงพระไทยในเมืองไทยไม่ได้ เพราะใน
อดีตสมัยนั้นอินเดียเป็นดินแดนแห่งกาสาวพัตร พระพุทธศาสนา
รุ่งเรืองถึงขีดสุด แต่ต้องมีอันเป็นไปอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

พระสมัยก่อนน่าจะไม่มีกิจกรรมที่พระในอินเดียทุกวันนี้
กระทำอยู่ เพราะได้รับการบำรุงอย่างดีจากชาวพุทธซึ่งมีจำนวน
มากพอที่จะเลี้ยงพระสงฆ์ได้ โดยที่ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสไม่ต้อง
เดือดร้อน สภาพเหล่านั้นคงจะเป็นเช่นเดียวกับเมืองไทยในปัจจุบัน

แต่ในอนาคตเล่า? พระไทยอาจจะตกอยู่ในสภาพเดียวกับ
พระอินเดีย พม่า ลังกา เป็นต้น อย่างในประเทศอินเดีย
ปัจจุบันก็ได้ ใครจะรู้!

เคยได้ยินท่านผู้หนึ่งพูดว่า “การจะดูความเลื่อมหรือความ
เจริญของพระพุทธศาสนานั้น วิธีหนึ่งให้ดูที่บาตรของพระตอนเช้า
ถ้าในบาตรของพระยังมีข้าวพอดันอยู่ แสดงว่าพระพุทธศาสนา
ยังคงดำรงอยู่ แต่ถ้าบาตรชักว่างเปล่ามากขึ้น เป็นเรื่องที่น่าระวังเอาไว้”

แล้วเมืองไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง?

ข้อนี้ ถ้าเราจะดูตามชนบทแล้ว จะพบว่าพระสงฆ์ยังได้รับการ
บำรุงดีอยู่เพราะคนยังมีศรัทธา อย่างน้อยก็ในการบำรุงพระด้วย
อาหารบิณฑบาต ถึงแม้ว่าท่านเหล่านั้นจะไม่สนใจในธรรมะที่ลึกซึ้ง
เช่นอริยสัจ ๔ กรรมฐานก็ตาม ถึงอย่างนั้นศรัทธาในเรื่องทาน กับศีล
๕ ยังพอให้ความอุ่นใจได้ว่า คงจะช่วยกันประคับประคองพระพุทธ
ศาสนาให้ดำรงอยู่อีกนาน

แต่ปัญหาที่น่าคิดคือ ในสถานที่ที่เจริญ มีดีกรามบ้านช่อง
ใหญ่โตมากๆ ตัวอย่างเช่นในท้องที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา
เราจะพบว่าบริเวณนี้ มีวัดใหญ่ๆ มากเหลือเกิน เมื่อมีวัดใหญ่มาก
พระก็มากตามวัด พระสงฆ์ที่ต้องออกบิณฑบาตในบริเวณนี้ จึงมี
เป็นจำนวนพันๆ รูป แต่บ้านเรือนของประชาชนกลับเป็นอาคาร
ร้านค้า และบริษัทห้างร้านเสียเป็นส่วนมาก สถานที่เหล่านั้นบาง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แห่งก็ไม่มีคนอยู่ประจำ เขาจะมาทำงานกันเฉพาะกลางวัน กลางคืนก็ปิดสำนักงาน ร้านค้าเป็นต้น พระที่บิณฑบาตบริเวณนี้ ส่วนมากจะได้ไม่ค่อยพอดั้น หรือบางรูปจะไม่ได้เลย นอกจากจะถึงวันสำคัญ เช่นวันขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ตรุษจีน เข้าพรรษา ออกพรรษา อะไรเหล่านี้ พระจึงจะบิณฑบาตกัน得多มากคราวหนึ่ง แต่ก็นั้นแหละ บทจะมากก็มากจนไม่รู้จะเอาไปทำอะไร โดยเฉพาะยิ่งปีใหม่ด้วยแล้ว พระรูปใดขยันหน่อย ผมคิดว่าท่านสามารถจะรับได้เป็นสิบๆ บาตร แต่ปัญหาว่าจะรับเอาไปทำอะไร

พระพุทธองค์เอง คงเล็งเห็นเหตุนี้ จึงมีพระวินัยบัญญัติให้พระรับบิณฑบาตได้อย่างมากเพียง ๓ บาตร รับเกินกว่านั้นต้องอาบัติ ที่รับมา ๓ บาตรก็ต้องนำมาแบ่งให้พระรูปอื่นด้วย แต่ถ้าลงว่าตักบาตรกันมากๆ ในบางวันดังกล่าวแล้ว ต่างรูปต่างก็รับตามพระวินัย ก็ไม่รู้จะเอาไปแบ่งให้ใครเหมือนกัน แต่มีอยู่ไม่น้อยที่ต้องการฉลองศรัทธาชาวบ้าน โดยละเลยพระวินัยจนเป็นเหตุให้เจ้าคณะกรุงเทพมหานครมีความจำเป็นต้องออกหนังสือเวียน ให้พระสำรวจระวังในการรับบาตร แต่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยได้ผลเท่าไรนัก เพราะถึงแม้พระจะยอมทำตาม แต่ถูกโยมรุมล้อมเข้ามาท่านก็สุดวิสัยที่จะทำตามได้เหมือนกัน

ผมออกจะเป็นคนมีความเห็นผิดคนบางคนคือผมถือว่า “การทำบุญตักบาตรนั้นจะตักวันไหนยอมได้บุญเหมือนกัน แต่ปัญหาที่สำคัญก็คือว่า เราจะตักบาตรอย่างไรจึงจะสำเร็จประโยชน์ตามที่เรามุ่งหมาย” คือให้พระได้ฉันอาหารที่เราถวาย โดยที่อาหารนั้นไม่มากจนไม่รู้จะฉันอย่างไร และไม่น้อยจนไม่รู้จะให้ท่านเอาอะไรมาฉัน ผมเคยแนะนำคนที่คุ้นเคยกันว่า ถ้าจะตักบาตรให้ได้บุญ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มากๆ เมื่อไม่อาจจะตกประจำควรจะตกหลังวันพระ เพราะวันพระ
นั้นคนจะตกบาตรกันจนพระไม่ทราบจะรับอย่างไร แต่หลังวันพระแล้ว
พระไม่รู้จะรับอะไรเพราะคนตกบาตรกันน้อย

เพราะเหตุนี้ผมจึงมีความเห็นที่ออกจะมั่นใจว่า ในโอกาส
ต่อไปทางวัดและพระ น่าจะมีปัญหาเรื่องการเป็นอยู่และบำรุง
รักษาวัด ทางวัดจึงน่าจะตั้งมูลนิธิบำรุงวัดและพระสงฆ์หรือถ้าวัดไหน
มีที่มากจะสร้างอาคารให้คนเช่า โดยเป็นงานของคณะกรรมการวัด
น่าจะช่วยเหลือในการป้องกันความยุ่งยากอย่างที่พระสงฆ์ใน
อินเดียกำลังประสบอยู่ได้เป็นอย่างดี ผมมีความเห็นของผมอย่างนี้
แหละ

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ทำบุญอย่างประหยัด

เพื่อนรัก

จดหมายของผมออกจะอึดอาดมากอยู่ เพราะเขียนมานานแล้ว ยังไม่ได้ไปขึ้นรถไฟไปเมืองพาราณสีกันสักที ฉบับนี้เห็นจะต้องเดินทางเสียแล้ว เพราะขึ้นแะโนนแะนะนี่ เป็นอันว่าไม่ต้องถึงพาราณสีกัน

เมื่อพวกเราเตรียมตัวกันพร้อมแล้ว ก็ไปลาท่านเจ้าอาวาสวัดเบงคอล ผมดูเหมือนท่านจะมีชื่อว่า “ธรรมपालะ” เห็นจะชื่อตามท่านอนาคาริกธรรมपालะ เพราะชื่อนี้ออกจะดังมากอยู่ โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธในอินเดีย ลังกา เนื่องจากตอนที่พวกเราเข้าไปพักนั้นหาได้ไปพบท่านเจ้าอาวาสไม่ เพราะต่างคนต่างมีเรื่องรีบด่วน โดยเฉพาะในขณะมีพระมาหลายรูป จำเป็นจะต้องให้ท่านฉันทเพลกันเสร็จจากนั้นก็ไปเที่ยวเสียหลายแห่ง อย่างที่ได้เล่ามาแล้ว

ดังนั้น การเข้าพบเจ้าอาวาสครั้งนี้จึงเป็นการพบในฐานะผู้มาขอพัก และในฐานะผู้จะลากลับไปพร้อมๆ กัน รู้สึกว่าท่านเจ้าอาวาสเป็นคนหนุ่มอายุราว ๔๐ กว่าไม่มากนัก ท่านต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี หลังจากสนทนากันพอประมาณแล้ว พวกเราเรียนท่านว่า พวกเราจะลาไปเมืองพาราณสี การมาพักนั้นเป็นการมาพักชั่วคราว ไม่ได้ค้างคืนอย่างคนอื่น เมื่อท่านเห็นว่าพวกเราจะกลับ ท่านก็เล่าถึงความจำเป็นที่จะต้องขยับขยายวัด นอกจากจะให้ได้รูปทรงสวยงามแล้ว ยังต้องการสถานที่สำหรับสร้างอาคารเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่วัด แต่ยังขัดข้องด้วยปัจจัยมากอยู่ ปัจจัยที่ได้ส่วนมากก็มาจากท่านที่มาพัก ช่วยกันบริจาคคนละเล็กคนละน้อย ตามรายการ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ที่ท่านได้ให้คนวัดนำไปให้พวกเราอ่านกันแล้วนั่นเอง สรุปว่า คำพูดทั้งหมดเป็นทำนองบอกบุญกุศลต่างๆ แต่ไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นเท่านี้เท่านี้ ซึ่งข้อนี้พวกเราตกลงกันแล้วว่า จะช่วยเหลือท่านด้วยเงินจำนวนหนึ่งโดยการเรียกรไกันไว้ก่อน แต่จะให้มากเหมือนนักจาริกแสวงบุญนั้นคงไม่ได้ เพราะพวกเราล้วนแต่จาริกเพื่อไปศึกษาทั้งนั้น ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องเตือนตนเองอยู่เสมอว่า “บัดนี้ฐานะของพวกเราต่างจากอยู่ในเมืองไทย เราจะมีแต่รายจ่ายเท่านั้น รายรับหาไม่มี การใช้จ่ายอย่างประหยัดจึงเป็นความจำเป็น” ถึงแม้จะเป็นการทำบุญ ก็ต้องเป็นการกระทำอย่างประหยัด

พูดถึงคำว่า “**ทำบุญอย่างประหยัด**” ก็อดที่จะนึกถึงเมืองไทยไม่ได้ ประเพณีการทำบุญของคนไทยเราส่วนมาก ขาดหลักประหยัด ยกตัวอย่างเช่น บวชนาค อันที่จริงการบวชนาคนั้นเป็นงานที่จ่ายน้อยมาก ถ้าบวชกันแบบที่พระอริยสาวกท่านบวชกันสมัยก่อน ขอเพียงแต่ให้มีผ้าไตรจีวรครบ ไม่ประกอบด้วยบรรพชาไทยผูกซอมขานนาคมาถูกต้องก็โกนหัวเข้าวัดบวชได้แล้ว แต่คนไทยเราหาเป็นอย่างนั้นไม่ จะบวชลูกชายสักทีต้องออกบัตรเชิญกันเป็นการใหญ่ มีการทำขวัญนาค การฆ่าสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู มาเลี้ยงดูกัน และที่ขาดไม่ได้คือ เหล้า ยิ่งไปกว่านั้นยังมีเครื่องประกอบอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่เกี่ยวกับการที่จะช่วยให้เจ้านาคได้ถวายพระภิกษุเลย แต่เจ้าภาพหรือพ่อแม่ของนาคก็พยายามจัดหามา อันที่จริงการทำบุญนั้น ถ้าผู้ทำบุญประกอบด้วยคุณสมบัติคือ

- คุณกำลังทรัพย์ของตนว่า จะสามารถจัดได้แค่ไหนเพียงไร
- คุณกำลังศรัทธาที่เกิดขึ้น แต่ไม่ควรเป็นศรัทธาแบบงมงายจนเกินกำลังทรัพย์

- ดูความจำเป็น ให้เห็นว่าอะไรจำเป็นและไม่จำเป็น สิ่งใดเห็นว่าไม่จำเป็นก็ตัดออกไป เอาเฉพาะที่จำเป็นจริงๆ

- ดูว่าทำอะไรจึงสำเร็จประโยชน์ที่ถูกต้องที่ควร ไม่ตามโลกจนขัดกับธรรม เพียงแค่นี้ก็น่าจะช่วยให้การทำบุญอยู่ในลักษณะที่ประหยัดได้

เป็นอันว่า พวกเราได้ถวายเงินให้เจ้าอาวาสจำนวนหนึ่ง และมีพระรูปหนึ่งทีไปด้วยกัน ท่านคงจะเกิดศรัทธาพิเศษขึ้นมา เลยถวายจีวรอย่างดีแก่ท่านอีกตัวหนึ่ง สร้างความพอใจให้แก่ท่าน เจ้าอาวาสพอสมควร เพราะจีวรที่ดีนั้นไม่มีที่ไหนจะเกินเมืองไทยไปได้ แต่ว่าก็ว่าเถอะจีวรดีดีเมืองไทยก็จริงแหละ แต่เป็นผลงานของคนจีนเขาอะ คนไทยเราคงมีฝีมือในการทำบาตร หรือรับจ้างคนจีนเขาอีกต่อหนึ่ง คิดๆ ขึ้นมาก็น่าพอใจเหมือนกัน

ที่นี้มาถึงวาระลำเลียงข้าวของที่เก็บไว้บนที่พัก ทางวัดเขาจัดคนสำหรับขนของไว้พร้อม ดังนั้นจึงไม่เป็นปัญหาในการขนของ แต่กลับเป็นปัญหาบ้างเล็กน้อยว่า เราจะให้รางวัลเขาทำอะไร แต่รู้สึกว่าคุณแขกที่วัดนี้ดีหน่อย ที่เราให้อย่างไรเขาก็ยินดีรับหรือว่าเป็นเพราะเราให้มากไปก็ไม่ทราบนะ

จากนั้นก็มาเจอปัญหาแท้ๆ ตกลงกันก่อนแล้วว่าให้ไปส่งที่สถานี “เฮาล่า” เขาบอกว่าขอ ๘ รูปี เราก็ตกลงหามา ๓ คัน แหมอะไรได้ พอพวกเขาเห็นของๆ พวกเราเท่านั้น ขอขึ้นเป็น ๑๐ รูปี ถามเขาว่าทำไมกลับคำพูดเสียละ เขาบอกว่าเมื่อก่อนนี้กว่าของไม่มาก เราถามเขาว่าของมากของน้อยมันเกี่ยวอะไรกับราคาที่เราตกลงกันก่อนละ เขาบอกว่าของมากทำให้รถหนักยางรถอาจจะระเบิดก็ได้ พร้อมกับอธิบายอะไรไม่รู้ ส่วนมากพอว่ามาเป็นภาษาเบงกาลี เราก็

ฟังกันไม่รู้เรื่อง แต่พอเราชักเอาเฉพาะประเด็นสำคัญ แยกจับพูด เป็นภาษาอังกฤษได้

ที่แรกพวกเพื่อนๆ บางคนจะไม่ยอมจะให้หารถใหม่ ผมเห็นว่ามันออกจะมากความไป เพราะอย่างไรพวกเราเป็นเหมือนผีถึง ปาช้าแล้ว ไม่ฝั่งก็ต้องเผาทั้งแท่นนั่นเอง การไปหารถมาใหม่ไม่แน่ว่า จะตกลงกันได้แค่เพียง ๑๐ ระบุปี เพื่อแก้ไขราคาเอาอีกแล้วจะทำ อย่างไรกัน จึงขอให้พรรคพวกตกลง ไม่อย่างนั้นจะกลายเป็นเสีย น้อยเสียยาก เสียมากเสียง่ายไป

เป็นอันว่า ผมกับเพื่อนอีกคนหนึ่ง นำของบรรทุกรถล่วงหน้า ไปก่อน โดยให้คนอื่นที่เหลืออยู่รถคันหลัง เพื่อไม่ให้รถหนักเกินไป และสะดวกในการรักษาของด้วย

พอรถออกจากวัดไปไม่นานนัก ก็มาเจอเอาคลื่นคนเข้าพอดี เพราะเป็นเวลาเลิกงาน ต่างคนต่างก็รีบจะกลับบ้าน ผมเองโดย ปกติอยู่กรุงเทพ ไม่ค่อยได้ออกมานอกถนนในตอมเย็นนัก จึงไม่ อาจจะไปเปรียบเทียบกับเมืองไทยได้ แต่อาศัยที่ผมเคยเดินเที่ยวดูไฟ งานเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อมาเทียบกับคนที่เดินบนถนนวันนั้น เห็นจะพอๆ กัน เพราะคนในเมืองกัลกัตตานี้ ว่ากันว่าเฉพาะในตัว เมืองมีประมาณ ๘-๑๐ ล้านคน นับว่าเป็นจำนวนมากโขอยู่ คน ส่วนมากจะเดินกันล้าลงมากกลางถนน เพราะฟุตบอลไม่โตพอ บาง แห่งก็ไม่มีฟุตบอลด้วย เลยคนกับรถจึงปนกันยุ่งไปหมด แต่แปลกที่ ไม่ค่อยปรากฏรถชนคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความระมัดระวังกันดี ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ยิ่งตอนรถข้ามแม่น้ำอุกลีด้วยแล้ว คลื่นมนุษย์ไหลไปบน สะพานที่เดียว มันแน่นอะไรอย่างนั้น เพื่อนเขาบอกว่าสะพานนี้

ไม่มีเสา จะจริงเท็จอย่างไรผมก็ไม่ทราบ เพราะผมมองไปเจอแต่คน
เท่านั้น จะดูเสาหรือข้างใต้สะพานก็ไม่เห็น ถ้าไม่มีเสาอย่างที่เพื่อน
เขาว่าจริงๆ ก็เป็นการแสดงว่า วิศวกรเขมมมีความรู้ความชำนาญสูง
มากที่สุดทีเดียว เพราะสะพานยาวไม่น้อยเลย รู้สึกว่าน่าจะยาวพอๆ กับ
สะพานพุทธของเรา

เพื่อนของผมคงจะตื่นเต้นเช่นเดียวกับผม จึงเปรยๆ ขึ้นว่า แหม
คนเขมมนี้ทำไมจึงมากจริงๆ นะ นี่เขาจะอยู่จะกินกันอย่างไร เพราะ
ดูคนที่เดินบนถนน แสดงฐานะว่าเป็นคนจนส่วนมาก

ผมเห็นเพื่อนไม่ขอความเห็นผม ผมเลยไม่ออกความเห็น แต่
กลับมานั่งคิดเอาเองว่า

คนเมืองเขมมทำไมจึงมากนัก แล้วคำตอบก็ออกมาว่า เพราะ
เมืองอินเดียเป็นประเทศใหญ่คนจึงต้องมากเป็นธรรมดา เหมือนกับ
ประเทศจีน อเมริกา อะไรเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นประเทศใหญ่และ
มีคนมากทั้งนั้น แต่เมื่อมองให้ถึงถึงภูมิหลังของเขมแล้วจากการที่
ได้ศึกษามา ทำให้ความจริงที่แฝงอยู่เบื้องหลังหลายอย่างด้วยกันเช่น

- การที่คนเขมมมีความเชื่อว่า คนที่ไม่มีบุตรนั้น ตายไปแล้ว
ต้องตกนรกที่เรียกว่า “บุตรระ” คนเขมมจึงพยายามที่จะให้ตนมีบุตร
เพื่อให้บุตรนั้นได้ทำทักษิณานุปาทานไปให้หลังจากตนได้ตายไปแล้ว
เพราะเขาเชื่อว่า ลูกชายเท่านั้นที่จะอุทิศกุศลให้พ่อแม่ได้ ส่วนลูก
หญิงไม่อาจจะทำอย่างนั้น ดังนั้น พวกพราหมณ์ ตั้งแต่ก่อนสมัย
พุทธกาลจึงพยายามที่จะให้ตนมีบุตร เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว
จนบางคนหมดท่าเข้าจริงๆ คือไม่อาจมีบุตรได้ ก็หาวิธีที่จะได้บุตร
มาเป็นของตน จนในที่สุดแบ่งประเภทบุตรออกหลายประเภท เช่น

ก. บุตรที่เกิดจากตนและภรรยาของตน

ข. บุตรที่ขอเข้ามาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

ค. บุตรของภรรยาที่เกิดจากชายอื่น

ง. ลูกชายของญาติสนิทเช่นน้องชาย เป็นต้น

ดูเหมือนจะมีบุตรตามลักษณะดังนี้ ถ้าผมจำไม่ผิด นี่เป็นสาเหตุประการหนึ่ง

- การที่คนแขกนิยมให้เด็กแต่งงานกันตั้งแต่ยังเล็กๆ เพียงอายุ ๑๐ กว่าปี ก็แต่งงานได้แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องน่าเศร้าใจสำหรับคนที่ไม่เคยเห็นประเพณีอันนี้

- ความเชื่อที่ฝังใจคนแขกส่วนมากที่ว่า ถ้าใครมีลูกมาก จะเป็นทีโปรดปรานของพระเจ้า แต่จะเป็นพระเจ้าองค์ไหนก็ไม่ทราบเหมือนกัน

- การที่แขกเป็นประเทศใหญ่ มีพลเมืองมาก การเพิ่มของประชากรก็ต้องมากเป็นธรรมดา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้ผมรู้สึกว้าว่า ประเทศอินเดีย กำลังถูกวางระเบิดเวลา นั่นคือ ระเบิดเวลาประชากร ซึ่งกำลังรอวันที่จะระเบิดอยู่ และน่าจะเป็นปัญหาหนักมากเมื่อวันนั้นมาถึงเข้า

ตามถนนหนทางที่รถผ่านไปมักจะพบประกาศเชิญชวนให้คนคุมกำเนิดกัน โดยให้มีลูกกันเพียงครอบครัวละ ๒-๓ คนก็พอ แต่น่าจะไม่เป็นผลมากนัก เพราะไม่มีกำลังอะไรที่จะทำลายล้างกำลังแห่งศรัทธา ซึ่งได้รับการสืบทอดมาจากสายเลือดได้ เพราะเป็นความเชื่อที่ฝังจิตฝังใจเสียแล้ว ยากแก่การที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้

เคยทราบมาว่า ทางรัฐบาลอินเดียขอร้องให้คนคุมกำเนิดกัน โดยมีรางวัลให้ คือถ้าใครคุมกำเนิดแล้ว ดูเหมือนรัฐบาลจะให้

รางวัลวิทยุทรานซิสเตอร์ ๑ เครื่อง แต่คงได้ผลน้อยดังกล่าวแล้ว โดยเฉพาอย่างยิ่ง ประเภทของบุตรที่ผมว่ามานั้น เขาถือว่าจะสามารถทำบุพพเปตพลีไปให้พ่อแม่ที่ตายไปแล้วได้ การแสวงหาบุตรจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะคนเรานอกจากจะห่วงเรื่องชาตินี้แล้ว ก็ต้องห่วงชาติหน้าด้วย การกระทำอย่างใดที่ตนมีความเชื่อว่าจะให้ความสุขในชาติหน้า ตนก็ต้องพยายามกระทำสิ่งนั้น เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้จริงๆ

รถพาผมและพวกไปอย่างช้าๆ เพราะต้องวิ่งไปท่ามกลางฝูงชน ทำให้มองเห็นภาพต่างๆ ริมถนนได้อย่างชัดเจน อาชีพริมถนนที่ออกจะขึ้นหน้าขึ้นตา คืออาชีพขุดและซ่อมรองเท้า เพราะมีคนเหล่านั้นนั่งอยู่ทั่วไป เห็นแล้วทำให้รู้สึกศรัทธาต่อคนเหล่านั้นที่เขาพยายามทำงานตามความสามารถของเขา งานอาชีพจากช่างขุดรองเท้าไปจนถึงอาชีพคุมเศรษฐกิจของชาติ ล้วนแล้วแต่อยู่ในมือของคนอินเดียทั้งนั้น เห็นแล้วอดภูมิใจแทนคนอินเดียไม่ได้ แม้การก่อสร้างที่ใหญ่ๆ เช่นสะพานดังที่กล่าวแล้ว ว่ากันว่าเป็นฝีมือของวิศวกรอินเดียทั้งนั้น โดยเขาไม่ต้องอาศัยผู้ชำนาญหรือชำนาญจากต่างประเทศเลย นับว่าเป็นเรื่องน่ายินดีมากอยู่

อาศัยที่รถผมออกก่อนเพื่อนเขา ทำให้มาถึงสถานีรถไฟก่อนคันอื่น บริเวณสถานีกว้างขวางมาก ภายนอกสถานีมีคนพวกหนึ่ง แต่งตัวเหมือนกันคือสวมเสื้อสีแดง ส่วนผ้าถุงนั้นตามแต่จะมี ใครจะนุ่งอย่างไรก็ได้ เพราะคนส่วนมากยากจนดังกล่าวแล้ว คนเหล่านี้มีหน้าที่เป็นกุลิชนของ มองไปเห็นยืนกันแดงเป็นแถบๆ ไปเลย แสดงว่าเป็นคนจำนวนมากนับด้วยร้อย พอรถที่ผมนั่งไปจอดเท่านั้น เหล่าสุภาพบุรุษเสื้อแดงก็เฮโลกันมาที่เดียว ทำเอาตกใจไปเหมือนกัน

เพราะเห็นเขาเข้ามามากเหลือเกิน ต่างคนต่างก็แย่งที่จะทำงาน รถ
จอดไม่ทันสนิทดี มีคนไปคอยจะเปิดทางด้านท้ายรถแล้ว ต้องรีบ
ห้ามเอาไว้ ผมกับเพื่อนนั้นเป็นคนใหม่ทั้งคู่ ภาษาฮินดีที่จำไปได้มี
เพียงสองสามคำคือ คือคำว่า นะฮี แปลว่า ไม่หรืออย่า อะไรทำนองนั้น
คำนี้จะเห็นได้ว่าเป็นภาษาบาลีที่กลายมา ซึ่งน่าจะเลื่อนมาจากคำว่า
น อตฺถิ แปลว่า ไม่มีหรือไม่ กับอีกคำหนึ่งว่า อภิ แปลว่า ช้าก่อน
ร่อน้อย อะไรทำนองนั้น ตกกลางว่าอะไรก็นะฮีกันเรื่อยไป คำสองคำ
นี้เพื่อนเขาสอนให้ตอนที่พักอยู่วัดเบงคอลนั้นเอง ใช้ถูกบ้างผิดบ้าง
ว่ากันไปตามเรื่อง ครั้นจะไปพูดภาษาอังกฤษ ซึ่งมีอยู่น้อยเหมือนกัน
เห็นจะได้ประโยชน์น้อย เพราะคนชั้นกุลิศงฟังไม่รู้เรื่อง ถ้าเขาเก่ง
ภาษาอังกฤษเขาคงไม่มาเป็นกุลิศง ผมคิดเอาเองนะ ดังนั้น จึงใช้คำ
พูดสองคำนั้นสลับไปสลับมา พอแขกแขกจะเปิดด้านหลังรถ เราก็
บอกแกว่าอภิ อภิ เมื่อเราลงมาจากรถแล้วจึงเรียกแกมา บอกว่า
ต้องการเพียง ๓ คนเท่านั้น เอาละซี ที่นี่เกิดโกลาหลกันใหญ่ พวก
เขาต่างคนต่างต้องการจะเป็น ๑ ใน ๓ เกียงกันให้วุ่นไปหมด เกียง
กันไปเกียงกันมา ไม่ทราบว่าจะกันอย่างไบบ้าง ปรากฏว่าคนอื่นถอยไป
ยังเหลือคนอยู่อีก ๔ คน ผมจึงย้ำไปว่าต้องการเพียง ๓ เท่านั้น
ตอนนี้ต้องเอาอังกฤษปนฮินดีเข้าไปแล้ว ผมหัดนับเลขมาได้เล็กน้อย
ก็เอามาใช้ปนกับอังกฤษแขกฟังรู้บ้างไม่รู้บ้างก็เห็นจะพอๆ กับ
ผมฟังแขกไม่รู้ นึกว่าเรื่องจะเสร็จแค่นั้น อะไรได้ แขกเสื้อแดงอีก
สองคนเกิดเกียงกันอีกเพราะคนเกินจากที่ผมต้องการไปคนหนึ่ง
ที่นี่เกือบได้คุมวดยแขกไป จนในที่สุดพวกเพื่อนๆ เข้าไปห้าม อีกคน
หนึ่งซึ่งหนุ่มกว่าก็ถอยไป ยังเหลือเพียงสามคนตามที่เราต้องการ

เมื่อพวกเขาชนของลงจากรถแล้ว รถคันหลังก็ยังไม่ถึง ทำให้เกิดปัญหาว่าผมสองคนจะทำอย่างไร เพื่อนเขาถามว่าจะเอาอย่างไรกันนี้ เห็นจะต้องคอยให้พวกเขาไปพร้อมกันก่อนดีกว่า”

“แล้วจะพูดกับพวกนี้ว่าอย่างไร ดูซิเขาจะชนของแล้ว”

ผมนึกถึงคำพูดแขกปนอังกฤษออกมาได้คำหนึ่ง จึงหันไปบอกแขกว่า อภิ อภิ เอก มินิท ซึ่งแขกก็เต็มใจที่จะรอ ต่างคนต่างนั่งเกาะหีบห่อของพวกเขาเอาไว้ทำยังกะว่าของจะหายอย่างนั้นแหละ รถที่พวกเราจะไปเมืองพาราณสีวันนั้น เป็นรถปัญจาปเมล์ กำหนดออกเวลา ๑๙.๓๐ น. เมื่อพวกเราไปถึงพร้อมกันแล้ว เพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนอยู่อินเดียมาก่อนบอกว่

“ขอให้พวกเราเดินคุมแขกไปทุกคน ระวังอย่าให้คลาดสายตา เพราะคนแน่นมาก ประเดี๋ยวจะเกิดหลงกัน และร้ายยิ่งกว่านั้นแขกอาจจะเอาของเราเปิดไปทางอื่นเสียก็ได้”

“เคยมีเรื่องอย่างนี้หรือเปล่า” ผมถามเพื่อน

“มีไม่มีก็ไม่รู้แหละแต่การกันไว้ก่อนดีกว่าแก่ภายหลังประเดี๋ยวจะเป็นการล้อมคอกก่อนวัวหายจะลำบากเปล่าๆ”

“เอา ถ้าอย่างนั้นก็ตกลง”

เสร็จแล้วพวกแขกก็ช่วยกันขนของให้แก่กัน แต่ไม่ใช่แบกเป็นการเดินไปกับศิระะ คนหนึ่งๆ เทินได้น้ำหนักร่วม ๒๐๐ กิโลกรัม เล่นเอากลัวแขกจะคอหักตายเสียแล้ว แต่มองหน้าแก่ทุกคน ไม่เห็นใครแสดงว่าหนักเลย อาจจะเป็นเพราะความเคยชิน และทำงานนี้มานานนั่นเอง ถ้าคนไทยเห็นจะไม่ไหวแน่

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑๕๕

คนขอทานต้มคนให้ทาน

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม ได้เล่ามาถึงตอนที่พวกเรามาถึง สถานีรถไฟพร้อมกันและกุ๊ตของขึ้นเทินศิระชะ เดินออกไปจากที่วางของ เวลาพวกเขาเดินดูเร็วมากอาจจะเป็นเพราะของหนักก็เป็นได้ ทำให้พวกเราต้องเดินตามหรือคุมเขาไปด้วยความรวดเร็วด้วย สถานีรถไฟเฮารานี้ใหญ่โตมาก ดูเหมือนจะโตกว่าสถานีหัวลำโพงที่กรุงเทพฯของเราสัก ๒ เท่า คนเดินเต็มไปหมด ผมเดินไปมองแขกบ้าง มองริมทางเดินบ้าง ไม่ปรากฏมีรถเข็นของอย่างเมืองเราเลย ของทุกชิ้นอาศัยหัวกรรมกรทั้งนั้น อันที่จริงการที่เขาไม่มีรถเข็นนั้น ทำให้ช่วยเหลือคนที่ว่างงานได้มาก เพราะถ้าใช้รถเข็นอย่างของเรา แทนที่จะต้องใช้คนถึง ๓ คน ใช้รถเพียงคันเดียวและคนเข็นคนเดียว ก็พอแล้ว ประเทศอินเดียเป็นประเทศที่มีพลเมืองมาก การกระจายแรงงานด้วยวิธีนี้ จึงช่วยให้คนว่างงานน้อยลง ถึงแม้ว่าคนที่ขนของโดยวิธีเทินศิระชะนั้นจะต้องทำงานหนักกว่าปกติก็ตาม แต่การมีงานทำย่อมดีกว่าว่างงานเป็นอันมาก พวกกุ๊ตแบกของ นอกจากที่พบข้างนอกสถานีแล้ว ยังพบข้างในสถานีอีกเป็นจำนวนมาก พวกนี้ตามปกติถ้าขนของแขกด้วยกันคงได้เงินไม่มากนัก แต่ถ้าเป็นชาวต่างประเทศอย่างพวกผมคงจะได้มากหน่อย นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะในเมืองไทยเราก็นิยมยกเสียเมื่อไร คนบ้านนอกเออ คนต่างประเทศเออ พวกรถและกรรมกรมักจะคิดเงินค่าบริการเสียเกินกว่าราคาปกติ ออกจะเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจมากอยู่ เมื่อพวกเขาขนของมาถึงชานชาลารถสายปัญจาปเมล์แล้ว ก็แบมือขอค่าขนของเลยทันที

จากใจสุใจด้วยไมตรี

แต่เราเห็นว่างานของพวกเขายังไม่เสร็จ ต้องขนของเข้าไปเก็บ
ในรถก่อนจึงจะจ่าย จึงบอกเขาไปตามนั้น พวกเขาก็ไม่ว่าอะไร
อันที่จริงพวกเขาก็ทราบดีว่า งานของเขายังไม่เสร็จ แต่เมื่อว่าพวก
เราจะพลาดท่า พวกเขาก็สบายใจไป เมื่อเห็นว่าหลอกไม่ได้แทนที่
จะไปทำงานต่อ ทั้งสามคนลงนั่งคอยเฉยอยู่ ผมเลยบอกให้เพื่อน
ที่เป็นแขกซึ่งเคยมาอยู่เมืองไทย เราเรียกเขาว่า ชิงห์ ให้ช่วยบอก
เขาว่า ให้พวกเขาไปหาขนของจากคนอื่นได้ เพราะเวลายังอีกร่วม
ชั่วโมงกว่า ให้เขาค่อยมาขนของขึ้นรถไฟเมื่อรถเข้าเทียบชานชาลา
คุณชิงห์แสบกว่าปวยการที่จะบอกพวกเขา เพราะพวกเขาคงไม่
ไปหรอก ผมถามแกว่าทำไม?

“เขาอาจจะกลัวว่าพวกคุณจะหนีไปเสียก่อนแล้วไม่จ่ายเงิน
หรือเขาอาจจะคิดว่ารายได้จากการขนของๆ พวกคุณคงมากพอ
โดยไม่จำเป็นจะต้องไปหารายได้อื่นอีก”

“ช่วยอธิบายให้เขาฟังหน่อยสิว่าพวกเราไม่หนีไปหรอก จะ
คอยเขาอยู่ที่นี่ แต่เพราะเวลายังอีกมาก เขาไม่ควรเสียเวลากับพวก
เรา ควรจะไปหารายได้ทางอื่นต่อไป”

“เอาเถอะ อย่าไปสนใจกับเขาเลย เขาทำงานกันอย่างนี้แหละ
เมื่อคุณอยู่คนเดียวไปนานวันเข้าจะทราบเอง” คุณชิงห์พูด

ผมหันไปดูสามคนนั้น ปรากฏว่าสองคนนอนเสียแล้ว ดูนอน
กันอย่างจริงๆ เอาขาไขว่ห้างเสียด้วย เอากับพ่อซิ

ผมเห็นว่าเวลายังอีกมากกว่ารถจะเข้าเทียบชานชาลา จึง
ถือโอกาสเดินดูภายในสถานี ทำให้พบเห็นภาพต่างๆ ที่เราไม่ค่อย
พบเห็น หรือไม่เคยเห็นในเมืองไทยเลย ตามส่วนต่างๆ ของสถานี
นั้น จะพบคนนอนกันอยู่เป็นกลุ่มๆ ผ้านุ่งผ้าห่มเก่าจนดูไม่ค่อยออก

ว่าเดิมเป็นสี่อะไร พวกขอทานเดินขอสตางค์จากคนอื่นว่อนไปหมด
ผมต้องพยายามเดินหลีก แต่พวกนี้ก็พยายามจะตามเรื่อย สงสารก็
สงสาร รำคาญก็รำคาญ ไม่รู้จะทำอย่างไรดี จึงเดินไปเรื่อยๆ อยาก
ขอก็ขอไปเราไม่ให้เสียอย่างก็หมดเรื่องกัน ลองดูซิใครจะทนกว่า
คนที่มานอนแฟนฟานอยู่ตามสถานีนั่น บางกลุ่มเข้าใจว่าน่าจะไม่มี
บ้านอยู่ เพราะเห็นมีทั้งลูกเล็กเด็กแดง พ่อแม่พร้อมหน้ากันเลย
บางกลุ่มลูกร้องไห้กระจองอแง บางกลุ่มพบเด็กกินจาปาตีกันโดย
ไม่มีกับอะไรเลย ช่างเป็นภาพที่น่าสงสารจริงๆ

เดินไปได้หน่อยหนึ่ง เพื่อนเขาเรียกให้ไปดูเด็กว่า “นี่ สมบัติ
มาดูอะไรนี่”

เมื่อผมเข้าไป ไร่เอ๋ย เด็กเล็กๆ คนหนึ่งอายุราว ๔-๕ ขวบ
หลังจากขออะไรไม่ได้แล้วแก้มๆ คลานไปตามพื้น คอยเก็บอะไรที่
แกคิดว่าพอจะเป็นอาหารได้ ส่งเข้าปาก ตาก็คอยชำเลืองดูคนอื่นเขา
ผมเห็นเข้าอดสงสารไม่ได้ จึงขอทอฟฟี่จากเพื่อนส่งให้แก คุณชิงห์
เห็นเข้ายิ้มใหญ่ แต่ผมไม่ถามว่ายิ้มทำไม เจ้าเพื่อนผมนะซิหันมา
บอกผมว่า

“คุณเสียท่าเด็กแล้วไหมล่ะ”

“เสียท่าอย่างไร?” ผมถามด้วยความสงสัย

“นั่นเป็นเพียงละครฉากหนึ่งเท่านั้นเอง เด็กแกเห็นขอใครไม่
ได้ เพื่อเรียกร้องความสงสาร จึงเที่ยวหยิบเศษผงต่างๆ ใส่เข้าปาก
และการแสดงของแกก็ได้ผลเสียด้วย เพราะคุณไปหลงกลแกเข้า”

“เอาเถอะน่า ที่คุณพูดนี้เป็นเพียงสันนิษฐานเอาเท่านั้น
เด็กแกอาจจะหิวจริงก็ได้ สมมติว่าแกต้องการจะแสดงละครตบตาเรา
เอาเป็นว่าทอฟฟี่อันนั้นให้แกเป็นค่าแสดงไม่ได้เชียวนะหรือ เรื่องนี้ผมเคย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ให้บ่อยไป ตอนอยู่ที่เมืองไทยนะ บางคนแสดงทั้งสีหน้าท่าทางพร้อม
เสร็จ ดูแล้วคล้ายกับว่า เขากำลังจะหิวตายแล้วอย่างนั้นแหละ”

“เมื่อคุณเจอเข้า คุณทำอย่างไร?” เพื่อนถาม

“ผมก็ให้ไปตามความสามารถเท่านั้นเอง”

“ไม่คิดหรือว่ากำลังถูกต้ม เพราะมีคนเป็นจำนวนมากที่
ชอบหากินจากความสงสารของคนอื่น ผมเจอมาเหมือนกัน แต่
ใจมันแข็งเสียแล้ว เพราะบางรายทราบอยู่เต็มประตูว่า กำลังมา
หลอกเรา ผมจึงไม่ยอมให้ ไม่ว่าจะแสดงอย่างไรก็ตาม”

“นั่นมันเป็นคุณ แต่สำหรับผมนั่น ถ้าลงผมมีแล้วเป็นให้
ตามสมควร เพราะไม่แน่ใจว่า เรื่องที่เขากำลังเล่าจะจริงหรือเท็จ
ถ้าเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เราไม่ช่วยเพื่อนมนุษย์ในยามยาก ทำให้ไม่
สบายใจ”

“อ้อ ถ้าเชื่อว่าเป็นเรื่องไม่จริงละ คุณไม่รู้สิกลัวเสียท่าเขาหรือ
ที่ปล่อยให้คนมาต้มได้ เขาอาจจะหัวเราะเยาะภายหลังก็ได้ใครจะรู้”

“ผมไม่คิดมากอย่างนั้นนี่ ถ้าสมมติว่าเป็นเรื่องไม่จริง เราก็
คิดว่าให้เขาเป็นค่าแสดงละครก็หมดเรื่อง ส่วนเขาจะคิดอย่างไร
หลังจากได้เงินจากเราไปแล้วนั้นเป็นเรื่องของเขา แต่สำหรับเราเอง
จะรู้สึกโปร่งใจกว่าไม่ช่วยอะไรเขาเสียเลย”

“สาธุ ขอให้ทำต่อไปเถิด ผมเองไม่เอาด้วยหรอก”

“ไม่ต้องสาธุเพราะผมไม่ได้ให้คุณ จะว่าเป็นปัตตานูโมทนาภัย
ก็ไม่อาจเป็นไปได้ เพราะคุณไม่ยินดีในการกระทำของผม ทั้งที่ให้
ทอฟฟี่เด็ก และการที่ให้แก่คนบางคนในเมืองไทย อันที่จริงพูดก็พูด
เถอะ ผมมักมีความรู้สึกว่าคุณนั้นเมื่อพอมีทางจะช่วยเหลือกันได้
ก็ควรจะช่วยไป ไซ้ว่าเราจะให้เขาจนหมดเมื่อไร เราก็ให้แต่พอสมควร
เท่านั้นเอง”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ถ้าอย่างนั้นทำไมไม่ให้เงินแก่คนขอทานที่เดินตามขออยู่เล่า”

“คุณลองดูซิว่าคนขอทานมีสักเท่าไร ที่ตามเรามาไม่ต้องนับ ที่คอยจับตามองเราอีกสักกี่คน เราขึ้นให้สักคน พวกคนอื่นก็จะเฮโลกันมาเป็นแถว ทีนี้จะเอาอะไรมาให้กันได้ทุกคนเล่า การให้จึงควรระวังเหมือนกัน มีคนที่เขาเคยมาอินเดียเล่าให้ฟังว่า ขอทานอินเดียนั้นอย่าให้ง่ายนัก ประเดี๋ยวจะถูกล้อมขอจนไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเมื่อเราให้คนหนึ่งได้ อีกคนหนึ่งเขาก็คิดว่าเขามีสิทธิที่จะได้เหมือนกัน เรื่องนี้ต้องระวังหน่อย ประเดี๋ยวโดนล้อมก็ได้สนุกกันเท่านั้นเอง”

ผมชวนเพื่อนเดินต่อไป ไปเกิดพบภาพขำก็ขำ หมั่นไส้ก็หมั่นไส้ คือแขกผู้ชายคนหนึ่งนอนอยู่ เจ้าหน้าที่สถานีเขากวาดและล้างพื้น เมื่อไปถึงที่คนนอนอยู่แทนที่เขาจะปลุกให้ลุกขึ้น เขากลับสานน้ำและใช้ไม้กวาดๆ ไปเรื่อยๆ นายนั้นตื่นขึ้นมาคงจะขี้เกียจเอามาก แทนที่จะลุกเดินหนีไปหาที่นอนใหม่ แยกกลับกลิ้งตัวหนีน้ำที่เขาสานและกวาดตามไป เมื่อเขาสานน้ำตามไปอีก แยกก็กลิ้งหนีไปอีก ทำกันอยู่อย่างนี้สองสามครั้ง ในที่สุดแยกคงขี้เกียจจะกลิ้งตัวหนีหรืออย่างไรไม่ทราบ เลยนอนเฉยเสียนี้ ทำตนเป็นกุ่มภกกรรมทคน้ำไป คนกวาดเขาก็ไม่ว่าอะไร เมื่อสานน้ำไปถึงกุ่มภกกรรมเข้าแยกก็กวาดของแยกเรื่อยไป เห็นเขาไม่ถอยแยกก็กวาดอ้อมเอา เป็นการถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันดีอยู่

ยิ่งเดินไปๆ ทำให้ยิ่งพบเห็นภาพคนจนๆ นอนอยู่ตามจุดต่างๆ ในสถานี ทำให้ใจสลดหดหู่ชอบกล โอ มนุษย์หนอมมนุษย์ เคยทำกรรมอะไรไว้ก็ไม่รู้ จึงต้องมาเกิดและเป็นอยู่อย่างนี้ ทำให้นึกถึงพระพุทธสุภาสิตที่ว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

**“กรรม คือการกระทำย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวทรามและ
ประณีตแตกต่างกัน”** ช่างเป็นอมตะภาษิตจริง ๆ

เพียงผมเดินไปตามส่วนต่างๆ ของสถานี่ไม่มากนัก ก็เห็น
ความแตกต่างของคนมากเหลือเกิน บางคนแต่งตัวสวยงาม บาง
คนกลับไม่ค่อยจะมีแม้แต่ผ้าพันกาย บางคนก็นำมาพันกาย ก็ไม่
ทราบว่ามันทำอะไรแล้วที่ไม่เจอกับน้ำ บางคนร้องให้ด้วยความทิวโหย
แต่บางคนกลับกินอย่างสนุกสนาน ถ้าพระเจ้าสร้างโลกและคนจริง
แล้วอิตาพระเจ้านี้เองจะต้องรับผิดชอบในความผิดแปลกของคน
เหล่านี้ แต่พระเจ้าอยู่ที่ไหนเล่า?

ศาสนิกของพราหมณ์หรือฮินดู เขามีความเชื่อว่าพระพรหม
เป็นเจ้าของผู้สร้างโลก และเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้
มีปัญหาที่น่าคิดอีกมากมาย เช่น

- เมื่อพระพรหมเป็นเจ้าของผู้สร้างโลกแล้ว ใครเล่าเป็นผู้สร้าง
พระพรหม เพราะสิ่งทั้งหลายย่อมมาจากเหตุทั้งสิ้น สมมติว่า

- พระเจ้าเกิดขึ้นได้เองโดยไม่มีใครเป็นคนสร้าง ก็ทำให้
เกิดปัญหาว่า

- ถ้าเช่นนั้นพระเจ้าอยู่ที่ไหน?

- สมมติว่า พระเจ้าย่อมปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง อย่าง
ที่พวกเทวนิยมเชื่อถือกัน ปัญหาก็คงจะผูกพันโดยไม่มีที่สิ้นสุดว่า

- ถ้าอย่างนั้นพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย
แล้ว ทำไมพระเจ้าจึงสร้างคนมาไม่ให้เหมือนกัน เอาละรูปร่างนั้น
ยกไว้ก่อน พระเจ้าอาจจะมีอารมณ์ขึ้นๆ ลงๆ บางวันใจดีก็สร้างเสีย
สวยงามหน่อย วันไหนใจไม่ดีอาจจะสร้างส่งเดชไปอย่างนั้นเอง พอ
ให้คอหยักๆ และเรียกว่าเป็นคนก็ใช้ได้แล้ว

- แต่ถึงอย่างนั้น ปัญหาที่สิ้นสุดลงไม่ ในเมื่อพระเจ้าสร้างคนมา พระเจ้าก็ถือว่าเป็นบิดาของคนทั้งโลก ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่นับถือท่านอยู่

- แต่ทำไมเล่า พระเจ้าจึงได้เลือกที่รักมักที่ชัง นอกจากจะทำให้คนมีรูปร่างผิดแปลกกันแล้ว

ฐานะความเป็นอยู่ทำไมจึงแตกต่างกันเหลือเกิน

บางคนรวยเสียจนไม่รู้จะกินอะไรหมด

บางคนก็อดเสียจนไม่รู้จะกินอะไร

บางคนก็รูปร่างพิกลพิการต่างๆ ตั้งแต่อยู่ในท้องมารดาแล้ว

ทำไมหนอพระเจ้าจึงได้ทำอย่างนี้

ร้ายยิ่งกว่านั้น พระเจ้าซึ่งแสดงตนเองว่าสร้างมนุษย์และรักมนุษย์นั้น ยังทำไรต่อมิอะไรที่ไม่น่าชม เช่น

-สร้างเชื้อโรคต่างๆ มาให้ทำลายชีวิตคน หรือทำให้คนต้องลำบาก นี่นะหรือคนที่เขารักกัน

-สร้างสัตว์ร้าย เช่น เสือ จระเข้ งูพิษต่างๆ เพื่อมาให้กัดคนตายกันไม่รู้ว่่าเท่าไรต่อเท่าไร

ผมเคยสนทนากับนักสอนศาสนาท่านหนึ่ง หลายเรื่องด้วยกัน มาถึงตอนหนึ่งผมถามแกว่า

“ขอประทานโทษเถอะ พระเจ้าของคุณนั้นสร้างเองทุกสิ่ง เทียบหรือ?”

“ใช่ พระเจ้าสร้างสรรพสิ่งในโลก” เขาตอบ

“ถ้าอย่างนั้น พระเจ้าสร้างยมมาให้กัดลูกพระเจ้าทำไมล่ะ?”

“ถ้าพระเจ้าไม่สร้างยมมา หมอก็ไม่สามารถค้นพบเชื้อไข้มาเลเรีย ซิคูน” เขาตอบ

“อ้อ ใช้มาเลเรียเกิดจากยุงหรือครับ?”

“ใช่ใช้มาเลเรียเกิดจากยุง ถ้าพระเจ้าไม่สร้างยุงมา หมอก็ไม่สามารถค้นพบเชื้อไข้นี้ได้” เขาอธิบายอย่างมั่นใจเต็มที่

“ขอโทษเถอะคุณ อย่างหาว่าผมถามซอกแซกเลย อันที่จริงผมก็อยากจะเชื่ออยู่หรอกที่คุณว่ามา แต่ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า มือขนาดพระเจ้า ทำไมจึงทำอะไรขาดวิจาร์ณญาณอย่างนั้นไม่ทราบ?”

“ขาดวิจาร์ณญาณอย่างไร” เขาถามเสียงขุ่นๆ

“ไม่ใช่ขาดวิจาร์ณญาณเฉยๆ นะคุณ พระเจ้ายังสายตาสั้น เสียด้วยสิ อย่างหาว่าผมดูหมิ่นพระเจ้าอะไรเลยนะ ผมพูดตามความจริงที่ผมเข้าใจ และอาศัยคำอธิบายของคุณเป็นเครื่องประกอบเท่านั้นเอง”

“คุณเข้าใจอย่างไร จึงได้ว่าพระเจ้าขาดวิจาร์ณญาณและสายตาสั้น” เขาถาม เสียงยังคงขุ่นๆ อยู่

“คือว่า ก่อนที่หมอจะพบว่า ยุงเป็นพาหะนำเชื้อมาเลเรียมาสู่คนนั้น พระเจ้าไม่ทราบหรือว่า คนต้องตายไปเพราะไข้ที่ยุงนำมา ก็ล้านคนมาแล้ว นี่แสดงว่าพระเจ้าไม่รักมนุษย์จริง ขาดวิจาร์ณญาณและไม่พยายามมองการณ์ไกลเข้าไว้ จึงมีความบกพร่องต่างๆ อีกมากมาย”

“เช่นอะไรบ้าง” เขาถาม

“โอ้ย จิปาถะแหละคุณ คุณก็คงได้ศึกษาประวัติศาสตร์มาแล้ว จะพบว่า พลโลกที่คุณกล่าวว่าจะเกิดขึ้นเพราะฝีมือของพระเจ้านั้น ได้ทำสงครามฆ่าฟันกัน จนถึงกับทิ้งระเบิดปราบปรามกัน ตายกันไปเท่าไรต่อเท่าไร ตอนนั้นๆ พระเจ้าไปไหนเสีย ทำไมไม่ห้ามลูกๆ ไม่ให้รบกัน หรือว่าพระเจ้าเองก็ทำอะไรไม่ได้เหมือนกัน”

เขามองหน้าผมด้วยสายตาที่ไม่ค่อยพอใจ ผมเห็นว่าอาการ
ชักจะไม่ค่อยดี เลยชวนเขาคุยเรื่องอื่นเสีย เรื่องจึงยุติลงแค่นั้น เป็น
อันว่า ผมก็ยังไม่ทราบอยู่นั่นเองว่า

เชื้อโรค สัตว์ร้าย ยุงนั้น พระเจ้าท่านสร้างของท่านมาทำไม
ยิ่งถ้าจะโยนไปให้เป็นผลงานของซาตานแล้ว เรื่องยิ่งไปกัน

ใหญ่

เพราะจะไปขัดกับคำว่า พระเจ้าสร้างสรรพสิ่ง ซึ่งควรจะ
หมายความว่า

แม้แต่ซาตานที่เป็นศัตรูกับพระเจ้านั้น พระเจ้าก็สร้างขึ้น
มาเองด้วย ถ้าไม่อย่างนั้นจะเรียกว่าพระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งไม่ได้เป็น
อันขาด

ยิ่งเดินๆ ดูไป ใจยิ่งหดหู่ เพราะมักจะพบเห็นภาพที่น่าสงสาร
ของคนบางจำพวก ประกอบกับคนมากเหลือเกิน ผมชี้เกี่ยจค่อย
หลบคน จึงกลับมาที่วางของ และเดินชมรถไฟของเขาที่จอดอยู่
ทำให้พบความจริงว่า รถไฟของเขานั้นมีสามขนาด

- รถขนาดใหญ่ โตกว่ารถไฟเมืองไทย รถของไทยจะมีขนาด
ราว ๔ ใน ๕ ส่วนของเขา ส่วนมากทราบว่ารถพวกนี้จะวิ่งไปเมือง
ไกลๆ โดยเฉพาะที่สถานีเฮาร่านั้น มีแต่รถไฟขนาดใหญ่ทั้งนั้น ราง
ก็โต กว่าของเรา

- รถขนาดเดียวกับของไทย วิ่งในระยะใกล้กว่านั้น และ

- รถขนาดเล็ก รางขนาดรางรถรางในกรุงเทพฯ สำหรับวิ่ง
ตามชานเมืองใกล้ๆ

ที่น่าภูมิใจแทนแขกก็คือว่า ทุกสิ่งเกี่ยวกับรถไฟนั้น เขา
สร้างของเขาเองในเมืองแขก หมอนรถไฟบางตอนเช่นตอนที่ใกล้

สถานี่เขาใช้คอนกรีตทำไม้หมอน ไกลออกไปบางแห่งก็เป็นเหล็ก นี
ว่าตามที่ถามพวกเขาที่อยู่มาก่อน ทั้งนี้เพราะเมืองแขกไม้มีน้อย
เขาจำเป็นต้องคิดประดิษฐ์อะไรใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของเขา
เอ ทำจะยังไม่ได้ขึ้นรถก่อน เพราะรถยังไม่มาเลย

นับถือ....

สมบัติ พรหมพันธุ์

มหาราชานในหมู่เพื่อน

เพื่อนรัก

จุดหมายของผม ออกจะอืดอาดมากไปสักหน่อย แต่เพราะต้องการจะบันทึกอะไรต่อมิอะไรลงไป เรื่องจึงได้ยืดยาวมากพอสมควร เมื่อรถไฟยังไม่เข้าเทียบชานชาลา พวกเราก็เดินไปเดินมาตามความพอใจของตน ภาพที่ปรากฏส่วนมากก็เป็นภาพซ้ำๆ กัน คือภาพที่ตัดกันระหว่างคนแขก พวกที่มีฐานะดีการแต่งเนื้อแต่งตัวก็สวยงาม คนที่มีฐานะยากจนก็อย่างนั้นๆ แหละ ว่าที่จริงก็เหมือนกับเมืองไทยเรา แต่ที่แปลกกันหน่อย คือคนจนขนาดต้องขอทานกินนั้น เมืองไทยเราคงน้อยกว่า แต่ถ้าเอาจำนวนพลเมืองมาถัวเฉลี่ยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ออกมา ก็ไม่แน่เหมือนกัน ในเมื่อไม่มีสถิติแน่นอน เราก็ต้องขอของเราไว้ก่อนตามธรรมเนียมของคนชาตินิยมทั้งหลาย

แหละแล้ว เวลาที่เรารอคอยกันด้วยความกังวลก็มาถึง รถไฟปัญหาปเมล์เข้าเทียบชานชาลา เป็นขบวนรถที่ยาวมากเหลือเกิน ทั้งๆ ที่พวกเราเอาของวางไว้ตอนกลางขบวนรถเทียบ แต่เมื่อมองไปทั้งข้างหน้าและข้างหลังรถ ยังรู้สึกว่ายาวอยู่นั่นเอง รถไฟแขกแปลกกว่าของเรา ที่เขามีโบกี้เป็นเอกเทศ เดินติดต่อกันไม่ได้ และที่แปลกไปกว่านั้นคือหน้าต่างแต่ละหน้าต่างจะมีลูกกรงเหล็กกันไว้อย่างแข็งแรง ดูไปแล้วคล้ายๆ กับว่าคนแขกชอบลักขโมยอย่างนั้นแหละ แต่ตามที่ทราบมาไม่ปรากฏอย่างนั้น คงจะเป็นการป้องกันไว้ก่อนมากกว่า ซึ่งการทำอย่างนี้ย่อมดีกว่าการไปแก้ไขเอาภายหลังเมื่อเหตุร้ายเกิดขึ้นแล้ว

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เนื่องจากพวกเราวมกันทั้งหมด ๘ คน ทั้งพระและฆราวาส
ตีตัวได้ชั้นหนึ่ง ๔ คน ชั้นสอง ๔ คน เพราะการตีตัวรถไฟไปเมือง
แขกนั้นจะต้องทำการล่องหน้าเอาไว้ประมาณ ๗ วัน จึงจะได้ชั้น
ที่ตนต้องการ พวกที่ได้ชั้นหนึ่งนั้น พรรคพวกทางกัลกัตตาเขาช่วยตี
ไว้ให้ก่อน ส่วนพวกผมซึ่งไปสมทบภายหลังนั้น หาได้ติดต่อล่องหน้า
ให้ใครช่วยไว้ไม่ เรื่องก็เลยต้องนอนชั้นสอง เราต้องเสียเวลารอคอยลง
จากขบวนรถนานพอสมควร และคนที่มานั้นมากจริงๆ มีเสียงอึกทัก
ครึกโครมตามธรรมเนียมคนเดินทาง เมื่อเขาลงกันหมดแล้ว เราก็ไป
ติดต่อถามเจ้าหน้าที่ถึงโบกี้ของเรา เรื่องนี้จะต้องขอพบใจคุณซิงค์ ซึ่ง
เป็นคนแขกเคยอยู่เมืองไทยอย่างที่ผมได้เคยบอกมาแล้ว แกเป็นธุระ
จัดการให้ด้วยความเต็มใจ เพราะถ้าปล่อยให้พวกเราจัดการกันเอง
เรื่องคงจะวุ่นวายพอสมควร ในหมู่พวกเรามีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่
ไปอยู่อินเดียก่อน แต่ก็ขาดความชำนาญในเรื่องนี้มากอยู่เหมือนกัน
ปรากฏว่าห้องของเราทั้ง ๘ คนนั้น อยู่ห่างกันหลายโบกี้ แสดงว่า
เมื่อขึ้นรถแล้วก็เลิกติดต่อกัน พวกกุลีเขาจัดการขนของตามหน้าที่
ของเขา ตอนนี่คุณซิงค์เองแกก็ถอยห่างออกไป คงจะทราบว่าจะอะไร
จะเกิดขึ้นหลังจากขนของเสร็จแล้ว

ครั้งนี้แล้ว ประวัติศาสตร์ก็ซำรอยจนได้ คือเข้าทำนองเดียวกับ
กับกุลีที่สนามบิน ต่างแต่ว่ากุลีที่สนามบินนั้นขนของกันเพียง ๓ คน
แต่เวลาขอรับเงิน ขวนกันมารับถึง ๗ คน ที่นี้ขนของกัน ๓ คน ว่า
กันว่าค่าขนของเที่ยวหนึ่งตกราว ๑ รูปี แต่พ่อเจ้าประคุณทั้ง ๓ ขอ
คนละ ๓ รูปี อันที่จริง ๓ รูปีนั้น ถ้าเราตีกลับเป็นเงินไทย ก็เป็น
จำนวนมากอยู่เหมือนกัน ที่นี้เกิดเถียงกันใหญ่ เพราะเพื่อนคนที่เขา
อยู่มาก่อน เขาไม่ยอม โดยเขาบอกว่าแขกโกงราคามากไป ซึ่งก็

เป็นเรื่องน่าเห็นใจเหมือนกัน คนเขาทำมาหากิน ทุกคนก็ต้องการที่จะได้มากทั้งนั้น ทำอย่างไรจึงจะรู้สึกว่าเป็นฝ่ายได้เปรียบแล้ว ดูเหมือนว่าจะเป็นความพอใจของคนส่วนมาก กุลีเหล่านั้นเขานานๆ จะพบคนต่างเมืองสักครั้ง เห็นจะต้องเขกให้เจ็บหน่อย แต่สำหรับผมเอง เห็นว่าพวกเราบกพร่องเองมากกว่า จึงบอกเพื่อนว่า

“ให้เขาไปเถอะ เงินเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเถียงกันอยู่ได้ ไม่อายแขกเขาบ้างหรือ”

“อายอะไร ก็กุลีมันโกงเรานี้” เพื่อนตอบ

“เรารู้ได้อย่างไรว่าเขาโกง อย่าลืมว่าเป็นความผิดของเรา ที่ไม่ตกลงราคากันก่อน ปล่อยให้เขาขนของมาแล้ว ก็ต้องปล่อยให้เขาเรียกเอาตามความพอใจ ผมว่ายังดีนะ ที่เขาไม่เรียกเอาคนละ ๑๐ รูปี”

“เรียก ๑๐ รูปีก็ไม่ให้ ๓ รูปีก็ไม่ให้ ประเดี๋ยวมันจะเสียนิสัย วันหลังจะเอาอีก”

“ผมว่า เราไม่ต้องไปหวังนิสัยกุลีเขาหรอก เป็นหวังนิสัยเราดีกว่า ในเมื่อเขาขอเราไม่มากเกินไป ก็ควรตัดความรำคาญให้ไป ส่วนวันหลังนั้น ผมคิดว่าเราคงไม่เจอกันอีกหรอก สมมติว่าเจอก็ต้องเอาคราวนี้เป็นบทเรียน คือให้ตกลงราคากันเสียก่อนที่เราจะให้เขาขนของ หรือแม้แต่เรื่องอื่นที่เกี่ยวกับราคา เราก็ควรตกลงกันเสียให้เรียบร้อย จะได้ไม่เกิดปัญหา นี่ปล่อยให้ปัญหามันเกิดขึ้นแล้ว เห็นจะต้องฟาดเคราะห์ไปสักครั้งหนึ่ง เอาเถอะ ให้เขาเสียดีกว่า อย่าไปเถียงกันเลย เรื่องเล็กน้อยแค่นี้”

เพื่อนๆ คงจะรำคาญผมอยู่มากเหมือนกัน แต่เมื่อมีทางออกเพียงประตุเดียว จึงจำเป็นต้องตัดใจให้ไป เพราะเหตุเพียงแค่นี้

เพื่อนชุดนั้นจึงเรียกผมว่า “มหाराชา” ตั้งแต่บัดนั้นมา อันที่จริง คำว่า มหाराชา นั้น โดยเฉพาะในปัจจุบันแล้ว ความหมายของแขก ไม่ใช่เป็นของสูงส่งอะไรเลย แต่เป็นคำเรียกคนมีเงินเท่านั้นเอง ผมจึงต้องเป็นมหाराชาไปตามเพื่อนเรียก ทั้งๆ ที่ไม่ค่อยมีเงินมาก อย่างมหाराชา

หลังจากจ่ายเงินให้ไปแล้ว เนื่องจากกุลีทั้ง ๓ คนนั้นเป็น คนแก่ อายุประมาณ ๕๐ ทั้งนั้น ผมเห็นแก่ทำงานแล้วอดสงสาร ไม่ค่อยได้ แทนที่จะโกรธที่แก่เรียกเรารุนแรงไป ผมเรียกคนหนึ่ง เข้ามาพร้อมกับส่งบุหรีให้ไปคนละมวน เพื่อนคนเดิมเห็นเข้าถามว่า นั้นจะทำอะไรอีกละ

“ก็เห็นอยู่แล้วว่าเขาให้บุหรีกุลี ยังมีหน้ามาถามได้ แปลกจริงคุณนี่”

“ไปให้แก่ทำไม แก่โกงราคาค่าขนของยังไม่พออีกหรือ?”

“นั่นมันคนละเรื่องกันนี่อย่างนี้เขาเรียกว่าให้ด้วยความเสนาหา หรือสงสาร ก็ตามใจจะเรียก”

เมื่อทั้งสามคนไม่มีไม้ขีด ผมจึงจุดให้คนหนึ่งเพื่อให้เขาได้ สูบกัน เพื่อนเขาก็หันมาดูเอาอีกว่า

“ดูซิ ให้บุหรีแล้วยังไปจุดให้เขาอีก ไม่เห็นหรือคนเขามอง กันยังกะอะไรดี พวกกุลีนี้ แขกเขาถือว่าเป็นคนชั้นต่ำสุดเชียวนะ ไม่มีใครเขาไปจุดบุหรีให้หรอก”

“ก็ผมกำลังจุดให้อยู่นี่ไง จะว่าไม่มีคนจุดบุหรีให้อย่างไรกัน”

“ก็เห็นมีทำอยู่แต่คุณนี่แหละ คนอื่นเขาไม่ทำหรอก เขา ถือว่าเป็นการเสียมเกียรติ”

“คุณรู้อย่างไรว่าคนอื่นเขาไม่ทำ ในเมื่อคุณไม่ได้คอยสังเกต

เขาอยู่ตลอดเวลา นี่ เขาอาจจะทำเหมือนผมก็ได้ แต่คุณไม่เห็นเอง
เลยมาโมเมเอาว่าผมทำคนเดียว” ผมขัดคอเพื่อนเพราะเห็นว่าเป็น
เรื่องซ้ำซ้อนอย่างหนึ่ง

อันที่จริง กุลีทั้งสามคนนั้นว่าถึงอายุก็อ่อนกว่าพ่อผมไม่กี่ปี
เรียกว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ผมจะเรียกอาได้ทีเดียว แต่คนเราก็เป็นอย่าง
นั่นเอง มักจะตัดสินอะไรด้วยความคิดเพียงต้นๆ เห็นเขาอยู่ใน
คราบของกุลี ก็ต้องถือว่าเขาเป็นคนชั้นต่ำไปแล้ว เรื่องอย่างนี้ไม่แน่
หรือ กภารโรงบางคนความรู้สึกนึกคิดประณีตกว่าคนที่เขานายเขา
เสียอีก ทำให้นึกถึงความเป็นผู้ประเสริฐของพระพุทธเจ้า ที่ทรงตัด
ปัญหาการถือ ชาติ วรรณะ ออกจากพระพุทธศาสนา ทั้งได้ทรง
แสดงอมตภาษิตไว้ว่า “คนจะเป็นคนเลวเพราะชาติตระกูลก็
ไม่ใช่ คนจะเป็นพราหมณ์ ก็เป็นผู้ประเสริฐก็ไม่ใช่
เพราะชาติตระกูล แต่ว่าคนเป็นคนเลวก็เพราะการกระทำ
เป็นคนประเสริฐก็เพราะการกระทำ” ช่างเป็นความจริงที่
สามารถพิสูจน์ได้ แม้ในปัจจุบันและอนาคตกาลภายหน้า คนเราจึง
ไม่อาจจะวัดกันด้วยฐานะ เสื้อผ้าที่เขาสวม เพราะมีคนเป็นจำนวน
มากที่อยู่ในประเภทเป็น “ผ้าขี้ริ้วห่อทอง” คือ การแต่งตัว ฐานะ
เป็นต้น ในสายตาของคนบางคนเห็นว่าต่ำ แต่จิตใจเขาสูงด้วยคุณ
ธรรมความดี เรื่องอะไรเล่าที่เรามาถือกันเพราะเขาเป็นกุลีแล้ว
เราเป็นนายจ้าง เหตุนั้น ทางพระพุทธศาสนาจึงแสดงความไม่ต่าง
แห่งวรรณะทั้ง ๔ เอาไว้น่าฟังว่า

- วรรณะใดร่ำรวยทรัพย์สินเงินทองมาก วรรณะ
เดียวกันและคนในวรรณะอื่นย่อมจะเข้าเป็นพวกของคน
วรรณะนั้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- วรรณะใดประพตีกุศลกรรมบท วรรณะนั้นย่อมต้องถูกจับกุมคุมขัง และตายไปตกนรกเสมอทั้งหมด ไม่มียกเว้น

- วรรณะใดประพตีสุจริตธรรมคือกุศลกรรมบท วรรณะนั้นย่อมอยู่อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและภายภาคหน้า

- วรรณะใดออกบวช ตั้งอยู่ในศีลสังวร วรรณะเดียวกันและวรรณะอื่นย่อมเคารพสักการะคนวรรณะนั้น

จะเห็นได้ว่า ชาติ ชั้น วรรณะ ตระกูล หาได้ช่วยให้คนดีเสมอไปไม่ แต่ถ้าการกระทำของเขาดีแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะและอาภรณ์อย่างไรก็ตาม เขาย่อมได้ชื่อว่าเป็น “คนดี” ตามความหมายของพระพุทธศาสนาอันประเสริฐ

แต่การจะแก้ความรู้สึกเหยียดหยามกันนั้น ออกจะเป็นการยาก ในเมื่อคนมีระดับจิต ฐานะ วิชาความรู้แตกต่างกัน เราอาจจะพูดด้วยความภูมิใจและอวดใครต่อใครได้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่ไม่มีวรรณะ เราถือว่าทุกคนเสมอกัน แต่เมื่อมองให้ซึ้งลงไปจะพบว่า นั่นเป็นเพียงความจริงตามกฎหมาย แต่ในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกก็ยังมี การแบ่งชั้นวรรณะกันอยู่นั่นเอง ตราบใดที่มนุษย์ยังมากด้วยมานะ เป็นการยากที่จะให้ความรู้สึกอย่างนี้ขาดหายไป ไม่ว่าจะประเทศใดก็ตาม

คุณสมบัติพิเศษอันนี้ถ้าเราจะคุยกันเฉพาะด้าน เช่นทางด้านพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า จะพบความจริงว่าในพระธรรมวินัยนั้น ไม่มีการแบ่งชาติ ชั้น วรรณะ โดยเฉพาะพระวินัยแล้วทรงบัญญัติให้พระเคารพกันตามอาวุโส ใครบวชก่อนบวชหลัง ไม่ว่าจะคนผู้นั้นจะ

ใหญ่โตมาอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อเข้าสู่พระธรรมวินัยแล้ว จะต้องยกเลิกฐานะเดิมของตน หันมาดำรงฐานะที่ตนได้ใหม่ในพระธรรมวินัย ข้าราชการในกรมเดียวกัน คนหนึ่งเป็นอธิบดี อีกคนหนึ่งประจำแผนก แต่บวชก่อนอธิบดี ก็ต้องอยู่ในฐานะอาวุโสกว่าอธิบดีของตน นี้ว่ากันตามตัวพระวินัยแล้วเป็นเช่นนี้ แต่ในชั้นปฏิบัติ บางทีก็มีปัญหาอยู่บ้างเหมือนกัน เห็นจะเป็นความผิดของมานะ ความถือตัวถือตนของบุคคลนี้เอง

เมื่อคุณลักษณะของขึ้นรถไฟและรับค่าขนของไปแล้ว เป็นอันว่าเรื่องการเดินทางของพวกเรายังคงเหลืออยู่แต่รอเวลารถไฟจะออกเท่านั้น ผมเห็นว่าเวลายังอีกหลายนาทิจึงลงจากรถไปเดินตรวจดูรถไฟเพราะเห็นเป็นของแปลกใหม่ที่โตกว่าของเราอย่างที่เราผ่านมาแล้ว ผมทดลองเดินนับโบกี้ดู ปรากฏว่าเฉพาะโบกี้รับคนโดยสารมีถึง ๒๓ โบกี้ ของไทยเราผมเคยนับดูขบวนสายใต้ พบว่าอย่างยาวที่สุดมีเพียง ๑๕ โบกี้เท่านั้นเอง แต่เพราะของเขาโตกว่าของเรา เห็นจะเอาเปรียบเทียบกันไม่ได้ ลักษณะของรถที่แปลกจากของเราไป เช่นตอนที่โบกี้สองโบกี้ต่อกันนั้น แทนที่จะถอยรถให้มันต่อกันเองอย่างของไทย ของเขากลับมีท่อนเหล็กขนาดใหญ่ยื่นออกมาจากโบกี้ทั้ง ๒ ด้าน ด้านละ ๒ อัน ทำนองเป็นกันชน ส่วนที่ต่อกันนั้นอยู่ตรงกลาง โดยมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือในการต่อเข้าด้วยกันทั้งๆ ที่มีกันชนอย่างนั้น แต่ดูไปแล้วรู้สึกหวาดเสียวแทนแขก เพราะถ้าเขาเกิดพลาดพลั้งอย่างไรเข้า น่ากลัวจะเอาชีวิตไม่รอด

หัวรถนั้นมีสองชนิดแบบของเรา แต่ของเขาที่เห็นวันนั้นโตกว่าคือมีประเภทใช้เครื่องดีเซลและใช้ถ่าน แต่ของเขาเป็นถ่านจริงๆ เป็นถ่านหินเสียด้วย ผมลองถามเพื่อนดูว่า เขาเอาถ่านหินมาจาก

ไหนมากมายอย่างนั้น เพื่อนบอกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติช่วย เพราะ
อินเดียไม่ค่อยมีป่ามากนัก แต่มีบ่อถ่านหินมากมายคนใช้ถ่านกัน
ไม่ใช่เฉพาะรถไฟ แม้หุงอาหารเขาก็ใช้ถ่านกันสำหรับคนฐานะ
ปานกลางขึ้นไป ส่วนคนที่จนจริงๆ เขามีวิธีหาใบไม้บ้าง เศษไม้บ้าง
มาทำฟืน

ว่าที่จริงเรื่องของธรรมชาติเป็นของน่าอัศจรรย์อยู่ เมื่อคน
ชาติหนึ่งไปมักจะมีสิ่งชดเชยเข้ามาแทนเสมอ ทำให้ไม่เสียเปรียบ
กันมากนัก เราจะพบว่าคนตาบอดมักมีความจำดี คนรูปร่างไม่หล่อ
ไม่สวยกลับเป็นคนมีอัธยาศัยดีไปก็มีไม่น้อย ประเทศอินเดีย
ขาดแคลนป่าไม้ แต่กลับมีบ่อถ่านหินอย่างมากมายมาชดเชยให้
เป็นต้น แสดงว่าธรรมชาตินั้นมีความยุติธรรมมากอยู่เหมือนกัน

เมื่อเห็นเวลารถไฟจะออก ผมก็ไปลาคุณชิงห์ซึ่งยังคงอยู่
คอยพวกเราอยู่คงตั้งใจจะอยู่ส่งพวกเราจนกว่ารถไฟจะออก ผม
บอกแก่ว่าคุณเห็นจะกลับได้แล้ว ขอขอบใจในความเอื้อเฟื้อทุก
อย่างที่คุณแสดงออกในวันนี้ คุณชิงห์บอกว่าไม่เป็นไรเป็นเรื่อง
ช่วยเหลือกัน แกบบอกว่าเวลาอยู่บนรถไฟให้ระวังแขกหน่อยนะ

“ทำไมจะต้องระวังด้วย หรือว่ามีกามไสยกันเหมือนกันบน
ขบวนรถไฟ” ผมถาม

“ก็ไม่แน่ แต่อย่างที่คุณว่านั่นแหละ กันไว้ดีกว่าแก้” คุณชิงห์
พูดแบ่งรับแบ่งสู้ เพราะถ้าจะว่ากันตรง ก็ออกจะเป็นการปรัปรำ
พวกเดียวกันเกินไป ผมขอบใจในความกรุณาของเขาอีกครั้ง แล้ว
ลาขึ้นรถ ปรากฏว่าพอพวกเราเข้าไปนั่งกันไม่ทันเรียบร้อยเลย
บรรดาขอทานทั้งหลายมาโผล่หน้าสลอนอยู่ตรงหน้าต่าง แบบมือขอ
ตามธรรมเนียม พวกเขาก็รักษารมเนียมไม่บริจาคทานเหมือนกัน

ทั้งๆ ที่บางคนเห็นแล้วอยากจะให้ แต่กลัวจะถูกรุมล้อมขอกันหลายคน แต่ตั้งใจว่าเมื่อรถเคลื่อนเบาๆ ถ้ามีคนขอตานยังขอยู่จะให้ลองดู และก็สามารถทำตามที่ได้คิดเอาไว้ โดยขอให้เพื่อนเขาช่วยจ่ายให้ไปก่อน

รถที่พวกเราไปนั้น เป็นชั้นสลีปเปอร์ มีที่นอนล็อกหนึ่ง ๖ ที่เป็นของพวกเราเสีย ๔ ที่ หันหน้าเข้าหากัน อีก ๒ ที่ซึ่งนอนตามส่วนยาวของรถไฟเป็นของแขก คนแน่นมากเหลือเกิน คนที่ยังไม่มีที่นอนยังอุตสาหะขึ้นมาขึ้นเอา เรื่องรถไฟแน่นไม่พอกับความต้องการของประชาชนนี้ คุณจะเห็นปัญหาทั้งของไทยของแขก ผมบอกพรรคพวกถึงเรื่องที่คุณชิงห์เตือนให้ระวังของหาย และให้ระวังแขก ทำเอาเพื่อนใจไม่สบายไปเหมือนกัน เพื่อนคนหนึ่งเสนอว่า

“เราเปลี่ยนกันนอนดีไหม โดยหลับกันทีละ ๓ คน อีกคนหนึ่งคอยเฝ้าของ เฝ้ากันคนละ ๒ ชั่วโมงก็รุ่งพอดี”

“เป็นความคิดที่เข้าที่อยู่ แต่ปัญหาว่าใครจะนอนเวรดีทีละ ๖ ชั่วโมงแรกคงไม่มีปัญหาอะไร เพราะใครๆ ก็คงยังไม่หลับ แต่ ๖ ชั่วโมงหลังนะซี แย่หน่อย กลัวว่าพวกเราจะไม่เฝ้ากันไม่ได้ อีกประการหนึ่ง เราอย่าได้วิตกกังวลเกินไป คุณชิงห์แกล่เตือนเพียงให้ระวังเท่านั้น อย่าเอาถึงขนาดอยู่ยามกันเลย” ผมเสนอขึ้น

“ผมว่าเอาอย่างนี้ดีไหม?” เพื่อนอีกคนหนึ่งเสนอขึ้น

“เอาอย่างไรว่ามาซี” ผมถามเพื่อน

“คือว่าเรามาอนสลับหัวสลับเท้ากัน โดยให้พวกที่นอนข้างบน ๒ คน นอนหันหัวออกข้างนอกด้านทางเดิน ส่วนที่นอนข้างล่าง ๒ คน หันหัวออกทางหน้าต่างรถ”

“เออ เข้าที่ดีอยู่ แต่อย่างไรๆ ก็อย่าเพลอหลับกันหมดก็แล้ว
กัน ดีน่ะ เอาไว้บ้างก็น่าจะพอ” เป็นอันว่าตกลงกันตามนั้น ผมจึง
บอกเพื่อนสองคนที่นอนข้างบนว่า

“คนนอนสูงให้นอนคว่ำนะ ส่วนคนนอนต่ำให้นอนหงาย”

เพื่อนถามว่าทำไม ผมบอกว่าไม่รู้สิ โบราณเขาว่าไว้อย่างนั้น
และยังบอกต่อไปอีกว่า

“เมียรักอย่าฝากแม่ยาย เงิน ๓ บาทอย่าให้ขาดพกด้วยสิ”

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

นรกในเมืองมนุษย์

เพื่อนรัก

รถไฟได้ออกจากสถานีเฮาว่าไปแล้ว ผมนั่งอยู่ข้างล่างเพราะต้องนอนชั้นล่างตามที่ตกลงกัน ปกติผมเป็นคนนอนดึก เมื่อมาถึงอินเดียก็ต้องการจะพบเห็นภาพสองข้างทางรถไฟบ้าง ถึงแม้ว่าจะเป็นตอนกลางวันก็ตาม รถไฟอินเดียย่นๆ ถึงความกระเทือนแล้ว รู้สึกว่าจะพอๆ กับของไทย แต่ของเขาวิ่งเร็วมาก หรือจะเป็นเพราะรถขบวนที่ผมโดยสารเป็นรถด่วนก็ไม่ทราบ นั่งไปตั้งนานผ่านสถานีหลายสถานีแต่รถก็ไม่ได้หยุด คงเป็นเช่นเดียวกับรถด่วนบ้านเรา เพื่อนอีกสองคนเขาขึ้นไปข้างบนนานแล้ว แต่ยังหาได้หลับไม่ คงนอนคุยข้ามปากกันอยู่ ส่วนเพื่อนที่นอนข้างล่างคู่กับผม ไม่ทราบจะหลับหรือเปล่าเห็นเงียบไป ตอนหนึ่งของคำสนทนาของเพื่อน อันเป็นเหตุให้ผมต้องเก็บมาคิด คือเพื่อนคนหนึ่งกล่าวกับอีกคนหนึ่งว่า

“เรามาวัดเดียวกันก็พบนรกในเมืองแขกแล้ว”

“นรกที่ไหน” เพื่อนอีกคนหนึ่งถาม

“ก็พวกคนจนที่นอนอยู่ตามฟุตบาททั้งหลายนั่นเอง นั่นแหละเป็นสวรรค์นรกละ ตามที่เรานำมาพูดมาสอนกัน หาใช่नรกในดินแดนอื่นไม่ เป็น “นรกในเมืองมนุษย์” เรายี่เอง”

“จะจริงหรือ? ผมหาคิดเห็นอย่างนั้นไม่ ผมว่านรกก็คือนรก คนจนก็คือคนจน น่าจะไม่เกี่ยวข้องอะไรกันเลย”

“ไม่เกี่ยวข้องอะไร ผมเองนั้นไม่เชื่อว่ามึนรกในโลกหน้า แต่ผมเชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องนรก คงหมายเอาพวกคนจนๆ ที่เป็นอยู่อย่างลำบากนั้นเอง”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“น่าจะไม่ใช่อย่างนั้นน่า ผมคิดว่านรกก็ต้องเป็นนรกตามที่เราทราบกันอยู่นั่นเอง พระพุทธเจ้าคงไม่ได้หมายตามที่คุณเข้าใจแน่” เพื่อนคนเดิมค้ำยันต่อไป

“แต่ผมเองมั่นใจร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มว่า ทรงหมายเอาคนจนๆ นี้แหละว่าเป็นสวรรค์นรก”

“คุณสมัครใจจะเชื่ออย่างนั้นก็ตามใจ แต่ผมเองสมัครใจจะเชื่อว่า นรก หมายถึงปรโลกมากกว่านรกในปัจจุบัน”

“เชื่ออย่างนั้นจะไม่เป็นการลงมงายไปหรือ?”

“ใครจะว่าอย่างไรก็ได้ ความเชื่อของแต่ละคนย่อมเกิดจากพื้นฐานที่ไม่เหมือนกัน ผมก็มีพื้นฐานการเชื่อของผมอีกอย่างหนึ่ง คุณก็มีความเชื่อของคุณจากพื้นฐานอีกอย่างหนึ่ง เอาละ ผมจะหลับสักหน่อย ชี้แจงเถียงกันในเรื่องที่ต่างคนต่างก็ไม่รู้จริงๆ”

แล้วเสียงสนทนาของทั้งสองก็เงียบไป ใจผมนั้นอยากจะพูดแทนเพื่อนอีกคนที่ถือว่านรก เป็นเรื่องของปรโลก แต่ก็อย่างว่าแหละ ต่างคนต่างไม่ทราบความจริง มาเถียงกันก็ไร้ประโยชน์ ถึงอย่างนั้นเรื่องนี้ทำให้ผมเอามาคิด และใครที่จะเล่าความคิดเรื่องนั้นให้คุณฟังด้วย

อันที่จริง การพูดเรื่องที่ต้องเถียงกันนั้น ไม่ให้สำเร็จประโยชน์แก่ใครๆ เลย ผมตั้งใจในพระพุทธโอวาทที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพระโมคคัลลานะว่า

“อย่าพูดถ้อยคำเป็นเหตุเถียงกัน เพราะเมื่อเถียงกัน ความคิดก็จะฟุ้งซ่าน เมื่อความคิดฟุ้งซ่าน ก็จะขาดความสำรวมระวัง เมื่อขาดความสำรวมระวัง จิตก็จะห่างจากสมาธิ”

โดยเฉพาะเรื่องกรรมแล้ว ถ้าไม่จำเป็นผมไม่ค่อยชอบเถียงกับใคร ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว และมักจะเห็นว่าเรื่องกรรมนั้น ถ้าเถียงดีไม่ดีจะกลายเป็นท่ามวยไปบ่อยๆ เพราะชั้นตึกของนักกรรมทั้งหลายมากกลายเป็นชั้นแตก

แต่เรื่องนรกนี้ จะตำหนิเพื่อนผมก็ไม่ได้ เพราะทุกคนมีสิทธิ์จะคิดกันได้ คุณคงเคยทราบมาแล้วว่า ในกรุงเทพของเราเนี่ยเองมีคนอยู่กลุ่มหนึ่งที่พยายามคัดค้านเรื่องนรกเรื่องสวรรค์ เพราะเขาเข้าใจเรื่องนรกเช่นเดียวกับเพื่อนของผม นอกจากตัวเองจะคัดค้านแล้วยังพยายามขอร้องไม่ให้คนอื่นพูดเรื่องนี้ด้วย โดยเฉพาะกับนักศึกษาซึ่งเราถือว่าเป็นปัญญาชน เขาจะทำให้นักศึกษาขมขื่น หรือบางคนจะไม่ยอมเชื่ออะไรเสียเลย เพราะไม่ยอมเชื่อเรื่องนรกสวรรค์เป็นเหตุ

แต่สำหรับผมเองเนี่ย เรื่องอันใดก็ตามในพระพุทธศาสนา ถ้าเกินปัญญาความสามารถของผมที่จะพิสูจน์แล้ว ผมมักจะอาศัยศกาคตโพธิสัตถาไว้ก่อนเสมอ เพราะพระพุทธเจ้าของเรานั้น

“พระองค์ทรงสอนธรรมเพื่อความรู้อย่าง หาทรงสอนธรรมเพื่อความไม่รู้ยิ่งไม่ ทรงสอนธรรมมีเหตุ มีปาฏิหาริย์ หาทรงสอนในทางตรงกันข้ามไม่”

คุณคงจะเคยทราบในเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงประทับที่ป่าไม้ประดู่ลายในป่ามหาวัน ทรงหยิบใบไม้ชิ้นมากำหนึ่ง แล้วรับสั่งถามภิกษุทั้งหลายว่า

“ใบไม้ในพระหัตถ์ของพระองค์ กับใบไม้ในป่าประดู่ลาย อันไหนจะมากกว่ากัน”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

จากใจสุใจด้วยไมตรี

“ใบไม้ในพระหัตถ์ของพระองค์นั้นเพียงเล็กน้อย ส่วนใบไม้ใบ
ป่าประดู่ตายมากกว่าหลายเท่าตัว”

ทรงรับสั่งว่า

“เช่นเดียวกัน ธรรมที่เรารู้นั้นมีมากเหมือนใบไม้ใน
ป่าประดู่ตาย แต่ที่เรานำมาสอนพวกเธอ นั้น เพียงเล็ก
น้อยเหมือนใบไม้ในฝ่ามือของเรา”

ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงสอนธรรมะด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว

ที่นี้เกิดปัญหาว่า บรรดาเรื่องที่ทรงนำมาสั่งสอนนั้น เรื่อง
นรกเรื่องสวรรค์เป็นส่วนหนึ่งที่ทรงนำมาสั่งสอน แต่เท่าที่ความรู้อัน
ไม่มากนักของฆมพบและสังเกตมาจากการอ่านตำรา ได้พบความ
จริงข้อหนึ่งว่า

- เรื่องนรกสวรรค์นั้น จะทรงสอนแก่ภิกษุส่วนมาก โดย
เฉพาะแก่ท่านที่เป็นอริยบุคคล

- เป็นเรื่องที่คนถามไปพบมาด้วยตนเอง มาทูลถามเพื่อให้
เกิดความเข้าใจมากขึ้น

- ไม่เคยทรงแสดงสถานที่ตั้งของนรกและสวรรค์ เพราะท่าน
ที่ถามไม่สงสัย เห็นจะเข้าทำนองคนกรุงเทพพูดถึงความสนุกสนาน
ที่สนามหลวง คนฟังไม่จำเป็นจะต้องถามว่า สนามหลวงอยู่ที่ไหน
เพราะเป็นเรื่องที่ผู้ฟังทราบดีแล้ว และผู้พูดก็ไม่จำเป็นจะต้องบอก
ว่าสนามหลวงอยู่ที่ไหน ถ้าขึ้นบอกไป ก็ออกจะเป็นเรื่องที่ย่ำลักหน้อย

นรกนั้นเป็นเรื่องของโลกนี้จริงหรือ?

เรื่องของนรกสวรรค์นั้นตามที่พบมา ทรงแสดงเป็นนัยหลาย
อย่างด้วยกัน คือ

- แสดงถึงนรกสวรรค์ที่เป็นโลกอีกโลกหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นอยู่ผิดกับมนุษย์โลก พวกนี้เป็นอหิสสมานกาย คือมีกายไม่ปรากฏ

- ทรงแสดงถึงการประสบ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่ดีว่าเป็นสวรรค์ ที่ไม่ดีว่าเป็นนรก เข้าทำนองสวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ อย่างที่เราชอบพูดกัน ข้อนี้รวมหมายถึงเวลาที่จิตใจถูกห่อหุ้มด้วยกิเลสนานาชนิดก็เป็นเหมือนตกนรก เวลาที่จิตใจมากด้วยธรรมปีติก็เป็นสวรรค์

- นรก-สวรรค์ ที่คนในโลกประสบ ทรงแสดงในทำนองคล้ายๆ กับนรกสวรรค์ เช่นคนถูกจองจำด้วยโซ่ตรวน ก็คล้ายกับตกนรก คนที่มีความสุขด้วย ลาภ ยศ บริวาร เป็นต้น ก็คล้ายกับสวรรค์

สัตว์นรกและเทวดาอยู่ในกำเนิดอะไร?

กำเนิดนั้น ทรงแสดงไว้ ๔ ประการด้วยกัน คือ

- ชลาพูชะ เกิดในครรภ์ เช่น คน สัตว์บางชนิด
- อัณฑชะ เกิดในไข่ เช่น เป็ด ไก่ นก เป็นต้น
- สังเสทชะ เกิดในช่องสกปรก เช่น ตัวหนอนนานาชนิด
- โอบปาติกะ เกิดโดยผุดขึ้น คือเกิดถึงก็เป็นวิญญูชนเลย ไม่

ต้องผ่านความเป็นทารก อย่างคนและสัตว์ที่เราเห็นๆ กันอยู่

เทวดาและสัตว์นรก เกิดด้วยกำเนิดประเภทที่ ๔ นี้เอง อันเป็นการแสดงว่า คนเรานั้นถึงแม้จะลำบากยากจนอย่างไรก็ตาม ไม่อาจจะเรียกเขาว่าเป็นสัตว์นรก แต่อาจจะเปรียบได้กับการตกนรกทั้งเป็น อย่างที่เคยพบท่านจัดประเภทคนเป็น ๔ ประเภท คือ

- มนุสสดิรัจจาโน มนุษย์ที่มีจิตใจเป็นสัตว์ เช่นชอบฆ่าฟัน ปล้น ลักขโมย เป็นต้น

- มนุสฺสสเปโต มนุษย์แปรต ได้แก่คนที่ชอบขอของคนอื่น และหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ

- มนุสฺสมนุสฺสโส คือมนุษย์ที่เป็นมนุษย์ หรือประกอบด้วยมนุษยธรรม หรือกุศลกรรมบท ๑๐ ประการ

- มนุสฺสเทโว คือคนที่ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่จิตใจเป็นเทวดา เช่นมีหิริโอตตปปะ อันเป็นเทวธรรมเป็นต้น

แต่มนุษย์นรกกลับไม่เคยพบ เคยพบแต่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงการไปเกิดของคนด้วยอำนาจของกรรมว่า

“คนบางจำพวกเกิดในครรรค์ คนที่ทำบาปเอาไว้มาก ไปตกนรก คนที่ทำความดีไปเกิดในสวรรค์ ส่วนที่หมดอาสวะย่อมปรินิพพาน” ดังนี้

จากพระพุทธภาษิตนี้ เป็นการแสดงว่า สัตว์ที่เกิดในครรรค์คือคนเป็นต้นนั้น เป็นคนละประเภทกับสัตว์นรก เพราะคนที่เกิดเป็นมนุษย์ตามเรื่องแห่งพระพุทธภาษิตนี้ เป็นการเกิดด้วยผลแห่งความดี แต่มีปริมาณไม่มากพอจะไปเกิดในสวรรค์

นอกจากนั้น พระพุทธองค์ทรงปรารภ นายจุนทสุกริก ซึ่งมีอาชีพในการฆ่าหมูด้วยวิธีที่ทารุณมาก คือแกเอาน้ำร้อนกรอกปากหมูให้ตายไป และก่อนที่จะกรอกน้ำร้อน ยังเอาไม้ทูปให้ซ้ำอีก ก่อนแกจะตายร้องเสียงเป็นหมูถูกตีอยู่ ๗ วัน เมื่อพระมาถามถึงคติที่นายคนนี้ไปเกิด พระพุทธองค์ทรงแสดงพระพุทธภาษิต เป็นใจความว่า

“คนทำชั่วย่อมเสรำ้าโสกลงในโลกนี้ ย่อมเสรำ้าโสกลงในโลกอื่น ย่อมเสรำ้าโสกลงในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมอันเสรำ้าหมองของตนแล้ว ย่อมเสรำ้าโสกลงเดือดร้อน”

พระพุทธรูปปางนี้ก็เช่นเดียวกัน ทรงแสดงว่ามีโลกอยู่อย่างน้อยสองโลก คือโลกนี้และโลกอื่น ซึ่งจะเป็นที่อุปบัติไปเดือดร้อนต่อไปของคนที่ทำบาปกรรมเอาไว้ และโลกอื่นในที่นี้อาจจะหมายถึงอะไรก็ได้ที่เป็นอบาย ๔ คือ

นिरยะ สัตว์นรก ที่ต้องถูกลงกรรมกรรมนี้ต่างๆ จนกว่าจะสิ้นกรรม

ดิรัจฉานโยนิ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งมีมากมายหลายชนิดด้วยกัน

ปิติวิสย ภูมิแห่งเปรต ได้แก่ภูมิที่ต่ำกว่านรกขึ้นมาหน่อยหนึ่ง ส่วนมากท่านว่าคนไปเกิดเป็นเปรตด้วยเศษกรรม คือหลังจากตกนรกมาแล้ว ยังมีกรรมเหลืออยู่ไม่มากพอจะทำให้อยู่ในนรก แต่บาปกรรมอันนั้นก็ไม่น้อยพอที่จะทำให้เขาเกิดเป็นคน เลยต้องมาเกิดในปิติวิสย คือภูมิของเปรต

อสุรกาย พวกอสุรกายต่างๆ เช่นผีนาชานิต ที่ไม่ปรากฏกายให้คนเห็น

อนึ่ง เมื่อพระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบตายไปนั้น พวกพระก็สงสัยเหมือนกันว่า คนดังกล่าวพระเทวทัตจะไปเกิดในสถานที่ใด เพราะท่านทำความชั่วไว้มาก ก่อนจะตายก็ป่วยอาเจียนออกมาเป็นโลหิตสดๆ ขยับเท้าว่าจะลงจากแคร่ เลยถูกแผ่นดินสูบได้รับความทุกข์ทรมานมากกว่าจะตายได้ แต่ก่อนที่จะตายท่านก็สำนึกความชั่ว ความผิดของตน ได้เปล่งวาจายกย่องพระพุทธเจ้า และถวายกระดุกคางพร้อมด้วยลมปราณเป็นพุทธบูชา เรียกว่าเป็นคนตายดังคนหนึ่งในยุคนั้น เรื่องนี้พระพุทธเจ้าก็รับสั่งเป็นพระพุทธรูปปางว่า

“ผู้ทำช่วยยอมเดือดร้อนในโลกนี้ ย่อมเดือดร้อนใน
โลกอื่น ย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง ย่อมเดือดร้อนว่า
เราทำชั่วไว้แล้ว ไปสู่ทุกติดย่อมเดือดร้อนยิ่งขึ้น”

พระพุทธภาษิตนี้ ก่อนที่จะรับสั่ง ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย
ว่า “พระเทวทัตไปบังเกิดในอเวจีมหานรก” ซึ่งว่ากันว่าเป็น
นรกที่ทารุณที่สุด คำว่า ทุกติในพระพุทธภาษิตเป็นการยืนยันว่า
คนเราถ้าลงทำชั่วแล้วย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง เพราะความชั่ว
ความผิดนั้น เพียงแต่นึกถึงก็ไม่สบายใจแล้ว ยิ่งพอความชั่วให้ผล
ยิ่งไม่ต้องพูดถึงความเดือดร้อนว่าจะมีสักขนาดไหน จะพบความ
จริงว่า สำหรับกับพระซึ่งมีพื้นจิตสูงพอที่จะรับทราบอะไรได้
พระพุทธองค์จะแสดงถึงความมียุขของนรกตรงไปตรงมาดังที่ว่ามี
แล้ว

ในด้านของสวรรค์ก็เช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่
ภิกษุถึงความมียุขของสวรรค์ไว้หลายแห่งด้วยกัน โดยเฉพาะใน
เรื่องวิมานวัตถุจะยกเรื่องในธรรมบทมาสัก ๒ เรื่อง

เรื่องหนึ่งอุบาสกชื่อ ธรรมมิก เป็นคนตั้งมั่นในธรรมอย่างยิ่ง
ป่วยหนักก่อนจะตายให้ลูกหลานไปนิมนต์พระมาสวดมหาสติปัฏฐาน
ให้ฟัง ว่ากันว่าเทวดามารับลอยรถอยู่บนอากาศ แต่คนอื่นไม่เห็น
อุบาสกเห็นเพียงคนเดียว เมื่อเขามาเชิญไปเกิดในสวรรค์หลายชั้น
ท่านตกลงเลือกไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต โดยโยนพวงมาลัยให้ไป
คล้องอนรถที่มาจากดุสิต คนอื่นเห็นเป็นพวงมาลัยลอยอยู่ใน
อากาศแต่หาเห็นรถไม่ เรื่องพวกนี้พระกลับไปทูลพระพุทธเจ้า
พระองค์ทรงแสดงว่าอุบาสกไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต แล้วรับสั่งเป็น
พระพุทธภาษิตว่า

**“ผู้ทำความดีไว้แล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ย่อมบันเทิง
ในโลกอื่น ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมอัน
บริสุทธิ์ของตนย่อมบันเทิงปรโมทย์”**

อีกเรื่องหนึ่งธิดาของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นพระสกิทา
คามิ ตายไป เศรษฐีมาตามพระพุทธเจ้าว่าลูกสาวไปเกิดในที่ไหน
เพราะท่านเศรษฐีเป็นพระโสดาบัน จึงทรงรับสั่งว่าไปบังเกิดในสุคติ
แล้วรับสั่งเป็นพระพุทธานุชาศิตว่า

**“ผู้ทำความดีย่อมเพลิดเพลินในโลกนี้ ย่อม
เพลิดเพลินในโลกอื่น ย่อมเพลิดเพลินในโลกทั้งสอง
ย่อมเพลิดเพลินว่าเราได้ทำความดีเอาไว้แล้ว ไปสู่สุคติ
ย่อมเพลิดเพลินยิ่งขึ้น”**

พระพุทธานุชาศิตเหล่านี้ เป็นการแสดงถึงความมีอยู่ของ
นรก-สวรรค์ในอีกโลกหนึ่ง ไม่ใช่สวรรค์ตามที่บางคนเข้าใจกัน

จะเป็นเพื่อนผมหรือใครก็ตาม มีอยู่ไม่น้อยเลย ที่มักจะ
ตัดสินใจปัญหาที่ตนไม่อาจจะหยั่งรู้ได้ด้วยการใช้สามัญสำนึกของตน
โดยที่หาเฉลียวใจคิดไม่ว่า พระพุทธเจ้ากว่าจะทรงตอบปัญหาต่างๆ
เหล่านี้ได้ ต้องใช้ความเพียรพยายามในการฝึกจิตจนได้ตรัสรู้ในที่สุด
ความรู้เรื่องเหล่านี้ เป็นผลของญาณ อภิญญาของพระพุทธองค์
เราจะเอาสามัญสำนึกของเราไปตัดสินนั้น หาเป็นการสมควรไม่

เหมือนกับมีคนมาบอกเราว่า ถ้าท่านขึ้นไปบนยอดภูเขาทอง
แล้วท่านจะเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ นายคนหนึ่งหาได้ขึ้นไปไม่ แต่คัดค้าน
เสียแล้วว่า ไม่จริงหรอก เป็นเรื่องโกหก ถ้าเป็นอย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่
ช่วยอะไรกันไม่ได้

ใจผมเองนั้น อย่างที่บอกมาแล้ว คือสิ่งใดที่ผมไม่มีขีดความสามารถจะพิสูจน์ผมจะอาศัยตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อว่าพระพุทธเจ้าคงไม่เอาเรื่องเหลวไหลมาสอนพวกเราแน่

อนึ่ง การเชื่อความมีอยู่ของผลกรรม และความมีอยู่ของนรกสวรรค์นั้น ทางที่จะขาดทุนไม่มีเลย อย่างดีก็เป็นการเสมอตัว หมายความว่าถ้าเกิดนรกสวรรค์ไม่มี แต่ถ้านรกสวรรค์มี เราละความชั่วมาทำความดี สวรรค์เป็นสิ่งที่เราสามารถหวังได้

เฮ้อ คิดอะไรเรื่อย ๆ ไป ชักง่วงนอนเหมือนกัน เพื่อนหลับกันหมดแล้ว เห็นจะต้องนอนก่อนละ

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

รู้ดีการสอนปัจจุบัน

เพื่อนรัก

ผมขาดการติดต่อกับคุณไปนานเพราะติดการสอบอยู่ ถึงแม้ว่าจุดหมายของผมจะเล่าไปเพียงขึ้นรถไฟ และออกจากสถานีเขาราก็ตาม แต่ตัวผมนั้นไปอยู่ที่เมืองพาราณสีนานแล้ว การที่ผมขาดการติดต่อนั้นเพราะเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้น คือนักศึกษาแซกเซาส์ไตรค์กันหลายครั้งหลายหน จนทำให้การสอบต้องชะงักลงไป พวกเราที่เป็นคนไทยเลยต้องเตรียมตัวสอบกันอย่างเคร่งเครียดพอสมควร เดิมทีประกาศออกมาว่าจะสอบเดือนพฤษภาคม พอใกล้สอบนักศึกษาสไตรค์ไม่ยอมสอบ ต้องเลื่อนไปเดือนมิถุนายน พอใกล้เวลาเข้ามาเอาอีกแล้ว ทางมหาวิทยาลัยเลยประกาศเลื่อนการสอบเป็นเดือนกรกฎาคม แต่พอวันสอบใกล้เข้ามาในขณะที่พวกเราเตรียมตัวกันอย่างเอาจริงเอาจังนั่นเอง นักศึกษาแซกเซาส์ไตรค์อีกแล้วทางมหาวิทยาลัยก็กลัวเด็กเสียเหลือประมาณ จึงต้องเลื่อนวันสอบออกไปเป็นเดือนสิงหาคม ผมคิดว่าครั้งนี้คงได้สอบแน่ๆ เพราะพวกนักศึกษาคงหยุดสไตรค์ แต่ที่ไหนได้ พอใกล้วันสอบเข้าจริงๆ ก็เอาอีกจนได้ ทางมหาวิทยาลัยจึงต้องคล้อยตามอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเลื่อนวันสอบเป็นวันที่ ๓ กันยายน พอวันสอบมาถึงเข้าปรากฏว่าวันแรกผ่านไปไม่ได้ พอจะสอบวันที่สองแกสไตรค์กันอีก ทางมหาวิทยาลัยก็เลื่อนวันออกไปอีก กว่าจะสอบเสร็จตกเข้าไปวันที่ ๑๐ ตุลาคม

เนื่องจากผมต้องเคร่งเครียดเรื่องการเตรียมสอบ และรำคาญนักศึกษาอยู่เป็นเวลานานพอสมควร ทำให้หมดอารมณ์ที่จะเล่าอะไรสู่กันฟัง ตอนนี้มีอารมณ์ขึ้นมาบ้าง จึงขอเล่าเรื่องต่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จากจดหมายฉบับที่แล้วคุณคงจำได้ว่า ในจดหมายฉบับที่แล้วผมเล่าถึงความคิดเรื่องนรก สวรรค์ กำเนิด และคติของคน ตามหลักกรรมในพระพุทธศาสนา แล้วผมก็เตรียมตัวที่จะนอน เพราะเพื่อนหลับกันหมดแล้ว ในขณะที่นอนยังไม่หลับ ผมสังเกตเห็นว่า รถไฟขบวนที่ยังออกไกลสถานี ยิ่งเร่งความเร็วมากขึ้น เมื่อเขาเร่งความเร็วมากขึ้น ทำให้รู้สึกว่ายางกระเบื้องและแรงเหวี่ยงออกจะมากกว่าของไทยเรา ทั้งๆ ที่รถไฟของเขาโตกว่า เพิ่งทราบในตอนหลังว่าที่เป็นอย่างนั้นเพราะรถไฟขบวนเมื่อเลยสถานีไปแล้ว หมอนของรถไฟเขาทำด้วยเหล็กแทนที่จะเป็นไม้ของเรา ผมคิดว่าหมอนรถน่าจะมีส่วนทำให้รถกระเบื้องและเหวี่ยงแรงกว่าของเรา แต่เพราะความอ่อนเปลี้ยมาตลอดทั้งวัน ในที่สุดก็พยายามหลับไปจนได้

เมื่อก่อนสัญญากันว่า พวกเราจะผลัดเปลี่ยนกันดูแลสิ่งของ แต่พอเอาเข้าจริงๆ ก็หลับกันหมด ดีที่ไม่มีของอะไรหายเลย รถไฟขบวนไม่ค่อยสนุก ตอนที่หน้าต่างเขามีลูกกรงอย่างแข็งแรง คงจะทำไว้เพื่อป้องกันโจรและป้องกันคนตกไปจากรถ เพราะรถชั้นสามนั้นเรียกได้ว่าเปียดเสียดเยียดยัดจริงๆ คือแน่นจนคนต้องยืนหลับกันทีเดียว แม้แต่หน้าต่างห้องส้วมก็ยังมีคนนั่งหลับ แต่ในความรู้สึกของผมเห็นว่า การติดลูกกรงจนดูคล้ายๆ เป็นรถคุกเช่นนั้น ทำให้การมองทิวทัศน์รอบข้างทางรถไฟขาดความสนุกไป เพราะภาพบางภาพที่เราต้องการดูให้ชัด ไม่อาจจะมองให้ชัดได้อย่างริมทางรถไฟของเรา แต่มองในด้านของความปลอดภัยก็เห็นว่าของเขาให้ความปลอดภัยดีอยู่ ไม่ว่าจะจากขโมยหรือจากความประมาทของเรา พวกเราตื่นขึ้นมาในตอนเช้ามาก เมื่อถามกันดูว่าใครตรวจดูของกันบ้าง ปรากฏว่าทุกคนหลับเป็นตาย แต่เมื่อลองตรวจสอบดูปรากฏว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทุกอย่างปกติดังกล่าวแล้วจึงทำให้สบายใจขึ้น

รถไฟวิ่งมาอีกไม่นานนักก็ถึงเมืองปัญนะ ก่อนที่จะถึงเมืองปัญนะ ผมตั้งใจมองภาพต่างๆ ทางหน้าต่างอยู่ตลอดเวลา มีภาพอันหนึ่งที่เห็นซ้ำๆ กันบ่อยที่สุด คือแขกนั่งถ่ายกันริมทางรถไฟ โดยหันหน้าเข้าหาทางรถไฟอย่างหน้าตาเฉยทีเดียว ผมขำก็ขำ สงสารก็สงสาร จึงถามเพื่อนที่อยู่อินเดียวมาก่อนว่า

“นี่ ทำไมแขกชอบถ่ายกันแบบนี้ล่ะ เขาไม่อายคนบ้างหรือ?”

“นั่นเป็นธรรมเนียมของเขา” เพื่อนตอบ

“เอ ทำไมจึงได้มีธรรมเนียมแปลกๆ อย่างนี้นะ น่าจะสร้างส้วมขึ้นเป็นกิจจลัษณะ อะไรมานั่งถ่ายให้คนเห็นอยู่ได้ แปลกแท้ๆ เชียว”

“ธรรมเนียมนี้ว่ากันว่า เนื่องมาจากคำสอนของท่านมหาत्मคานธี โดยท่านต้องการจะให้มูลนั้นกลายเป็นปุ๋ย ช่วยให้ดินมีคุณภาพขึ้น” เพื่อนผมบอก

“นับว่าเป็นความคิดที่ออกจะเข้าที่อยู่ แต่ก็ควรจะมีที่กำบังบ้าง ไม่ควรให้ประเจิดประเจ้อจนเกินไป” ผมแย้ง

“ต่อไปคุณจะเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ว่าจะอะไรก็ตาม ถ้าคนเขาทำกันมาจนชินแล้ว เขารู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่พวกเราเป็นคนต่างถิ่นมา ไม่ค่อยได้พบเห็นในบ้านเมืองของเราจึงรู้สึกว่าเป็นเรื่องแปลกไปบ้าง คุณอยู่ไปนานๆ จะรู้สึกเฉยๆ ไปเอง” เพื่อนผมตอบ

แต่จะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม ผมยังมีความรู้สึกที่ควรจะให้เป็นที่เป็นที่ เป็นทาง และมีที่กำบังพอสมควร แต่เรื่องเช่นนี้เราไม่อาจจะเอาสามัญสำนึกของเราไปตัดสินได้ เพราะเมื่อคนเรา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มีขนบธรรมเนียม ความยึดถือ การศึกษาอบรมแตกต่างกันเขาถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของเขา จึงจำเป็นต้องรับในความเป็นของธรรมดาอันนั้น แต่หาได้หมายความว่า เราจะต้องไปทำอย่างเขาทำไม่ เพราะมันเป็นเพียงธรรมดาของเขา แต่สำหรับพวกเรากลายเป็นเรื่องทีออกจะไม่ค่อยธรรมดาไป

เมืองปัญนะ ที่มองเห็นจากหน้าต่างรถไฟ รู้สึกว่าเป็นเมืองที่ใหญ่โตเอากการอยู่ ที่สถานีสภาพคล้ายๆ กับสถานีเฮอรา คือมีคนนอนบ้าง นั่งบ้าง เดินบ้าง การนอนตามชานชาลาสถานีจึงเป็นเรื่องธรรมดาอีกอย่างหนึ่งของแขก เพราะสามารถพบเห็นได้ในที่ทั่วไป

ผมเห็นเมืองปัญนะท่าทางจะเป็นเมืองใหญ่ จึงถามเพื่อนผู้อยู่อินเดียมาก่อนว่า

“คุณเคยมาเที่ยวเมืองนี้บ้างไหม?”

“เคยมาครั้งหนึ่งเมื่อปีกลาย ตอนไปนมัสการสังเวชนียสถานเลยผ่านมาทางนี้เพราะมีอโศการาม ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญวัดหนึ่งอยู่ในเมืองนี้”

“เอ๊ะ เมืองปาฏลีบุตรเป็นที่ตั้งของอโศการามไม่ใช่หรือ?”

“ใช่ เมืองปาฏลีบุตรในอดีต ก็คือเมืองปัญนะในปัจจุบันนั่นเอง ปัจจุบันเมืองนี้ยังคงเป็นเมืองหลวงอยู่เช่นเดิม” เพื่อนตอบ

“อะไร เมืองหลวงของอินเดียไม่ใช่เดลีหรือ?”

“ใช่ แต่นี้เป็นเมืองหลวงของแคว้นพิหาร เพราะระบบการปกครองของอินเดียนั้น แคว้นแต่ละแคว้นมีคณะรัฐบาลบริหารโดยตรง นโยบายบางอย่างขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง บางอย่างก็เป็นเรื่องของแต่ละแคว้น ดังนั้นกฎหมายบางอย่างของแต่ละแคว้นจึง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ไม่เหมือนกัน เพราะเป็นกฎหมายซึ่งสภาของแคว้นแต่ละแคว้นตั้งขึ้น
แคว้นพิหารนี้เป็นดินแดนที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ได้กว้างขวางมากในอดีต เพราะกรุงราชคฤห์ในอดีต ก็อยู่ในแคว้น
พิหารนี้เหมือนกัน”

จากคำบอกเล่าของเพื่อนทำให้ผมถึงบางอ้อทันที และจับ
เรื่องราวต่างๆ ในอดีตที่เกี่ยวกับเมืองนี้ได้ เพราะผมเคยศึกษาใน
เรื่องนี้มาบ้างเหมือนกัน เมืองปัฏนะในปัจจุบัน ก็คือเมืองปาฏลีบุตร
หลังพุทธกาล เมืองปาฏลีบุตรหลังพุทธกาลก็คือปาฏลิกามใน
สมัยพุทธกาล ดูเอาเถิด หมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งกลับกลายเป็น
เมืองหลวงที่มีอาณาเขตกว้างขวางในอดีต แม้ปัจจุบันก็ยังรักษา
ความเป็นเมืองหลวงของตนเอาไว้ได้ ถึงแม้จะไม่ใหญ่โตอย่างสมัย
ก่อนก็ตาม สังหารทั้งหลายช่างมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ต่างๆ นานา

เมื่อพูดถึงปาฏลิกามในพุทธสมัย ทำให้ผมมีเรื่องที่จะเล่า
เกี่ยวกับหมู่บ้านนี้อีกมากทีเดียว หมู่บ้านนี้สมัยพระเจ้าอชาตศัตรู
ครองกรุงราชคฤห์ ยังเป็นเพียงหมู่บ้านเท่านั้นเอง แต่เนื่องจากเป็น
หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ชิดกับชายแดนวัชชี พระเจ้าอชาตศัตรูจึงส่ง
พราหมณ์ชื่อวัสสการะ และมหาอำมาตย์ชื่อสุนิระ ให้มาตั้งเป็น
ด่านขึ้นที่หมู่บ้านนี้ จุดประสงค์ของพระองค์ คือ

- ต้องการจะสืบความเคลื่อนไหวภายในแคว้นวัชชี ตลอดถึง
กำลังทหารในแคว้นนั้น

- ต้องการจะเตรียมทหารบุกแคว้นวัชชี แต่ยั้งกริ่งเกรงอยู่มาก
เพราะวัชชีถึงแม้จะเป็นเมืองหลวงที่เล็กกว่าราชคฤห์ แต่กษัตริย์
ลิจฉวีนั้น ท่านปกครองกันแบบสามัคคีธรรม มีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้น
ท่านก็พร้อมใจกันจัดทำกรงานนั้นๆ รวมตลอดถึงการศึกสงคราม

จากใจสุใจด้วยไมตรี

พระเจ้าอชาตศัตรูจะผล็้มลามบุกเข้าไปก็ไม่กล้าเหมือนกัน เพราะเกรงสามัคคีของเจ้าลิจฉวี

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไม่นานนัก พระเจ้าอชาตศัตรูเคยส่งวัสสการพราหมณ์ไปสืบดูท่าทีจากพระพุทธองค์ ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ พระเจ้าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้ส่งวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของพระองค์ ไปเฝ้าเป็นทำนองฟังพระสุรเสียงของพระพุทธองค์ดูว่า การที่ท่านจะบุกวัชชีนั้นจะสำเร็จไหม เพราะทางด้านวัชชีเขาก็ได้ชื่อว่าเป็นพวกที่มีฤทธิ์มีอำนาจมากอยู่เหมือนกัน และสั่งให้วัสสการพราหมณ์ถามถึงผาสุกวิหารของพระพุทธองค์ด้วย

วัสสการพราหมณ์เข้าไปเฝ้าแล้วทูลถามถึงผาสุกวิหารของพระพุทธองค์ ตามรับสั่งของพระเจ้าอชาตศัตรู และกราบทูลถึงความประสงค์ของพระเจ้าอชาตศัตรูที่จะบุกวัชชีให้ทรงทราบ

พระพุทธเจ้าไม่รับสั่งอะไรกับพราหมณ์ แต่ตรัสถามพระอานนทเถระซึ่งถวายนานพักอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์เป็นใจความว่า

**“อานนท์เธอทราบไหมว่า พวกวัชชียังคงประชุมกัน
เนื่องๆ ประชุมกันมากอยู่หรือ?”**

เมื่อพระอานนท์กราบทูลว่า

“ทราบว่าพวกวัชชียังคงประชุมกันเนื่องๆ และประชุมกันมากอยู่ พระเจ้าข้า”

ทรงรับสั่งว่า

“ทราบใดที่พวกวัชชียังประชุมกันเนื่องๆ มากด้วยการประชุมกัน ตราบนั้นความเจริญย่อมมีแก่พวกวัชชี ไม่มีความเสื่อมเลย”

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

แล้วทรงรับสั่งถามต่อไปเป็นลำดับว่า

- พวกวัชชี ยังคงพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำอยู่หรือ?

- พวกวัชชี ไม่บัญญัติสิ่งที่ท่านในอดีตไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่ท่านเหล่านั้นบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติปฏิบัติตามวัชชีธรรม ที่ท่านในอดีตบัญญัติไว้แล้วอยู่หรือ?

- พวกวัชชี ยังคงสักการะนับถือบูชาต่อท่านผู้เฒ่าชาววัชชี ตำนาคัญคำสอนของท่านเหล่านั้นว่า ตนควรรับฟังอยู่หรือ?

- พวกวัชชี ยังคงให้เกียรติยกย่อง ไม่ประพฤตีสว่างเกินกุลสตรี และนางกุมาริกาชาววัชชีอยู่หรือ?

- พวกวัชชี ยังคงสักการะเคารพนับถือบูชาต่อเจดีย์ของชาววัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกพระนคร ให้กระทำพิธีกรรมที่ควรทำแก่เจดีย์เหล่านั้นอยู่หรือ?

- พวกวัชชี ยังคงให้การอาทักษาที่เป็นธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายและหมายใจว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังไม่มาสู่แคว้นแคว้นของตนก็ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุขหรือ?

พระอานนทกราบทูลว่า

“ทราบ พวกวัชชีทั้งหลายยังคงปฏิบัติตามที่กล่าวมาอยู่ พระองค์จึงรับสั่งว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกวัชชีหวังได้ว่าจะต้องมีความเจริญถ่ายเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ดังนี้”

หลังจากนั้นหันพระพักตร์มารับสั่งแก่วัสสการพราหมณ์ว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ครั้งหนึ่งเมื่อเราพักอยู่ที่สาร์นทเจดีย์ เมืองเวสาลี เราได้แสดงธรรมอันไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อม แก่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เจ้าวัชชีทั้งหลายในที่นั้น อูกรพราหมณ์ ตราบใดที่พวกวัชชี
ทั้งหลายยังคงประพฤติปฏิบัติในวัชชีธรรมทั้ง ๗ ประการ
เหล่านั้นอยู่ พวกเขาย่อมมีแต่ความเจริญถ่ายเดียว จะไม่มี
ความเสื่อมเลย”

วัสสการพราหมณ์กราบทูลว่า

“อย่าว่าแต่ธรรมทั้ง ๗ ประการเลย แม้พวกวัชชีมี
อุปทานิยธรรมเพียงข้อเดียว ก็จะมีแต่ความเจริญ หากมีความ
เสื่อมไม่”

แล้วกราบทูลต่อไปว่า

“ข้าแต่พระ โคดมผู้เจริญ แคว้นวัชชีนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูไม่
สมควรบุก ถ้าจะบุกก็ต้องบุกด้วยอุบาย”

แล้วกราบทูลลาพระพุทธเจ้า บอกว่ามีกิจมาก มีธุระมาก

เมื่อพราหมณ์กลับไปแล้ว รับสั่งให้พระอานนท์เรียกพระทั้ง
หลายมาประชุมกัน แล้วทรงแสดงอุปทานิยธรรมสำหรับพระหลาย
หมวดด้วยกัน จะยกตัวอย่างมาให้ฟังสักหมวดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะ
ใกล้เคียงกับที่ทรงแสดงแก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งมีอยู่ ๗ ประการเหมือนกัน คือ

๑. หมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์

๒. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็
พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่
พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาตามสิกขาบทที่พระองค์
ทรงบัญญัติไว้

๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือ
ภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน

จากใจสุใจด้วยไมตรี

๕. ไม่ดูอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

๖. ยินดีในเสนาสนะอันเป็นที่สงัด

๗. ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ที่ยังไม่มาสู่
อารามก็ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

แล้วทรงสรุปว่า ธรรม ๗ อย่างนี้ตั้งอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นไม่มีความ
เสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว

หลังจากได้ทรงแสดงอุปทานิยธรรมเป็นอันมากแก่พระ
ภิกษุสงฆ์แล้ว พระพุทธเจ้าก็เสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ เสด็จ
พุทธดำเนินไปตามเส้นทางที่จะไปปรินิพพานที่เมืองกุสินารา โดย
เสด็จไปจำพรรษาที่เมืองเวสาลี อันเป็นเมืองหลวงของแคว้นวัชชี
คล้ายๆ จะเป็นการป้องกันเมืองวัชชีไม่ให้พระเจ้าอชาตศัตรู บุกรุก
โดยเสด็จประทับที่อัมพลัฏฐิกา เมืองนาลันทา แล้วไปสูปาฏลีคาม
อันเป็นด่านของกรุงราชคฤห์ ซึ่งผมจะเล่าต่อในฉบับหน้า.

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

รู้ปัจจุบันโดยอดีต

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมได้เล่ามาถึงตอนที่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ ที่เป็นพุทธบริวาร เสด็จไปถึงปาฏลिकาม ฉบับนี้จะเล่าต่อไป

เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์เสด็จมาถึงปาฏลिकาม อุบาสก อุบาสิกาชาวปาฏลिकามทราบข่าวการเสด็จ จึงชักชวนกันไปเฝ้าถวายบังคม แล้วกราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ไปพักที่อาวาสถาวรของหมู่บ้าน อุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นก็ตามเสด็จเข้าไปในอาวาสถาวรเช่นกัน เพื่อจะฟังธรรมจากพระพุทธองค์ พระผู้มีพระภาคทรงรับสั่งเรียกอุบาสกอุบาสิกาให้ตั้งใจฟังธรรม แล้วพระองค์ทรงแสดงโทษของการประพฤตินุสูลกับอานิสงส์แห่งศีลที่คนรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยนัยเป็นต้นว่า

“ดูกรคหบดีทั้งหลาย โทษความวิบัติแห่งศีลของบุคคลผู้ทุศีลมีอยู่ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ

๑. ดูกรคหบดีทั้งหลาย บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติเนื่องจากประมาทในพระศาสนา นี้ ย่อมเสื่อมจากกองโกตะอันใหญ่

๒. เกียรติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมฟุ้งขจรไป

๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ เข้าไปหาบริษัทใดก็ตาม ย่อมขาดความองอาจกล้าหาญ

๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงทำกาลกิริยา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๕. เมื่อแตกกายทำลายชั้นรูปไปแล้ว บุคคลผู้ทุศีล มี
ศีลวิบัติ ย่อมบังเกิดในทุคติอบาย วินิบาต นรก นี้เป็น
โทษประการที่ ๕ ของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์ของผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล
มี ๕ ประการ ห้าประการเป็นไฉน คือ

ดูกรคหบดี บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้ไม่
ประมาทในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมได้กองโภคะอันใหญ่ ๑

เกียรติศัพท์อันงามของเขา ย่อมฟุ้งขจรไป ๑

เมื่อเข้าไปในบริษัทมีชาติยบริษัท พราหมณ์บริษัท
คฤหบดีบริษัท และสมณบริษัท เขาย่อมเป็นผู้องอาจ แกล้วกล้า
ไม่เก้อเขิน ๑

บุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาลกิริยา ๑

เมื่อแตกทำลายชั้นรูปไปแล้ว ผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลเหล่านี้
นั้น ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ดูกรคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์
๕ ประการเหล่านี้แล เป็นของผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีล”

ก็โดยสมัยนั้น สุริธอำมาตย์และวัสสการพราหมณ์ได้มา
สร้างนครที่หมู่บ้านปาฏลีคาม เพื่อป้องกันการรุกรานของแคว้นวัชชี
ดังกล่าวมาแล้ว ท่านกล่าวว่า การสร้างนครในครั้งนั้นได้รับการ
สนับสนุนจากเทวดา แม้พระพุทธองค์ก็ทรงทราบด้วยทิพยจักขุว่า
เป็นเช่นนั้น ได้ทรงรับสั่งกับพระอานนท์ว่า เมืองนี้จะสร้างได้สำเร็จ
แต่ในที่สุดจะพินาศด้วยไฟไหม้ น้ำท่วม และแตกแยกกันเองภายใน
อย่างไร อย่างหนึ่ง

สุริธและวัสสการพราหมณ์ทราบว่า พระพุทธองค์พร้อม
ด้วยพระภิกษุ สงฆ์ เสด็จมาประทับที่อาวาสถาถาร ก็เข้าไปเฝ้า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อาราธนานิมนต์ให้พระองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์เสวยและฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น เมื่อทราบว่า พระพุทธองค์ทรงรับด้วยอาการนิ่ง จึงกลับบ้าน ให้ตกแต่งอาหารอันประณีตในที่อยู่ของตน

เวลาเช้าพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ก็เสด็จไปสู่นิเวศของมหาอำมาตย์ ท่านทั้งสองนั้นนิมนต์ให้ประทับนั่งแล้ว อังคาสพระพุทธองค์ และพระสงฆ์ด้วยมือของตนที่เดียว เมื่อพระพุทธองค์เสวยเสร็จแล้ว ก็ถวายน้ำล้างพระหัตถ์ แล้วนั่งบนอาสนะที่ต่ำกว่าเมื่อท่านทั้งสองนั่งเรียบร้อยแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเป็นใจความว่า

"บัณฑิตชาติสำเร็จการอยู่ในประเทศสถานที่ใด พึงเชียวเหล่าท่านที่มีศีล ส้ารวมระวัง ประพฤติพรหมจรรย์เลี้ยงดูกันในที่นั้น เทพเหล่าใดมีในที่นั้น ควรอุทิศ ทักขิณาทานเพื่อเทพดาเหล่านั้นด้วย เทพดาที่ได้บูชาแล้ว ท่านย่อมบูชาบ้าง ที่ได้นับถือแล้วย่อมนับถือบ้าง แต่นั้นท่านย่อมอนุเคราะห์เขา ประหนึ่งมารดาผู้อนุเคราะห์บุตรผู้เกิดจากอก บุรุษได้อาศัยเทพดาอนุเคราะห์แล้ว ย่อมเห็นกิจการอันเจริญทุกเมื่อ"

ท่านทั้งสองได้ฟังอนุโมทนา ด้วยคาถาเหล่านี้ แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป ในเวลาที่พระพุทธเจ้าจะออกจากป่าฏลีคาม ท่านทั้งสองได้ตามส่งเสด็จ พระพุทธเจ้าเสด็จออกจากประตูใด ก็ตั้งชื่อประตูนั้นว่า "โคตมทวาร"

พระพุทธเจ้าทรงข้ามแม่น้ำคงคาที่ท่าใด ก็ตั้งชื่อท่านั้นว่า "โคตมติตถ"

การข้ามแม่น้ำคงคาของพระพุทธองค์ ซึ่งแม่น้ำในขณะนั้นเต็มปริ่ม ขนาดกาก็มลงดื่มได้ คนเป็นอันมากผูกแพเป็นต้นข้ามไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แต่พระพุทธรองค์ทรงข้ามไปด้วยฤทธิ์ ซึ่งท่านแสดงว่า ทรงข้ามไปเร็วเหมือนคนคู่แขนแล้วเหยียดแขนออกฉะนั้น ทำที่พระองค์ข้ามแม่น้ำคงคาจึงได้ชื่อว่า **โคตมคิตตะ** แปลว่าท่าพระโคตม ไม่ทราบ ว่าทุกวันนี้ยังเหลืออยู่หรือไม่

พระพุทธรเจ้าข้ามแม่น้ำคงคา พร้อมด้วยพระสงฆ์โดยการใช้อุทธิแล้ว ก็เสด็จไปสู่โกฏิกาม เข้าใจว่าคงอยู่ไม่ไกลจากปาฏลิกามมากนัก

ถึงแม้พระเจ้าอชาตศัตรูมาตั้งด่านเพื่อป้องกันวัชชี และเตรียมที่จะบุกวัชชี ในขณะที่เดียวกันก็ตาม แต่เพราะตลอดปีที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธรองค์ประทับอยู่ในบ้านและนิคมต่างๆ บริเวณเมืองเวสาลี อันเป็นนครหลวงของแคว้นวัชชี และในพรรษาที่จะปรินิพพานก็เสด็จจำพรรษาที่เวฬุวคาม เมืองไพศาลี หรือเวสาลีนั่นเอง

การที่พระผู้มีพระภาคไปประทับอยู่ที่แคว้นวัชชี ก็เป็นเหมือนป้องกันแคว้นวัชชีไม่ให้พระเจ้าอชาตศัตรูบุก ปราบกฏว่าผลก็เป็นเช่นนั้น กว่าพระเจ้าอชาตศัตรูจะตีวัชชีได้ก็หลังจากที่พระพุทธรองค์ปรินิพพานไปแล้วถึง ๓ ปี ในการตีได้ก็เป็นการตีด้วยอุบายของวัสสการพราหมณ์ ซึ่งทำตัวเป็นไส้ศึกเข้าไปยุแหย่ให้พวกวัชชีขาดอธิธานิยธรรมเสียก่อน โดยเฉพาะในด้านความสามัคคี จนพวกวัชชีไม่พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และไม่พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ชาววัชชีจะต้องทำเพื่อชาววัชชี ในที่สุดก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของราชคฤห์

แม้ทางด้านกรุงราชคฤห์เอง ซึ่งอยู่ภายในวงล้อมของภูเขาใหญ่ๆ ถึง ๕ ลูก อันเป็นการยากที่ใครจะบุกเข้าโจมตีได้ เพราะภูเขา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป็นกำแพงที่แข็งแรง แต่พระเจ้าอชาตศัตรูเองก็ไม่วางพระทัย ต้องให้ทหารขึ้นไปซ่อมภูเขาด้วยการเอาก้อนหินไปก่อบนภูเขาให้เป็นกำแพงสูงขึ้น และขยายเมืองออกมาอยู่นอกกำแพงภูเขาบางส่วน

ต่อมาแคว้นมคธได้กลายเป็นเวทีสำคัญของประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลา ๑,๕๐๐ ปีเศษที่พระพุทธศาสนามีบทบาทอยู่บนประวัติศาสตร์ของอินเดีย ในแผ่นดินของพระเจ้าอชาตศัตรูนั้นอำนาจของมคธได้รุ่งเรืองมาก อาณาจักรทางลุ่มน้ำคงคาตลอดขึ้นไปทางเหนือและทางตะวันออกล้วนอยู่ภายใต้อำนาจของพระองค์เช่นกัน

แคว้นวัชชีก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าอชาตศัตรูดังกล่าวแล้ว แต่กว่าจะเรียบร้อยเป็นปกติ บางตำรากล่าวว่าพระเจ้าอชาตศัตรูต้องเสียเวลาปราบปรามบ้านเล็กเมืองน้อยอยู่ถึง ๑๖ ปี จึงเป็นปกติ ปลายรัชสมัยของพระองค์ ทุกอย่างจึงเป็นปกติสุข

พระเจ้าอชาตศัตรูเองเป็นคนสำนึกบาปที่ทำปิตุฆาต จึงมุ่งพระทัยไปในทางบำเพ็ญบุญกุศล มีการก่อสร้างสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธองค์ บูรณะปฏิสังขรณ์อารามในพระราชอาณาจักร งานชิ้นสำคัญของพระองค์ก็คือ การอุปถัมภ์ปฐมสังคายนาซึ่งพระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระอุบาลี เป็นต้น ทำกันที่สัตตบรรณคูหาข้างภูเขาเวภารบรรพต แขวงกรุงราชคฤห์ ๗ เดือนจึงสำเร็จ มีพระอรหันต์มาประชุมทำร่วมกัน ๕๐๐ รูป

ต่อมา บางตำนานกล่าวว่า พระเจ้าอชาตศัตรูได้ย้ายราชธานีจากกรุงราชคฤห์ซึ่งขัดสนน้ำบริโภค ไปประทับ ณ ปาฏลีคาม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นปาฏลิบุตร แม้คำว่า ปาฏลิบุตร พระพุทธโฆษาจารย์ อรรถกถาจารย์สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา ได้แสดง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความเป็นมาไว้วิจิตรพิสดาร จนฟังดูแล้วรู้สึกว่าเป็นนิยายมากไป ถ้าจะว่าไปแล้วเมืองนี้อยู่ใต้แม่น้ำคงคาพระเจ้าอชาตศัตรู เสวยราชย์ ทั้งสองเมืองรวมกัน ๒๔ ปี คือก่อนพุทธปรินิพพาน ๗ ปี ปีที่ท่าน ทำปิตุฆาตนั้น กล่าวกันว่าพระพุทธเจ้าพระชนมายุ ๗๓ พรรษา ท่านอยู่ต่อมาถึง พ.ศ.๑๗ ก็สวรรคต เพราะพระราชโอรสชื่ออุทัยภัทร ซึ่งประสูติในเวลาไล่เลี่ยกับที่พระเจ้าพิมพิสารสวรรคตเพราะอาญา ของพระเจ้าอชาตศัตรู อุทัยภัทรได้จับพระบิดาปลงพระชนม์เสีย แล้วตั้งตนเองเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

บางตำนานกล่าวว่า พระราชาพระองค์นี้เป็นผู้ย้ายเมือง จากราชคฤห์มาตั้งอยู่ที่ปาฏลีบุตร พระเจ้าอุทัยภัทรทรงสร้างเมือง กุสุมปุระขึ้นเป็นที่ประทับบนฝั่งแม่น้ำคงคา ห่างจากกรุงปาฏลีบุตร ราว ๒-๓ ไมล์ พระอุบาลีเถระเจ้าได้ดับขันธปรินิพพานในแผ่นดิน กษัตริย์องค์นี้

พระเจ้าอุทัยภัทรเสวยราชย์อยู่ ๑๖ ปี ก็ถูกพระโอรส พระนามว่า อนรุทธะ จับสำเร็จโทษ แล้วขึ้นเสวยราชย์เป็นพระเจ้า แผ่นดิน พระเจ้าอนรุทธเสวยราชย์อยู่เพียง ๔ ปี ก็ถูกพระราชาโอรส พระนามว่า นาคทาสกะ จับสำเร็จโทษอีก แล้วตนเองเสวยราชย์ อยู่ ๒๔ ปี

เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นภายในรอบร้อยปี หลังพุทธปรินิพพาน ซึ่งในคัมภีร์มหาวังสะกล่าวว่าเป็นเรื่องของกรรมสนองกรรม ในที่สุด ประชาชนทนอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ปิตุฆาตไม่ไหว จับ พระเจ้านาคทาสกะสำเร็จโทษเสีย แล้วเชิญอำมาตย์ท่านหนึ่งชื่อว่า "สุสุนาค" ขึ้นครองราชสมบัติ วงศ์กษัตริย์สายพระเจ้าพิมพิสาร ก็หมดสิ้นลงเพียงเท่านี้

จากใจสุใจด้วยไมตรี

พระเจ้าสุสุนาคามิเชื้อสายเป็นเจ้าในวงศ์ลิจฉวีแห่งวัชชี มี
มารดาเป็นหญิงงามเมือง แต่สุสุนาคเป็นคนมีความสามารถและ
ความประพฤติดี จึงถูกเลือกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน กล่าวกันว่า
พระองค์เป็นผู้ย้ายราชธานีไปประทับที่เมืองไพสาลีอันเคยเป็น
เมืองหลวงของแคว้นวัชชี ได้ขยายอาณาเขตของมณฑลไปถึงแคว้น
อวันตีด้วย ทรงอยู่ในราชสมบัติ ๑๘ ปีก็สวรรคต พระราชโอรสนาม
ว่า “กาฟ้าโคก” ขึ้นสืบราชบัลลังก์ กลับย้ายราชธานีมานครปาฏลีบุตร
ใหม่ รัชสมัยของพระราชาพระองค์นี้ตกราว พ.ศ. ๑๐๐ ได้มี
เหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น นั่นคือการกระทำ
สังคายนา ครั้งที่สองหรือทุติยสังคายนา

มูลเหตุที่ให้เกิดทุติยสังคายนานั้น ตำราฝ่ายบาลีกล่าวว่า
สืบเนื่องมาแต่วัตถุ ๑๐ ประการของภิกษุวัชชีบุตรแห่งเมืองเวสาลี
ในคัมภีร์ของนิกายอื่น เช่น นิกายมหาสังฆิกวินัย มหิศาสิกวินัย
เป็นต้น กล่าวแต่เพียงว่า เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑ ได้มีการทำทุติย
สังคายนากัน แต่ในภทธรรมมติจักรศาสตร์ ซึ่งแต่งโดยท่านวสุมิตร
กล่าวว่าสังฆมณฑลครั้งพุทธศตวรรษที่ ๑ เกิดแตกสามัคคีเพราะ
ภิกษุมหาเทวะ เสนอมติ ๕ ข้อขึ้น มติของท่านมหาเทวะนั้น เห็นว่า
น่าสนใจเหมือนกัน เพราะเป็นเรื่องที่แปลกจากหลักธรรมที่พวกเรา
เคยศึกษามา คือท่านเสนอว่า

- พระอรหันต์อาจถูกมารรบกวนในเวลาฝัน จนอธิศีลเคลื่อนได้
- พระอรหันต์อาจมีอัญญาณ คือเรื่องที่ไม่รู้ได้
- พระอรหันต์อาจมีความงัวแกคือสงสัยในเรื่องต่างๆ ได้
- ผู้จะรู้ว่าตนบรรลุอรหัตผล ก็โดยการพยากรณ์ของผู้อื่น
- มรรคผลจะปรากฏก็ต่อเมื่อบุคคลเปล่งวาจาว่าทุกข์หนอๆ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านผู้นี้มีประวัติออกจะพิสดาร แต่เนื่องจากกำลังพูดถึงเมืองปาฏลีบุตรหรือปัฏนะในปัจจุบัน จึงใคร่จะกล่าวเฉพาะที่เกี่ยวกับเมืองนี้ อย่างไรก็ตาม เป็นการแน่นอนว่าในพุทธศตวรรษที่ ๑ ได้มีความวิบัติทางศีลสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตาขึ้นในกรุงปาฏลีบุตรแน่นอน

ในหนังสือของท่านภวระกล่าวว่า เมื่อพุทธศก ๑๓๗ ในแผ่นดินพระเจ้านนทะหรือมหาปัทมะ พญามารลำแดงร่างเป็นภิกษุชื่อภัทร เสนอทิฎฐิ ๕ ข้อขึ้นในคณะสงฆ์ และมีพระเถระสองรูปชื่อนาคะและสเถรมติ เป็นผู้ประกาศทิฎฐิทั้ง ๕ ให้แพร่หลาย เป็นเหตุเกิดการแตกแยกนิกายออกเป็นสองพวก คือ เถรวาทินและมหาสังฆิกวาทิน แก่งแย่งยุงเหยงกันอยู่ตลอดเวลา ๒๓ ปี จนมีภิกษุเหล่าวัชชีบุตรมาระงับเรื่องราว ตอนนีพระวัชชีบุตรเลยกลายเป็นพระเอกไป

เมื่อว่ากันตามหลักฐานทางฝ่ายเถรวาท ลางแห่งความแตกแยกในคณะสงฆ์ ได้มีเค้ามาแล้วตั้งแต่คราวปฐมสังคายนา เพราะปรากฏว่า เมื่อพระอรหันต์ทั้ง ๕๐๐ ทำสังคายนากันเสร็จแล้ว เกิดมีความเห็นแตกแยกกับคณะสงฆ์ฝ่ายพระปุราณะ ซึ่งนิยมให้มีการลดหย่อนพระวินัย ตามพระพุทธานุญาตที่รับสั่งแก่พระอานนท์ ก่อนปรินิพพานว่า

“อุกรอานนท์ ถ้าสงฆ์จำนงอยู่ จะถอนสิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเราบัญญัติไว้แล้วก็ให้ทำได้”

แต่มติของพระอรหันต์ในคราวปฐมสังคายนา ไม่ตกลงกันในคำว่า เล็กๆ น้อยๆ นั้น หมายถึงอาบัติอะไร จึงได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้สงฆ์ไม่ต้องถอนสิกขาบท ทุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้ ว่ากันว่าพวก

พระปราณะไม่พอใจในมติอันนี้ จนถึงกับแยกพวกไปทำสังคายนา
อีกแห่งหนึ่งต่างหาก พวกวัชชีบุตรที่มาก่อเรื่องลดหย่อนสิกขาบท
ในคราวทุติยสังคายนา จึงน่าจะเป็นพวกที่สืบเชื้อสายมาจากพระ
ปราณะ หรืออาจจะเป็นอีกพวกหนึ่งต่างหาก ซึ่งไม่เห็นด้วยกับ
สังฆมติในคราวปฐมสังคายนา ความร้าวฉานน่าจะมีมากขึ้นทุกที
และมาปรากฏแตกหักขึ้นในแผ่นดินพระเจ้ากาฬโคตรราช ส่วน
ความวิบัติแห่งทิฏฐิสามัญญตา ก็คุกรุ่นอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของ
คณาจารย์เจ้าหมู่เจ้าคณะบางองค์ ที่มีทิฏฐิทางธรรมไม่ค่อยลงกัน
ตั้งแต่คราวปฐมสังคายนาแล้วเช่นกัน ทั้งสองอย่างคือความวิบัติ
แห่งศีลสามัญญตากับทิฏฐิสามัญญตา จึงมาปรากฏแตกหักขึ้น
พร้อมกัน

สังคายนาครั้งที่สอง ถึงแม้จะทำที่เมืองเวสาลีหรือไพสาลี
แต่เมืองนี้ก็อยู่ในอาณาจักรของปาฏลีบุตร เนื่องจากมีเรื่องราว
วิจิตรพิสดารมาก ผมจึงไม่อยากจะเล่าในที่นี้ เพราะกลัวว่าจะห่าง
ประเด็นเรื่องปาฏลีบุตรมากขึ้น

ราชวงศ์สุสุนาค ครองกรุงปาฏลีบุตรอยู่เพียง ๒ รัชกาล คือ
พระเจ้าสุสุนาคและพระเจ้ากาฬโคตรราชเท่านั้น หลังจากนั้นก็เสีย
เมืองแก่โจรนนทะ โจรนนทะจึงสถาปนาวงศ์นนทะขึ้นปกครองเมือง
ปาฏลีบุตร ราชวงศ์นี้ได้ให้การบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี
และแล้วในสมัยของราชวงศ์นนทะนี้เอง อินเดียก็ถูกรุกรานโดย
ข้าศึกต่างแดนคือกรีก โดยการนำของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช
แห่งอาณาจักรมาซิโดเนีย ประเทศอินเดียต้องเสียดินแดนทางแถบ
ลุ่มแม่น้ำสินธุไป

เรื่องศึกกรีกกับอินเดีย เป็นเรื่องที่น่าสนใจพอสมควร โดยเฉพาะในขณะนั้นปาฏิสีบุตรเป็นนครหลวงที่มีอาณาภาพแผ่ไพศาล ถึงเมื่อเล็กซานเดอร์จะบุกมายังไม่ถึงปาฏิสีบุตร แต่ปาฏิสีบุตรก็กลายเป็นสนามยุทธ หลังจากพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ยกทัพกลับ ซึ่งผมจะเล่าต่อในฉบับต่อไป.

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

ภย ๔ อย่าง

๑. อัตตานุวาทภย	ภยเกิดแต่ตนตีเดียตนเอง
๒. ปราณุวาทภย	ภยเกิดแต่ผู้อื่นตีเดีย
๓. ทัณฑภย	ภยเกิดแต่อาชญาแผ่นดิน
๔. ทุกติภย	ภยในทุกติ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กรีก - อินเดีย

เพื่อนรัก

ในฉบับที่แล้ว ผมบอกว่าจะเล่าเรื่องสงคราม ระหว่างอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งมาซิโดเนียกับกษัตริย์แห่งอินเดีย แต่จะไม่ เล่าโดยละเอียดนัก เพราะกลัวกลายเป็นการเล่าเรื่องสงคราม ไป แทนที่จะเป็นเล่าเรื่องเมืองปาฏลีบุตร ประเทศกรีกในสมัยนั้น แบ่งการปกครองออกเป็นแคว้นๆ ส่วนมากก็ไม่ขึ้นแก่กัน แต่มีแคว้นที่สำคัญเพียง ๓ แคว้นเท่านั้น คือ

๑. แคว้นสปาร์ตา เป็นแคว้นตั้งอยู่ในหุบเขา นิยมการสงคราม พลเมืองทุกคนได้รับการอบรมให้เป็นทหารมาแต่เล็กแต่น้อย ทราบว่าถ้าลูกคนใดมีร่างกายท่าทางจะไม่แข็งแรง มารดา บิดาก็จัดการให้ตายเสียตั้งแต่เล็ก และส่วนมากนิยมการมีบุตรชายเช่นเดียวกับอินเดีย เพราะนิยมการเป็นนักรบดั่งกล่าว

๒. แคว้นเอเธนส์ เป็นแคว้นตั้งอยู่ที่ราบริมทะเล นิยมอักษรศาสตร์ และศิลปกรรมต่างๆ ทั้งสองแคว้นนี้มีการรบพุ่งชิงความเป็นใหญ่กันอยู่เสมอ จนต่างฝ่ายต่างก็เพลียด้วยกัน เป็นการเปิดโอกาสให้แคว้นที่สามได้เป็นใหญ่ แคว้นนั้นคือ

๓. แคว้นมาซิโดเนีย แคว้นนี้ตั้งอยู่เหนือเอเธนส์และสปาร์ตาขึ้นไป ราชผู้ครองแคว้นสมัยนั้นทรงพระนามว่า “ฟิลิป” ได้บำรุงบ้านเมืองให้เจริญ ด้วยการเอาตัวอย่างของแคว้นทั้งสองที่กล่าวแล้ว คือบำรุงทั้งการศึกษาศิลปกรรมต่างๆ และบำรุงทั้งการทหารควบคู่กันไป จนกลายเป็นแคว้นมหาอำนาจ

จากใจสุใจด้วยไมตรี

พระเจ้าฟิลิปพยายามรวบรวมชาติกรีกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเวลาถึง ๒๐ ปีจึงทำได้สำเร็จ หลังจากนั้นได้เริ่มขยายอำนาจ ออกปราบปรามประเทศอื่น พอตัดสินพระชนม์เสียก่อน พระโอรส ทรงพระนามว่าอเล็กซานเดอร์จึงขึ้นเสวยราชย์แทนเมื่อพระชนมายุ เพียง ๒๐ พรรษา มีเรื่องเล่าถึงความสามารถของอเล็กซานเดอร์ สมัยยังทรงพระเยาว์ว่า วันหนึ่งมีคนนำม้ามาถวายพระเจ้าฟิลิป แต่เป็นม้าที่พยศใคร่ไม่อาจจะขี่ได้ พระเจ้าฟิลิปจึงบอกคินเจ้าของ แต่อเล็กซานเดอร์ห้ามไว้ และทูลอาสาว่าจะขี่ม้าตัวนี้เอง ในที่สุด ปราบกว่า ด้วยความสามารถของพระกุมาร ทำให้สามารถปราบ ม้าพยศตัวนั้นได้ พระเจ้าฟิลิปทรงดีพระทัยมาก รับสั่งว่า “ประเทศ มาซิโดเนียนี้ เล็กเกินไปสำหรับเจ้าเสียแล้ว เราจะต้องหาประเทศ ที่ใหญ่กว่านี้เมื่อเจ้าเติบโตขึ้น” อเล็กซานเดอร์ได้ศึกษาแตกฉาน ทั้ง ในวิชาอักษรศาสตร์ และยุทธวิธี ปรัชญา ครูที่มีชื่อของพระองค์คือ เลออนินดาส และอริสโตเติล ปรัชญาเมธีผู้มีชื่อเสียงของกรีก นั้นเอง

เมื่ออเล็กซานเดอร์เสวยราชย์ สิ่งแรกที่ทรงกระทำคือ ยกทัพ บุกเอเชียในปี พ.ศ. ๒๐๙ ในที่บางแห่งว่า พ.ศ. ๒๑๗ เมื่อยก กองทัพ ใหญ่บุกเอเชียครั้งนั้น สามารถตีได้เพนเซียส อิหร่าน ส่วนใน ตะวันออกกลางประเทศอียิปต์ยอมสวามิภักดิ์

เมื่อตีอิหร่านได้แล้วก็เดินทัพพุ่งเข้าสู่อินเดีย ความจริงแล้ว ในยุคพุทธกาล ดินแดนตอนเหนือของกลุ่มน้ำสินธุ ได้เคยถูกรบกวณ จากพวกอิหร่านมาแล้ว เมื่อพ้นสมัยพุทธกาล อิหร่านเองได้กลายเป็นมหาอำนาจทางเอเชียตะวันตก จนถึงสมัยถูกกรีกปราบ ทัพ ของกรีกหลังไหลเข้าสู่อินเดียทางภาคเหนือเข้าสู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ

จากใจสุใจดลวิไมตรี

ตีกรุงตักศิลาในแคว้นคันธาระแตก แล้วบุกตะลุยลงมาสู่แคว้น
ปัญจาป ณ ที่นั่นเอง อเล็กซานเดอร์ได้พบการต่อต้านของพระเจ้า
เปารวะ หรือที่ฝรั่งเรียกว่า “พอรุส” ซึ่งมีฉายาว่า **สิงห์แห่งปัญจาป**
พระเจ้าเปารวะมีกำลังพลเป็นทหารราบ ๔๐,๐๐๐ ทหารม้า ๔,๐๐๐
รถศึกอีก ๕๐๐ และช้างอีกจำนวนมหาศาล กองทัพทั้งสองได้ปะทะ
กันที่ฝั่งแม่น้ำวิตัสตะ อันเป็นสาขาของแม่น้ำสินธุ กำลังพลของกรีก
มีเพียง ๑๗,๐๐๐ คน ช้างแม่น้ำสินธุเข้ามาโดยอาศัยธรรมชาติช่วย
ที่สำคัญคือ ช้างศึกของพระเจ้าเปารวะเกิดขึ้นจึงเกิดอลหม่านกันขึ้น
ทัพของปัญจาปเกิดระส่ำระสายและแตกพินาศ พระเจ้าเปารวะเอง
ถูกอาวุธบาดเจ็บ และถูกจับเป็นเชลยในที่สุด เมื่อพระเจ้าเปารวะ
ถูกนำมาเฝ้าพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ฯ รับสั่งถามว่า

“พระองค์ต้องการให้เราปฏิบัติต่อพระองค์อย่างไร”

“ต้องการให้ปฏิบัติต่อเราอย่างกษัตริย์” สิงห์แห่งปัญจาป
รับสั่งตอบด้วยความองอาจกล้าหาญ

แทนที่จะพิโรธ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ซึ่งปกติทรงโปรด
คนกล้าอยู่แล้ว จึงรับสั่งถามต่อไปว่า

“พระองค์มีพระประสงค์อะไรอีกไหม?”

“คำว่า ‘กษัตริย์’ ก็ครบนำไปถึงสิ่งที่เราต้องการทั้งหมดแล้ว”
พระเจ้าเปารวะรับสั่งตอบ

การแสดงความกล้าหาญและขัตติยมานะของพระเจ้าเปารวะ
ทำให้พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทรงโปรดมาก จึงมอบตำแหน่งกษัตริย์
ให้แก่พระเจ้าเปารวะตามเดิม แต่ดำรงฐานะเป็นเจ้าประเทศราช
โดยมีข้าหลวงกรีกกำกับอยู่ในวัง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ในระยะที่อเล็กซานเดอร์บุกเอเชียครั้งนั้น มีเรื่องขำๆ อยู่เรื่องหนึ่ง คืออเล็กซานเดอร์ทราบว่า มีนักปรัชญาท่านหนึ่งมีชื่อเสียงมาก ต้องการที่จะไปสนทนาด้วย เมื่อพระองค์เสด็จไปถึง เห็นนักปรัชญาคนนั้นกำลังนั่งผึ่งแดดอยู่ อเล็กซานเดอร์ประทับยืนบังแสงแดดไว้ แล้วรับสั่งชวนให้ไปอยู่ด้วย แต่ปรัชญาเมธีท่านนั้นไม่ยินดีที่จะไปอยู่ด้วย พระเจ้าอเล็กซานเดอร์รับสั่งว่า

“ท่านจะต้องการอะไรขอให้ออกมา เราเป็นมหाराชแห่งกรีกสามารถให้สิ่งที่ท่านต้องการได้”

“ถ้าท่านต้องการจะให้อะไรข้าพเจ้าแล้ว ขอความกรุณาย้ายที่ยืนของท่านจากที่ที่ท่านกำลังยืนอยู่ เพราะท่านกำลังบังแสงแดดซึ่งข้าพเจ้ากำลังนั่งผึ่งอยู่” พระเจ้าอเล็กซานเดอร์เลื่อมใสในนักปรัชญาท่านนั้น เลยลากลับไป

เรื่องนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า นักปรัชญาบางท่านเป็นคนเข้าถึงปัญหาชีวิตอย่างแท้จริง ท่านเหล่านั้นย่อมไม่ยินดีในลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข ตามโลกีย์วิสัย แต่จะพอใจยินดีในวิเวก พอใจในการศึกษาค้นคว้า สิ่งที่ท่านสนใจว่าเป็นสัจธรรม บางคนก็ค้นคว้าอะไรออกมาดีๆ พอสมควร จะเห็นว่าบางคนแม้ตัวตายไปแล้ว แต่เกียรติคุณและหลักคิดของท่านก็ยังเป็นที่สนใจศึกษาของชนรุ่นหลังอยู่ ดังจะเห็นได้ว่า วิชาปรัชญาของปรัชญาเมธีต่างๆ นั้น มีการศึกษากันจนถึงปริญญาเอกในหลายประเทศ

เล่ากันว่า เมื่ออเล็กซานเดอร์รบชนะหลายแห่งแล้ว อาจจะ เป็นเพราะพระองค์ขาดความรู้ในทางภูมิศาสตร์หรืออะไรก็เหลือจะเดา ทำให้พระองค์ทรงกรรแสง ว่ากันว่าที่กรรแสงนั้น เพราะเข้าใจว่าไม่มีดินแดนจะให้พระองค์ตีอีกต่อไปแล้ว เมื่อมองไปทางตะวันตก

ถัดอียิปต์เข้าไปกลายเป็นทะเลทราย ยกทัพบุกเข้ามาถึงทวีปเอเชีย
ตอนกลาง ก็มองเห็นแต่ภูเขาสลับซับซ้อนเป็นทิวแถว หันไปทาง
เหนือก็มองเห็นดินแดนไซบีเรียซึ่งหนาวเย็นด้วยหิมะ หันไปทางใต้
สู่อินเดียก็เห็นแต่มหาสมุทร ทำให้รู้สึกว่หมดแผ่นดินที่จะให้
พระองค์ตีได้อีก จึงทรงกระแสด้วยความเสียพระทัย อันที่จริงยังมี
แผ่นดินอีกมากที่ยังเหลือให้ตี เพราะทางตะวันออกถัดกลุ่มเทือกเขา
ไปก็ยังมีประเทศจีน แม้ในประเทศอินเดียเอง พระเจ้าอเล็กซานเดอร์
ก็ตีไม่ได้หมด เช่นนครปาฏลีบุตรที่กำลังพุดถึง พระเจ้าอเล็กซานเดอร์
ก็ตีไปไม่ถึงเหมือนกัน ทั้งๆ ที่พระองค์เองก็ทรงทราบถึงความอุดม
สมบูรณ์ของแคว้นมคธหรือเมืองปาฏลีบุตรซึ่งในสมัยนั้นปกครองโดย
ปัทมานันทะ ต้นวงศ์นั้นทะ พระองค์ได้เตรียมยาดราทัพบุก
ปาฏลีบุตรเหมือนกัน แต่ทหารทั้งหลายไม่เห็นด้วยต่างคนต่างอ้างว่า
อิดโรย คิดถึงลูกเมียทางบ้าน อยากกลับบ้าน และที่สำคัญคือทหาร
ทุกคนแน่ใจว่า สมมุติว่าตีปาฏลีบุตรได้แล้ว ก็ต้องยกไปตีเมืองอื่น
อีกหาที่สิ้นสุดไม่ได้ เมื่อทหารไม่เล่นด้วย พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ก็
จำพระทัยยกทัพกลับ เป็นเหตุให้บ้านเมืองแถบลุ่มน้ำคงคารอดพ้น
จากการรุกรานไปได้ ก่อนจะกลับ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ได้แต่งตั้ง
แม่ทัพนายกองให้อยู่ปกครองบ้านเมืองที่ตีได้ โดยขึ้นตรงต่อแคว้น
มาซิโดเนีย ขากลับทรงแบ่งกองทัพออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งให้
กลับโดยทางเรือ อีกฝ่ายหนึ่งให้กลับทางบก รวมเวลาที่อเล็กซานเดอร์
รบอินเดียอยู่ ๑ ปีกับ ๘ เดือน ตีได้บ้านเมืองแถบลุ่มแม่น้ำสินธุทั้ง
ตอนบนตอนล่างได้ทั้งหมด เมื่อเสด็จกลับจากอินเดียแล้ว ก็ไป
สวรรคตที่กรุงบาบิโลน แห่งลุ่มแม่น้ำไทกริส กับยูเฟรติส เมื่อ
พ.ศ.๒๒๒ พระชนมายุเพียง ๓๓ พรรษาเท่านั้นเอง

จากใจสุใจด้วยไมตรี

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ตีได้เมืองใดแล้ว ถ้าเจ้าเมืองเดิมสวามิภักดิ์โดยดี พระองค์ก็แต่งตั้งให้เป็นราชาปกครองเมืองนั้นๆ ต่อไป บางทีก็จัดข้าหลวงของพระองค์ให้อยู่ปกครอง โดยมอบทหารไว้ให้ตามสมควรสำหรับเป็นกำลัง จึงปรากฏว่าบ้านเมืองบางแห่งในอินเดียและเอเชียกลาง มีผู้ปกครองเป็นฝรั่งชาติกรีก

ครั้นพระเจ้าอเล็กซานเดอร์สวรรคตแล้ว พวกเจ้าเมืองเหล่านั้นทั้งเจ้าเมืองเดิมและพวกนายทหารของพระองค์ ต่างคนต่างก็ตั้งตัวเป็นใหญ่ไม่ยอมขึ้นแก่กัน พยายามที่จะให้ตนเองเป็นตัวแทนของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ทั้งนั้น จนในที่สุดเกิดรบพุ่งกันเองเกิดความระส่ำระสาย ที่ร้ายที่สุดคือ ข้าหลวงกรีกผู้หนึ่งซึ่งอยู่กำกับพระเจ้าเปารวะ สิงห์แห่งปัญจาบ ได้ลอบปลงพระชนม์พระเจ้าเปารวะ ทำให้ชาวอินเดียโกรธแค้นมากเลยลุกขึ้นจับอาวุธขับไล่พวกกรีก บรรดาชาวอินเดียผู้ภูษาติเหล่านั้น มีคนหนึ่งที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากชื่อ จันทรคุปต์ เป็นคนหนุ่มที่มีความใฝ่สูงและกล้าหาญมาก จันทรคุปต์เป็นใคร? เป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก ผมจะนำหลักฐานจากที่ต่างๆ มาเล่าให้ฟัง

มหาวังสะ อันเป็นหนังสือที่แต่งในลังกาเล่าว่า เมื่อพระเจ้าวิฑูททกะยกพวกบุกกบิลพัสดุ์ ในตอนปลายพุทธกาล เหตุการณ์ครั้งนี้มีเรื่องโดยย่อๆ ว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศล ต้องการจะเป็นญาติกับพระพุทธเจ้า แต่ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร ในที่สุดส่งคนไปสวามิภักดิ์ขอพระญาติของพระพุทธเจ้าทางกบิลพัสดุ์ แต่เจ้าศากยะนั้นเป็นที่ทราบกันว่าเป็นพวกที่มีมานะจัด ไม่ยอมเสกสมรสกับคนอื่นที่ไม่ใช่พวกของตน แต่

เกรงอำนาจของพระเจ้าปเสนทิโกศล จึงส่งนางวาสภขัตติยา ธิดา
ของพระเจ้ามหามานะ อันเกิดจากนางทาสีไปถวาย มหานามะนี้มี
ศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับพระอานนท์เถระ
เมื่อนางวาสภขัตติยาอยู่ร่วมกับพระเจ้าปเสนทิโกศลได้ประสูติโอรส
องค์หนึ่งพระนามว่า วิฑูทกะ เมื่อวิฑูทกะโตเป็นผู้ใหญ่ ได้ไปเยี่ยม
พระญาติวงศ์ทางศากยะ ปรากฏว่าไม่มีใครไหว้ท่านเลย เพราะทาง
ศากยวงศ์ส่งพระกุมารกุมารีที่เยาว์กว่าพระเจ้าวิฑูทกะออกไปสู่
ชนบทหมด เพียงเท่านี้ยังไม่พอ เมื่อวิฑูทกะเสด็จกลับ ทางศากยวงศ์
ยังสั่งให้นางทาสีเอน้ำนมมาล้างที่นึ่งของวิฑูทกะ เพราะถือว่าเป็น
ที่นึ่งของลูกนางทาสี ความทราบถึงวิฑูทกะ จึงผูกใจเจ็บศากยวงศ์
ตั้งแต่นั้นมา และตั้งพระทัยว่าจะเอาโลหิตของเจ้าศากยะทั้งหลาย
ล้างที่นึ่งของตนให้ได้เมื่อตนได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ในที่สุดเรื่องนี้ทราบถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ทรง
พระพิโรธเจ้าศากยะมาก ที่ส่งลูกนางทาสีไปเป็นชายาของพระองค์
จนถึงกับให้ถอดพระยศพระนางวาสภขัตติยาและวิฑูทกะออกจาก
ตำแหน่งมเหสีและลูกหลวง ในที่สุดพระพุทธเจ้าทรงแสดงความถูก
ต้องให้ฟัง พระองค์จึงคืนตำแหน่งให้ท่านทั้งสองอีก ต่อมาในวัน
หนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองสาวัตถี พระเจ้าปเสนทิโกศล
เสด็จไปเฝ้าพร้อมด้วยวิฑูทกะและบริวาร แต่เวลาเข้าเฝ้าพระเจ้า
ปเสนทิโกศล เสด็จไปเพียงพระองค์เดียว บริวารวิฑูทกะและ
อำมาตย์ชื่อทิมการยะอันเป็นหลานชายของพันธุเสนาบดี ที่ถูก
พระเจ้าปเสนทิโกศลหลงเชื่อพวกลอบลอบให้ลอบฆ่าเสีย เมื่อทราบว่า
พระองค์ทำงานผิดพลาดจึงขอลูกกะโทษ ด้วยการแต่งตั้งทิมการยะ
ให้เป็นเสนาบดีแทน ทิมการยะคิดจะแก้แค้นแทนลุงมานาน เมื่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ได้โอกาสจึงยึดราชสมบัติเอาดีๆ ในขณะที่พระเจ้าปเสนทิโกศลกำลังฟังธรรมอยู่ ที่มีการย่นำบริวารและวิทูรทกะหนีกลับเมืองแล้วมอบราชสมบัติให้แก่วิทูรทกะ พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จออกมาพบเพียงม้า ๑ ตัว กับนางทาสี ๑ คน ทราบว่าวิทูรทกะและที่มการยะแย่งราชสมบัติก็ขึ้นม้านางทาสีไปเมืองราชคฤห์เพื่อพบหลานชาย คือพระเจ้าอชาตศัตรู แต่ไปสวรรคตเสียที่ประตูเมือง เพราะทนความหนาวและเหน็ดเหนื่อยไม่ไหว

เรื่องนี้ผมคิดมานานแล้วว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลสวรรคตเมื่อพระพุทธเจ้าพระชนมายุก็พรรษา มาพบหลักฐานในโกศลสังยุตต์ เป็นพระดำรัสของพระเจ้าปเสนทิโกศลเอง ทูลพระพุทธเจ้าว่า

พระพุทธเจ้าก็เป็นกษัตริย์ ข้าพระองค์ก็เป็นกษัตริย์
พระพุทธเจ้าเป็นชาวโกศล ข้าพระพุทธเจ้าก็เป็นชาวโกศล
พระพุทธเจ้ามี พระชนมายุ ๘๐ พรรษา ข้าพระองค์ก็มีอายุ ๘๐

จากข้อความนี้เป็นการแสดงว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลสวรรคตในปีที่พระพุทธเจ้าพระชนมายุ ๘๐ อาจจะเป็นตอนฤดูหนาว แถวเดือนตุลาคมเป็นต้นไป

พระเจ้าวิทูรทกะ เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ก็คิดจะไปแก้แค้นเจ้าศากยะยกทัพไปสองครั้ง แต่ไปพบพระพุทธเจ้านั่งรอคอยอยู่ที่ชายแดนกบิลพัสดุ์ เมื่อสนทนากันก็ทราบด้วยปัญญาว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาป้องกันพระญาติ จึงยกทัพกลับ ๒ ครั้ง ในครั้งที่สามยกทัพไปอีก พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นกรรมของเจ้าศากยะ จึงไม่เสด็จไปห้ามทัพ พระเจ้าวิทูรทกะจึงยกทัพไปฆ่าเจ้าศากยะเสียเป็นจำนวนมาก อันที่จริงในการยุทธครั้งนี้ ถ้าเจ้าศากยะจะรบก็มีทางชนะเต็มประตู แต่ที่ไม่รบเพราะเจ้าศากยะทุกองค์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ถ้าไม่เป็นพระอริยบุคคล ก็เป็นกัลยาณชน รักษาศีล ๕ เป็นนิจศีล จึงไม่อาจฆ่าใครได้ เคยแสดงความสามารถให้พวกโกศลดู ด้วยการยิงธนูเข้าไปทางช่องรักแร้บ้าง เจียดๆ หูไปบ้าง แต่ก็ทำได้เพียงแค่นั้นเอง เจ้าศากยะถูกฆ่าเสียเป็นจำนวนมาก พวกที่ไม่ถูกฆ่าก็หนีไปจากเมืองกบิลพัสดุ์ แต่คงไม่หมด คงอยู่ปกครองบ้านเมืองเป็นประเทศถึงแม้จะไม่ใหญ่โตนักก็ตาม เพราะตามหลักฐานหลังพุทธปรินิพพาน พวกศากยะได้ส่งทูตไปขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์เหมือนกัน และหลังจากนั้นมา ๔๐ ปี เมื่อพระอานนทนิพพาน ปราภฏว่าพวกศากยะกับโกลิยะ ได้แย่งธาตุของท่านกัน เป็นการยืนยันว่าศากยะวงศ์ไม่ถึงกับถูกทำลายจนสิ้นซากในครั้งนั้น

ฝ่ายวิฑูฑกะเอง เมื่อยกทัพกลับนอนพักอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ตกกลางคืนถูกกระแสน้ำพัดพาตายไปพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก เมืองสาวัตถี จึงตกอยู่ภายใต้อาณัติของพระเจ้าอชาตศัตรู

เจ้าศากยะพวกหนึ่ง หนีไปตั้งเชิงภูเขาคิบาลย์ เห็นสถานที่ร่มเย็นเป็นที่อาศัยอยู่ของนกยูง จึงตั้งวงศ์ว่าเมารยะหรือไมริยะ สืบกษัตริย์ลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒ นครเมารยะเสียแก่อาณาจักรอื่น ราชารู้ครองเมืองถูกประหารชีวิต แต่มเหสีซึ่งมีครรภ์แก่เสด็จหลบหนีภัยมาอยู่ที่นครปาฏลีบุตรในฐานะสามัญชน และได้ประสูติโอรส ตั้งชื่อว่า “จันทรคุปต์” นี้เป็นความเห็นของมหาวังสะ แต่ตามความเห็นของนักปราชญ์อื่นเขาถือว่า จันทรคุปต์ เป็นเชื้อสายของราชวงศ์นั้นแหละนั่นเอง เพียงแต่เกิดจากธิดาของเจ้าพนักงานเลี้ยงนกยูง ซึ่งเรียกว่า “มยุรโปษกะ” จึงได้ชื่อตามตระกูลของมารดาว่า เมารยะวงศ์

แต่ตามหลักฐานที่จันทรคุปต์ เล่าให้จกณัษเฐอาจารย์ของท่านฟัง แสดงว่าปู่ของท่านชื่อไมริยะ เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าธนานันตะ และน่าจะเป็นมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าปัทมานันตะ ในที่สุดถูกอนุชาของพระเจ้าธนานันตะหลอกไปทั้งสกุล โดยเอาไปขังไว้ถึง ๔ เดือน แต่ท่านไมริยะและญาติๆ ได้ตัดสินใจฆ่าตัวตายเสียก่อน เพื่อเก็บอาหารที่เหลือให้จันทรคุปต์หลานชาย ซึ่งขณะนั้นอายุเพียง ๑๓ ปี พร้อมกับมอบสมบัติของทุกคนให้จันทรคุปต์ เพื่อจะได้คิดการใหญ่ต่อไป จันทรคุปต์จึงเป็นทายาทแห่งความแค้นที่แบกหนีไล่หิตจำนวนมากเอาไว้ ท่านจึงมีความพยายามราชวงศ์นันทะมาก ต้องการจะทำลายล้างให้สิ้นซากจริงๆ จันทรคุปต์เคยล่องลุ่มผู้คนเพื่อเป็นกบฏชิงราชสมบัติของราชวงศ์นันทะ แต่ความลับรั่วไหลเสียก่อน จันทรคุปต์จึงต้องหลบหนีไปอยู่ดักศิลา และเข้ารับอาสาอเล็กซานเดอร์นำทัพเข้าตีแคว้นมคธ พอตีกรีกยกทัพกลับเสียก่อน ตนเองจึงท่องเที่ยวป่วนเปี่ยนรวบรวมพรรคพวกอยู่แถวปัญจาป และชายอาณา-เขตมคธ มีอาจารย์คนสำคัญเป็นผู้ช่วยคือจกณัษเฐ ท่านผู้นี้ในคัมภีร์มหาวังสะเรียกว่า “ปานกพราหมณ์” เป็นคนมีไหวพริบฉลาดแกมโกง เป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมาก แม้ในปัจจุบัน ถนนที่สถานทูตไทยตั้งอยู่ ก็ได้ชื่อตามท่านผู้นี้ คือจกณัษเฐปุรี เรื่องของท่านผู้นี้พิสดารพอสมควร ศิษย์อาจารย์ทั้งสองท่านนับว่าเป็นบุคคลที่น่าสนใจ ผมจะถือโอกาสเล่าในฉบับต่อไป.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๒๕๔

จากภัยและจันทรุปต์

เพื่อนรัก

จากจดหมายฉบับก่อนของผมทำให้ได้ข้อสังเกตว่า ใน พงศาวดาร
สุดท้ายของพระพุทธเจ้าท่านนั้น มีเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับ
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น

- พระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งมีความเคารพรักและค้ำค้ำกับ
พระพุทธองค์อย่างยิ่งได้สวรรคต

- พระญาติวงศ์ทางกรุงกบิลพัสดุ์ ถูกพระเจ้าวิฑูทมะทำลาย
ล้าง ถึงแม้จะไม่เป็นการทำลายอย่างสิ้นซากด้วยเหตุผลอย่าง
ที่กล่าวมาแล้ว แต่แสดงว่าพระญาติวงศ์ต้องสิ้นชีวิตลงในครั้งนั้น
เป็นจำนวนมาก

- พระเจ้าวิฑูทมะ ซึ่งมีฐานะเป็นเหลนของพระพุทธเจ้า ถูก
กระแสน้ำในแม่น้ำอจิรวดีพัดพาสิ้นพระชนม์ ทำให้กรุงสาวัตถีขาด
กษัตริย์ปกครอง จนพระเจ้าอชาตศัตรูในฐานะราชบุตรเขยของ
พระเจ้าปเสนทิโกศลและพระนันทดา เข้าครอบครองในฐานะเป็นรัฐ
อารักขา

- ในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ของปีนั้น พระสารีบุตรเถระ นิพพาน
ที่บ้านอุปติสสะ

- วันสิ้นเดือน ๑๒ นั้นเหมือนกัน พระโมคคัลลานเถระ นิพพาน
ที่ถ้ำกาฬศิลา ช้างภูเขาอิสิคิลิ กรุงราชคฤห์

- ในพงศาวดารพระพุทธองค์เองก็ทรงประชวรหนัก
อาจเรียกได้ว่าปีนั้นเป็นปีแห่งการสูญเสียสำหรับพระพุทธองค์
จริงๆ ถ้าเป็นคนธรรมดาคงเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก แต่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระพุทธเจ้าก็คือพระพุทธเจ้า ย่อมไม่ทรงห่วงใยในโลก
ธรรม ความสูญเสียและความพลัดพรากต่าง ๆ

ฉบับนี้ผมจะได้เล่าถึงความเป็นไปของอาจารย์และศิษย์คือ
จกณักยะและจันทรคุปต์ต่อไปโดยย่อ

จันทรคุปต์นั้น มีความเป็นมาอย่างไร คิดว่าจดหมายฉบับ
ก่อนคงให้รายละเอียดพอสมควร สำหรับจกณักยะนั้น ตามประวัติ
กล่าวว่า เป็นคนแปลก คือเกิดมาก็มีพินงอกออกมาแล้ว ๒ ซี่ พวก
โหรทำนายว่าจะแก่นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง บิดาของท่านไม่ต้องการ
จะเห็นลูกมีชื่อเสียง จึงจัดการถอนพินเสียหมดทั้งสองซี่

แต่คนลึกลับหรือจะเท่ากับกรรมบันดาล เมื่อเจริญวัยขึ้น
ปรากฏว่า จกณักยะเป็นคนเฉลียวฉลาดสามารถในการศึกษา
เรียนอะไรก็จำได้ดี จนปรากฏว่าแตกฉานในสรรพศาสตร์เมื่ออายุ
ยังเยาว์ จนเป็นที่เลื่องลือไปในนครกาสิและพาราณสี เวลาสอบ
แข่งขันการท่องจำพระเวทก็สามารถเอาชนะพราหมณาจารย์ ที่
มีชื่อเสียงในครั้งนั้นได้ ทำให้เกียรติคุณของท่านขจรไปในทิศต่างๆ
แต่หลังจากท่านแต่งงานแล้ว ชอบเที่ยวเตร่ไปในที่ต่างๆ เพื่อ
สนทนาปรัชญาพระเวทและศาสตร์ต่างๆ ทั้งเป็นการศึกษาหาความรู้
เพิ่มเติมไปด้วยในตัว

สมัยหนึ่งจกณักยะออกเดินทางไปหาความสงบ ณ เชิงเขา
หิมालย์ใกล้ปีปผลิวัน ได้พบเด็กเลี้ยงโคคนหนึ่งอายุราว ๑๔-๑๕ ปี
เล่นระเริงอยู่กับเด็กเลี้ยงโค ๑๐๓ คน การเล่นนั้นไม่ใช่เป็นการเล่น
สามัญ เพราะจกณักยะกำหนดได้ด้วยตำราที่ศึกษามาว่า นั่นเป็น
ราชกีฬ้า การเล่นนั้นเป็นการสมมติกัน ทารกคนแรกที่ได้เห็นมี
ตำแหน่งเป็นพระราชา ส่วนเด็กอื่นสมมติเป็นเสนามาตย์ และ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กองทัพพนาพาประเภทมีจตุรงค์นี้เสนาเป็นหลักเหมือนกองทัพแห่งประเทศหนึ่ง ยังมีอีกลักษณะหนึ่งของทารกนั้น คือมีเครื่องหมาย ๓๒ ชนิด อันเป็นนิมิตแห่งความเป็นเชื้อกษัตริย์ ประดับอยู่บนเครื่องคลุมกาย จาณักยะก็เข้าใจว่าเด็กนี้มีลักษณะประเสริฐ จึงแสดงตนเป็นพราหมณ์แสวงล่องใจ ขอให้บริจาทานแก่พราหมณ์ จักเป็นกุศลพาให้เป็นกษัตริย์ได้ในภายหน้า ทารกเห็นพราหมณ์เกิดความเลื่อมใส จึงบอกว่า ขอมอบโคทั้งหมดให้เป็นทาน ครั้นจาณักยะบอกว่า โคไม่ใช่ของเขาจะให้ได้ได้อย่างไร เด็กกลับบอกว่าจริง เขาไม่ได้เป็นเจ้าของโค ทั้งเขาก็ไม่เป็นเด็กเลี้ยงโคแต่เขาเป็นกษัตริย์ เป็นเจ้าของสรรพสิ่ง จาณักยะจึงบอกว่าคนที่จะเป็นกษัตริย์ไม่ควรเล่นอย่างนี้ ควรศึกษาตำราเกี่ยวกับสงคราม รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น จึงแนะนำให้ทารกคนนั้นไปศึกษาที่เมืองตักศิลา

ตำราบางเล่มกล่าวว่า ก่อนที่จะมาพบทารกคนนี้จาณักยะพบเด็กมาคนหนึ่งแล้ว และพาเที่ยวไปในที่ต่างๆ เพื่อให้การศึกษาอบรม และจะสนับสนุนให้เป็นกษัตริย์ต่อไปในภายหน้า แต่เมื่อมาพบเด็กคนใหม่เห็นลักษณะท่าทางและบุญญาบารมีน่าจะสูงกว่าเด็กคนแรก จึงเสียดายบารมีทดลองความฉลาดของเด็กทั้งสองนั้น ในขณะที่พาเดินทางไปด้วยกัน เมื่อเด็กคนที่สองนอนหลับจึงบอกให้เด็กคนแรกไปถอดสายสร้อยที่คอของเด็กคนที่สอง โดยมีข้อแม้ว่าห้ามไม่ให้ถอดทางศีรษะ ห้ามมิให้ทำให้สายสร้อยขาด เด็กคนแรกถือดาบไปยื่นหาอุบายวิธีที่จะนำสายสร้อยออกจากคอของเด็กคนที่สอง ไม่อาจหาอุบายที่จะนำออกได้ จึงกลับมาบอกจาณักยะว่าไม่สามารถนำออกได้ถ้าไม่นำออกทางศีรษะ หรือทำสายสร้อยให้ขาด

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

จากนั้นก็ไม่ว่าอะไร ต่อมาเมื่อเด็กคนแรกนอนหลับ จากนั้นก็จึงเรียกเด็กคนที่สองมา สั่งให้นำสายสร้อยออกจากคอเด็กคนที่หนึ่ง โดยนัยเดิม เด็กคนที่สองถือดาบไปยื่นพิจารณาอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ไม่เห็นหนทางอื่นจึงตัดศีรษะของเด็กคนที่หนึ่ง แล้วนำสายสร้อยออกมา โดยไม่ต้องถอดทางศีรษะและทำให้สายสร้อยไม่ขาดตามคำสั่ง จากนั้นก็เห็นว่าเด็กคนที่สองฉลาดและสามารถตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ทำได้ยาก จึงจัดการฝังศพเด็กคนแรกแล้วนำเด็กคนที่สองออกเดินทาง เพื่อมอบเด็กนั้นให้ศึกษา ณ นครตักศิลา เห็นจะไม่ต้องบอกก็ได้ว่า เด็กคนนั้นคือ จันทรคุปต์ ผู้มีเกียรติคุณเกรียงไกรและเป็นปฐมวงศ์แห่งเมารยะวงศ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้เป็นบุพพการีแห่งพระพุทธศาสนา

จากนั้นก็จะมีอะไรที่ผมรู้สึกว่าคุณๆ อยู่มาก โดยเฉพาะที่เป็นคำสอนของท่านต่อศิษย์ เช่น ตอนหนึ่งท่านสอนจันทรคุปต์ ในขณะนั้นเป็นนายทหารอยู่ที่เมืองปาฏลีบุตร ในรัฐสมัยของพระเจ้าธรรมาสนะ โดยท่านถอนหญ้าขึ้นมากำหนึ่ง จัดการเผาไฟละลายน้ำแล้วดื่มเข้าไป เป็นอุปมาสั่งสอนจันทรคุปต์ว่า

“คนที่อยู่ข้างเคียงเรา จะประมาทว่าเป็นคนเล็กน้อย ไม่มีอันตรายแก่เรานั้นไม่ได้ เพราะกลางคนคือข้าศึกตัวร้ายของเรา ที่เราไม่รู้ตัว”

เมื่อจันทรคุปต์ถามว่า

“ธรรมะจะยังมีคุณค่าอยู่อีกหรือในกสิยุคเช่นเวลานี้”

จากนั้นก็ตอบว่า

“แน่นอน ธรรมะยังให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติธรรมได้ทุกยุคทุกสมัย คนโง่เท่านั้นที่กล่าวประมาทว่าธรรมะไม่ให้ผลอันใด

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แก่ผู้ปฏิบัติ ธรรมะคือหน้าที่ของมนุษย์ มนุษย์คนใดรักษา
หน้าที่ของตนไว้ด้วยดี หน้าที่ต่อมิตรภาพต่อคนที่ตนรักใคร่
กราบไหว้บูชาผู้มีความเที่ยงธรรม ทำตามหน้าที่ของตนให้
สมบูรณ์ ธรรมะจะให้ผลเสมอไป คนโง่นั้นซึ่ที่ไม่เคยได้รับ
ผลจากธรรมเพราะเขาไม่มีธรรมเป็นเครื่องปฏิบัติเลย”

เมื่อจันทร์คุปต์สรรเสริญว่า ท่านเป็นนักปราชญ์ที่มีความ
รอบรู้มาก และขอบูชาท่านตลอดกาล ท่านกลับกล่าวตอบว่า

“มหาสมุทรแห่งความรู้นั้น ยากที่ใครจะข้ามให้พ้น
ได้ ตัวข้าพเจ้าก็เป็นผู้ไม่สามารถเช่นเดียวกับคนทั้งปวง
ข้าพเจ้าเป็นผู้เคยเห็นแต่คนทูนหม้อน้ำ เดินมาจากแม่น้ำคงคา
หาได้เคยเห็นแม่น้ำคงคาอันเป็นที่รวมไว้ซึ่งกระแสน้ำทั้ง
หลายไม่”

เมื่อจันทร์คุปต์บอกว่าท่านอาจารย์ถ่อมตน ท่านกลับตอบว่า

“ข้าพเจ้ามิใช่คนถ่อมตนดังที่คิด แต่เป็นผู้พูดความจริง ก็
การที่พูดความจริงออกไปนั้น บางทีก็เป็นการหักประโยชน์
ของตนเสียเป็นอันมาก แต่คนเราไม่ควรจะนึกถึงการเสีย
ประโยชน์ส่วนตน ในเมื่อต้องการจะพูดความจริง บุคคลไม่
ควรหลีกเลี่ยงความจริงโดยหวังประโยชน์ส่วนตนเลย”

ตอนหนึ่งท่านให้โอวาทจันทร์คุปต์ซึ่งขณะนั้นกำลังเตรียมการ
เพื่อแย่งกรุงปาฏลีบุตรจากราชวงศ์นั้นทว่า

“กษัตริย์ปราศจากความกล้าเสียแล้วก็ดี พราหมณ์ปราศจาก
การทองพระเวทเสียแล้วก็ดี จะชื่อว่า เป็นกษัตริย์และเป็น
พราหมณ์อย่างไรได้นั้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งความกล้าหาญ
นั้น หากใช้มากเกินไป อุปมาเหมือนคีมยารักษาโรค ถ้า

มากไปผู้ดีจะมีทุกข์พลาพมากยิ่งขึ้น แทนที่จะให้ร่างกายมี
อนามัยปราศจากโรค นักการเมืองจึงควรระวังการกระทำของ
ตนโดยอุปมาอุปไมยอันนี้”

ในครั้งหนึ่ง ท่านส่งอินทสุสารศิษย์อีกคนหนึ่ง ให้ปลอมเป็น
นักบวชเซนเข้าไปอยู่ในกรุงปาฏลีบุตร เพื่อยุยงให้ภายในเมืองแตก
กันเสียก่อน ท่านให้โอวาทอินทสุสารไว้คมคายว่า

“อินทสุสารเจ้าจงจำ ภาษิตโบราณกล่าวไว้ว่า กาเสียชีวิต
เพราะก้อนข้าว, เนื้อเสียชีวิตเพราะเหยื่อที่นายพรานดักไว้,
หญิงเสียความบริสุทธิ์เพราะลาภยศที่ชายมอบให้, สมณะ
ยอมฆ่าตัวเอง เพราะลาภสักการะ ข้อนี้ฉันใด เจ้าก็เช่นเดียวกัน
เจ้าอย่าหลงในคำยินยอมและลาภผล พวกกรุงปาฏลีบุตรเป็น
พวกมั่งคั่ง มีชนสารสมบัติไพศาล เขาอาจมอบทรัพย์ศฤงคาร
ให้เป็นรางวัล เจ้าต้องปฏิเสธไม่ยอมรับ บอกเขาว่า หน้าทีของ
นักพรตเซน คือการไม่รับเครื่องสักการะอันใด ที่จะเป็น
เครื่องกั้นทางแห่งนิรวาณ เจ้าต้องการสิ่งใดมารับได้จาก
อาจารย์ของเจ้า หากจะใช้จะรับเอาจากคนอื่นไม่”

ดังที่ผมได้เล่ามาแล้วในฉบับก่อนว่า จันทรคุปต์ต้องการจะ
ทำลายวงศ์นั้นทะ โดยการสนับสนุนของจกณักยะ และปฏิบัติตาม
คำสั่งของโมริยะผู้เป็นปู่ โดยพยายามรวบรวมสมัครพรรคพวกได้
เป็นอันมาก ในที่สุดได้ยกเข้าตีเมืองคยา อันเป็นสถานที่ที่พระพุทธ
เจ้าตรัสรู้ ปัจจุบันอยู่ในแคว้นพิหาร อันมีเมืองปัญนะหรือปาฏลีบุตร
ในอดีตเป็นเมืองหลวง การยุทธครั้งนั้น ถึงแม้ว่าจันทรคุปต์และ
จกณักยะจะพยายามอย่างไรก็ตาม ทหารของท่านทั้งสองมีความรู้
ลึกกระเด็ดไปทางโจรปล้นมากกว่าจะเป็นทหาร รบไปปล้นไปเผาไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ชาตระเบียบวินัยไม่อาจตีเมืองคยาได้ เพราะได้รับการป้องกันอย่างแข็งแรงจากเจ้าเมือง ประกอบด้วยกองทัพจากปาฏลีบุตรยกมาช่วย จาณักยะเห็นว่าควรถอยหนีไปก่อน เพราะไม่สามารถควบคุมทหารได้ ประกอบทั้งกำลังจะโดนศึกกระหนาบ แต่จันทรคุปต์ไม่ยอม ตั้งใจจะตีเมืองคยาให้ได้ จาณักยะเห็นว่าไม่ได้การ เพราะศิษย์เกิดไม่ยอมเชื่ออาจารย์ขึ้นมา ท่านจึงให้โอวาทแก่จันทรคุปต์อย่างคมคายว่า

“จันทรคุปต์เอ๋ย ขึ้นชื่อว่าความกล้าหาญนั้น เป็นสมบัติของชายชาติทหารแท้ เป็นคุณธรรมอันบัณฑิตควรสรรเสริญ แต่ทว่าความกล้าหาญใดเป็นไปด้วยการไม่พิจารณา คือตั้งใจจะไปตามอำเภอใจ ปราชญ์กล่าวว่า ความกล้าหาญนั้นคือ เครื่องประดับของคนโง่ ความกล้าหาญนั้น เป็นการกระทำของผู้ปราศจากปัญญา

จันทรคุปต์เอ๋ย รุกขชาติใดที่ตั้งต้นขึ้นแข็ง ไม่ยอมโอนอ่อนไปตามแรงของกระแสน้ำเชี่ยว รุกขชาตินั้นก็ถึงซึ่งการถอนรากไป จะไม่มีวันคืนต้นได้อีก ไม่อ้อที่ยอมแพ้อันแก่แรงลม เมื่อเห็นลมแรงพัดมา จะสามารถยืนต้นอยู่ได้ข้อนี้ฉันใด

จันทรคุปต์เอ๋ย การณรงค์ในครั้งนี ในยามที่ข้าศึกกำลังย่ำมาจะล้อมเมืองคยาในไม่ช้านี้ ถ้าเราขึ้นสู้เราจะต้องตายในวันนี้ แล้วพรุ่งนี้จะไม่มีสำหรับเรา หากเราสร้างเป็นคนขลาดเสียขณะหนึ่ง ในวันนี้รีบหนีไปเสียให้พ้นภัย เราก็จะมีเวลาคิดเอาชัยได้ในวันพรุ่งนี้

จันทร์คุปต์เอ๋ย จงระลึกถึงคำสั่งของท่านปู่ ผู้เป็น
ต้นตระกูลโมริยะไว้ให้จงดี ท่านสั่งเสียไว้ว่า ให้เรากอบกู้ตระกูล
ของเราไม่ใช่หรือ รีบออกไปจากที่นี่เถิด จันทร์คุปต์ยอมเสีย
ความกล้าหาญไปสักครั้งหนึ่ง รีบออกไปหาอุบายกันใหม่ จง
พร้อมใจกันหนีออกไปจากที่นี่เสียก่อนในเมื่อเวลายังมีอยู่”

ในที่สุดจันทร์คุปต์ก็ยอมเชื่ออาจารย์ จากการหนีไปครั้งนี้เอง
อาจารย์กับศิษย์ได้รับคำเตือนสติที่ไม่เคยคิดว่าจะได้ โดยจันทร์คุปต์
กับจางกัษะ หนีไปแอบที่บ้านป่าแห่งหนึ่ง มองลอดเข้าไปเห็น
หญิงชรา กับเด็กชายคนหนึ่ง มีหม้อถั่วต้มค้างอยู่บนเตาไฟกำลัง
เดือดพล่านด้วยความร้อน เด็กคอยกินถั่วอยู่ข้างเตา ถั่วสุกไม่ทันใจ
เด็กไม่รู้จักความร้อน เอามือขยำลงไป ในหม้อ พอนิ้วมือสัมผัสกับ
ความร้อนก็ร้องด้วยความเจ็บ

ทันใดนั้นหญิงชราร้องว่า

“เจ้าเด็กหน้าโง่ ทำไมจึงมีความประหลาดอย่างนี้ เจ้า
ไม่รู้หรือว่าจางกัษะกับจันทร์คุปต์ ขนทหารเข้าไปตีเมือง
คยาของวงศ์นั้นทะคราวนี้ เป็นการเอามือจุ่มลงในหม้อ
ถั่วต้มอันร้อนแรง เหมือนกับเจ้าไม่คิดเลย อย่าทำอะไร
อย่างรีบร้อน ต้องค่อยๆ หยิบเอาส่วนนอกที่ไม่ร้อนจึงจะถูก
จางกัษะกับจันทร์คุปต์ก็เหมือนจ้านี้แหละ ช่างโง่แน่ๆ ไม่รู้เลย
ว่าเมืองคยาเป็นศูนย์กลางของเมืองปาณฑลิบุตร เหตุใดจางกัษะ
กับจันทร์คุปต์จึงไม่ตีเมืองชายแดนเข้ามาก่อน เรื่องก็เพราะ
ความโง่ของตนนั่นเอง”

อาจารย์กับศิษย์ฟังคำพูดของหญิงชรา กลับได้สติ จึงตัดสินใจ
ผลัดประตู่เข้าไปขออาหารกิน เสร็จแล้วก็ออกเดินทางหนีต่อไป

จากใจสูใจด้วยไมตรี

ในที่สุดได้รวบรวมสมัครพรรคพวกอีกครั้งหนึ่ง แล้วเข้าตีบ้านเล็กเมืองน้อย ตามชายเขตของมคธเข้าไปที่ละเมืองสองเมืองเป็นลำดับไป จนที่สุดก็สามารถทะลุเข้าไปถึงปาฏลีบุตร พระเจ้าธนนันทะหรือธนานันทะต่อสู้อันกระทั่งสิ้นพระชนม์ในสนามยุทธ

จันทรคุปต์จึงทำพิธีปราบดาภิเศกเป็นกษัตริย์ตั้งราชวงศ์เมารยะ หรือโมริยะขึ้น ณ นครปาฏลีบุตร เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒ ตลอดเวลา ๒๖ ปี ที่จันทรคุปต์นั่งบัลลังก์อยู่ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการรบพุ่งปราบปราม ทั้งภายในและภายนอก มีครั้งหนึ่งจันทรคุปต์จะขึ้นตำหนักใหม่ จาณักยะขอเข้าตรวจคั่นดูก่อน ท่านได้สังเกตเห็นมดขนอาหารขึ้นมาจากห้องใต้ดิน จึงทราบว่ามีข้าศึกซ่อนอยู่ ท่านจึงสั่งเผาปราสาททิ้งหลัง เป็นการเผากองทหารที่แอบอยู่ให้ตายไปในกองไฟทั้งกองเลย ออกจะเป็นการรุนแรงไปบ้าง แต่นั่นเป็นเรื่องของการเมือง ท่านทำไปในฐานะอัศวินหาเสนาบดีที่จงรักภักดีต่อเจ้าเหนือหัวของตน และเป็นศิษย์รักซึ่งตนฝึกอบรมมาแต่เยาว์วัยด้วย

ส่วนการปราบปรามภายนอกนั้น เช่นการรบพุ่งปราบปรามแคว้นแคว้นต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำสินธุและคงคา ตลอดจนการขับไล่อิทธิพลของกรีกให้พ้นไปจากอินเดีย ปราบกฏว่าทางกรุงบาบิโลน นายทัพของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์คนหนึ่งชื่อเซลุสโคสนิตาเตอร์ ได้ครองตำแหน่งราชาบาบิโลนแทนพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ คิดจะแสวงหาอาณาพอย่างพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ จึงยกกองทัพเข้าตีอาณาจักรบาคเตรียใน พ.ศ. ๒๓๗

รุ่งขึ้นปีใหม่ยาตราทัพ เข้าสู่อินเดีย ข้ามแม่น้ำสินธุได้พุ่งเข้าบัญชาในปี พ.ศ. ๒๓๘ ทัพกรีกกับปาฏลีบุตรได้ประจัญกันที่สมรภูมิแห่งนครปาฏลีบุตร เมกาสเทเน็สนายทัพคนสำคัญของพระเจ้า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เซลิอุโคส ได้บันทึกกำลังของมคธว่า เฉพาะตัวเมืองปาฏลีบุตรมีพลเมืองถึง ๔๐๐,๐๐๐ คน มีทหารข้างอีก ๔,๐๐๐ คน ด้วยกำลังแสนยานุภาพอันเกรียงไกรนี้ จึงสามารถตรึงทัพกรีกอยู่ ทั้งสองฝ่ายเมื่อไม่อาจเอาแพ้ชนะกันได้ ผลสุดท้ายก็ยอมรับไมตรีซึ่งกันและกัน พระเจ้าเอลิอุโคส ยอมถวายแคว้นแคว้น ๔ แคว้นทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ซึ่งกินขึ้นไปถึงอาฟฆานิสถานในปัจจุบันให้แก่มคธ ทางฝ่ายพระเจ้าจันทรคุปต์ก็ถวายข้างศึก ๕๐๐ เชือกเป็นเครื่องแลกเปลี่ยน เล่ากันว่า พระเจ้าเซลิอุโคสทรงยกพระธิดาถวายพระเจ้าจันทรคุปต์องค์หนึ่งด้วย

เป็นอันว่าในรัชสมัยของพระเจ้าจันทรคุปต์ อิทธิพลของมคธแผ่ตลอดอินเดียภาคเหนือ ขึ้นไปจดภูเขาฮินดูภูฏ และเลยเข้าไปในอาฟฆานิสถาน ตลอดเรื่อยลงมาถึงอ่าวเบงกอล อำนาจของกรีกหมดรัศมีไปจากอินเดียนับแต่กาลบัดนั้น ในประวัติกล่าวไว้ในเวลาที่ท่านเที่ยวไปกับจันนักษะ ได้รับการบอกเล่าเรื่องราวของศาสนาต่างๆ ในอินเดีย ทำให้ท่านเกิดความประทับใจในปฏิปทาของมหาวีระหรืออรรพมาณะ ศาสนาของเซน เป็นที่น่าสงสัยว่าทั้งๆ ที่ท่านก็ทราบพุทธประวัติ แต่ไม่ปรากฏว่าเลื่อมใส อาจจะเป็นเพราะพระพุทธศาสนาสอนจริงเกินไปก็ได้

เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เสวยราชย์ในกรุงปาฏลีบุตรแล้ว ทั้งๆ ที่แวดล้อมด้วยเสนาข้าราชการที่เป็นพราหมณ์ ท่านก็ยังรักษาศรัทธาในศาสนาเซนไว้ได้ เล่ากันว่าในบั้นปลายแห่งพระชนมชีพพระองค์นิยมการครองชีพแบบศาสนาเซน ทรงสละราชสมบัติให้แก่โอรสชื่อสิงหเสน แล้วเสด็จออกบำเพ็ญพรต ณ สถานที่เปลี่ยววังเวงแห่งหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ดีสิงหเสนไม่ได้เสวยราชย์ตามพระบัญชา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ของพระราชบิดา ปราบกฏว่ากษัตริย์พระองค์ใหม่กลับเป็นพินธุสาร
พระโอรสอีกพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นราชบุตรที่ฝึกไม่เคร่งครัดในศาสนา
พราหมณ์ และพวกมนตรีพราหมณ์ชวนกันยกย่องขึ้นเป็นกษัตริย์

จากนั้นก็ อัครมหาเสนาบดีของพระเจ้าจันทรคุปต์ ได้ใช้
ชีวิตตอนสุดท้าย พร้อมด้วยนางโคตมีภรรยาเป็นสนัขยาสีเช่นเดียวกับ
พระเจ้าจันทรคุปต์

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

ที่ตำ ภาชนะตำ

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมเล่ามาถึงตอนที่ท่านจาดักยะและนางโคตมีภรรยา ออกบวชเป็นนิครนทีในศาสนาเซน ตามแรงศรัทธาของท่าน ทางด้านเหตุการณ์บ้านเมืองนั้น แม้พระเจ้าจันทรคุปต์จะทรงมีพระประสงค์จะให้พระราชโอรสที่ทรงพระนามว่า สิงหเสนีครองราชสมบัติแทนพระองค์ แต่เพราะแรงผลักดันของพราหมณ์ที่นับถือศาสนาพราหมณ์ จึงช่วยให้พระราชโอรสอีกพระองค์หนึ่งครองราชสมบัติในพระนครปาฏลีบุตรแทน ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าในการเป็นใหญ่ในบ้านเมืองไม่ว่ายุคใดสมัยใด ถ้าในยุคนั้นๆ เสนาบดีข้าราชการ พระบรมวงศานุวงศ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงไปตามความประสงค์ของคนส่วนมาก

ในกลุ่มของท่านเหล่านั้นการเมืองจึงเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่จะต้องมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้ลงตัว และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากที่สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง หากไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์หลักได้ โอกาสที่จะเป็นเจ้าเป็นใหญ่อยู่ได้นานๆ ค่อนข้างยากแต่ใครก็ตามสามารถปกครองในรูปแบบของการประสานประโยชน์ รักษาประโยชน์ การกระจายผลประโยชน์ให้แผ่ไปทั่วถึงกันหรืออย่างน้อยแก่กลุ่มอำนาจต่างๆ ย่อมมีโอกาสที่จะครองอำนาจอยู่ได้นานๆ

แสดงว่าพระเจ้าพินทุसार ทรงมีความสามารถมากในการประสานประโยชน์ ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนที่อาจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เรียกว่าเป็นบุพการีของพระองค์ จึงทรงครองราชย์ได้นานถึง ๒๘ ปี พระองค์ทรงมีพระราชโอรส พระราชธิดากว่าร้อยองค์ แสดงว่าจำนวนมเหสี สนมคงมีจำนวนมากเช่นเดียวกัน แต่ท่านไม่ได้บอกจำนวนพระมเหสี สนม ไว้ว่ามีจำนวนเท่าไร

คราวหนึ่ง ได้มีการนำพระราชโอรสพระราชธิดา เทียวไปในสถานที่ต่างๆ ในรูปของการท่องเที่ยวชมสถานที่โดยการเตรียมอาหารไปจากวัง ได้พบกับปริพาชกคนหนึ่งที่มีความสามารถในการทำนายทายทัก ได้ถูกขอให้ทำนายชะตาของพระราชกุมารรุ่นโตๆ ว่าองค์ใดจะได้สืบราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ต่อจากพระเจ้าพินทุसार ปริพาชกเมื่อตรวจดูชะตาของราชกุมารเหล่านั้น พบว่าอโศกราชกุมารจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ต่อไป แต่เมื่อกล่าวโดยสถานะแล้ว อโศกกุมารมีพระมารดาเป็นนางพราหมณี มีพระฐานะเป็นเพียงพระสนมเท่านั้น แต่คนลิขิตหรือจะผู้กรรมลิขิต ในขณะที่เดียวกัน ท่านพิจารณาเห็นว่า หากทำนายไปตรงๆ แทนที่จะเป็นประโยชน์แก่อโศกกุมาร อาจจะเป็นการตั้งอันตรายมาสู่พระชนมชีพก็ได้ ท่านจึงทำนายให้กลายเป็นปริศนาว่า

“พระราชกุมารพระองค์ใดที่นั่งในที่ต่ำและเสวยอาหารจากภาชนะที่ต่ำ ราชกุมารพระองค์นั้นจะได้เป็นกษัตริย์พระองค์ต่อไป”

ซึ่งคำว่า ที่ต่ำ ภาชนะต่ำ กลายเป็นปริศนาไม่ทราบว่าจะหมายถึงอะไรกันแน่ ในความเป็นจริงในขณะนั้นพระราชกุมารส่วนมากประทับบนพื้นดิน แต่ภาชนะที่ให้เสวยนั้นแตกต่างกันเจ้าชายอโศกบริโภคน้ำจากภาชนะที่ทำด้วยดิน ในกาลต่อมาเมื่อมีการพยายามตีความกัน พวกพราหมณ์ซึ่งมีพื้นฐานความรู้ในด้านโศคชะตาราชี

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เช่นเดียวกับพวกปริพาชกจึงมีความเชื่อมั่นว่าอโศกกุมารจะต้อง
ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ต่อไป แม้พระเจ้าพินธุसारก็ทรง
ทราบเช่นเดียวกัน ยุทธการในการขัดขวางกีดกันอโศกกุมารจึงเกิด
ขึ้น แต่กลับเป็นวิธีที่ฉลาดลึกซึ้ง นั่นคือการยกย่องไว้ในที่สูง แต่
กลับห่างไกลตำแหน่งกษัตริย์ในอนาคต ด้วยการมอบหมายให้เป็น
แม่ทัพยกไปปราบปรามการกบฏที่เกิดขึ้นที่กรุงอุชเชนี ในวันตีชนบท
ซึ่งห่างไกลออกไปมาก อโศกกุมารทำงานประสบความสำเร็จใน
เวลาไม่ช้านัก การยกย่องให้สูงขึ้นกว่าเดิมก็เกิดขึ้น นั่นคือทรงแต่งตั้ง
ให้อโศกกุมาร เป็นอุปราชครองกรุงอุชเชนี ที่ท่านปราบปรามกบฏได้

ในขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งอุปราชแห่งอุชเชนีนั่นเองได้ทรง
เสกสมรสกับธิดาของเศรษฐี เมืองเวทิสสา จนได้พระโอรสและพระธิดา
ฝ่ายละองค์ นั่นคือเจ้าชายมหินทกุมารและเจ้าหญิงสังฆมิตตา
กุมารี เมื่อพระเจ้าพินธุसारทรงพระชราลงและทรงประชวรบ่อยๆ
ทรงแน่วพระทัยว่าต้องทิวงคตในเวลาไม่นาน ทรงตั้งพระทัยไว้ว่า
จะมอบราชสมบัติให้พระราชโอรสพระองค์ใหญ่คือ สุตติมราชกุมาร
ต่อมาพระเจ้าพินธุसारทรงประชวร พราหมณ์ที่ให้การสนับสนุน
อโศกกุมาร จึงให้อโศกกุมารเตรียมองค์มาเพื่อรับราชสมบัติ โดย
กลับมาที่เมืองปาฏลีบุตร ในขณะที่เดียวกันเหตุการณ์ไม่สงบได้เกิด
ขึ้นที่หัวเมืองชายแดน พระเจ้าพินธุसारทรงแน่วพระทัยในพระชนม์ชีพ
ของพระองค์ และมีพระประสงค์จะให้อโศกกุมารไปให้ไกลจาก
เมืองปาฏลีบุตร กอปรกับทรงเชื่อความสามารถของอโศกกุมารว่า
สามารถปราบปรามกบฏได้ จึงรับสั่งให้ยกทัพไปปราบปรามความ
ไม่สงบที่เกิดขึ้น

แต่พวกพราหมณ์รู้ทันพระทัยของพระองค์ จึงให้อโศกราชกุมาร
แก่งั้งประชรหนัก ไม่อาจเข้าเฝ้าและยกทัพไปได้ พร้อมกับเสนอ
ให้ส่งสุลิมราชกุมารเป็นแม่ทัพไปปราบปรามกบฏ จึงกลายเป็น
ความจำเป็นจำใจ ที่จะต้องทำอย่างนั้นเพื่อความมั่นคงของพระ
ราชอาณาจักร ความคิดของฝ่ายพระเจ้าพินธุสาร์และพวกพราหมณ์
อำมาตย์ชั้นผู้ใหญ่ หากเรามองด้วยใจเป็นธรรมจะเห็นได้ว่า มี
ความเป็นเกมการเมืองที่ชัดเจน แต่ทั้งสองฝ่ายให้ความสำคัญแก่
ชาติบ้านเมืองด้วยกัน เพียงแต่พระเจ้าพินธุสาร์ทรงได้ความมั่นคง
ทางการเมือง แต่กลับขาดโอกาสที่จะมอบราชสมบัติให้แก่เจ้าชาย
สุลิมะตามพระประสงค์ ฝ่ายพราหมณ์ อำมาตย์กลับได้ทั้งสองอย่าง
คือความมั่นคงของบ้านเมืองก็ได้ เพียงแต่เปลี่ยนคนรับผิดชอบใน
ระยะสั้นๆ จากสุลิมราชกุมารเป็นอโศกราชกุมาร ในขณะที่เดียวกันก็ได้
คนของตนเป็นพระเจ้าแผ่นดินตามความปรารถนา ในขณะที่
กองทัพของเจ้าชายสุลิมะออกเดินทางไปปราบปรามกบฏนั่นเอง
พระเจ้าพินธุสาร์ทรงประชรหนักถึงขั้นที่จะต้องทิวงคตแน่แล้ว
พวกพราหมณ์ก็พร้อมกันตกแต่งอโศกราชกุมารเข้าเฝ้า และ
กราบทูลให้ทรงมอบราชสมบัติแก่อโศกราชกุมาร ซึ่งพระเจ้าพินธุสาร์
ก็ต้องจำยอม เพราะไม่อาจจะทำอะไรได้แล้ว หลังจากรับสั่งมอบ
ราชสมบัติ แก่อโศกราชกุมารแล้วพระองค์ก็เสด็จทิวงคต ผ่านการ
ถวายพระเพลิงพระเจ้าพินธุสาร์ไปแล้วตามธรรมเนียม แต่เจ้าชาย
อโศกยังหาได้อภิเษกเป็นกษัตริย์เต็มที่ไม่ กอปรกับสุลิมราชกุมาร
ปราบปรามกบฏประสบความสำเร็จ ยกกองทัพเสด็จกลับมา ความ
เป็นฝักฝ่ายจึงนำไปสู่ความรุนแรง จนพี่น้องต่างพระมารดาต้องรบกัน
แต่สุลิมราชกุมารก็ต้องพ่ายแพ้ไป แต่การสู้รบหาหยุดลงเพียงเท่านั้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ไม่ ปรากฏว่าพระเจ้าอโศกทรงฆ่าเจ้าพีเจ้าน้องไปจำนวนร้อย
คงเหลือไว้โคกหรือตีสละ พระอนุชาร่วมพระชนนีกับพระองค์เท่านั้น

แต่ประเด็นนี้ผมกลับมีข้อสังเกตว่า ผลงานการเรียบเรียง
เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระโบราณจารย์นั้นออกจะ
ชอบกล คือมักจะพูดถึงกษัตริย์ออกมาในทางลบมากกว่าทางบวก
แม้แต่พระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งทรงมีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา
เป็นอเนกอนันต์ แต่กลับมีพระประวัติบางตอน เลวร้ายเกินความ
เป็นจริงไป เช่นในกรณีนี้ แม้เราจะไม่มีรายละเอียดว่าบรรดาเจ้าพี
เจ้าน้องของพระเจ้าอโศกนั้นมีจำนวนจริงๆ ก็พระองค์ เป็นชายเท่าไร
เป็นหญิงเท่าไร เป็นรุ่นเจ้าน้องเท่าไร รุ่นเจ้าพีเท่าไร แต่แน่นอนเจ้าพี
เจ้าน้องเหล่านั้นมีเป็นอันมากที่เป็นสตรี มีความจำเป็นอะไรต้อง
ฆ่าท่านเหล่านั้น เพราะในแง่ของความเป็นจริงแล้วพระญาติใกล้ชิด
เท่านั้น เป็นคนที่น่าวางใจที่สุด และจะเป็นมือเท้าของพระองค์ใน
การบริหารราชการแผ่นดิน การฆ่าคนใกล้ชิดคือการโดดเดี่ยวพระองค์
เอง ให้ตกอยู่ท่ามกลางเสือสิงห์กระทิงแรดทั้งหลาย ที่ไม่เกี่ยวพัน
กันด้านสายเลือดแต่กลับผูกโยงกันด้วยผลประโยชน์ วันใดผล
ประโยชน์ขัดกันก็เป็นอันตราย

ใจผมเองสมัครใจที่จะเชื่อว่าคงมีการฆ่าในหมู่พี้องกัน
บ้างบางพระองค์ โดยเฉพาะที่ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพระองค์ที่
ทรงเห็นว่าปล่อยไว้จะเป็นอันตรายเท่านั้น นอกจากนั้นคงอยู่รวม
กันมา แต่ที่เราไม่ได้พบบทบาทของเจ้าพีเจ้าน้องพระองค์อื่นๆ
น่าจะเป็นเพราะเอกสารในเรื่องเหล่านี้มักเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
พระพุทธศาสนา ไม่ใช่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเมือง
ปาฏลีบุตร แม้จะเป็นประวัติศาสตร์ก็ตาม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

การเรียบเรียงประวัติศาสตร์ในยุคนั้น แม้ในยุคต่อๆ มา ในส่วนต่างๆ ของโลก จะเป็นการพูดถึงคนที่มีบทบาทดีอย่าง โดดเด่นหรือชั่วอย่างรุนแรงเท่านั้น คนเหล่านี้กลายเป็นวีรบุรุษ นิรนามไป แม้ประวัติศาสตร์ของไทยเราก็มีแนวในการเรียบเรียง อย่างนั้น ไซ้ แม้ในขณะนี้การเรียบเรียงเรื่องเหตุการณ์ต่างๆ มักจะ เน้นที่คนสองประเภทดังกล่าว และมักจะเป็นคนระดับนำในกรณีนั้นๆ เป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นการต่อสู้กันทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่เป็นธรรมดาของสัตว์โลกประเภทคน ความ ขัดแย้ง กระจายออกไปจนต้องปราบปรามกันรุนแรงและใช้เวลานาน ประมาณ ๔ ปี พระเจ้าอโศกจึงได้ราชาภิเษกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ครองปาฏลีบุตรเต็มที ในช่วงตรงนี้เองท่านได้เล่าเรื่องความรุนแรง ต่างๆ ที่เกิดจากการกระทำของพระเจ้าอโศกไว้มาก แต่กลัวว่าเรื่อง จะยาวเกินไป และผมเองไม่ค่อยเชื่อเรื่องเหล่านั้นมากนัก จึงไม่ ต้องการจะนำมาเล่าในที่นี้

ข้อที่น่าสังเกต ในส่วนที่เกี่ยวกับราชวงศ์เมารยะหรือโมริยะ ๓ พระองค์ที่กล่าวมาคือ เรื่องความเชื่อทางศาสนาของแต่ละพระองค์

พระเจ้าจันทรคุปต์ ปฐมวงศ์แห่งราชวงศ์เมาระ ฝึกฝนใน ศาสนาเซนหรือพวกนิครนถ์ หลังจากครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน อยู่ ๒๖ ปี โดยเริ่มต้นจาก พ.ศ.๒๒๒ ถึง พ.ศ.๒๔๘ เป็นการปกครอง บ้านเมืองท่ามกลางความขัดแย้ง โดยเฉพาะกับกลุ่มอำนาจเก่า อัน เป็นพวกของราชวงศ์ “นันทะ” สุธุนาค และอาจจะมีฝ่ายของราชวงศ์ สีสุนาค ของพระเจ้าพิมพิสารอยู่ด้วย ในที่สุดทรงเบื่อหน่ายจึงสละ ราชสมบัติออกผนวชเป็นนิครนถ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระเจ้าพินธุสารถยทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ สามารถเป็นเจ้าแผ่นดิน โดยพวกพราหมณ์ วางแผนแย่งจากเจ้าชายสิงหเสนทรวงครองราชย์อยู่นานถึง ๒๘ ปี จาก พ.ศ.๒๔๘ ถึง พ.ศ.๒๗๖

แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงกษัตริย์ในคราวนี้เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางศาสนา คือใครที่นับถือศาสนาเดียวกับคนส่วนมากโดยเฉพาะคือกลุ่มอำนาจ กลุ่มผลประโยชน์ สามารถได้รับการแต่งตั้งมอบหมายให้เป็นใหญ่ได้

พระเจ้าอโศกมหาราช เดิมทีเดียวทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้พวกพราหมณ์ยอมรับนับถือยกย่องเชิดชูขึ้นเป็นกษัตริย์ และเป็นไปได้ที่ความเชื่อในโหราศาสตร์มีส่วนสนับสนุน ในขณะที่ความรู้ความฉลาดสามารถของพระองค์ กลับเป็นพลังที่โดดเด่น ในการส่งเสริมสนับสนุน รักษาพระองค์ให้เป็นกษัตริย์ อยู่ท่ามกลางวิกฤติการณ์ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าว อาจสรุปว่าทั้งปุ กุ หลำน ล้วนต้องฝ่าฟันอุปสรรคอันตรายมาด้วยกัน ปุกับหลานหนักหนอยเท่านั้น

จากความเป็นมาของกษัตริย์ทั้ง ๓ พระองค์ กลับเป็นภาพสะท้อนการต่อสู้ทางการเมืองในโลกมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองระบบใดก็ตาม ไม่มีใครเลยที่จะเป็นที่ยอมรับจากคนทุกๆ คน ใครเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากก็จะอยู่ได้นานเท่านั้น การก้าวขึ้นสู่อำนาจของพระเจ้าจันทรคุปต์และพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นการก้าวมาบนการบาดเจ็บล้มตายของคนจำนวนมากเหลือเกิน การรักษาพระราชอำนาจที่ได้มาในลักษณะนี้ จึงมักกลายเป็นอาณาจักรแห่งความกลัวเสมอ แม้เดี๋ยวนี้ก็มีตัวอย่างให้เห็นกันอยู่

พระเจ้าอโศกมหาราช แม้จะทรงเริ่มต้นจากความรุนแรงตามยุคสมัย เพราะทรงเติบโตมาท่ามกลางสังคมที่ขาดการประนีประนอม การประสานประโยชน์กัน แต่ในที่สุดพระองค์ทรงเปลี่ยนจากความรุนแรง หลังจากมีคนบาดเจ็บล้มตายกันมาก โดยเฉพาะในสงครามแคว้นกาลิงคราษฎร์ ที่ว่ากันว่าคนในกองทัพของพระองค์ และแคว้นกาลิงคราษฎร์ต้องบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนแสน จึงทำให้ทรงสลดพระทัยในการกระทำของพระองค์ในอดีตมาก การเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาของพระองค์นั้น มีหลักฐานที่มาต่างกันอยู่ บางท่านบอกว่าเพราะการแนะนำของพระสมุทเธระ บางแห่งบอกว่าเพราะการแนะนำของนิโครธสามเณร อันเป็นพระโอรสของเจ้าชายสุลิมะหรือสุมนะ พระเชษฐาของพระองค์ที่ถูกพระองค์ปลงพระชนม์ไปนั่นเอง สรุปว่าทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาหลังจากเป็นเจ้าแผ่นดินครองปาฏลีบุตรจากจุดเริ่มต้น จนถึงปีที่ ๘ แห่งรัชสมัย จากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ทรงศึกษาและปฏิบัติตามนั่นเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการครองพระองค์ ปกครองคนปกครองบ้านเมืองน้อยใหญ่ของพระองค์ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ คือจาก “สงครามวิชัย” เป็น “ธรรมวิชัย” จากการทรงบันลือสงครามเกริ กลายเป็นธรรมเกริ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดบางตอนในจดหมายฉบับต่อไป

ผมมัวเล่าเรื่องประวัติบ้านเมืองมาเสียนาน เห็นจะต้องย้อนกลับไปสู่ประวัติความเป็นมาของพระมหาเถระองค์สำคัญแห่งยุคท่านหนึ่งคือ “พระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระ” ที่เป็นประธานในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่สาม ภายใต้การสนับสนุนของพระเจ้าอโศกมหาราช

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คือในคราวสังคายนาครั้งที่สอง ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยของ พระเจ้ากาฬโคกราช แห่งราชวงศ์สุสุนาคของพวกลิจฉวีในอดีต ในขณะนั้นเมืองไพสาลีกลายเป็นนครหลวงของอาณาจักรมคธในอดีต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเถรวาทและมหายานนั้น เล่าถึงเหตุที่ต้องสังคายนาไว้แตกต่างกัน คือฝ่ายมหายานบอกว่า เกิดจากทิวฏฐิตีของพระมหาเถระ ๕ ประการ ในขณะที่เอกสาร ฝ่ายเถรวาทบอกว่าเกิดจากวัตร ๑๐ ประการของภิกษุวัชชีบุตร ที่ เมื่อเรามองโดยภาพรวมแล้ว การขัดแย้งกันในด้านความเห็นจะเป็น ของใครก็ตาม มีจำนวนก็ประเด็นก็ตาม ท่านจัดเป็นความขัดแย้งกัน ในด้านทิวฏฐิตี คือขาดทิวฏฐิตามัญญุต เป็นการศึกษาความเสมอกัน ในด้านความเห็นในกรณีที่ดีความและปฏิบัติตามพระวินัย ไม่ตรงกัน จนเกิดความขัดแย้งดุฎกดูหมิ่นกัน ในกรณีนี้ท่านจัดเป็นการขาด สีสตามัญญุต คือขาดความเสมอกันในด้านศีล หากเกิดปัญหา สองกรณีนี้จะเกิดความรุนแรงทุกคราวไป และสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ผมมักมองว่าเป็น “มรดกบาป” ที่ไม่ทราบว่าจะสืบทอดไปทำอะไร เพราะคนเราสามารถหาทางประนีประนอมกัน ประสานประโยชน์ กัน โดยมีจุดหมายสำคัญคือความดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระ พุทธศาสนาเป็นประการสำคัญ ความแตกต่างคงต้องมี แต่เมื่อ พยายามหาทางประนีประนอมกันก็สามารถยุติความแตกแยกได้ ที่แปลกแต่จริงคือเรามักไม่ค่อยทำกัน เหตุการณ์ความขัดแย้ง ในคราวนั้น เมื่อเรามองในรายละเอียดแล้ว สามารถหาข้อยุติด้วย เหตุผลความดีได้ โดยผลจะออกในรูปที่เรียกว่า โลกไม่ช้า ธรรม ไม่เสีย แต่กลับกลายเป็นความแตกแยกกันอย่างรุนแรง จนแยกกันทำ สังคายนาพระธรรมวินัยเป็นสองฝ่าย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ฝ่ายที่ต่อมาก็คือบูรพาจารย์ของเถรวาทมีกำลังคนเพียง ๗๐๐ รูป ทำสังคายนาที่วาลุการาม เมืองไพสาลี เรียกว่า **ทุติยสังคีติ** คือ การสังคายนาครั้งที่สอง

ฝ่ายวัชชีบุตรที่มีบุคคลมากกว่า ได้จัดทำสังคายนาต่างๆ มี คณะสงฆ์ เข้าร่วมประชุมถึง ๑๐,๐๐๐ รูป เรียกว่า **มหาสังคีติ** คือสังคายนาของสงฆ์หมู่ใหญ่ จบสังคายนาแล้วแทนที่จะเกิดผลดี เป็นการ สร้างสรรค์พัฒนาสามัคคี เอกภาพภายในวงการสงฆ์ กลายเป็นทำให้พระพุทธศาสนาแตกเป็นสองขั้วคือ **เถรวาทหรือ สลวีระ** และ**มหาสังฆิกวาท** ในสองขั้วนี้เองช่วงระยะเวลาเพียง สองร้อยกว่าปี จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชกลายเป็น นิกายต่างๆ ถึง ๑๘ นิกาย บางแห่งบอกว่ามีถึง ๒๐ นิกาย ใน จำนวนนิกาย ๑๘ นิกายนั้นเอง ฝ่ายเราคือเถรวาทแยกเป็น ๑๐ นิกาย ฝ่ายมหา สังฆิกวาทแยกออกเป็น ๘ นิกาย

พระสังคีติกาจารย์ฝ่ายเถรวาททั้งหมด ท่านบอกว่าล้วนเป็น พระอรหันต์ ท่านมองไปสู่อนาคตกาลด้วยอนาคตังสญาณแล้ว พบว่า

ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชนั่นเองจะเกิดปัญหา ในพระพุทธศาสนาอย่างแรงมาก โดยจะมีคนปลอมบวชในพระ พุทธศาสนาจำนวนมาก หากโลกเป็นไปตามปกติธรรมดาแล้ว จะไม่มีใครมีอำนาจมากพอต่อการแก้ไขปัญหาพระพุทธศาสนาใน ยุคนั้นได้ จึงมีการตรวจสอบด้วยญาณของท่านพบว่า ปัญหา พระพุทธศาสนาในยุคนั้นจะแก้ไขได้ ก็ต้องอาศัยพระเจ้าอโศก มหาราชกับพระโมคคัลลీบุตรติสสเถระ แต่หากปล่อยไปตามปกติ แล้ว ท่านติสสะในขณะนั้นเป็นพรหมอยู่ มีความตั้งใจจะจุติไปเกิด

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พรหมโลกเบื้องสูงขึ้นไป ยังไม่มีความต้องการลงมาเกิดในโลกมนุษย์ก่อน พระอรหันต์เหล่านั้นจึงพร้อมใจกันไปขอร้องให้ ติสสมหาพรหมจุติลงมาช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนา เนื่องจากท่านมีบารมีแก่กล้ามากพอที่จะบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ได้ ท่านจึงรับคำเชิญของพระอรหันต์เหล่านั้น โดยตั้งใจจะลงมาเกิดในครรภ์ของนางไมคคัลลีพราหมณี

พระอรหันต์เหล่านั้นตรวจสอบอายุของพวกท่านเห็นว่า ทุกรูปจะต้องนิพพานไปก่อนการอุบัติของตีสสมหาพรหมในโลกมนุษย์ จึงมอบหมายให้พระหนุ่มสองรูป ที่ขาดการเข้าร่วมประชุมในคราวนั้น ให้ถืออู่ว่าเป็นการลงทัณฑ์กรรม คือการลงโทษจากคณะสงฆ์ พระเถระทั้งสองรูปนั้นคือพระสิคควะ กับ พระจันทวัชชี โดยพระอรหันต์ทั้งหลายมอบหมายให้สองรูปนั้น รูปหนึ่งมีหน้าที่นำเด็กตีสสะออกบวชและสั่งสอนพระธรรมวินัยในเบื้องต้นให้ อีกรูปหนึ่งจะต้องฝึกปรืออบรมให้พระตีสสะบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ แดกฉานในปฏิสัมภทา

ช่วงนี้มีประเด็นที่น่าพิจารณาบางประการ คือการไปเชิญตีสสมหาพรหมของพระอรหันต์ทั้งหลายนั้น น่าจะกระทำในช่วงหลังของการสังคายนาหลายปี เพราะเมื่อเอาปีรัชสมัยของกษัตริย์ในราชวงศ์เมารยะมาบวกกัน การสังคายนาน่าจะเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๘๐ กว่าปี หลังจากสังคายนาครั้งที่สองถึง ๑๘๐ กว่าปี ด้านภารกิจที่พระสิคควะและพระจันทวัชชีได้รับนั้น น่าจะตอนที่ท่านมีอายุไม่มากนัก ช่วงต่อระหว่างอายุพระอรหันต์และพระเถระทั้งสอง จนมาถึงพระไมคคัลลีตีสสะเถระออกบวช อย่างน้อยก็ต้องเป็นเวลา ๑๒๐ ปี การเชื่อมต่อนี้จึงมีความสมเหตุสมผล

จากใจสู่ใจดวงไมตรี

การวางแผนการสืบสานพระพุทธศาสนา ของพระเถระ
อรหันต์ในคราวสุดท้ายสังคายนานั้น ที่น่าสังเกตคือวางแผนล่วงหน้า
เกือบสองร้อยปี ซึ่งแบบแผนตรงนี้ไปสอดคล้องกับการวางแผน
แก้ปัญหาพระยามิลินท์ของพระเถระยุคหลังท่านเหล่านั้น ใช้ห้วง
เวลานานถึง ๒๐๐ กว่าปีเช่นกัน

ข้อนี้ไปสอดคล้องกับการวางแผนงานการสืบสานพระพุทธ
ศาสนา ที่ทรงวางพระธรรมวินัยไว้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์
แทนที่จะเป็นตัวตนบุคคลรูปใดรูปหนึ่ง จากข้อความในพระไตรปิฎก
บอกให้เราทราบว่า ในช่วงที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน
นั้น ถ้าพระสาวกบุตรเถระและพระโมคคัลลานเถระยังไม่นิพพาน
การสืบสานพระพุทธศาสนาอาจจะออกมาในรูปของประมุขสงฆ์ก็ได้
ถ้าเป็นเช่นนั้นยุคหลังๆ คงยุ่งกันไปหมด เพราะพระพุทธเจ้าเคย
ยกย่องพระสาวกบุตรเถระกับพระโมคคัลลานเถระว่า อยู่ในฐานะที่
จะปกครองสงฆ์ได้เช่นเดียวกับพระองค์ แต่พอดีท่านทั้งสองนิพพาน
ไปก่อน พระธรรมวินัยจึงกลายเป็นพระศาสดาแทน แต่ถึงอย่างนั้น
ก็ยังมีปัญหาเกิดขึ้นเป็นครั้งเป็นคราวสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากพระพุทธานุญาตว่า

“อูกร อานนที่ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้ว บัญญัติ
แล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอ
ทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”

พุทธานุญาตนี้จึงนับได้ว่า เป็นแผนงานการสืบสานพระพุทธ
ศาสนาให้สืบต่อไปนานเท่าไรก็ได้ หากพุทธบริษัทยังมีความเคารพ
ศรัทธาในพระธรรมวินัยอยู่ แบบอย่างเป็นอันมากที่พระพุทธเจ้า
พระอรหันต์ แม้บูรพาจารย์ในอดีต ท่านได้ทำและสามารถพิสูจน์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทดสอบถึงผลดีงามได้ว่า สามารถอำนวยการประโชชน์แก่พระพุทธศาสนาและศาสนิกได้เป็นอย่างดี แต่กลับไม่ค่อยได้รับการยอมรับนับถือจากคนในปัจจุบัน โดยท่านที่รับผิดชอบในการบริหารองค์กรสงฆ์ ที่คนในปัจจุบันมักมองเป็นพระพุทธศาสนา ทำนองคล้ายกับพระสงฆ์คือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาคือพระสงฆ์ไป จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย แต่คงจะเป็นเรื่องที่พูดกันยากเว้นแต่ท่านที่มีวาสนาบารมี ที่ท่านเรียกว่า เทพมหาลักษณ์จุติมาเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อย่างพระโมคคัลลบุตรตีสสเถระ พระนาคเสน แม้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส เกิดขึ้นมาเท่านั้น แต่การบังเกิดของบุรุษอาชาไนย เช่นนี้ ยากยิ่งเหมือนงมเข็มในมหาสมุทรทีเดียว

กาลต่อมา ตีสสมมหาพรหมก็มาปฏิสนธิในครรภ์ของนางโมคคัลลีสพราหมณี การออกบวชของท่านคัมภีร์เล่าไว้ทำนองคล้ายคลึงกับการออกบวชของพระนาคเสน ความว่า การนำออกบวชนั้น ถูกมอบให้เป็นภาระของพระสิคควะ ปราภพว่าตระกูลที่ท่านมาเกิดเป็นตระกูลมิจฉาทิฏฐิ ไม่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ภารกิจของพระสิคควะจึงเป็นภารกิจที่หนักยิ่งและต่อเนื่อง ท่านเดินบิณฑบาตผ่านหน้าบ้านพราหมณ์อยู่เป็นเวลานานถึง ๗ ปี จนโมคคัลลีสบุตรตีสสจะมีอายุได้ ๗ ขวบ

วันหนึ่งท่านเดินสวนทางกับพราหมณ์ผู้เป็นบิดาของกุมารพราหมณ์ถามว่า ท่านเดินผ่านบ้านข้าพเจ้าทุกวันได้อะไรบ้าง ตามปกติแล้วในช่วงเวลา ๗ ปี ท่านไม่ได้รับแม้แต่คำว่า นิมนต์พระคุณไปโปรดข้างหน้าเถิดก็ไม่มี แต่วันนั้นกลับได้คำนิมนต์ดังกล่าวจากคนในบ้าน ท่านจึงตอบไปว่า ท่านได้รับมาแล้ว พราหมณ์รู้สึกไม่พอใจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จึงรีบไปสอบถามที่บ้านว่า ใครให้อะไรแก่พระผู้เป็นเจ้าของ เมื่อทราบว่า
ใครไม่ได้ให้อะไรแก่พระเถระ พราหมณ์จึงไปสอบถามท่าน ท่านอง
ว่าพระเถระโกหกแต่พระเถระบอกว่า ตลอดเวลาที่เดินผ่านบ้าน
พราหมณ์มา ๗ ปี ท่านไม่เคยได้รับอะไร แต่วันนี้ท่านได้รับคำนิมนต์ว่า
“ขอนิมนต์พระคุณเจ้าไปโปรดสัตว์ข้างหน้าเถิดเจ้าคะ” ซึ่ง
ท่านไม่เคยได้รับมาก่อน พราหมณ์เห็นว่า พระเถระแม่ได้คำพูดเพียง
ประโยคเดียว ก็ยังพูดเช่นนี้ หากเราถวายอะไรแก่ท่านบ้าง คงยกย่อง
เราเป็นอันมาก จึงเริ่มนิมนต์พระเถระให้รับภัตตาหาร เข้าไปในบ้าน
ฉันภัตตาหารที่บ้าน จนได้พบปะสนทนากับกุมารน้อย และมีความ
คุ้นเคยกันตามลำดับ จบลงด้วยการออกบวชของติสสกุมาร อายุ
ท่านตอนนั้นเพียง ๑๖ ปีเท่านั้น โดยการบรรพชาเป็นสามเณรใน
คณะของพระสิคคเถระ ท่านได้ให้การฝึกอบรมสามเณรในด้าน
ปริยัติศึกษา และการปฏิบัติ จนอายุครบอุปสมบท ท่านก็นำไปมอบ
ถวายพระจันทวัชชีเถระ ได้รับการอุปสมบทในสำนักของพระ
จันทวัชชีเถระ ศึกษาปฏิบัติมาตามลำดับ ในด้านปริยัติแตกฉาน
ในพระสังฆธรรม ตอนนั้นยังไม่มีคำว่าพระไตรปิฎกก่อน ท่านบำเพ็ญ
เพียรจนบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ แยกฉานในวิชา ๓ ปฏิสัมภิกา
๔ อภิญญา ๖ แสดงถึงความพร้อมที่จะแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นใน
พระพุทธศาสนา

เหตุการณ์ด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ
สถานการณ์ด้านพระสงฆ์ จำนวนพระอริยะเจ้าน้อยลง จำนวน
พระปุถุชนเพิ่มปริมาณมากขึ้น ความแตกต่างด้านความเห็นด้านศีล
ได้กระจายตัวเองออกไปทั้งสองฝ่าย จนกลายเป็น ๑๔ นิกายดังกล่าว
จากหลักฐานบางแห่งยังบอกว่า นิกายเถรวาทหรือสถวีระแตกออก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป็น ๑๑ นิกาย นิกายมหาสังฆิกวาทหรือมหาสังฆิกวาทินแยกออก
เป็น ๗ นิกาย สรุปแล้วก็ยังคงเป็น ๑๘ นิกายอยู่นั่นเอง

กรณีของการแตกแยกเป็นนิกายนี้ ในฐานะที่ผมได้ศึกษา
ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง
“ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” ขึ้นมาเล่มหนึ่ง ผมมองเห็นมานาน
แล้วว่า เรื่องไม่เป็นเรื่องมาตั้งแต่ต้น คือ ตั้งแต่ท่านสุภัททวุฒ
บรรพชิต แสดงปฏิภิกิริยาในทาง ไม่เหมาะสมต่อการปรินิพพานของ
พระพุทธเจ้า การคัดค้านมติของพระสังคีติกาจารย์ในคราว
สังคายนาของพระปุลานเถระ ในคราวสังคายนาครั้งแรก

แม้การแตกแยกในคราวทุติยสังคายนา และการแยกออกไป
เป็นนิกายต่างๆ เพราะสิ่งที่แตกต่างกันในแต่ละนิกายเป็นเรื่องเล็ก
น้อย ในความเป็นจริงการแตกแยกในแนวนี้ ประเทศไทยปัจจุบัน
ก็มีหลายกรณี แต่เราก็สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่แยกออกไป
เป็นนิกายต่างๆ อันเป็นบันทอนพลังของพวกเขาเอง ข้อนี้ตรงกับ
คำที่พูดกัน “**ทิฏฐิพระ มานะเจ้า**” และเป็นความจริงมาตลอดโฉม
หน้าประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เช่นสงครามรามเกียรติ์ เราเห็นได้
ชัดเจนว่า เป็นเรื่อง “**มานะเจ้า**” ทั้งสองฝ่ายเท่านั้น แต่กลับนำเอา
ยักษ์ ลิง บาดเจ็บล้มตายกันจนสิ้นราชวงศ์ของทศกัณฐ์ หากไม่มุ่ง
เอาชนะคะคานกัน ทุกอย่างหาข้อยุติได้เสมอ แต่การที่พระในยุคนั้น
แตกแยกกันขนาดหนักอย่างนั้น เราจะพบว่าล้วนเป็นอาการของ
ตัณหา อุปาทาน ที่นำไปสู่ความเป็นในฐานะนั้นๆ เป็นหลัก

กามุปาทาน ถือมั่นด้วยอำนาจความใคร่ พอใจ ยินดีในสิ่งที่
ตนพอใจ จนพัฒนาออกมาเป็นทิฏฐุปาทาน คือการถือมั่นด้วย
ความเห็นของตน จนไม่ยอมรับความจริงที่แท้จริง เช่น ความเห็น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ของพระมหาเทวะที่ว่า "พระอรหันต์อาจมีอัญญาณ คือความ
ไม่รู้ได้" หากหยุดคิด นำเอาหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้
มาเป็นมาตรวัด ก็จะได้ข้อยุติว่าเป็นความเห็นผิด และผิดเอามากๆ
เสียด้วย

สถัพพตูปาทาน ถือนั่นแบบศีลวัตร ที่ปักใจลงไปว่าต้องทำ
อย่างนั้นจึงจะถูกต้อง จนเป็น**อิตตวาทูปาทาน** ถือว่าทะเลตนว่า
ความเห็นของตน มีตัวตนในรูปแบบต่างๆ ทำให้ยากต่อการสะสาง

หลักฐานไม่ได้บอกว่า พระโมคคัลลีสืบตระกูลตรติสสเถระ ท่านบวช
ในรัชสมัยของกษัตริย์พระองค์ใด แต่ก่อนที่จะมีการสังคายนานั้น
ท่านมีอายุไม่น้อยกว่า ๖๕ แล้วท่านมองเห็นปัญหาที่คณะสงฆ์
แตกแยกกันมาแต่ต้น แต่เหตุปัจจัยสนับสนุนให้แก้ไขยังมีไม่มากพอ
ท่านจึงหลบไปพักอยู่ที่ "**อโธธัมมบรรพต**" แม่น้ำคงคาตอนเหนือ

พระสงฆ์ในปาฎลีบุตรเอง แตกแยกกันจนพระวัดเดียวกันอาจ
จะมีหลายนิกาย จึงมีความรังเกียจกันด้านศีล ทิฏฐิ มากขึ้น ขนาด
ไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรมกัน เป็นเวลานานถึง ๗ ปี

ก่อนหน้านี้มีเรื่องเกี่ยวกับพระอนุชาของพระเจ้าอโศก คือ
เจ้าชายวิตโศก หรือเจ้าชายติสสะ พระอนุชาร่วมพระมารดาของ
พระเจ้าอโศก ที่ในช่วงนั้นทรงนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว และทรง
ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เรียกได้ว่าทุ่มเท
อย่างจริงๆ จังๆ ทำให้สิ้นเปลืองพระราชทรัพย์ไปเป็นจำนวนมาก
เจ้าชายวิตโศกจึงปรารภขึ้นมาว่า พระเชษฐาทำเช่นนั้นไม่
จะได้ประโยชน์อะไร เพราะพระภิกษุเหล่านั้นฉันแล้วก็นอน
ไม่ได้ประโยชน์ พระเจ้าอโศกจึงทรงใช้วิธีฝึกให้ท่านได้คิด โดย
ทรงมอบราชสมบัติให้ครอบครองตลอดเวลา ๗ วัน แต่มีข้อแม้ว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ถึงวันที่ ๗ จะนำมาฆ่าเสีย เจ้าชายก็จำเป็นจำพระทัยต้องปฏิบัติ ตามด้วยความทุกข์ทรมาน พอครบ ๗ วัน ทรงให้ออกจากราชสมบัติ แล้วรับสั่งถามว่า

เธอมีความรู้สึกอย่างไรในการที่เธอได้เป็นเจ้าของดิน มี ความสุขดีไหม?

ไม่มีความสุขเลย เพราะวันเวลาที่ผ่านไปนั้น ใกล้วันที่จะถูก ฆ่าเข้ามาโดยลำดับ จึงต้องนั่งนอนด้วยความเป็นทุกข์

พระคุณเจ้าทั้งหลาย ที่เธอพูดว่ากินแล้วนอนสบายๆ ก็มี ลักษณะอย่างนั้น ท่านหาความสุขสบายไม่ เพราะท่านเจริญ มรณานุสติอยู่ตลอดเวลา มองเห็นความตายปรากฏเฉพาะหน้า จึงต้องขวนขวายในการที่จะช่วยตนให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ อยู่อย่างต่อเนื่อง จากนั้นทรงอธิบายเพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก จน เจ้าชายวิตโคก มีความศรัทธาในเพศของสมณะ จึงกราบทูลว่า

ถ้าพระองค์ทรงประทานพระอนุญาต ขอให้ข้าพระองค์ ได้บวชในสำนักพระภิกษุสงฆ์เถิด

พระเจ้าอโศกทรงพอพระทัยจึงจัดการให้พระอนุชาได้เสด็จ ออกผนวชในนิกายเถรวาท ท่านบวชไม่นาน บำเพ็ญเพียรอย่าง หนักก็ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ ตอนที่ท่านเป็นพระอรหันต์นั้น พระสงฆ์ไม่ยอมร่วมลงอุโบสถสังฆกรรมกันอยู่แล้ว เหตุการณ์ เหล่านี้พระเจ้าอโศกหาทรงทราบไม่ เมื่อทรงทราบเช่นนั้น จึงรู้สึก สลดพระทัย ต้องการจะเห็นพระมีความสมานฉันท์กัน ด้วยการ ร่วมอุโบสถสังฆกรรมกัน จึงทรงส่งอำมาตย์ผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง พร้อม ด้วยบริวาร ให้ไปกราบเรียนอาราธนาให้พระสงฆ์สามัคคีกัน ร่วม ลงอุโบสถสังฆกรรมกัน แต่พระเหล่านั้นไม่ยอมทำตาม อำมาตย์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กลายเป็นคนโง่ขยันทันที โดยถือว่าการที่พระไม่ทำตามคำกราบ
อาราธนาของพระราชา จัดว่าท่านเหล่านั้นขัดพระบรมราชโองการ
จึงชักดาบออกมาขู่บอกว่า

หากไม่ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการจะตัดคอให้ตาย ซึ่ง
ท่านเหล่านั้นก็คงไม่ทำตามอยู่นั่นเอง อำมาตย์จึงเริ่มตัดคอพระ
จากหัวแถวไปหลายรูป ท่านเหล่านั้นก็นิ่งเฉยๆ ไม่ว่าจะอะไร

พระวิตโศก หรือพระติสสเถระนั่งอยู่ในที่นั่นด้วย เห็นท่า
ไม่ได้การ จึงลุกจากที่นั่งไปนั่งขวางไว้ อำมาตย์เห็นพระอนุชาจึง
ไม่กล้าตัดคอ กลับไปกราบทูลความทั้งปวงให้ทรงทราบ พระเจ้า
อโศกทรงตกพระทัยเป็นอย่างมาก กลัวว่าตนจะต้องรับบาปที่อำมาตย์
ทำไปตามอำเภอใจตน จึงรีบไปพบพระสงฆ์สอบถามว่า ท่านต้อง
เป็นบาป เพราะอำมาตย์ไปฆ่าพระหรือไม่ พระเถระที่ไปเรียนถาม
นั้น คงเป็นพระต่างนิกายกัน จึงถวายพระพรให้ทรงทราบแตกต่างกัน
ตามลัทธินิกายของตน ทำให้พระเจ้าอโศกทรงร้อนพระทัยมากยิ่งขึ้น
จนไม่อาจบรรทมหลับตามปกติได้ จึงได้สอบถามว่า

มีพระเถระรูปใดที่สามารถแก้ข้อข้องใจกรณีนี้แก่พระองค์ได้
พวกอำมาตย์ และพระเถระทั้งหลายถวายพระพรว่า

พระโมคคัลลีสีบุตรติสสเถระ สามารถแก้ข้อข้องใจสงสัยของ
พระองค์ได้

เวลานี้พระเถระอยู่ที่ไหน โยมจะไปหากราบเรียนสอบถาม
จากท่าน

เวลานี้พระเถระไปพักอยู่ที่อโธธังคบรรพต แม่น้ำคงคาตอน
เหนือ ซึ่งห่างไกลจากปาฏลีบุตรมาก อำมาตย์กราบทูลให้พระองค์
ส่งคนไปนิมนต์พระเถระมาพบที่ปาฏลีบุตร แต่เมื่อพระเจ้าอโศก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทรงส่งข้าราชการของพระองค์ให้ไปนิมนต์พระเถระ กลับไปเรียน
พระเถระว่า

พระราชามีพระบรมราชโองการให้พระคุณเจ้าเข้าเฝ้า ที่
เมืองปาฏลีบุตร

พระเถระเห็นว่าไม่มีประโยชน์ จึงไม่ยอมรับนิมนต์ เมื่อ
อำมาตย์เหล่านั้นมากราบทูลให้ทรงทราบ ทรงเข้าพระทัยว่า คำ
กราบทูลของอำมาตย์ไม่ถูกเอง จึงทรงส่งไปใหม่รับสั่งให้อาราธนา
พระเถระว่า

เวลานี้มีปัญหาเกิดขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ โดยพระสงฆ์
ไม่ยอมทำอุโบสถสังฆกรรมร่วมกัน จึงขออาราธนาพระคุณเจ้าให้
มาช่วยโยมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาในครั้งนี้

พระเถระต้องการได้ยินพระราชดำรัสเช่นนี้ เพราะท่านรอ
คอยอยู่นานแล้ว จึงกลับมาสู่ปาฏลีบุตรโดยทางเรือ อำมาตย์ได้คอย
รายงานการเดินทางของพระเถระตามลำดับ เมื่อเรือมาใกล้ท่าเรือที่
ปาฏลีบุตร

พระเจ้าอโศกเสด็จออกไปต้อนรับพระเถระถึงท่าเรือ
เมื่อได้เห็นพระเถระทรงเกิดศรัทธาปสาทะเปี่ยมล้น จนเสด็จลุยน้ำ
ลงไปรับเรือพระเถระ เมื่อเรือจอดเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงยื่นพระหัตถ์
ให้พระเถระจับ อันเป็นการแสดงความเคารพ แบบยอมตนเป็นศิษย์

เพื่ออนุเคราะห์ต่อพระราชา พระเถระก็จับพระหัตถ์ของ
พระองค์ เมื่อทุกอย่างผ่านไปเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าอโศกก็กราบเรียน
ถามถึงปัญหาคาพระทัยของพระองค์ พระเถระถวายพระพร ให้ทรง
ทราบว่าการจะตัดสินว่า พระองค์มีส่วนแห่งบาปที่อำมาตย์ ไปฆ่า
พระหรือไม่ อยู่ที่พระองค์ทรงมีเจตนาให้อำมาตย์ฆ่าพระหรือไม่ ?

จากใจสุใจด้วยไมตรี

หากไม่มีเจตนา พระองค์ก็ไม่มีส่วนร่วมในบาปอันเกิดจากการฆ่านั้น
เพราะพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

เจตนาห้ ภิกขเว กมฺมํ วทามิ

ดูกรภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม

พระเจ้าอโศกเรียนให้พระเถระทราบว่ ท่านไม่เคยมีเจตนาที่
จะให้เป็นเช่นนั้นเลย จึงกลับสบายพระทัยเช่นเดิม และตั้งพระทัย
ให้การอุปฐากบำรุงพระเถระ ในฐานะที่เป็นพระอาจารย์ทีเดียว

ข้อนี้ ผมมองมานานแล้วว่า สถาบันสงฆ์นั้น เปรียบเสมือน
เนื้อหอย พระราชาหรืออำนาจรัฐเปรียบเสมือนเปลือกหอย หาก
เปลือกหอยขาดไป สถาบันสงฆ์จะอยู่ได้ยาก เพราะไม่ว่ายามใดก็
ตามที่เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในพระพุทธศาสนา จะต้องได้รับการ
อารักขาจากอำนาจรัฐเสมอ พึงเห็นสังคายนา ๓ ครั้ง ล้วนอยู่ภาย
ใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของกษัตริย์ทั้งนั้น

น่าเสียดายว่านับแต่ เปลี่ยนแปลงการปกครองใน
ประเทศไทย ผู้ใช้อำนาจรัฐไม่ค่อยตระหนักถึงการทำหน้าที่
เป็นเปลือกให้สถาบันสงฆ์ ปัญหาจึงสะสมไว้เป็นอันมาก

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงชำระพระพุทธศาสนา

เพื่อนรัก

จากจดหมายฉบับก่อน ผมได้เล่าถึงเรื่องที่พระเจ้าอโศก ทรง
ไม่แน่ว่าพระทัยว่า การที่อำมาตย์ถือรับสั่งของพระองค์ ไปขอร้องให้
พระสงฆ์ทำสังกรรมร่วมกัน แต่แล้วเมื่อสงฆ์ไม่ยอมทำตาม
อำมาตย์ก็ลุแก่อวดเสีย ได้ฆ่าพระเสียหลายรูป ความทราบถึงพระเจ้า
อโศก ทำให้พระองค์ไม่สบายพระทัย เพราะไม่แน่ว่าพระทัยว่า บาปที่
อำมาตย์ทำไปจะถึงพระองค์ด้วยหรือเปล่า ถ้ามพระสงฆ์ต่างๆ ท่าน
ก็ไม่อาจให้ความสว่างได้ จึงส่งคนไป อาราธนาพระโมคคัลลีบุตร
ติสสเถระ ซึ่งไปหาความสงบอยู่ที่โอธังคบรรพต

เมื่อพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระตกลงรับอาราธนา เพื่อมา
ช่วยเหลือพระเจ้าอโศกชำระพระพุทธศาสนา โดยท่านมาทาง
ชลมารค พระเจ้าอโศกทรงลุยน้ำลงไปต้อนรับ พระเถระได้ทำลาย
ความสงสัยของพระราชาได้ โดยท่านถวายพระพรว่า

การที่พระเจ้าอโศกจะเป็นบาปหรือไม่ขึ้นอยู่กับ
เจตนา ร่วมในการฆ่าพระของอำมาตย์ ถ้าไม่มีก็ไม่บาป
ถ้ามีก็บาป

พระราชาทรงแน่ว่าพระทัยว่าพระองค์ไม่ได้มีเจตนาที่จะให้
อำมาตย์ทำลายชีวิตพระ จึงทรงหายจากความเดือดร้อนพระทัย
พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสในพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ จึงทรง
อาราธนาให้ท่านเป็นประธานสงฆ์ ทำสังคายนาเพื่อชำระพระพุทธ
ศาสนาให้บริสุทธิ์ โดยจัดให้มีการทำที่โอศิการาม อันเป็นอารามที่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระเจ้าอโศกสร้างถวายเป็นพระพุทธรูป ในขณะนั้นพระโมคคัลลีบุตร
ติสสเถระมีอายุ ๗๒ ปี พระเจ้าอโศกเสวยราชย์ได้ ๑๗ ปี

การทำสังคายนาในครั้งนั้น เนื่องจากทางคณะสงฆ์ถือว่า
มีเดียรถีย์ปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นที่จะต้อง
ขจัดพวกนักบวชปลอมเหล่านั้นออกไปเสียก่อน โดยวิธีเรียกเข้าไป
ถามว่า พระพุทธเจ้ามีวาทะอย่างไร พวกที่ปลอมบวชก็ตอบไปตาม
ลัทธิของตน จนถึงกับต้องจับพระสีกไปถึง ๕๐,๐๐๐ รูป ฝ่ายธรรม
วาทะที่เมื่อถูกถามจะตอบว่า พระพุทธเจ้า มีวาทะตรัสสอนเป็น
วิภาษวาทะ คือแบ่งแยกตอบ

ต่อจากนั้นก็มีการทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยกันขึ้น
โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ทำอยู่ ๑๐ เดือนจึงสำเร็จ
ในการสังคายนาครั้งนี้ มีหนังสือสำคัญเกิดขึ้นเล่มหนึ่ง ซึ่งเป็น
ผลงานของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เรียกว่า กถาวัตถุ อยู่ใน
อภิธรรมปิฎก เป็นการยกวาทะต่างๆ ในนิกายของพระพุทธศาสนา
ซึ่งมีอยู่ ๑๘ นิกายในยุคนั้นมาถามและตอบ ชี้ให้เห็นว่าวาทะใน
นิกายเหล่านั้น ส่วนมากผิดจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

เรื่องตติยสังคายนาที่ทำในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนี้
หลักฐานส่วนมากเราได้จากลังกา โดยเฉพาะมหาวิงสะและสมันต
ปาสาทิกา

ในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชไม่ปรากฏเรื่อง
สังคายนาอยู่เลย ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญและเชิดชูพระเกียรติของ
พระเจ้าอโศกมากอยู่ เหตุนั้นจึงมีการสันนิษฐานกันหลายแง่หลายมุม
ผมเห็นว่าน่าจะประมวลไว้ในจดหมายนี้ด้วย

จากใจสุใจด้วยไมตรี

๑. นักปราชญ์ทางตะวันตก ไม่ยอมรับว่าสังคายนาคั้งนี้ เป็นสังคายนาของพระพุทธศาสนา ถ้ามีจริงก็เป็นเพียงผลงานของ นิกายวิภิกขวาท หรือเถรวาทของเราเพียงนิกายเดียว

๒. ไม่น่าจะเป็นไปได้ ในข้อที่เดียรถีย์จะเข้ามาปลอมบวช อยู่ถึง ๖๐,๐๐๐ คน ทั้งๆ ที่ในเวลานั้น มีพระเถระผู้ใหญ่อยู่เป็น อันมาก พระพุทธศาสนาก็ได้รับการอุปถัมภ์อย่างดีจากทางบ้านเมือง ถ้าจะว่าเดียรถีย์ขาดแคลนลาภจึงต้องปลอมเข้ามาบวช ยิ่งไม่มี เหตุผลใหญ่ เพราะตามศิลาจารึกแสดงว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ให้ความอุปถัมภ์แก่ศาสนาทุกศาสนาเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่า พระองค์จะเป็นพุทธศาสนิกก็ตาม ทั้งมีธรรมมหาอำมาตย์คอย ตรวจตราพระศาสนาอยู่ด้วย ยิ่งไม่น่าเป็นไปได้ว่า ท่านเหล่านั้นจะ ละเลยหน้าที่ จนคนปลอมเข้ามาบวชเป็นหมื่นๆ ดูเป็นการขาดเหตุผล

๓. เดียรถีย์ที่ลังกา หมายถึง น่าจะเป็นพระในนิกายต่างๆ ซึ่งไม่ค่อยลงรอยกับนิกายวิภิกขวาท อย่าลืมว่าเรื่องเรียกคนอื่น เป็นมิชฌาทิฏฐิ อลัชชี เดียรถีย์นั้น ตำราที่เขียนจากลังกานั้นนัก ส่วนความบกพร่องของเขาจะมีมากพอแก่สมัญญานามนั้นหรือไม่ ส่วนมากไม่ค่อยคิดถึงกัน

เรื่องตติยสังคายนาคือเรื่องเข้าใจยากเอาการอยู่

ย้อนมาพูดถึงมูลเหตุที่ชวนให้พระเจ้าอโศกมหาราช หันมา เลื่อมใสพระพุทธศาสนา ทั้งๆ ที่พระองค์เคยนับถือศาสนาพราหมณ์ มาก่อน ตามหลักฐานทางฝ่ายบาลีกล่าววว่า พระองค์เลื่อมใส พระพุทธศาสนา เพราะได้เห็นและได้ฟังธรรมจากนิโครธสามเณร ปกรณ์ทางฝ่ายสันสกฤตว่า พระองค์หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะฟังธรรมจากพระสมุทฺธเถระ แต่ตามศิลาจารึกหลักที่ ๑๓

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ของพระองค์เองกล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖ ทรงยกทัพไปตีแคว้น
กลิงคราษฎร์ คือไอริสสาในปัจจุบัน ตามจารึกนั้นบอกว่า

“เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ
ราชาภิเศกแล้วได้ ๘ ปี มีชัยชนะแก่อาณาจักรกลิงคะ
ทรงได้เชลยศึกจากแคว้นแคว้นนั้น ๑๕๐,๐๐๐ คน พิฆาต
เช่นฆ่าเสีย ณ ที่นั้น ๑๐๐,๐๐๐ คน คนจำนวนมากหลาย
ได้สิ้นชีพลง นับตั้งแต่ปราบแคว้นกลิงคะได้จนถึงบัดนี้
พระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ จึงได้เริ่มอภิบาล
รักษาธรรม ทรงปรารถนาพอพระทัยในธรรม และทรง
รักการสั่งสอนธรรม โดยเรื่องการชิงชัยนั่นเองบันดาลให้
พระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ กำสรวลสดด
สังเวชพระทัยนัก ในการเสด็จไปตีแคว้นกลิงคะ ทั้งนี้
เนื่องด้วยการรบพุ่งตีชิงประเทศย่อมจะต้องมีการประทุษร้าย
การพิฆาตผู้คน หรือจับคร่าคนมาเป็นเชลย ซึ่งเป็น
เหตุการณ์ที่พระเจ้าอยู่หัวทรงโทมนัสพระทัยเหลือเกินนัก
แล้ว”

นี้เป็นหลักฐานจากศิลาจารึก ซึ่งเป็นการแสดงว่า พระเจ้า
อโศกมหาราชนั้น ถ้าจะเปรียบกับนักล่าสัตว์ บางคนฆ่าสัตว์เสีย
จนนับไม่ถ้วน แต่แล้ววันหนึ่งเกิดความสลดใจ เพราะเหตุอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง เกิดทั้งอาวุธทำลายป็นปฏิญาณเลิกฆ่า จึงเปลี่ยนวิถี
ชีวิตเป็นคนละคน

มีนักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่า พระเจ้าอโศก
มหาราช น่าจะทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่พระองค์ยัง
เป็นอุปราชครองเมืองอุชเชนีอยู่ แต่ไม่แสดงพระองค์โดยเปิดเผย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แบบเดียวกับคนอื่นเคยปัจจุบันเป็นจำนวนมาก ที่ใจเป็นพุทธแต่
ภายนอกแสดงออกมาในลักษณะหนึ่ง เพื่อความสะดวกใจในการ
เข้าสู่คมยินดี พระเจ้าอโศกมหาราชก็น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะถ้า
พระองค์ทรงแสดงว่านับถือพระพุทธศาสนา จะทำให้เสียงสนับสนุน
อันควรจะได้จากมุขมนตรีที่เป็นพราหมณ์ตกไป ส่วนที่ปกครองของเรา
กล่าวว่า ทรงนับถือพระพุทธศาสนาเพราะนิโครธสามเณร หรือ
ปกครองสันสกฤตที่ว่า ทรงเลื่อมใสในพระสมุทระเถระนั้น ถ้าจะมีจริง
ก็น่าจะเป็นเหตุการณ์หลังยุทธสงครามแคว้นกสิงคะ และนับว่า
เป็นเหตุเร้าใจทำให้พระองค์มีพระทัยแน่วแน่ในพระพุทธศาสนา
ยิ่งขึ้น

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชกลับพระทัยมาเลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนาแล้ว ก็ได้พยายามนำหลักพระธรรมวินัยของ
พระพุทธองค์ มาเป็นนโยบายการปกครองรัฐ ทรงตระหนักใน
พระทัยว่า ชัยชนะอันแท้จริงไม่ใช่ชัยชนะอันเกิดจากเดชานุภาพ
ทั้งนี้เพราะชัยชนะดังกล่าวจะมีอิทธิพลอยู่เพียงชั่วพระชนมายุของ
พระองค์เท่านั้น และมีอยู่เสมอที่อานุภาพนั้นยืดยางไปไม่ถึง
ชั่วชีวิตเสียด้วยซ้ำ แต่การได้ชัยชนะโดยธรรมานุภาพจะเป็น
ชัยชนะที่ยืนยง ชั่วกาลนาน พระองค์ได้รับความดลบันดาลพระทัย
จากเรื่องธรรมจักรพรรดิราช ในพระสูตรของพระพุทธศาสนาจึง
ปฏิบัติพระองค์เป็นธรรมจักรพรรดิราช และทรงประกาศความรู้สึก
ไว้ในศิลาจารึกว่า

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ
ทรงปรารถนาความไม่ประทุษร้ายในสรรพสัตว์ ความ
สังวรตน ความประพฤติสม่ำเสมอและความสุภาพโดย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ประการนั้น พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาประจักษ์แล้วว่า
ธรรมวิชัย คือชัยชนะโดยธรรมนับเป็นชัยชนะอันสูงสุด

พระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับผลสำเร็จในชัยชนะดังกล่าว
สืบต่อกันไม่รู้สิ้น ทั้งในอาณาจักรของพระองค์และแผ่
ตลอดไปในบรรดาเผ่าพันธุ์มนุษย์อื่นที่อาศัยอยู่ร่วมพระราช
อาณาเขต แม้ในแคว้นแคว้นซึ่งไกลออกไปตั้ง ๖๐๐ โยชน์
อันมีกษัตริย์ชาวโยนกพระนามว่า อันติโยคะ และถึง
อาณาจักรแห่งพระราช ๔ พระองค์ คือ พระเจ้าศุรมายะ
พระเจ้าอันติเกนะ พระเจ้ามฆะ และพระเจ้าอลิกลุทระก็
เหมือนกัน ภาคใต้ของมณฑลลงไปถึงดินแดนของพวกโจพะ
พวกปาณฑยะ และกระทั่งถึงตามพโยณิ ในประการเดียวกัน
ณ แคว้นแคว้นทั้งหลายของพระราชาธิบดีแห่งพวกยวนะ
และกัมโพชะ พวกนาภกะ และนาภป็นติ พวกเจ้าโกชะผู้
ครองโดยสืบสันตติ พวกอันธระและพวกปารินทะเหล่านี้
ทุกหนแห่งปฏิบัติตามธรรมานุศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และธรรมโฆษณาของพระองค์แล้ว ชนชาวประเทศทั้งหลาย
เหล่านั้นก็ลงมือปฏิบัติตาม และชักชวนกันให้ปฏิบัติตาม
และชัยชนะเห็นปานนี้ ได้นำมาซึ่งความปิติและความรักใคร่

ความรักใคร่โดยประการนี้ จึงจักดำรงมั่นคงอยู่ได้
เพราะมันเป็นผลสืบเนื่องมาจากธรรมวิชัย ถึงกระนั้นความปิติ
พึงใจดังกล่าวก็ยังไม่ นับว่าเป็นผลเล็กน้อย ชื่อนี้เพราะเหตุไร?
เพราะว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีความมุ่งหมายผลอันโอฬาร
ยิ่งกว่า คือ ผลที่รับในโลกหน้า

พระราชโองการโดยธรรมนี้ โปรดเกล้าให้จารึกไว้ก็
เพื่อประสงค์ให้พระราชบุตร พระราชธิดา และพระราช
นัดดาทั้งผองของข้า ทราบชัดถึงชัยชนะแบบใหม่ของข้า
จักได้ไม่ไปเที่ยวเสาะแสวงหาชัยชนะแบบอื่น

**ขอให้เขาเหล่านั้นพึงเข้าใจเถิดว่า ชัยชนะที่จริงแท้
มีแต่ชัยชนะโดยธรรมานุภาพ”**

ทรงอุทิศพระองค์เป็นธรรมทาส ในศิลาจารึกได้แสดงไว้
อย่างชัดเจนว่า พระเจ้าอโศกมหาราชได้อุทิศพระองค์เป็นทาสของ
พระธรรม ดังความในศิลาจารึกตอนหนึ่งว่า

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักของทวยเทพ
ไม่ได้ทรงถือชื่อเสียงในภพปัจจุบันนี้ เทียบเท่ากับผลอัน
โอฬาร ซึ่งพระองค์จะพึงได้รับในอนาคตกาล ทรงจำนง
หมายชื่อเสียงเพียงประการเดียวคือ ขอให้ทวยประชานิกร
ได้ทราบกิจซึ่งพระองค์รับใช้พระธรรม ทั้งในภพนี้และ
ภพหน้าต่อไป ชื่อนั้นเพราะเหตุตั้งฤา ก็เพื่อประสงค์ให้
บรรดานิกรชน ได้รอดจากผลของมิจณาอาชีวะ ซึ่งไม่เป็น
กุศลนั่นเอง”

ถ้าหัวหน้าปกครองประเทศต่างๆ สละตนเองเป็นทาสธรรม
อย่างพระเจ้าอโศกมหาราช ไม่เป็นทาสของเงินตราและพรรคพวก
ประเทศจะรุ่งเรือง แน่นอนไม่ต้องกังขา การสงครามก็จะไม่มี การ
ประพาสเพื่อธรรมของพระเจ้าอโศกมหาราช ในพระราชกำหนดที่ ๘
มีจารึกว่า

“ในอดีตกาลพระเจ้าเทวานัมปิยะทั้งหลาย ได้เคยเสด็จ
ประพาสเพื่อความสำราญ ในการที่ทรงประพาสนั้นก็กิจที่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กระทำกันคือ การฆ่าสัตว์ และความสนุกรื่นเริงอย่างอื่นๆ อีก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักของทวยเทพ พระองค์ปัจจุบันภายหลังรับราชาภิเศกได้ ๑๐ ปี พระองค์เสด็จไปยังพุทธคยาและจาริกเพื่อความรู้ยิ่ง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้เกิดการประพาสชนิคมเป็นธรรมเนียม การประพาสชนิคมเพื่อธรรมนี้ มีการเยี่ยมเยียนสมณะชีพรากษัตริย์ต่างๆ และถวายข้าวของเงินทอง ตลอดจนการเยี่ยมเยียนพระเถระและถวายจตุปัจจัย การเยี่ยมเยียนราษฎรตามท้องถื่นชนบทและสั่งสอนธรรมแก่เขา มีการเปิดธรรมสภาัจฉาขึ้นด้วย”

เมื่อเป็นดังนี้ ประชาชนจึงพากันตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี เพราะหัวหน้าทำตนเป็นตัวอย่าง การเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์ยุคสมบูรณาญาสิทธิราช ยังเป็นกันเองกับประชาชนเห็นปานนี้ นับว่าหาได้ยากในโลก

การประพาสแบบธรรมยาตรา ไม่ทำให้มนุษย์หรือสัตว์เดือดร้อน ไม่ต้องเปลืองค่าจ่ายต้อนรับเลี้ยงดูอันใด

นักปกครองจึงน่าจะลองธรรมยาตราดูบ้าง จะได้ลิ้มรสของความสุกกายสบายใจ

ทรงปฏิวัติสังคมโดยธรรม

สังคมพราหมณ์ในยุคนั้น มีการฆ่าสัตว์กันเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฆ่าสัตว์เพื่อบูชาโยน ชีวิตสัตว์เป็นหมิ่นแสน ต้องตายไปในยัญพิธี การเลี้ยงดูเพื่อแสดงความยินดีกันก็มีการฆ่าสัตว์ อะไรต่างๆ ล้วนแล้วแต่ทำให้สัตว์ต้องตายเป็นส่วนมาก ใน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ยุคของพระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์จึงทรงประกาศห้ามฆ่าสัตว์
อันจัดเป็นการปฏิวัติสังคมโดยทางธรรม ดังประกาศในศิลาจารึกว่า

“ในราชอาณาจักรของข้า ที่นี้ห้ามฆ่าสัตว์บุชายัญ ห้ามการ
รื่นเริง เลี้ยงเหล้า หรือผจญสัตว์ ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเล็งเห็นโทษมากในการเลี้ยงดูร่าเริงแบบนั้น ยังมีการเลี้ยงดู
ร่าเริงบางประเภท ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเห็นว่าเป็นการทำกุศล
ในอดีตโภชนาการหรือโรงครัวของพระองค์มีสัตว์หลายพันตัวต้อง
ถูกฆ่าเพื่อปรุงอาหารทุกวัน ณ บัดนี้เมื่อกำลังจารึกพระบรม
ราชโองการนี้ วันหนึ่งมีสัตว์ ๓ ตัวเท่านั้นที่ยังถูกฆ่าอยู่ คือนกยูง
สองตัว และกวางตัวหนึ่ง สำหรับกวางนั้นไม่ได้ฆ่าเสมอไปหรอก
ในเวลาต่อไปสัตว์ทั้ง ๓ ก็จักไม่ถูกฆ่าเลย”

ปรากฏว่าในปีที่ ๑๓ หลังจากราชาภิเศก พระเจ้าอโศก
มหาราชเริ่มเป็นนักกินผัก หรือเรียกกันในภาษาจีนว่า “กินเจ” คือ
เสวยแต่อาหารชนิดที่ไม่มีมังสะเลย ชาวฮินดูเคยเชื่อกันว่า
วัฒนธรรมมังสวิวัติของชาวฮินดู สืบเนื่องมาจากพระเจ้าอโศก
มหาราชนี้เอง เมื่อทรงห้ามทำบาปแล้ว ก็โปรดให้สร้างบุญกุศล
แผ่เมตตาให้ชนทุกชั้นวรรณะ ตลอดจนไปจนถึงสัตว์ดิรัจฉาน ด้วย
วิธีบำรุงความสุขแก่ประชาชนและสัตว์ ดังเล่าไว้ในศิลาจารึกว่า

“ทุกหนทุกแห่งในราชอาณาจักรของสมเด็จพระปิยทัสสี
ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพและทั้งอาณาจักร ซึ่งติดต่อใกล้เคียงกับ
อาณาจักรของพระองค์เป็นต้นว่า โจฬะ ปาณฑยะ สัตตียะปุระ
ไกลออกไปจนถึงตามพับณนิ ราชอาณาจักรโยนกของพระเจ้า
อันติโยคะ หรือแม้แต่พระราชอาณาจักรที่อยู่ใกล้เคียงกับพระเจ้า
อันติโยคะนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีการรักษาโรค ๒ ประการ

จากใจสุใจดลขไมตรี

คือโรคมนุษย์ และโรคสัตว์ มีโรงพยาบาลทั้งสองประเภท ทั่วไปใน
ราชอาณาจักรเหล่านี้

ถ้าโศกสำหรับมนุษย์และสัตว์ในที่นั้นๆ ไม่มี พระองค์
โปรดเกล้าฯ ให้เก็บหาไว้ แล้วจัดปลูกขึ้นไว้ให้พร้อมทั่วทุกด้าวแดน
รากเหง้า และผลไม้ ณ ที่ใดขาดแคลน ก็โปรดเกล้าฯ ให้นำไปปลูกขึ้น
ทรงโปรดฯ ให้ปลูกต้นไม้ไว้ตามถนนหนทาง และให้ขุดสระน้ำ ไว้
สำหรับมนุษย์และฝูงสัตว์จะได้อาศัยบริโภค”

แปลว่าพระเจ้าอโศกได้สร้างโรงพยาบาลสาธารณะขึ้น ทั้งยังมี
มีโรงพยาบาลสัตว์ จึงนับได้ว่า โรงพยาบาลสัตว์ของพระองค์
เก่าแก่ที่สุด ก่อนชาวยุโรปสร้างเสียด้วยซ้ำ นอกจากนี้ยังทรงเป็น
นักปลูกป่า รักษาป่า และแก้เศรษฐกิจไปในตัวอีกด้วย

ทรงเลิกพิธีรีตองแต่ให้ปฏิบัติธรรม

“สมเด็จพระเจ้าปิยทัสสีผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ให้ประกาศ
แก่ราษฎรว่า ที่ราษฎรทั้งหลายประกอบกิจกรรมมงคลต่างๆ ในยามป่วย
หรือยามสมรส ยามคลอดบุตร ยามเดินทางไกล ในยามหรือ
โอกาสคล้ายคลึงกันอย่างนี้ ประชากรราษฎรได้พากันประกอบพิธี
มงคลต่างๆ หลายอย่าง ซึ่งล้วนแต่ไม่มีสาระและไม่มีค่า

การมงคลอีกประการหนึ่ง นั่นคือมงคลอันประกอบด้วยธรรม
ย่อมมีผลมากกว่า ก็การมงคลอันประกอบด้วยธรรมนั้นได้แก่

การปฏิบัติตนอย่างดีต่อทาสและคนรับใช้

การยกย่องเชิดชูแต่ครูบาอาจารย์ การมีใจรักในปณชาติ สิ่งมีชีพ

การถวายทานแด่สมณพราหมณ์

การกระทำเหล่านี้ และการกระทำอื่นอีกที่ละม้ายกัน เรียก
ว่าการมงคลอันประกอบด้วยธรรม

ดังนั้น บิดา บุตร พี่ หรือน้อง คนที่เป็นนายเขา ตลอดจน
มิตรสหาย สมควรแล้วที่จะช่วยกันประกาศว่า มงคลอันก่อปรด้วย
ธรรมนี้ดีเยี่ยมโดยแท้ จงปฏิบัติกันให้สำเร็จ กระทั่งถึง
ผลที่จำนงหมายกันเถิด”

ผมลืมบอกไปว่า ปิยทัสสีนั้น เป็นเนมิตกนามของพระเจ้า
อโศกมหาราช วันต่อไปผมจะเล่าเรื่องพระเจ้าอโศกในฐานะต่างๆ
มาอีก เพราะน่าสนใจมากอยู่.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

พระเจ้าอโศกมหาราช มุมมองที่ควรรู้

เพื่อนรัก

ผมบอกไว้ในจดหมายฉบับก่อนว่า ในฉบับนี้จะขอเล่าเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช ในแง่มุมต่างๆ อีกสักฉบับ เพราะผมรู้สึกเลื่อมใสในมหาราชพระองค์นี้มาก โดยมากจะเป็นข้อความที่นำมาจากศิลาจารึกของพระองค์ ซึ่งมีอยู่เป็นอันมากแม้ในปัจจุบัน

อบรมให้ประชาชนรู้จักคุณค่าของธรรมทาน

ในศิลาจารึกกล่าวว่า

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ตรีศัตถ์นี้ ไม่มีทานใดที่มีผลเทียบเท่าการให้ธรรมะเป็นทาน และความเป็นญาติมิตรกันโดยธรรม จากการกระทำเช่นนี้ ย่อมมีการกระทำอื่นอีกที่ชอบธรรมตามมาอีก คือการปฏิบัติดีต่อทาสและคนใช้ การเชื่อฟังบิดามารดา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานแก่เพื่อนฝูงญาติมิตรและสมณพราหมณ์กับการละเว้นการฆ่าสัตว์ มีชีวิตบูชาบุญ การกระทำนี้เป็นสิ่งดียิ่ง เป็นกิจที่ควรทำ ควรจะประกาศโดยบิดาบุตรหรือน้อง คนที่เป็นนายเขา และแม้มิตรสหายก็ควรประกาศด้วย การให้ธรรมทานผู้ให้ย่อมบรรลุมผลดีทั้งในภพนี้และภพหน้าไม่มีสิ้นเลย”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทรงตั้งข้าหลวงแทนพระองค์ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

“.....ข้าได้จัดตั้งหลักศิลาจารึกพระธรรมวินัยขึ้นไว้หลายหลัก และได้แต่งตั้งธรรมมหาอำมาตย์ไว้หลายคนด้วยกัน เพื่อจักได้ป่าวประกาศพระธรรมวินัย.....ธรรมมหาอำมาตย์เหล่านั้น มีหน้าที่ส่งเสริมการประดิษฐานอันถาวรของพระธรรม ความไพโรจน์ของพระธรรมในประชาทวยราษฎร์ และมีหน้าที่ส่งเสริมให้บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์กับความสุขแก่ผู้ปรารถนาธรรมทั้งมวล อนึ่งธรรมมหาอำมาตย์เหล่านี้ ยังมีหน้าที่ควรส่งเสริมความสุขสบายของเหล่าข้าทาสของข้า ของสมณชีพราหมณ์ ของผู้มั่งคั่ง ของคนยากจน ของคนเฒ่าชรา.....และมีหน้าที่กำจัดความอยุติธรรม เกี่ยวกับการจำคุกลงอาญา มีหน้าที่กำจัดอุปสรรค และให้ความช่วยเหลือให้พ้นอุปสรรคนั้น แก่คนที่มิบุตรหลานมากหรือคนที่อับจนลำบาก หรือคนสูงอายุ”

แปลว่าธรรมมหาอำมาตย์เหล่านี้ เป็นนักสังคมสงเคราะห์ไปด้วยในตัว นับว่าสังคมยุคพระเจ้าอโศก เป็นสังคมที่สบายที่สุดมีสถานสงเคราะห์คนชุกมาก สถานสงเคราะห์คนชรา สถานจัดหาอาชีพแก่คนว่างงาน ปัจจุบันในบางประเทศก็ยังมีได้มีความเจริญด้านสังคมสงเคราะห์อย่างอินเดียยุค ๒,๐๐๐ กว่าปีเศษนี้เลย

ราชโองการกำชับข้าหลวงปกครองหัวเมือง

พระเจ้าอโศกทรงปกครองราษฎรแบบพ่อปกครองลูก และทรงมีพระราชนิยมโองการให้บรรดาข้าหลวงเจ้าเมืองตามหัวเมืองเอก ไทตรี ให้ปฏิบัติตนต่อราษฎรอย่างพ่อกับลูกเช่นเดียวกัน ให้ถือความ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สุขของราษฎรเป็นนโยบายของการปกครองโดยตรง ดังพระองค์
ตรัสไว้ในศิลาจารึกว่า

“ทวยราษฎรเป็นลูกของข้า และข้ามีความประสงค์ต่อ
ลูกของข้า ให้มีความมั่งคั่งสมบูรณ์พูนสุขทุกอย่าง ความ
สุขทั้งในภพนี้ภพหน้าเป็นอันใด ข้าจ่านงหมายอย่าง
เดียวกันนี้ในทวยราษฎรด้วยฉันนั้น....ความริษยา ความ
คลายวิริยะ ความปราศจากปราณี ความไร้ขันติและความ
ไม่ขยัน ความเกียจคร้าน ความเฉื่อยชาต่อหน้าที่ราชการ
เจ้าต้องกีดกันไม่ให้กุศลธรรมเหล่านี้เกิดขึ้นในตัว คำสั่ง
ของข้าหากเจ้าปฏิบัติได้สำเร็จก็จักแผ่利多มหาผล หากปฏิบัติ
ไม่สำเร็จก็จักแผ่ผลเป็นความเสียหายมากมาย ผู้ซึ่งทำไม่
สำเร็จ เขาจักมิได้ไปสู่สวรรค์ หรือราชูปถัมภกเลย....ทั้ง
จักมิได้รับความเมตตาจากข้าด้วย แต่หากกรณีที่เขาทำกิจ
ตามโองการของข้าได้สำเร็จเขาก็จักได้เสวยสวรรค์ และชื่อ
ว่า เจ้าได้ชำระหนี้ของเจ้าแก่ข้า ผู้ซึ่งชুবเลี้ยงแต่งตั้งให้เป็น
คนใหญ่โต....ข้าได้มอบอำนาจให้เจ้าบ้านผ่านเมือง
ปกครองราษฎรจำนวนแสน มีอำนาจในการให้รางวัล
ตอบแทนความดีและลงทัณฑ์แก่ผู้ทำชั่วได้ตามปรารถนา
เพื่อเจ้าเมือง เหล่านั้น จักได้ทำหน้าที่ของเขาอย่างมั่นใจ
ปราศจากความเกรงกลัวอิทธิพล ทั้งนี้ก็เพื่อความสุขความ
เจริญของราษฎร เปรียบเสมือนหนึ่งคนที่มอบบุตรของตน
แก่พี่เลี้ยงนางนมที่สามารถ ก็ย่อมโปร่งใจและนึกว่า พี่เลี้ยง
นางนมที่สามารถนี้ จะสนใจดูแลบุตรของข้าให้มีความสุข
ความสำราญ”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แผ่ธรรมานุภาพแก่หัวเมืองประเทศชายแดน

แว่นแคว้นอื่นๆ อันอยู่โดยรอบพระราชอาณาเขต ที่ยังไม่ถูกกองทัพของพระเจ้าอโศกมหาราชบีทา เมื่อประจักษ์อำนาจของพระเจ้าอโศกก็พากันหวาดหวั่นว่า ในวันใดวันหนึ่งแสนยานุภาพของมคธคงจะรุกรานมาถึงอาณาจักรของตนเป็นแน่ ดูต่างระย่อเดชของพระเจ้าอโศกมหาราชทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อพระเจ้าอโศกมีพระราชกำหนดนิยมอย่างไร แม้ประเทศที่ไม่ได้เป็นเมืองขึ้น ก็ยินยอมปฏิบัติตาม ยิ่งมาประจักษ์ว่าพระราชกำหนดนิยม ในชั้นหลังแต่สงครามกลึงคะเป็นต้นมา ล้วนแต่เป็นพระราชกำหนดนิยมสันติภาพเป็นประโยชน์สุขแก่โลกอย่างแท้จริง พวกประเทศบ้านเมืองดังกล่าวก็เกิดปีติอนุโมทนา และพากันปฏิบัติตามยิ่งขึ้น

สำหรับพระเจ้าอโศกมหาราชดูเหมือนจะทรงเข้าพระทัยในความรู้สึกของชาวแว่นแคว้นเหล่านั้น ฉะนั้นจึงประกาศแก่บรรดาข้าหลวงผู้ปกครองชาวชนเผ่าต่างๆ ชายแดนอาณาเขต ให้ทราบพระราชนิยมว่าจะปกครองชนเผ่าชายแดนอย่างไร เมื่อเป็นดังนั้นก็ติดศัพท์ก็จักแพร่ไปถึงในแว่นแคว้นอื่นโดยเร็ว เพื่อทราบพระราชประสงค์ จะได้ไม่ต้องหวาดหวั่นอีกต่อไป ดังปรากฏในศิลาจารึกว่า

“ถ้าสูเจ้าเหล่าข้าหลวงจักถามว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการอย่างไรแก่เราเกี่ยวกับชาวชนปลายแดนที่ยังปราบปรามไม่ราบ ข้าก็จักตอบว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ว่า เขาเหล่านั้นไม่พึงหวาดหวั่นข้า เขาเหล่านั้นควรปลงใจเชื่อมั่นข้า และรับความสุขสบายจากข้า มิใช่รับความทุกข์โศก...ข้าปรารถนาว่า ชนเหล่านั้นควรจะปฏิบัติธรรมและรับผลจากการปฏิบัติธรรมนั้น ทั้งในภพนี้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

และภพหน้าโน้น เมื่อสูเจ้าเข้าใจความประสงค์ของข้าแล้ว ก็จงกลับไปปฏิบัติหน้าที่ของสูเจ้า จงปฏิบัติต่อปวงชนเหล่านั้นด้วยความซื่อตรงและจงทำให้เขาเหล่านั้น เชื่อข้า และเข้าถึงความจริงได้ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเปรียบเหมือนหนึ่งพ่อของเรา พระองค์รักใคร่พวกเราดุจเดียวกับที่พระองค์รักพระองค์เอง เราทั้งสองนี้เป็นลูกหลานของพระองค์...สูเจ้าเหล่าข้าหลวง จงพยายามปฏิบัติตามโองการของข้าให้บรรลุผลตามจํานงหมายเถอะ”

ผลการปกครองระบอบธรรมาธิปไตย

“มา ณ ยุคปัจจุบันนี้ โดยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ได้ทรงปฏิบัติธรรมแล้ว ประชากรราษฎรแทนที่จะได้ยินเสียงยุทธภรี ก็เปลี่ยนเป็นได้ยินเสียงธรรมภรีแทน... ในอดีตกาลก่อน นิกรชนแห่งชมพูทวีปมิได้เคยอยู่ร่วมกับทวยเทพ ครั้นมา ณ บัดนี้ นิกรชนทั้งมวลได้อยู่ร่วมกับทวยเทพแล้ว อย่างนี้คือ ผลแห่งการปฏิบัติธรรมโดยเคร่งครัดกวดขันของข้าไม่ต้องสงสัย ...” เมื่อทุกคนปฏิบัติเคร่งครัดในธรรมเช่น ปฏิบัติเคร่งในหิริโอตฺตปปะ ความเกรงกลัวละอายต่อบาป ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นเทวธรรม คนใดมีเทวธรรม คนนั้นก็ย่อมเป็นเทวดาทันตาเห็นในชาตินี้ ผู้ปฏิบัติเคร่งในข้อเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นพรหมวิหารที่อยู่ของพรหมหรือปกติภาพของพรหม ผู้นั้นก็เป็นพรหมกันในปัจจุบันโดยคุณธรรมดังกล่าว ฉะนั้นคนในประเทศอินเดีย ยุคพระเจ้าอโศกมหาราชพากันปฏิบัติธรรมกันมาก ทุกคนก็เป็นเทวดาชื่อว่าได้อยู่ร่วมกับทวยเทพ แปลว่าพระเจ้าอโศก

จากใจสูใจด้วยไมตรี

มหाराชทรงสร้างสวรรค์ขึ้นในโลกมนุษย์ ด้วยระบอบการปกครอง
ตามแนวของพระพุทธศาสนาโดยแท้

ให้ความคุ้มครองแก่ศาสนาทุกศาสนา

เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ไม่รังเกียจเด็ดขันธ์ศาสนาหรือ
ลัทธิอื่น เป็นศาสนาถือเสรีภาพเป็นใหญ่ จึงพลอยทำให้ศาสนิกใน
พระพุทธศาสนาไม่เป็นคนใจแคบ มีแต่ความเอื้อเฟื้อแผ่ต่อทุก
ศาสนา พระเจ้าอโศกทรงเจริญรอยตามวิธีธรรมอันนี้ จึงปรากฏว่า
ได้พระราชทานอุปถัมภ์แก่ศาสนาพราหมณ์ เช่น ดาบส อาชีวก
ปริพพาชก พราหมณาจารย์ เสมอทุกถ้วนหน้ากัน ฉะนั้นเกียรติคุณ
ของพระองค์จึงไปปรากฏในคัมภีร์ศาสนานั้นๆ และศาสนาเหล่านั้น
ก็ถือว่า พระองค์เป็นผู้เลื่อมใสในลัทธิของตนตามหลักฐานข้อเท็จจริง
เช่นโบราณสถานและปูชนียวัตถุซึ่งพระเจ้าอโศกทรงสร้างก็ดี
ข้อความในศิลาจารึกก็ดี ล้วนสอดสำแดงว่าพระมหाराชทรงปสาทะ
ศรัทธาในพระพุทธธรรม

ดังศิลาจารึกซึ่งอยู่ในเขตประเทศเนปาล มีข้อความว่า

“พระปิยทัสสี หลังจากทรงเป็นกษัตริย์ผู้เรืองอำนาจ
แล้ว ๑๔ ปี ทรงสถาปนาพระสถูปของพระโคตมพุทธเจ้า
เพิ่มเติมใหม่ ๒ สถูป และเมื่อปีที่ ๒๔ แห่งรัชสมัย ได้
เสด็จมาสักการบูชาด้วยพระองค์เอง”

เสาศิลาจารึกอีกต้นหนึ่งในแถบถิ่นเดียวกัน เป็นเสาศิลาจารึก
พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้นไว้ในลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ
ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีข้อความว่า :-

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ราชภิศกแล้ว ๒๐ ปี ทรงเสด็จมานมัสการด้วยพระองค์เอง ณ สถานที่นี้ ทั้งนี้ด้วยเหตุว่า พระศากยมุนีพุทธได้ประสูติแล้ว ณ ที่นี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศิลารูปม้า และโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเสาศีลานี้ขึ้น เพื่อแสดงว่า สมเด็จพระภควัตผู้ควรบูชาพระองค์นั้นได้ประสูติแล้ว ณ ที่นี้ พระองค์โปรดบันดาลให้หมู่บ้านลุมพินี พ้นจากการถูกเก็บ ส่วยอย่างเมื่อก่อน และเก็บอยู่เพียง ๑ ใน ๘ ของผลที่จะได้ เท่านั้น”

นอกจากนี้จารึกอื่นยังมีว่า

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอถวายความนอบน้อมแด่คณะ สงฆ์มคธ และถวายพรให้สงฆ์มีความเจริญรุ่งเรืองมีอนามย์ดี ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย เจ้ากูย่อมนรู้ดีแล้วว่าตัวของ ข้าพเจ้าได้มีความเคารพนอบน้อม และเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้ามากมายเพียงใด”

นอกจากทรงประกาศพระองค์เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา แล้ว ยังปรากฏว่ามีอยู่คราวหนึ่งเกิดพระราชศรัทธาแก่กล้า ถึงกับ สละราชสมบัติออกผนวชเป็นภิกษุอยู่ชั่วคราวหนึ่ง แล้วจึงปริวัตร เพศออกมาเสวยราชย์ใหม่ พระราชปฏิปทาอันนี้นัยว่ากลายเป็น แบบแผนนิติประเพณีของกษัตริย์ที่นับถือพระพุทธศาสนาเจริญรอย ตาม ศิลาจารึกกล่าวว่

“ข้าได้เป็นอุบาสกอยู่กว่า ๒ ปีครึ่ง โดยมิได้พยายาม ปฏิบัติธรรมให้ดียิ่ง ครั้นนับแต่ข้าได้อยู่ร่วมกับพระสงฆ์ ระยะเวลาว่าปีข้าได้ผลรูปหน้าโดยธรรมอย่างดี”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พุทธศิลป์ยุคพระเจ้าอโศก

ในตำนานบาลีและสันสกฤตกล่าวตรงกันว่า พระเจ้าอโศกได้สร้างสถูปเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ ทั่วพระราชอาณาเขต คัมภีร์มหาวิงสะเล่าว่า พระเจ้าอโศกตรัสถามพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระว่า พระสัทธรรมมีอยู่สักเท่าใด? พระเถระเจ้าวิสันทาวา พระสัทธรรมของพระศาสดามีองค์ ๙ ประการ แบ่งเป็นชั้นคือหมวดกองได้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้น พระเจ้าอโศกจึงเกิดพระราชศรัทธา ใคร่จะสร้างพระสถูปเท่าจำนวนพระธรรมชั้น จึงสละพระราชทรัพย์จำนวน ๙๖ โกฏิ ให้คนไปเที่ยวสร้างสถูปตามสถานที่พระพุทธรองค์เคยประทับ และตามหัวเมืองต่างๆ พร้อมกับให้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุอันเชิญไปบรรจุไว้ในสถูปด้วยเท่าจำนวน ๘๔,๐๐๐ เฉพาะในพระนครปาฏลิบุตร ซึ่งเป็นราชธานี โปรดให้สร้างพระวิหารใหญ่ชื่อ “อโศการาม” มีความวิจิตรงดงามภายใต้ความควบคุมดูแลของพระเถระชื่ออินทคุต เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็มีงานฉลองอย่างครึกครื้น ๗ วันทั่วราชอาณาจักร

ส่วนในคัมภีร์อโศกอวทานเล่าว่า พระเจ้าอโศกโปรดให้เปิดกรุพระบรมธาตุ ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูบรรจุไว้ในพระสถูปใหญ่ด้านทิศตะวันออกเฉียงของพระเวฬุวัน แล้วโปรดให้แบ่งส่วนพระธาตุ เทียบบรรจุไว้ในพระสถูปที่พระองค์ทรงสร้างใหม่ทั่วชมพูทวีป จำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ เรื่องสร้างพระสถูปวิหารนี้ควรเชื่อถือได้ว่าเป็นความจริงโดยแท้ พระสถูปโบราณที่ปรากฏในประเทศอินเดียในปัจจุบันนี้ สร้างครั้งพระเจ้าอโศกเสียส่วนมาก

ในจดหมายเหตุธรรมจาริกของสมณะจีน ที่เดินทางไปอินเดียครั้งปริมากาล มีจดหมายเหตุของหลวงจีนฟาเหียน เอี้ยยงจั้ง อี้จิง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทั้ง ๓ ท่าน ล้วนกล่าวถึงพระสถูปวิหารของพระเจ้าอโศก

ในบันทึกเรื่องประวัติของสมณะเถียงจั้ง ซึ่งเป็นธรรมจาริกเดินทางเข้าไปอินเดียเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๑ เล่าไว้ว่า

“พระสถูปของพระเจ้าอโศกมีปรากฏตั้งแต่เมืองตักสิลา ทิศเหนือของอินเดียลงไปจนกระทั่งถึงแคว้นมลลกุฏใต้สุดของอินเดีย ลักษณะของสถูปมักสร้างด้วยอิฐและศิลา ทำเป็นรูปทรงบาตรคว่ำ ตั้งอยู่บนฐาน ๔ เหลี่ยม โดยรอบฐานมีที่เดินทำปทักษิณได้ ส่วนบนองค์สถูปก็สร้างเป็นฐาน ๔ เหลี่ยม คล้ายกับจะให้เป็นบัลลังก์ แล้วสร้างเป็นฉัตรปักไว้บนบัลลังก์นั้นอีกต่อหนึ่ง รอบพระสถูปมีบริเวณก็ให้ทำรั้วเขตล้อมรอบ และสลักศิลาเป็นรูปเรื่องพระพุทธประวัติหรือเรื่องราวในชาดก งานจำหลักนั้นงดงามนัก ทำให้เราทราบศิลปะกระบวนการช่างในยุคพระเจ้าอโศกว่า เจริญรุ่งโรจน์เพียงใด”

แต่มีที่ควรสังเกตอยู่ข้อใหญ่ว่า ภาพพระพุทธรูปศาสนานั้น มิได้ปรากฏภาพพระพุทธรูปเจ้าเลย ทั้งนี้ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เป็นด้วยชาวอารยันสมัยโบราณไม่นิยมสร้างรูปเคารพ ชาวอารยัน เพิ่งจะมาคิดสร้างรูปเคารพขึ้นก็ตอนติดต่อถ่ายเทอารยธรรมกับพวกกรีกภายหลัง แม้สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชจะมีการติดต่อสัมพันธ์กับพวกกรีกแล้วก็ตาม ฉะนั้น ภาพพระพุทธรูปประวัติจึงปราศจากภาพพระพุทธรูป แต่ช่างในยุคนั้นก็มิวิธีแสดงภาพให้เห็นได้ เช่น

๑. ภาพประสูติ จำหลักเป็นภาพพระนางสิริมหามายา ประทับยืนพระกรเหนี่ยวกิ่งตาละ ไม่มีรูปพระกุมาร

๒. ภาพออกมหาภิเนษกรรมณ์ จำหลักเป็นภาพม้ากัณฐุก อัสวราชผูกเครื่องอานเปล่าๆ

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

๓. ภาพตรัสรู้จำหลักเป็นภาพต้นพระศรีมหาโพธิ์พฤษภ
ภายใต้วัชรบัลลังก์อาสน์ตั้งอยู่เปล่าๆ มีรูปพญามารผจญและ
นางธรณีปรากฏอยู่ บางทีก็ไม่มี

๔. ภาพแสดงปฐมเทศนา จำหลักเป็นภาพวงล้อพระ
ธรรมจักร มีรูปกวางหมอบอยู่ข้างๆ สำหรับพระธรรมจักรและ
กวางหมอบนี้ วัดในประเทศทิเบตมักนิยมนำไปสร้างเป็น
เครื่องประดับบนหลังคาพระวิหาร ทำนองเดียวกับประเทศจีน
มักนิยมสร้างเป็นมังกรชิงแก้ว

๕. ภาพเสด็จดับขันธปรินิพพาน จำหลักเป็นภาพ
อาสนะเปล่าๆ ระหว่างต้นสาละมีรูปพระสาวกประกอบหรือ
บางทีทำเป็นรูปพระแทน

นอกจากนี้ศิลปะยุคพระเจ้าอโศก ยังอาจเห็นได้จากเสาศิลา
จารึกของพระองค์ เช่นหัวเสาศิลาจารึกที่สารนาถ จำหลักเป็นรูป
พระยาสิงห์ ๔ ตัว ยืนหันหลังให้แก่กัน บ่ายื่นไปยังทิศทั้ง ๔ อัน
หมายถึงธรรมสิงหนาท แผ่กิ่งก้านทั่วทิศ ได้ฐานทำเป็นรูปธรรม
จักรมีซี่ ระหว่างจักรมีรูปสัตว์ ๔ ตัวคือ สิงห์โต ม้า ช้าง และโค
แล้วมีบัวรับต่อเชื่อมกับเสานหินอีกทีหนึ่ง ลักษณะของภาพจำหลัก
ดังกล่าวนี้ วิจิตรตระการมากราวกับมีชีวิต หินก็ขัดเกลี้ยงจนเกิดแวว
แล้วเคลือบด้วยน้ำยาชนิดหนึ่ง ซึ่งจนบัดนี้ก็ยังคงค้นคว้ากันไม่ออกว่า
เป็นน้ำยาอะไร ความสง่างามในศิลปะชิ้นนี้ บันดาลใจให้รัฐบาล
อินเดียต้องนำมาใช้เป็นตราแผ่นดิน

สำหรับจารึกของพระเจ้าอโศกนั้น ในตำบลที่เป็นเขาพระองค์
โปรดให้จารึกไว้กับหน้าผาก็มี แต่เฉพาะที่ค้นพบแล้ว ทั้งจารึก

หน้าผาและเสาศิลารวม ๓๐ กว่าแห่ง และยังมีการขุดค้นพบกัน
อยู่เรื่อยๆ ยังมีที่หักพังกระจัดกระจายอีกหลายแห่ง

ก่อนจะจบจดหมายฉบับนี้ ผมจะได้นำตัวอย่างอักษรใน
ศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราชมาให้ดูดังนี้ :-

“เทวานมฺปิเย ปิยทสิ ลาชา เอลปาฐฺติ ปุเต เย เกนปิ
สงฺฆเม เกตเว เอจฺ โช ภิกฺขุวา ภิกฺขุณฺณี วา สงฺฆเม พากาติ เส
โธทาตานิ ทฺุสถานิ..

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปิยทัสสี ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ
มีรับสั่งว่า ใครๆ ก็ตามไม่พึงทำสงฆ์ให้แตกกัน ถ้ามี
ภิกษุใดก็ดี ภิกษุณีใดก็ดี ยังสังฆเภทให้เกิดขึ้น จงสึกเสียจาก
สมณเพศ นุ่งห่มขาว..”

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโลก

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับนี้ ผมคิดว่าจะเล่าอะไรต่อมิอะไร เกี่ยวกับ พระเจ้าอโศกมหาราชอีก เพราะไม่สามารถให้จบลงในฉบับที่แล้วได้ เนื่องจากเรื่องของท่านมีมากทีเดียว ทั้งบางเรื่องก็เกี่ยวข้องกับชาว พุทธไทยโดยตรงด้วย คิดว่าคงไม่เสียเวลามากนัก

งานของพระเจ้าอโศกมหาราชนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมี อีกอย่างหนึ่งที่จัดได้ว่าสำคัญคือ การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่ ศาสนาในทิศต่างๆ จน ทำให้ดินแดนที่เป็นเมืองไทยปัจจุบันได้รับ พระพุทธศาสนาในครั้งนั้นด้วย

งานธรรมทูตของพระองค์ได้จัดส่งออกไปหลายสาย ใน แต่ละสายมีพระเถระที่สำคัญๆ เป็นหัวหน้า ตามตำนานมักกล่าว ถึงแต่หัวหน้า ถ้าว่ากันตามหลักที่ควรจะเป็นไปได้แล้ว แต่ละสาย น่าจะมีไม่ต่ำกว่า ๕ รูป เพราะเกี่ยวกับอุปสมบทกรรม ซึ่งจำเป็น มากในการเผยแผ่พระศาสนา ธรรมทูตเหล่านั้นมีเป็นลำดับดังนี้ คือ

๑. คณะพระมัชฌันติกะไปเผยแผ่ศาสนา ณ แคว้น กาศมีระและคันธาระ ปัจจุบันได้แก่ดินแดนแถบตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียกินเข้าไปจนถึงบางส่วนของอาฟฆานิสถาน

๒. คณะพระมหาทวะไปเผยแผ่ศาสนา ณ แคว้นมहिสมณฑล ปัจจุบันได้แก่แคว้นไมซอร์และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวารี อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย

จากใจสุใจด้วยไมตรี

๓. คณะพระรักจิตะไปเผยแผ่ศาสนา ณ วนวาสีประเทศ
ได้แก่แคว้นแคว้นกนราเหนือ ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย
ในมหาวังสะกล่าวว่ครั้งนั้นมีวัดทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น
ณ ดินแดนนั้นถึง ๕๐๐ อาราม

๔. คณะพระธรรมรักจิต บางที่เรียกว่าพระโยนกธรรม
รักจิต เนื่องด้วยท่านเป็นพระฝรั่งชาติกรีก และดูเหมือนจะ
เป็นฝรั่งคนแรก ที่บวชในพระพุทธศาสนา ได้ไปเผยแผ่ศาสนา
ณ อปรันตกชนบท มีผู้สันนิษฐานว่า จะเป็นแถวชายทะเล
เหนือเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน

๕. คณะพระมหาธรรมรักจิตไปเผยแผ่พระศาสนา ณ
แคว้นมหาราษฎร์ ปัจจุบันเป็นดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือ
ห่างจากเมืองบอมเบย์

๖. คณะพระมหารักจิตไปเผยแผ่พระศาสนา ณ โยนก
ประเทศ ได้แก่แคว้นของฝรั่งชาติกรีกในทวีปเอเชียตอนกลาง
เหนือประเทศอิหร่านต่อขึ้นไปจนเตอร์กิสถาน อันที่จริงสายนี้
น่าจะส่งท่านโยนกธรรมรักจิต เพราะท่านเป็นฝรั่งอยู่แล้ว
การพูดจากันน่าจะง่ายขึ้น

๗. คณะพระมัชฌิมะและพระมหาเถระอีก ๔ รูป คือ
พระกัสสปโคตมะ ๑ พระมูลกเถวะ ๑ พระทุนทภิสสระ ๑
พระเทวะ ๑ รวม ๔ รูป ไปเผยแผ่พระศาสนา ณ แคว้น
ดินแดนแถบภูเขาคาหิมาลัย

๘. พระโสณะและพระอุตตระไปเผยแผ่พระศาสนา ณ
ดินแดน สุวรรณภูมิ สำหรับสุวรรณภูมินี้ นักโบราณคดีมี
ความเห็นแตกออกเป็น ๔ ฝ่าย คือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- พวกหนึ่งว่าได้แก่แวนแคว้นเล็กๆ ในประเทศอินเดีย ฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้

- พวกหนึ่งว่าได้แก่หมู่เกาะชวา สุมาตรา

- พวกหนึ่งว่าได้แก่พม่าตอนใต้

- พวกหนึ่งว่าได้แก่ดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนใต้ของประเทศไทย มติของสองพวกหลังนี้มีมากกว่าเพื่อน แต่ปัจจุบันดูเหมือนน้ำหนักรจะเอนมาทางสุวรรณภูมิ คือตอน ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาภาคใต้มาก เพราะเรากันพบหลักฐานศิลปะ แบบยุคพระเจ้าอโศกได้ที่นครปฐม เช่น ภาพเสมาธรรมจักร กวางหมอบ และคาถา เย ธมมา...

๕. คณะพระมหินทรเถระไปเผยแพร่ศาสนา ณ เกาะลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ และพระมหินทรเถระ ได้ชักนำพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะให้หันมาเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา ปกหลักพระศาสนาได้มั่นคง ณ ประเทศนั้น สืบมาจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ตาม ในการส่งพระธรรมทูตไปเผยแพร่ศาสนานั้น ในที่บางแห่งก็ส่งกลุ่มธรรมมหาอำมาตย์ไป โดยไม่มีพระสงฆ์ร่วม ไปด้วย ประเทศเหล่านี้เช่น กรีซ และแคว้นไกรีน ซึ่งอยู่ทางตะวันตก ต่อกับประเทศอียิปต์ ประเทศดังกล่าวนี้ได้รับพระพุทธศาสนา ในครั้งนั้นด้วยกัน แต่เนื่องจากนักเผยแพร่เป็นฆราวาส จึงไม่ได้ ประดิษฐานสังฆมณฑลขึ้น ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ไม่ได้ นานก็เสื่อม

แต่จะอย่างไรก็ตาม อิทธิพลของพระพุทธศาสนา มีส่วนใน การสร้างระบบปรัชญาของกรีกสาขาหนึ่ง เรียกว่า “สโตอิสม์” ใน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พ.ศ.๓๓๐ ผู้ตั้งลัทธิเป็นชาวเอเธนส์ ชื่อ “เซโน” เขานำเอาหลักธรรม
ในพระพุทธศาสนามาสั่งสอน ในรูปลัทธิใหม่ว่า “สุขทุกข์ของมนุษย์
เราอยู่ที่การปรับปรุงจิตใจ และการทำงานของมนุษย์แต่ละคน ไม่ได้
ขึ้นอยู่กับพระเจ้า ถ้าหากเราปรับปรุงจิตใจเข้มแข็ง ไม่หวั่นไหวต่อ
โลกธรรม และสามารถปลงตกในความเป็นอนิจจังของสังขารธรรม
โดยเห็นว่าเป็นของธรรมดาแล้วก็จะมีความสุข” ลัทธิสโตอิกซึม
แพร่หลายขยายออกไปถึงประเทศโรมัน และอีก ๓๐๐ ปีต่อมา โรมัน
ก็มีนักคิดซึ่งเป็นจักรพรรดิ ซึ่งได้สาธยายปรัชญาอันเลิศ ตามคติของ
ลัทธิสโตอิก จักรพรรดิพระองค์นั้น คือ “มาคัสออเรเลียส” เป็น
ที่น่าเสียดายว่า ในการเผยแผ่ครั้งแรกไม่ได้ทำโดยพระสงฆ์ จึงไม่มี
การตั้งสิ่งสมณทลดังกล่าวแล้ว ถ้ามีสิ่งสมณทลในกรีก โรมัน อาจ
จะเป็นไปได้ที่ที่ พระพุทธศาสนาคงแผ่ออกไปกว้างขวางกว่าปัจจุบัน

ไม่น่าอัศจรรย์เลยที่ศาสตราจารย์ริสเดวิด จึงสันนิษฐาน
ตามรูปแห่งนิรุกติศาสตร์ว่า คำว่า ก๊อด ซึ่งเป็นคำเรียกพระเจ้าใน
ศาสนาคริสต์ เลื่อนมาจากศัพท์ว่า “เคาตมะ” หรือ โคตมะ ซึ่ง
เป็นพระนามของพระพุทธองค์ที่พวกพราหมณ์นิยมเรียก และคำว่า
อ้าหล่า หรืออัลเลาะห์ ซึ่งเป็นคำเรียกพระเจ้าในศาสนาอิสลาม
เลื่อนมาจากศัพท์ว่า อรหันต์ นั้นเอง

การเล่าเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราช ถ้าไม่กล่าวถึงพระเถระที่
มีบทบาท สำคัญในการช่วยเหลือพระเจ้าอโศกในด้านต่างๆ ทำให้
รู้สึกว้าขาดสิ่งที่จำเป็นไป ดังนั้นก่อนจะจบเรื่องพระเจ้าอโศก ผม
ใคร่จะนำชีวประวัติของพระเถระที่สำคัญๆ ในสมัยพระเจ้าอโศก
มากล่าว โดยจะนำหลักฐานทั้งทางอโศกอุทยาน และมหาवंสสะ
สมันตปาสาทิกา มารวมกัน เท่าที่รู้สึกว่าจะเอามากล่าวไว้ในที่นี้
ต่อไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระโมคคลีบุตรติสสเถระ

ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์แขวงเมืองปาฏลีบุตรนั่นเอง มารดาของท่านชื่อ โมคคลีพราหมณ์ ในมหาวังสะได้เล่าเรื่องของ ท่านไว้พิสดารมาก เพราะเป็นพระเถระที่มหาวังสะยกย่อง มี ประวัติดูโดยย่อว่า ท่านเป็นมหาพรหมอยู่ในพรหมโลก ถูกพระ อรหันต์ในคราวทูตียสังคายนาไปเชิญให้ลงมาเกิดในโลก เพื่อจะได้ ปราบปรามเดียรฉัตรในพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยพระอรหันต์เหล่านั้น ได้มอบหมายการนำออกบวช การแนะนำสั่งสอน ให้เป็นหน้าที่ของ พระสิคควะ และพระจันทวัชชี

เมื่อติสสมหาพรหมลงมาเกิดในครรภ์ของนางโมคคลีพราหมณ์ คลอดออกมา พ่อแม่ตั้งชื่อว่า โมคคลีบุตรติสสะ เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี ก็สามารถศึกษาจบไตรเพท และเวทาศาสตร์ ต่อมาได้สนทนากับพระสิคควเถระ ได้ตอบปัญหาเป็นจำนวนมาก โดยโมคคลีบุตร เป็นผู้ถาม แต่พระเถระตอบได้ทั้งหมด พอถึงวาระที่พระเถระจะ ถามท่านก็ถามธรรมะที่เป็นปรมาตถ์ ในคัมภีร์วิภังค์อภิธรรม มานพหนุ่มไม่สามารถตอบได้เพราะไม่เคยเรียนมาก่อน จึงปรารถนา ที่จะเรียน พระเถระบอกว่าถ้าต้องการจะเรียนก็ต้องบวชเหมือน ท่าน เมื่อมาณพตกลง พระเถระจึงจัดการบวชให้ แล้วส่งไปให้ อยู่ศึกษาในสำนักของพระจันทวัชชี จนแตกฉานในพระไตรปิฎก และบำเพ็ญเพียรสำเร็จอรหัตตเป็นพระอรหันต์ที่มีความสามารถสูง องค์กรหนึ่ง ท่านเคยแก้ความสงสัยของพระเจ้าอโศก เรื่องอำมาตย์ ฆ่าพระอันนิตคำสั่งของพระเจ้าอโศก จนพระราชาหายสงสัย นอกจากนั้นท่านเป็นผู้รจนาคัมภีร์กถาวัตถุ อันเป็นคัมภีร์สำคัญ ในอภิธรรม และเป็นเจ้าของวาทะที่ว่า “ถ้าต้องการเป็นญาติกับ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระศาสนาแล้ว ตนเองจะต้องบวช หรือให้ลูกหลานของตนบวช จึงจะได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนาอย่างแท้จริง” จากวาทีนี้ ท่านจึงเป็นอุปัชฌายาบวชให้พระมหินทรเถระ และพระสังฆมิตตาเถรี โดยฝ่ายภิกษุสงฆ์ ท่านเป็นประธานในการบวช

งานที่สำคัญของท่านอีกประการหนึ่ง คือการจัดทำ ตติยสังคายนา กำจัดนักบวชปลอมจากพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เป็นผู้จัดการส่งพระไปเป็นธรรมทูตในทิศต่างๆ ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศก งานของพระเจ้าอโศกที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ส่วนมากแล้วได้รับคำแนะนำจากท่านทั้งนั้น ท่านจึงเป็นพระเถระที่สำคัญมากในรัชสมัยของพระเจ้าอโศก

แต่ที่น่าแปลกมากก็คือ ในอโศกอรทาน อันเป็นปกรณทางฝ่ายสันสกฤต ไม่กล่าวถึงชื่อของท่านเลย เช่นเดียวกับที่มหาवंสและสมันปาสาทิกา ไม่ได้กล่าวถึงพระอุคุปตเถระเลยเหมือนกัน

พระอุคุปตเถระ

พระอุคุปต์เกิดในตระกูลพ่อค้า เป็นบุตรพ่อค้าเครื่องหอม เมืองมถุรา ซึ่งเป็นนครตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำยมุนา มีพี่น้องร่วมครรรค์ ๓ คน คือ พี่ชายสองคนกับตัวท่านเอง เดิมทีบิดาของท่านได้สัญญากับพระสาณวาสีหรือสาณสัมภูตวาสีว่า ถ้าตนมีบุตรเป็นชายจะให้บรรพชาอุปสมบท ครั้นภรรยาคลอดบุตรชายคนแรกก็หายอมถวายไม่ อ้างว่าจะต้องเอาไว้ช่วยดูแลทรัพย์สินในเรือน จักถวายบุตรคนที่สองแทน แต่เมื่อภรรยาคลอดบุตรชายคนที่สอง บิดาก็คงบิดเบือนอีกว่า ต้องเอาไว้สำหรับวิ่งเต้นเก็บหนี้สินเขาตามหัวเมือง ไว้มีบุตรชายคนที่สามเถอะ เป็นต้องถวายให้ได้บรรพชาอุปสมบทแน่นอน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ครั้นอยู่มาภรรยาคลอดบุตรชายมีลักษณะงามยิ่งนัก บิดา
จึงตั้งชื่อว่า อุปคุปต์ แต่บิดาทำไม่รู้ไม่ชี้กับสัญญาที่ให้ไว้ ช้างฝ่าย
พระสถานวาสีพิจารณาแล้วเห็นว่า ไม่ถึงเวลาสมควรจึงนั่งเสียดา
ไปทวงสัญญากับนายพานิชไม่ จนกระทั่งอุปคุปต์เจริญวัยเป็นหนุ่ม
บิดาให้เป็นคนดูแลการค้าขายเครื่องหอมในตลาด ปรากฏว่าตั้งแต่
อุปคุปต์มาอยู่ร้านค้าขาย เครื่องหอมขายดีเป็นเทน้ำเทท่า วันหนึ่ง
พระสถานวาสีได้เข้าไปในร้าน และกล่าวธรรมมีกถาแก่อุปคุปต์ ชาย
หนุ่มเกิดความสลดสังเวชได้ดวงตาเห็นธรรม คราวนี้พระสถานวาสี
จึงได้ไปทวงสัญญากับนายพานิช นายพานิชอับจนจึงอนุญาตให้
อุปคุปต์ลูกชายออกบวชได้

จำเดิมแต่อุปสมบท พระอุปคุปต์ได้เจริญวิปัสสนาญาณ
โดยลำดับก็ได้บรรลुพระอรหัตต์ ได้เป็นคณาจารย์สั่งสอนทาง
สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน จนมีชื่อเสียงโด่งดังที่สุด

ในอโศกมหานครกล่าวว่า มีพระอรหันต์ซึ่งเป็นศิษย์อยู่ถึง
๑๘,๐๐๐ องค์ มีสำนักอยู่ ณ วัดนตภัติการาม ภูเขาอรุมนท์
พระเจ้าอโศกสดับกิตติคุณ จึงเสด็จไปอาราธนามากรุงปาฏลีบุตร
หากพระอุปคุปต์ทราบล่วงหน้าจึงได้เดินทางมาเสียดก่อน โดยมา
ทางชลมารค พระเจ้าอโศกมหาราชจึงโปรดให้ตั้งพิธีต้อนรับพระเถระ
และเสด็จออกรับเองห่างกรุงปาฏลีบุตร ๒ โยชน์ ต่อมาพระเถระ
ได้เป็นผู้นำเสด็จธรรมยาตรานมัสการพุทธสังเวชนียสถาน พร้อมกับ
ถวายข้ออธิบายเกี่ยวกับสถานที่แต่ละแห่งด้วย

ในหนังสือปฐมสมโพธิกถากล่าวว่า พระอุปคุปต์เป็นพระ
โพธิสัตว์ปรารถนาพุทธภูมิ มีสถานอาศัยอยู่ในปราสาทแก้ว

ท่ามกลางทะเลลึก และได้รับนิมนต์ให้ออกมาช่วยปราบพญามาร
ที่จะมาทำลายพิธีฉลองพระบรมธาตุเจดีย์ของพระเจ้าอโศก เรื่อง
ทรมานพญามารมีปรากฏในอโศกอวทาน สันนิษฐานว่าท่านจะไป
ปราบปรามพวกมิชฌาทิฏฐิในยุคนั้นสำเร็จเท่านั้น.

พระเวทโศก หรือติสสเถระ

นอกจากพระเถระทั้งสองที่กล่าวนามมาแล้ว ยังมีพระเถระที่
สำคัญอีกองค์หนึ่ง ซึ่งเรียกได้ว่ามีความสำคัญรองลงมาจากพระ
เถระทั้งสอง นั่นคือ**พระเวทโศกเถระ หรือติสสเถระ** พระอนุชาของ
พระเจ้าอโศก ปกรณ์ฝ่ายสันสกฤตเล่ามูลเหตุที่เจ้าชายเวทโศก
ออกบวชว่า เพราะเจ้าชายเกิดกังขาคลางแคลงว่า การที่ภิกษุใน
พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์ บำรุงอย่างดีจากพระเชษฐาธิราช
จะสามารถละกิเลสได้อย่างไร ความทราบไปถึงพระเจ้าอโศก
พระองค์จึงวางอุบายทรมานพระอนุชา โดยโปรดให้เวรราชสมบัติ
ให้เจ้าชายเวทโศกครองแทนเป็นเวลา ๗ วัน พ้นกำหนดแล้วจักนำ
เจ้าชายไปสำเร็จโทษ เจ้าชายเวทโศกจำพระทัยขึ้นเสวยราชย์ ได้รับ
การบำรุงดูจเดียวกับพระจักรพรรดิทุกประการจนครบ ๗ วัน
พระเจ้าอโศกก็โปรดให้นำเจ้าชายออกเสียจากเขตนคร แล้วตรัส
ถามว่า **ได้รับความสุขอย่างไรในระยะเวลา ๗ วันนั้น?**

**“ไม่เคยรู้สึกสุขสบายเลยแม้แต่นิดเดียว เพราะคิดถึง
ความตายอยู่ตลอดเวลา”** เจ้าชายทูลตอบ

มหाराชเลยตรัสชี้แจงให้ฟังว่า **“แม้เหล่าสมณะในศาสนา
ก็เช่นเดียวกัน มาตราว่าจะได้รับบำรุงด้วยปัจจัย ๔ อย่างสมบูรณ์**

แต่จะหาความรู้สึกหลงไหลสบายเพราะเหตุเพียงเท่านั้นไม่ ด้วย
ความหวาดเกรงในชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ และมรณทุกข์
ซึ่งคุกคามอยู่เป็นนิรันดร์ ทำให้เจ้ากูทั้งปวงต้องเร่งร้อนปฏิบัติ
ธรรมเพื่อรอดพ้น”

เจ้าชายวิตโศกเกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ในที่สุดได้
เสด็จออกผนวชแล้วหลีกไปบำเพ็ญเพียรที่แคว้นวิเทหะ ในที่สุดก็
บรรลุอรหัตตผล ส่วนปภรณบาลีก็ก่อวประวัตินำทำนองเดียวกัน
หากแต่เรียกพระนามเจ้าชายว่า “ติสสอุปราช” หรือติสสเถระเท่านั้น
และบอกว่าเจ้าชายติสสอุปราชอุปสมบทกับพระมหาธรรมรักขิตเถระ
ณ อโศการาม เมื่อพระเจ้าอโศกเสวยราชย์ได้ ๔ พรรษา

พระมหินทรเถระ

ในมหาวังสะกล่าวถึงพระโอรสและพระธิดาของพระเจ้า
อโศกออกผนวชว่า คราวหนึ่งพระเจ้าอโศกตรัสถามพระโมคคลีบุตร
ติสสเถระว่า “การที่พระองค์ก่อสร้างบุญต่างๆ ในพระพุทธศาสนา
เห็นปานนี้ จักได้ชื่อว่าเป็นญาติกับพระศาสนาหรือไม่?”

“ขอถวายพระพร การกระทำทั้งนี้ หาได้ชื่อว่าเป็นญาติของ
พระศาสนาไม่ ได้เกียรติแต่เพียงเป็นมหาทายกอันวิเศษเท่านั้น”
พระเถระตอบ

“ถ้าอย่างนั้น โยมควรจะทำอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่า เป็นญาติ
ของพระศาสนาอย่างแท้จริง” พระเจ้าอโศกรับสั่งถาม

“มหาบพิตรจะต้องให้บุตรหรือธิดาของตนอุปสมบทใน
พระพุทธศาสนา ถ้าทำได้อย่างนี้ชื่อว่ามีมหาพิตรได้เป็นญาติกับ
พระศาสนาอย่างแท้จริง ขอถวายพระพร”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มหाराชเกิดความกระตือรือร้นที่จะเป็นญาติกับพระศาสนา
ยิ่งนัก จึงดำรัสถามพระโอรสทรงพระนามว่า มหินทระ และพระ
ธิดาพระนามว่า สังฆมิตตา ว่า สามารถที่จะบวชได้หรือไม่?

เมื่อทั้งสองพระองค์ทูลว่าได้ พระราชาจึงนำไปบวชใน สำนัก
ของพระโมคคัลลีบุตร โดยมีพระมหาเถระเป็นผู้ให้บรรพชา พระ
มัทฉัตติกเถระเป็นพระกรรมวาจาจารย์ อุปสมบทให้
พระมหินทระ ฝ่ายพระนางสังฆมิตตาราชธิดา ได้พระธรรมปาฐะเถรี
เป็นปวัตตินี พระอายุปาฐะเถรีเป็นพระกรรมวาจาจารย์

ทั้งสองพระองค์เมื่อบวชแล้ว ก็ได้บำเพ็ญเพียรจนสำเร็จ
อรหัตตผล เป็นพระอรหันต์ทั้งสององค์ ทั้งสององค์ผนวชเมื่อพระบิดา
ครองราชย์ได้ ๖ ปี เมื่อพระโมคคัลลีบุตรเถระเป็นประธานจัดส่ง
สมณทูตไปเผยแผ่ศาสนายังนานาประเทศ พระมหินทระเถระได้เป็น
หัวหน้าพระธรรมทูตสายลังกา สามารถกลับพระทัยพระเจ้า
เทวานัมปิยติสสะ ให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา ฝ่ายพระสังฆ
มิตตาเถรีนั้นท่านได้ตามไปที่หลัง และได้บวชหญิงลังกาเป็นภิกษุณี
จำนวนมาก ทั้งสององค์จึงมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาโดย
เฉพาะในลังกาหาไม่น้อย

เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าอโศกแล้ว อโศกอวทานว่าเจ้าชาย
สัมปติได้เสวยราชย์ต่อมา ส่วนคัมภีร์ปุราณะกล่าวว่า เจ้าชายทศรถ
ได้เป็นรัชทายาท พระเจ้าอโศกเองเสวยราชย์อยู่ ๔๑ พรรษา
ก็สวรรคต พระเจ้าทศรถและสัมปตินับถือศาสนาเซน และขัดขวาง
พระพุทธศาสนา ราชวงศ์เมารยะเริ่มเสื่อม ประเทศราชทั้งหลายพา
กันแข็งเมือง กษัตริย์องค์สุดท้ายในราชวงศ์นี้ชื่อ พุทฺธิสรวถ ถูก

พราหมณ์ปุชยมิตรเป็นกบฏแย่งราชสมบัติ ตั้งราชวงศ์ “ศุงคะ”
ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๓๕๘ ปาฏลีบุตรกลายเป็นดินแดนของพราหมณ์ในยุคนี้
เป็นอันว่างงานยิ่งใหญ่ของพระเจ้าอโศก มีอายุอยู่ไม่นานเลย
สำหรับบางอย่าง

นี่คืออนิจจัง คุณว่าจริงไหม ?

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จอมทัพธรรม

เพื่อนรัก

ในจดหมายฉบับก่อนของผม ได้สรุปเรื่องพระเจ้าอโศกมหาราชให้จบลงไป ทิ้งๆ ที่เรื่องของพระองค์ท่านยังมีอีกมาก แต่ตั้งใจไว้ว่า เมื่อผมเดินทางไปที่ปาฏลีบุตรด้วยตนเอง คือหมายความว่า เมื่อผมไปชมเมืองปาฏลีบุตร หรือปฏณะในปัจจุบัน ผมจะเล่าส่วนที่ยังไม่ได้กล่าวถึงอีก ในตอนนี้ตั้งใจว่า จะให้การเดินทางอันยาวนาน ไปถึงเมืองพาราณสีเสียสักครั้งก่อน เพราะรู้สึกว่าคุณอาจจะเบื่อ ที่ผมเขียนจดหมายมาถึง ๓๒ ฉบับเข้านี้แล้ว แต่ยังไม่ถึงเมืองพาราณสีสักที อันที่จริงจดหมายเกือบทุกฉบับ ผมนั่งเขียนที่พาราณสี เพียงแต่เรื่องที่เรายังไม่ถึงพาราณสีเท่านั้นเอง

เมื่อรถไฟออกจากสถานีปฏณะ ก็เร่งฝีจักรอย่างรวดเร็ว ตามความรู้สึกของผมเห็นว่าเร็วกว่าของไทย แต่แรงกระเทือนมากกว่า จะอย่างไรก็ตามการต่อรถของแขกดีมาก เพราะคนที่นั่งภายในรถ จะไม่รู้สึกละเลย เนื่องจากรถของเขามีกันชน ทำนองแท่งเหล็ก ที่มีสปริงรองที่กัน เมื่อต่อกันจึงรู้สึกนิ่มนวล ไม่กระแทกกระแทนอย่างของไทยเรา การนั่งรถไฟในเมืองแขกนั้นข้อเสียก็มีอยู่หลายประการ เช่นความสกปรกภายในรถ การไม่อาจจะหาอะไรรับประทานได้ตามสถานีต่างๆ จะมีก็เพียงน้ำชา ซึ่งมีสีออกจะดำกว่าปกติ เลยไม่กล้ากิน สถานีต่างๆ ที่รถผ่านส่วนมาก ผมไม่ค่อยพบประวัติความเป็นมา และชื่อของสถานีก็เป็นภาษาฮินดีเสียส่วนมาก จึงตีความหมายไม่ออกว่า ควรจะมีความเป็นมาอย่างไร แต่มีอยู่สถานีหนึ่ง ที่ออกจะน่าสนใจคือ “สถานีมงโกลสาหร่าย” หรือบางเสียงเรียกว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“มงคลทลาย” แต่จะเรียกว่าอย่างไรก็ตาม ท่านแปลว่า “ค่ายของชาวมองโกล” อันเป็นอนุสาวรีย์แห่งความอัปยศได้ประการหนึ่งสำหรับอินเดีย เพราะตามประวัติศาสตร์ของอินเดีย เรามักจะพบว่า มีหลายครั้งหลายยุคเหลือเกินที่ชนเผ่าอื่นเข้าไปมีอำนาจปกครองอินเดียบางพวกก็มีอำนาจปกครองเป็นเวลาจำนวนศตวรรษ ซึ่งเป็นเรื่องน่าคิดว่า ทำไมอินเดียซึ่งเป็นชาติใหญ่ มีประชากรมาก เป็นคู่อารยธรรมมาแต่อดีตกาล และเป็นแหล่งแห่งนักปราชญ์ราชบัณฑิต ศาสตราเจ้าลัทธิ ทั้งมีนักรบที่มีความสามารถสูง แต่ทำไมเมื่อถูกชาติอื่นหรือเผ่าอื่นรุกราน อินเดียมักจะแพ้ และตกอยู่ในอำนาจของชาติเหล่านั้น อันเป็นสาเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา คติธรรม ขนบธรรมเนียม บางอย่างคล้อยตามพวกที่มาปกครองตน แต่ไม่ถึงกับทำให้เสียเอกลักษณ์ของชาติอินเดีย สำหรับบางส่วนของประเทศ ถ้าเราจะลองหาข้อสรุปที่อินเดียมักตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นในอดีต น่าจะเป็นเพราะ

๑. อินเดียเป็นชาติใหญ่ มีวัฒนธรรม ประเพณี ลัทธิ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมแตกต่างกัน จนบางท้องถิ่น กับอีกท้องถิ่นหนึ่ง เหมือนกับเป็นคนละชาติกัน เพราะหาจุดที่เหมือนกันได้น้อย

๒. ระบบการปกครอง ที่ไม่อาจรวมตัวกันได้ในอดีต จนกลายเป็นมีมหाराชาเป็นจำนวนมาก เรียกว่ามีจำนวนเป็นร้อยๆ ที่เดียว

๓. ต่างฝ่ายต่างมุ่งรักษาผลประโยชน์ของตนเอง มหาราชาเองก็มุ่งแสวงหาความสุขจากสมบัติ สตรี และอำนาจภายในอาณาเขตของตน ดังจะเห็นได้ในตอนที่อเล็กซานเดอร์มหาราชบุก

อินเดีย มีกษัตริย์ที่ออกต่อต้านอย่างจริงจังเพียงพระองค์เดียว คือ พระเจ้าปารศวะ สิงห์แห่งปัญจาป ในที่สุดอินเดียส่วนหนึ่งต้อง กลายเป็นเมืองขึ้นของกรีก ดังที่ได้เล่ามาแล้วในฉบับก่อนๆ

๔. ขาดการติดต่อสัมพันธ์กัน ระหว่างมหาราชในรัฐต่างๆ เป็นทำนองบ้านใครๆ อยู่ ภูใครๆ นอน ทำให้ขาดเอกภาพระหว่าง มหาราชต่างๆ เมื่อเกิดเรื่องที่จะต้องร่วมมือกัน จึงมักจะไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร พลังอันมหาศาลเพียงใดก็ตาม ถ้าหากว่า พลังนั้นไม่สามารถผนึกตัวรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พลังนั้นจะ ไม่มีผลในการทำลาย หรือต่อสู้ศัตรูซึ่งยกมาย่ำยี

การขาดความสามัคคี เอกภาพ ของชาวชมพูทวีป ทำให้คิดถึงพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่กษัตริย์ลิจจวี แห่งแคว้นวัชชี พร้อมกับทรงยืนยันว่า ถ้าตราบใดที่กษัตริย์ลิจจวี มีธรรมทั้ง ๗ ประการเป็นหลักในการบริหารประเทศ ตราบนั้นพวกเขาจะไม่ ประสบความสำเร็จเลย จะมีแต่ความเจริญถ้อยเดียว แต่ในที่สุด พระพุทธเจ้านิพพานล่วงไปเพียง ๓ ปี จักรวรรดิวัชชีก็แตก เพราะ ขาดธรรม ๗ ประการนั้น ธรรมะเหล่านั้นทรงเรียกว่า “อปหานियธรรม” คือธรรมะที่ไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อม และจะมีแต่ความเจริญถ้อยเดียว

ความบกพร่องของกษัตริย์วัชชี กลับกลายเป็นบาปของ กษัตริย์ในยุคต่อมา จึงทำให้ชมพูทวีป ถูกครอบครองด้วยกษัตริย์ ต่างเผ่า ต่างวงศ์ ต่างชาติ เข้าครอบครองชมพูทวีป หลายครั้ง หลายสมัยและหลายร้อยปี จนถึงสมัยท่านมหาत्मคานธี จากการ ต่อสู้ของท่านและพวกอินเดียที่รักชาติได้ร่วมกันต่อสู้ ช่วยอินเดียให้ หลุดจากอำนาจของอังกฤษ ดังที่ทราบกันอยู่ เรื่องอดีตกาลหลัง

พุทธสมัยของอินเดียนั้น ยังมีเรื่องที่ควรเล่าสู่กันฟังอีกมาก ซึ่งผมจะพยายามเล่า เมื่อผมไปเที่ยวในสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์นั้นๆ ในจดหมายฉบับอื่นๆ

รถไฟผ่านสถานีมงโกลสหาร่ายไม่นานนัก ก็ถึงแม่น้ำคงคา อันเป็นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ของอินเดีย และเป็นหนึ่งในปัญจมหานที คือ คงคา ยมูนา อจิรวตี สรรภู และ มหิ รถไฟได้เข้าเขตกาสิ ผมหมายถึงสถานีนะ เพราะบริเวณกาสิปัจจุบันไม่ทราบกว้างขนาดไหน ต่อจากนั้นก็ถึงสถานีรถไฟพาราณสี ซึ่งเป็นสถานีที่ใหญ่รองลงมา จากมงโกลสหาร่าย แต่ก็โตเอากการเหมือนกัน เพราะรถไฟสามารถเข้าพร้อมกันได้หลายขบวน คู่อะไรของแขกช่างใหญ่โตไปเสียทั้งนั้น แต่ผมคิดว่าน่าจะเป็นผลงานสมัยอังกฤษปกครอง เพราะอังกฤษนั้นถึงแม้จะเป็นนักล่าเมืองขึ้น แต่ก็ยังมีแง่ใจสร้างความเจริญให้แก่เมืองขึ้นของตน อันอาจจัดได้ว่าเป็นความดีในความร้าย คือไม่เป็นชาติที่ร้ายไปเสียทุกอย่าง

เมื่อรถไฟถึงสถานีปรากฏว่าฝนตกลงมาอย่างหนัก เพราะเป็นเดือนสิงหาคม วันที่ ๕ ซึ่งอยู่ในฤดูฝนของเขา มีพวกเพื่อนๆ ที่เขามาอยู่ก่อน ทั้งพระและฆราวาสมารับกันหลายคน รถเข้าถึงสถานีเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ปัญหาที่เกิดขึ้นทันทีทันใดคือพวกกุลีขึ้นมาแย่งของกัน ต่างคนต่างก็จะตนเอง แบบเดียวกับที่พวกเราเคยพบที่สถานี “เฮาร่า” กัลกัตตา แต่อาศัยที่พวกเพื่อนๆ ที่เขามาอยู่ก่อน เขาชำนาญ และรู้ทันแขกดี แทนที่จะให้ชนไปเลย เขาขอให้พวกเขาขนของลงมาจากรถก่อน แล้วตกลงราคาค่าขนของกันเสร็จเรียบร้อย ถ้าไม่อย่างนั้นจะเจอแขกเบียดเอา จึงน่าจะเป็นข้อเตือนใจสำหรับคนที่จะไปเที่ยวอินเดียประการหนึ่งคือ “ถ้าท่านจะ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ไปอินเดีย การติดต่อกับอินเดียในเรื่องที่ต้องจ่ายเงิน ท่านต้องตกลงกับเขาให้เรียบร้อยเสียก่อน มิฉะนั้นแขกจะอาละวาดอย่างหนัก และโก่งราคาจนน่ากลัวทีเดียว เรื่องบางเรื่องเราอาจจะจ่ายในราคาธรรมดาเพียง ๕ รูปี แต่ถ้าเราไม่ตกลงกันเสียก่อน อาจจะต้องจ่ายถึง ๑๕ รูปี ยิ่งพูดภาษากันไม่ค่อยรู้เรื่องด้วยแล้ว อาจจะมียิ่งกว่านั้น

นี่คือความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ของมนุษย์ เราจะถือว่าแขกเป็นอย่างนั้นทั้งหมดก็ไม่ได้ แต่การระวังไว้ย่อมเป็นการดี อันความเห็นแก่ตัวนั้น เป็นสิ่งที่มีประจำสันดานมนุษย์ เมื่อเป็นสิ่งประจำสันดานมนุษย์ จึงไม่เป็นการแปลกอะไร ถ้าเราจะพบคนไทยและคนชาติอื่น จะแสดงออกในลักษณะเดียวกับกุลีแขก หรือยิ่งกว่ากุลีแขก ผมไม่ทราบว่าคุณมีรถส่วนตัวหรือไม่ ถ้ามีรถส่วนตัวก็อาจจะขาดประสบการณ์เกี่ยวกับมนุษย์ในด้านนี้ โดยเฉพาะการขึ้นแท็กซี่ในเมืองไทย ก็มีนัยเดียวกับการขึ้นรถหรือจ้างกุลีชนของในเมืองแขกแขกเห็นคนต่างประเทศเป็นอาหารอันโอชะฉันใด แท็กซี่ไทยก็เห็นคนบ้านนอก และชาวต่างประเทศเป็นอาหารอันโอชะเช่นเดียวกัน ฉะนั้น นี่คือมุมมืดของโลกมนุษย์ ที่จะต้องเป็นความจริงอยู่เช่นนี้ตลอดไป จนกว่าความเห็นแก่ตัวจะเบาบางลง มีมโนธรรมเกิดขึ้นพอที่จะเหนี่ยวรั้งห้ามใจตนได้ แต่วันนั้นจะมีจริงหรือ? คงจะมีได้ก็เพียงความหวังว่าสักวันหนึ่งเท่านั้นเอง

สภาพของสถานีพาราณสี เท่าที่สังเกตเห็นในตอนนั้น ก็ยังปรากฏสัญลักษณ์ของแขกอย่างเด่นชัด ความยากจนข้นแค้น การต้องประสบทุกขเวทนา เสี่ยงร้องขอความกรุณาจากบุคคลอื่น เปล่งออกจากปากนักขอทานอาชีพไม่ขาดสาย พร้อมด้วยท่าทางอันน่าสงสารและรำคาญสลับกัน เพราะในครั้งแรกอาการที่แสดงออก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จะมาในรูปของการชวนให้สงสาร เห็นใจ ปากก็ปราศยแต่คำว่า “สามิรี ๓ รุปี” สลับด้วยคำว่า “สีตาราม” อันเป็นนามของพระรามและนางสีดา ในรามายณะ เมื่อเราทำเฉยหรือไม่ให้ความสนใจ และไม่ยอมให้อะไร ซึ่งอาจจะไม่มีอะไรจะให้ ไม่พร้อมที่จะให้ หรือไม่อยากจะให้ก็ตาม คุณเธอเหล่านั้นก็จะล้อมหน้าล้อมหลัง พร้อมด้วยมือที่ยื่นออกมา ปากก็พร่ำรำพันนานาประการ ซึ่งเป็นการแน่นอนเหลือเกินว่า พวกเราส่วนมากไม่มีใครฟังรู้เรื่อง แต่ก็เข้าใจความประสงค์ เพื่อนที่เขาไปอยู่ก่อน สั่งบังคับเป็นคำขาดว่า ใครจะให้เงินขอตานไม่ได้ เมื่อถามเขาว่า ทำไม?

“ทำไมหรือ? ถ้าพวกเราขึ้นให้ไปคนหนึ่ง คนอื่นๆ ก็จะมาติดตามมา คุณลองมองดูไปรอบ จะพบว่ามีอีกเป็นจำนวนมากที่อยู่ ในลักษณะเตรียมพร้อม ที่จะเข้ามาแสดงสิทธิความเป็นขอตานของเขาในเมื่อเราให้คนอื่นได้ เขาก็ถือว่าเราควรจะให้เขาได้ด้วย”

“ถ้าเราให้พวกเหล่านี้แล้ว บอกว่าหมดแล้ว ไม่ให้แล้วจะไม่ได้หรือ?”

“พูดนะง่าย” เพื่อนบอก “แต่ทำนั้นยากเป็นกำลัง เพราะพวกที่ยังไม่ได้ก็จะติดตามทวงขอเราไม่มีที่สิ้นสุด และร้ายยิ่งกว่านั้น เมื่อพวกที่ยังไม่ได้ตามต่อเรา พวกที่ได้แล้วก็จะเกิดความกลัวว่าตนได้น้อยไป จะรวมกลุ่มกันตามขอเป็นขบวนที่สอง ตอนนีเห็นจะต้องเกิด “ขบวนขอตานไล่ล้างผลาญคนไทย” ถ้าเป็นเช่นนั้นเห็นจะต้องใช้วิธีตัวใครตัวมันกันเท่านั้นเอง”

อันที่จริง ความคิดนี้ผมรู้สึกว่าจะเป็นสมมติฐาน หรือความคาดคะเนเอามากกว่า เนื่องจากยังไม่เคยปรากฏว่าใครให้สตาจค์แก่ขอตานจำนวนมาก ถ้าจะให้ก็ทำแต่เพียงแอบให้เมื่อคนอื่นเขา

เปลอ แล้วรีบไล่ให้เขาไปเสีย ผมไม่มีสตางค์เพราะเพื่อนเป็นคนรักษาลองปรึกษาเพื่อนว่าทดลองดูไหม? ไม่มีใครตกลงด้วยถึงแม้จะใช้สตางค์ผมคนเดียวก็ตาม เป็นอันว่าพวกเราเลยไม่ได้เจอชบวนขอทานตามขอสตางค์

“ผมอาจจะมึนสับสนเสียอยู่อย่างหนึ่ง คือนอกจากจะชอบศึกษาค้นคว้าไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรที่เกี่ยวกับศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมแล้ว ผมยังชอบทดลองเรื่องที่เสี่ยงๆ เพราะรู้สึกว่าจะทำให้ชีวิตตื่นเต้นดี สมัยเป็นเด็กหนุ่มๆ เคยทดลองอะไรๆ ที่แปลกๆ มาหลายครั้ง จนญาติๆ ผู้ใหญ่ด่าเสียหลายกระบุง แต่ก็สนุกดีอย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าเมื่อโอกาสอำนวยให้ ผมอาจจะทดลองแจกสตางค์ขอทานดูสักครั้ง แต่จนแล้วจนรอดก็ไม่ได้ทำ เพราะบางครั้งเจอขอทานมากๆ กลับไม่มีเงิน คราวมีเงินไม่มีขอทาน จึงทำได้เพียงให้ไปตามมีตามเกิด เมื่อเรามีพร้อมทั้งขอทานและเงิน”

พูดถึงเรื่องขอทานในอินเดีย ผมใคร่จะสรุปประเภทขอทานเท่าที่พบมาให้ดู

๑. ขอทานอาชีพ หมายความว่า เป็นพวกขอทานที่สืบสายตระกูลกันมาทีเดียว ขอทานพวกนี้ เมื่อลูกคลอดออกมา ถ้าอวัยวะไม่เหมาะสมที่จะเป็นขอทาน ก็จัดการทำลายให้เกิดความเหมาะสม เช่น ทำให้ขาหักเสียบ้าง ตาบอดสักข้างหนึ่งบ้าง ข้อนี้คนอื่นเขาเล่าให้ฟังว่าเป็นเช่นนั้น

๒. เป็นคณะบุคคลซึ่งรวมกันเป็นกลุ่ม มีการออกขอเป็นหลักฐาน โดยมีหนังสือบอกถึงความจำเป็นต่างๆ กับบุญชี้รายชื่อคนที่บริจาค ผมเคยเจอประเภทนี้หลายครั้ง ในขณะที่นั่งบนรถไฟก็เคยเจอ หนังสือที่เขาส่งมาให้ดูนั้นเก่ายับเยิน คงจะใช้มานานนั่นเอง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความคิดของผมเห็นว่าถ้าจะให้สมัครใจจะให้พวกแรกดีกว่า เพราะไม่ต้องมีความสงสัยเกิดขึ้นว่า เราถูกต้มหรือเปล่าหนอ

๓. เป็นคนธรรมดาที่ฐานะค่อนข้างยากจนสักหน่อย หรือบางทีก็ไม่เชิงยากจน แต่เห็นว่าเป็นทางหาเงินที่คล่องดี จึงพร้อมที่จะใช้วิธีขอร้อง เมื่อเจอคนแปลกหน้า โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ เคยพบคนเหล่านี้บางที่เดินอยู่ดีๆ บางทีกลับจากทำงาน แต่พอมาเจอหน้าชาวต่างประเทศ มือเท้าจะไม่ค่อยปกติขึ้นมาทันที ปากก็พร่ำขอร้องด้วยลุ่มเสียงที่พยายามดัดเต็มที เนื่องจากเห็นความจริงว่าฐานะอันแท้จริงของเขาเป็นอย่างไร จึงมักรู้สึกรำคาญมากกว่าที่จะรู้สึกสงสาร

๔. อีกวิธีหนึ่งไม่เชิงเป็นขอร้อง แต่เป็นรายการแหกตา คือเขาจะไปหาหน้างเก่าๆ มาสักเรื่องสองเรื่อง แล้วทำเป็นโบสเริ์รับเงิน มีต้นข้าวปลายข้าว แสดงว่าทำงานอย่างมีหลักฐาน ขอร้องให้คนช่วยเหลือ บอกว่าจะเอาเงินไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ พร้อมกับโฆษณาหนังไปด้วย พอเราบอกว่า เราไม่ต้องการดูหรอก พวกเขาซึ่งมักันเป็นกลุ่มๆ ประมาณ ๓-๔ พยายามอ้อนวอนต่างๆ นานา พอเห็นเราไม่ยอมดูหนังจริง เพื่อนจะเปลี่ยนเป็นขอร้องให้ช่วยเหลืออย่างนั้นอย่างนี้ ส่วนมากพวกเราเมื่อเจอเข้ามักจะตัดความรำคาญให้ไป คุณอาจจะคิดว่าพวกเราใจอ่อน แต่ถ้าใครไปเจอแขกจอมตื้อเข้าเห็นจะต้องตัดใจให้ไปเช่นเดียวกัน

ผมเคยพูดมาในจดหมายฉบับต้นๆ ว่า ประเทศอินเดียมีปัญหาเรื่องการเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากร ทำให้เกิดปัญหาแย่งที่ดิน แย่งงาน กันทำกิน แย่งอาหารกันกิน อินเดียจำเป็นต้องใช้วิธีเฉลี่ยแรงงาน ทำให้งานที่ควรจะเร็ว กลับต้องช้าลงมาก เพราะทุก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อย่างหรือแทบทุกอย่าง เขาไม่ค่อยปล่อยให้เครื่องจักรหรือเครื่อง
ทุ่นแรงเข้าไปมีบทบาท การก่อสร้างเขาก็ไม่นิยมใช้เครื่องผสมปูน
ไม่นิยมใช้รอกชักของชั้นที่สูง ไม่นิยมใช้รถขนบรรทุกของตาม
ชานชาลาเป็นต้น เพราะเขาต้องการเฉลี่ยแรงงานให้ทั่วถึงกัน แต่
ปัญหาคนว่างงานก็ไม่อาจจะแก้ได้ ผมเคยพบแขกบางคนได้
ปริญญาเอก ยังตกงานเลย นักศึกษาของแขกนั้น ในมหาวิทยาลัย
ผลสอบจะออกมาเป็น ๓ ชั้น คือ ๑-๒-๓ คนใดที่สอบได้ชั้นสาม
เขาจะขอสอบใหม่ เพราะชั้นนี้หางานทำในอินเดียไม่ได้ บางทีถ้า
เห็นข้อสอบยากเกินไป ขึ้นสอบไปไม่ได้ชั้น ๑-๒ แน่ แขกจะใช้วิธี
เดินออก แล้วค่อยสอบตอนประกาศสอบแก้ตัว ก็สนุกดีเหมือนกัน

สภาพของชานชาลาพาราณสี มีสิ่งที่เหมือนกันคือความ
สกปรก ตามริมทางรถไฟ จะพบคราบน้ำมากกับกองอุจจาระ
จำนวนมาก คนบางพวกนอนอย่างน่าสงสาร ผ้าม้อนอย่างว่าแต่จะ
ห่มเลย แม้ผ้าถุงก็ไม่ค่อยพอพันกาย เรื่องการอาบน้ำหรือ ผมคิดว่า
ต้องนานมากทีเดียวที่คนเหล่านี้จะอาบน้ำกัน เพราะไม่มีลักษณะ
ของคนที่ผ่านน้ำมาเลย พวกนี้จะนอนเรียวยาวไปตามสวนต่างๆ ของ
สถานี ไม่นำพาต่อสภาพรอบข้าง ใครจะเดิน กวาดขยะ อาบน้ำ
ก็ช่าง ฉันไม่สนใจ หน้าที่ของฉันเพียงนอนอย่างเดียว ก็พอๆ กับที่เขาร่า
กั๊กตตา ที่สถานีเขามีสะพานสำหรับให้คนเดินข้ามรถไฟ เป็น
สะพานสูงพอสมควร มีรั้วกันคนถูกรถไฟเฉี่ยวในบางแห่ง นับว่า
เป็นการป้องกันอันตรายได้เป็นอย่างดี

มองไปฟากตรงกันข้าม เห็นคนเป็นจำนวนมากประชุมกัน มี
คนหนึ่งขึ้นพูดบนลัง พวกที่ฟังก็คอยตบมือเมื่อคนพูดเป็นที่พอใจ
ของตน ผมถามเพื่อนว่าเขากำลังทำอะไรกัน?

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“นั่นแหละ แฮกส์ไตรค์ละ” เพื่อนบอก

เขามีกันบ่อยหรือ? เพราะที่กัลกัตตาก็เคยเจอมาแล้ว เพื่อนจึงบอกว่าเป็นงานประจำอย่างหนึ่งของแฮก คือไม่พอใจอะไรขึ้นมาก็แฮกส์ไตรค์ ส่วนมากเป็นพวกกรรมกร นักศึกษา และพนักงานรถไฟ บริษัท ห้างร้านต่างๆ รถเมล์ เป็นต้น บางพวกก็ใช้วิธีรุนแรง เช่น แฮกซ์เฮาส์ไตรค์ เขาจะเอารถไปจอดขวางถนนไว้เลย พร้อมกับติดกุญแจเสียด้วย ส่วนเจ้าของไปเที่ยวก่อกวนชักชวนคนอื่นให้พร้อมใจกับพวกตน ทั้งๆ ที่คนที่พวกเขาไปชักชวนบางคน ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียอะไรด้วยเลย แต่จะว่าไม่มีส่วนเสียก็ไม่เชิง อย่างแฮกซ์เฮาส์ไตรค์อย่างที่เล่ามา การจราจรติดขัดหมด และที่ร้ายคือยังเที่ยวปารถที่ไม่ร่วมมือด้วย นับว่าเป็นการกระทำที่ขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างน่าตำหนิจริงๆ ผมฟังเพื่อนเล่าแล้วสนใจต่อแฮกอีกเรื่องหนึ่ง.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

ขันตินำสุขมาให้

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมพูดถึงประเพณีการสไตรค์ของอินเดีย ที่มีผลให้เกิดภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ ความปั่นป่วนทางสังคม และการขาดความเคารพรัักในระหว่างคนที่ร่วมงานกัน โดยเฉพาะ นายจ้างกับลูกจ้าง ทราบว่าการสไตรค์ของแขกแต่ละครั้ง เช่น โรงงาน ขนมบั้งสไตรค์ จะเกิดผลกระทบกระเทือนอย่างแรงไปหลายแคว้น ที่เดียว เพราะขนมบั้งขาดตลาด บางทีพวกพนักงานรถไฟสไตรค์ ทำให้การเดินทางไปมาลำบาก การขนถ่ายสินค้าไม่อาจทำได้ ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นผลเสียทั้งนั้น

ผมเคยถามพวกเขาว่า ทำไมชอบตัดสินปัญหาด้วยการสไตรค์ เขาบอกว่า เป็นสิทธิและเสรีภาพในทางประชาธิปไตย พังแล้วมัน ก็ออกจะเป็นการแปลกอยู่ ถ้าระบบประชาธิปไตย หมายถึงการที่ คนสามารถทำอะไรได้ตามความพอใจ เพราะถือว่าเป็นสิทธิเสรีภาพ ของเขาแล้ว ผมมีความรู้สึกที่ว่าประชาธิปไตยหาเป็นระบบการ ปกครองที่ดีนักไม่ เพราะการใช้สิทธิ เสรีภาพ จนเกินขอบเขต ทำลายสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่รับผิดชอบต่อส่วนรวม มุ่ง แต่จะได้ในสิ่งที่ตนต้องการเพียงอย่างเดียว โดยไม่คิดว่าผู้ใหญ่เขา จะสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้หรือไม่ นั้น น่าจะ เรียกว่าเป็นการเผด็จการโดยกลุ่มชนมากกว่า จะเรียกว่า ประชาธิปไตย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ผมคิดว่า

“การตัดสินปัญหาต่างๆ นั้น คนไม่ควรใช้อารมณ์ให้มากนัก อารมณ์ในที่นี้หมายถึงความปรารถนาที่ตนคิดว่าเป็นธรรม แต่บางครั้งกลับไม่ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลอื่น เราควรตระหนักถึงเหตุผลและความเป็นไปได้ มากกว่าที่จะมุ่งเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว”

สมมติว่าเจ้าหน้าที่โรงแรมสักแห่งหนึ่ง ร่วมมือกันเรียกร้องค่าสวัสดิการ เงินเดือน เบี้ยครองชีพอะไรเป็นต้น ในขั้นที่ตนคิดว่ายุติธรรม แต่เราก็ต้องคิดเหมือนกันว่า ข้อเรียกร้องของตนนั้นเป็นการยุติธรรมต่อเจ้าของโรงแรมหรือเปล่า เพราะรายได้โรงแรมไม่แน่นอน มากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับแขกที่มาพัก ถ้าเราไปกำหนดให้เขามีการจ่ายเงินเดือนในระดับที่เราต้องการ หรือบางทีรุนแรงจนถึงกับให้ขอขึ้นเงินเดือนทุกๆ หกเดือน เป็นต้น ผลสุดท้ายความอยู่รอดของกิจการนั้นๆ ก็เป็นไปได้ยาก เพราะอาจจะเป็นการลงทุนที่ไม่ได้กำไรเลย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่จำเป็นที่จะต้องลงทุนให้ลำบาก เรื่องของแขกที่มักสไตรค์กันบ่อยๆ นั้น เพราะความปรารถนาของผู้สไตรค์เกินวิสัยที่หน่วยงานนั้นจะรับได้ นอกจากว่าจะยอมขาดทุน เรื่องจึงต้องสไตรค์กันไม่มีที่สิ้นสุด

การดำเนินชีวิตหรืออยู่ในอินเดีย จึงเป็นเรื่องที่ออกจะเสี่ยงต่อการไม่มีอาหารกิน ต่อการที่ไม่อาจจะไปไหนมาไหนได้ หรือบางที่ยังต้องเสี่ยงต่อการถูกทรมาน เพราะไม่ให้ความร่วมมือกับพวกเหล่านั้น ดูไปก็ไม่น่าสนุกนัก แต่เป็นเรื่องที่มาแล้ว จำเป็นต้องอยู่และต้องอยู่ให้ได้ จนกว่าเป้าหมายที่มุ่งมาจะสำเร็จ ถึงแม้จะท้อใจในสภาพแวดล้อมไปบ้าง ผมก็พยายามเตือนตัวเองว่า “จงก้าวต่อไป มีขันติ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

และพยายามอย่าไปรับรู้หรือเป็นทุกข์ในเรื่องที่ไม่ใช่หน้าที่ของเรา
จงเรียนและเรียนไปจนกว่าจะสำเร็จ” และได้พยายามนึกถึงอยู่เสมอ

ผมเคยพบคำกลอนบทหนึ่ง ไม่ทราบว่าใครแต่งไว้ เลยจำนำ
มาเป็นคติเตือนใจเสมอ ดังที่เคยบอกไว้ในฉบับก่อนนานมาแล้ว เขา
แต่งไว้ว่า

“ชีวิตยังไม่ลับดับเพียงนี้ แวงยังมีจึ่งสู้กระเสือกกระสน

หากเจ็บปวดรวดร้าวจงเผื่อทน ประจวบจนสมหวังที่ตั้งใจ”

เมื่อเกิดเรื่องอะไรที่ชวนให้ท้อถอย ผมมักจะนึกถึงคำกลอนบท
นี้เสมอ

เป็นอันว่าการไปอินเดียคราวนี้ต้องทนทุกอย่าง ไม่ว่าจะอากาศ
อาหาร สถานที่อยู่ ความไม่เป็นเรื่องของคน และสภาพ
แวดล้อมที่ไม่ค่อยให้ความสบายใจนัก

ก่อนที่พวกเราจะขึ้นรถ เพื่อนเขาจูงมือให้ไปดูนักบวชใน
ศาสนาเซน นิกายที่เข้มพรคนหนึ่ง เห็นแล้วออกจะเหนียมๆ ใจชอบกล
เพราะพี่แกไม่ยอมนั่งอะไรเอาเลย จริงๆ แกกำลังเดินมาจะตักน้ำ
ปกติแกอาศัยอยู่ที่โคนไม้ใกล้สถานี ลองนึกดูเอาก็แล้วกันว่า ผู้ชาย
อายุประมาณ ๕๐ ปี มือถือกระออมตักน้ำเดินมาท่ามกลางผู้คน
เป็นจำนวนมาก จะสง่างามขนาดไหน แต่แปลกที่คนแขกเขาไม่ยัก
สนใจเลย ตรงกันข้ามพวกเราเดินตามดูกันด้วยอาการที่ออกจะงงๆ
เอามากทีเดียว ผมจึงถามเพื่อนว่า “นิครนถ์คนนี้อยู่ที่นี่มานานแล้ว
หรือ?”

“ทราบว่าอยู่มาหลายปีแล้ว เพื่อนที่เป็นแขกเขาเล่าให้ฟัง”

“คุณเคยมาดูเขาเวลาหน้าหนาวหน้าร้อนจัดๆ บ้างไหม?”

ผมชักต๋อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“จะว่ามาจริงๆ นั้น ไม่มีอะไรที่น่าจะดู แต่ผมมักมาที่
สถานี่บ่อยๆ เพราะมารับคนไทย เช่นพวกคุณบ้าง มาส่งคนไทย
และเพื่อนๆ กลับบ้าง จึงเคยพบแกทั้งฤดูร้อนจัดและหนาวจัด”

“ในฤดูร้อนนะไม่น่าสงสัย แต่ฤดูหนาวแกอยู่อย่างไร?
ห่มผ้าหรือเปล่า?”

“ก็อยู่อย่างที่เราเห็นในปัจจุบันนี้แหละ ผ้านุ่งผ้าห่มเขาไม่
ตะต่องเลย คุณเห็นว่าเป็นเรื่องแปลกไหม?”

“จะว่าแปลกก็ไม่เชิงนัก เพราะผมเคยศึกษาลัทธินี้มาพอ
สมควร ทำให้ทราบอะไรต่อมิอะไรเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอยู่บ้าง แต่
เรื่องการใช้ผ้านี้ ผมยังคิดว่าไม่นุ่งเท่านั้นเอง แต่เวลานอนอากาศ
หนาวจัดเขาน่าจะห่มได้ เมื่อห่มก็ไม่ได้ด้วย จึงเป็นเรื่องที่น่าเลื่อมใส
มากอยู่

“เลื่อมใสอะไร? คนหรือศาสนา” เพื่อนถาม

“ศาสนานั้น ถ้าผมจะเลื่อมใส ผมก็คงจะเลื่อมใสเดียนานแล้ว
เพราะรู้รายละเอียดและหลักธรรมของศาสนาี้มาหลายปีแล้ว ที่ว่า
เลื่อมใสนั้นผมหมายถึง “ความซื่อตรง ศรัทธา ในศาสนาของ
นิครนถ์เขา ถึงแม้จะต้องทนทุกข์ทรมานอย่างไร ก็ไม่ยอมล่วง
บัญญัติของพระศาสดา” เพราะการอยู่อย่างนี้ได้ นั่น นอกจาก
จะอาศัยศรัทธาแล้ว ต้องอาศัยขันติอย่างมากเสียด้วย แต่เขาก็ทำได้
เห็น นิครนถ์ท่านนี้แล้ว ทำให้นึกถึงพระพุทธดำรัส ที่พระพุทธเจ้า
ตรัสถึงคนผู้มีศีลไว้เป็นทำนองว่า

“บุคคลผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมรักษาศีลของตน เหมือนจามรี
รักษาขนหาง และนกต้อยติหวัดรักษาฟองไข่ ถึงแม้จะต้อง
เสียชีวิตไป แต่ไม่ยอมทำลายศีลที่พระโลกนาถบัญญัติแล้ว”

จากใจสรวใจด้วยไมตรี

“คุณคิดว่า พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา ที่รักษาศีลในลักษณะ
ที่ว่านั้นจะมีจริงหรือไม่?” ผมถาม

“ใครบอกคุณว่าไม่มีล่ะ”

“ผมไม่ได้บอกว่าไม่มี แต่ผมถามคุณว่าความเห็นของคุณนั้น
คิดว่าพระในพระพุทธศาสนาจะรักษาศีลของท่านยิ่งกว่าชีวิตนะมีไหม
เท่านั้นเอง”

“ผมหรือ? ผมพูดด้วยความเชื่อมั่นที่ผมมีต่อพระสังฆรัตนะว่า
พระภิกษุเป็นต้นในลักษณะนี้มีแน่ และมีมากเสียด้วย เราอาจจะ
หาตัวอย่างได้ทั้งในปัจจุบันและอดีต ผมเคยได้ยินพระผู้ใหญ่ท่าน
เล่าเรื่องเพื่อนของท่านซึ่งป่วยหนัก และสิ่งที่ทำให้อาการของท่านไม่
ดีขึ้น คือท่านมีอาหารน้อย หมอจึงขอร้องให้ท่านฉันอาหารตอนเย็น
เพื่อจะได้หายเร็ว ทั้งล่ำทับว่า ถ้าท่านไม่ยอมฉัน โอกาสที่จะหายมี
น้อยและอาจจะตายก็ได้ ท่านตอบอย่างไรคุณรู้ไหม?”

“ผมจะไปรู้ได้อย่างไร ผมไม่ได้เป็นคนรู้เรื่องเหมือนคุณนี่”
เพื่อนตอบด้วยท่าทางที่รู้สึกว่าจะออกจะรำคาญผมอยู่บ้าง

“เอาละเมื่อไม่รู้ก็จะบอกให้ ท่านตอบว่าถึงจะฉันหรือไม่ฉัน
มันก็ตายเหมือนกัน เพียงแต่จะเร็วหรือช้าเท่านั้นเอง ตายเสียได้
ตอนนี้ก็ดีเหมือนกัน น่าจะสบายดี เมื่อหมอพยายามอ่อนน้อมมาก
เข้าท่านเลยขอให้เลิกพูดเรื่องนี้กัน ท่านจะไม่ยอมฉันอาหารตอน
เย็นเด็ดขาด พระผู้ใหญ่ท่านนั้นท่านบอกว่าครั้งท่านจะขอร้องหรือ
มันเป็นเหมือนช่วยให้เพื่อนทำผิดวินัย และทำให้ท่านเกิดความ
นับถือพอใจท่านรูปนั้นมากขึ้น เพราะถึงแม้ว่าคนที่รักษาศีลใน
ลักษณะดังกล่าว ถึงแม้จะมีอยู่ แต่ไม่ใช่จะมีโอกาสพบบ่อยนัก”

“แล้วผลที่สุดท่านรูปนั้นตายหรือเปล่า” เพื่อนถามขึ้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ยังไม่ตาย แต่การหายจากโรคเป็นไปอย่างช้ามาก ในที่สุดก็หายเป็นปกติ เวลานี้ก็ยังมีชีวิตอยู่ แต่อย่างไรๆ ท่านก็ต้องตายแน่ไม่วันใดก็วันหนึ่ง หรือคุณว่าอย่างไร?”

“ว่าไปได้แล้ว ยิ่งพูดกับคุณเห็นคุณใกล้ฉนวนเข้าไปทุกที ไปกันเถอะ” เพื่อนว่าแล้วก็จึงมือผมไปขึ้นรถ ซึ่งพรรคพวกจัดการนำของขึ้นรถเรียบร้อยแล้ว ในขณะที่รถออกจากสถานี ผมยังตกหนักอยู่ แต่เราก็ต้องไปเพราะพระพุทธรูปยังไม่ได้ฉันทพล

การเดินทางโดยรถนั้น ผมชอบดูมากกว่าที่จะชอบหลับ เพราะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบางสิ่งบางอย่างได้ รู้สึกว่าถนนหนทางในพาราณสี ออกจะแคบตามแบบของเมืองโบราณทั้งหลาย ความสกปรกเป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ บ้านช่องของราชกุมารมณนเป็นการบ่งบอกถึงฐานะที่ห่างไกลกันราวกับฟ้าและดิน กระจต้อบถูกปลุกขึ้นใกล้กับตึกอันใหญ่โต เด็กหน้าตามอมแมมวิ่งเล่นด้วยความรื่นเริง ทั้งๆ ที่ในบ้านของแกน่าจะจะมีปัญหาว่า มื้อนี้จะเอาอะไรมากินกัน ถึงแม้ว่าภาพตัดกันระหว่างตึกกับกระจต้อบดินจะมีอยู่มากก็ตาม แต่เมื่อมองดูการแต่งกายของบุคคลแล้วไม่ค่อยแตกต่างกันนัก ภาพผู้ชายนุ่งโติ หรือผ้าขาวโจงกระเบน สวมเสื้อขาวหลวมๆ และสตรีนุ่งห่ม紗หริ มีให้เห็นตลอดทาง แต่ผ้าที่นุ่งโดยเฉพาะของสตรีเป็นเครื่องหมายของฐานะทางการเงินด้วย ผู้ชายกลับสังเกตเห็นยาก เพราะแต่งตัวคล้ายกัน แต่สังเกตที่ความสะอาดและความสกปรกของผ้านุ่งและเสื้อ ก็พอจะบอกฐานะได้อยู่ ตามถนนหนทางจะพบสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู เทียบหากินกันตามสบาย โดยเฉพาะวัวรู้สึกว่าจะเป็นพิเศษ ตามที่เราทราบกัน แต่เรื่องของโคนี้จากการที่ผมอยู่อินเดียมานานพอสมควร รู้สึกว่าเราอาจแบ่งประเภทได้ดังนี้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑. โคนี่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งแขกที่นับถือพระศิวะ หรือศาสนาฮินดู ยกย่องว่าเป็นพาหนะพระศิวะ วัวพวกนี้จะได้รับสิทธิพิเศษ คือเป็นวัวของพระเจ้า เทียบไปตามสบาย จะกินอะไร จะอยู่ที่ไหนตามสะดวก ไม่มีใครรังแก มีแต่คนนับถือ เกรงกล้วย บางคนขนาดเอามูลวัวมาเจิมหน้าทีเดียว วัวพวกนี้ยังมีหน้าที่พิเศษคือดมศพและกินผ้าห่อศพที่เขาเตรียมจะเผาตามท่าต่างๆ เช่น ที่ทำ "ทสัศวะเมธ" แต่ไม่กินจริงหรอก เพียงแต่กัดไปเพียงเล็กน้อย พอทราบว่าจะไม่ใช่อาหารก็เลิก และคอยทำหน้าที่นี้อยู่ตลอดวันเพราะแขกตายแล้ว นิยมนำไปเผาที่ริมฝั่งคงคากันมาก ซึ่งผมจะได้พูดถึงเรื่องแม่น้ำคงคาโดยเฉพาะอีกสักครั้ง จะเห็นได้ว่าวัวพวกนี้เป็นสัตว์ที่ได้รับสิทธิพิเศษจริง นับได้ว่าเป็นสัตว์ที่ถึงแล้วซึ่งอิสรภาพแห่งวัว

๒. ถ้าเราพบวัวเพียงจำพวกเดียว จะเห็นว่าแขกเป็นชาติที่รักสัตว์ มีเมตตาธรรมสูง ยึดมั่นในหลักอหิงสาธรรมจริงๆ แต่ถ้าเราไปพบการใช้โคทำงานของแขกจะเห็นว่าแขกเป็นคนที่ทารุณสัตว์เหลือกำลัง เพราะโคจำพวกที่สองคือโคลากเกวียน มันเป็นเกวียนที่บรรทุกหนักจนเหลือกำลัง ผมเคยพบมามาก รู้สึกไม่ค่อยนิยมแขกในด้านนี้ เพราะแถบรกรุกเสียมากมาย ใช้โคเพียงตัวเดียวลาก เกวียนบางครั้งหนักเกินไป วัวลากไปไม่ไหว เจ้าของต้องลงมาช่วยดันด้านหลัง แต่เพราะหนักเกินไป จะก้าวขาไปได้แต่ละครั้ง ช่างเต็มฝืน จะเห็นว่าคนทำงานแบบทารุณสัตว์ในลักษณะนี้ นอกจากขาดเมตตาสัตว์แล้ว มันเป็นการ "บงการของโลภะอย่างแรง วิหิงสาความเบียดเบียน ขาดความรักในสมบัติของตน" อันที่จริงคนที่ทำงานต้องใช้แรงสัตว์นั้น น่าจะถือสัตว์เป็นเพื่อนร่วมงาน

มากกว่าที่จะถือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ที่เกิดมาเพื่อรับใช้มนุษย์ซึ่งมนุษย์คิดและบัญญัติเอาเอง เพราะความเห็นแก่ตัวของตนนั่นเอง

๓. โคตัวเมีย รู้สึกว่าเป็นสัตว์ที่โชคดี ในข้อที่ไม่ต้องทำงานนอกบ้าน เหมือนกับแม่บ้านแขกส่วนมาก หน้าทีของแม่โคคืออาการผสมพันธุ์ พอคลอดลูกเจ้าของก็จะหาประโยชน์จากมัน ด้วยวิธีการรีดนมขาย ส่วนลูกโคเขามีหญ้าป้อนอย่างละเอียดให้กิน เขาจะพยายามรีดน้ำนมให้มากที่สุดที่จะมากได้ เพราะแขกมีนมเป็นอาหารหลัก ที่มันแปลกก็คือ “แขกปฏิญาณตนเป็นมังสะวิรัติส่วนมาก แต่แขกก็ดื่มนมโคทุกวัน เห็นจะคล้ายกับคำว่ารังเกียจปลาไหล แต่กินน้ำแกง” นั่นเอง ผมเคยไปยืนดูระหว่างเขารีดนมโค สงสารแต่ลูกโคดิ้นรนจะไปดื่มนมแม่ เจ้าของวัวล่ำมไว้อย่างแข็งแรง แต่ก็พยายามดิ้นรนพร้อมกับส่งเสียงร้องอย่างน่าสงสาร ที่เกิดมาเป็นลูกของแม่ ทั้งๆ ที่แม่พร้อมจะให้ลูกดื่มนม แต่คนเขาต้องการน้ำนมเหมือนลูกโค และใช้อำนาจที่เหนือกว่าแย่งเอาไป

นี่หรือคือความชอบธรรม?

๔. โคที่ใช้ในการเกษตรกรรม พวกนี้เป็นธรรมดาเหมือนโคทั้งหลาย การใช้งานเท่าที่สังเกตดู ก็ไม่ค่อยจะรุนแรงอะไรนัก แต่ชาวนาแขกเวลาคราดนา รู้สึกว่าจะสบายกว่าไทย เพราะแทนที่เขาจะเดินตามหลังโค แต่เขายืนบนคราดให้โคลากไป เจ้าของก็ทำหน้าที่คอยดู ดีให้โคเดินไปตามทางที่ตนต้องการ

วัวทั้ง ๔ ประเภทนี้ เป็นการจับโดยสรุป เพราะยังมีประเภทย่อยๆ อีก แต่ที่ผมจัดมาอย่างนี้ เพราะผมนึกถึงสภาพสังคมของแขก และความเป็นอยู่ของคนในสังคม ดูไปก็คล้ายกับฐานะที่แตกต่างกันของวัว ทั้งๆ ที่เป็นวัวเหมือนกัน แขกก็มีความแตกต่างกันเหลือเกิน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทั้งๆ ที่เป็นแขกเหมือนกัน พูดถึงความแตกต่างกันนั้น ทุกประเทศในโลกย่อมมีคนที่มีฐานะแตกต่างกัน แต่ไม่ห่างกันแบบฟ้ากับดินอย่างที่ปรากฏในอินเดีย ดูเหมือนว่าตำราที่เราเคยศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาว่าไว้อย่างไร อินเดียปัจจุบันก็ยังเป็นอย่างนั้น โดยเฉพาะเมืองพาราณสีซึ่งเป็นคู่อารยธรรมมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะสัญลักษณ์แห่งศาสนาฮินดูคนที่ไปอินเดีย ไม่ไปถึงพาราณสีทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในลัทธิประเพณีของศาสนาฮินดูไปอย่างมากทีเดียว เพราะเมืองพาราณสีเป็นฉากของฮินดู

ฐานะของโคในเมืองพาราณสี หรืออาจจะพูดได้ว่าในอินเดีย เป็นกระจกส่องให้เห็นถึงฐานะความแตกต่างของคนอินเดีย นอกจากจะแบ่งเป็นวรรณะแล้ว ในปัจจุบันฐานะทางการเงินได้เข้าไปมีบทบาทในการจัดระบบสังคมของอินเดีย พอๆ กับระบบวรรณะของเขา คือ

คนพวกหนึ่ง มีฐานะทางสังคม การเงิน ความเป็นอยู่สูง ได้รับความเคารพนับถือจากบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในวรรณะใดก็ตาม เปรียบเหมือนโคที่ได้รับการนับถือว่าเป็นพาหนะของพระศิวะ แต่โคก็คงเป็นโค คนอินเดียก็เหมือนกัน ถึงแม้จะร่ำรวย แต่เราไม่ค่อยพบบุคคลเหล่านั้นทำตนเป็นคนหู่หราบุ่มเพื่ออย่างมากนัก เป็นคนไม่ค่อยโกรธง่ายอย่างคนไทย จะขั้บรถอะไรดูเย็นๆ ไปหมด

คนอีกพวกหนึ่งคือพวกศูทร ซึ่งเป็นกรรมกรที่ต้องทำงานหนัก เพื่อแลกกับเงิน และเพื่อความดำรงอยู่ของชีวิต อย่างที่ผมเคยบอกแล้วว่า แขกนั้นคอแข็ง หัวแข็ง ของหนักอย่างไรไม่ว่า ขอให้ช่วยยกวางบนหัวเขาได้ แล้วแขกสามารถจะเดินได้ นับเป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง เห็นจะเหมือนกับโคลากเกวียนนั่นเอง เมื่อเจ้าของ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เขาบรรทุทุกมากเท่าไรก็ตาม ตนก็ต้องพยายามลากไปจนสุดกำลัง เพราะเป็นหน้าที่และความจำยอมทั้งของคนและโค

อีกพวกหนึ่ง เปรียบเหมือนสตรีแขกส่วนมาก ตอนเป็นสาว ๆ ก็ไม่ค่อยได้ไปไหน เป็นนางห้องอยู่ที่บ้าน นอกจากพวกที่เป็นนักศึกษา นักเรียน โดยเฉพาะพวกวรรณะสูงหลังจากแต่งงานแล้ว เหมือนการ อยู่ในเรือนจำแห่งความรักและประเพณี โอกาสที่จะออกจากบ้าน ไปไหนมาไหนนั้นดูจะยาก พวกนี้จะมีหน้าที่ให้ความสุขแก่สามี เกิด ลูก ทำอาหาร ฝ้าบ้าน เลี้ยงลูก เป็นต้น เคยพบผู้หญิงบางคน เขาบอกว่า เขาไม่อยากแต่งงานเลย เพราะแต่งงานไปแล้วเหมือนติดคุก ก็คงเหมือนกับโคประเภทที่สาม คือ หน้าที่ของโคพวกนี้คือผสมพันธุ์ เกิดลูก ให้น้ำนมแก่เจ้าของ

คนจำพวกต่อไป ซึ่งเป็นคนส่วนมากในอินเดีย คือพวก ทำงานกสิกรรม เกษตรกรรม ทำราชการ รัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ทำงานด้วยความสะดวกสบายพอสมควร เพราะงานไม่มากนัก แต่ ด้านความสุขนั้นจะให้เหมือนคนประเภทแรกไม่ได้ ผมพูดในเชิง เปรียบเทียบเท่านั้นนะ ไม่ใช่จะว่าแขกเป็นโค เป็นเพียงข้อสังเกต ในทางเปรียบเทียบเท่านั้นเอง.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

นี่คือพาราณสี

เพื่อนรัก

ในขณะที่รถกำลังแล่นไปบนถนน เพื่อไปสู่มหาวิทยาลัย พาราณสีนั้น มีเรื่องที่จะเล่าให้ฟังอีกเป็นจำนวนมาก แต่ผมคิดว่า จะเล่าในตอนต่อไป โดยเริ่มจากความเป็นมาของพาราณสี ในยุค ก่อนจนถึงยุคปัจจุบัน แต่มีเรื่องที่น่าจะเล่าสู่กันฟังอยู่ประการหนึ่งคือ ในขณะที่นั่งอยู่ในรถนั้น เพื่อนที่เขามาอยู่ก่อน พยายามอธิบาย บอกกล่าวเรื่องถนนหนทาง เรื่องของคน สภาพของสังคม ซึ่งเป็น เรื่องละเอียดมาก แต่ที่น่าสนใจคือเพื่อนบอกว่า

“พาราณสีเป็นปรากฏการณ์เข้มแข็งของศาสนาฮินดูหรือ ศาสนาพราหมณ์มาแต่อดีตกาล จนกระทั่งปัจจุบัน แม้แต่ พระพุทธเจ้าเอง ก็ไม่สามารถจัดการอะไรกับพวกพราหมณ์ในเมือง พาราณสีได้ พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาพาราณสีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แล้วไม่เสด็จมาอีกเลย เพราะไม่สามารถจะทำลายความเชื่อถือ ความภักดีต่อศาสนาของตนของพวกพราหมณ์ได้”

จากการพูดประโยคนี้ของเพื่อน ทำเอาผมสะดุดใจมากทีเดียว ถ้าหมายถึงพระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองพาราณสีเพียงครั้งเดียว ก็ หมายถึงคราวที่เสด็จไปโปรดท่านปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จากการประทับที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันนี่เอง ทำให้พระพุทธเจ้า

- ทรงได้พ่อของพระยสะ เป็นเตวาจิกอุบาสก คือผู้นับถือ พระรัตนตรัยคนแรกของโลก

- ทรงได้มารดาและอดีตภรรยาของพระยสะเป็นเตวาจิก อุบาสิกา คืออุบาสิกาที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นคนแรก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- ทรงได้พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นปฐมสาวก คือ เป็นพระสังฆมนตรีองค์แรก และสหายอีก ๔ ท่าน ทุกรูปเป็น ปัญจวัคคีย์

- นอกจากนั้นยังได้พระอรหันต์อีก ๕๕ องค์ คือ พระยสะ พระวิมลสะ พระสุพาหุ พระปุลณชิ และพระควัมปติ กับสหายที่ไม่ปรากฏชื่อของพระยสะอีก ๕๐ องค์

ผลงานของพระพุทธรองค์ที่ทรงทำในเมืองพาราณสี ถ้าจะมองกันด้วยความเป็นธรรมแล้วจะเห็นว่า มีผลอย่างมหัศจรรย์ เพราะทุกคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ที่อสิปัตตนมฤคทายวัน นั้น อย่างน้อยก็ต้องได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน จนถึงเป็นพระอรหันต์ เรื่องรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์และการทำงานของพระพุทธเจ้า ผมจะเล่าต่อไปเมื่อผมได้ไปไหว้พระที่สารนาถ แต่ปัญหาที่น่าคิดในที่นี้คือ พระพุทธเจ้าเคยเสด็จเมืองพาราณสีเพียงครั้งเดียวจริงหรือ?

ตามหลักฐานในพระไตรปิฎก แสดงว่าป่าอสิปัตตนมฤคทายวัน หรือสารนาถในปัจจุบัน ได้กลายเป็นวัดไปในยุคพุทธกาล และพระพุทธเจ้าเคยเสด็จไปประทับจำพรรษาบ้าง ประทับชั่วคราวบ้าง หลายครั้งด้วยกัน เป็นอันว่าจากหลักฐานเหล่านั้นเป็นเครื่องยืนยันได้อย่างแน่นอนว่า

พระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จเมืองพาราณสีเพียงครั้งเดียว พระพุทธเจ้าไม่ทรงกลัวอิทธิพลของพราหมณ์ ผลงานของพระองค์ที่เกิดขึ้นในเมืองพาราณสีมีเป็นอันมาก ซึ่งผมจะได้นำมาแสดงเมื่อพูดถึงเรื่องนั้นๆ โดยตรง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาหลายครั้ง ทำไมเพื่อนผมจึงเข้าใจ และเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จเมืองพาราณสีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ด้วยเหตุผลเพียงเพราะเป็นปรากฏของพราหมณ์ที่พระองค์ไม่สามารถตีให้แตกได้ อันที่จริงความคิดเห็นเช่นนี้ เป็นลักษณะที่ไม่ค่อยรับผิดชอบในความคิดเห็นของตน คนจำพวกที่ไม่ค่อยนิยมการค้นคว้าศึกษาให้ทราบถึงความแท้จริงของเรื่องที่ตนพูด เพื่อนผมแกอาจจะลืมหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คงเป็นเพราะไปอยู่อินเดียเสียนาน และได้สนทนากับคนอินเดีย เมื่อคนอินเดียบอกอย่างนั้น จึงกล่าวออกมาอย่างนั้น แต่ความเข้าใจในลักษณะนี้ไม่ถึงกับเกิดความเสียหาย ยังมีความเข้าใจบางอย่างที่เป็นผลเสียหายต่อพระพุทธศาสนา และกระทบกระเทือนต่อหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ตัวอย่างเช่น

๑. การที่นักเผยแพร่ธรรมะบางท่าน พยายามที่จะแนะนำประชาชนให้มีความรู้สึก ว่า กฎแห่งกรรมไม่มี โลกหน้าไม่มี ผีสางเทวดาไม่มี เป็นต้น เป็นเรื่องจินตนาการของคนโบราณ หรือบางทีก็ใช้คำที่คนบางพวกนิยมใช้ว่า เป็นภาคเด่นความคิดเห็นของพวกศักดินา การแนะนำคนในลักษณะนี้ เราจะพบความไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น

๑.๑ เป็นการปฏิเสธต่อคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเรื่องเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่ามีปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งอรรถกถาฎีกา และหลักฐานต่างๆ ในปัจจุบัน ซึ่งเราอาจพิสูจน์ได้ด้วยการใช้ปัญญา เหตุผล พอสสมควร

๑.๒ เป็นการสร้างความรู้สึกให้แก่ชนผู้ขาดปัญญา เป็นหลักในการดำเนินชีวิต พอใจที่จะกระทำความชั่วความผิดในเมื่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เวลา สถานที่ โอกาสเอื้ออำนวยให้กระทำเช่นนั้น เพราะมั่นใจว่า
ตนจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำ

๑.๓ เป็นการมองข้ามความจริง ที่คนเราเกิดมามีฐานะ
ระดับสติปัญญา แนวโน้ม รูปร่าง หน้าตา จิตใจ ที่แตกต่างกัน
เหลือเกิน และมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย ซึ่งเรื่องเหล่านี้คนไม่อาจยืนยันได้
ด้วยอิทธิพลของวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว ถ้าไม่ยอมรับอิทธิพล
ที่อยู่เบื้องหลังความแตกต่างกันนั้น ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม
และพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ความแตกต่างกันนั้น เกิดจากผล
ของกรรมทั้งที่เป็นอดีตและปัจจุบัน ตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

- กมฺมฺนา วตฺตตี โลโก สัตว์โลกย่อมไปตามกรรม
คือความจงใจอันเกิดขึ้นทางกาย วาจา ใจ ซึ่งมีทั้งสาม
กาลดังกล่าวแล้ว

- กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิทํ หินฺนปฺปณฺนิตตฺตตาย กรรม
เป็นผู้จำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตแตกต่างกันออกไป

จากหลักกรรมอันนี้เอง เป็นผลที่โยงถึงเรื่องโลกหน้า คือความ
มีอยู่ของโลกหน้า อันที่จริงเรื่องความมีอยู่ของโลกหน้านี้ จัดได้ว่า
เป็นปฐมพุทธพจน์ คือ เป็นพระพุทธรวณะที่พระพุทธเจ้า
ตรัสเป็นครั้งแรกตอนตรัสรู้ใหม่ๆ ซึ่งเรียกว่า พุทธอุทาน
ความว่า

“เราได้เที่ยวแสวงหาว่า อะไรหนอเป็นนายช่างผู้
สร้างเรือน เมื่อไม่พบ จึงได้ท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิด
อยู่ในสังสารวัฏ นับชาติไม่ถ้วน การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์
ฉุกฉามาย นายช่าง คือ ตัณหา บัดนี้เรารู้จักตัวเจ้าแล้ว เจ้าจะ
สร้างเรือน คือ อตตภาพอีกไม่ได้ เพราะซี่โครงของเจ้า

เราหักเสียมหมดแล้ว ศีรษะของเจ้าเราก็กินตายเสียแล้ว
จิตของเราถึงวิสังขาร ถึงความสิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว”

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นการแสดงว่าพระพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้
นั้นได้เคยเกิดมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน สมมติว่า ทรงเกิดใน พระชาติ
ต่างๆ ตามเรื่องชาดก โดยเฉพาะเรื่องพระเจ้าสิริราชดิเรก เราอาจจะมอง
เห็นได้ ทั้งในชาติปัจจุบัน อดีต อนาคตของพระองค์ ซึ่งปรากฏอยู่ใน
เรื่องเหล่านั้น เช่นพระเตมีย์เป็นพระชาติที่ ๑ เมื่อพระองค์ตาย
แล้วไปเกิดใหม่สมมติว่าเป็นพระสุวรรณสาม พระเตมีย์ จึงเป็น
ปัจจุบันชาติของพระองค์พระสุวรรณสามนับเป็นชาติหน้าของพระองค์
ในขณะที่พระองค์เป็นพระเตมีย์ เมื่อพระองค์มาเกิดเป็นพระสุวรรณ
สาม ชาติที่เป็นพระสุวรรณสามกลับเป็นชาติ ปัจจุบันของพระองค์
ในขณะที่เดียวกันชาติที่เป็นพระเตมีย์กลายเป็นอดีตชาติของ
พระองค์ไป อาจจะฟังดูสับสนหน่อย แต่ผมหวัง ว่าคุณคงเข้าใจดี

๒. นอกจากนั้นผลของกรรมนี้เอง มีส่วนในการสร้างชาติหน้า
ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

- ตานิ กมฺมานิ นฺนํติ ทุกฺกตฺติ

กรรมของตนเองย่อมนำไปสู่ทุกคติ

- กพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ นิริยํ ปาปกมฺมิโน

สลกํ สุกฺคิโน นฺนํติ ปรีนิพฺพนฺติ อนาสวา.

สัตว์บางจำพวกย่อมเกิดในครรภ์ คนที่ทำบาปกรรมเอาไว้
ย่อมเกิดในนรก คนทำความดีย่อมไปเกิดในสวรรค์ คนที่สิ้นอาสวะ
ย่อมนิพพาน ดังนี้.

- มลา เว ปาปกา ฐมฺมา อสุมิ โลกํ ปรมฺหิ จ.

บาปกรรมเป็นมลทินแท้ ทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกอื่น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- ปุณฺณานิ ปรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ

บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกหน้า.

เหล่านี้เป็นการแสดงถึงความมีโลกหน้า มีสวรรค์มีนรกทั้งนั้น ความมีอยู่ของเทวดา เทพธิดา พรหม เป็นต้น ก็ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ท่านเหล่านั้นได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามปัญหา ท่านจัดเป็นหมวดหมู่ที่เรียกว่า เทวดาสงยุตฺต เทวปุตฺตสงยุตฺต พรหมสงยุตฺต เป็นต้น ผมจึงมีความรู้สึกว่าการที่คนเราจะปฏิเสธอะไร นำที่จะศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานต่างๆ ให้ได้มากพอสมควร โดยเฉพาะตำราที่เป็นหลักควรเชื่อถือได้ เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เราควรยึดหลักพระไตรปิฎก ไม่ควรพยายามใช้อัตตโนมัตติให้มากนัก เพราะผมมั่นใจเหลือเกินว่า อันคนธรรมดาสามัญนั้นไม่อาจจะวินิจฉัยผลงานของท่านผู้ตรัสรู้ หรือเป็นพระอรหันต์บุคคลได้เสมอไป

ในด้านปริยัตินั้น หลักฐานจึงจำเป็นกว่าสันนิษฐานหรือการคาดคะเนเอาเอง แต่เป็นที่น่าเสียดายในข้อที่ว่า มีคนอยู่ไม่น้อยที่ประเมินระดับสติปัญญาของตนสูงเกินไป ถึงแม้พระพุทธศาสนาจะมีหลักฐานที่บุคคลอาจพิสูจน์ได้ แต่ไม่ยอมพิสูจน์กลับแสดงมติของตนอธิบายธรรมะ บางคนก็ค่อยเป็นเรื่อยเป็นราว บางคนไปไกลจนสุดฤทธิ์ทีเดียว ผมคิดว่าคุณคงเคยได้ยินท่านเหล่านั้นพูดบ้างแล้ว บางคนพูดโดยไม่ต้องรับผิดชอบอะไร ยิ่งกว่าเพื่อนของผมที่บอกว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จเมืองพาราณสีเพียงครั้งเดียว ดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว.

ผมจะได้เล่าถึงเรื่องการเดินทางต่อไป อย่างที่บอกมาแล้วว่า เมืองพาราณสีนั้นเนื่องจากเป็นเมืองโบราณก่อนสมัยพุทธกาล ที่ซากปรักหักพังทับถมกันแล้วจมไปในดิน ต่อจากนั้นก็มีการสร้าง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อาคารขึ้นบนซากเหล่านั้นอีก ทำให้ฝั่งที่เป็นที่ตั้งเมืองพาราณสี มีความสูงจากผิวน้ำในแม่น้ำคงคาเป็นพิเศษ ในขณะที่ฝั่งตรงข้ามซึ่งเขกถือว่าเป็นแดนรกนั้น ถูกน้ำท่วมเมื่อเวลาน้ำหลาก เพราะไม่มีคนอาศัยอยู่ เนื่องจากเขาถือว่าใครอยู่บริเวณนั้นจะไม่เป็นมงคล แต่ผมกลับเห็นว่าที่เขกถือไม่ไปอยู่ฝั่งตรงข้ามนั้น เพราะพื้นดินต่ำ ถูกน้ำหลากท่วมทุกปี จึงหาความปลอดภัยยาก เขกเลยคิดเป็นเรื่องลึกลับไปเสียเลย

อันที่จริงเป็นเรื่องแปลกที่แม่น้ำคงคามีความยาวหลายพันไมล์ จำเพาะมาศักดิ์สิทธิ์เอาตรงจุดที่เป็นที่ตั้งเมืองพาราณสี และจุดที่ศักดิ์สิทธิ์มากที่สุดคือ จุดที่ตั้งของท่าทศอัสวเมธ ซึ่งคนนิยมมาอาบน้ำ ตมน้ำ เผาศพ แชะศพกันมากที่สุด ซึ่งไฟที่เผาศพนั้นเขกบอกว่าไม่เคยดับเลยตลอดเวลา ๓,๐๐๐ ปี ซึ่งเป็นเหตุผลที่พอรับฟังได้ เพราะมีศพพลัดเปลี่ยนกันมาเผาอยู่ตลอดเวลา ที่วางแช่น้ำไว้ก็มีอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ครั้นเราถามว่าที่ไฟไม่เคยดับเลยนั้น เวลาที่น้ำท่วมไฟจะอยู่ได้อย่างไร? เขกบอกว่าที่กล่าวนี้หมายถึงไฟที่ศาลาเทพเจ้า ซึ่งคนจะต้องไปต่อไฟจากนั้นมาเผาศพ เพราะถือเป็นไฟศักดิ์สิทธิ์ เรื่องกลับเป็นงั้นไป

พวกเราที่ไปถึงในวันนั้น พรรคพวกที่อยู่ก่อนเขาพาไปเลี้ยงต้อนรับที่วังมหารानीในอดีต ซึ่งปัจจุบันเขาให้เป็นที่พักของนักศึกษาไทย ทั้งที่เป็นพระและฆราวาส ฝนยังคงตกอยู่ตลอดเวลา จึงต้องเปียกฝนกันพอสมควร

เมื่อเข้าไปถึงหอพักซึ่งเรียกว่า “เรว่าโกฏิ” ได้พบคนไทยและพระไทย ๓๐ กว่าท่าน โดยเฉพาะที่เป็นพระมากกว่าฆราวาส ต่างคนต่างก็ออกมาต้อนรับแสดงความดีใจ เนื่องจากเวลาเพลพอดี

พวกพระเจ้าลงมือฉันอาหารกัน อาหารที่เพื่อนๆ เขาจัดเลี้ยงนั้น ไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอาหารไทยหรือแขก ดีเสียว่าเป็นอาหารไทยปนแขกก็แล้วกัน เมื่อถึงวาระของผมนลองตรวจดูมีอาหารเพียงสองชนิดคือเอาเนื้อมาสับจนเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วเอามาผัดกับใบกะเพรา หั่นพริกหอมกระเทียมใส่ลงไป รสชาติแปลกดี เนื้อรู้สึกว่ามีกลิ่นคาวจัด และเหม็นกว่าเนื้อเมืองไทย ทราบว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะแขกฮินดูไม่กินเนื้อโคแต่กินเนื้อหมู ฝ่ายแขกอิสลามกินเนื้อโคแต่ไม่กินเนื้อหมู คนฆ่าโคขายจึงเป็นแขกอิสลาม แต่เนื่องจากโคที่นำมาฆ่าเป็นโคที่ผ่านงานหนักจนทำงานแทบไม่ไหวแล้ว สมองมากผสมด้วย จึงถูกนำมาฆ่าขายเนื้อ จนทำให้เนื้อเหม็นผิดปกติ “แล้วทำไมเนื้อจึงมีกลิ่นคาวล่ะ” ผมถามเพื่อน

“คือที่คาวนั้น เข้าใจว่าเป็นเพราะเป็นเนื้อที่ไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว อันที่จริงเนื้อควรคาวมากกว่านี้ แต่เพราะก่อนที่จะเอามาทำอย่างนี้ พ่อครัวเขาเอาชิ้นไฟจนมีน้ำไหลออกมาจากเนื้อเสร็จแล้วรินน้ำนั้นทิ้ง ต่อจากนั้น คนเนื้อที่ยังเปียกอยู่ให้แห้งเสียก่อน จึงเอามาทำอาหารตามที่ต้องการ” เพื่อนบอก

“มีบริการมากจริงนะ หมายความว่ากว่าจะกินได้ ก็ต้องเสียเวลานานทีเดียว แล้วอาหารนี้ถือว่าอาหารไทยหรืออาหารแขกครับ?”

“ไม่รู้สิ เอาเป็นว่าอาหารไทยในเมืองแขกน่าจะได้” เพื่อนตอบยิ้มๆ

อาหารอีกจานหนึ่งเป็นทำนองน้ำพริก คือการเอาพริก เกลือ หอม กระเทียม ปลากะป๋อง มาโขลกปนกัน บีบมะนาวใส่ลงไป แต่ส่วนมากแล้วเป็นน้ำจิ้มธรรมดา รสชาติเลยไปอีกอย่างหนึ่ง แต่

เนื่องจากพวกเรามีน้ำพริกกะปุกไปคนหนึ่งๆ หลายกะปุก จึงนำมาแจกพรรคพวกและเลี้ยงดูกัน อาหารจึงกลายเป็นสามอย่างของหวาน คือกล้วยหอมครีบ และตลอดเวลาที่อยู่นั้นก็กล้วยหอมเข้าไปมีบทบาทในชีวิตของนักเรียนไทยและพระไทยเป็นอย่างมากทีเดียว

นี่เป็นอาหารมื้อแรกในเมืองพาราณสี รู้สึกว่าพระท่านฉันและฆราวาสกินกันอย่างอิมดีกันทุกคน อาจเป็นเพราะหิวท้องมานานมาเจอเพื่อนๆ ซึ่งจากกันนานแล้วมาพบกัน ประกอบกับสายลมที่โชยมาอ่อนๆ จากแม่น้ำคงคา ทำให้เข้าใจความจริงได้อย่างหนึ่งว่า “อาหารที่อร่อยที่สุด คืออาหารที่ได้กินเมื่อร่างกายหิวจัดนี้เอง” จากการเห็นพระฉันอาหารกันมือนั้น มั่นใจว่าต้องเป็นอาหารที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ เพราะเป็นอาหารรับแขก จากนั้นมาก็พบว่าเป็นอย่างนั้น เพราะอาหารที่พระฉันกันแต่ละมื้อ เป็นการฉันเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้จริงๆ เรื่องรสชาติที่เรียกว่าถูกปากนั้นหวังยาก เพราะแขกก็ทำตามตำรับแขก คนที่ไปแนะนำวิธีทำให้ ส่วนมากก็เคยแต่กินแต่ไม่เคยทำ ก่อนผมจะไปอินเดีย เคยคุยกับพระที่กลับจากอินเดียรูปหนึ่งท่านบอกว่า

การเป็นอยู่ในอินเดียนั้นทำให้เห็นผลของปฏิสังขาย คือ บทที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาอาหารก่อนจะฉัน ในบทปฏิสังขายนั้น ทรงสอนให้พระพิจารณาเสียก่อนว่า การบริโภคอาหารนี้ ไม่ใช่เพื่อสนุก เพื่ออร่อย แต่ให้บริโภคเพื่อขจัดเวทนาเก่า ป้องกันเวทนาใหม่ เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่สำหรับประพฤติพรหมจรรย์เท่านั้นเอง

เมื่อผมไปพบด้วยตนเอง ก็เป็นจริงตามที่ท่านกล่าว พระที่เรียนในมหาวิทยาลัยพาราณสีนั้น เฉพาะที่พักที่เรว่าโกฏิ ส่วนมากเป็นพระไทย รองลงมาเป็นพระลาว แต่ถ้ารวมทั้งหมดยังมีพระลังกา พระญวน แม้พระฮินดูก็เป็นนักเรียนในสถาบันการศึกษาแห่งนี้ ความเป็นอยู่ของพระเหล่านั้น ต้องเป็นอยู่อย่างประหยัดมาก คือต้องดำเนินชีวิตแบบแขกไม่ฟุ่มเฟือย มุ่งหนักไปด้านการเรียน เพราะต้องรีบกลับเนื่องจากมีทุนจำกัด เมื่อท่านฉันกันเสร็จคุยกันเพียงเล็กน้อย ต่างองค์ต่างก็เข้าห้องอ่านหนังสือ พอถึงเวลาก็ไปมหาวิทยาลัยกันหมด เนื่องจากหอพักอยู่ไกลจากมหาวิทยาลัยมาก ท่านต้องอาศัยสามล้อแขกซึ่งเรียกว่า ริคชอร์ ค่าพาหนะไปกลับ ตกราว ๒ รูปี

คำว่า หอพัก นี้ คุณอาจจะสงสัยว่าพระไทยอยู่กันอย่างไร เท่าที่ผมถามดูและเดินดู หอนี้รูปร่างเป็นอักษรแอล พระไทย ลาว และคนไทยอยู่กันส่วนมาก มีนักศึกษาแขกสองสามคน รู้สึกว่าเป็นเอกเทศดี ไม่จู้จี้จ้าน สงบมาก เพราะอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เวลานั้นขึ้นสูง พระท่านเล่าว่ามีศพลอยมาติดเสมอ บางทีกำลังฉันข้าว ศพลอยมา เมื่อมาอยู่ใหม่ๆ ท่านบอกว่า ทนแทบไม่ได้ นานๆ เข้ากลายเป็นเรื่องธรรมดาไป ริมหอนั้นมีตลิ่งลาดลงไป ติดกับน้ำเป็นลักษณะหาดเล็กๆ มีแท่นหินสร้างขึ้นเรียงรายหลายแห่ง ผมไปยืนดูพักหนึ่ง รู้สึกว่าคนแขกศรัทธาต่อแม่น้ำคงคามาก เขาอาบไปดื่มไป ล้างภาชนะไป ชักผ้า อาบน้ำให้วัว ปนกันยุ่งไปหมด ไม่เห็นใครแสดงอาการรังเกียจเลย ก็ดีไปอย่างหนึ่ง เอาละ พบกันใหม่นะ

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจดวงไมตรี

ความไม่รู้ของมนุษย์

“กาม กิน นอน กลัว”

เพื่อนรัก

หลังจากพวกเราฉันและรับประทานอาหารตามสมควร
แก่ฐานะของแต่ละท่านเสร็จแล้ว พรรคพวกที่อยู่ก่อนก็รีบออก
จากหอไปมหาวิทยาลัยกัน คงเหลือพวกเราที่ไปถึงใหม่ๆ กับบาง
ท่านที่ไม่ได้เรียนในวันนั้น ส่วนมากก็เข้าห้องพัก เพื่อพักผ่อนบ้าง
อ่านหนังสือบ้าง เพื่อนที่อยู่มาก่อนเขาแนะนำว่า ให้เข้าไปที่หอพัก
ภายในมหาวิทยาลัยตอนบ่ายๆ เพราะว่าที่หอเสนาคุปตะที่พวกเรา จะ
ต้องไปพักตลอดเวลาที่ศึกษา ก็ไม่มีใครอยู่เช่นเดียวกัน แต่ตอนบ่ายๆ
บางคนจะเสร็จจากการเรียน เป็นอันตกลงว่าพวกเราที่มาใหม่ก็ต้อง
พักกันอยู่ที่ “หอเรว่าโกฏิ” ไปก่อน

ส่วนมากเปลี่ยกันมาตอนกลางคืน เลยหลับไปโดยมาก
แต่ผมเองกลับติดใจในแม่น้ำคงคา ที่วันนั้นเรียกได้น้ำสูงปรี่ม
ตลิ่งที่เดียว เพื่อนเขาบอกว่าให้สังเกตดูจะพบว่า แม่น้ำคงคา
ช่วงหน้าเมืองพาราณสีแปลกกว่าแม่น้ำทั้งหลาย คือตมปกติแล้ว
แม่น้ำจะไหลลงทางใต้ แต่แม่น้ำคงคาช่วงนี้น้ำกลับไหลย้อนขึ้นทาง
เหนือ เมื่อมองดูก็เป็นจริง แต่เพราะไหลย้อนขึ้นทางเหนือ จึงมี
ลักษณะเป็นน้ำวนอยู่ในบางช่วง ทำให้แรงไหลของน้ำไม่ค่อยแรง
มากนัก มองไปไกลๆ เห็นคนลงอาบน้ำกันเป็นกลุ่มๆ จำนวนมาก
เสียด้วย ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้น คือแม่น้ำคงคา เป็นแม่น้ำที่มีชื่อเสียง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มากที่สุด ในบรรดาแม่น้ำที่เรียกว่า ปัญจมหานที คือ “คงคา ยมุนา อจิรวตี สรรภู และ แม่น้ำมही” ที่คนไทยพยายามออกเสียงให้ฟัง เป็น “มฮี” รองลงมาน่าจะเป็นแม่น้ำสินธุ

ที่สำคัญคือแม่น้ำคงคามีตำนานเกี่ยวข้องกับพระเป็นเจ้า ในศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระศิวะ ทำให้ผม เกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่องแม่น้ำคงคา ทั้งในแง่ตำนานและ ในด้านความคิดเห็นของคนฮินดู ที่นับถือแม่น้ำคงคากันมาก แต่ว่าถ้าจะถามเพื่อนฝูงคงไม่มีใครตอบได้ทุกประเด็นที่ผมสนใจ จึงต้องอาศัยการค้นคว้าจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับเรื่องแม่น้ำคงคา ทำให้ได้พบความเป็นมาเป็นไปของแม่น้ำคงคาได้ตามสมควร แต่จะ เล่ารายละเอียดตอนหลัง เพราะมีความเป็นมาที่น่าสนใจเรื่องหนึ่ง

ซึ่งจะอย่างไรก็ตามความเชื่อแนวเทพปกรณัมนั้น เกาะอิง อยู่กับความไม่รู้ กับความกลัว อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ท่าน บอกว่า “กาม กิณ นอน กลัว” แต่ละอย่างล้วนมาจากความไม่รู้ ของมนุษย์ หรือรู้ไม่จริงของมนุษย์เป็นหลัก

หลักพระพุทธศาสนา ที่เป็นพระบาลีพุทธวจนะจริงๆ เป็นการแสดงถึงเหตุให้คนไปเกิดในภพภูมิที่แตกต่างกัน เป็นผลที่ได้รับ จากอกุศลกรรม กุศลกรรม แต่ไม่บอกที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไว้ว่า สวรรค์นรกในด้านที่ตั้งจริงๆ ว่าอยู่ที่ไหน ยังไม่เคยพบระดับบาลี พุทธวจนะ

ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร?

จากการสังเกตเช่นเดียวกัน คือเวลาพระพุทธเจ้าทรงแสดง เรื่องเหตุแห่งนรก สวรรค์ และความสุข เหตุการณ์ต่างๆ ในสวรรค์

นั้น จะทรงแสดงแก่พระอริยบุคคล เทวดา พรหม เป็นหลัก แม้แต่ชาวบ้านบางคน ก็เป็นคนที่ไม่ตั้งใจสงสัยเรื่องที่ตั้งของนรก สวรรค์ แต่กลับสนใจถึงสาเหตุให้เกิดในนรก บนสวรรค์ แม้คำว่า**ขึ้นสวรรค์ตกนรก** เมื่อเราลองสังเกตดูจะพบว่า เป็นการแสดงถึงสภาวะของจิตที่ตกต่ำลงภายใต้อำนาจของกิเลส ก็กลายเป็นภูมิจิตตก การขึ้นสวรรค์ก็เป็นการหมายถึงภูมิจิตที่ยกระดับตนเองขึ้นเหนือกิเลสไปตามลำดับ จนถึงพรหมโลก กลายเป็นกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ จนถึงอรูปาวจรภูมิ ก็แสดงถึงภูมิจิตภูมิธรรมของท่านเหล่านั้นที่จะช่วยให้ท่านเมื่อตายไปแล้ว จะได้บังเกิดในกามภพ รูปภพ อรูปภพ ตามสมควรแก่ภูมิจิตของท่าน ในขณะนั้นๆ

อีกประการหนึ่งจากตำนานที่ผมรวบรวมมานั้น แสดงให้เห็นถึงอาการของอุपाทานครบทั้ง ๔ ประการ คือ

กามูปาทาน ยึดถื้อมันด้วยอำนาจความใคร่ได้ ใคร่มี ใคร่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยอำนาจของกามตัณหา

ทิฏฐูปาทาน ถื้อมันด้วยอำนาจความเห็นที่มีการสะสมความเชื่อในความยิ่งใหญ่ของเทพเจ้าเหล่านั้น จนกลายเป็นอาการยึดมั่นถื้อมันไปตามที่มีการชี้นำกันมาอย่างต่อเนื่อง แม้แต่เรื่องของทุกกรกิริยา ที่แม้พระพุทธเจ้าเราก่อนที่จะตรัสรู้ก็ทรงทดลองปฏิบัติมาเหมือนกัน

ศีลพตูปาทาน ถื้อมันตามรูปแบบพิธีกรรมที่เชื่อถือกัน จนมีความเชื่อมโยงกันระหว่างสิ่งที่ตนยึดถือกับสิ่งที่ตนต้องกระทำ เช่น ถ้าต้องการอย่างนี้ จะต้องทำอย่างนั้น ถ้าไม่ทำอย่างนั้นจะไม่เป็นอย่างนี้

อัตรวาทุปาทาน ถ้ามั่นว่าตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้จึงจะเป็นความถูกต้อง เหมาะสม การยึดถือแนวเดียวกันนี้ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว ตราบใดที่คนยังไม่บรรลุนิเสดาปัตติผลเป็นต้นไป การจะถ่ายถอนอุปาทานให้ขาดไปแม้บางข้อก็ทำได้ยากแล้ว ที่สำคัญคือคนเกิดมาด้วยอำนาจของอวิชชา ในแต่ละวันกิเลสเกิดขึ้นภายในจิตไม่ทราบจำนวนเท่าไร ชาวโลกคงมีอาการของตัณหาอุปาทานกันตลอดไป เพียงแต่จะมากหรือน้อยเท่านั้นเอง

เวลาบ่ายประมาณ ๒ โมงเย็นกว่าๆ เห็นว่าควรเดินทางเข้ามหาวิทยาลัยได้แล้ว โดยตั้งใจว่าจะใช้เวลาส่วนหนึ่งชมบ้านเมืองของเขาไปเรื่อยๆ การเดินทางจึงใช้ริกซอร์ หรือสามล้ออีก เพราะไม่ไกลกันมากนัก แต่พอรถมาถึงใกล้มหาวิทยาลัย ตรงนั้นเป็นตลาดย่อมๆ เขาเรียกว่า “ลังกา” มองไปเห็นนักศึกษา จำนวนมากกำลังประชุมกัน และมีการอภิปรายกันอย่างดุเดือด ผมจึงถามเพื่อนว่าเขามีอะไรกัน

เพื่อนบอกว่า นักศึกษาคณะสังคมศาสตร์กำลังมาประชุมประท้วงมหาวิทยาลัย ทำให้ผมเกิดความคิดว่า ท่าทางไม่ค่อยเป็นมงคลเลย เพราะเราเหยียบแผ่นดินอินเดียเพียง ๒ เมือง คือ กัลกัตตา กับ พาราณสี เท่านั้น แต่เจอการชุมนุมประท้วงทั้งสองเมือง ร้ายยิ่งกว่านั้นคือเราต้องฝากกลุ่มคนที่กำลังประท้วงกันอยู่ทั้งสองเมืองเช่นกัน

เขาประท้วงกันเพราะอะไร ผมสอบถาม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เขาเรียกร้องขอผลประโยชน์ต่างๆ จากมหาวิทยาลัย แต่มหาวิทยาลัยไม่อาจให้ได้ เขาจึงจัดการประท้วงขึ้น

มีการประท้วงบ่อยมากไหม เอาตั้งแต่คุณมาอยู่เคยเจอหลายครั้งไหม?

ได้ย มีบ่อยไป จนกลายเป็นกิจกรรมปกติประการหนึ่งไปแล้ว เราเป็นชาวต่างประเทศก็ต้องทนเอา เพื่อนบอก

พอทราบประเด็นที่เขาเสนอต่อมหาวิทยาลัยใหม่ว่ามีอะไรบ้าง

เท่าที่ทราบมีหลายข้อเหมือนกัน แต่จำได้ไม่หมด เอาเฉพาะที่จำได้ เช่น

๑. ขอให้ไว้ค้ชานเซนเลอร์ หรือรองอธิการบดีลาออก เพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการของพวกเขาได้

๒. ขอให้การกระทำทั้งหมดของพวกเขาไม่เป็นความผิดใดๆ ไม่ว่าเขาจะทำอะไรก็ตาม

๓. ในขณะที่พวกเขากำลังชุมนุมประท้วงอยู่ ให้ถือว่าเป็นเวลาเรียน จึงให้นับเป็นเวลาเรียนของพวกเขา

๔. ให้มหาวิทยาลัยรับนักศึกษาทุกคน ที่สมัครเข้ามาเพื่อศึกษาในมหาวิทยาลัย

๕. ขอให้เรียกนักศึกษาที่ถูกไล่ออกไปด้วยเหตุอะไรก็ตาม กลับมาเรียนใหม่ให้หมด

๖. ขอให้ทางมหาวิทยาลัยให้คะแนนพิเศษแก่พวกเขาคนละ ๑๐ คะแนน เป็นต้น

ที่ผมจำได้มีเพียงเท่านั้น แต่อาจจะมีข้ออื่นๆ อยู่ด้วย เอา
เพียง ๖ ข้อไปก่อนก็แล้วกัน

ผมฟังแล้วรู้สึกสลดใจมากๆ เพราะจากการติดตามเรื่อง
การประชุมประท้วง ในประเทศไทยมาหลายครั้ง ผมมักสนใจใน
ข้อเสนอของพวกเขาประท้วงเป็นพิเศษ และมีความรู้สึกที่ คนพวกนี้มี
หัวหนักไปทางสังคมนิยม จนบางครั้งกระโดดไปทางคอมมิวนิสต์
ด้วยซ้ำไป ฟังสังเกตว่าแต่ละข้อนั้นแสดงถึงความหลงตัวเอง ให้
ความสำคัญแก่ตน พวกของตน และขอให้ตนกับพวกของตนได้
กับได้เท่านั้น คนเหล่านี้จะไม่มีข้อเสนอที่ตนจะให้ แต่จะเรียกร้อง
สิ่งที่ตนอยากได้ ถ้าได้ตามที่ตนต้องการก็จะสร้างนิสัยเคยตัว
คือต้องการอะไรก็จะต้องชุมนุมประท้วง อันเป็นอาการของเด็กที่มี
ปัญหา เวลาอะไรไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ จะเกรี้ยวกราดรุนแรง
อาละวาดกลิ้งเกลือกประท้วง จนกว่าจะได้รับการตอบสนองของความ
ต้องการของตน หรือเพื่อยุติไป เป็นอาการของความโลภ ความ
หลงที่พร้อมจะโกรธ เมื่อไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ และคง
เป็นอาการหนุนเนื่องของอวิชา ตัณหา อุปาทาน ในหลักของ
ปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง

พระพุทธเจ้าทรงแสดงโทษของกิเลสเหล่านี้ไว้เป็นอันมาก
เช่น

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก,

ความอึดในกามทั้งหลายไม่มี แม้สามารถให้ฝนตกลง
มาเป็นกหาปณะ

ความอยากมีอารมณ์หาที่สุดไม่ได้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“ความโลภเป็นอันตรายแห่งธรรมทั้งหลาย” เป็นต้น

การชุมนุมประท้วงในส่วนใดก็ตาม เป็นเรื่องของอารมณ์ โลก โกรธ หลง ชัดเจนทุกแห่ง ในการเรียกร้องจากคนอื่นนั้น มักจะมองเฉพาะสิ่งที่ตนต้องการได้ แต่จะไม่พูดถึงสิ่งที่ตนจะให้ ชื่อเรียกร้องเฉพาะ ๖ ข้อข้างต้นนั้น คุณจะเห็นว่าโดยโครงสร้างแล้วเป็นการคัดลอกกันมาทุกส่วนของโลก คือฝ่ายเรียกร้องจะต้อง **ได้ ต้องไม่ผิด ต้องได้รับการทดแทน ชดเชย** สารพัดที่จะเรียกร้องเอา ที่สำคัญคือผมลองสังเกตนักศึกษาที่กำลังประท้วงกัน ท่าทาง อากาารที่แสดงออกของคนที่พูด ดูเหมือนจะเป็นศัตรูที่จะต้องทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่งให้ตายตกไปตามกัน คนที่ฟังกันจะแสดงความชอบใจ สะใจ เวลาคนพูดๆ รุนแรง ด่าทอฝ่ายที่ตนกำลังขอร้องผลประโยชน์จากเขา

การประท้วงบางครั้งอาจมีความรุนแรง เช่นตัวอย่างการประท้วงทางการเมืองบ้านเรา มีการโจมตีฝ่ายรัฐบาลเป็นเผด็จการ ทหารราชย์ ต่างๆ นานา แต่การกระทำของตนยิ่งเผด็จการมากกว่า เพราะมีการทุบ การเผา การทำลาย การขว้างปา การด่าทอทุกอย่าง ไม่มีกฎหมายรองรับเลย อันเป็นพฤติกรรมของเผด็จการที่พูดกันว่า “ชนะเป็นเจ้า แพ้เป็นโจร”

การประท้วงการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลาย จึงมากไปด้วยความรุนแรง เพราะเป็นอาการของกิเลสทุกข้อ ล้วนแต่สร้าง ความรุนแรงทั้งนั้น ขอให้ลองสมมติตนเองเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยดูว่า ถ้าเราเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย นักศึกษาเรียกร้องมาแล้วเอาเฉพาะ ๖ ข้อดังกล่าว มีข้อไหนบ้างที่สามารถ

ให้ได้ และถือว่าเป็นความยุติธรรม เทียงธรรม เป็นธรรม เมื่อเรานำมาพิจารณาดูทุกข้อไม่มีเหตุผล นอกจากจะยอมไป เพราะโมหาคติ หรือ ภยากติ คือ โง่หรือกลัว เพราะถ้าเซ็นยินยอมแม้เพียงข้อเดียวเท่านั้น ปัญหาจะติดตามมาหาศาลทีเดียว แต่สำหรับนักประท้วง เรียกร้องทั้งหลาย เขาจะไม่ค่อยพิจารณากันหรอก ปัญหาการเรียกร้องที่ขาดเหตุผลจึงมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง เคยเป็นเช่นนั้น กำลังเป็นเช่นนั้น และคงต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไป ตราบเท่าที่ยังเป็นมนุษยโลกอยู่

กรณีเช่นนี้ จึงเป็นการสะท้อนธรรมชาติของมนุษย์ ที่เป็นอาการของกิเลส หยาบบ้าง กลางบ้าง ละเอียดบ้าง แต่ออกมาทางการกระทำ การพูดเมื่อไร ย่อมมีความรุนแรงเสมอเพียงแต่จะมากหรือน้อยเท่านั้นเอง

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเทพเจ้าของพราหมณ์ ในรูปแบบต่าง มักจะเน้นไปที่ความน่ากลัวของเทพเหล่านั้น อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ตื่นรนแสวงหาที่พึ่งตามปกติแล้ว จะมาจาก ๓ กระแสหลัก คือ

๑. ต้องการประจบประแจงท่าน ให้ท่านโปรดปรานพอใจ และประสิทธิประสาทสิ่งดีงามให้แก่ตน พวกพ้อง การนับถือพระแม่คงคาในรูปแบบต่างๆ จะมาจากสาเหตุนี้ ความกลัวกับความไม่รู้เป็นตัวชี้้นำความคิดที่สำคัญ

๒. ต้องการทำตนให้เป็นที่พอใจของท่าน ท่านจะได้ไม่โกรธลงโทษตน พวกพ้อง ญาติพี่น้อง ชาติบ้านเมือง เป็นต้น พระศิวะในฐานะเป็นเทพเจ้าผู้ทำลาย คนจึงบูชากันมาก เพราะกลัวท่าน

จะโกรธทำลายตน หรือพระวิษณุในฐานะผู้ดำรงรักษา ก็ต้องพยายามทำตนให้ท่านไม่โกรธ เพราะท่านโกรธขึ้นมา อาจจะหยุดการรักษาก็ได้

๓. การนับถือที่สืบเนื่องมาจากการใช้ศรัทธาที่มีเหตุผล หรือปัญญาเป็นหลักกำกับ เห็นว่าคำสอนเหล่านั้น สามารถรักษาผู้ปฏิบัติตาม ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ความทุกข์ ความเดือดร้อน อย่างการนับถือศาสนาของพุทธศาสนิกชน แต่คนที่เข้าถึงสารัตถะดังกล่าว คงมีน้อยอยู่นั่นเอง

การยอมรับนับถือและศรัทธาในพระพุทธานุศาสนาน่า ท่านจำแนกความเชื่อที่กำกับด้วยปัญญาไว้ ๔ ระดับด้วยกันคือ

กมฺมสทฺธา เชื่อต่อความมีอยู่ของกรรม คือเจตนาที่บุคคลแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ส่วนจะเป็นกุศล อกุศล หรือกลางๆ ก็ว่ากันไปตามสมควรแก่เจตนาในขณะนั้นๆ

วิปากสทฺธา เชื่อความมีอยู่ของผลกรรมที่จะต้องเกิดขึ้นตามสมควรแก่เหตุ ตามที่ทรงแสดงว่า “ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”

กมฺมสกตาสทฺธา เชื่อการที่ใครทำกรรมอันใดไว้ เขาจะต้องเป็นเจ้าของผลของกรรมตามที่ตนกระทำไว้ ทำนองใครกินอาหาร คนนั้นก็รู้รสชาติของอาหารนั้น และเป็นคนมีความอิมเอง ใครอื่นจะมาอิมหรืออ่วยแทนเขาไม่ได้

ตถาคตโพธิสทฺธา เชื่อมั่นต่อปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะว่าหลักธรรมคำสั่งสอนทั้งหมดนั้น ในแง่ของความเป็นจริงคุณจะมีลักษณะเป็นวงกลม คือ “เริ่มจาก

ความเป็นปฏิเวธภายในพระทัยของพระพุทธเจ้า เมื่อทรง
เปล่งพระพุทธดำรัสจากพระโอษฐ์กระทบโสตประสาทของ
ผู้ฟังก็เป็นปริยัติสำหรับคนนั้น เมื่อเขานำไปปฏิบัติก็เป็น
ปฏิบัติสัทธรรม แต่เมื่อสัมผัสผลก็จะเป็นปฏิเวธสัทธรรม
สำหรับท่านผู้นั้น แต่ผลที่เป็นปฏิเวธนั้น จะต้องตรงกับที่
พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้

ดังนั้น พระพุทธวจนะทั้งหลายที่ทรงแสดงไว้ จึงเป็นผลมา
จากพระปฏิเวธสัทธรรมจากพระทัยของพระพุทธเจ้า หากเราเชื่อมั่น
ในพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จะทำให้มีความหนักแน่น
มั่นคงภายในจิตของท่านเหล่านั้น

ในบทพระมหาพุทธคุณ ท่านจำแนกลักษณะของศรัทธาไว้
เป็น ๔ ประเภท คือ

มีลักษณะเชื่อมั่น ทำนองชาวนาที่ทำนาไปกู้เงินจากนายทุน
โดยตกลงว่า เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วเขาจะคืนให้ เจ้าหนี้มีความเชื่อว่
การทำนาของชาวนาต้องได้ผล จึงให้กู้ไป โดยหวังว่าตนจะได้คืน
ทั้งต้นทั้งดอก ตามที่ชาวนาได้ตกลงรับปากไว้

มีลักษณะให้เลื่อมใสต่อกำสอนในศาสนานั้นๆ เช่นเชื่อมั่น
ในไตรสิกขาของพุทธศาสนิกชน ศรัทธา จึงมีความผ่องใสปรากฏ
ภายในจิตแล้ว ย่อมทำหน้าที่ขจัดความไม่เชื่อ ความสงสัย ความ
โลภ ความโกรธลงไปได้ตามลำดับ ความเข้มข้นของศรัทธาที่เกิดขึ้น
ในขณะนั้นๆ

มีลักษณะแล่นไปในเบื้องหน้า คือสามารถเพิ่มคุณธรรม
ความดีอื่นๆ ให้เกิดขึ้น ตราบเท่าที่พลังแห่งศรัทธายังมีอยู่ เช่น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จากความเชื่อต่อพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า นำไปสู่ความเชื่อต่อพระสังฆธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ มีความเชื่อในพระสงฆ์ มีความเชื่อในไตรสิกขาไปตามลำดับ และเพิ่มปริมาณมากขึ้นแห่งกุศลธรรมเหล่านี้ เช่น ความเพียร สติ สมาธิ ปัญญา เป็นต้น

มีลักษณะหยั่งลงมั่นคงในวัตถุ บุคคลที่ตนมีความเชื่อมั่น
เช่น การที่ชาวพุทธมีความเชื่ออันหยั่งลงมั่นคงในคุณของพระรัตนตรัยและไตรสิกษาดังกล่าว แต่ศรัทธาระดับนี้จะเกิดขึ้นได้จริงๆ ก็ต่อเมื่อท่านผู้นั้นบรรลุเป็นพระโสดาบันเสียก่อน สำหรับสามัญชนหากโดนกระแทกแรงๆ ศรัทธาอาจจะแกว่งได้

ข้อนี้ให้ลองสังเกตง่ายๆ ตามปกติแล้วสื่อสารโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ จะไม่ค่อยมีข่าวด้านศาสนา จะมีสักคราวก็ต้องเป็นความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพระภิกษุบางรูป แต่ข่าวจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ ดูเหมือนจะไม่ค่อยสนใจกันนัก แต่สื่อจะทำตัวเป็นศาลครบสามศาลไปทันที คนรับสารก็จะเชื่อไปตามนั้น และจะเกิดวิกฤติศรัทธาที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องแปลกแต่จริง คือ

คนบางพวกจะอาศัยการถูกกล่าวหาว่า พระรูปนั้นกระทำ ความชั่ว แสดงความไม่พอใจออกมาด้วยการหยุดทำความดีสำหรับตน

คนบางพวก อาศัยการกล่าวหาตนเอง กระโดดลงไปร่วมวงดำ่ว่าพระภิกษุด้วย ที่แปลกคือ สมมติว่าพระรูปนั้นทำผิดจริง แต่เวลาเขาดำเขาจะดำพระทั้งปวง เช่นพระเดี่ยวนี่ประพฤติตนไม่ดี

พระสมัยนี้ใช้ไม่ได้เป็นต้น อันเป็นการอาศัยความช่วยเหลือของคนอื่น มาเป็นเครื่องมือในการทำความชั่วของตน

คนบางพวกที่เข้าใจกฎแห่งกรรม จะวางตนเฉยๆ ตนเคยทำความดีมาอย่างไรก็คงทำไปอย่างนั้น และมีความพร้อมที่จะเข้าใจคนอื่น คนประเภทนี้แสดงว่าเข้าถึงธรรมะและใช้ธรรมะเป็น อันเป็นการบ่งบอกถึงความมีศรัทธาในกฎแห่งกรรม เพราะในแง่ของความเป็นจริงแล้ว

สรรพชีวิตในโลกนี้ ต่างก็เกิดมาด้วยกรรมของตน อยู่ในโลกนี้ด้วยกรรมของตน แม้จะเกี่ยวข้องกับคนอื่นเป็นอันมาก แต่ต่างคนต่างก็จะเป็นไปตามกรรมของตน แม้คนรับประทานอาหารในวงเดียวกัน ก็รับประทานอร่อยของอาหารได้ ไม่เหมือนกัน เพราะรับประทานอาหารคนละอย่างกัน แม้จะรับประทานอาหารอย่างเดียวกัน ก็จะมีความรู้สึกอร่อยไม่เท่ากัน เพราะความพอใจในรสที่สะสมไว้ไม่เท่ากัน และแต่ละชีวิตจะต้องจากโลกนี้ไปด้วยกรรมของตน

ประเด็นนี้คุณจะได้สังเกตได้ว่า ศรัทธาของศาสนิกในศาสนาอื่นดูนั้น แม้จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ไม่ค่อยมีความขัดแย้งกัน ในด้านศรัทธา ผมยังมีความเห็นว่าถ้าพูดถึงศรัทธาในศาสนาของตน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์กัน ผมรู้สึกว่าศาสนิกในศาสนาเทวนิยมทั้งหลาย มักจะศรัทธาในศาสนาของตนหนักแน่นกว่า

คุณอาจจะตั้งคำถามว่า พิสูจน์ได้อย่างไร ?

ตัวอย่างที่ชัดเจนมากคือ นับแต่การอุบัติของลัทธิคอมมิวนิสต์ จนสามารถแบ่งโลกออกเป็นสองค่าย ประเทศและประชาชนที่ถูก

ปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์มากที่สุด คือประเทศและประชาชน
ที่เคยนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน แม้ประเทศที่เป็นเพื่อนบ้าน
ของเรา ที่เคยถูกปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์ ก็เป็นประเทศ
ที่นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน และถ้าเรามองย้อนไปไกลกว่านั้น

นับแต่การอุบัติของศาสนาอิสลามขึ้นในโลก ประชาชนที่
เปลี่ยนศาสนาไปเป็นอิสลามิก ก็เป็นประเทศ ประชาชนที่นับถือ
พระพุทธศาสนามาก่อนเป็นหลัก และเมื่อเขาเปลี่ยนไปนับถือ
ศาสนาอิสลามแล้ว ยังไม่เคยปรากฏว่า เคยมีประเทศใดในโลก ที่
เปลี่ยนจากศาสนาอิสลามมานับถือพระพุทธศาสนา แต่ในสวน
ของปัจเจกชนนั้นมีบ้างในบางประเทศ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย
 เป็นต้น

ความศรัทธาต่อพระแม่กาลีกีดี แม่พระคงคาก็ดี จอมเทพ
ตรีมูรติกีดีนั้น อย่างน้อยก็ช่วยให้ท่านเหล่านั้นอยู่ร่วมกันอย่างมี
เอกภาพ สমানสามัคคีกันดีพอสมควร ที่สำคัญคือการพิทักษ์รักษา
ศาสนาของตนนั้น ผมกลับมองเห็นว่า

**ชาวพุทธเราผู้ศานิกในศาสนาอื่นไม่ได้ และน่าจะเป็น
เช่นนั้นมาตลอดกาลอันยาวนาน ในส่วนต่างๆ ของโลก**

คุณอาจสงสัยว่าอะไรที่เป็นปัญหา?

ผมมีความรู้สึกกว่า พระพุทธศาสนามีความเป็นศาสนาที่ดี
เกินสติปัญญาของคนทั่วไปจะสามารถสัมผัสได้ เพราะคนส่วน
มากจะอ่อนแอ หวังอำนาจการสนับสนุนจากภายนอกอยู่มาก
อันเป็นไปตามสัญชาตญาณของ “กาม กิณ นอน กลัว” ที่เป็น
ผลตรงมาจากอวิชชาคือความไม่รู้ ที่ตามปกติแล้วคนส่วนมาก

มักยอมสยบอยู่กับอำนาจของอวิชชา อย่างที่มีการปรารภถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ครอบงำประชาชนจำนวนมากในส่วนต่างๆ ของโลก เราจะมองที่ประเทศไทยเพียงแห่งเดียวก็ได้ ท่านบอกว่า ปัญหาในประเทศไทยนั้นมีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน แม้จะมีการจำแนกออกไปเป็น ๓ กลุ่ม คือ

คุณภาพของประชากร มีปัญหาหลัก ๔ ประการ “ปัญหาเรื่องความรู้ ปัญหาเรื่องความคิด ปัญหาเรื่องความสามารถ และปัญหาเรื่องคุณธรรม”

สถานการณ์ของราษฎรที่ปัญหาหลักอยู่ ๔ เรื่อง “คือ ปัญหาเรื่องความไม่รู้ ปัญหาเรื่องความยากไร้ ปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ และปัญหาเรื่องขาดการวางแผนครอบครัว”

ความมั่นคง เพราะคุณภาพของประชากรส่วนหนึ่งเป็นอย่างนั้น ทำให้สถานการณ์ของเขาต้องเป็นอย่างนั้นเอง ไม่เจาะจงว่าจะเป็นใคร จะอยู่ในส่วนใดของโลกก็ตาม แผละเมื่อเป็นอย่างนี้ย่อมเกิดปัญหาที่เกี่ยวกับความมั่นคง ที่ท่านจำแนกออกเป็น ๔ ประการเหมือนกัน คือ

“ความมั่นคงทางการเมือง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการทหาร และความมั่นคงทางสังคมจิตวิทยา”

ด้านความมั่นคงนั้น เรามักจะให้ความสำคัญแตกต่างกัน ทั้งๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน แต่หากถามผมว่า ผมเห็นว่าพื้นฐานหลักมาจากอะไร ผมยังคงเห็นว่า มาจากสังคมจิตวิทยา ที่คนเหล่านั้นมีปัญหาด้านคุณภาพ และสถานการณ์ดังกล่าว เมื่อคนเหล่านั้นเข้าไปรับผิดชอบในด้านใดก็ตาม ย่อมยากที่จะให้เกิดความมั่นคง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คุณภาพ

ตามปกติแล้ว คนเราแต่ละคนนั้นต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับ
ของคนอื่นว่า **ตนเป็นคนมีคุณค่า** ในสายตาของเขา แต่เขาหาว่าไม่ว่า
คุณค่านั้นมาจากคุณภาพ ใครอะไรก็ตามที่มีคุณภาพมาก
คุณค่าของเขาจะมาก

คุณภาพเล่าก็เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากมาจากคุณสมบัติของเขา
คือใครมีคุณสมบัติมาก ดีเด่น เขาก็มีคุณภาพมาก

คุณสมบัติเองก็เป็นผลที่เกิดมาจากคุณธรรมภายในใจ
ของเขาเป็นตัวกำกับคุณสมบัติ

คุณธรรมเหล่านั้นก็เป็นผลมาจากการศึกษา เรียนรู้ เสริม
สร้างขึ้น

การศึกษาเรียนรู้ กลับเป็นผลของความเพียรพยายาม
ที่กำกับด้วยสติปัญญา ตรงนี้แหละที่กลายเป็นสาเหตุ เพราะคน
ส่วนมากจะไม่ค่อยขยันหมั่นเพียรในการศึกษา เรียนรู้ สร้างสรรค์
พัฒนาตนเอง สภาพของปัญหาจึงกลายเป็นอาการของ “**ดินพอก
หางหมู**” หากคนรับผิดชอบได้ยาก โดยเฉพาะคนแต่ละคนมักขาด
การตรวจสอบตนเอง มักคอยตรวจสอบและเพ่งโทษคนอื่น อย่าง
การประท้วงของนักศึกษาดังกล่าวนั้น ทุกข้อเป็นการมองหาสิ่งที่ตน
ต้องการได้ แต่กลับไม่คำนึงถึงกระบวนการของเหตุผลที่จะได้มา
ซึ่งสิ่งเหล่านั้น อาการเหล่านี้ เมื่อเราสืบสาวลึกลงไปก็ไปเจอเอา
อวิชชา คือความไม่รู้ รู้ไม่จริง รู้ไม่ตลอดสายเข้าจนได้

พระพุทธศาสนาของเรานั้น เกิดจากพระพุทธเจ้าทรงทำลาย
อวิชชาลงไปได้ พระอรหันต์ทั้งหลายท่านพิสุจน์ให้ดูว่า อวิชชา นั้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สามารถทำลายได้จริงๆ พระอริยบุคคลจากพระอนาคามีลงมา จนถึงสัตบุรุษ บัณฑิตทั้งหลายเป็นบทพิสูจน์ว่า หากคนพยายามครองชีวิตอย่างมีสติ สัมปชัญญะ มีความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องแล้ว แม้ไม่อาจทำลายอวิชชาให้หมดไปสิ้นไปได้ แต่สามารถจะทอนกำลังของอวิชชาให้อ่อนลงไป มีพลังในการทำลายได้น้อยลงจนถึงสามารถควบคุมพลังอำนาจของมันคงไปได้ตามลำดับด้วย

การสอนให้เรา รู้ ได้ทำให้เราดู และครองชีวิตอย่างที่เป็น โดยเป็นนายกิลเลสตันหาที่เป็นบริวารของอวิชชาให้ดูเป็นตัวอย่าง ผลเหล่านี้ได้มีต่อเนื่องกันมา แต่กลับมีปริมาณไม่มากพอ ต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ยามที่มีภัยอันตรายเกิดขึ้น

แนวการเผยแพร่ศาสนาของบางศาสนาที่เคยทำอันตรายต่อพระพุทธศาสนา และลัทธิคอมมิวนิสต์นั้น หากเราสังเกตให้ดี จะพบว่าเป็นการทำในแนวเดียวกับ พิธีปล่อยม้าอุปการ หรือ อัศวเมธของพราหมณ์ คือใช้กองทัพนำหน้า หากใครยอมรับก็นำมาเป็นพวก ใครขัดขวางก็ต้องรบกัน ที่ตามปกติแล้วผู้รุกรานมักจะชนะเสมอ เมื่อเขาชนะแล้วก็เอาคนเหล่านั้น บังคับให้เข้ารีต หรือเข้าสังกัดพรรคของตน หรือยอมรับการปกครองของตน ซึ่งถ้าคนเหล่านั้นไม่หนักแน่นจริงๆ แล้ว มักจะยอมสยบกับอำนาจเหล่านั้น

วิธีการเหล่านี้ ล้วนอาศัยสัญชาตญาณของคนคือ “กาม กิณ นอน กลัว” เป็นเครื่องมือตลอดมา ที่ผมพอใจที่จะสรุปด้วยคำง่ายว่า “ขูให้กลัว กับ ยั่วให้อยาก”

การชู้ให้กลัวคือจับที่จุดอ่อน คือ “ความกลัว” ของคน เมื่อทำให้กลัวแล้วก็หมดสภาพที่จะต่อสู้ขัดขืน จนต้องยอมจำนนหรือยอมสยบกับการชู้เหล่านั้น

การยั่วให้อยาก เป็นการจับที่จุดอ่อน คือ “กาม กิณ นอน” นั่นคือการล่อด้วยผลประโยชน์ที่เขาจะได้จากการยอมรับนับถือ ศาสนาของคนเหล่านั้น หรือยอมสยบกับลัทธิเหล่านั้น ทั้งนี้ยอมขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะของคนเหล่านั้น ดังที่กล่าวแล้วว่า กาม กิณ นอน กลัว ที่สามารถสร้างปัญหาให้แก่ใครก็ได้ นั่น เพราะความไม่รู้ หรืออวิชชา แต่หากใครก็ตามที่มีความรู้เห็นตามความเป็นจริง ใครๆ ไม่อาจที่จะชู้ให้กลัว หรือยั่วให้อยากได้

เมื่อเรามองไปที่วุฒิภาวะของคนที่สะท้อนออกมาเป็นการทำความดีของคน ก็จะพบว่าคนจะทำความดีตามพื้นฐานวุฒิภาวะ คือความเจริญในด้านความรู้ของเขา ที่เราอาจสรุปเป็นคนทำความดีตามวุฒิภาวะของเขา คือ

ทำความดีแบบเด็กๆ ใครก็ตามต้องการให้เด็กทำความดี ต้องใช้การล่อด้วยผลประโยชน์ที่เด็กจะได้หลังจากได้ทำความดีไปแล้ว หรือไม่อย่างนั้นก็ต้องชู้ให้กลัวว่า หากไม่ทำอย่างนั้นจะถูกลงโทษอย่างนั้นๆ คนในโลกมีวุฒิภาวะระดับนี้มาก เพราะฉะนั้นแนวของการชู้ให้กลัวกับยั่วให้อยากจึงถูกใช้ไปในทุกกรณี แม้การโฆษณาขายสินค้าต่างๆ การหาเสียงของนักการเมือง การล่าอาณานิคมในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางศาสนา การเมือง ความเชื่อ การศึกษา ตลอดถึงจิตวิญญาณ ส่วนมากแล้วจะประสบความสำเร็จ เพราะการชู้ให้กลัวกับยั่วให้อยาก แต่ต้องตระหนักว่า การ

กระทำในลักษณะนี้ที่มีปัญหาจะต้องมาจาก โลกะ ตัณหา คือ ต้องการผลประโยชน์ที่ตนจะได้จากการชู้ให้กลัว และการยั่วให้อยาก เพราะถ้าไม่มองสาวลึกลงไปถึงเจตนาของการกระทำ อาจจะมอง การกระทำที่เกิดขึ้นด้วยกุศลเจตนาว่า เป็นการชู้ให้กลัว และ เป็นการยั่วให้อยากไปด้วย ดังที่คนบางคนพูดถึงพระพุทธศาสนา ที่ สอนเรื่องกฎแห่งกรรม และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตาม กระแสของกรรมว่า

“เป็นการเอาสวรรค์มาล่อ เป็นการเอานรกมาขู่”

ซึ่งในแง่ของความเป็นจริงแล้ว การขี้ออกความจริงที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามกฎของธรรมชาตินั้น เกิดจากพระปัญญาคุณ พระ บริสุทธิคุณ ที่สำคัญคือพระกรุณาคุณของพระพุทธเจ้า ที่ทรงมี ต่อชาวโลก เพราะอะไร?

เพราะว่าการชู้ให้กลัว และการยั่วให้อยากนั้น เป็นอาการ ของกิเลส แต่พระพุทธเจ้าไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้ต้องทำเช่นนั้น การ ทรงแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า ที่สืบสานมาโดยพระสงฆ์และ พุทธบริษัทที่มีความเชื่อใน พระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า จึงเป็นการแสดงความจริง ด้วยความเมตตากรุณาต่อผู้ฟัง ตาม หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ที่พระพุทธทรงแสดงไว้ในทิส ๖ คือ

๑. ห้ามปรามขี้นะไม่ให้ทำความชั่ว
๒. ให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี
๓. สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยน้ำใจอันงาม
๔. พยายามให้เขาได้ฟังในสิ่งที่เขายังไม่เคยฟัง
๕. พยายามอธิบายสิ่งที่เขาเคยฟังมาแล้วให้แจ่มแจ้ง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๖. บอกทางที่จะดำเนินไปสู่สวรรค์แก่ผู้ฟัง

ในภาคสนามเมื่อคนดำเนินไปในทางแห่งสวรรค์ ย่อมได้ชื่อว่าหลีกเลี่ยงหนทางแห่งนรกไปโดยอัตโนมัติ ทำนองเมื่อคนเดินไปทางซ้าย ชื่อว่าเขาไม่ต้องเดินไปทางขวา เมื่อเขาไปทางขวาก็แสดงว่าเขามิได้ไปในทางซ้าย การทำดีจึงเป็นการละชั่วไปด้วย การละชั่วจึงเป็นการทำความดีไปในขณะเดียวกัน

ผมได้นำคุณไปพบหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับการประท้วงของนักศึกษามหาวิทยาลัยพาราณสี ที่ต้องการจะชี้ให้เห็นว่า ข้อที่คนเหล่านั้นเรียกร้อง เป็นอาการของกิเลสตัณหา เป็นการใช้อารมณ์ของตนเองเป็นหลัก ให้ความสำคัญแก่ตนเอง จนขาดการยอมรับนับถือสถานะของคนอื่น อาการของกิเลสเหล่านี้จึงไม่เจาะจงที่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยพาราณสี แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความโลภ หลง สิ่งใจใคร่ การแสดงออกของคนเหล่านั้นจะมีความเป็นสากล เพียงแต่มีความรุนแรงมากหรือน้อยเท่านั้นเอง

กิเลสเหล่านี้ท่านเรียกภาษาอภิธรรมว่า “เจตสิก” คือสิ่งที่เกิดร่วมกับจิต ตามปกติแล้วเขาเกิดพร้อมกับจิต ดับพร้อมกับจิต มีอารมณ์เดียวกับจิต แสดงว่าเจตสิกไม่ใช่จิต เป็นเพียงอาคันตุกะจรมาปรุงจิต ให้เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของตนเท่านั้นเอง เช่น ความโลภเกิดแก่จิต ก็แสดงอาการโลภออกมา จนถึงบางคราวคุมไว้ไม่อยู่ก็แสดงออกมาเป็นโทสะ คือประทุษร้ายต่อคนที่ขัดขวางตนไม่ให้ได้ตามที่ตนต้องการ ถ้าคนที่ขัดขวาง หรืออุปสรรคเหล่านั้นเกินกำลังที่ตนจะต่อต้านได้ อาจจะหาแนวร่วมมาร่วมกันต่อสู้เพื่อตอบสนองความต้องการของตน และพวกของตน แสดงว่า

คนที่เข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะนี้ จะต้องมีพื้นฐานจิตใจใกล้เคียงกัน
ที่น่าสังเกตคือคนที่ประหลาดในส่วนต่างๆ นั้น ถ้าเป็นนักศึกษามาก
จะเป็นคณะที่เกี่ยวกับสังคม หรือคนที่มีความเกี่ยวข้องกับคนอื่น
ในรูปของการขัดแย้งผลประโยชน์กัน อันเป็นอาการของความโลภ
หลงเหมือนเดิม และเป็นไปตามธรรมชาติของจิตที่เป็นเช่นนั้น
เพราะอาการของกิเลสเหล่านี้จะเห็นแก่ตัวและพวกของตัวจัด
หากว่าจัดมากอาการจะออกมาในรูปที่พูดกันว่า

“ผลประโยชน์ขัดกันก็บรรลุตายเสียได้ข้างหนึ่งจึงจะดี”

บางครั้งถ้าเขาสามารถเกาะกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกันได้
จะกลายเป็นกองกำลัง จนถึงกองทัพ ที่ถูกใช้ไปทั้งทางเศรษฐกิจ
การเมือง การทหาร การศาสนา อาการของกิเลสเหล่านี้ได้สร้าง
รอยจารึกในประวัติศาสตร์ที่แรงๆ คือ จะออกมาในรูปทำนองปกาสิต
ว่า

“ใครยอมขำอยู่ ใครขวางขำตาย”

นี่คืออาการของกิเลสที่มีความเป็นสากลตลอดมาและตลอดไป

นับถือ...

สมบัติ พรหมพันธุ์

รอบรั้วมหาวิทยาลัย

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม เพิ่งมาถึงแค่ประตุมหาวิทยาลัยเท่านั้นเอง วันนี้ยังมีเรื่องบางเรื่องที่น่าจะนำมาสนทนากันเกี่ยวกับการเรียกร้องเพื่อความต้องการของคนอินเดีย ดังผมเคยบอกมานานแล้วว่า ในอินเดียนั้นการเดินขบวน หยุดงานประท้วง การอภิปรายโจมตีฝ่ายบริหาร เป็นของที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน ถ้าทำสถิติไว้ผมคิดว่าปีหนึ่งทุกส่วนของอินเดียนั้นมีเดินขบวนประท้วง หรือหยุดงานประท้วงจะมีมากกว่าจำนวนวันเสียด้วยซ้ำไป แต่อาศัยที่เป็นเรื่องธรรมดา จนทุกคนมองเห็นเป็นเรื่องธรรมดาไปหมด แม้แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารในส่วนต่างๆ เขาถือเป็นเรื่องธรรมดา อยากจะเรียกร้องอะไรก็ทำไปไม่ให้ความสนใจเสียทั้งหมดเรื่องกัน อย่างที่มหาวิทยาลัยก็เหมือนกัน มีเจ้าหน้าที่ตำรวจมายืนฟังกันมากมาย ผมถามเพื่อนว่า เจ้าหน้าที่เขาไม่จับหรือ? เพื่อนบอกว่า เขาไม่จับตราบเท่าที่ยังไม่มีอะไรเป็นการผิดกฎหมาย เพราะการพูดจาโจมตีใคร หรือเรียกร้องอะไรนั้น เป็นสิทธิอันชอบธรรมของทุกคน ใครจะทำก็ย่อมทำได้ ในเมื่อไม่เป็นการคุกคามต่อสวัสดิภาพและความสงบสุขของส่วนรวม แต่ถ้ามีการกระทำที่ผิดกฎหมายเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ก็จะลงมือจัดการทันที

อันที่จริง การเรียกร้องต้องการอะไรต่างๆ นั้น ผมคิดว่าถ้าไม่เป็นการเหลือวิสัยผู้บริหารคงยินดีที่จะคล้อยตาม หรือไม่อย่างนั้นเขาก็คงจัดการทำไปแล้ว แต่เพราะเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ เขาจึงไม่ยอมกระทำ คนเราอาจจะแพ้ฝืนอย่างไรก็ย่อมทำได้ แต่จะต้องไม่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

หวังว่าความเพ้อฝันจะเป็นความจริงขึ้นมาได้ เพราะความเพ้อฝันกับการกระทำนั้นมีปัจจัยเครื่องประกอบแตกต่างกัน ผมยังอดชอบใจรัฐมนตรีศึกษาของลาวท่านหนึ่งไม่ได้ เป็นเรื่องที่ผานมานานแล้ว ผมจำไม่ได้ว่าท่านผู้นั้นชื่ออะไร แต่พอใจในคำตอบของท่านซึ่งตอบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ต้องการจะให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้สารพัดอย่าง และโจมตีว่ารัฐบาลไม่ได้เอาใจใส่ในความทุกข์ร้อนของราษฎร ไม่จัดการศึกษา ระดับต่างๆ ให้ทั่วถึงเป็นต้น ปรากฏว่าท่านรัฐมนตรีท่านนั้นตอบเพียงประโยคเดียวเท่านั้น แต่เป็นการให้ความเข้าใจและพอใจแก่ผู้ฟังได้เป็นอย่างดี คือท่านตอบว่า

“ที่ว่ามาทั้งหมดนั้น รัฐบาลเห็นด้วย แต่ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าจะเอาเงินจากที่ไหนมาทำตามโครงการนั้น”

อันเป็นการแสดงว่าหลักการและวิธีการนั้น ใดๆ ก็อาจจะเสนอให้บรรเจิดเพริศพรั่งอย่างไรก็ย่อมทำได้ แต่ปัญหาสำคัญคือ

เงินจะเอามาจากไหน?

ถ้าการกระทำตามที่ ส.ส. ผู้นั้นเสนอมาทำได้โดยไม่ต้องลงทุนแล้ว ผมคิดว่าทุกประเทศคงเจริญหมดแล้ว แต่ที่ทำไม่ได้เพราะไม่มีเงินนั่นเอง โครงการที่นักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยพาราณสีเสนอมาก็เหมือนกัน ถ้าเป็นเรื่องที่ทำได้ ใดๆ ก็อยากทำ โดยเฉพาะการรับนักศึกษาให้เข้าเรียนได้ทั้งหมดนั้น แต่เมื่อว่าถึงปัญหาเรื่องทุนกลับกลายเป็นเรื่องที่ทำได้ยากอย่างยิ่งไป แม้เรื่องอื่นๆ ถึงแม้จะไม่เกี่ยวข้องกับเงินโดยตรง แต่เป็นการขัดกับหลักการที่ควรจะเป็นไปได้ ผมออกจะมีความรู้สึกว่ เรื่องการเดินขบวน สไตรค์ หรืออะไรก็ตาม ที่เป็นไปในลักษณะเรียกร้องต้องการ ถ้าเห็นว่าเป็น

เรื่องที่ทำไม่ได้ ผู้บริหารไม่ว่าระดับไหนก็ตาม ไม่ควรจะบ้าจี้ให้มากนัก ปล่อยให้ไปตามเรื่องแล้วจะดีเอง

อย่างที่ผมวิทยาลัยพารานส์ ปรากฏว่าทางไวค์ซานเซนเลอร์ ท่านไม่สนใจเลย อยากจะด่าก็ด่าไปไม่ว่าอะไร เพราะเป็นเรื่องที่ท่านช่วยอะไรไม่ได้ดังที่กล่าวแล้ว ผลที่สุดประชุมกันนานเข้า ไม่มีคนหนุ่ก็เลิกไปเอง เพราะใครจะไปเสียเวลาทำเรื่องที่ไม่เป็นเรื่องได้นานนักเล่า

ผมลืมบอกไป เรื่องไวค์ซานเซนเลอร์นั้น ถ้าเทียบตำแหน่งของเราก็ได้แก่ รองอธิการบดี แต่ของเขกตัวอธิการบดีเป็นตำแหน่งเกียรติยศ ส่วนมากจะได้แก่มหาราชาต่างๆ หรือพวกเศรษฐี อำนาจในการบริหารไม่มี คนที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารจริงๆ คือไวค์ซานเซนเลอร์ มีอำนาจมากที่สุดทีเดียว ผมรู้สึกว่าจะมีอำนาจมากกว่าอธิการบดีของเราด้วยซ้ำไป เพราะเขาสามารถเรียกตำรวจ สั่งตำรวจได้แม้แต่จะสั่งยิงคน ที่สำคัญรถประจำตำแหน่งมีธงด้วย มีตำรวจนำและตาม ใหญ่โตไม่ใช่ย่อยทีเดียว ที่บ้านมีตำรวจเฝ้าเป็นโหล ถ้าไม่ใหญ่โตจริงคงไม่ถึงกับเป็นเช่นนั้น

เมื่อรถเข้าไปภายในมหาวิทยาลัย ครั้งแรกเป็นทางแยกทางด้านซ้ายมือเป็นหอหญิง คนที่อยู่ในบริเวณนั้นล้วนแต่เป็นนิสิตหญิงทั้งนั้น ปรากฏว่ามีจำนวนไม่น้อยทีเดียว ผู้ชายห้ามเข้าเด็ดขาด เข้าใจว่าอาจารย์ผู้ปกครองคงจะเป็นผู้หญิงด้วย เพราะเขารู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าแบบเจ้าแผ่นดินในเรื่องเหล่านี้คืออยู่ ทางด้านขวามือเป็นโรงพยาบาลของคณะแพทยศาสตร์ เป็นอาคารใหญ่ยาว สูง ๓ ชั้น ยังมีอาคารอื่นๆ อีก การรักษานั้นเขารักษาทั้งนักศึกษาและคนไข้นอกต่อไปก็ถึงทางเลี้ยว ด้านขวามือยังคงเป็นโรงพยาบาล ด้านซ้ายมือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป็นคณะแพทยศาสตร์ ต่อจากนั้นเป็นบ้านพักไวค์ซานเซนเลอร์ เป็นอาคารที่ใหญ่โตมาก จัดว่าใหญ่สมศักดิ์ศรีของท่านทีเดียว ที่ผมชอบใจมากที่สุดคือ ทุกหนทุกแห่งในมหาวิทยาลัย นอกจากสนาม อาคาร ถนนแล้ว จะเป็นต้นไม้ ส่วนมากเป็นมะม่วงกับมะขามมาก จริงๆ ถนนเขาก็ทำอย่างแข็งแรง เพราะมีรถโดยสารเข้ามาวิ่งรับคน ด้วย คนโดยสารส่วนมากก็เป็นนักศึกษา

ทราบว่า มีบ่อยเหมือนกันที่ นักศึกษาแสดงความเป็นอันธพาล ด้วยการนั่งรถแล้วไม่จ่ายเงิน บริษัทรถเมล์เขาก็แก้มือด้วยการงดวิ่ง ผลสุดท้ายทางมหาวิทยาลัยต้องไปจ่ายเขา เพราะฝ่ายมหาวิทยาลัย เป็นฝ่ายเสียผลประโยชน์ เรื่องของคนเลวนั้นมีปะปนอยู่ทุกวงการ ปัญหาว่าจะมีจำนวนน้อยหรือมากเท่านั้นเอง แม้แต่พวกที่ก่อฉวนโจมตีไวค์ซานเซนเลอร์ และคณะบริหารของมหาวิทยาลัยอยู่ก็เหมือนกัน ว่าที่จริงเป็นการกระทำของ นักศึกษาจำนวนน้อย มีไม่ถึง ๑๐ เปอร์เซ็นต์ นักศึกษาส่วนมากไม่มีใครเขาเล่นด้วย นักศึกษาบางคน เช่น แพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ คงเรียนตามปกติ ไม่สนใจว่าใครจะก่อกรณอย่างไรกัน แล้วใครจะไปยุ่งกับพวกเขา ก็ไม่ได้ด้วย นักศึกษาเหล่านั้นจัดว่าเป็นปัญญาชนที่แท้จริง ที่ไม่ยอมให้ใครมาจุกจุกเล่น ผิดกับนักศึกษาบางพวกที่ปล่อยให้พวกชอบก่อกรณ ยุยงส่งเสริมไปในทางที่ไม่เหมาะสม จนมีพฤติกรรมเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นภัยต่อความสงบของมหาวิทยาลัย เป็นการทำลายทั้งประโยชน์ตนเอง และของบุคคลอื่น จัดว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง

บริเวณมหาวิทยาลัยนั้น นับว่าสวยงามรื่นรมย์จริงๆ เพราะแขกเป็นชาติที่รักต้นไม้ แม้แต่การสร้างอาคาร ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เขาจะไม่ตัดต้นไม้เลย ต้นไม้จึงมีมากเป็นพิเศษ นอกจากอาคารเรียนและสำนักงานของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่จำนวนมากแล้ว ภายในมหาวิทยาลัยยังมีโบสถ์ขนาดใหญ่มีความสวยงามมาก คิดว่าราคาคงหลายล้านทีเดียว สร้างเป็นปราสาทขึ้นไปด้วยหินอ่อนสวยงามบริเวณกว้างขวาง หอพักของผมอยู่ใกล้กับโบสถ์ คืออยู่เยื้องไปทางด้านหลังของโบสถ์ เมื่อผมไปถึงหอพักนั้นเป็นเวลาบ่าย ได้พบพระและฆราวาสจำนวนมาก ส่วนมากก็รู้จักคุ้นเคยกันมาจากเมืองไทยแล้ว มีบ้างบางองค์และบางคนที่ไม่เคยรู้จักกัน แต่พอถามไถ่กันเข้า ส่วนมากบอกว่าเคยพบกันมาบ้างแล้ว ทำให้อุ่นใจและสบายใจที่มาพบกับคนที่คุ้นเคยกันเป็นส่วนมาก เพราะการอยู่ในต่างประเทศนั้น คนคุ้นเคยกันเท่านั้นที่จัดว่าเป็นญาติอย่างสนิทจริงๆ เพราะเราจะหาญาติทางสายโลหิตนั้นออกจะยาก

เมื่อเข้าไปหาท่านผู้เป็นหัวหน้านักเรียนไทย รู้สึกว่าท่านเป็นพระที่ใจดีมากให้การต้อนรับพวกเราด้วยความเต็มใจและยินดี ทำให้สบายใจว่า ได้มาอยู่ในปกครองของพระเถระผู้ใหญ่องค์หนึ่ง ถึงแม้ว่าท่านจะไม่เป็นพระเถระผู้ใหญ่ก็ตาม แต่ความรู้สึกอันเกิดขึ้นในใจ ทำให้รู้สึกว่าเป็นเช่นนั้น หลังจากได้ถามข่าวคราวอะไรกันพอสมควรแล้ว ท่านบอกให้เลือกห้องกันตามความพอใจ ในขณะที่พวกผมไปถึงนั้นเราไปกันแปดคน แต่เป็นคนเก่าเสีย ๒ คน คงเป็นคนที่ต้องเลือกห้อง ๖ คน ปรากฏว่าผมได้อยู่ห้องเดียว ถึงแม้จะเป็นห้องที่เล็กมากสักหน่อย แต่พออยู่ได้เพราะอยู่คนเดียว ทำให้สบายใจดี เพราะการเรียนหนังสือนั้นถ้าอยู่กันหลายคนทำให้เรียนไม่ได้ดีเท่าที่ควร ผมชอบอยู่คนเดียวตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว จึงพอใจที่จะอยู่ห้องเล็ก ซึ่งเข้าใจว่าเมื่อก่อนน่าจะเป็นห้องน้ำ เพราะ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มีท่อประปาเหลืออยู่ แต่คนเราลงพอใจเสียอย่างหนึ่งแล้ว เมื่อก่อน
จะเป็นอะไรมาก่อนก็ยอมไม่สำคัญ ห้องที่ผมอยู่เป็นห้องเบอร์ ๒
ทำให้เตือนสติว่า เราต้องอยู่อินเดียอย่างน้อยก็สองปีกว่าจะจบ
การศึกษา

อันที่จริงผมสมัครไปเรียนปรัชญา แต่เมื่อไปถึงหลังจาก
ตรวจดูหลักสูตรต่างๆ แล้ว ทำให้ไม่อยากเรียน เพราะผมจบ
ปริญญาตรีทางปรัชญา ถ้าจะต่อโทปรัชญาอีกก็มีเรื่องที่ต้องเรียน
ซ้ำมากอยู่ ประกอบกับพรรคพวกไปเรียนกันมาก เห็นว่าน่าจะ
เปลี่ยนคณะดีกว่า เมื่อตรวจดูไปพบว่าคณะบาลี ซึ่งอันที่จริง
เป็นการตั้งชื่อเพื่อให้เกียรติแก่ภาษาบาลีมากกว่า เพราะวิชาที่จะ
ต้องเรียนแล้ว เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางมาก
มีคนสนใจเรียนน้อย อาจจะเป็นเพราะเป็นเรื่องของศาสนาพุทธ
โดยเฉพาะก็ได้ ใจผมออกจะชอบคณะบาลีมากอยู่ แต่ยังไม่ตัดสินใจ
ใจ เพราะผมไปในระยะเกิดการสไตรค์อยู่ เรายังมีอีกนานสำหรับ
การตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามผมอาจต้องเรียนคณะบาลีมากกว่า
คณะอื่น ผมไปอินเดียแล้วเห็นว่าวิชาที่ควรเรียนจากอินเดียมีมาก
เหลือเกิน แต่ละวิชาล้วนน่าเรียนน่าสนใจทั้งนั้น ไม่ต้องกล่าวถึง
อินเดียแม้วิชาในเมืองไทย เราก็ไม่อาจเรียนให้จบได้ด้วยมีชีวิตชาติ
เดียว เพราะมีมากเหลือเกินจึงจำเป็นที่เราจะต้องพยายามให้รู้
บางอย่างในหลายๆ อย่าง และรู้หลายๆ อย่างสักอย่างสองอย่าง
ก็น่าจะเป็นการเพียงพอ เพราะอายุเรานี้น้อยนัก

รุ่งขึ้นตอนบ่าย พรรคพวกมาชวนไปนมัสการสถานที่แสดง
ปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นความตั้งใจของผมมาก่อน ผม
ตั้งใจไว้ว่า การไปเรียนอินเดียของผมนั้น สถานที่ที่ผมจะต้องไปให้ได้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คือ สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และเสด็จดับขันธปรินิพพาน ส่วนสถานที่อื่นถ้าไม่จำเป็นจริงๆ แล้วเห็นจะไม่ไปหรอก เพราะคิดว่าไม่ได้ผลทางใจเท่าที่ควร อยากจะทราบความเป็นมาของสถานที่เหล่านั้น อ่านหนังสือเขาก็ได้ แต่สถานที่ทั้ง ๔ นั้น ผมคิดว่าคุณคงทราบเป็นอย่างดีแล้วว่าเป็นสถานที่ซึ่งเรียกว่า “สังเวชนียสถาน คือ สถานที่ซึ่งชวนให้เกิดความสังเวชสลดใจของชาวพุทธ” เนื่องจากเป็นสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าอย่างสำคัญ ทั้งเป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ก่อนปรินิพพานว่า เป็นสถานที่ที่ชาวพุทธควรไปนมัสการ เพราะจะเป็นทางเกิดแห่งบุญ ความสังเวช และพุทธานุสสติ การระลึกถึงพระพุทธเจ้า

การเดินทางไปสารนาถนั้น ครั้งแรกก็ต้องเดินทางด้วยรถสามล้อซึ่งนั่งปวดเอวเป็นกำลัง แต่ก็ทำให้ชีวิตมีรสชาติดีเหมือนกัน พวกเราต้องเดินทางย้อนมาทางเรว่าโกฏี ซึ่งไปพักครั้งแรก ต่อจากนั้นรถจะพาเราไปคิรวรตแท็กซี่ ก่อนจะถึงคิรวรตแท็กซี่ผมสังเกตเห็นพื้นถนนสูงๆ ต่ำๆ บางครั้งก็เป็นเนินสูงชันไปมาก จนคนถีบสามล้อต้องลงลากรถ บางทีก็ลงลาดอย่างมาก จนไม่ต้องออกแรงถีบ เข้าใจว่าเพราะเป็นเมืองเก่านั่นเอง ชากปรักหักพังทับถมกันลงไม่รู้ ว่าสักกี่ชั้นต่อกี่ชั้น เพราะเมืองพาราณสีเป็นเมืองเก่าจริงๆ ในชาติก่อนของเราส่วนมาก จะกล่าวถึงเมืองนี้เสมอ กว่าที่จะถึงคิรวรตแท็กซี่ ทั้งคนถีบและคนนั่งเหนื่อยกันพอสมควร

ที่คิรวรตแท็กซี่นี้เอง ทำให้ผมและพรรคพวกเจอปัญหาเดิมอีก คือการห้อมล้อมของไซเฟอร์ กว่าที่จะตกลงราคากันได้ก็นานพอดู เนื่องจากเป็นการไปเพียงเที่ยวเดียว ค่ารถจึงออกจะแพงไปสักหน่อย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แต่เมื่อเทียบกับการไหว้พระแล้ว เทียบกันไม่ได้จริงๆ เพราะเป็นผลทางจิตใจอย่างมาก ก่อนจะขึ้นรถเนื่องจากผมไม่ต้องยุ่งกับเรื่องติดต่อกับรถ ผมจึงเดินดูสถานที่ใกล้ เห็นความมั่งง่ายของแขกบางคน ที่ชอบถ่ายและทำสกปรกตามสถานที่ต่างๆ มากเสียจริง ห้องบัสสาวะสาธารณะเข้าไปไม่ไหว เพราะพ่อใช้ทั้งสองอย่าง ทั้งสกปรกทั้งเหม็น ทำให้เห็นว่า “ความเป็นคนมีวัฒนธรรมนั้นเป็นความจำเป็นในการสร้างชาติ ให้ก้าวถึงจุดที่เรียกได้ว่าเจริญนั้น เป็นความสำคัญมาก” แต่เมื่อเรามองในแง่ของความเป็นจริง ใครเล่าจะมาอบรมคนเหล่านั้น ซึ่งต้องต่อสู้ในการเป็นอยู่ งานอาชีพ และความอยู่รอดของตน ออกจะเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจจริงๆ ประกอบกับคนอยู่กันมาก เป็นการยากที่จะควบคุมแนะนำให้ทำในทางที่ถูกต้องได้ เรื่องจึงเป็นไปทำนองนั้น คือสกปรกมากและขาดความรับผิดชอบ ในการรักษาความสะอาดของส่วนรวม

ถนนหนทางที่ไปสารนารถนั้น มีสภาพคล้ายกับถนนเมืองแขกทั่วไป แต่ดีหน่อยที่เมื่อใกล้สารนารถ ถนนสะอาดมีต้นไม้สวยงามปลูกอยู่ริมถนน รถวิ่งมาพักหนึ่งก็มาถึง **เจาคันทีสฎูป** ซึ่งแปลว่าสฎูป ๔ เหลี่ยม เป็นสถานที่ซึ่งเชื่อกันว่า พระพุทธเจ้าทรงพบกับภิกษุปัญจวัคคีย์ที่นี่ พระเจ้าอโศกจึงทรงสร้างอนุสรณ์ไว้ตามหลักฐานที่หลวงจีนบันทึกนั้น ทราบว่าครั้งก่อนสูงถึง ๗๐ เมตร แต่ในปัจจุบันมีสภาพเป็นกองหินขนาดใหญ่เท่านั้นเอง บนยอดของเจาคันทีสฎูป พระเจ้าอักบารัมหาราชโปรดให้สร้างหอคอยขึ้นเป็นที่ระลึกว่าพระเจ้าหุมายน พระราชบิดาของพระองค์ ได้เสด็จมาหลบภัยจากข้าศึก ณ สถานที่นี้ จนในที่สุดได้เป็นกษัตริย์ครองเดลี เป็นหอคอยที่ไม่ใหญ่นัก เดินขึ้นไปจากพื้นถึงยอดไม่ทัน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เหนื่อยก็ถึงแล้ว คำว่า เจาคันที จึงน่าจะมาจากหอคอยมากกว่า เพราะหอคอยนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนชื่อเต็มของสถูปจะเป็นอย่างไรไม่ทราบได้ ความเป็นมาของการพบกับปัญจวัคคีย์ของ พระพุทธเจ้า มีใจความว่า

“เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ผ่านไปสัปดาห์ที่ ๘ ทรงพิจารณา ถึงกรรมของพระองค์ที่ได้ตรัสรู้มา เห็นว่าเป็นกรรมที่ลึกซึ่ง ยากที่สัตว์ทั้งหลายจะรู้ตามได้ ทำให้ท้อพระทัยที่จะเทศนา สั่งสอนธรรม แต่ในที่สุดด้วยอำนาจแห่งพระมหากรุณาตักเตือน ทำให้พระองค์ตรวจดูหมู่สัตว์ ทรงแยกประเภทออกเป็น ๓ ประเภท เหมือนดอกบัว ๓ เหล่า คือ

๑. ผู้อาจจะรู้ธรรมเพียงยกหัวขึ้นแสดงเท่านั้น เปรียบด้วยดอกบัวอันโผล่ขึ้นพ้นน้ำ รอคอยแสงพระอาทิตย์ พอต้องแสงพระอาทิตย์ก็จะบานฉ่ำนั้น.

๒. ผู้อาจจะรู้ธรรมพอท่านอธิบายความแห่งหัวข้อมธรรม นั้น เปรียบด้วยดอกบัวที่โผล่ขึ้นเสมอน้ำ คอยจะบานในวัน รุ่งขึ้น.

๓. ผู้พอจะแนะนำสั่งสอนได้ แต่ต้องใช้เวลาอยู่บ้าง ซึ่งเปรียบเหมือนดอกบัวที่โผล่ขึ้นปรื๋มๆ น้ำ คอยจะบานในวันต่อไป.

แต่จะอย่างไรก็ตาม ด้วยการแบ่งคนเป็น ๓ ประเภทนี้ ทำให้ทรงพบว่า มีคนประเภทที่พอจะรู้ธรรมและได้รับประโยชน์ จากธรรม ทำให้พระองค์ตัดสินใจว่าจะเทศนาสั่งสอนประชาชน จึงเกิดปัญหาขึ้นมาว่าจะสอนใครก่อนดี

ในชั้นแรก ทรงคิดถึงอดีตอาจารย์ของพระองค์ทั้งสอง คือ อาฬารดาบส กาลามโคตร กับ ท่านอุทกดาบส งามบุตร แต่ทรงทราบด้วยพระญาณว่า ท่านทั้งสองนั้นได้ทำกาลกิรียาเสียแล้ว ในระหว่างช่วงเวลา^๑ที่พระองค์กำลังเสวยวิมุติสุขอยู่นั้นเอง ครั้นแล้ว ทรงดำริต่อไปว่า ภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะแก่เรามาก ได้บำรุงเรา ในขณะที่บำเพ็ญเพียร เราควรจะแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ก่อน ครั้นแล้วได้ทรงดำริต่อไปว่า บัดนี้ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ที่ไหนหนอ ทรงทราบด้วยพระญาณว่า ขณะนั้นภิกษุปัญจวัคคีย์พักอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสี พระองค์ก็เสด็จออกจากต้นไทรชื่อ อชปาลนิโครธ เพื่อเสด็จไปสู่เมืองพาราณสี.

อาชีวกชื่อ อุปกะ ได้พบพระผู้มีพระภาคเสด็จดำเนินทางไกลระหว่างแม่น้ำคยาและไม้โพธิ์พุทฺธช ๑ เขาสังเกตเห็นพระพุทฺธเจ้ามีความสงบเสงี่ยมสวยงามล้ำรวมระว่างผิดจากนักบวชในลัทธิอื่นตลอดถึงผิวพรรณของพระพุทฺธองค์ผ่องใสสวยงามกว่าคนอื่น จึงทูลถามว่า

“ดูก่อนอาวุโส อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร”

เมื่ออุปกะชีวกกราบทูลถามอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตอบดังนี้ว่า

“เราเป็นผู้ครอบงำธรรมทั้งปวง รู้ธรรมทั้งปวง อันค้นหาและทักขุ ไม่ฉาบทาแล้วในธรรมทั้งปวง ละธรรมเป็นไปในภุมิสสามได้หมด พ้นแล้วเพราะความสิ้นไปแห่งค้นหา

เราตรัสรู้ยิ่งแล้วจะฟังอ้างใครเล่า

อาจารย์ของเราไม่มี

คนเช่นเราก็ไม่มีในโลกกับทั้งเทวโลก เพราะเราเป็น
พระอรหันต์ในโลก เราเป็นศาสดาหาศาสดาอื่นยิ่งกว่าไม่ได้
เราผู้เดียวเป็นสัมมาสัมพุทธะ เราเป็นผู้ใจเย็นดับกิเลสได้แล้ว

เราจะไปเมืองในแคว้นกาสิ เพื่อประกาศธรรมจักร
ให้เป็นไป เราจะติกลงอมตะในโลกอันมืด เพื่อให้สัตว์ได้
ธรรมจักร”

อุปกชีวกทูลว่า

“ดูกรอาวุโส ท่านปฏิญาณโดยประการใด ท่านควรเป็นผู้
ชนะหาที่สุดไม่ได้โดยประการนั้น”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“บุคคลเหล่าใดถึงความสิ้นอาสวะแล้ว บุคคลเหล่านั้น
นั้นเชื่อว่าเป็นผู้ชนะเช่นเรา ดูกรอุปกะ เราชนะธรรมอัน
ตามกแล้ว เพราะฉะนั้นเราจึงเชื่อว่าเป็นผู้ชนะ”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ อุปกชีวกทูลว่า “เป็นให้พอ
เกิดพ้อ” ดังนี้ สิ้นศีรษะแล้วถือเอาทางผิดหลีกไป

หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จต่อไปเพื่อแสดงธรรม
แก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ ณ ปาสิสีปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี
ซึ่งผมจะได้เล่าต่อไปในฉบับหน้า.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ซากที่เห็น เน้นความจริง

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับนี้ของผม จะได้เล่าเรื่องของพระพุทธเจ้า ตอนที่พระองค์เสด็จไปป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ต่อจากได้กล่าวมาแล้วในฉบับก่อน

การเสด็จพุทธดำเนินของพระพุทธองค์นั้น ตามตำนานหากกล่าวไว้ชัดไม่ว่าพระองค์ทรงใช้เวลากี่วันในการเดินทาง บางแห่งกล่าวไปทำนองว่า ทรงออกจากอุรุเวลาเสนานิคมตอนเช้า เสด็จถึงเมืองพาราณสีตอนบ่ายของวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ บรรลุถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวันในตอนเย็นของวันนั้น สำหรับผมเองผมไม่สงสัยและเชื่อว่าจะให้เป็นเช่นนั้นก็เป็นได้ เพราะเป็นเรื่องของพุทธวิสัย ในโอกาสที่จะทรงใช้ฤทธิ์ก็อาจจะใช้ แต่ถ้าทรงใช้ฤทธิ์น่าจะถึงเมืองพาราณสีเร็วกว่าที่กล่าวแล้ว เพราะในหัวข้อของอิทธิวิธิต่านแสดงว่า สามารถไปในสถานที่ที่ต้องการจะไปได้โดยใช้เวลารวดเร็วเหมือนการคู่แค้นเข้าแล้วเหยียดแขนออกเท่านั้นเอง แสดงว่าเป็นการไปที่เร็วมาก ดังนั้น ผมจึงว่าถ้าทรงใช้ฤทธิ์น่าจะไปได้เร็วกว่าที่กล่าวแล้วมาก

ปัญหาจึงน่าพิจารณาว่า พระองค์เสด็จไปโดยวิธีอย่างไร?

ถ้าเราลองนับวันหลังจากตรัสรู้ในวันเพ็ญเดือน ๖ หลังจากนั้น ประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ในสถานที่ต่างๆ ๔๙ วัน สมมติว่าเสด็จไปถึงอิสิปตนมฤคทายวันในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ตามที่กล่าวไว้ โดยไม่ได้บอกว่าจะเสด็จไปโดยวิธีอย่างไร สมมติว่า พระองค์เสด็จพระพุทธดำเนินไปตามลำดับจนได้พบกับอุปกาศีวกดังที่ได้กล่าวแล้ว

จากใจสุใจถ่วงไมตรี

เวลาจากวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ อันเป็นวันหลังจากตัดสินพระทัย จะสอนธรรม กว่าจะถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ก็ยังคงเหลือเวลาอยู่อีก ๖ วัน จะเป็นไปได้ไหมที่พระองค์จะทรงใช้เวลา ๖ วันในการเสด็จพระพุทธ ดำเนินจากอุรุเวลาเสนานิคมถึงพาราณสี สมมติว่าเป็นไปได้ ปัญหาที่จะตามมาก็คือ พระองค์สามารถเดินทางเพียง ๑๐ วันจากอุรุเวลาเสนานิคมถึงเมืองพาราณสีที่เดียวหรือ สำหรับปัญหา ข้อนี้เป็นไปได้ที่เดียว เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนักเดินทางไกล และชำนาญในภูมิประเทศ ระยะทางเพียง ๒๐๐ กิโลเมตรเศษๆ จึงไม่น่าจะเป็นปัญหาในการเดินทางของพระองค์ เพราะเพียงแต่เดินวันละ ๓๓ กิโลเมตรกว่าๆ ก็ถึงได้โดยสบายอยู่แล้ว

คุณอาจจะสงสัยว่า ทำไมผมจึงพูดเรื่องนี้เสียมากมาย ทั้งนี้ เพราะว่า ผมเคยได้ยินคนเขาแสดงอาการไม่เชื่อว่า พระพุทธเจ้า จะมีฤทธิ์พอที่จะเสด็จไปด้วยฤทธิ์ แต่เขาคงไม่คิดว่า ถึงแม้จะไม่ใช้ฤทธิ์ใช้การเดินทางตามธรรมดา ก็สามารถถึงได้ดังที่ได้กล่าวแล้ว

ตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์แล้วว่า ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เมื่อเห็นพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จมา ท่านปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ต่างก็โจษขานกันว่า

“ท่านทั้งหลายพระสมณ โคดมนี้เป็นผู้มักมาก ฤทธาความเพียรเวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากกำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงอภิวาท ไม่พึงลุกขึ้นต้อนรับพระองค์ ไม่พึงรับบาตรจีวรของพระองค์ แต่พึงวางอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนา ก็จะประทับนั่ง”

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปถึง ท่านทั้งห้ากลับล้มกติกานัดหมายของตน ต่างลุกขึ้นต้อนรับพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่ง

จากใจสุใจดวงไมตรี

รับบาตรจีวร รูปหนึ่งปูอาสนะ รูปหนึ่งจัดหาน้ำล้างพระบาท รูป
หนึ่งจัดตั้งตั้งรองพระบาท รูปหนึ่งนำกระเบื้องเช็ดพระบาทเข้าไป
ถวายแล้วล้างพระบาท ถึงอย่างนั้นท่านทั้งห้าก็ยังใช้โวหารตีเสมอ
คือเรียกพระพุทธเจ้าว่า “อาวุโส” ซึ่งอาจจะแปลว่าคุณก็ได้

พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งว่า

“ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าเรียกตถาคตโดยระบุ
ชื่อ และอย่าใช้คำว่า “อาวุโส” ตถาคตเป็นอรหันต์ ตรัสรู้เอง
โดยชอบ พวกเธอจงเงี้ยวไสตสดับ เราได้บรรลุอมฤตธรรมแล้ว
เราจะสั่งสอนจะแสดงธรรม พวกเธอปฏิบัติอยู่ตามที่เราสั่งสอน
แล้ว ไม่ช้าสักเท่าไรจักทำให้แจ้งซึ่งคุณอันยอดเยี่ยม อันเป็น
ที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวช
เป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วย
ตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่”

แม้พระผู้มีพระภาคจะรับสั่งอย่างนั้น ท่านทั้งห้าก็ยังคงแสดง
อาการไม่เชื่อ โดยคัดค้านอ้างเหตุการณ์แต่หนหลัง ครั้นบำเพ็ญ
ทุกกรกิริยาว่า พระองค์บำเพ็ญทุกกรกิริยาแล้วกลับคลายความเพียร
แล้วพระองค์จะตรัสรู้ได้อย่างไร

พระพุทธเจ้าต้องรับสั่งประโยคเดิมถึงครั้งที่สาม พร้อมกับ
เตือนให้ท่านทั้งห้าลองหวนคิดว่าตลอดเวลาที่อยู่ร่วมกันมานั้น
พวกท่านเคยได้ยินพระองค์รับสั่งเช่นนี้บ้างหรือไม่ ท่านทั้งห้าจึง
เห็นจริงว่าคำพูดเช่นนี้ไม่เคยได้ยินมาเลยในกาลก่อน จึงมีจิตอ่อน
พร้อมที่จะฟังธรรม

ถ้าว่าถึงที่ตั้งของปูชนียวัตถุในปัจจุบันแล้ว ท่านแสดงว่า
พระพุทธเจ้าทรงพบกับท่านปัญจวัคคีย์ที่ “เจาคันทีสถูป” ซึ่งอยู่ห่าง

จากใจสุใจฉิ่งไม้ตรี

จากธรรมเมกขสถูปประมาณเกือบครึ่งกิโลเมตร ก็เป็นการแสดงว่า เมื่อทรงแนะนำให้ท่านทั้งหลายเข้าใจแล้ว ทรงพาท่านทั้งหลายไปยังจุดที่ตั้ง “ธรรมเมกขสถูป” ในปัจจุบัน และเมื่อว่าตามตำรา พระธรรมเทศนานั้นหาได้แสดงในวันที่เสด็จพุทธดำเนินไปถึงไม่ น่าจะเป็นไปได้ที่พระองค์ต้องการให้ท่านทั้งหลายต่อสู้กับความล่งเลสงสัยจนชนะเสียก่อน ต่อจากนั้นคงจะเกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะฟังธรรม พุดง่ายๆ ว่าทรงรอคอยความพร้อมที่จะฟังของท่านทั้งหลาย เมื่อเห็นว่าท่านทั้งหลายพร้อมแล้วจึงทรงแสดงธรรม

ดังนั้น “การพูด การแสดง การสั่งสอน เมื่อผู้ฟังมีความพร้อมที่จะฟังจึงเป็นการดี”

เนื่องจากพระธรรมเทศนากัณฑ์แรก เป็นพระธรรมเทศนาที่ไพเราะ มีความหมายลึกซึ้ง ทรงแสดงประมวลหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาทั้งหมด มาไว้ในพระสูตรเพียงสูตรเดียว ผมจึงใคร่จะนำใจความแห่งพระธรรมเทศนานั้น มาบันทึกไว้ในจดหมายนี้ด้วย คิดว่าคงได้ประโยชน์ไม่มากนักน้อย เพราะจะข้ามเลยไป ก็รู้สึกเสียดาย

ปฐมเทศนา คือพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกนั้น ชื่อว่า “พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ทรงแสดงแก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ คือ ท่านโกณฑัญญะ ท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะ และท่านอัสสชิ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันเพ็ญเดือน ๘ หรือ อาสาฬหมาส จนกลายเป็นวันสำคัญวันหนึ่ง เรียกว่า วันอาสาฬหบูชา ทางคณะสงฆ์ไทยถือเอาวันนี้เป็นวันหยุดราชการ ใจความแห่งพระธรรมเทศนานั้นว่า

จากใจสุใจดวงไมตรี

“ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาค
ประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ณ ที่
นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุปัญจวัคคีย์มาแล้วตรัสว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควร
เสพ คือ การประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย
เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปुरुชน ไม่ใช่ของ
พระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑, การประกอบความ
เหน็ดเหนื่อยแก่ตนเป็นความลำบาก ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ ๑.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุด
สองอย่างนั้น นั้นตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตา
ให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิปทาสายกลางที่ตถาคตได้ตรัสรู้
แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็น
ไป เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน
นั้นเป็นไฉน?

ปฏิปทาสายกลางนั้น ได้แก่อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละ
คือปัญญาอันเห็นชอบ ๑, ความดำริชอบ ๑, เจรจาชอบ ๑, การ
งานชอบ ๑, เลี้ยงชีวิตชอบ ๑, พยายามชอบ ๑, ระลึกชอบ ๑,
ตั้งจิตมั่นชอบ ๑.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้นั้นเป็นทุกขอริยสังข์ คือความเกิดก็
เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความโศก ความ
รำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์

จากใจสุใจดวงไมตรี

ความประจวบด้วย สิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจาก
สิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น ก็เป็นทุกข์
โดยย่ออุปาทานขันธเป็นทุกข์

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์สมุทัยอริยสังข์ คือตัณหา
อันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจความ
เพติดเพลิน มีปกติเพติดเพลิน ในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา
ภวตัณหา วิภวตัณหา.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธอริยสังข์ คือ
ตัณหานั้นแลดับโดยไม่เหลือด้วยมรรค คือ วิราคะ สละ สละคืน
ปล่อยไป ไม่พัวพัน.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
อริยสังข์ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละคือปัญญาเห็นชอบ ๑ ดำริชอบ
๑ เจรจาชอบ ๑ กระทำชอบ ๑ เลี้ยงชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึก
ชอบ ๑ ตั้งจิตมั่นชอบ ๑.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกข์อริยสังข์นี้นั้นแลควรกำหนดรู้.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกข์อริยสังข์นี้นั้นแล เรา ก็ได้กำหนด รู้แล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า นี้
ทุกข์สมุทัยอริยสังข์.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขสมุทัยอริยสัจ นี่นั่นแล ควรละเสีย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขสมุทัยอริยสัจ นี่นั่นแล เราได้ละแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า นี้
ทุกขนิโรธอริยสัจ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขนิโรธอริยสัจ นี่นั่นแล ควรทำให้แจ้ง.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขนิโรธอริยสัจ นี่นั่นแล เราได้ทำให้แจ้งแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
นี้ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจนี่นั่นแล ควรเจริญ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ดวงตา ญาณ ปัญญา วิทยา แสงสว่าง
ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราในธรรมทั้งหลาย ที่เราไม่เคยฟังมาก่อนว่า
ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทาอริยสัจนี่นั่นแล เราได้เจริญแล้ว.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปัญญาอันรู้เห็นตามเป็นจริงของเรา
ในอริยสัจ ๔ นี้ มีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ ยังไม่หมดจดดีแล้วเพียงใด
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรายังยืนยันไม่ได้ว่าเป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ
อันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์เพียงนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็เมื่อใดแลปัญญาอันรู้เห็นตามเป็นจริงของ
เราในอริยสัจ ๔ มีรอบ ๓ มีอาการ ๑๒ อย่างนี้หมดจดดีแล้ว ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้นเราจึงยืนยันได้ว่าเป็นผู้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ
อันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์
พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์

อนึ่ง ปัญญาอันรู้เห็นได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความพิเศษ
ของเราไม่กลับกำเริบชาตินี้เป็นที่สุด ภพใหม่ไม่มีต่อไป."

ก็แลเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณภาษิตนี้อยู่ ดวงตา
เห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่พระอัญญา
โกณฑัญญะว่า

"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวล
ล้วนมีความดับเป็นธรรมดา"

ต่อจากนี้ไป ท่านยังได้พรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลัง
จากจบพระธรรมเทศนา เช่น เทวดาชั้นต่างๆ ประกาศให้ทราบกัน
บรรลือลั่นในที่ทั่วไป เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะนำมากล่าวในที่นี้

ก่อนจะถึงบริเวณสารนาถ จะผ่านมฤคทายวันมหาวิหาร
ซึ่งพระทางวัดมหาธาตุไปสร้างไว้ แต่ยังไม่มียอะไรที่แสดงว่าเป็นวัด
นอกจากอักษรที่เขียนบอกไว้เท่านั้น เลยวัดไปหน่อยหนึ่งถนนทาง
ซ้ายมือมีพิพิธภัณฑสถานแห่งเมืองพาราณสี ภายในมีศิลปที่มีค่าเป็นอัน

มาก พอเราเข้าไปถึงประตูก็จะพบกับหัวสิงห์ ๔ หัวติดกันหันหน้าไปทางทิศทั้ง ๔ ซึ่งเป็นเสาหินที่พระเจ้าอโศกมหาราชโปรดให้สร้างขึ้น เป็นภาพที่สวยงามมากทีเดียว หัวสิงห์นี้เองที่ต่อมากลายเป็น “ตราประจำแผ่นดินของรัฐบาลอินเดีย” เป็นภาพที่ปรากฏแพร่หลายมาก เพราะอินเดียได้พิมพ์ติดไว้ที่ธนบัตรของเขาด้วยภาพนี้ทั้งๆ ที่มีอายุกว่า ๒,๐๐๐ ปีแล้ว แต่ก็ยังดูเหมือนของใหม่ๆ อยู่ หินได้รับการขัดเสียดจนขึ้นมัน หัวสิงห์แต่ละหัวดูเหมือนสัตว์มีชีวิต นับเป็นศิลปกรรมอันล้ำค่าจริงๆ สมกับที่รัฐบาลอินเดียเอาไปเป็นตราแผ่นดิน

เล่ากันว่า ก่อนที่จะได้ตราสิงห์สี่หัวมาเป็นตราแผ่นดินนั้น นายกรัฐมนตรีเนรูห์ ได้เสนอให้ใช้หัวสิงห์เป็นตราแผ่นดิน แต่มีคนหลายคนที่เสนอเครื่องปั้นฝ่ายของมหาत्मคานธีเป็นตราแผ่นดิน ขนาดบางคนเสนอเอารูปคานธีเสียก็มี แต่ในที่สุดคานธีท่านตัดสินใจว่า “ท่านจะไม่ยอมรับนับถือตราแผ่นดินอันอื่น นอกจากตราที่เสนอโดยเนรูห์”

เป็นอันว่าหัวสิงห์จึงได้กลายเป็นตราแผ่นดินของอินเดียมาจนถึงปัจจุบัน และคงจะเป็นไปอีกนาน เพราะความหมายของสิงห์สี่หัวนั้น เปรียบเหมือนการบรรลือสีหนาทของราชสีห์ ย่อมยังความยำเกรงให้เกิดขึ้นแก่สัตว์ทั้งหลาย **ธรรมสีหนาท** คือ การบรรลือแห่งพระธรรม ย่อมอาจย้ายความเห็นผิด ความหลงผิดของคนให้หายไปได้ แม้เจ้าลัทธิทั้งหลายก็เกรงกลัวในความจริงของพระธรรม ธรรมสีหนาทซึ่งทรงบรรลือโดยพระพุทธเจ้า จึงสามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่โลกมาจนปัจจุบัน

เดินไปอีกหน่อยหนึ่ง จะพบพระพุทธรูปศิลาปางแสดงปฐมเทศนา เป็นพระที่งามที่สุดซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าในโลก สำหรับ

พระที่เป็นยุคเดียวกัน พระพุทธรูปองค์นี้เป็นของมีค่าคู่กับหัวสิงห์
ทราบทางรัฐบาลกลาง ต้องการนำพระพุทธรูป หรือหัวสิงห์อย่าง
ใดอย่างหนึ่งไปไว้ที่เมืองหลวง แต่ทางเมืองพาราณสีไม่ยอมให้
ตกลงว่าศิลปอันล้ำค่าทั้งสองยังคงอยู่ที่เมืองพาราณสี นอกจากศิลป
ทั้งสองที่กล่าวแล้ว ยังมีพระพุทธรูปและเทวศิลป์อีกเป็นจำนวนมาก
สำหรับพระพุทธรูปนั้น มีเรื่องที่น่าเจ็บใจสำหรับคนไทย มากอยู่
เพราะแต่ละองค์แม้แต่องค์ที่กล่าวแล้ว พระนาสิกแห่อง นิ้วพระหัตถ์
หัก โดยเฉพาะส่วนที่ทุบง่าย คือพระนาสิก พระโอษฐ์ พระกรรณ
พระหัตถ์ จะหักเป็นส่วนมาก

คุณอาจสงสัยว่าทำไมจะต้องเจ็บใจด้วยเล่า ทั้งนี้เพราะว่าที่
แห่องไปนั้น หาได้เป็นเรื่องธรรมดาไม่ แต่เป็นการทำลายของ**กองทัพ
อิสลาม** ตอนที่เขาบุกอินเดีย

แต่ในฐานะของชาวพุทธที่หนักในเหตุผล ก็ต้องรู้จักแยกว่า เหตุ
เหล่านั้นเป็นเรื่องเก่าที่เคยเกิดขึ้นในอดีต คนทำก็ได้ตายไปแล้ว ทุก
อย่างจึงเป็นเรื่องอดีต พระพุทธรูปซึ่งส่วนมากเป็นหิน ศิลปะ ทั้งเล็ก
และใหญ่จำนวนมากเป็นร้อยๆ องค์ อยู่ในสภาพที่กล่าวแล้วทั้งนั้น
เป็นการสร้างตามเรื่องราวต่างๆ ในพระพุทธศาสนา สวยงามนั้น
เรียกได้ว่าสวยงาม แต่เพราะเป็นภาพที่หาสมบุรณ์ยาก จึงชวนให้
เกิดสลดจิตในการเผยแพร่ศาสนาของคนบางจำพวก ที่อาศัยอำนาจ
เป็นธรรม ทำลายล้างฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับตน ทำลายแม้กระทั่งรูป
เคารพซึ่งไม่มีจิตวิญญาณ นี่หรือเป็นงานของนักการศาสนา ที่ได้ชื่อ
ว่าผู้เพียรพยายามสร้างสันติสุขแก่โลก แต่ผลของการกระทำต่างๆ
ที่เหลืออยู่ ล้วนแล้วแต่เป็นผลของ โลกะ โทสะ โมหะ ทั้งนั้น

จากใจสู่ใจดวงไมตรี

อนิจจา แต่เมื่อเป็นเรื่องอดีต ผมจึงพยายามทำให้เป็นอดีตไป การไปสนใจหรือเคียดแค้นชิงชังใครก็ตามในอดีต แม้ในปัจจุบัน หากเป็นการทำให้จิตใจ ของผู้นั้นสูงขึ้นแต่ประการใดไม่ มีแต่จะทำให้ ตกต่ำลงสู่หุบเหว ของความพยายบาท จึงไม่มีผลดีแต่ประการใดเลย

อย่างไรก็ตาม การได้เข้าดูพิพิธภัณฑท์ทำให้เกิดความนับถือ อินเดียวอยู่อย่างหนึ่ง ในข้อที่เขาพยายามเก็บส่วนต่างๆ แม้เป็น ส่วนเล็กน้อยที่แตกหักแล้วของโบราณวัตถุ มาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพระพุทธรูป ซึ่งคนอินเดียเพียงส่วนน้อย เท่านั้นที่ยังนับถืออยู่ในปัจจุบัน แต่เขาก็ยังพยายามรักษาไว้ และ อดที่จะชอบใจผู้ที่อยู่เบื้องหลังการทำงานเหล่านั้นไม่ได้ คือ คน อังกฤษ โดยเฉพาะท่านเซอร์อเล็กซานเดอร์คันทันนิงแฮม ซึ่งเป็น ผู้จัดการชุดค้น ตกแต่ง เก็บรวบรวมศิลปวัตถุโบราณในอินเดียเป็น คนแรก ทราบว่า แม้แต่สังเวชนียสถาน ทั้ง ๔ แห่ง ก็เป็นผลงาน ค้นคว้าของท่านผู้นี้ ซึ่งผมจะได้เล่าในโอกาสต่อไป

การดูพิพิธภัณฑท์นั้น เป็นการศึกษางานและฝีมือของคนใน อดีตสมัย ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในวิชาเกี่ยวกับโบราณคดี ศิลปวัตถุ ประวัติศาสตร์ นิสัยใจคอของคนในสมัยนั้น ตลอดจน ค่านิยมในยุคต่างๆ ถ้าไม่ยึดถืออะไรมากก็จะได้ความสบายใจดี เหมือนกัน แต่ถ้าดูให้เกิดกิเลส แม้แต่อยุธยาเราก็มีส่วนช่วยให้เกิด โทสะได้อย่างมากเหมือนกัน แล้ววันหลังจะเล่ามาใหม่.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจดวงไมตรี

ธรรมยาตรา ณ ปากวาง

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับนี้ ผมจะได้เล่าถึงเรื่องราวถัดต่อไป เมื่อเราเดินทางออกจากพิพิธภัณฑสถานไปแล้วก็จะถึงถนน “ธรรมपाल” ซึ่งเป็นถนนที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงท่าน “ศรีเทวมิตร อนุคาริก ธรรมपालะ” ผู้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย ซึ่งผมจะได้เล่าประวัติและงานของท่านต่อไป เราจะเดินตัดถนนธรรมपालะเข้าประตูด้านมุขสุดของสารนาถ สิ่งแรกที่ได้พบก็คือแผนผังแสดงที่ตั้งของสถานที่ต่างๆ ในบริเวณสารนาถ ก่อนที่จะนำไปรู้จักกับซากปรักหักพังต่างๆ ในสารนาถ ผมเห็นว่าเราควรทราบความเป็นมาของคำว่า “สารนาถ” เสียก่อน

คำว่า “สารนาถ” เลื่อนมาจากคำว่า “สารังคนาถ” แปลว่าเป็นที่พึ่งของกวาง ตรงกับคำโบราณสมัยพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “มฤคทายวัน” แปลว่าป่าเป็นที่ให้อภัยแก่เนื้อ เมื่อมารวมกับคำว่า “อิสิปตนนะ” ซึ่งแปลว่าเป็นที่ตกแห่งฤๅษี จึงได้ความว่า ป่าเป็นที่ให้อภัยแก่เนื้อ อันเป็นที่ตกแห่งฤๅษี

คำว่า “อิสิปตนนะ” นั้น มีเรื่องเล่าอยู่สองแห่งด้วยกัน แห่งหนึ่งกล่าวว่า ในสมัยหนึ่งมีพระปัจเจกพุทธเจ้าจำนวน ๕๐๐ องค์ มาอยู่จำพรรษาในป่านี้ วันหนึ่งท่านเข้าสมาบัติเหาะลอยขึ้นไปบนอากาศ แล้วนิพพานพร้อมกันทั้ง ๕๐๐ ธาตุของท่านก็ตกลงในป่านั้น ป่าจึงได้ชื่อว่าเป็นที่ตกของฤๅษีดังกล่าวแล้ว ส่วนอีกเรื่องหนึ่งมีท่านองค์คล้ายกัน แต่บอกว่าฤๅษี ๕๐๐ เหาะลอยมาทางอากาศ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ได้ยินเสียงผู้หญิงร้องเพลง เกิดพอใจในเสียง มองลงไปเห็นรูปสวย
เกิดพอใจในรูป ทำให้ฉานอภิญญาเสื่อม จึงค่อยๆ ตกลงไปในป่า
ป่านี้จึงได้นามว่า อีสิปตน แปลว่า ป่าเป็นที่ตกของฤษี

ส่วนคำว่า “มฤคทายวัน” นั้น มีเรื่องราวปรากฏเป็นหลักฐาน
ในนิโคธชาดก เอกนิบาต ท่านเล่าว่า พระเจ้ากรุงพาราณสีทรง
โปรดเสวยเนื้อมาก ถ้าวันไหนไม่มีเนื้อเสวยก็จะไม่เสวยพระ
กระยาหารที่เดียว ดังนั้น พระองค์จึงเกณฑ์ประชาชนเป็นจำนวน
มาก ให้ไปล่าเนื้อมาถวายพระองค์ทุกวัน ประชาชนได้รับความ
ลำบากมาก เพราะไม่มีเวลาทำมาหากินสำหรับตนเอง จึงตกลงกัน
ต้อนเนื้อเข้าไปกักไว้ในป่า เมื่อต้องการจะฆ่าก็มาฆ่าเพียงคนเดียว
ก็ได้ แต่ในการฆ่าเนื้อแต่ละครั้งนั้น ปรากฏว่าเนื้อตกใจวิ่งหนีชนกัน
บาดเจ็บบ้าง บางตัวก็ถูกลูกหลงบาดเจ็บบ้าง ทำให้เกิดความ
ลำบากแก่เนื้อทั้งหลายทุกวัน

เนื้อที่อยู่ในป่านั้นท่านกล่าวว่ประมาณ ๑,๐๐๐ ตัว มี
หัวหน้าอยู่สองตัว ปกครองบริวารตัวละ ๕๐๐ ตัวหนึ่งชื่อนิโคธ
ตัวหนึ่งชื่อสาชะ พระยาเนื้อทั้งสองนี้ได้รับอภัยจกพระราชาห้าม
มิให้ใครฆ่า เพราะเป็นเนื้อที่มีลักษณะงามมาก พระยาเนื้อทั้งสอง
คำนึงถึงความลำบากของบริวารที่ต้องประสบเคราะห์กรรมต่างๆ
ดังกล่าว จึงปรึกษากันว่า ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปขอให้เปลี่ยนเวรกัน คือวัน
หนึ่งเนื้อฝ่ายพระยาเนื้อนิโคธจะคอยไปยื่นให้เขามาฆ่า รุ่งขึ้นฝ่าย
พระยาเนื้อสาชะก็ทำเช่นนั้นบ้าง เมื่อตกลงกันอย่างนี้แล้ว ความ
ยุ่งยากทั้งหลายก็หายไป พ่อครัวก็มาฆ่าเนื้อที่มายืนคอยอยู่ไปปรุง
อาหารถวายพระราชาทุกวัน อยู่มาวันหนึ่ง ถึงวาระของแม่เนื้อทอง
แก่ ซึ่งเป็นบริวารของพระยาเนื้อสาชะ นางไม่ต้องการจะตาย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พร้อมด้วยลูกในครรภ์ จึงไปขอร้องต่อพระยาเนื่อ ขอให้เปลี่ยนเป็น
ตัวอื่นก่อน พอให้นางคลอดลูกให้เสร็จเสียก่อน แล้วนางยินดีที่จะ
ตายตามกติกา พระยาเนื่อสาขะเป็นสัตว์ใจร้ายไม่มีความเห็นใจใน
บริวาร จึงไม่ยอมรับคำขอร้องของนาง และบังคับให้นางไปรอรับ
การถูกฆ่าในวันรุ่งขึ้นให้ได้ เมื่อนางเห็นหมดหนทาง จึงเข้าไปหา
พระยาเนื่อนิโครธให้ช่วยด้วยเหตุผลที่กล่าวแล้ว พระยาเนื่อนิโครธ
เห็นใจนาง ทั้งสงสารลูกในครรภ์ของนาง จึงรับอาสาที่จะช่วย โดย
ขอให้นางกลับไป เมื่อรับคำแม่เนื่อแล้ว แทนที่พระยาเนื่อนิโครธจะ
สั่งให้บริวารของตนไปตายแทน กลับหาทำอย่างนั้นไม่ รุ่งขึ้นเช้า
ตนเองก็ไปยื่นคอยให้เขามาฆ่า เพื่อสละตนเองแทนแม่เนื่อ

ฝ่ายพ่อครัว เมื่อออกมาจะฆ่าเนื่อตามปกติ ได้พบว่าเป็น
พระยาเนื่อนิโครธ ก็ไม่กล้าฆ่า เพราะพระราชาทรงห้ามไว้ จึงไป
กราบทูลพระราชานำให้ทรงทราบ พระราชาเมื่อทรงทราบแล้วจึงเสด็จ
มาด้วยพระองค์เอง รับสั่งถามพระยาเนื่อว่า “ท่านเป็นผู้ที่เรายกเว้น
ไม่ให้ใครฆ่าไม่ทราบหรือ?”

พระยาเนื่อกราบทูลว่า “ทราบอยู่”

พระราชานำจึงรับสั่งถามว่า “เมื่อทราบแล้วทำไมจึงมายืนใน
ที่เขาฆ่าเนื่อแล้ว?”

“การที่ยายืนอย่างนี้ ก็เพื่อให้คนของพระองค์ทำลายชีวิต
ข้าพระองค์เสีย” พระยาเนื่อกราบทูล

พระราชานำรับสั่งถามว่า “ทำไมท่านจึงต้องทำอย่างนี้?”

“เพราะข้าพระองค์ต้องการที่จะช่วยแม่เนื่อผู้มีครรภ์แก่ตัวหนึ่ง
ข้าพระองค์เห็นว่าแม่เนื่อไม่ควรจะต้องมาตาย ทั้งๆ ที่นางกำลังมี
ครรภ์ ถึงจะตายก็ควรให้คลอดเสียก่อน แต่เมื่อถึงวาระของนางจะ

ต้องถูกฆ่า ข้าพระองค์ไม่เห็นทางอื่นที่จะช่วยนางได้ จึงยินดีสละชีวิตตนเองเพื่อช่วยชีวิตนางไว้ก่อนจนกว่านางจะคลอດลูกพระเจ้าข้า”
พระยาเนือกราบทูล

พระราชารับคำกราบทูลของพระยาเนือ เกิดความเลื่อมใสในความเสียสละของพระยาเนือ ด้วยทรงพิจารณาเห็นว่าพระยาเนือ ถึงแม้ว่าจะเป็นสัตว์ก็ยังคงประกอบด้วยเมตตาธรรม เสียสละ เราเป็นมนุษย์แต่เรามีจิตใจสูงเช่นสัตว์ผู้นี้ไม่ กลับต้องการแต่จะตอบสนองความอยาก รับประทานของตน จนไม่ได้คิดถึงความทุกข์ความเดือดร้อน และชีวิตร่างกายของสัตว์อื่น โอ นี่หรือมนุษย์ ผู้ได้นามว่ามีจิตใจสูง แต่บางกรณีก็ไม่อาจจะเทียบกับสัตว์ได้ ทำให้พระองค์ทรงสำนึกถึงความจริงข้อนี้ จึงรับสั่งแก่พระยาเนือนิโครธว่า “เจ้าจงกลับไปเถิด เราให้อภัยแก่เจ้า เพราะเราเลื่อมใสเจ้า”

“แล้วเนื้อทั้งหลายเหล่านี้จะทำอย่างไร พระเจ้าข้า?”
พระยาเนือนิโครธทูลถาม

“เรายินดีให้อภัยแก่เนื้อทั้งหลายในป่านี้ทั้งหมด ต่อไปนี้จะไม่มีการฆ่าเนื้อในป่านี้อีก” พระราชารับสั่งตอบ

“การที่พระองค์ทรงประทานอภัยแก่เนื้อในป่านี้ เป็นพระคุณต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างมาก แต่เนื้อหามีเฉพาะในป่านี้ไม่ นอกจากนั้นยังมีนก สัตว์น้ำ และสัตว์บกประเภทอื่นๆ อีก พระองค์จะจัดการอย่างไรกับสัตว์เหล่านั้น” พระยาเนือนิโครธทูลถาม

“เอาเถอะ เป็นอันว่าสัตว์ทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นสัตว์น้ำ สัตว์บก สอนเท้า มากเท้า หรือไม่มีเท้า เราให้อภัยแก่สัตว์เหล่านั้น และจะไม่ให้มีการฆ่าสัตว์ในบริเวณนี้อีกต่อไป” พระราชารับสั่ง

ต่อจากนั้นพระราชาก็รับสั่งให้มีประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ต่อไปนี้ใครจะมาทำอันตรายแก่สัตว์ทั้งหลายในบริเวณป่านี้อีกไม่ได้ พระบรมราชโองการนี้กลายเป็นอมตปกาสิตที่ใครไม่กล้าละเมิด แม้ปัจจุบันเหตุการณ์จะผ่านมาเป็นพันๆ ปีแล้ว แต่คนอินเดียก็ยังคงรักษาอยู่ นับว่าเป็นเรื่องอัศจรรย์และน่าสรรเสริญคนอินเดียในข้อนี้มาก ด้วยเหตุดังที่กล่าวมานี้ ป่านี้จึงได้นามว่า “อิสิปตนมฤคทายวัน” อันแปลว่า ป่าเป็นที่ให้อภัยแก่เนื้อ อันเป็นที่ตกแห่งฤๅษี ถึงแม้ปัจจุบันจะกลายเป็น “สารังคนาถ” แล้วเลื่อนมาเป็น “สารนาถ” ความหมายก็คงเข้ากันได้กับเรื่องทีกล่าวมา คือแปลว่าที่พึ่งแห่งความสำคัญขงป่านี้ได้เพิ่มขึ้นก็เพราะว่า “พระพุทธเจ้าทรงเริ่มแสดงธรรมและธรรมยาตรา ที่ป่ากวางนี้เอง”

ซึ่งอาจจะสรุปความสำคัญของป่านี้ได้ดังนี้ คือ

๑. กล่าวกันว่า พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าก่อนพระพุทธเจ้าของเรา นั้น ทรงอุบัติ ณ สถานที่นี้

๒. เป็นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ ณ สถานที่นี้ ซึ่งเรียกว่าเป็นพระธรรมเทศนากัณฑ์แรกของพระพุทธองค์

๓. เป็นที่เกิดของพระสังฆรัตนะในพระพุทธศาสนานี้ครั้งแรก หลังจากการบวชของพระอัญญาโกณฑัญญะ ทำให้โลกมีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์

๔. พระพุทธเจ้าทรงได้พยานในการตรัสรู้ธรรมของพระองค์ ซึ่งเป็นการแสดงว่า พระธรรมของพระองค์สามารถนำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริงๆ

๕. เป็นสถานที่ที่กล่าวกันว่า พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ “อชิตภิกขุ” ว่า ต่อไปท่านจะได้ตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตไตรย์ในอนาคตกาล

๖. หลังจากปฐมเทศนาเป็นต้นมา เป็นเวลาประมาณ ๑,๕๐๐ ปี สารนาถกลายเป็นที่พำนักของพระพุทธเจ้าในบางโอกาส และเป็นอารามของพระสงฆ์อยู่สืบต่อกันมาเป็นลำดับ

คุณอาจจะสงสัยว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงเสด็จมาที่อสิปตนบ่อยๆ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงตระหนักดีว่า เมืองพาราณสีเป็นปราการใหญ่ของพราหมณ์และเซน หากสามารถตีป้อมปราการนี้แตกได้ งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็จะง่ายขึ้น แต่จะว่าเป็นเรื่องแปลกก็แปลก คืองานเผยแผ่ไม่ว่าสมัยพุทธกาลหรือสมัยหลังก็ตาม พุทธศาสนาคงมีอิทธิพลไม่มากนัก ที่เราเห็นได้จริงๆ ก็เป็นงานในตอนแรกของพระองค์ ที่สามารถเทศนาให้คนในเมืองพาราณสีสำเร็จเป็นพระอรหันต์ถึง ๕๕ ท่าน เป็นพระอริยบุคคลชั้นรองมาเป็นจำนวนมาก แสดงว่าพาราณสี เป็นปราการที่ดีให้แตกได้ยาก แม้ในปัจจุบัน ศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ ก็ยังคงเป็นศาสนาหลักในเมืองพาราณสี และคงจะเป็นเช่นนี้อีกนาน

ส่วนหลักฐานตามทางประวัติศาสตร์นั้น ในยุคพุทธกาลนั้น ไม่ปรากฏว่ามีใครมาสร้างวัดถวายเป็นปानी ทราบจากอรรถกถาธรรมบทว่า มีเศรษฐีบุตรชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง มีนามว่านนทียะ เป็นคนมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก มารดาบิดาต้องการจะให้มียภรรยา ก็ไม่ยอม หญิงคนนั้นชื่อ “นางเรวดี” เป็นหญิงที่ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นอกจากจะไม่ศรัทธาแล้วยังชอบด่าว่าพระสงฆ์สามเณรด้วย นนนทียะจึงไม่พอใจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จะแต่งงานด้วย ในที่สุดมารดาบิดาจึงแนะนำให้นางเวรดีทำตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนาตามนันทิยามานพ เพื่อให้เขาเกิดความพอใจ ในที่สุดนางเวรดีก็สร้างเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา พยายามทำให้นันทิยามานพเห็นว่า นางจะไม่ใช่อุปสรรคในการทำบุญของเขาหลังจากที่ได้แต่งงานไปแล้ว ในที่สุดนันทิยามานพก็หลงเชื่อและแต่งงานกับนาง นางเวรดีก็เลิกการเสแสร้งทำดังกาลก่อน ส่วนนันทิยามานพเมื่อเห็นนางเป็นคนเช่นนั้นก็ไม่สนใจ ตั้งใจทำบุญทำกุศลของตนต่อไป โดยไม่ใยดีว่า นางเวรดีจะเห็นด้วยหรือไม่

เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้ว นันทิยามานพก็ได้ปกครองสมบัติจำนวนมหาศาล นันทิยามานพได้สร้างวิหารจตุรมุขถวายพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หลังจากสร้างเสร็จแล้วก็ถวายแก่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน พร้อมกับมีการฉลองเป็นการใหญ่

ตามพระคัมภีร์กล่าวว่า ก่อนที่นันทิยามานพจะสร้างวิหารหลังนี้มีพระวิหารอยู่ในป่านี้หลังหนึ่งแล้ว เมื่อนันทิยามานพมาสร้างเพิ่มขึ้นอีกก็เป็นการแสดงว่าในสมัยพุทธกาล อย่างน้อยจะต้องมีวิหารถึงสองหลังด้วยกัน นอกจากหลักฐานนี้แล้ว จากบันทึกของสมณปาฬีย์นซึ่งเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ได้บันทึกไว้ว่าที่สารนาถเวลานั้น มีสถูปใหญ่ ๔ องค์ และกุฎีสองหลัง สำหรับในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช เข้าใจว่าพระองค์คงโปรดให้สร้างสิ่งสำคัญ เช่น สถูป วิหาร กุฎี เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญถึงขีดสุด มีหลักฐานต่างๆ ยังเหลืออยู่เป็นอันมาก

แต่ปูชนียสถานต่างๆ ที่สาธารณานี้ ได้ถูกพวกมิชชันนารีทำลายอยู่บ่อยๆ ตามที่ทราบนั้นในศตวรรษที่ ๑๑ พวกฮั่นชาว ซึ่งตัวนายชื่อ “มีฮิรกุล” ได้นำพลเข้าปล้นพาราณสี และทำลายล้างสาธารณานเสียด้วย แต่เมื่อพวกฮั่นชาวไปแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ช่วยกันบูรณะขึ้นใหม่ จนปรากฏว่า เมื่อพระถังซัมจั๋งไปสืบพระศาสนา นั้น ท่านไปในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้เล่าไว้ว่า ที่สาธารณามีกุฏิอยู่ถึง ๓๐ หลัง มีภิกษุอยู่จำพรรษาราว ๑,๕๐๐ รูป ล้วนเป็นภิกษุในลัทธิเถรวาททั้งสิ้น แต่มาในชั้นนี้ พระถังซัมจั๋งก็ได้เห็นเงาแห่งความเสื่อมของพระพุทธศาสนาแล้ว เพราะปรากฏว่านอกจากจะมีวัดทางพระพุทธศาสนาแล้ว ในบริเวณใกล้เคียงสาธารณามีโบสถ์พราหมณ์เกิดขึ้นถึง ๑๐๐ หลัง เป็นการแสดงว่า พราหมณ์ได้เริ่มคุกคามพระพุทธศาสนาอีกแล้ว

แต่จะอย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ยังเป็นปรากฏการณ์ที่มั่นคงมากอยู่ และมีผู้อุปถัมภ์ที่แข็งแรงอยู่ด้วย คือในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ พระนางกุมารีเทวี ซึ่งเป็นพระมเหสีของพระเจ้าโควินทจันทร์แห่งกาเนาห์ มีศรัทธาปลาทะในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ได้โปรดให้สร้างวิหารใหม่ที่สาธารณาน จัดเป็นวิหารที่ใหญ่และงดงามยิ่ง

แต่กรรมของสาธารณานยังไม่สิ้นสุด ครั้งนี้ทั้งพุทธทั้งพราหมณ์ ล้วนแย่งไปตามกัน นั่นคือการบุกขนานใหญ่ของศาสนาอิสลามหรือพวกมุสลิม พวกนี้นำพลเข้ามาทำลายล้างเมืองต่างๆ ในอินเดียจนถึงพาราณสีและสาธารณาน พวกเขาไม่ปราณีต่อโบสถ์พราหมณ์หรือพุทธเลย แหกหัวหน้ามุสลิมที่รับผิดชอบในการทำลายล้างสาธารณาน คือ “สุลต่านมะหะมุดคัซนาวีคนหนึ่ง” และ “นายพลกูดาคุดดินไอบัก” ลูกน้องของมูฮะมัดโฆรี

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จากการทำลายล้างในครั้งนี สวรรณาได้รับความเสียหายมาก ภูมิลดจาก ๓๐ กว่าหลังมาเหลือ ๒-๓ หลัง พระสงฆ์สามเณรก็แตกกระฉานซ่านเซ็นไปคนละทิศละทาง และถูกพวกพราหมณ์กลืนไปก็มีจำนวนไม่น้อย นับแต่นั้นสวรรณาก็ถูกลืม และถูกฝังอยู่ใต้ดิน ปกคลุมด้วยป่าช้าเป็นเวลาเกือบ ๖๐๐ ปี และแล้วสวรรณาก็ฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นไปในลักษณะที่ไม่น่ายินดีนัก แต่ก็มีส่วนช่วยให้คนรู้จักสวรรณาขึ้นนั่นคือ

เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๓๓๗ **ชคัตสิงห์อำมาตย์**ของ **พระราชเจตสิงห์** ผู้ครองเมืองพาราณสี มีความต้องการจะได้อิฐใหญ่ๆ สำหรับใช้ก่อสร้างตึกในพาราณสี ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกว่า **“ชคัตคุนซ์”** แกจึงไปทลายสถูปใหญ่ ก่ออิฐสถูปหนึ่งที่สวรรณา สถูปนี้ฐานฝาคุนย์กลางยาวถึง ๑๑๐ ฟุต ซึ่งเชื่อว่าเป็นโบราณสถานสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของสวรรณา เมื่อทลายลงแล้ว ชคัตสิงห์ได้พบ **ผอบศิลาแดงประจุผอบหินอ่อน**ไว้ข้างใน ในผอบหินอ่อนนั้น เขาได้พบ **พระบรมสารีริกธาตุ** กับไข่มุกทอง เป็นต้น และอักษรจารึกทำให้เชื่อว่ากระดูกนี้คือพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นเช่นนี้ข่าวก็ลือกันทั่วไป ทำให้คนเป็นอันมากเกิดความสนใจ และใครๆ ก็ไปเที่ยวสวรรณาเพื่อขุดค้นกัน ความประสงค์ก็คืออยากได้ของโบราณ

การขุดค้นเริ่มทำเป็นระเบียบ และอยู่ในความควบคุมของกรมโบราณสถานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๙ เริ่มต้นด้วย **พ.อ.แมคเคนซี** แล้วก็มาถึง **เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม** แล้วก็ถึง **พันตรีกิตโต** ซึ่งทำๆ หยุดๆ กันเรื่อยมา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๖๕ จึงสำเร็จเรียบร้อยเป็นรูปร่าง ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ตามหลักฐานในที่บางแห่งแสดงว่า พระธาตุที่ชคัตสิงห์ขุดพบนั้น เขาเกิดรู้สึกสงสารพระพุทธเจ้าว่า

“พระสมณโคตมนิพพานไปนานแล้วแต่คงยังไม่ได้ไปเกิด เพราะกระดูกไม่ได้นำไปลอยในแม่น้ำคงคา เขาจึงนำไปทิ้งในแม่น้ำคงคาหมด” เป็นอันว่าจบสิ้นกัน !

ความเชื่อถือของคนบางคน ชนิดที่เรียกว่า **สัทพัตต** ปรามาส์นั้น ถ้าหากว่าเข้าไปในขั้นที่เรียกว่างมงายเกินไปแล้ว นอกจากจะเป็นความเสียหายสำหรับตนเองแล้ว อาจจะทำให้คนอื่นพลอยเกิดเสียหายไปด้วย

ดังนั้น โบราณท่านจึงว่า **“คนโง่ขยันไม่ดี”** คำว่าขยันในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงขยันทำงาน แต่หมายถึงการสอดแทรกในเรื่องต่างๆ ซึ่งตนไม่มีความรู้ ความสามารถพอ อาจจะทำให้การงานของส่วนรวมเสียหายไปได้

ฟังดูชคัตสิงห์เป็นตัวอย่าง เขาได้ชื่อว่า เป็นคนโง่ขยัน โดยแท้ เพราะการนำเอาอุดมคติหรือความเชื่อถือของตน ไปวัดกับความเชื่อถือของคนอื่นหรือศาสนาอื่น แทนที่จะกลับเป็นประโยชน์แก่ชาวพุทธ กลายเป็นการทำลายพระธาตุไปเสียหลายองค์ แต่เมื่อเป็นความหวังดีของเขา และเขาเป็นต้นเหตุให้ชาวอินเดียรระดับบริหารหันมาสนใจสารนาถก็ควรอภัยให้เขาได้ ถือว่าเป็นกรรมของชาวพุทธเราที่ต้องสูญเสียพระบรมสารีริกธาตุไป

แต่การสักการะนับถือปูชนียวัตถุนั้น ความคิดคนอื่นจะเป็นอย่างไรไม่ทราบ แต่ในความเห็นของผมแล้ว ผมถือว่า

**“ปูชนียวัตถุที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็
ธาตุนเจติย์ บริโภคเจติย์ ธรรมเจติย์ อุทเทสิกเจติย์คือพระพุทธรูป**

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

เป็นต้น เหล่านี้เป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งความดีของพระรัตนตรัย ผมไม่ถือว่าอะไรจะศักดิ์สิทธิ์กว่าอะไร เพราะเวลาเราไหว้จริงๆ เราก็ไม่ได้ติดอยู่ที่พระพุทธรูปมา เป็นต้น แต่เราน้อมนึกถึงคุณความดีของพระรัตนตรัยมากกว่า ปุชณีย์วัตถุจึงมีฐานะเป็นเพียงสื่อที่ทำให้คนเข้าถึงพระรัตนตรัยเท่านั้นเอง”

เคยได้ยินพระผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ท่านแสดงความเห็นออกมาเป็นหลักฐาน สมัยฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษว่า **พระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในโลก** ในความรู้สึกของท่านอาจจะเป็นอย่างนั้นแต่สำหรับผมแล้ว เวลาผมไหว้พระแก้ว พระพุทธรูปชินสีห์ หรือพระพุทธรูป และเจดีย์อื่นๆ แม้แต่พระพุทธรูปที่สร้างเสร็จใหม่ๆ ความรู้สึกของผมไม่แตกต่างกันเลย เพราะทุกครั้งที่ผมไหว้กราบผมนึกถึงพระพุทธรูปคุณ แต่ถ้าพูดว่าพระแก้วมรกตเป็นพระที่มีค่าที่สุดในโลกก็คงจะจริง เพราะมีอยู่เพียงองค์เดียว

การศึกษาพระพุทธศาสนานั้น ถึงแม้ว่าเรามีตำราเล่มเดียวกัน แต่ความเข้าใจอาจไม่เหมือนกัน เช่น คำว่า “สังฆทาน” พระอรหันตภิกษุอธิบายให้ทราบว่า ต้องเป็นการถวายต่อสงฆ์เท่านั้นจึงเป็นสังฆทาน ท่านหมายถึงต้องถวายพระสงฆ์อย่างเดียวถึงเป็นสังฆทาน ผมเองไม่สมัครใจที่จะเชื่อเช่นนั้น ผมกลับเห็นว่าเป็นการอธิบายธรรมะเพื่อประโยชน์แก่ตน และพวกของตนมากกว่า เพราะผมถือว่าสังฆแปลว่าหมู่ พวก หรือ สาธารณชน ดังนั้น ถ้าเราไม่เจาะจงให้ใครโดยเฉพาะ แต่มุ่งที่จะให้แก่ส่วนรวม ผมมีความเห็นว่าเป็นสังฆทานทั้งนั้น ขอให้ทำใจให้ดีในกาลทั้งสามก็แล้วกัน มีผลมีอานิสงส์มากเหมือนกัน เช่น สร้างสะพาน โรงเรียน

โรงพยาบาล ช่วยสหประชาชาติ และการให้ที่ไม่เจาะจงอย่างอื่น ก็
ควรจะเป็นสังฆทานได้ทั้งนั้น นี่เป็นความเห็นของผม อย่าเอาเรื่อง
อะไรกับผมนักก็แล้วกัน

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๔๐๒

หลักพิจารณาพระศาสนา

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผมนั้นได้กล่าวถึงการทำลายเจดีย์ของ **ชคัตสิงห์** อำมาตย์ของพระเจ้าเจตสิงห์ อันเป็นผลให้สาธารณานเริ่มเป็นที่สนใจของคนทั่วไป โดยเฉพาะชนชั้นบริหารของอินเดียในสมัยนั้น ซึ่งแน่นอนส่วนมากก็เป็นคนอังกฤษ

ปัจจุบัน เจดีย์ที่ชคัตสิงห์ทำลายเพื่อเอาอิฐนั้นยังคงเหลือแต่ฐาน นามเดิมว่า “**มหาธรรมราชาธิกสถูป**” เป็นที่น่าสังเกตว่าการสร้างเจดีย์ส่วนมากเป็นผลงานของพระเจ้าอโศกมหาราช โดยเฉพาะในพุทธสังเวชนียสถานทุกแห่งจะมีเจดีย์อย่างน้อย ๒ องค์

องค์ที่หนึ่งทรงสร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ **มหาธรรมราชาธิกสถูป** อยู่ในประเภทนี้ หลักฐานความเป็นมาของมหาธรรมราชาธิกสถูปนั้น แสดงว่าถูกทำลายสองครั้ง คือครั้งแรกโดยการกระทำของพวกมุสลิม ครั้งที่สองโดย **ชคัตสิงห์** ดังกล่าวแล้ว และที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ บรรดาเจดีย์หรือปูดที่ถูกคือซากของเจดีย์ และซากปรักหักพังของกุฏิวิหาร จะอยู่ลึกลงไปจากพื้นดินประมาณ ๑.๕๐ เมตร ถ้าบริเวณสาธารณานไม่เป็นเนินดินมาก่อนก็แสดงว่าในการทำลายของอิสลามในครั้งนั้น หลังจากทำลายแล้วคงจะชนดินมาถมสถานที่เสียด้วยเลย หรือไม่อย่างนั้นแผ่นดิน ก็สูงขึ้นตามระยะเวลา แต่ถ้าแผ่นดินสูงขึ้นทำไม้ระดับของพื้นดินที่ตั้งพิพิธภัณฑท์กับบริเวณสาธารณานจึงสูงต่ำกว่ากัน ผมลองพิจารณาดูพื้นดินที่ตั้งพิพิธภัณฑท์ ซึ่งอยู่ใกล้กับสาธารณานน่าจะต่ำกว่าบริเวณสาธารณานไม่น้อยกว่า ๕๐ ซม. หรือพื้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ดินจะเป็นอย่างนั้นมาแต่เดิมก็ไม่ทราบ แต่ลักษณะของสถานที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นดินธรรมดาแทบทุกแห่ง เว้นแต่ที่พุทธคยาซึ่งจะเล่าให้ฟังในภายหลัง

ผมยืนดูฐานของมหาธรรมราชาสถูปด้วยความเสียดาย เพราะถ้ายังคงอยู่ในปัจจุบันจะต้องเป็นเจดีย์ที่สวยงามมากองค์หนึ่ง และน่าจะสูงกว่าเจดีย์ทั้งหมดในสารนาถ ซึ่งมีให้เห็นได้เพียงสององค์จากการเดินดูนั้น พบว่าบริเวณที่ยังไม่ได้ขุดค้นยังมีอีกมาก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะเมื่อพันสมัยอังกฤษไปแล้ว อินเดียมีปัญหาเรื่องปากเรื่องท้องของประชาชนที่จะต้องแก้ไขมากระการหนึ่ง

สารนาถไม่ใช่สังเวชนียสถานหรือปูชนียสถานของฮินดูประการหนึ่ง บริเวณสารนาถส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นสวนสาธารณะที่ได้รับการเอาใจใส่สนใจจากรัฐบาลอินเดียเป็นอย่างดี และเขาพยายามที่จะรักษาความหมายของคำว่า “สารนาถ” ที่ฟังของกวาง หรือ “มฤคทายวัน” ป่าเป็นที่อาศัยของเนื้อไว้ พื้นสนามได้รับการตกแต่งสวยงามน่านรื่นรมย์ ทำให้คนอินเดียถือเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ บริเวณที่เป็นกุฏิวิหารของพระนั้น ส่วนมากเป็นผลงานที่สร้างในศตวรรษที่ ๙-๑๒

จากหลักฐานที่เหลืออยู่ทำให้ทราบว่ากุฏิวิหารแต่ละหลังมีความแข็งแรงมาก แต่หลังคงเป็นที่อาศัยของพระได้หลายรูป เพราะวัดในพระพุทธศาสนาของอินเดียนั้น พระจะอยู่รวมกันในกุฏิหลังเดียวกัน โดยแยกเป็นห้องเล็กๆ พอจะเก็บบริวารเล็กน้อยได้เท่าที่จำเป็น ถ้าใครขึ้นมีบริวารมาก คงจะอยู่ลำบากสักหน่อย แม้ในส่วนที่เป็นกุฏิอยู่เฉพาะหลังๆ ละองค์ก็เป็นกุฏิหลังเล็กๆ แบบกุฏิสุคต ประมาณคือสร้างตามที่ทรงบัญญัติไว้ในวินัย โดยยาวเพียง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑๒ คืบ กว้างเพียง ๗ คืบ พระสุคตเท่านั้น จะเห็นว่าพระสมัยก่อน
ท่านอยู่กันอย่างพระๆ โดยไม่ต้องการความหรรษาฟุ่มเฟือยแต่
ประการใด

“ถ้าพระเราจะสำนึกถึงวิธีการก่อสร้างที่อยู่ ตามแบบที่พระ
สมัยก่อนท่านอยู่กัน ชาวบ้านคงไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการเรียไร
ก่อสร้างวัดในสิ่งที่เกินความจำเป็น โดยเฉพาะการก่อสร้างสิ่งใหญ่ๆ
เพื่อแข่งบารมีกันในปัจจุบัน ผมมีความรู้สึกในทางไม่ค่อย
สนับสนุนการก่อสร้างบางอย่างที่ใหญ่เกินไป โดยเฉพาะเมื่อสร้างเสร็จ
แล้วไม่อาจจะใช้ให้คุ้มค่าของสิ่งนั้น เช่น การสร้างโบสถ์หลังใหญ่
แต่พระภายในวัดไม่มีการทำวัตรเช้าเย็น จึงใช้เพียงเดือนละ ๔ ครั้ง
ร้ายยิ่งกว่านั้น บางวัดแม้วันพระท่านก็ไม่ทำอุโบสถกันอีก เลย
เป็นการลงทุนที่เสียประโยชน์มาก”

เมื่อเดินไปในท่ามกลางซากกุฏิวิหาร จะพบบริเวณแห่งหนึ่ง
เป็นที่แคบๆ ประมาณ ๑๐ กว่าตารางเมตร เขาเขียนบอกไว้ว่า
เป็นพระคันธกุฏิหรือมูลคันธกุฏิ คำว่า “มูลคันธกุฏิ” หมายถึง กุฏิ
หลังแรกของพระพุทธเจ้า อันเป็นการแสดงว่า การที่พระพุทธเจ้า
เสด็จไปประทับที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในพรรษาแรกนั้น คงจะมี
คนสร้างกุฏิถวายและคนที่สร้างน่าจะเป็นพ่อของพระยสะ ซึ่งเป็น
เตวาจิก-อุบาสก ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นคนแรกของโลก

ตามหลักฐานในที่อื่นนั้นบอกว่า พ่อของพระยสะไม่ได้เป็น
เศรษฐี แต่เป็นองค์พระเจ้าพาราณสีทีเดียว พระยสะจึงมีความเป็น
อยู่แบบเดียวกับพระพุทธเจ้าก่อนทรงผนวช ตามหลักฐานทางฮินดู
ยังได้บอกไว้ว่า การที่กษัตริย์พาราณสี มานับถือพระพุทธเจ้า
ขนาดพระโอรสเสด็จออกผนวชนั้น ทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่าง

แรงมาก ดังที่ผมเคยบอกมาแล้วว่า สมัยที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ ปาติลีปตนฤคทายวันนั้น เมืองพาราณสีเป็นปรากฏของศาสนาชน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาชน ร่องลงมาเป็นศาสนาพราหมณ์ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จโดยลำพังพระองค์เข้าไปในปรากฏของเขา และสามารถชนะใจคนชั้นนำในเมืองได้ ย่อมจะเกิดปฏิกิริยาเป็น ธรรมดา

บางแห่งยังกล่าวเลยไปถึงว่ามีการทะเลาะวิวาทกันในเรื่อง ศาสนาอย่างรุนแรงจนบางทีกลายเป็นการจลาจลไปก็มี แต่หลักฐาน ฝ่ายเราไม่พบว่ามีเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้น

ถ้าจะพูดกันในฐานะของนักศึกษาแล้ว การศึกษาเรื่อง ศาสนานั้น ไม่ว่าจะ เป็นพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอะไรก็ตาม ควรจะมีหลักสำหรับพิจารณาอยู่สามประการ คือ

๑. **หลักฐานในด้านประวัติศาสตร์** คือเรื่องราวต่างๆ ที่ กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาต่างๆ นั้น จะต้อง มีหลักฐาน ซึ่งเราอาจพิสูจน์ได้ทางด้านประวัติศาสตร์ เช่น ความมีอยู่ของ พระพุทธเจ้าเป็นต้น เมื่อเราไปอินเดียและเที่ยวไปให้หลายๆ แห่ง จะพบความจริงได้ทันทีว่า พระพุทธเจ้านั้นเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่ จริงในประวัติศาสตร์ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่นักปราชญ์อุปโลกน์ขึ้น อย่างที่คนบางคนในปัจจุบันมักชอบพูดกัน

๒. **ความเป็นจริงในด้านธรรมะ** คือตัวคำสอนในศาสนา นั้นจะต้องเป็นความจริงที่อาจพิสูจน์ได้ ไม่ใช่เป็นลักษณะที่เพ้อฝัน หรือเป็นจินตนาการ ของนักศาสนา ไม่ทนต่อการพิสูจน์

๓. จะต้องเป็นหลักความจริงในด้านผล อันจะพึงเกิดขึ้น จากคำสอนนั้นๆ หลังจากที่คุณนำไปปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า เป็น ความ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จริงในด้านปาฏิหาริย์ คือสามารถอำนวยผลให้แก่ผู้ปฏิบัติได้
อย่างแท้จริง

วิธีทั้งสามประการนี้ ๒ ประการหลักพระพุทธศาสนา
สามารถทนต่อการพิสูจน์ได้ ไม่ว่าจะในกาลไหนๆ ก็ตาม ถ้าบุคคลผู้
พิสูจน์มีใจเป็นธรรม เคารพเหตุผลและความเป็นจริง ไม่ได้อรันจน
เกินไป ก็จะได้พบความดีเด่นของพระพุทธศาสนาในสองประการหลัง

แต่สำหรับในด้านประวัติศาสตร์นั้น ภูมิศาสตร์ ผมยังมีความ
รู้สึกว่ พระอรธกถาจารย์ของท่านหย่อนความรู้ในเรื่องนี้ หรือ
ว่าท่าน ไม่สนใจที่จะพูดถึงก็ไม่ทราบ หลักฐานด้านนี้ของเราจึงไม่ชัด
เพราะท่านมักใช้คำว่า “เอก สมัย” หรือ “เอกสมัย สมเย” ซึ่งแปลว่า
ครั้งหนึ่งหรือสมัยหนึ่ง จะเป็นเมื่อไรก็ไม่ทราบ อะไรเกิดก่อนเกิดหลัง
บางอย่างพอจับเค้าได้ บางอย่างจับไม่ได้เลยว่า เหตุการณ์ต่างๆ ที่
ปรากฏนั้น ได้เกิดขึ้นก่อนหรือหลัง ใครเกี่ยวข้องในเหตุการณ์เหล่านั้นบ้าง
เรามักจะทราบเฉพาะตัวบุคคลที่จำเป็นจะต้องกล่าวถึง
ส่วนเมื่อไร หรือพรรษาที่เท่าไร ไม่รู้เรื่องกัน จะรู้ได้ก็ ๑-๕ พรรษา
แรก กับพรรษาสุดท้ายเท่านั้นเอง ที่เราทราบได้ชัดว่าอะไรเกิดขึ้น
ก่อนและอะไรเกิดขึ้นทีหลัง

แม้ศาลาในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ที่ผมเคยบอกว่าเคยมี
อยู่ก่อนหลังหนึ่ง ก่อนที่นนทियมานพจะสร้างศาลาจตุรมุขถวาย แต่
ใครสร้างก็ไม่มีหลักฐาน ใจผมเองพอใจที่จะเชื่อว่า มูลคันธกุกีและ
ศาลาหลังเก่านั้น ผู้สร้างน่าจะเป็นพ่อของพระยสะ ไม่ว่าจะท่านจะ
เป็นพระเจ้าพาราณสี หรือว่าจะเป็นเศรษฐีก็ตาม เหตุผลที่ทำให้
ผมคิดเช่นนั้น คือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๔๐๓

๑. ท่านเป็นพระอริยสาวกกันทั้งครอบครัว คือท่าน ภรรยา และลูกสะใภ้ ซึ่งเป็นอดีตภรรยาของพระยสะ ศรัทธาของท่านจึงเป็นอจลศรัทธา ที่ไม่มีการหวั่นไหวคลอนแคลนแต่ประการใด

๒. ท่านรำรวยมากเหลือเกิน ทั้งลูกชายที่จะรับปกครองสมบัติก็บวชเสียแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องรักษาทรัพย์สมบัติมากมายเอาไว้

๓. ท่านเป็นอุบาสกคนแรกของพระพุทธเจ้า ภรรยาและสะใภ้ก็เป็นอุบาสิกากคนแรก ท่านจึงจำเป็นที่จะต้องรับผิดชอบในความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้า และพระยสะตลอดถึงสหายของพระยสะ

แต่การก่อสร้างในครั้งแรกคงจะไม่ถาวรมากนัก เพราะปรากฏว่าออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้ง ๖๐ รูป ได้ออกไปสู่ทิศต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลมีพระอยู่ประจำ ณ ที่นี้ และพระพุทธเจ้าเองก็เสด็จมาพักบ่อยๆ มูลคັນธกุฎีคงได้รับการก่อสร้างให้แข็งแรงขึ้นในภายหลัง แต่หลังเดิมผมสมัครใจจะเชื่อว่าพังไปแล้ว และคงจะมาสร้างขึ้นในจุดเดิม สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช หรือถ้าหลังจากนั้นก็คงเป็นสมัยราชวงศ์คุปตะ มูลคັນธกุฎีในตอนหลัง จึงไม่ใช่ที่อยู่ของพระสงฆ์ แต่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกว่า พระพุทธเจ้าได้เคยประทับอยู่ ณ จุดนี้ของป่า เพื่อพระสงฆ์จะได้ถือเป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ

พออ่านทราบว่าเป็นบริเวณพระคันธกุฎี ผมรู้สึกตื่นตัวใจมาก บังเกิดความยำเกรง ปีติจนต้องคุกเข่าลง สวดมนต์ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าอยู่คนเดียว ในขณะที่เพื่อนๆ เขากำลังเที่ยวชมซากปรักหักพังอื่นๆ ผมทำความรู้สึกว่าเวลานี้เรากำลังเหยียบอยู่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

บนแผ่นดินซึ่งพระพุทธเจ้าเคยประทับ ทำให้เกิดความรู้สึก
ระมัดระวังเพิ่มขึ้น การสวดมนต์ก็สวดภายในใจ เพราะขึ้นสวดดังไป
แขกจะมาล้อมดูทำให้เสียความรู้สึกไปเปล่าๆ คุณก็เคยไปอินเดีย
มาแล้ว จะรู้สึกอย่างไรเมื่อเข้าไปในสถานที่เช่นนั้นไม่ทราบ สำหรับ
ผมเองรู้สึกว่าเป็นความรู้สึกสุขใจ ปิติซาบซึ้ง และภูมิใจตัวเอง ที่
เกิดมาชาติหนึ่งสามารถมาถึงสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าเคยประทับได้

ความรู้สึกที่เราจะได้รับจากการไปนมัสการสังเวชนียสถานนั้น
ถ้าเราไม่ไปกันมากเกินไปจนเสียความสงบ และไปด้วยศรัทธาจริง
แล้ว ผมเชื่อมั่นว่าความรู้สึกในลักษณะที่กล่าวมาจะต้องบังเกิดขึ้น
และจะบังเกิดขึ้นมากกว่าการไปนมัสการปูชนียสถาน ต่างๆ ใน
เมืองไทย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความเชื่อมั่นในพระพุทธดำรัสที่
ตรัสแก่พระอานนท์ เมื่อก่อนจะปรินิพพาน ซึ่งปรากฏอยู่ในมหา
ปรินิพพานสูตร เมื่อพระอานนท์ทูลถามว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในทิศ
ทั้งหลาย ย่อมมาเพื่อเฝ้าพระตถาคต พวกข้าพระองค์ย่อมได้เห็น
ได้เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นผู้ให้ความเจริญใจ ก็โดยกาลล่วงไปแห่ง
พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์จักไม่ได้เห็น ไม่ได้เข้าไปนั่งใกล้
พวกภิกษุผู้ให้ความเจริญใจ”

พระพุทธองค์รับสั่งแก่พระอานนท์ว่า

“อูกรอานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเหล่านี้ เป็น
ที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา สังเวชนียสถาน ๔
แห่งคือ

๑. สังเวชนียสถาน อันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตร
ผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตเจ้าประสูติในที่นี้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๒. สังฆเวชนียสถาน อันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้

๓. สังฆเวชนียสถาน อันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตเจ้าทรงแสดงพระอนุตตรธรรมจักร ณ สถานที่นี้

๔. สังฆเวชนียสถาน อันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา ด้วยมาระลึกว่า พระตถาคตเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ สังฆเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้แล เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา

ดูก่อนอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และนิพพาน ณ สถานที่นี้ก็ดี ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเที่ยวจาริกไปยังเจดีย์ มีจิตเลื่อมใสแล้วทำ กาละลง ชนเหล่านั้นทั้งหมดหลังจากตายไปแล้วจักบังเกิดในสุคติ”

ผมทราบเรื่องนี้มาตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี เพราะได้อ่านจากหนังสือพุทธประวัติเล่ม ๓ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จากนั้นมาก็บังเกิดความใฝ่ฝันปรารถนาที่จะไปในสถานที่เหล่านั้น และได้สมปรารถนาคราวนี้เอง ความรู้สึกจึงมากไปด้วยความสุขใจ เต็มเปี่ยมด้วยปีติดังกล่าวมา

ผมสวดมนต์อยู่พักหนึ่ง นั่งหลับตาระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าอยู่พักหนึ่ง จึงออกเดินตรวจดูสถานที่ต่างๆ ต่อไป พวกเราพอเข้าไปในบริเวณสารนาถ ต่างก็แยกย้ายกันไปตามใจปรารถนา ผมกับ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เพื่อนคนหนึ่งมุ่งไปทางซากปรักหักพังของวัดดังกล่าวแล้ว เมื่อ
เลยพระคันธกุฎี หรือมูลคันธกุฎีแล้ว ความสำรวมระวังก็ลดลงไป
เกิดเป็นความสนใจที่จะศึกษาโครงสร้างของอาราม ผมบอกมาใน
จดหมายฉบับก่อนว่า การขุดค้นสารนาถนั้นคนที่ทำงานแบบ
นักโบราณคดีคนแรก คือ พันตรี กิตโต ซากต่อไปที่เห็นคือซาก
วัดกิตโต ตามชื่อท่านผู้ขุดพบ เป็นลักษณะที่ถูกเผาเหลือแต่
ฐานกำแพง พิจารณาดูตามซากที่เหลืออยู่ เห็นได้ว่าเป็นตึกสี่เหลี่ยม
ผืนผ้า แบ่งเป็น ๙ ห้องมีมุขยื่นไปข้างหน้า ทางด้านเหนือมีซาก
คล้ายๆ อุโบสถเล็กๆ ตามประวัติการขุดค้นซึ่งบันทึกไว้ นั้น พบว่า
พวกขุดค้นได้ พบหม้อข้าวมีข้าวสุกอยู่ที่ก้นหม้อหลายใบตกอยู่ใน
ห้องสองห้อง ซึ่งแสดงว่าอันตรายจากการบุกของอิสลามเกิดขึ้น
รวดเร็วมาก ขนาดข้าวยังไม่ได้กิน คนที่อยู่อาศัยในที่นั้นต้องหนี
โดยเฉพาพระสงฆ์ที่น่าสังเกตคือ หม้อข้าวที่พบนั้น อยู่ในห้อง
เพียงสองห้องเท่านั้น ทำให้เข้าใจว่าคงจะเป็นกัปปิยภุมิ คือกุฎีที่
ท่านสมมุติให้เป็นที่เก็บอาหารได้

ปัญหาที่ตามมาคือว่า ทำไมท่านไม่ใช้ภาชนะใหญ่ๆ หุงข้าว
เพราะปรากฏหลักฐานว่ามีพระอยู่กันมาก เราไม่อาจหาเหตุผลได้
เพราะไม่มีหลักฐาน การหุงข้าวด้วยหม้อข้าวเล็กๆ จำนวนมากนั้น
ใครเป็นคนหุง พระหรือศิษย์วัด ถ้าพระหุงเองแสดงว่า พระที่อยู่ใน
อารามนี้สมัยถูกอิสลามบุกนั้น คงจะเป็นพระเถระวาทีที่แยกมา
เป็นนิกายวัชชีบุตร ซึ่งแยกมาจากเถรวาทภายหลังจากการ
สังคายนาครั้งที่สองคือประมาณ ๑๐๐ กว่าปีหลังพุทธปรินิพพาน
เพราะนิกายนี้ถือว่าพระจะหุงต้มเองก็ย่อมทำได้ ถ้าเป็นเถรวาท
สายเมืองไทยก็เป็นอาบัติ เพราะเราถือตามมติของพระเถระทั้งหลาย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มีพระมหากัสสปะเป็นต้น ที่ท่านลงมติไม่ถอนสิกขาบททุกข้อที่
พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

จากจดหมายฉบับก่อน ที่ผมบอกว่าพระถังซัมจั๋งได้บันทึก
ไว้ว่า สมัยที่ท่านไปสาร์นาถนั้น มีกุฏิอยู่ ๓๐ หลัง มีพระสงฆ์ถึง
๑๕๐๐ รูป ดูจำนวนกุฏิกับจำนวนพระไม่สมดุลย์กันเลย จึงน่าจะ
สงสัยว่าอยู่กันได้อย่างไร พอตรวจดูไปจึงพบความจริงว่าที่เราแปล
คำว่าวิหารหรือกุฏินั้น เราตีความผิดจากความหมายของท่าน อัน
ที่จริงคำว่าวิหารของผู้แปลนั้น น่าจะได้แก่คำว่า “คณะ” ที่ใช้ในวัด
ต่างๆ ในกรุงเทพมหานครเราคณะหนึ่งๆ อาจจะประกอบด้วย
วิหารหรือกุฏิมากน้อยต่างกัน และในคณะหนึ่งๆ นั้นพระอาจจะอยู่
ได้เป็นจำนวนร้อยๆ ถ้าเป็นคณะใหญ่ จากป้ายที่เขียนไว้เป็นภาษา
อังกฤษว่า “เทมเปิ้ล” ซึ่งเราอาจจะแปลว่า วัด วิหาร โบสถ์
อารามก็ได้ มีเป็น “เทมเปิ้ล ๑ ไปถึง ๗” หรือจะมากกว่านั้น แต่
ละเทมเปิ้ลคงจะมีเจ้าคณะหรือหัวหน้าปกครองลดหลั่นกันไป โดย
พระทุกองค์ขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส ความเข้าใจของผมที่กล่าวว่า
การชุดคั้นนั้นน่าจะยังไม่ทั่วถึงน่าจะเป็นความจริง เพราะตาม
หลักฐานของพระถังซัมจั๋งนั้น จะต้องมีเทมเปิ้ลถึง ๓๐ เทมเปิ้ล
เมื่อคำว่าวิหารหรือกุฏิของท่านมีความหมายอย่างนี้ จึงไม่เป็น
ปัญหาอะไรที่พระจำนวน ๑,๕๐๐ รูปจะอยู่ไม่ได้ แม้คำว่าโบสถ์
พราหมณ์ได้เกิดขึ้นในบริเวณใกล้ถึง ๑๐๐ หลัง ท่านจะใช้คำว่า
“หลัง” ก็ตาม แต่คงจะหมายความว่าตามรูปของคำ เพราะลักษณะ
วิหารกับโบสถ์ ในความหมายของพุทธและพราหมณ์แตกต่างกัน
วิหารของพุทธอาจจะหมายถึงวัดทั้งวัดก็ได้ เช่นมหาวิหารที่ลังกา
เป็นที่อยู่ของพระในยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญถึง ๕,๐๐๐ รูป แต่

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คำว่าโบสถ์นั้นจะเป็นของพุทธหรือพราหมณ์ก็ตาม หมายถึงอาคารเพียงหลังเดียวเท่านั้น :-

ปัญหาต่อมาก็คือพระจำนวนมากมายอย่างนั้นจะอยู่กันได้
อย่างไร? โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเอาอาหารที่ไหนมาฉัน จะ
บิณฑบาตที่ไหน ผมเชื่อมั่นว่าอยู่ได้แม้จะมากกว่านั้นเพราะ

๑. คนที่นับถือพระพุทธศาสนาส่วนมากจะเป็นคนชั้นสูง
เช่นราชา เศรษฐี ท่านเหล่านี้ย่อมบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเต็ม
กำลัง เช่น อนาคตบัณฑิตเศรษฐีในสมัยพุทธกาล

๒. พระอินเดียนั้นเหมือนกับคนอินเดีย คือกินง่าย อยู่ง่าย
กินพอยังอึดทนภาพให้ดำรงอยู่ได้ ตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้
ผมเคยสงสัยว่า ตามตำราที่ท่านกล่าวว่า ท่านอนาคตบัณฑิตเศรษฐี
กับนางวิสาขา นั้น เลี้ยงพระวันหนึ่งเป็นพันๆ รูป จะเลี้ยงกันได้อย่างไร
พอไปเห็นความเป็นอยู่ของคนอินเดีย โดยเฉพาะในด้านการเลี้ยง
และการกินก็เกิดความเชื่อมั่นที่ว่า “เป็นไปได้” เพราะการเลี้ยง
แบบตักบาตรของเรา คือพระท่านมีบาตรมา ชาวบ้านก็ตักของใส่
ลงในบาตร พอพระเห็นว่าสมควรแล้วท่านจะปิดบาตรโดยไม่
ยอมรับจนเหลือทิ้ง นอกจากในกรณีที่จำเป็นจริงๆ

๓. พระราชาสมัยนั้น ท่านยกเมืองเป็นเมืองๆ ให้เป็นของ
พระศาสนา โดยการให้เก็บภาษีอากรบำรุงวัดทั้งเมือง วิธีนี้ได้ทำ
มาแล้วตั้งแต่สมัยพระเจ้า อโศกมหาราช และกษัตริย์ที่นับถือ
พระพุทธศาสนา ก็ได้ทำต่อมา อันนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระ
สามารถอยู่ได้ ถ้าจะอาศัยบิณฑบาตเพียงอย่างเดียว ไม่มีทาง
เป็นไปได้ เพราะไม่มีคนมากพอที่จะตักบาตรเลี้ยงพระจำนวนมาก
อย่างนั้น นอกจากนั้นพวกเศรษฐีใหญ่ๆ คงจะรับภาระในการเลี้ยง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ดูพระไปตามกำลังของท่าน เรื่องการเป็นอยู่ของพระทั้งในด้าน
สถานที่ จำนวนคน จึงไม่น่าจะมีปัญหาที่ควรสงสัยแต่ประการใด

แต่การที่พบหม้อข้าวในกุฏิพระนั้น เป็นการแสดงว่า
พระพุทฺธศาสนา ก่อนอิสลามบุกคงจะไม่อยู่ในฐานะมั่นคงนัก โดย
เฉพาะศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทฺธศาสนา เพราะเราไปตั้ง
วัดอยู่ในป่าของพราหมณ์ คนส่วนมากคงจะเป็นพราหมณ์มากกว่า
หรือฐานะของผู้อุปถัมภ์ไม่แข็งพอก็ได้ โดยเฉพาะคือศรัทธาและ
ทรัพย์ไม่สัมพันธ์กัน คือบางท่านอาจมีศรัทธาแต่ไม่มีทรัพย์ บาง
ท่าน อาจมีทรัพย์แต่ไม่มีศรัทธา พระจึงต้องหุงข้าวฉันกันเอง หรือ
จะให้ศิษย์หุงก็ตาม แต่เป็นการแสดงให้เราเห็นถึงสถานการณ์ของ
พระพุทฺธศาสนาในยุคนั้นว่าคงจะไม่ดีเท่าที่ควร

อันที่จริงเรื่องนี้ เราอาจจะเห็นได้แม้ในเมืองไทย โดยเฉพาะ
วัดภายในกำแพงเมืองของกรุงเทพมหานคร ซึ่งส่วนมากเป็นวัด
ใหญ่ทั้งนั้น พระในวัดเหล่านี้เท่าที่ทราบถ้าจะอาศัยการบิณฑบาต
เพียงอย่างเดียว คงมรณภาพไปเกือบหมดแล้ว โดยเฉพาะพระเล็ก
เณรน้อย ต้องพึ่งพระผู้ใหญ่บางองค์ที่ท่านให้พึ่ง ถ้าไม่มีที่พึ่งก็ต้อง
พึ่งโยมทางบ้าน โดยขอเงินทางบ้านมาซื้ออาหารฉัน เช่นเดียวกับ
นักเรียนจากต่างจังหวัด สภาพเช่นนี้ถ้าปล่อยไว้นาน ผมคิดว่า
ความเสื่อมในการปฏิบัติพระวินัยก็น่าจะตามมาในตอนหลัง เช่น
ถึงคราวที่ไม่มีเด็กพระอาจจะต้องลงมือช่วยตัวเอง แน่นนอน เรื่อง
เหล่านี้ปัจจุบันยังไม่เกิดแต่เรื่องประวัติศาสตร์นั้นเป็นเรื่องวัฏฏจักร
เหตุการณ์ต่าง ๆ มักจะเกิดขึ้นเพียงไม่กี่แบบแต่เป็นการเกิดที่ซ้ำ
กันอยู่ตลอดเวลา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

นึกถึงเรื่องนี้แล้ว ทำให้ผมคิดถึงพระพุทธศาสนาในบ้านเรา
มาก คุณจะสังเกตเห็นได้ว่า ความคิดความเห็นของคนเรานั้น
เปลี่ยนแปลงเร็วเหลือเกิน ส่วนมากมักจะเป็นความคิดเห็นใน
ลักษณะที่รุนแรง ล้างผลาญ โดยขาดพื้นฐานทางจิต คือความ
เข้าใจปัญหาต่างๆ ถูกต้องตามความเป็นจริง ปัจจุบันเราจะพบว่า
ในเมืองหลวงนั้น เท่าที่ทราบไม่ค่อยมีรายการเกี่ยวกับธรรมะศาสนา
ถึงมีคนก็ไม่สนใจเท่าที่ควร ความคิดเห็นของคนมุ่งหนักไปทาง
สังคมนิยม การเมือง ความต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมในลักษณะ
ที่ตนคิดว่าดี และพยายามที่จะให้คนอื่นเขาคิดว่าแม้ประชาชน
ทั่วไปก็คิดอย่างนั้น

ถ้าเรื่องเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแนะนำที่ถูกต้องตามความ
เป็นจริง คนจะหันหลังให้พระศาสนากันเป็นจำนวนมากขึ้น คน
ตักบาตรจะน้อยลง พระจะต้องช่วยตัวเองมากขึ้น และการที่พระ
ไทยจะต้องหุงข้าวเอง หรือไม่มีข้าวจะหุง ก็จะมีเกิดขึ้นได้.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

มูลคันธกุฎี

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนผมยังคงเล่าเรื่องมูลคันธกุฎี คำว่า มูลคันธกุฎีนั้น แปลว่า กุฎีเดิมหรือกุฎีที่สร้างขึ้นครั้งแรก สำหรับ ถวายพระพุทธเจ้า คุณคงจะเห็นว่ากุฎีของพระพุทธเจ้านั้น ท่านใช้ คำว่า **คันธะ** ซึ่งแปลว่า **ของหอม** เพิ่มเข้าไปซึ่ง ผิดกับกุฎีพระธรรมดา พระอรธกถาจารย์อธิบายว่า เป็นกุฎีที่บุคคลอบด้วยของหอม คือ คนมาบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ธูปเทียนชนิด จนมีกลิ่นหอมเกิดขึ้น กุฎีของพระพุทธเจ้า จึงเรียกว่า พระคันธกุฎีโดยมีความหมายดัง ที่ได้กล่าวมาแล้ว

ยังมีอยู่อีกคำหนึ่งคือ “**สังเวชนิยสถาน**” คือเป็นสถานที่ไปพบ แล้วจะเกิดความสังเวชสลดใจ เพราะพบเห็นความไม่เที่ยงแท้ของ ชีวิต แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังต้องนิพพาน นอกจากนั้นทำให้คนที่ไป ในสถานที่เหล่านั้น เกิดความสำนึกในพระคุณของพระพุทธเจ้า การระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า ทำให้ภาวะจิตของผู้ระลึกสูงขึ้น สงบขึ้น เยือกเย็นขึ้น ท่านจึงกล่าวว่า เป็นบุญ สมมติว่าท่านผู้นั้น จะต้องตายไปในขณะที่ภาวะจิตเป็นเช่นนั้น ก็เป็นการแน่นอน เหลือเกินว่า เขาต้องไปบังเกิดในสุคติ เพราะทรงแสดงไว้ว่า

“เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง ก็หวังได้ว่าจะต้องไปเกิดในสุคติ”

เมื่อเดินต่อไป จะพบศาลาหลังเล็กๆ ภายในมีท่อนหินวางอยู่ สามท่อน ตามหลักฐานบอกว่า ณ จุดนี้เองเป็นที่ประดิษฐานหัวสิงห์ ๔ หัว ซึ่งเป็นตราของรัฐบาลอินเดียในปัจจุบัน ดังที่เคยเล่าไว้แล้ว แต่ต่อมาเกิดวิปริตอย่างไรไม่ทราบ จึงหักลงมาเป็นสามท่อน รวม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทั้งหัวสิงห์ด้วยเป็นสี่ท่อน ที่แปลกก็คือ หินแต่ละท่อนยังคงดูเป็นมันแวววับ เช่นเดียวกับหัวสิงห์ ผมสงสัยเป็นกำลังว่า ท่านเอาหินมาจากไหน? เพราะในบริเวณใกล้เคียงนั้น ไม่ปรากฏว่ามีภูเขาอยู่เลยแม้แต่ลูกเดียว และเสาศิลาจารึกเหล่านี้เป็นหินลักษณะเดียวกันทุกแห่ง ใหญ่และยาวมาก ไม่น่าเชื่อว่า คนสมัยนั้นจะทำและนำมาได้

ท่านเอาน้ำยาอะไรอาบไว้ เพราะเวลาผ่านมามาตั้ง ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว ยังไม่ปรากฏว่าความมันของหัวสิงห์ได้จางไปเลย อันเป็นการแสดงให้เห็นเราทราบได้อย่างหนึ่งว่า คนโบราณนั้นท่านฉลาดกว่าคนปัจจุบันในหลายเรื่องทีเดียว

ที่เสานั้นมีจารึกเป็นอักษรพหุมมี ซึ่งเป็นอักษรปรากฏตัวลักษณะหนึ่ง ส่วนมากศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช จะจารึกด้วยอักษรนี้ ใจความในศิลาจารึกนั้น “เป็นคำเตือนพระสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ให้ประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย” จากจารึกในศิลานั้น ทำให้เราเห็นได้อย่างเด่นชัดว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเอาพระทัยใส่ในพระพุทธศาสนาทุกด้านอย่างใกล้ชิดจริงๆ พระพุทธศาสนาในยุคนั้น จึงเจริญมากขนาดไม่มีศาสนาใดๆ ทัดเทียมได้

เรื่องศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น เมื่อเล่าไปถึงเหตุการณ์นั้นเข้า ผมจะนำคำแปลมาลงไว้ เพื่อให้คุณได้เห็นความเป็นอัจฉริยะของพระองค์ และความเป็นศาสนูปถัมภกที่ยอดเยี่ยมอย่างแท้จริงของพระองค์

ตามหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ นั้น เราจะพบความจริงอย่างหนึ่งว่า หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สถาบัน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระพุทธศาสนาดูเหมือนจะไปแขวนไว้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ งานสำคัญทุกครั้งจะต้องอาศัยราชอาณาจักรสนับสนุนจึงทำได้ โดยเฉพาะสังคายนาทั้ง ๓ ครั้งในอินเดีย ซึ่งถือว่าเป็นสังคายนาของเถรวาท ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่เล่นด้วย หรือนับถือศาสนาอื่น เช่น พระเจ้าปุษยมิตร แห่งราชวงศ์คุงคะ พระพุทธศาสนาก็อยู่ในฐานะที่อาการหนักมากทีเดียว โรคอันนี้ดูเหมือนจะติดต่อมาถึงลังกา พม่า มอญ ไทย และประเทศพระพุทธศาสนาอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่องแปลกเหมือนกัน

แต่ที่น่ายินดีอยู่ประการหนึ่งคือ ถึงแม้จะเป็นสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งมีอำนาจมากที่สุดในครั้งนั้น แต่พระพุทธศาสนาไม่เคยเอาอิทธิพลของพระราชาเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และพระเจ้าอโศกมหาราชเองก็ไม่เคยใช้อิทธิพลให้ใครมานับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระองค์ จะมีบ้างก็เพียงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนชาวบ้านให้ประพฤติปฏิบัติความดี ส่วนมากจะเป็นหลักธรรมที่อำนวยความสะดวกที่เห็นได้ง่ายในปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้ทำในนามของสถาบันสงฆ์ แต่เป็นขบวนการธรรมดา ซึ่งผมได้เคยเล่ามาบ้างแล้ว ในตอนที่ว่าด้วยเมืองปาฏลีบุตร หรือปัฏนะในปัจจุบัน

เมื่อเดินตรวจดูบริเวณวัดต่างๆ หรือที่ฝรั่งเขาเขียนบอกว่า “เทมเปิ้ล” ซึ่งผมสมัครใจจะแปลว่าวิหาร หรือคณะมากกว่าที่จะแปลว่าวัด เพราะวัดจำนวนมากจะอยู่ในที่แห่งเดียวกันนั้นไม่เคยปรากฏว่ามี โดยเฉพาะในอินเดีย

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง คือที่ผมกล่าวไว้แล้วว่า มีซากอันหนึ่งมีลักษณะคล้ายอุโบสถ เมื่อพิจารณาดูตามหลัก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เหตุผลแล้ว การที่นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นอุโบสถนั้น ผมไม่
สมัครใจจะเชื่ออย่างนั้น ที่ผมพูดไปในจดหมายฉบับก่อนนั้น ผม
พูดตามหลักฐานของนักประวัติศาสตร์และโบราณคดี แต่เมื่อดูไป
ดูมา ประกอบกับว่ากันตามหลักพระวินัยแล้วเป็นไปได้ เพราะ

๑. การสร้างอุโบสถนั้น ตามต้นเหตุเดิมจริงๆ ซึ่งปรากฏใน
พระวินัยปิฎก เป็นเพียงต้องการจะให้พระที่มาจากวัดอื่น หรือ
อาคันตุกะ สามารถสังเกตเห็นได้ว่า เขาทำอุโบสถกันที่ไหนเท่านั้นเอง
พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้สร้างเป็นโรงแบบปราจีน ตามหลักนี้จึงไม่มี
ความจำเป็นอะไรเลยที่เราจะต้องสร้างอุโบสถกันอย่างวิจิตรพิสดาร
ราคาเป็นล้านๆ บาท

๒. อุโบสถจะต้องสามารถบรรจุพระ ผู้มาร่วมสังฆกรรม
ทั้งหมดได้ การที่ท่านยวนฉ่างหรือพระถังซำจั๋ง บอกว่าตอนท่านไป
อินเดีย มีพระอยู่ที่สารนาถถึง ๑,๕๐๐ รูป เมื่ออุโบสถเล็กอย่างนั้น
จะทำสังฆกรรมกันได้อย่างไร

๓. ถ้าจะมีอุโบสถหลังอื่นอีก ก็เป็นการผิดวินัย เพราะใน
วัดเดียวกันจะมีอุโบสถเกินหนึ่งหลังไม่ได้ และจะทำสังฆกรรม
แยกกันไม่ได้ด้วย

ผมยังไม่มีหลักฐานยืนยันว่า ซากอาคารหลังไหนควรจะ
เป็นอุโบสถ ที่พระจำนวนมากถึง ๑,๕๐๐ รูปจะร่วมทำอุโบสถกันได้
เพราะการขุดค้นได้ทำไปเพียงส่วนน้อยดังที่กล่าวแล้ว ซากปรัก
หักพังของอุโบสถ คงยังขุดไม่เจอมากกว่าที่จะเป็นซากหลังเล็กๆ
ที่กล่าวแล้ว

ที่น่าทึ่งคือ ในช่วงระหว่างคณะต่อคณะนั้น จะมีท่อน้ำ
ขนาดใหญ่มาก ผมนึกจะลงไปเดินดู แต่ไม่กล้าลงเพราะลึกมาก

แต่ที่แน่นอนคือคนเดินเคียงกันสองคนเกือบจะได้ สภาพยังแข็งแรง
คืออยู่ แสดงว่าความก้าวหน้าในด้านการวางผังเมือง วัด บ้าน ใน
สมัยนั้น มีความก้าวหน้ามากที่สุดทีเดียว เพราะตามแบบแปลนที่เขา
เขียนไว้ นั้น เป็นการยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ก่อนที่จะปลูกสร้าง
อะไรตรงไหน คงจะมีการกำหนดแบบแปลนกันก่อน จึงลงมือสร้าง
ลงไป ทำนองคล้ายๆ กับการแบ่งเป็นเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส
ในเมืองไทย เพราะพระสถูปจะอยู่ในแนวเดียวกัน พวกกุฏิวิหารจะ
อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยมีการแบ่งกันเป็นกลุ่มๆ อย่างที่ผมเรียกว่า
เป็นคณะนั่นเอง

ต่อจากนั้น พวกเราก็มาพร้อมกันที่สถูปสำคัญของคหนึ่ง คือ
จุดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”
แก่พระปัญจวัคคีย์ ดังที่ผมได้เคยนำพระสูตรมาลงไว้แล้วในฉบับก่อน
ความสูงของพระสถูปประมาณ ๑๔๓ ฟุต ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากมหา
ธรรมราชาสถูปมากนัก บริเวณที่ตั้งสถูปสูงกว่าบริเวณที่ตั้งวิหารต่างๆ
ประมาณ ๑.๕๐ เมตร เป็นสถูปองค์เดียวที่ถือได้ว่ายังรักษารูปทรง
เดิมเอาไว้ได้มากพอสมควร นามของสถูปหลังนี้ เรียกกันหลายอย่าง
บางคนเรียกว่า “ธรรมมุข” บางคนเรียกว่า “สถูปธเมข” บางคน
เรียกว่า “ธรรมเมกขสถูป” ผมคิดว่าคำว่า “ธเมข” เป็นคำที่เรียก
เลื่อนมาจาก “ธรรมเมกข” ส่วนธรรมมุขนั้นน่าจะมีความหมายไป
ในทางที่เขาเล่าว่า “พระสถูปองค์นี้สร้างในสมัยราชวงศ์คุปตะ
เชื่อกันว่าสร้างขึ้นเพื่อถวายพระศรีอริยเมตไตรย โดยเข้าใจกันว่า
พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์อชิตภิกษุว่า ท่านจะได้ตรัสรู้เป็น
พระพุทธเจ้า พระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรย ในโอกาสต่อไป”

เพราะธรรมมุข แปลได้ว่า “เป็นปากทางแห่งธรรม” เลยกลายเป็น
คนละเรื่องกับที่ผมกล่าวไว้แล้ว

สำหรับคำว่า “ธรรมเมกขสถูป” แปลว่าสถูปเป็นที่เห็น
ซึ่งธรรม อันหมายความว่า ณ จุดที่ตั้งสถูปนี้เอง พระพุทธเจ้าทรง
แสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ จนพระอัญญาโกณฑัญญะ
ได้ดวงตาเห็นธรรมว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” ผมจึงสมัครใจจะ
เชื่อว่า ชื่อที่แท้จริง คือ “ธรรมเมกขสถูป” เพราะค้อยได้ความหมาย
ตามเรื่องที่แสดงถึงความสำคัญของสถานที่นี้

ส่วนปัญหาที่ว่าสร้างในสมัยใดนั้น ดูตามสภาพการเรียงอิฐ
และรูปทรง น่าจะเป็นของที่มีมาก่อนสมัยราชวงศ์คุปตะ และที่เป็น
ไปได้อย่างยิ่งคือ เป็นผลงานของพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะวิธี
การสร้างของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น วิธีแรก คือสร้างเจดีย์
องค์หนึ่งสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่สารนาถก็คือ มหาธรรม
ราชิกสถูป ดังที่เคยกล่าวมาแล้ว และวิธีหนึ่ง คือการสร้างเจดีย์ขึ้น
ในจุดที่พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และนิพพาน
มีแปลกอยู่แห่งเดียวคือสถานที่ประสูติ แทนที่จะเป็นเจดีย์ กลับ
เป็นเสาศิลาขนาดใหญ่ พร้อมด้วยอักษรจารึก ซึ่งผมจะเล่าเมื่อ
พูดถึงสถานที่นั้น จากวิธีการสร้างของพระเจ้าอโศกนี้เอง ทำให้
เข้าใจว่าจุดที่ตั้งสถูปคือจุดที่ทรงแสดงปฐมเทศนา ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า
พระองค์ทรงทราบได้อย่างไรว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา
ณ จุดนั้น เพราะเหตุการณ์ผ่านมาถึง ๒๐๐ กว่าปี ชื่อนี้ไม่น่าจะ
เป็นปัญหา เพราะดังได้เคยกล่าวมาแล้วว่า สารนาถ นั้นเป็นที่อยู่
ของพระสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระคงได้รับการบอกเล่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กันต่อๆ มา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงความสำคัญของสังเวชนียสถานตามความในมหาปริณีพพานสูตร จุดนั้นจึงกลายเป็นจุดศักดิ์สิทธิ์สำหรับพระสงฆ์และพุทธบริษัท ครั้งก่อน อาจจะเป็นเพียงการกำหนดเขตเอาไว้ เพื่อเป็นจุดสำหรับพุทธบริษัทมานมัสการ ระลึกถึงพระพุทธคุณ หลังจากขบวนธรรมยาตราของพระเจ้าอโศกมหาราชมาไหว้สถานที่นี้ พระองค์คงต้องการให้มีสัญลักษณ์ที่ถาวร จึงโปรดให้สร้างสถูปขึ้น แต่คงจะมีการซ่อมแซมกันหลายครั้ง ราชวงศ์คุปตะจึงน่าจะไม่ใช่เป็นผู้สร้าง แต่คงจะเป็นผู้ซ่อมมากกว่า

น่ายินดีที่พวกเราซึ่งไปด้วยกัน มีทั้งพระและฆราวาส เมื่อทราบความสำคัญของพระสถูปหลังนั้นแล้ว อันที่จริงเป็นการรู้มาก่อนทุกคนจึงถอดรองเท้ามาตั้งแต่เข้าประตูสนามแล้ว เพราะถือว่าตนกำลังเข้าไปสู่สำนักของพระพุทธเจ้า จะต้องแสดงความเคารพด้วยไตรทวาร

ลักษณะของสถูป ดูไปคล้ายศิวลึงค์องค์ใหญ่ แต่อันที่จริงเป็นลักษณะของการคว่ำบาตรลง แล้วเอาธรรมกรวางข้างบนตามแบบการสร้างเจดีย์ในสมัยนั้น ทราบว่าท่านพันเอกเซอร์อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม เจ้ากรมโบราณคดีของอินเดีย ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ ได้เคยสำรวจด้วยการเจาะลงไปตรงจุดกลางจากยอดสถูปลงมา เพื่อต้องการดูว่ามีพระธาตุบรรจุหรือไม่ ปรากฏว่าไม่พบพระธาตุหรือวัตถุอย่างอื่นเลย ถ้าจะถามว่าทำไม? ตอบว่า การที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งแสดงธรรมจนพระสำเร็จอรหัตตผลถึง ๕ รูป ทั้งเป็นการแสดงธรรมเทศนาครั้งแรก เป็นการเกิดของพระสงฆ์ครั้งแรกในโลก พระรัตนตรัยก็เกิดสมบูรณ์ ณ จุดนี้ จึงมีความสำคัญมากพอแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องบรรจุวัตถุอย่างอื่นลงไปอีก การทำ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แบบนี้ของคันทิงแสม ทำให้เราได้หลักฐานยืนยันอีกอย่างหนึ่งว่า จุดนี้จะต้องเกี่ยวกับปฐมเทศนามากกว่าพระศรีอริยเมตไตรย์

เพื่อนที่อยู่อินเดียมาก่อนบอกว่า เมื่อถึงวันสำคัญในทาง พระพุทธศาสนา ชาวไทยทั้งที่เป็นพระ ฆราวาส และชาวอินเดีย ที่เป็นพุทธ จะมาพร้อมกันประกอบพิธีกรรมบูชา ณ ที่นี้ ซึ่งใน ขณะที่พวกเราไปนั้น ปรากฏว่ามีแขกอินเดีย และชาวธิเบตมาเดิน ประทับชมนั่งอยู่ พวกแขกเท่าที่สังเกตเป็นการเดินดูเสียส่วนมาก ส่วนพวกธิเบตนั้น มีทั้งพระและฆราวาส เขาเดินไปภาวนามนต์ไป บางคนก็มีกลองเล็กๆ หรือเขาจะเรียกว่าอย่างไรผมไม่ทราบแน่ แต่ที่เขาถืออยู่นั้นมีลักษณะคล้ายกลองเด็กเล่น ตัวกลองจารึกคาถา ในพระพุทธศาสนา พวกธิเบตเขาเชื่อในการสวดสูตรต่างๆ ว่าเป็นการกระทำที่ได้บุญมหาศาล แต่การจะสวดอยู่ทุกวันนั้น ออก จะเป็นงานหนักเกินไป มีคนช่างคิดจารึกอักษรเกี่ยวกับพระสูตร ที่ นับถือกันว่าขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ลงในกลองกลมแล้วเดินแกว่งให้หมุน ถือว่าการหมุนรอบหนึ่ง เท่ากับการสวดมนต์จบครั้งหนึ่ง เมื่อเป็น ดังนี้แต่ละคนจึงสามารถสร้างบุญด้วยการหมุนพระสูตร วันหนึ่ง หลายร้อยครั้ง เพราะเพียงนาทีเดียวก็หมุนได้หลายรอบ

คนบางคนอาจจะคิดว่า การกระทำในลักษณะนี้ ไม่ใช่เป็น วิธีของชาวพุทธ โดยเฉพาะในสายตาของเถรวาท ผมอาจจะเป็นคน แปลกจากคนอื่น ไปบ้าง เพราะผมถือว่าใครจะทำอย่างไรก็ตาม ถ้าเขายังยึดมั่นในพระรัตนตรัยแล้ว เราไม่อาจปฏิเสธว่า เขาไม่ เป็นชาวพุทธ หรือไม่ใช่วิธีการของชาวพุทธ เพราะการเข้าถึง พระพุทธศาสนานั้น ย่อมขึ้นกับขีดความสามารถ ระดับสติปัญญา ศรัทธาของแต่ละคนเป็นสำคัญ เหมือนคนเป็นจำนวนมากเดินขึ้นตึก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

บางคนอาจจะขึ้นไปถึงชั้นบนสุด บางคนอาจจะขึ้นไปได้เพียงแค่ว่า
บันได แต่เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า คนที่ขึ้นไปถึงบันไดนั้น เป็นคนอยู่
นอกบริเวณตึก เพราะถึงอย่างไรเขาก็ยังได้ชื่อว่าอยู่ในบริเวณตึก
เหมือนกัน การกระทำของพุทธศาสนิกชนชาวธิเบต เป็นการใช้
ศรัทธามากกว่าปัญญาที่จริง แต่ศรัทธาของเขาเป็นศรัทธาที่มั่นคง
และน่าสรรเสริญมาก เพราะในภาวะความเป็นอยู่ที่แสนจะลำบาก
เนื่องจากเป็นผู้ลี้ภัยการเมืองเข้ามาอยู่ในอินเดีย แต่เขาไม่เคยทอด
ทิ้งศาสนา ไม่ละเลยการสวดมนต์ ถึงแม้จะสวดไม่ได้ ก็ใช้วิธีหมุน
พระสูตรเอาดังที่กล่าวแล้ว ผมพบพระธิเบต ผมไหว้ท่านด้วยความ
สนิทใจเหมือนไหว้พระไทย แม้แต่พระจีน ญวน พม่า เป็นต้น ผมก็
ไหว้ด้วยความสนิทใจเช่นเดียวกัน เพราะผมถือว่าท่านเป็นพระใน
พระพุทธศาสนา เราเองวิเศษอะไรจึงไหว้คนอื่นไม่ได้ และท่านมี
ความบกพร่องอะไรจนถึงกับเราไม่ควรไหว้

เรื่องนิกายนั้นเป็นกิเลสของคน โดยเฉพาะคือพวกพระ
ในอดีต ผมเคยพูดกับพระโดยการชี้แจงให้ท่านฟังว่า การ
ห้ามไหว้พระต่างนิกาย โดยปรับเป็นอาบัตินั้น ไม่ใช่ข้อที่
พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เป็นกิเลสของพระอรธกถาจารย์
ลังกา ที่พยายามจะยึดเยียดให้คนอื่นเห็นด้วยกับตน โดย
เฉพาะอย่างยิ่งเป็นผลจากการทะเลาะของพระ สำนักมหาวิหาร
กับอภัยศิริวิหารในลังกา จึงกลายเป็นวินัยหลอกพระรุ่นหลัง
ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร?

- เพราะสมัยพระพุทธเจ้า ไม่มีนิกายสงฆ์ในพระพุทธศาสนา
การแตกเป็นนิกายเพิ่งมีหลังสังคายนาครั้งที่สองล่วงไปแล้ว

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

- ข้อห้ามเช่นนั้นเป็นการขัดต่อลักษณะตัดสินพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระนางปชาบดีโคตมีเป็นใจความว่า

“ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความคลายกำหนัด ๑, เป็นไปเพื่อความปราศจากทุกข์ ๑, เป็นไปเพื่อความไม่สะสมกองกิเลส ๑, เป็นไป เพื่อความอยากอันน้อย ๑, เป็นไปเพื่อความสันโดษ ๑, เป็นไปเพื่อความสงัดจากหมู่ ๑, เป็นไปเพื่อความเพียร ๑, เป็นไปเพื่อความเลี้ยงง่าย ๑, เหล่านี้พึงรู้ว่าเป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า”

การไม่ยอมไหว้คนอื่นนั้นเป็นการสะสมกิเลส คือ มานะ อหังการ มมังการ ให้เกิดขึ้นภายในใจ พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าไม่มีลักษณะอย่างนั้น

พวกเรานั่งมองพระสถูปอยู่นาน ได้เห็นความคร่ำคร่าของสถูปอย่างชัดเจนมาก แต่น่าสรรเสริญรัฐบาลอินเดีย ถึงแม้เขาจะไม่เป็นพุทธศาสนิกชน แต่เขาก็กลับรักษาบำรุงไว้เป็นอย่างดี ตามกำลังงบประมาณที่เขาจะทำได้ แม้พระพุทธรูปและเศียรพระพุทธรูปต่างๆ ที่เคยเล่าว่ามีอยู่มากในพิพิธภัณฑสถานนั้น ไม่เคยปรากฏว่าคนแขกขโมยไปขายฝรั่งเลย คิดแล้วน้อยใจคนไทยเราแท้ๆ ประกาศตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ถือการตัดเศียรพระไปขายฝรั่ง เป็นงานอาชีพไป ทางราชการก็เหลือกำลังจริงๆ เวลาฝรั่งขึ้นซื้อพระจัดการเสียเป็นงานใหญ่ แต่คนไทยตัดเศียรพระกันแทบทุกวัน มักจะกลายเป็นคลื่นกระทบฝั่งไป น่าอนาถใจไหม?

เห็นว่านั่งคอยกันพอสมควรแล้ว แต่ขบวนคนแขก อีเบต ก็ยังคงเดินรอบพระสถูปกันลับสนอยู่ แขนงนั้นส่วนมากจะเดินเพียง

รอบเดียว แล้วจากไปเที่ยวที่อื่น ส่วนพระและภราวาสทิเบต ท่าน
เดินกันหลายๆ รอบ ด้วยความสำรวม ตั้งใจ ปากก็สาธยายมนต์บ้าง
เดินหมุนสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกลองบ้าง ครั้นจะคอยให้เขาเสร็จ
พวกเราเห็นจะไม่ต้องสวดมนต์กัน ครั้งแรกเกรงไปว่า ถ้าเราขึ้น
สวดมนต์จะเป็นการรบกวนเขา แต่เมื่อเป็นเรื่องที่คอยไม่ได้ ก็ต้อง
ถือว่าทุกๆ คนมาถวายความเคารพต่อพระพุทธองค์ด้วยกัน จึง
บอกพรรคพวกว่าขอให้สวดมนต์กันเลยดีกว่า ประเดี๋ยวจะกลับ
ไม่ทันรถเมล์ เพื่อนคนหนึ่งขัดขึ้นว่าจะสวดได้อย่างไรกัน?

“ทำไมจึงสวดไม่ได้แล้ว ก็สวดเหมือนที่เราสวดกันที่เมืองไทย
เพียงแต่เป็นการทำวัตรเย็นก็น่าจะพอ” ผมกล่าว

“สวดมนต์ตอนนี้จะไม่เป็นการไหว้ทิเบตไปหรือ?” เพื่อนแย้ง
ทำให้ผมขำมาก ไม่นึกว่าเพื่อนจะคิดเช่นนั้น

ผมจึงกล่าวว่า “ที่เราจะไหว้นี้ เราไม่ได้ไหว้พระหรือคนทิเบต
เราไหว้สถูปซึ่งอันที่จริงแล้ว แม้สถูปก็เป็นเพียงสื่อให้เราได้ระลึกถึง
พระพุทธเจ้าเท่านั้น เราไม่ได้ไหว้สถูปโดยเฉพาะด้วย การที่มีคน
หรือสัตว์มาขวางสิ่งที่เรากำลังจะไหว้นั้น ถ้าเราคิดเช่นนั้นไม่ต้อง
ไหว้กราบอะไรกัน อย่าคิดอะไรให้มากเลย ขอให้ลงมือกันได้”

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

ความจริงหยุดยาก

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อน ผมมาจบลงด้วยความคิดของเพื่อน ซึ่งกำลังจะให้พระสวดมนต์ ณ ลานธรรมเมกขสถูป โดยเพื่อนเขาแย้งว่า ไม่ควรให้พระสวดมนต์ก่อน เพราะจะเป็นการไหว้กราบพวกพระและชาวธิเบตไป ที่จริงความเห็นของเพื่อนผมนั้น ไม่ใช่เป็นความเห็นของเอกบุคคลเพียงคนเดียว แต่มีคนไม่น้อยที่มักจะมีความรู้สึกว่า ถ้าเราจะกราบพระพุทธรูปเป็นต้น ก็ต้องไม่มีสิ่งหรือบุคคลมาขวางพระพุทธรูปอยู่ ทำนองว่าถ้าไหว้ในขณะที่นั้นจะทำให้การไหว้ของตนไปติดอยู่ที่สิ่งหรือบุคคลที่ขวางอยู่ ไม่ถึงพระพุทธรูปอะไรทำนองนั้น ความคิดเช่นนี้เป็นเรื่องที่คิดมากเกินไป แต่ก็น่าเห็นใจอยู่

ผมเห็นว่าการไหว้พระหรือคนก็ตาม ถึงแม้จะมีอะไรขวางอยู่บ้าง ก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพราะพระพุทธรูปนั้น อันที่จริงก็เป็นทองปูน ทองเหลือง โลหะ ซึ่งได้รับการสมมุติว่า เป็นรูปแทนพระพุทธรเจ้า เวลาเราไหว้เราก็ไม่ไปติดในโลหะและปูนเหล่านั้น แต่เรามุ่งตรงไปถึงพระพุทธรูปคุณ แม้การไหว้พระสงฆ์ก็เช่นกัน อันที่จริงเราไม่ได้ติดในบุคคลที่สมมุติว่าเป็นพระ เมื่อเราไหว้เรามุ่งถึงความดีที่ท่านประพฤติ และในฐานะที่ท่านเป็นสัญลักษณ์แห่งการปฏิบัติดีปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อนิพพาน ปฏิบัติสมควรเท่านั้นเอง จะมีใครหรืออะไรขวางหน้าอยู่ จึงไม่น่าจะเป็นปัญหาอะไร เพราะถ้าไปคิดมากอย่างนั้น จะทำให้ภาวะจิตเปลี่ยนไปทางปฏิเสธ คือความหงุดหงิดไม่พอใจเกิดความขุ่นมัวจิตใจเปล่าๆ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป็นอันว่า ตกลงพวกเราพร้อมกันให้พระ ทำวัตร สวด พระธรรมจักษุปวัตตสูตร ซึ่งต้องใช้เวลาานพอสมควร เวลา สวดมนต์ผมนั่งหลับตา ปรากฏว่าเมื่อเราสวดมนต์เสร็จ พระธิเบต และชาวธิเบต รวมทั้งพวกอื่นเียบบางคน ได้มายืนอยู่ใกล้ๆ อาจจะเป็นเพราะพวกเขาฟังออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่ทราบว่าคนที่กำลัง สวดมนต์อยู่นั้นเป็นพระไทยและคนไทย การสวดมนต์จึงคงจะเป็น เรื่องของพระพุทธศาสนา บางคนก็ยืนมองดูห่างๆ ดูเขาให้ความสนใจ ดี เสร็จแล้วพวกเขาก็เข้ามาถามพวกเรา ทำให้เกิดปัญหา ในการตอบมาก เพราะจะใช้ภาษาอังกฤษ เขาก็พูดไม่ได้ จะใช้ ภาษาฮินดีพวกเราก็อพูดไม่ได้ คนที่พูดได้ก็เพียงเล็กน้อย แต่ พยายามใช้ภาษาใบ้ปนฮินดีก็สามารถให้ความเข้าใจแก่พวกเขาได้ มองหน้าเขาแต่ละคน พบว่าเขาแสดงความพอใจและเป็นมิตร ใน สถานะที่เป็นชาวพุทธด้วยกัน พวกเราก็อินดีที่ได้พบพวกเขา ถึงแม้ จะเข้าใจภาษาของกันและกันไม่ได้ก็ตาม

จากการประสบปัญหาในด้านภาษา ที่พระไทยเราใช้กับ ชาวธิเบต ทำให้ผมเกิดความรู้สึกว่า ความเปลี่ยนแปลงในทาง ส่งเสริม สร้างสรรค์ ด้านการศึกษาของพระไทยเรา น่าจะได้พึงเล็ง ถึงแง่ของ “ประโยชน์” ที่พระและคนอื่นจะได้รับจากการศึกษาของ พระสงฆ์ไทย การศึกษานักธรรมและบาลีที่คณะสงฆ์จัดการอยู่ น่า จะมีการแก้ไขบ้าง โดยเฉพาะคือ ด้านภาษาบาลี อันที่จริงการเรียน บาลีนั้น ถ้าคนตั้งใจจริงๆ นั้น เรียนเพียง ๕-๖ ประโยคก็สามารถ แปรหนังสือได้เป็นอย่างดี หรืออย่างน้อยก็ทราบเนื้อหาของพระสูตร ต่างๆ ได้ การแปลมคธเป็นไทย แปลไทยเป็นมคธ จนถึง ป.ธ.๙ เป็นการเรียนที่ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ถ้าจะเน้นถึงความเข้าใจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เป้าหมายของธรรมะในเรื่องที่เรียน น่าจะได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาภาษาต่างประเทศ คือภาษาอังกฤษ น่าจะได้รับการสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น เพราะเป็นการส่งเสริมสร้างสรรค์พระให้มีขีดความสามารถในการทำงานสูงขึ้น โดยเฉพาะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจะมีการอธิบายธรรมะตามแนวที่พระอรรถกถาจารย์เป็นต้นอธิบายมา โดยยึดหลักพระไตรปิฎก ไม่ใช่ต่างคนต่างพูดไปตามความคิดเห็นของตน ผลที่สุดนักสอนธรรมะในเรื่องเดียวกันมาอธิบายขัดกัน คนฟังเลยไม่ทราบจะเชื่อใคร นอกจากนั้นควรสอนให้พระมีความรอบรู้ในด้านวิชาการทางโลกตามควร เพราะถ้าไม่ทราบอะไรเลยหรือทราบแต่น้อย ย่อมไม่สามารถอธิบายในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งให้เห็นความแตกต่างและความคล้ายกัน ตลอดถึงความเหมือนกันของหลักธรรมกับวิชาการเหล่านั้น

ที่จริงปัจจุบันเมืองไทยเรามีพระภิกษุระดับเปรียญ ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่ง คือมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ สถาบันทั้งสองสามารถผลิตพระระดับปริญญาตรีได้ปีหนึ่งแห่งละไม่น้อยเลย แต่น่าเสียดายที่พระเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่ หรือการได้รับการยกย่องตามฐานะอันควร อันที่จริงเมื่อเราจะเทียบพระเหล่านี้กับพระเปรียญ ๙ แล้ว จะพบว่าความเข้าใจธรรมะ ภาษา วิชาการทางโลก และประสบการณ์ในด้านทำงานเผยแผ่การศึกษา พระ ป.ธ. ๙ น่าจะสู้ไม่ได้ ยกเว้นพระ ป.ธ.๙ ที่เรียนในสถาบันนี้ด้วย แต่พระ ป.ธ.๙ ได้รับยกย่องจากพระเถระและชาวบ้านมากกว่า คงจะเนื่องมาจากค่านิยมใน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สังคมไทย ที่มีความเข้าใจว่า ถ้า ป.ธ.๙ แล้วจะต้องรู้หมด เพราะเป็นการศึกษาชั้นสูงสุด ซึ่งความจริงไม่เป็นเช่นนั้น และไม่มีทางจะเป็นอย่างนั้นได้เลย

ขอให้สังเกตดูว่าพระที่ทำงานในด้านเผยแผ่ ด้านการศึกษา ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปนั้น เป็นพระประเภทไหนมาก เมื่อพระปริญาตรี ซึ่ง ป.ธ.๙ ก็เทียบเท่าปริญาตรี ไม่ได้รับการสนับสนุนยกย่องเท่าที่ควรเลย ท่านชวนกันลี้กไปไนเปอร์เซ็นต์ที่สูงพอสมควร จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดายทุนที่ลงไปเพื่อผลิตท่านเหล่านั้นขึ้นมา แต่เมื่อมองถึงคุณค่าที่พระศาสนา ชาติ สังคมจะได้จากบุคคลเหล่านั้นก็ยังคงมีอยู่ เพราะเมื่อท่านลี้กไปท่านก็ยังอยู่ในสังคม ทำงานเพื่อศาสนา เพื่อสังคม ตามที่ท่านถนัด แต่ถ้าได้ท่านอยู่ทำงานในเพศพระ ย่อมจะได้ประโยชน์มากกว่าเป็นธรรมดา เพราะตัดภาระในการสร้างตัว เลี้ยงดูบุตรภรรยาลงไป ผมจึงเห็นว่าค่านิยมในสังคมบางอย่าง ถ้าเป็นการขัดต่อความเจริญก้าวหน้าไปในวิถิต่างที่ถูกต้องตามความเป็นจริง สมควรจะได้รับการเปลี่ยนแปลงบ้าง ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดแห่งสถาบันพระศาสนา ถึงแม้ว่าจะก้าวหน้าไปไม่มากก็ตาม

ผมออกจะวิ่งไปนอกทางมากแล้ว จึงขอกลับมาประเด็นเดิมเสียที หลังจากเราไหว้พระสวดมนต์ สนทนาภาษาใบ้ปนฮินดีกับพระชาวบ้านธิเบต แยกอินเดียวแล้ว มองไปข้างหน้าในด้านที่ใกล้กับพระสถูปนั่นเอง เป็นอาคารถาวรแบบอารามของแขก จึงถามเพื่อนว่าเป็นอะไร

“อารามของนิครนถ์ นิกายทิฆัมพร” เพื่อนตอบ

“มีนักบวชอาศัยอยู่ไหม?”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“มี แต่ไม่ทราบว่ามีจำนวนเท่าไร เพราะผมมาเที่ยวหลายครั้งแล้ว ยังไม่เคยเห็นนักบวชเหล่านั้นเลย ไม่ทราบเป็นอย่างไร ท่านจึงไม่ค่อยออกมาข้างนอก”

ผมนึกได้ทันทีว่า การไม่ออกข้างนอกของท่านเหล่านั้น นอกจากเป็นเรื่องของนักบวชซึ่งไม่จำเป็นนักก็ไม่ออกคลุกคลีกับชาวบ้าน แต่ที่สำคัญคือท่านออกมาก็ตื่นเต้นกันพอดีทีเดียว เพราะคำว่า “ทิฆัมพร” ก็บอกอยู่แล้วว่ามุ่งทิศ หรือมุ่งลมห่มฟ้า หมายความว่าไม่มุ่งอะไรเลย คำว่า นิครนถ์ แปลว่าไม่มีเครื่องร้อยรัด ซึ่งน่าจะหมายถึงเอาเครื่องร้อยรัดคือกิเลส มากกว่าที่จะหมายถึงเอาผ้ามุ่งห่ม วัดของนิกายทิฆัมพรตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระธรรมเมกขสถูป ตามประวัติที่ทราบจากเพื่อนบอกว่า เป็นวัดของศาสดาองค์ที่ ๑๑ ซึ่งชื่อ เศรอันชะนาถ ผู้นำถือศาสนานั้น เชื่อถือกันว่าเกิดที่เมืองพาราณสี และสำเร็จเป็นพระศาสดาที่สิงหปุระ ซึ่งเป็นหมู่บ้านอยู่ห่างจากสวนมฤคทายวันเพียง ๑ ไมล์ นอกจากวัดศาสนาเซน หรือชินแล้วก็มีโบสถ์พราหมณ์อยู่ใกล้ๆ โบสถ์หนึ่งเรียกว่า “สารนาถ” ซึ่งเป็นการแสดงว่า ศาสนาพราหมณ์ได้รุกรานพระพุทธศาสนาเข้าแล้ว แม้คำว่าสารนาถ ก็พยายามอธิบายให้เกี่ยวกับพระคิเวไป เหล่านี้เป็นเรื่องของการเผยแพร่ศาสนา ถ้าเราจะตำหนิกันก็ออกจะเป็นการรุนแรงไป เพราะว่า

“นักศาสนานั้น ไม่ว่าจะเป็ศาสนาไหนก็ตาม จะมีความเชื่อมั่นอยู่อย่างหนึ่งว่า ศาสนาของตนสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่โลกได้อย่างแท้จริง จึงต้องการที่จะให้คนอื่นได้รับความรู้ และความสุขอันเกิดขึ้นจากการ นับถือศาสนาของตนด้วย”

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ตราบใดที่การเผยแพร่ไม่เป็นไปในลักษณะที่บังคับ ชูเชิญ หรือ มอมเมาประชาชน เราก็ควรยอมรับว่าเป็นเจตนาดีของเขา

การที่พราหมณ์และเซน พยายามแทรกแซงพระพุทธศาสนา อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพราะเขามีความเชื่อในความดี เด่นของศาสนาของเขา และเชื่อว่าสถานที่เหล่านั้นเกี่ยวข้องกับ ศาสนาของเขาด้วย อันที่จริงเรื่องศาสนาเซน ถ้าว่าสารนาถ เกี่ยวข้องกับศาสดาของตนองค์ที่ ๑๑ ก็คงจะเป็นบุคคลก่อนพุทธ สมัยไม่น้อยกว่า ๘๐๐ ปี เพราะว่ามันว่าศาสดาแต่ละองค์มีอายุ ยืนทั้งนั้น องค์ที่ ๒๔ คือมหาวิระก็ร่วมยุคกับพระพุทธเจ้า ผมเอง สมัยครใจจะเชื่อว่าเรื่องของศาสดาเซนบางศาสดานั้น เป็นเรื่องก่อน ประวัติศาสตร์ด้วยซ้ำไป ดังที่ผมเคยให้เหตุผลมาครั้งหนึ่งตอนที่ว่า ด้วยพระสีตลนาถที่เมืองกัลกัตตา

สำหรับเรื่องโบสถ์พราหมณ์นั้น ดังได้กล่าวมาแล้วว่า พาราณสีก่อนพุทธกาลเป็นปรการของเซนและพราหมณ์ เมื่อ พระพุทธเจ้าตีปรการเกือบแตก ศาสนาทั้งสองก็เริ่มเสื่อมมาเรื่อยๆ พระพุทธศาสนาก็เจริญขึ้นเรื่อยๆ และมาเจริญมากที่สุด ในรัชสมัย ของพระเจ้าอโศกมหาราช ต่อมาเมื่อถึงโอกาสที่ราชวงศ์พราหมณ์ ขึ้นเสวยราชย์ คือราชวงศ์ “คุงคะ” กับ “กาณวะ” พระพุทธศาสนา ได้รับการถูกบีบอย่างขนาดหนัก แต่เมื่อถึงราชวงศ์ “คุปตะ” พระพุทธศาสนาก็เริ่มฟื้นตัวขึ้นมาบ้าง แต่ในราชวงศ์นี้ไม่ใช่ว่า จะนับถือพระพุทธศาสนาไปทั้งหมดก็หาไม่ โดยเฉพาะในสมัย พระเจ้าพาลาทิตย์คุปตะ ได้สถาปนาเมืองพาราณสีเป็นราชธานี และยกย่องศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาประจำรัฐ ทรงสร้าง โบสถ์พราหมณ์ทั่วไปในเมืองพาราณสี ที่สารนาถก็ได้สร้างโบสถ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พระวิษณุไว้หลังหนึ่ง ต่อมาถึงแม้จะมีการเปลี่ยนกษัตริย์และราชวงศ์ คือจากประมาณ ๑,๕๐๐ ปี เป็นต้นมา กษัตริย์ส่วนมากนับถือพราหมณ์ ศาสนาพุทธกับเซนก็ตกอันดับไป

การฟื้นตัวของศาสนาพราหมณ์ที่เรียกว่าสำคัญมาก คือการเกิดขึ้นของ “คังกราจารย์” ในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ท่านผู้นี้เป็นคนหนุ่มที่ฉลาดอย่างมหัศจรรย์ บางแห่งกล่าวว่าเคยเข้าบวชในพระพุทธศาสนา แต่เป็นการบวชแบบต้องการจะหาจุดเด่นในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เมื่อศึกษาแตกฉานดีแล้ว ก็สึกออกไปและจัดการนำเอาคำสอนที่เด่นๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น และอื่นๆ เข้าไปบรรจุไว้ในพระเวท โดยเฉพาะตอนที่เรียกว่า “เวทานตะ” และ “อุปนิษัต” ทำให้ศาสนาพราหมณ์เปลี่ยนรูปเป็นศาสนาฮินดูมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับพระพุทธเจ้า ท่านคังกราจารย์ก็มอบตำแหน่งพุทธาวตาร อันเป็นอวตารปางที่ ๙ ของพระนารายณ์ นับว่าเป็นการกลืนที่ฉลาดมาก ทำให้คนทั่วไปเห็นว่าพระพุทธเจ้าถึงจะเก่งอย่างไร ก็เป็นเพียงอวตารปางหนึ่งเท่านั้นเอง เป็นการลดฐานะของพระพุทธเจ้าลงมาเทียบกับพระกฤษณะ และพระรามในยุคปุราณะ คนอื่นเดี๋ยวปัจจุบันและสมัยนั้น จึงยกย่องพระพุทธเจ้าในฐานะอวตารของพระนารายณ์ นี่เป็นจุด “ผิด” อันหนึ่งของความก้าวหน้าทางพระพุทธศาสนา

จะพบว่าสารนาถหรือพาราณสี เป็นเวทีต่อสู้ของศาสนาใหญ่คือพุทธ พราหมณ์ เช่น มาทุกยุคทุกสมัย ส่วนใครจะชนะก็แล้วแต่ว่าเป็นยุคไหนดังกล่าวนั้นแล้ว แม้ท่านคังกราจารย์เอง ท่านก็มาตั้งป้อมต่อสู้หรือฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงศาสนาพราหมณ์ที่สารนาถ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

โดยไปพักอยู่ที่ต้นไทรต้นหนึ่งหลายเวลา ตามประวัติกล่าวว่า อาจารย์ปัทมบาท กับลูกศิษย์ซึ่งเป็นใหญ่อยู่ที่สارนาถ ยอมตัวเป็นศิษย์ของท่านคังกราจารย์ หลังจากได้ฟังคำสอนของท่าน

ในฐานะเป็นนักศึกษา ผมยกย่องท่านคังกราจารย์ในฐานะที่เป็นคนหนุ่ม ที่ตั้งใจทำงานเพื่อศาสนาของตนและได้ผลอย่างถาวรเสียด้วย เป็นเรื่องไม่น่าเชื่อที่คนหนุ่มอายุเพียง ๒๐ กว่าปีทำงานใหญ่เช่นนั้นได้ ตอนท่านตายถ้าผมจำไม่ผิด ดูเหมือนอายุท่านเพียง ๓๒ ปีเท่านั้นเอง ถ้าท่านอยู่ต่อไปศาสนาฮินดูคงมีเหตุผลมากขึ้น มีหลักฐานดีขึ้น เพราะการพยายามปฏิรูปของท่าน ถึงแม้จะเป็นการกระทำที่เรียกได้ว่า เป็นการขโมยธรรม แต่ใจผมเองคิดว่า

“พระธรรมในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญบารมีมา และสั่งสอนคน เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สัตว์โลกทั่วไปเป็นสำคัญ”

จากผลการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของศาสนาแห่งตน ที่ท่านคังกราจารย์ทำไปนั้น หลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็คงเป็นหลักธรรมที่ยังรักษาเป้าหมายเอาไว้ได้ ถึงแม้จะเป็นการสอนโดยคนในศาสนาอื่นและในนามศาสนาอื่นก็ตาม ผมคิดว่าชาวพุทธไม่น่าจะหวงธรรมะของตน ใครจะเอาไปสอนในนามศาสนาของเขา โดยอ้างว่าเป็นคำสอนของเขา ก็ปล่อยให้เขาไปเถิด เพราะหลักธรรมนั้นย่อมอำนวยประโยชน์แก่โลกตามเป้าหมายของพระพุทธศาสนาอยู่นั่นเอง

ก่อนผมไปอินเดีย ได้มีคริสตศาสนิกชนคนหนึ่ง มาขอให้ผมช่วยอธิบายลักษณะเป้าหมายและผลของเมตตา โดยเขาจะนำไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ประยุกต์กับคำสอนของพระเยซูที่ว่า

“จงรักเพื่อนบ้านของเจ้า เหมือนรักตัวของเจ้า”

ผมยินดีทำให้ เพราะมุ่งถึงประโยชน์ดังที่กล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามโบสถ์พราหมณ์ที่อยู่ใกล้สารนาถมีเพียงหลังเดียว แต่ไปมีหนาแน่นอยู่ในเมือง แสดงว่าที่สารนาถมีทั้งชาวพุทธ เช่น พราหมณ์ พุทธที่แสดงตัวออกชัดเจนคืออิเบต แต่ศาสนสถานของพุทธมีมากกว่าเพื่อนในบริเวณนี้ ซึ่งผมจะเล่าเมื่อกล่าวถึงสถานที่เหล่านั้น

จากนั้นพวกเราพร้อมกันเดินทางไปทางด้านตะวันออกของสวน เนื่องจากเป็นบริเวณที่กว้างมาก การเดินโดยไม่สวมรองเท้าจึงออกจะลำบากมากอยู่ เพราะมีเศษอิฐ หิน มากมาย แต่ที่เป็นสนามหญ้าก็มากเหมือนกัน เพราะมีการรักษาตกแต่อย่างดีมาก มีต้นไม้ร่มรื่นน่าพักผ่อน ด้านตะวันออกมีคันดินสูงแบบถนนเล็กๆ สร้างเลียบไปตามสวนยาวของสวน มีสะพานเล็กๆ ทอดไว้เมื่อต้องข้ามท่อน้ำของวัด จุดมุ่งหมายของพวกเรา คือการไปดูสัญลักษณ์ของคำว่า “สารนาถ” หรืออสิปตนมฤคทายวัน ตามความหมายที่กล่าวมาแล้ว ปราบฏว่าเมื่อเราเข้าไปบริเวณที่อยู่ของสัตว์ สัตว์ส่วนมากนอนกันเท่าที่มองเห็นมีทั้งกวาง อีเก้ง ละมั่ง เนื้อทราย ฟาน และอื่นๆ ซึ่งผมไม่รู้จักชื่อ เนื่องจากบริเวณที่อาศัยของสัตว์กว้างมาก และเขาห้ามไม่ให้เข้าไป จึงได้แต่มองจากรั้วเท่านั้นเอง รู้สึกว่าสัตว์เหล่านั้นอยู่อย่างปกติ ไม่มีลักษณะระแวงภัย ทั้งๆ ที่มีคนเดินดูจำนวนมาก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะสัตว์เหล่านั้นไม่เคยได้รับอันตรายจากมนุษย์ แม้บรรพบุรุษของสัตว์เหล่านั้นก็ไม่เคยได้รับอันตรายจากมนุษย์เช่นกัน ตามเรื่องที่ผมเคยเล่ามาแล้วว่า ป่านี้เป็นป่าที่ฟุ้งของกวางจึงเรียกว่าสารนาถ เป็นที่ให้ภัย

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

แก่นื้อ จึงชื่อว่า มฤคทายวัน ทั้งนี้เป็นเรื่องหลายพันปีมาแล้ว แต่น่านับถือคนอินเดียที่เขารักษาความดีอันนี้ไว้ได้ แม้ในปัจจุบันก็ตาม ใครจะไปทำลายชีวิตสัตว์ในบริเวณสวนนี้ไม่ได้ ใครขึ้นทำจะมีโทษตามกฎหมาย แต่สำหรับคนแขกแล้ว ดูเหมือนจะไม่เป็นการฝืนความรู้สึกมากนัก เพราะนิสัยชอบทำลายชีวิตสัตว์บางประเภทไม่ค่อยมีในจิตใจของพวกเขามากนัก

ลัทธิฮิงสาของมหาตมคานธีนั้น อันที่จริงก็มาจากลัทธิ “มาฆาต” คือ อย่ำฆ่าของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งมาจาก ปาณาติปาตา เวรมณี ของพระพุทธศาสนานั้นเอง

คำสอนเหล่านี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนอินเดียหลายยุคหลายสมัย ถึงแม้จะเรียกชื่อต่างกัน แต่เจตนารมณ์เป็นอันเดียวกัน ถึงแม้เขาจะไม่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน แต่เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่า มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแฝงอยู่อย่างมากทีเดียว

เมื่อเดินไปถึงมุมสวน ได้พบสัตว์จำพวกฟานหรืออะไรไม่ทราบ เดินไปเดินมาอยู่ริมรั้วสวน พวกเราลองหาอาหารไปส่งให้ แต่แกก็ไม่สนใจคงเดินไปเดินมา ในลักษณะกรีดกราย เชิงอวดความงามของตน เพื่อนที่ไปด้วยกันเขาบอกว่า ทุกครั้งที่มาเที่ยว จะพบสัตว์ตัวนี้เดินไปเดินมาให้คนชมตลอดเวลา และใครก็ไม่ทราบว่ามันมีความต้องการอะไร เพราะให้อะไรมันก็ไม่ยอมกิน คนส่วนมากจึงเข้าใจว่า มันคงจะเดินเพื่อโชว์ความงามของมันนั่นเอง ผมพยายามดูว่าเป็นสัตว์ตัวผู้หรือตัวเมีย แต่ไม่ทันทราบเพื่อนจึงบอกเสียก่อนว่าเป็นสัตว์ตัวเมีย ความคิดของผมเลยแวบมาเมืองไทยทันที คุณก็ทราบแล้วว่า เมืองไทยเรานั้นมักมีการประกวด

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความงาม ในลักษณะต่างๆ เป็นเทพีบ้าง เป็นนางสาวไทยบ้าง การประกวดนี้ถึงแม้ผมจะเป็นคนหนุ่ม ไม่เคยรู้สึกสนใจ และพอใจให้มีเลย เพราะผมเห็นว่าการกระทำเช่นนั้น นอกจากจะไม่ชอบด้วยจารีตประเพณี สตรีเหล่านั้นบางคนถูกเกณฑ์มา บางคนคิดว่าตนสวยมาก เพราะหลงรูปตนเอง บางคนต้องการจะโชว์ บางคนต้องการรางวัล และอาจจะมีไม่น้อยที่มีความต้องการลึกซึ้งไปกว่านั้น ผมไม่เคยทราบอนาคตของคนเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไรบ้าง แต่เท่าที่ได้ยินมาบ้างนั้น ดูเหมือนจะได้ดีเพียงส่วนน้อย ใจแตกเป็นส่วนมาก อนาคตของคนจำนวนไม่น้อยต้องเข้านรกเข้าพงไป จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การสลัดใจอย่างมาก การเดินนวนายาตให้คนดูนั้น ถ้าอยู่ในชุดที่เหมาะสมแบบไทยๆ ก็ไม่น่าจะเป็นอะไรมากนัก แต่เท่าที่ทราบเป็นการเจตนาโชว์เนื้อหนังมังสา สดส่วน ซึ่งเป็นการยั่วยุ ความรู้สึกทางกามารมณ์ ทั้งแก่คนดูและคนเดิน

ผมเองพอใจที่จะเห็นคนไทย โดยเฉพาะกุลสตรีไทยควรนุ่งห่มในลักษณะที่มีมิติ ดูแล้วน่าเมตตากรุณาของผู้ใหญ่ เกิดความรักความพอใจสำหรับคนรุ่นเดียวกัน แทนที่จะเน้นให้เกิดความใคร่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นเรื่องอันตรายต่อตนเอง ตามที่ทราบกันอยู่

ผมเคยคุยกับเด็กคนหนึ่ง ซึ่งเคยคุ้นเคยกันมาตั้งแต่แกเด็กๆ ทราบว่าแกชอบประกวดกับเขาเสมอ ผมพยายามมองดูแกว่าแกสวยอย่างไร จึงชอบประกวดนัก ก็ไม่เห็น คงจะเป็นประเภทหลงรูปดังกล่าว หลังจากแกประกวดในงานหนึ่ง ผมถามแกว่าเป็นไรผ่านเข้ารอบไหน? แกบอกว่าผ่านรอบหนึ่งค่ะ ผมเลยล้อแกว่า รอบหนึ่ง

นั่นฉันคิดว่าเอาแมวไปเดินมันก็ผ่านได้ แล้วถือโอกาสแนะนำแก
ในฐานะคนคุ้นเคยกัน ทราบว่าจากนั้นมาแกไม่เคยประกวดเลย
จนแต่งงานไป

ผมและคุณไม่อาจจะแก้ไขอะไรได้ก็จริง แต่พูดมาเพราะ
เห็นเจ้าสัตว์ตัวนั้น ที่มีการกระทำเหมือนคนบางคนบางประเภท
ซึ่งถ้าจะแก้ได้ก็

ด้วยการลดค่านิยมทางเนื้อหนังมาเป็นค่านิยมทาง
จิตใจเท่านั้นเอง.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

สภาวะทุกข์ - ทุกข์ประจำ

(๑) **ชาติทุกข์** แปลว่า ความเกิดเป็นทุกข์ หมายถึงตั้งแต่อยู่ใน
ในครรภ์จนคลอดทุกข์มาก

(๒) **ชราทุกข์** แปลว่า ความแก่เป็นทุกข์ หมายถึงความแก่เดี๋ยว
ทำให้ลำบาก

(๓) **มรณทุกข์** แปลว่า ความตายเป็นทุกข์ หมายถึงความ
ตายได้ตัดรอนชีวิตเสีย

รวมสภาวะทุกข์ = ๓ กอง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ธรรมเสนา กองทัพธรรม

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับก่อนของผม ได้พูดถึงเจ้าสัตว์ที่ชอบเดินโซ่วตัว อยู่เสมอ ไม่ว่าจะไปชมสวนสาธารณะก็ตาม ผมเพิ่งนึกออกว่า เจ้าสัตว์ตัวนี้มีชื่อว่า “นิลกาย” ตัวเล็กขนาดแพะ รูปร่างกระเตี้ยด ไปทางฟานมาก หลังจากชมสัตว์กันพอสมควรแล้ว พวกเราก็เดิน มุ่งไปทางแม่น้ำซึ่งอยู่ใกล้กับสวน ทำให้พวกสัตว์ป่าเหล่านั้นได้ อาศัยดื่มน้ำมาตั้งแต่อดีตกาล เจ้าหน้าที่เขาจัดบริเวณนี้ไว้สงบ เย็นกายมากทีเดียว เพราะว่ามีต้นไม้ขนาดใหญ่ ภายใต้ต้นไม้มี แคร่ไม้ บางแห่งก็เป็นม้านิน จากนั้นก็เป็นท่าน้ำ ซึ่งได้รับการ ปรับปรุงเสียสวยงามมาก สามารถลงไปพักผ่อนและล้างเท้าได้ อย่างสบาย

เนื่องจากพวกเราเดินทางชมสวนบ้าง สวดมนต์บ้าง ชมสัตว์ บ้าง เป็นเวลาร่วม ๓ ชั่วโมง ก็ออกจะเป็นการหนักเอาการอยู่ เมื่อ ไปพบสถานที่ร่มรื่นเช่นนั้น ต่างคนต่างก็นั่งลงพักผ่อนตามอัธยาศัย ผมลงเลยไปถึงริมน้ำเพราะต้องการความเย็นจากลมและน้ำผสมกัน จากนั้นผมก็เริ่มคิดไปถึงสมัยอดีตกาล ทำให้ได้รับความเข้าใจว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงแสดงธรรมแก่พระปัญจวัคคีย์ ในขณะที่พบกันตอนแรก ปล่อยให้ผ่านไปหนึ่งคืนเป็นอันน้อย ก็ เกิดเป็นภาพพจน์ขึ้นมาว่า การกระทำของพระองค์นั้น ถ้าจะเรียก ในสมัยปัจจุบัน เราอาจเรียกได้ว่า “เป็นเรื่องของจิตวิทยาสังคม” การที่ทรงพยายามชี้แจง จนพระปัญจวัคคีย์ยอมรับว่า พระองค์ ตรัสรู้แล้วจริงๆ มีความตั้งใจที่จะฟังธรรม แต่พระพุทธองค์หาได้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ทรงแสดงในครั้งนั้นไม่ กลับปล่อยให้เวลาผ่านไป คงจะเป็นความ
จงใจของพระองค์ที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพราะคนเราหลังจากเกิด
ความสนใจในเรื่องอะไรแล้ว แต่ไม่สามารถทราบเรื่องเหล่านั้นในทันที
ทำให้เกิดความกระหายมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะฟัง เมื่อ
ต้องการพักอยู่ในป่าที่ร่มรื่นมีแม่น้ำอยู่ใกล้ ท่านเหล่านั้นคงจะสง
น้ำจนร่างกายสบายแล้ว มีความมุ่งมั่นที่จะฟังธรรม พอพระองค์
เริ่มแสดงเข้าจริงๆ ทุกองค์ต่างฟังด้วยความตั้งใจ แต่การที่ได้ผล
เพียงองค์เดียวนั้น คงจะเป็นเรื่องของระดับสติปัญญา บารมีมากกว่า
โดยเฉพาะที่ท่านอัญญาโกณฑัญญะนั้น ผมคิดว่าท่านคงอยู่ในวัย
ประมาณ ๕๕ ปี หรืออาจจะมากกว่านั้น มีความรู้ความเข้าใจใน
เรื่องต่างๆ มากกว่าอีก ๔ ท่าน แต่หลังจากนั้นเพียง ๔ วัน ท่านทั้ง
๔ ก็สำเร็จไปตามลำดับ ด้วยพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงนำ
มาชี้แจงให้ท่านเหล่านั้นเข้าใจธรรมคงจะไม่เหมือนกัน แต่คงจะ
เป็นการยกย้ายไปตามอุปนิสัยบารมีของแต่ละท่าน

วันแรม ๕ ค่ำเดือน ๘ พระองค์ทรงประชุมท่านทั้ง ๕ ซึ่งใน
ขณะนั้นบวชเป็นพระและเป็นพระโสดาบันหมดแล้ว มาประชุมกัน
สวนสถานที่ประชุมครั้งนี้ไม่มีหลักฐานว่าจุดไหน แต่คงไม่ห่างไกล
จากจุดที่ตั้งธัมเมกขสถูปมากนัก พระธรรมเทศนาที่นำมาแสดงใน
ครั้งนั้น ได้นามว่า “อนัตตลักขณสูตร” เป็นพระสูตรที่มีความ
ไพเราะมาก เป็นการแสดงความจริงอย่างแท้จริงของชีวิต โดย
เฉพาะทรงประกาศหลักการใหม่ขึ้นมาอีกข้อหนึ่ง คือ “อนัตตา” ซึ่ง

ในครั้งแรก ทรงแสดงสิ่งที่เรียกว่าใหม่เอี่ยมสำหรับคนยุคนั้น
คือ “อริยสัจ ๔” ในฐานะเป็นนักศึกษา ผมเชื่อว่าธรรมะทุกข้อ
พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้มาทั้งนั้น สิ่งที่ทรงตรัสรู้จริงๆ คือหลักอริยสัจ ๔

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

โดยผ่านญาณ ๓ ส่วนธรรมะอื่นๆ เป็นผลพวงมาจากการตรัสรู้
ที่มาของหลักธรรมที่ทรงแสดงจึงอาจสรุปคำสอนเป็นสี่ประเภท คือ

๑. **หลักคำสอนที่เป็นแบบปฏิวัติ** หมายความว่าในสมัย
นั้นคนเขารู้ เชื่อถือและปฏิบัติกันอยู่ แต่เป็นการเชื่อถือและปฏิบัติ
ที่ผิด เช่น การทรมานกาย การหมกมุ่นในกามให้มาก ซึ่งครูทั้งหก
ในสมัยนั้นคือ “อชิตเกสกัมพล” เชื่อถือว่าสุขสุดยอดของมนุษย์ก็
คือ การทำตนให้สมบูรณ์ด้วยกามคุณ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส
สัมผัส พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติความเชื่อเหล่านั้น ดังที่ได้เคยกล่าว
มาแล้วในจดหมายฉบับก่อนนานมาแล้ว ตอนที่ว่าด้วยธัมมจัก
กัปปวัตตนสูตร

๒. **เป็นการปฏิรูป** หมายถึง การนำคำสอนในสมัยนั้นๆ เอง
มาเปลี่ยนแปลงหลักการเสียใหม่ เช่น ทรงแสดงความร้อนของไฟ
กิเลส แก่ท่านปุราณขฤลิมีอุรุเวลากัสสปเป็นต้น ซึ่งเคยบูชาไฟ
มาก่อน งานในลักษณะปฏิรูปมีมากทั้งในด้านธรรมะและวินัย

ถ้าพระพุทธเจ้าจะมีเพียงสองอย่างข้างต้นดังกล่าวแล้ว
พระพุทธเจ้าก็จะมีฐานะเป็นเพียงนักปฏิวัติ หรือนักปฏิรูปศาสนา
เท่านั้นเอง ไม่มีฐานะเป็นศาสดาอย่างที่ทรงเป็น ดังนั้น หลักการที่
สำคัญที่สุดที่ทำให้พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ คือ

๓. **การตั้งหลักการขึ้นมาใหม่** เช่นหลักอริยสัจ ๔ อนัตตา
ปฏิจจสมุปบาท นิพพาน และธรรมอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก

๔. **รับรองคำกล่าวของนักปราชญ์ในอดีตว่า เป็นความถูกต้อง**
เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์

พระสูตรทั้งสามพระสูตรที่ทรงแสดงในตอนแรก คือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑. ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร มีลักษณะเป็นการปฏิวัติในตอนต้น ตั้งหลักการขึ้นมาใหม่ในตอนหลัง

๒. อนัตตลักษณะสูตร มีลักษณะปฏิรูปในตอนท้าย แต่มีลักษณะการตั้งหลักการขึ้นใหม่ในตอนต้น

๓. อาทิตตปริยายสูตร เป็นลักษณะปฏิรูปอย่างเดียว

พระสูตรทั้งสามนี้เป็นพระสูตรที่ไพเราะมากจริงๆ ผมเห็นว่าควรจะนำมาลงไว้ในที่นี้ แต่จะจับเพียงประเด็น เพราะถ้าพูดถึงพระสูตรในที่ต่างๆ แล้ว นำเนื้อความทั้งหมดในพระสูตรมาลงไว้จดหมายจะกลายเป็นเรื่องพระไตรปิฎกไป ใจความในพระสูตร นั้นอาจแบ่งเป็นตอนๆ ได้ดังนี้

๑. ทรงแสดงว่า ชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่าเป็นอนัตตา โดยทรงให้เหตุผลว่า ถ้าชั้น ๕ จะเป็นอัตตาคือตัวตนแล้ว ชั้น ๕ ก็จะไม่ต้องประสบความลำบาก คนสัตว์จะต้องการให้ชั้น ๕ ของตนเป็นอย่างไรก็ยอมทำได้ แต่เพราะมันเป็นอนัตตาจึงต้องประสบความลำบาก คนจะหวังให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็ไม่ได้

๒. ทรงถามพระทั้ง ๕ รูปว่า ท่านมีความคิดเห็นต่อชั้น ๕ อย่างไร เป็นของเที่ยงไหม? ท่านเหล่านั้นทูลตอบว่าไม่เที่ยง ทรงถามต่อไปว่าสิ่งไม่เที่ยงเช่นนี้ จะเรียกว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ท่านทั้งห้าก็ทูลตอบว่าเป็นทุกข์ ทรงถามต่อไปว่าสิ่งใดไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดาสมควรไหมที่จะไปยึดถือชั้นทั้ง ๕ ว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่นเป็นนี่ นั่นเป็นตัวตนของเรา ท่านทั้งห้าก็ทูลตอบว่า ไม่สมควรเลย

๓. ทรงแสดงว่า ชั้นทั้ง ๕ ใดๆอย่างหนึ่ง ที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด เลว ประณีต อยู่ไกล อยู่ใกล้ก็ตาม ขอให้เข้าใจว่าชั้นทั้ง ๕ นั้นก็สักแต่ว่า ชั้น ๕ เท่านั้นเอง เพราะไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวตน ของเรา ควรจะเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่าง ที่ทรงแสดงมา

๔. ทรงแสดงว่าอริยสาวกเมื่อได้สดับแล้วอย่างนี้ ย่อม เบื่อหน่ายในชั้นทั้ง ๕ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตก็พ้น เมื่อจิตพ้นแล้วก็เกิดญาณ รู้ว่า เราหลุดพ้นแล้วดังนี้ อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำเราได้ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นอีกในลักษณะเดียวกันนี้ไม่มีอีกต่อไป

ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา ท่านทั้ง ๕ ก็บรรลุอรหัตต์เป็น พระอรหันต์ทั้งหมด.

โดยปกติทั่วไปเราจะพบว่า เรื่องของไตรลักษณ์นั้น จะเรียง ลำดับเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตตา แต่พระธรรมเทศนากันนี้ทรงแสดง อนตตา ก่อน โดยไม่ได้แสดง อนิจจัง ทุกขัง ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร? เพราะ ว่าท่านเหล่านั้นเป็นพระอริยบุคคลแล้ว ท่านสามารถที่จะโยง ธรรมะเข้าหากันได้ เพราะถ้าลงเป็นอนัตตาแล้ว ก็ต้องเป็น อนิจจัง ทุกขัง ตามมา แต่ขอให้สังเกตว่า ในที่นี้ทรงชี้เฉพาะชั้น ๕ เท่านั้น เพราะว่า จะกล่าวตามหลักตรรกศาสตร์ หรือพระพุทธศาสนาก็ตาม ถ้ากล่าวรวมๆ ว่า สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่ง นั้นเป็นอนัตตา จะเห็นว่าสิ่งที่กล่าวถึงนั้น สิ่งที่ไม่เที่ยง ก็ต้องเป็น อนัตตาด้วย เพราะเกี่ยวโยงกัน แต่ถ้าเราจะเรียงย้อนหลังมาก่อน

คือกล่าวว่ “สิ่งใด เป็นอนัตตา สิ่งนั้นย่อมไม่เที่ยงและเป็นทุกข์” จะ เป็นคำกล่าวที่ผิดพลาดขึ้นมาทันที เพราะฉะนั้นในพระสูตรแทนที่ จะพูดคลุมๆ พระองค์ทรงเจาะจงลงไปที่ชั้นที่ ๕ ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร เพราะสิ่งที่เป็นอนัตตานั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ ไปทั้งหมด เพราะอนัตตามีความหมายคลุมทั้งสังขารและวิสังขาร ส่วนสิ่งที่ไม่เที่ยง และเป็นทุกข์ ทุกอย่างจะต้องเป็นอนัตตาเสมอ กันหมด ถ้าไม่อย่างนั้นจะเกิดความผันผวนขึ้นมา

ดังนั้น เราจะเห็นในพระสูตรอื่น เช่น ธรรมนิยามสูตร ซึ่ง ทรงแสดงเรื่องนี้โดยตรง เมื่อทรงกล่าวถึงอนิจจัง ทุกขัง ทรงใช้คำว่า “สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา” แต่พอถึงอนัตตา ทรงใช้คำว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” ทั้งนี้เพราะว่าคำว่า “ธรรม” มีความหมายรวมทั้งสังขารและวิสังขารเข้าไปด้วย เรื่องของธรรมะ นั้นยิ่งคิดแล้วจะเห็นพระปัญญาของพระพุทธเจ้ายิ่งขึ้น พระธรรม จึงมีลักษณะเป็น “เอหิปัสสิโก ควรเรียกให้มาพิสูจน์” เพราะ พระธรรมมีความจริงด้วยตนเอง ไพเราะ รัตกุม ไม่มีช่องว่างที่ใคร จะคัดค้านได้ ถ้าเราไม่ดันทุรังจนเกินไป เรื่องลักษณะของอนัตตา นั้นมีคนเถียงกันมาก เพราะเราไม่มีคำที่จะแปลให้เกิดความเข้าใจได้ นอกจากอธิบาย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรวบรวม ลักษณะของอนัตตาไว้ว่า

๑. ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครๆ แม้แต่เจ้าของ ชั้นที่ ๕ เอง.

๒. ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เรียกว่าอัตตา คือตัวตนตามความ เชื่อของพราหมณ์.

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๓. เป็นสภาพที่เมื่อแยกย่อยลงไปแล้ว จะพบแต่ความว่างเปล่า ไม่มีอะไรพอจะบัญญัติเรียกว่าเป็นคนสัตว์ได้ แต่ที่คนยังคิดว่าเป็นอัตตาอยู่ เพราะเป็นความคิดที่เกิดจากตัณหา มานะ และทิฏฐิ ทั้งนี้ที่สำคัญคือ “ฉนสัจจะ” คือการไปยึดถือเอาเมื่อสิ่งเหล่านี้ยังรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อนนั่นเอง

๔. ไม่มีใครเป็นเจ้าของอะไรๆ ได้จริง เพราะต้องจากกันไปในที่สุด

ผลแห่งการแสดงพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ ทำให้โลกมี พระอรหันต์เพิ่มขึ้นจากหนึ่งเป็น ๖ ช่างเป็นผลงานที่น่ายินดีจริงๆ ต่อจากนั้นความคิดของผมนิ่งลงลอยไปถึงเรื่องของพระยสะ หรือ ยส กุลบุตร บางตำราเรียกว่า “ยโสธส” คำว่ายโสธสนี้เองทำให้ นักปราชญ์ทางศาสนาเข้าใจว่า พระยสะนั้นเป็นโอรสของพระเจ้าพาราณสี ท่านผู้นี้ตามประวัติ มีความเป็นอยู่คล้ายพระพุทธเจ้ามาก เช่นมีปราสาท ๓ หลังสำหรับอยู่ในสามฤดู ภายในปราสาทมีสตรีจำนวนมากบำรุงบำเรอ ด้วยความสุขนันทาชนิด แต่บทท่านจะเบียดขึ้นมา ท่านกลับเห็นบริวารที่นอนหลับในลักษณะต่างๆ เป็นประดุจซากศพที่ทิ้งในป่าช้า เกิดความสลัดใจที่ตนต้องมามัวเมา ลุ่มคล้ำ ซากศพอยู่ มองปราสาทกลายเป็นป่าช้าใหญ่ไป จึงตัดใจออกจากบ้านเดินเข้าป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พร้อมกับเดินบ่นไปว่า “ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอๆ” บ่นประโยคนี้ไปตลอดทาง จนถึงใกล้บริเวณที่ประทับของพระพุทธองค์ ซึ่งก็คงจะเป็นจุดใดจุดหนึ่งในสวนนาถปัจจุบัน

พระพุทธเจ้าได้ทรงสดับคำอุทานของพระยสะ จึงทรงรับสั่งว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

**“ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง มาที่นี้เถิดนั่งลงเถิด
เราจักแสดงธรรมแก่ท่าน”**

พระยสะเมื่อทราบวาทะที่นี้ไม่วุ่นวาย ไม่ขัดข้อง จึงถอด รองเท้า
วางไว้แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว
พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่เรียกว่า **อนุบุพพิกขา** คือ
กล่าวถึงธรรมะ ๕ ประการ ได้แก่

๑. **ทานกถา** การให้หรือการบริจาค เพื่อสงเคราะห์บูชา โดย
เห็นว่าการให้ท่าน เป็นการดี เพราะสามารถขจัดมัจฉริยะ โลกะลง
ไปได้.

๒. **ศีลกถา** กล่าวถึงศีล คือการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย
เมื่อว่าถึงเจตนา ได้แก่ความตั้งใจที่จะงดเว้นกรรมอันเป็นบาป ที่
บุคคลจะพึงทำด้วยกายและวาจา เป็นการป้องกันกิเลสอย่างหยาบ
อันเรียกว่าวิตกกัมมิเลส คือกิเลสที่จะพึงก้าวล่วงทางกาย วาจา.

๓. **สคคกถา** ทรงแสดงถึงความสุข หรือผลอันบุคคลจะพึง
ได้รับจากการให้ทานและรักษาศีล อันที่จริงเรื่องของทานนั้น
บุคคลสามารถประสบได้แม้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ตลอดจนตายไปแล้ว
คือการบังเกิดในสวรรค์.

๔. **กามาทีนวกถา** กล่าวถึงโทษแห่งกามสุข หมายถึงการ
ที่บุคคลสมบรูณ์ด้วย รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ถึงแม้จะมากและ
ประณีต สวยงามอย่างไร ก็เป็นของไม่เที่ยงแท้แน่นอน หรือให้
ความสุขที่ยั่งยืนถาวรแต่ประการใด เพราะตราบใดที่คนยังติดใน
กามารมณ์ เขาจะสบความสุขอย่างแท้จริงหาได้ไม่ ดังนั้นคนควร
จะมีเป้าหมายที่สูงขึ้นไปกว่ากามสุข ถึงแม้จะเป็นกามสุขในโลก

สวรรค์ที่ว่าประณีตกว่าความสุขในมนุษย์โลก ก็ยังอยู่ในประเภทที่
ขาดสาระแก่นสารดังกล่าวแล้ว.

๕. **เนกขัมมานิสังสกา** ทรงกล่าวถึงอานิสงส์แห่งการทำ
กายและจิตของตนให้ออกจากความพัวพันหมกมุ่นในกาม ไม่ว่าจะ
จะเป็นของทิพย์หรือของมนุษย์ก็ตาม โดยตรงก็หมายถึงการออกบวช
เพราะถือว่าอย่างน้อยก็ดึงกายออกจากกามได้เป็นเบื้องต้น แล้ว
เพียรพยายามเพื่อดึงจิตออกจากกามในโอกาสต่อไป.

คุณจะได้เห็นว่า พระธรรมเทศนาช่วงนี้เป็นการกล่าวถึงเรื่อง
ที่ทำงานที่สุด มาถึงเรื่องที่ทำยาก ถึงแม้ว่าไม่ถึงที่สุด ก็ยากพอสมควร
ในขณะเดียวกันทรงชี้เหตุผลในเรื่องเหล่านั้นมาตามลำดับ จากนั้น
ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดังที่ได้
กล่าวมาโดยละเอียดในตอนที่ว่าด้วยธรรมจักร

จากการแสดงธรรมในครั้งนั้น ปรากฏว่าท่านยสะได้ดวงตา
เห็นธรรม คำว่า ดวงตาเห็นธรรมนั้น ท่านหมายถึงเป็นพระโสดาบัน
ฝ่ายทางบ้านก็เกิดวุ่นวายกัน เมื่อทราบว่าท่านยสะหายไปจากบ้าน
ในเวลากลางคืน ท่านเศรษฐีก็ส่งคนให้แยกย้ายไปตามหา ส่วนตัว
ท่านเองเดินไปสูป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เห็นร่องเท้าของท่านยสะ
วางอยู่ ก็ตามเข้าไปโดยหวังจะพบลูกชาย แต่พระพุทธรเจ้าทรงใช้ฤทธิ์
คือการทำสิ่งที่มีให้เห็นว่าไม่มี โดยทำให้ท่านเศรษฐีไม่อาจเห็นยสะ
ลูกชายได้

เมื่อท่านเศรษฐีทูลถามว่า พระพุทธรองค์ทรงเห็นยสะ บ้าง
ไหม?

ทรงรับสั่งว่า ท่านจงนั่งลงแล้วจะพบยสะ ณ ที่นี้เอง ท่าน
เศรษฐีก็นั่งลง โดยหายความวิตกกังวลเกี่ยวกับลูกชาย ทำให้จิตใจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ของท่านสบายขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าท่านเศรษฐีจิตใจเป็นปกติแล้ว ก็นำเอาพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงแก่พระยสะนั้นเอง มาแสดงอีกครั้งหนึ่ง

ปรากฏว่า เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านเศรษฐีบรรลุนิพพาน บัดติผล เป็นพระโสดาบัน เป็นผู้เข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ท่านจึงประกาศตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะตลอดชีวิต

เนื่องจากพระสงฆ์เพิ่งเกิดขึ้นในโลกโดยพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นรูปแรก ท่านวัปปะ ท่านภททियะ ท่านมหานามะ ท่านอัสสชิ เป็นพระสงฆ์ในลำดับต่อมา ในช่วงนี้ฆราวาสอื่นไม่มีใครเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เลย ท่านเศรษฐีจึงได้ชื่อว่าเป็น “เตวาสิกอุบาสก” คือ ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะคนแรกในโลก ฝ่ายฆราวาสผู้ชาย

ความสำคัญของสารนารถจึงเพิ่มขึ้นอีกข้อหนึ่งคือ เป็นสถานที่บังเกิดของอุบาสกคนแรกในโลกที่ถึงพระรัตนตรัย ส่วนคนที่ถึงพระพุทธเจ้ากับพระธรรมเป็นสรณะนั้น “คือท่านตปุสสะ ภัลลิกะ ชาวอุกกกลชนบท” พบกับพระพุทธเจ้าที่บริเวณพุทธคยา ที่ต้นไม้เกตุ ชื่อ ราชายตนะ ซึ่งห่างจากสารนารถประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร เมื่อท่านเศรษฐีแสดงตนเป็นอุบาสกแล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงคลายฤทธิ์ซึ่งใช้บังพระยสະไว้

เมื่อท่านเศรษฐีเห็นพระยสະก็บอกว่า พ่อยสະ มารดาของเจ้าเสียใจมากที่เจ้าหายไป จึงให้บิดามาตามหา ขอให้เจ้าให้ชีวิตแก่มารดา กลับไปบ้านของเราเถิด เพื่อความสุขของมารดาของเจ้า การที่ท่านเศรษฐีผู้เป็นพระอริยสาวกก้าวไปเช่นนั้น เพราะท่านไม่

ทราบว่ายสะนั้นสำเร็จเป็นพระโสดาบันในการฟังพระธรรม
เทศนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่าน แต่หลังจากฟังพระธรรม
นั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บิดาท่านทำให้ท่าน
บรรลุเป็นพระอรหันต์

ตามหลักฐานในที่ต่างๆ นั้น ท่านแสดงว่าคนที่เป็พระ
อรหันต์ในเพศฆราวาสนั้น มีคติเป็นสองเท่านั้นคือ “บวช หรือ
นิพพานภายในวันนั้น แต่บางแห่งว่าภายใน ๗ วัน” สรุปว่า
ฆราวาสที่เป็นพระอรหันต์ถ้าไม่บวชก็ต้องนิพพาน จะอยู่ในเพศ
คฤหัสถ์ไม่ได้ ท่านอธิบายว่าฆราวาสเป็นหินเพศ คือ เพศต่ำ ไม่
อาจรองรับคุณของพระอรหันต์ได้ เรื่องจึงต้องเป็นอย่างนั้น ท่านยสະ
ไม่ได้ตอบบิดา แต่มองพระพักตร์พระพุทธเจ้า เป็นทำนองขอให้
ช่วยตอบแทน พระพุทธองค์จึงรับสั่งว่า

**“ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน?
ยสะกุลบุตรได้เห็นธรรมด้วยญาณทัสสนะเพียงเสขภูมิ
เหมือนท่าน เมื่อเธอพิจารณาภูมิธรรมตามที่ตนได้เห็นแล้ว
ได้รู้แจ้งแล้ว จิตพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่
ถือมั่น ดูกรคฤหบดี ยสะกุลบุตรควรจะกลับเป็นคฤหัสถ์
บริโภคกาม เหมือนเป็นคฤหัสถ์ครั้งก่อนหรือ?”**

“ไม่สมควรเลยพระพุทธเจ้าข้า” ท่านเศรษฐีตอบ

จากนั้นท่านเศรษฐีก็อาราธนาพระพุทธเจ้า และพระยสะไป
เสวยและฉันภัตตาหารที่นิเวศน์ของตน พระพุทธเจ้าทรงรับด้วย
ดุชนิภาพ เมื่อท่านเศรษฐีกลับไปแล้ว ท่านยสะก็ทูลขอบรรพชา
อุปสมบทต่อพระพุทธองค์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “**เธอจงเป็นภิกษุ มาเถิดธรรมเรา
กล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด**”

เพียงพระพุทธดำรัสเท่านั้น ท่านยสะก็กลายเป็นพระโดย
สมบูรณ์ ที่น่าสังเกตคือ พระวาจาที่รับสั่งกับพระอัญญาโกณฑัญญะ
ทรงตรัสต่อไปอีกประโยคหนึ่งว่า

“เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”

ทั้งนี้เพราะพระยสะก่อนบวชเป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ต้องทำ
ที่สุดแห่งทุกข์อีก เพราะได้ทำเสร็จแล้ว ส่วนพระอัญญาโกณฑัญญะ
นั้น เป็นเพียงพระโสดาบัน จึงต้องทำที่สุดแห่งทุกข์ต่อไป พระ
พุทธดำรัสจึงต่างกัน.

หลังจากพระยสะได้บวชแล้ว ในวันรุ่งขึ้นพระพุทธองค์ พร้อม
ด้วยพระยสะ ได้เสด็จไปเสวยภัตตาหารที่บ้านท่านเศรษฐี หลัง
จากเสวยภัตตาหารแล้ว ทรงแสดงพระธรรมเทศนากัณฑ์เดิม คือ
อนุบุพพิกขาและอริยสัจ ๔ แก่มารดาและอดีตภรรยาของพระยสะ
ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา ท่านทั้งสองก็ได้บรรลุดวงตาเห็นธรรม
กลายเป็นพระโสดาบัน จากนั้นท่านทั้งสองก็แสดงตนเป็นอุบาสิก
คือประกาศตนเป็นผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย ท่านทั้ง ๒ จึงเป็นเตวาจิก
กาอุบาสิก คืออุบาสิกผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นคนแรกในโลก จัด
เป็นคนสำคัญในพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าก็เสด็จ
กลับป่าอิสิปตนมฤคทายวัน

ข่าวการออกบวชของพระยสะ เป็นข่าวที่โด่งดังมาก เพราะ
ท่านเป็นคนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป น่าจะเป็นข้อนี้เอง ที่
นักปราชญ์ในรุ่นหลังบอกว่า พระยสะเป็นราชโอรสของพระเจ้ากรุง
พาราณสี เพราะถ้าเป็นเพียงบุตรเศรษฐี เรื่องไม่น่าจะดังขนาดนั้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ข่าวการบวชของท่านทำให้สหายของท่าน ๔ คน คือ วิมลละ สุพาหุ
ปุณณชิ และ คัมภีร์ ต่างคิดเห็นร่วมกันว่า “การที่พระยสะออก
บวชนั้น แสดงว่าธรรมวินัยที่พระยสะออกบวช คงเป็น
พระธรรมวินัยที่สูงส่งมาก” จึงพร้อมกันมาหาพระยสะ ขอให้
นำไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนากัณฑ์เดิมอีก
ในที่สุดท่าน ทั้ง ๔ ก็ได้สำเร็จอภินิหาร และขอบวชในพระพุทธศาสนา
เป็นอันว่า โลกเกิดมีพระอรหันต์ขึ้น ๑๑ องค์รวมทั้งพระพุทธเจ้า
ในเวลาไม่นานนัก

ต่อจากนั้น สหายซึ่งอยู่ตามชนบทของพระยสะอีก ๕๐ คน
ทราบข่าวแล้วคิดเช่นเดียวกับพวกแรก เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าโดย
การนำของพระยสะ หลังจากได้ฟังธรรมเช่นที่พระยสะเคยฟังมาแล้ว
สำเร็จอภินิหารขอบวชในพระพุทธศาสนา โดยนัยเดียวกับสหายของ
ท่านได้บวชมาแล้ว เป็นอันว่าพระอรหันต์ได้บังเกิดขึ้นในโลก ๖๑ องค์
ทั้งพระพุทธเจ้า ช่างเป็นงานที่สำเร็จผลในเวลาอันรวดเร็ว เป็น
ความสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ อย่าลืมนึกว่าพระพุทธเจ้าตอนนั้น เป็น
คนหนุ่มที่มีพระชนมพรรษาเพียง ๓๖ พรรษา ทำไมพระองค์จึง
กล้าหาญ และสามารถสูงเช่นนี้ เพราะถ้าเราดูตามลักษณะทาง
ภูมิศาสตร์ แล้วพุทธคยาที่พระองค์ตรัสรู้ นั้น อยู่ห่างจากสารนาถ
มาทางใต้ประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร พระองค์เสด็จมาโดยลำพัง
พระองค์เอง ไม่มีใครโดยเสด็จเป็นบริวาร ที่ไม่ควรลืมนึกอีกประการหนึ่ง
คือ พาราณสีในยุคนั้นเป็นปราการอันแข็งแกร่งของศาสนา “เซน”
ทั้งศาสนาของเขาก็เป็นคนที่มีความแก่กว่าพระพุทธเจ้าไม่น้อยกว่า ๖ ปี
แต่เพราะความเชื่อมั่นในความคิดของพระธรรม ที่พระองค์ตรัสรู้มา
โดยมีหลักในการสอนธรรมอยู่สามประการคือ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑. ทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้
ควรเห็น.

๒. ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นจริงได้.

๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัครรรมย์ คือผู้ปฏิบัติย่อมได้รับ
ประโยชน์ตนสมควรแก่การปฏิบัติ.

พระธรรมเทศนาที่ทรงใช้เป็นหลักยืน ในการแสดงธรรมจน
เกิดบริษัท ๓ คือ ภิกษุ ๖๐ รูป อุบาสกจำนวนไม่น้อย แม้อุบาสก
ก็เช่นกัน นับว่าเป็นความสำเร็จที่น่าสนใจมาก เพราะเวลาที่ทรงใช้
นั้น เข้าใจว่าน่าจะไม่เกิน ๒ เดือนด้วยซ้ำไป ผมมีความเชื่อมั่นว่า
ความสำเร็จเช่นนี้ ไม่มีศาสดาองค์ใดทำได้ โดยเฉพาะคนเหล่านั้น
เป็นคนระดับปัญญาชน การยอมเชื่อ และยอมเป็นศิษย์ของ
พระพุทธเจ้า ซึ่งมีพระชนมายุน้อยนั้น เป็นการพิสูจน์ถึงความ
สามารถในการวางหลักการสอน และคำสอนของพระพุทธองค์
อย่างเด่นชัด

เมื่อพระมีจำนวนมากพอสมควรแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรง
คิดถึงงานเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก
พระองค์จึงทรงเรียกประชุมพระอรหันต์ทั้ง ๖๐ รูป แล้วรับสั่งแก่ที่
ประชุมว่า

“อุกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง
ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์

แม้เธอทั้งหลายก็เหมือนกัน พวกเธอจงเที่ยวจาริก
เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อ
อนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวย
เทพและมนุษย์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พวกเธออย่าได้ไปรวมกันทางเดียวสองรูป

จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง
งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้ง
พยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์

สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีรูปคือกิลีสในจักษุน้อยมีอยู่
เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี

อุกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลา
เสนานิกม เพื่อแสดงธรรม”

จากนั้น พระเถระอรหันต์ทั้ง ๖๐ รูป ก็เริ่มงานเพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล แก่สัตว์โลกทั้งมวล โอ งานเพื่อสร้างสันติภาพอันถาวร
อันมีประโยชน์ของโลกเป็นพื้นฐานได้เริ่มขึ้นแล้ว ความมืดเพราะ
อำนาจแห่งอวิชชา อันเคยครอบคลุมอยู่ในจิตของวิญญูชน จะต้อง
ได้รับการขจัดให้ออกไป และแล้วแสงสว่างแห่งปัญญา ก็จะเกิดขึ้น
แน่ละเป็นธรรมเสนา กองทัพธรรม โดยมีพระพุทธเจ้าทรงดำรง
ตำแหน่งธรรมราชา ดินแดนใดที่เท้าแห่งพระอรหันต์ทั้งหลายได้
เหยียบย่างไป ย่อมเป็นบุญสถาน ช่างเป็นงานสร้างสันติแก่โลก
ที่เกิดจากความบริสุทธิ์แห่งใจอย่างแท้จริงของผู้กระทำ

“ที่ใดธรรมเสนา กองทัพธรรมได้ผ่านไปแล้ว โรงบูชาไฟ
อันเคยเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องกลับกลายเป็นโรงต้มน้ำ
และหุงหาอาหารไป

มูลเถ้าอันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก กลับมีค่าเพียงเครื่อง
ขัดภาชนะโลหะไป

การเบียดเบียนและการฆ่าสัตว์เพื่อบูชาตัณหา ตลอดถึง
การเผาสัตว์เพื่อบำรุงเทวดา ด้วยความสำคัญว่าเป็นทางไหลมา

จากใจสุใจดีด้วยไมตรี

แห่งบุญของบุคคลผู้ขาดปัญญาและเห็นแก่ตัว อันคนผู้ตื่น จาก
ความหลงทั้งหลายละทิ้งกันแล้ว

ความยินดีในการทะเลาะวิวาท การกล่าวโต้เถียงแก่งแย่ง
แข่งดีกัน ได้กลายเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา อันวิญญูชนผู้มี
ปัญญารังเกียจในการที่จะกระทำเช่นนั้น

อ้อ ธรรมเสนากองทัพธรรม ได้ยกเข้าเหยียบย่ำ ไปตาม
คามนิคมชนบทราชธานีน้อยใหญ่

กวาดล้างความเชื่อถืออันไร้เหตุผล ความโหดร้ายทารุณ
ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้เลิกละกันสิ้นแล้ว

ในขณะที่เดียวกันได้หว่านโปรย ความสงบ ความร่มเย็น
เป็นสุข ให้แผ่ปกคลุมทั่วไป

สิ่งที่ธรรมเสนาได้ละไว้ ณ เบื้องหลัง คือความใฝ่ใจ
ในความสงบ อันเกิดแต่การเว้นขาดจากการข่มเหง เบียดเบียน
ถักถ้อ ถอลวงกัน ความหมั่นขยันในหน้าที่การงานของตน
ความสันโดษยินดีด้วยของๆ ตน ไม่คิดก้าวล่วงช่วงชิงของผู้อื่น
และประการที่สำคัญยิ่ง

คือความเป็นผู้ตื่นจากความเขลาในปัญหาแห่งชีวิต
ทั้งปวง”

แน่ละ สถานที่ที่เรากำลังนั่งอยู่ในอดีตสมัย พระอรหันต์ทั้ง
หลาย คงใช้เป็นสถานที่สงฆ์ ทุกส่วนของสารนารถคงเคยเป็นที่
สถานที่เดินจงกรม บำเพ็ญสมาธิของสมณะทั้งหลาย สถานที่นี้จึง
ศักดิ์สิทธิ์สมกับเป็นสังเวชนียสถานเสียจริง เราอาจจะเป็นคนบาป
คนหนึ่ง ที่เข้ามาในบริเวณที่ท่านผู้บริสุทธิ์เคยพำนัก ถ้าเป็นการ
ไม่เหมาะสม ก็ขอภัยในความเขลาของเรา อาจจะมีอาการ กาย
วาจา ไม่เหมาะสมในสถานที่นี้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ความรู้สึกศรัทธา เคารพ ยำเกรง บูชาต่อร่องรอยแห่ง
พระอรหันต์ ผมก็มลงกราบ โดยมุ่งหน้าไปทางธรรมเมกขสถูป ๓ ครั้ง

“เพื่อนหลายคนเห็นการกระทำของผม คนหนึ่งคงจะเกิด
สงสัย จึงตะโกนถามลงไปจากข้างบนว่า กราบอะไร?”

“กราบอะไรนั่นเป็นเรื่องของผม แต่ให้ทราบว่าจะไม่กราบคุณ
ก็แล้วกัน ผมตอบ” เพื่อนเขามองผมด้วยดวงหน้าที่ยิ้มๆ แต่ไม่มี
ลักษณะขำขันแต่ประการใด เพราะผมคิดว่าทุกคนคงคิดถึงใน
ลักษณะที่ใกล้เคียงกับผม เพราะพวกเรา มีทั้งพระและฆราวาสที่
เป็นชาวพุทธ ย่อมมีความรู้สึกต่อสถานที่ของพระพุทธองค์ใน
ลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ถึงแม้จะห่างกันก็คงไม่มากนัก ผมมีความ
เห็นเช่นนั้น

จากนั้นผมกลับนั่งหลับตา คิดอะไรไปเรื่อยๆ ในส่วนที่เกี่ยว
กับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย แม้เพียงจับคิดเพียงจุดเดียว
ในที่สุดก็ขยายออกไปจนไม่รู้จุดจบ เพราะความดีของพระอรหันต์นั้น
ปากของปุถุชนอย่างผม ไม่สามารถจะพรรณนาได้หมด

เห็นว่าเวลาสมควรแล้ว เพราะเรายังไม่ได้ชมสถานที่อีก ๓-๔
แห่ง แห่งแรกไม่มีความสำคัญอะไรมากนัก เพราะเป็นเพียงที่เก็บน้ำ
พวกเราเดินไปดูเพียงชั่วขณะหนึ่ง ก็พร้อมกันออกจากสถานที่นั้น
มุ่งสู่สถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นของใหม่ สร้างมาเมื่อ
ไม่กี่ปีก็ตาม แต่เป็นการแสดงออกซึ่งศรัทธา และความรักพระพุทธ
ศาสนาอย่างแท้จริงของผู้สร้าง สถานที่นั้นคือ “มุลคันธกุฎีวิหาร”
ซึ่งมหาโพธิสมมาคมเป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างขึ้น มหาโพธิสมมาคม
เป็นสมาคมทางพระพุทธศาสนาที่ตั้งขึ้นในลังกา โดยท่านศรีเทวมิตร
อนาคาริกธรรมปาละ มีสาขาอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ ของอินเดีย
เช่น ที่สารนาถ พุทธคยา บอมเบย์ กัลกัตตา เป็นต้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

มูลคันธกุฎีวิหารนี้ สร้างขึ้นด้วยทุนของผู้เลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาหลายชาติด้วยกัน คนที่เสียสละมากที่สุดคือ “มิสซิสฟอสเตอร์” ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป จำลองจากพระปางแสดงปฐมเทศนา อันเป็นพุทธศิลป์ที่ล้ำค่า ปางธรรมมุทระดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว ภายใต้ฐานพระพุทธรูป บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์ ซึ่งรัฐบาลอินเดียขุดได้ที่เมืองตักกสิลา แล้วมอบให้มหาโพธิสมาคม โดยปกติพวกที่เข้าไปไหว้จะไม่สามารถเห็น พระบรมสารีริกธาตุนั้น เพราะบรรจุไว้ มิดชิดมาก ในเดือนพฤศจิกายน จึงอัญเชิญมาทำพิธีสมโภชและ นมัสการ มีขบวนแห่กันเป็นการใหญ่ นับว่าเป็นการแสดงพลังของ ชาวพุทธอย่างน่าสรรเสริญ ที่ผนังตึกมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดง เรื่องพุทธประวัติ และเรื่องพระสาวกที่สำคัญเช่นพระองค์คุณิลมาล นายช่างผู้เขียนเป็นชาวญี่ปุ่นชื่อ “โกเตตะสุเนสุ” และเป็นการ เขียนอย่างไว้ฝีมือ แต่เสียดายที่เขาห้ามถ่ายภาพ ทราบว่าถ้าให้ สตางค์แขกที่เฝ้าบ้างก็ถ่ายได้ เพื่อนผมเขามีกลองไปเลยไม่ได้ถ่าย ภาพไว้ เนื่องจากเป็นภาพใหม่ จึงไม่ค่อยตั้งใจถึงกับจะเสียค่าถ่าย ภาพให้แขก

พวกเราพร้อมกันกราบพระแต่ไม่สวดมนต์ เพราะคนแน่น เหลือกำลัง รู้สึกว่าพระและเจ้าหน้าที่เฝ้าวิหาร พยายามที่จะรักษา สถานที่สำคัญอันนี้ ด้วยความตั้งใจจริงๆ ใครจะเข้าไปต้องถอด รองเท้า อันเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่ แต่เวลาออกมา ต้องจ่ายค่ารักษารองเท้า เป็นการดีเหมือนกันที่ช่วยให้คนมีงานทำ ขึ้นมา อย่างน้อยก็คนหนึ่ง แต่ที่น่ารำคาญคือ คนเฝ้ารองเท้าถ้า เห็นว่าเป็นชาวต่างประเทศ พ่อจะเรียกค่ารักษาเสียเกือบเท่าราคา

จากใจสัจใจด้วยไมตรี

รองเท้า นี่ก็คือสัญลักษณ์ของความเห็นแต่จะได้ ซึ่งไม่จำเป็น
ที่จะต้องเป็นคนแขก เพราะเราอาจหาดูได้แม้ในเมืองไทยของเรา
และดูเหมือนจะมากเสียด้วย แต่เพราะพวกเรามีเพื่อนที่เคยอยู่มา
ก่อนรับหน้าที่จัดการกับแขก แกจึงจ่ายให้ตามราคาที่เรียกได้ว่า
สมควรเท่านั้น แขกก็พยายามตามตื้อ จนเราออกมาข้างนอก เพื่อ
มองดูรูปทรงของมูลคันธกุฎี โดยไม่สนใจกับแก ไม่ว่าแกจะพูด
หรือทำกริยาอย่างไรก็ตาม นักเข้าแกบอกว่าตั้งแต่เข้ามาแล้ว
อาหารยังไม่ตักห้องแกเลย พร้อมกับชี้ที่ห้องแล้วนั่งลงไป ทำ
หน้าตาทำทางคล้ายๆ จะตายเอาที่เดียว พวกเราก็อุเบกขากันหมด
ในที่สุดแผนต่างๆ ก็พังไปเอง แล้วแขกเฝ้ารองเท้าก็กลับไป ทำให้
พวกเรารู้สึกปลอดภัยขึ้น

สถานที่ตั้งของมูลคันธกุฎีนั้น สร้างขนานกับธัมเมกขสถูป
ด้านหน้าทำเป็นรูปคล้ายปราสาทมียอดแหลม ใจผมยังคิดว่าเป็น
ศิลปอินเดีย ซึ่งได้แนวคิดมาจากคิวลิ่งค์ ส่วนตอนกลางเป็นแบบ
หลังคาราบ ตอนหลังเป็นเจดีย์ขึ้นไป โดยจำลองแบบเจดีย์หรือ
ปราสาทมาจากพุทธคยา ทุกส่วนสร้างด้วยหินทั้งนั้น ผมรู้สึกว่แขก
เขามีความสามารถในการทำอะไรด้วยหินเสียจริงๆ ทั้งๆ ที่บริเวณ
เมืองพาราณสี ผมยังไม่เคยเห็นภูเขาเลยแม้แต่ลูกเดียว แต่สิ่ง
ก่อสร้างที่ทำด้วยหินล้วนนั้นมากเหลือเกิน มันเป็นการแสดงถึงพลัง
แห่ง “ศรัทธา และ ทรัพย์” ได้เป็นอย่างดี

มูลกุฎีหลังนี้ตามประวัติกล่าวว่า เกิดขึ้นโดยการเยี่ยม
สารถนารถของท่าน “อนาคาริกศรีเทวมิตรธรรมपालะ” พร้อมด้วย
พระญี่ปุ่นรูปหนึ่ง เมื่อพ.ศ.๒๔๓๔ สมัยนั้น ท่านอนาคาริกศรีเทวมิตร
ธรรมपालะ ได้เห็นธัมเมกขสถูปอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก ทั้ง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

บริเวณสวนนารถ เองก็ไม่มีอะไรเป็นที่เชิดหน้าชูตา มีแต่หมูวิ่ง อยู่เกลื่อนไป ครั้นรัฐบาลอินเดียดำเนินการขุดค้นสวนนารถ ท่าน อุนาคาริกศรีเทวมิตรธรรมปาละ จึงไปเยี่ยมสวนนารถอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ จึงเกิดความคิดที่จะสร้างวิหาร ขึ้นข้างเคียงโบราณสถานแห่งนี้ และเห็นควรให้ชื่อว่า “มูลคันธกุฎี” เพราะได้ขุดพบ ศิลาจารึกในบริเวณสถานที่นั้นว่า นางสุขุมาลัยได้สร้างกุฎีถวาย พระพุทธองค์หลังหนึ่ง ชื่อว่า “คันธกุฎี” หรือ “มูลคันธกุฎี” ท่าน อุนาคาริกศรีเทวมิตรธรรมปาละ จึงจัดซื้อที่ดินสำหรับสร้างวิหารใหม่ และได้บอกบุญตามท่านผู้เลื่อมใสศรัทธา จนกระทั่งสามารถสร้าง มูลคันธกุฎีขึ้นได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ นี้เอง.

บริเวณมูลคันธกุฎี ได้รับการก่อสร้างตกแต่งสวยงามมาก โดยเฉพาะสนามหญ้าและดอกไม้ ได้รับการปลูกขึ้นตามริมถนนทั้ง ที่เป็นทางเข้ามามูลคันธกุฎี จากถนน “ธรรมปาละ” และทางสาย ที่จะไปยังธรรมเมกขสถูป มีต้นไม้เตี้ยๆ ขึ้นอยู่เรียงรายทั่วไป แต่ คงจะเป็นการปลูกมากกว่า เพราะดูเป็นระเบียบสวยงามมาก ริม ถนนที่จะออกไปถนนธรรมปาละ มีอนุสาวรีย์ของท่านศรีเทวมิตร อุนาคาริกธรรมปาละ ดูเหมือนจะเป็นภาพที่แกะสลักจากหินอ่อน ขนาดหนึ่งในสามของรูปคนจริง อยู่ในชุดของ “อุนาคาริก” คือผู้ไม่มี เรือน เพราะท่านธรรมปาละนั้นมีชื่อเต็มว่า “ศรีเทวมิตรอุนาคาริก ธรรมปาละ” เป็นภาพที่สวยงามพอสมควร ใบหน้าดูเหมือนจะแสดง ความหวัง ความปรารถนาอย่างแรงกล้าจากใจ ในผลงานที่จะพึง เกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ท่านศรีเทวมิตรอุนาคาริกธรรมปาละนั้น ผมเห็นว่าเป็นผลผลิตแห่งความกดดันจากคริสต์ศาสนา ในบ้าน เมืองของท่านคือลังกา ผลกดดันอันนั้น ทำให้เกิดพลังต่อต้านขึ้นมา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คือพลังแห่งความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอันสืบเนื่องมาจาก
สัญชาตญาณแห่งการรักความยุติธรรม และต้องการจะต่อสู้ เพื่อ
รักษาไว้ ซึ่งสิ่งที่ตนมีความเชื่อมั่นว่า มีค่าควรแก่การทุ่มเทชีวิตจิตใจ
รักษาไว้ แม้ตนจะต้องตายไปก็ตาม

ก่อนที่จะเล่าถึงความกดดันทางศาสนา ซึ่งมีส่วนในการสร้าง
พลังการต่อสู้ให้ท่านอนาคาริกศรีเทวมิตรธรรมपालะ ผมเห็นว่า
ควรจะนำคุณไปพบกับประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งของลังกา ในส่วนที่
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเพื่อจะได้เห็นโฉมหน้าแห่งประวัติศาสตร์
ทางพระพุทธศาสนา ในประเทศเพื่อนบ้านของเรา ถึงแม้จะเป็น
ส่วนน้อย แต่ก็ให้อะไรได้หลายอย่างที่เดียว เพราะเมืองไทยเรายัง
ไม่เคยพบกับความกดดันจากศาสนาอื่น จนทำให้เกิดพลังต่อต้าน
อย่างลังกา จึงน่าจะทราบเอาไว้บ้างพอสมควร.

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศก
มหาราช ตามหลักฐานในศาสนวงศ์บอกว่า ประมาณ พ.ศ.๒๓๘
แต่ตามหลักฐานด้านประวัติศาสตร์น่าจะเป็น พ.ศ.๒๗๒ มากกว่า
ในยุคแรกโดยการแนะนำของพระมหินทเถระ และการสนับสนุน
ของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ พระพุทธศาสนาเจริญไปอย่างรวดเร็ว
ประมาณ พ.ศ.๔๐๐ กว่า ก็มีกลางแตกแยกเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะ
ความเจริญขึ้นของพระพุทธศาสนาในด้านปริมาณ คน แต่คุณภาพ
ของพระกลับตกต่ำลง คือมีปุถุชนมากกว่าพระอริยะ จากนั้น
พระพุทธศาสนาก็แขวนอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในยุคที่
พระมหากษัตริย์ให้ความสนพระทัย พระพุทธศาสนาก็เจริญ ในยุคที่
พระมหากษัตริย์เป็นคนนอกพระพุทธศาสนา เช่นวงศ์ทมิฬแห่ง
อินเดียนได้ พระพุทธศาสนาก็ซบเซาลงไป บางครั้งจนถึงกับมีการ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จับพระฆ่า โดยจับโยนลงในเหว เพราะพระนอกจากจะผิดวินัยแล้ว
ยังวางแผนจะปลงพระชนม์พระเจ้าแผ่นดินอีก

นอกจากนั้น มีนิกายทางมหายานเช่นนิกายธรรมรुจี นิกาย
ไวศัลย นิกายสาคลิก นิกายวัชรปรวัต เป็นต้น การเข้ามาของ
นิกายเหล่านี้ ได้สร้างความเห็นในด้านแตกแยกในหมู่พระสงฆ์
โดยเฉพาะคือฝ่ายมหาวิหาร ซึ่งเป็นอนุรักษนิยม และฝ่ายอภัยคีรี
วิหาร ซึ่งเป็นพวกนิยมการเปลี่ยนแปลง ทั้งต้องการหาสมัครพรรค
พวก เพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของตน พระจึงเกิดทำลายล้างกันเอง
ด้วยวาทะ บางครั้งถูกกษัตริย์ทำลายล้าง งานก่อสร้างเสนาสนะ
ส่วนมากเป็นงานของกษัตริย์ แต่ผู้ที่ทำลายศาสนสถานเหล่านั้น
ก็มักจะเป็นกษัตริย์ ผลงานที่ทำให้พระพุทธศาสนามีหลักฐานใน
ด้านคัมภีร์คือ การประชุมสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัย อรรถกถา
ลงในใบลานที่อาโลกวิหาร เมื่อศตวรรษที่ ๕ ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๐
คือ ๕๐๐ ปีต่อมา พระพุทธโฆษาจารย์จากอินเดีย ได้มาสร้างงาน
อมตะไว้เป็นอันมาก แม้งานที่เราใช้เรียนกันจาก ป.ธ. ๑ ถึง ป.ธ. ๘
เป็นงานของท่านรูปนี้ทั้งนั้น ความไม่ปกติของพระพุทธศาสนาใน
ลังกา ได้เกิดขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดคณะมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดใหญ่
ต้องเสื่อมลง อภัยคีรีวิหารก็เสื่อมเหมือนกัน แต่น้อยกว่า โดย
เฉพาะพระฝ่ายมหาวิหารนั้น เราอาจจะยอมรับด้วยความเต็มใจว่า
ท่านเคร่งครัดในด้านวินัยมาก แต่ด้านธรรมะดูเหมือนจะมากไป
ด้วยความริษยา พยาบาท นิยมการต่อสู้ ต่อต้าน พวกที่ไม่ให้การ
ยกย่องนับถือพวกของตน ท่านทำรุนแรงจนถึงกับคว่ำบาตรพระเจ้า
“ทาโรปติสสะที่ ๒” ในศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งเป็นการกระทำต่อสถาบัน
กษัตริย์ที่รุนแรงที่สุด ทั้งเป็นการกระทำที่เกิดจากความริษยาต่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ฝ่ายอภัยคีรีวิหาร ที่พระรชานับถือ และไม่พอใจพระราชาที่ไม่
นับถือตน เรื่องจึงลุกลามออกไปในทางเสื่อม

แม้ในตอนหลังจะย้ายเมืองหลวงจากอนุราชบุรี ไปอยู่ที่
โปลโลนนารูวะ มีกษัตริย์บางองค์พยายามที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนา
เช่นพระเจ้าปรักกมพาหุ มหาราช พยายามสมานสามัคคีระหว่าง
พระฝ่ายมหาวิหารกับอภัยคีรีวิหาร ซึ่งทะเลาะกันมาตลอดเวลา ๑๑
ศตวรรษ ตอนนี้มีคณะเซตวันวิหารแซกเข้ามาด้วย ปรากฏว่าทำได้
ผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเอง ทั้งๆ ที่พระเจ้าปรักกมพาหุ มหาราช
พยายามสร้างศาสนสถานมากมาย แต่ก็ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร
บางครั้งพระพุทธศาสนาถูกทอดทิ้งถึงกึ่งศตวรรษ

มาถึงศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ มีการพยายามฟื้นฟูพุทธ
ศาสนากันอีก โดยเฉพาะพระเจ้าบัณฑิตปรักกมพาหุ ทรงเร่งรัด
งานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทั้งในด้านการก่อสร้างวัตถุ การสร้าง
วรรณกรรม เช่น ตรรกวิทยา ไวยากรณ์ วิทยาศาสตร์ แม้มหาวังสะ
ปุชาวลี กิจงานขึ้นสมัยนี้ ต้นศตวรรษที่ ๑๙ โดยฝีมือของท่าน
ศรียาหุละ ผู้แต่ง “เสขระ” ได้สร้างแนวคิดอวตารของพระพุทธเจ้า
ขึ้นในลังกา พระพุทธศาสนาจึงถูกครอบงำทั้งทางฮินดูและอิสลาม
อีกด้านหนึ่ง.

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

การศึกษาของสงฆ์

เพื่อนรัก

ในจดหมายฉบับก่อน ผมได้เดินมาถึงอนุสาวรีย์ของท่าน
อนาคาริกศรีเทวมิตร ธรรมปาละ ผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในการ
ฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ทั้งในลังกาและอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ
อินเดีย ต่อจากนั้นผมได้นำคุณข้ามทะเลไปลังกา เพื่อทราบถึงแรง
ผลักดัน และแรงกดดัน อันเกิดจากการกระทำของฝรั่งต่างชาติ คือ
ปอร์ตุเกส ฮอลันดา และอังกฤษ จนบางยุคบางสมัยพระพุทธศาสนา
ยังคงมีเพียงสามเงรองค์เดียวทั้งประเทศและแรงกดดันอื่นๆ ทำให้
เกิดบุคคลสำคัญขึ้น ก็คือท่านอนาคาริกธรรมปาละจดหมายฉบับก่อน
ผมมาจบลงในศตวรรษที่ ๑๙ ในจดหมายฉบับนี้เห็นจะต้องเล่า
ต่ออีก แต่จะจับเฉพาะประเด็นสำคัญ เพราะประเด็นนี้จะกลายเป็น
ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในลังกาไป ลังกาในสมัยนั้น มีศาสนา
คริสต์ อิสลาม ฮินดู พุทธ และพุทธในนิกายต่างๆ รวมตลอดถึง
ลัทธินิยมนับถือผีสาางเทวดาเป็นต้น คริสต์ศาสนามีบทบาทมากที่สุด
เพราะฝรั่งผู้ปกครองประเทศนับถือ ทำให้ชาวลังกาบางพวกนับถือ
ตามไปเป็นอันมาก แต่ชาวพุทธก็พยายามที่จะรื้อฟื้นพระพุทธศาสนา
อยู่เสมอ ถึงแม้จะถูกบีบบังคับจากนักปกครองก็ตาม

ในสมัยปอร์ตุเกสปกครองนั้น ปอร์ตุเกสเป็นชาติที่นิยมการ
เผยแพร่ศาสนาแบบรุนแรง ชาวพุทธส่วนมากต้องสยบอยู่ภายใต้
อำนาจของพวกเขา เมื่อเปลี่ยนจากปอร์ตุเกสเป็นฮอลันดา ความ
ตื่นตัวของชาวพุทธเริ่มมีมากขึ้น เพราะฮอลันดาไม่รุนแรงเหมือน
ปอร์ตุเกส เปลี่ยนจากฮอลันดามาเป็นอังกฤษ การไหวตัวของชาว

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พุทธได้มีอยู่ทั่วไป เพราะอังกฤษปกครองประเทศราชในลักษณะที่
ออกจะผ่อนปรนกันมาก โดยเฉพาะในด้านศาสนา ก่อนจากนั้นทาง
ลังกาต้องขอพระจากสยาม เพื่อไปเป็นอุปถัมภ์อุปสมบทชาวลังกา
ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ จนกลายเป็นนิกายสยามวงศ์
หรืออุบาลีวงศ์มาถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีการนิมนต์พระจาก
มอญไปเป็นอุปถัมภ์ จนกลายเป็นนิกายรามัญวงศ์ หรือรามัญนิกาย
และมีอีกนิกายหนึ่งคือ อมรปุรนิกาย นิกายนี้มีนิกายย่อยอีก ๒๔ นิกาย
นิกายสยามวงศ์มีนิกายย่อยอีก ๕ นิกาย นิกายรามัญวงศ์มีนิกายเดี่ยว
รวมแล้วในลังกามีนิกายถึง ๓๐ นิกาย ลองนึกดูก็แล้วกันว่าความ
สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะมีมาจากไหน?

ในสมัยที่อังกฤษปกครองนั่นเอง ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ
“มโหตติ วัฏฏะ คุณานันทเถระ” ได้โต้ตอบกับพวกนับถือศาสนาคริสต์
นิกายโปรเตสแตนต์ ๔ ครั้งด้วยกัน เริ่มจาก พ.ศ. ๒๔๐๘-๒๔๑๖ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งการโต้ตอบครั้งสุดท้าย คือ พ.ศ. ๒๔๑๖ ที่ปานะดุระ
ปรากฏว่าเป็นการโต้ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงมาก หลังจาก
โต้ชนะไปแล้ว ท่านคุณานันทเถระ ยังได้พิมพ์คำโต้ตอบทั้งหมดออก
เป็นภาษาอังกฤษส่งไปเผยแพร่ในยุโรปและอเมริกา ทำให้ชาวสิงหล
ตื่นตัวขึ้นเป็นอันมาก

จากเอกสารฉบับนั้น ทำให้นายทหารอเมริกาคนหนึ่ง ซึ่ง
กำลังศึกษาปรัชญาอยู่ที่อเมริกา ก็มาตามชาวรัสเซียชื่อ บลาวัตสกี
เกิดความสนใจในเอกสารนั้นมาก ทำให้เกิดความอยากรู้ อยากเห็น
และศึกษาพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น นายพันเอกผู้นี้ชื่อ
“พ.อ. ออลค็อด” ชื่อเต็มของท่านว่า “เฮนรี สเทล ออลค็อด” ท่าน
จึงออกเดินทางจากอเมริกามาสู่ลังกา ปรากฏว่าเมื่อมาถึงลังกา

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านได้พบสภาพความเลื่อมของพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เพราะชาวลังกาเองบางคนละอายุแม้จะพูดว่า ตนเป็นชาวพุทธ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในโคลัมโบ

สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในยุคนั้น ทำให้ท่านทั้งสอง มีความไม่สบายใจมาก ในที่สุดทั้งสองท่านได้มีความเห็นร่วมกันว่า การที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาฟื้นตัวมีฐานะทัดเทียมกับศาสนา คริสต์ได้ จำเป็นจะต้องมีองค์การหรือสมาคมขึ้น ในที่สุดท่าน ทั้งสองได้พร้อมกันตั้งสมาคมขึ้น ชื่อว่า “สมาคมพุทธญาณ” ในปี ค.ศ. ๑๘๘๐ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

๑. ส่งเสริมไมตรีจิตระหว่างชาวโลก เพื่อรวมมนุษยทุก ศาสนาเข้าด้วยกัน

๒. เพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งสิทธิของผู้ตกอับในทางสังคม

๓. เปิดการสอนภาษาอังกฤษ สิงหล แก่เยาวชนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

๔. เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กที่พ่อแม่เป็นชาวพุทธ ได้มีโอกาส เข้าเรียนในโรงเรียนที่สมาคมตั้งขึ้น

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ทำให้คนลังกาเป็นจำนวนมาก ที่มีความชำนาญในทางจัดการศึกษา การเผยแผ่ศาสนา เข้ามา ร่วมกันทำงานเป็นจำนวนมาก

โรงเรียนที่เกิดขึ้นจากผลงานของมูลนิธินี้มีชื่อเสียงมาก เช่น อานันท์วิทยาลัย, ธรรมราชวิทยาลัย, มหินทวิทยาลัย

จากนั้น ท่านพันเอกอลลคอต ได้พยายามที่จะให้ชาวพุทธ มีวันหยุดในวันสำคัญของศาสนา จึงได้ทำหนังสือส่วนตัวขอร้องไป ยังรัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษ ในที่สุดผู้สำเร็จราชการแทนพระเจ้า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

กรุงอังกฤษ ยอมให้ชาวพุทธหยุดราชการในวันวิสาขบูชาได้ และยัง
ใช้สืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

การกระทำของพันเอกอลค็อด ทำให้นักการศาสนาอื่นๆ
และข้าราชการมีความไม่พอใจเป็นอันมาก พยายามที่จะใช้อิทธิพล
บีบบังคับและพรรคพวก แต่อาศัยชาวพุทธสิงหลตื่นตัวเสียแล้ว จึง
กลายเป็นพลังมหาศาลที่ให้ความคุ้มครองแก่ท่าน จนงานของท่าน
ก้าวรุดหน้าไปอย่างน่ายินดี เช่น ออกหนังสือเผยแพร่ธรรมะเป็น
ภาษาสิงหล ชื่อ “สาระสาระวิสันเทแระสะ” และออกเป็นภาษา
อังกฤษชื่อว่า “ชาวพุทธ” นอกจากนี้ท่านยังได้สร้างอาคารเรียน
ปาฐุกถา โรงเรียนวันอาทิตย์

ฝ่ายทางการคณะสงฆ์เอง เมื่อมีกำลังสนับสนุนมากขึ้น
ท่านก็เริ่มมีการตื่นตัวกันมากขึ้น ทำให้สถาบันทางพุทธศาสนาเกิดขึ้น
หลายแห่ง เช่น

พ.ศ. ๒๓๘๒ ศิษย์ของสังฆราชสรณังกร นามว่า พระวลา-
เนสิทธธรรม ได้สร้างสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาขึ้น ณ
ตำบลรัตนะลานะ ซึ่งเป็นดินแดนในอารักขาของดัช ชื่อ “ปรมะ
ธรรมเจดีย์ปริเวน” จัดเป็นสำนักการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์
แห่งแรก

พ.ศ. ๒๔๑๖ นักศึกษาผู้สำเร็จการศึกษาจากปรมะธรรม
เจดีย์ปริเวน ได้เปิดวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาขึ้นที่ตำบลมาลิกา
กันทะ เมืองโคลัมโบ ชื่อวิทโยทัยปริเวนะ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑
ทางรัฐบาลลังกาได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย รับนักศึกษาทั้งที่
เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ ขอบข่ายการศึกษากว้างขวางมาก ท่านผู้

ตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีนามว่า “พระหิเกทวะศรีสุมังคลเถระ” โดยท่านเป็นผู้อำนวยการรูปแรก

พ.ศ.๒๔๑๙ พระรัตนธะลานะ ธรรมาโลกเถระ ได้ตั้งสถาบันการศึกษาขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่ตำบลกัลยาณี ห่างจากโคลัมโบประมาณ ๕ ไมล์ ชื่อ วิทยาลัยลังกาปริเวน ท่านรูปนี้เป็นผู้คงแก่เรียน และแตกฉาน ในศาสตร์ต่างๆ เป็นอย่างดี ท่านได้แต่งตำราขึ้นหลายเล่ม วิทยาลัยแห่งนี้ได้รับยกย่องจากรัฐบาลให้เป็นมหาวิทยาลัย เมื่อ ปี พ.ศ.๒๕๐๑

คุณจะพบว่า ประเทศลังกานั้นจำนวนคน พระ และ อาณาเขตของประเทศเล็กกว่าประเทศไทย แต่กลับมีมหาวิทยาลัย สงฆ์ถึง ๓ แห่ง ทำให้น้อยใจประเทศไทยเรา มีพระสงฆ์ถึง ๓๐๐,๐๐๐ รูป มีวัดถึง ๓๐,๐๐๐ กว่าวัด มีมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่สองแห่ง คือ

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ทั้งสองแห่ง ได้จัดการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัย มาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๙-๒๔๙๐ ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์ในครั้งแรก คือ

๑. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณร

๒. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิทยาการ ซึ่งเป็นชาติภูมิและต่างประเทศของกุลบุตรทั้งหลาย

๓. เพื่อเป็นสถานที่จัดสั่งสอนพระพุทธศาสนา

อันที่จริงมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนี้ **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงเปิดให้เป็นสถานศึกษาทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๓๖ แต่มหาเถรสมาคมเพิ่งรับรองเป็นสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย เมื่อ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

พ.ศ.๒๕๑๒ นี้เอง ถ้าจะถามว่ารัฐบาลรับรองหรือไม่? ตอบว่า ยัง
โดยมีข้ออ้างต่างๆ นานา ทราบว่า ปัจจุบันกำลังบรรจุเข้าวาระใน
สภาผู้แทน ส่วนจะออกหัวหรือก้อยเห็นจะต้องคอยดูกันต่อไป

แต่มีข้อที่น่าสังเกตคือ ลังกาปัจจุบันศาสนาพุทธไม่ได้เป็น
ศาสนาประจำชาติ มีคนนับถือพระน้อย ทั้งการปกครองก็มีแนวไป
ทางสังคมนิยม แต่กลับมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งรัฐบาลรับรอง เมือง
ไทยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมานานแล้ว จำนวน
ศาสนิกมากกว่าศาสนาอื่นๆ หลาย ๑๐ เท่า แต่เป็นเรื่องเศร้าที่การ
ศึกษาของคณะสงฆ์กลับต้องคลานไปอย่างคนไม่มีเรียวแรง อนิจจา

ถึงแม้ว่าลังกาจะมีมหาวิทยาลัยแล้วก็ตาม แต่ชาวพุทธลังกา
ก็ยังไม่มั่นใจมากนัก เพราะชนชั้นปกครองไม่เป็นพุทธ ต่างฝ่ายต่าง
หันหน้าเข้าหากัน จัดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในทุกด้าน โดย
เฉพาะเน้นหนักไปในด้านการเผยแผ่ ด้วยการปาฐกถาออกวารสาร
จนถึงกับส่งสมณทูตไปเผยแผ่ศาสนาในต่างประเทศ ซึ่งเราอาจจะ
กล่าวได้ว่า แม้ในปัจจุบันสมณทูตในประเทศต่างๆ ที่ออกไปทำการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแล้ว พระลังกามีจำนวนมาก
และทำงานได้ผลมากที่สุดชาติหนึ่ง

ในปี พ.ศ.๒๔๓๔ ได้มีบุคคลสำคัญของสิงหลขึ้นมากคนหนึ่ง
ซึ่งเราอาจจะเปรียบท่านผู้นี้เหมือนดวงประทีปที่ถูกจุดให้ลุกโผลง
ขึ้นในท่ามกลางความมืด ท่านผู้นี้คือ “ศรีเทวมิตร อนาคาริก ธรรม
पालะ” ท่านได้ตั้งมหาโพธิสมาคมขึ้นในลังกา ในปี พ.ศ. ๒๔๓๔
นั่นเอง สำนักงานของสมาคมตั้งอยู่ที่วิทโยทัยบริเวณใกล้กับ
มหาวิทยาลัยดังกล่าวแล้ว สมาคมนี้มีจุดประสงค์ที่น่าสรรเสริญมาก
เช่น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑. เผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอินเดีย อันเป็นแหล่งเกิดของพระพุทธศาสนา

๒. เพื่อส่งเสริมการศึกษาของชาวลังกา

งานของสมาคมได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว มีการสร้างอาคารขึ้นในเมืองต่างๆ ทั้งอินเดียและลังกา มหาโพธิสมาคมทุกแห่ง จะมีพระลังกาอย่างน้อย ๒ รูป ควบคุมดูแลในกิจการของสมาคม พระที่ได้รับเลือกแต่ละรูป จะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูง โดยแต่ละรูปจะต้องผ่านการอบรมจาก “ธรรมทูตวิทยาลัย” ซึ่งตั้งอยู่ ณ ถนนเทมาตะโกฏะโคลัมโบ

สำหรับในอินเดียนั้น นอกจากจะทำงานด้ายเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางวารสารการเผยแพร่แล้ว ท่านธรรมปาละได้ขยายสาขาของมหาโพธิสมาคมออกไปตามเมืองต่างๆ โดยเฉพาะที่เป็นเมืองใหญ่ มหาโพธิสมาคมแต่ละแห่ง จะมีเรือนพักสำหรับนักจาริกแสวงบุญ โดยเสียค่าบำรุงตามสมัครใจ นอกจากนี้ นั้นยังจัดให้มีการสอนหนังสือแก่เด็กๆ โดยเฉพาะเด็กที่พ่อแม่เป็น ชาวพุทธ ทั้งพระและฆราวาส ตั้งใจทำงานกันด้วยความเสียสละอย่างน่าสรรเสริญ

ในประเทศลังกาเอง มหาโพธิสมาคมก็มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ ทางสมาคมได้ออกหนังสือพิมพ์เป็นภาษาสิงหล ให้ชาวสิงหลได้ซาบซึ่งถึงรสพระธรรมเพิ่มขึ้นโดยลำดับทางสมาคมได้ตั้งโรงเรียนสอนหนังสือขึ้นหลายแห่ง เช่น โรงเรียนมหาโพธิวิทยาลัยอนันตพาลิกา เป็นต้น

พูดถึงงานของสมาคมมหาโพธิ ทำให้นึกถึงพุทธสมาคมของเรา ซึ่งคุณก็เป็นสมาชิกชั้นนำอยู่ด้วยผู้หนึ่ง มีงานหลายอย่างที

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เหมือนกับมหาโพธิสมาคม แต่ด้านโรงเรียนรู้สึกว่ายังไม่มี ดูเหมือนจะมีเพียงของสัมมาชีวิตศิลปมูลนิธิ ถ้าพุทธสมาคมจะริเริ่มงานด้านนี้ขึ้นมาบ้าง ก็จะเป็นกรณียะที่ควรแก่การสรรเสริญหาหน่อยไม่ เพราะเท่าที่ผมคลุกคลีมากับพุทธสมาคม อยู่บ้าง ดูเหมือนว่า การอบรมและให้ความรู้แก่ผู้ฟังนั้น เป็นเรื่องของคนที่ดีพอสมควรแล้ว สอนคนดีพอสมควรเท่านั้น

พุทธสมาคม จึงน่าจะเข้าไปมีบทบาทในการสร้างบุคคล ด้วยการปลูกฝังศีลธรรมวัฒนธรรมมาตั้งแต่เป็นเด็กๆ ในโอกาสต่อไปเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้นำทางสังคมพุทธ จะมีความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนาดีขึ้น ถึงแม้จะเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้ทุนมากอยู่ แต่ผมมีความมั่นใจในความเสียสละ ความสามารถ ความตั้งใจจริงของสมาชิกทั้งหมด ซึ่งเมื่อรวมกันได้แล้ว น่าจะเป็นกำลังอันมหาศาลในการสร้างงานดังกล่าวขึ้นมา อาจจะเริ่มด้วยจุดเล็กๆ แล้วค่อยๆ ก้าวไปก็น่าจะทำ เพราะอย่างน้อยก็ดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเสียเลยในด้านการสร้างโรงเรียน โดยเฉพาะเพื่อเด็กที่ยากจน

อนึ่ง ผมมีข้อสังเกตเกี่ยวกับงานเผยแผ่ของพุทธสมาคม โดยเฉพาะที่ทำทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย บางครั้งเป็นเรื่องที่สูงเกินไป เป็นการแสดงภูมิของผู้พูดมากกว่าที่จะเกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง ถึงแม้จะมีก็สำหรับคนที่ดีอยู่แล้วอย่างทีกล่าวมาในการเผยแผ่ศาสนานั้น เท่าที่สังเกตพุทธจริยา ทรงแสดงธรรมโดยทรงมุ่งผลที่จะเกิดแก่ผู้ฟัง มากกว่าที่จะแสดงความลึกซึ้งในคำสอนของพระองค์ พระองค์มีวัตถุประสงค์ในการสอนธรรม ๓ ประการ ดังที่ผมเคยกล่าวมาแล้วในจดหมายฉบับก่อน งานเผยแผ่ศาสนาของพระองค์จึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว อย่างปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ที่พูดนี้ขอให้ถือว่าเป็นข้อสังเกตเท่านั้น ไม่ใช่มุ่งจะวิจารณ์งานของพุทธสมาคม เพราะย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่ใจว่า สมาชิกของพุทธสมาคมนั้น ทำงานด้วยความเสียสละทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกายและเวลาเพื่อพระพุทธานุศาสนานางานบางอย่างของพุทธสมาคมนี้ แม้แต่พระเถระบางท่านก็ไม่สามารถทำได้ จึงเป็นงานที่ควรแก่การสนับสนุนและอนุเมตนา แต่ถ้าจะก้าวไปอีกก้าวหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว จะเป็นสิ่งที่น่าริเริ่มให้มีขึ้นมิใช่หรือ?

งานของมหาโพธิสมาคมในด้านต่างประเทศ คือยุโรปและอเมริกา สมาคมนี้อาจมีบทบาทมากมายน่าสรรเสริญ เพราะเขาได้ส่งพระภิกษุไปอยู่ประจำ เพื่อทำการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนา ในประเทศอังกฤษและเยอรมัน ซึ่งนับว่าเป็นงานชิ้นสำคัญของพระพุทธานุศาสนา

พูดถึงการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนาในต่างประเทศนั้น ลังกา ญี่ปุ่น จีน ธิเบต เขาก้าวไปไกลมากทีเดียว โดยเฉพาะลังกานั้นจัดได้ว่ามากกว่าชาติอื่น เพราะพระของเขาชำนาญในด้านภาษาต่างประเทศ ตามที่พบเห็นมาแต่ละท่านตั้งใจทำงานด้วยความเสียสละไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบาก และความเป็นอยู่ที่ฝืดเคือง แสดงว่าท่านเข้าถึงการดำรงชีพในแบบสมณะได้เป็นอย่างดี

งานของพระพุทธานุศาสนานั้น ถ้าผู้ทำงานขาดความเสียสละ ความตั้งใจจริงแล้ว เห็นว่าเป็นการยากที่จะก้าวไปได้ ขอให้สังเกตพวกคณะกรรมการพุทธสมาคมของคุณหรือว่ายุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยเถิด สมาคมใดมีผู้เสียสละมาก สมาคมนั้นก็จะเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว คนที่ทำงานดังกล่าวจะต้องไม่มองบุญกุศล เป็นสัตว์ประหลาด อย่างที่นักศึกษามหาวิทยาลัยแห่ง

จากใจสุใจด้วยไมตรี

หนึ่งชักชวนให้คนไปดูกัน คนเหล่านั้นจะทราบซึ่งถึงคำว่าบุญกุศล และทราบว่าบุญกุศลอันนั้น อำนวยผลแก่ตนในขณะที่เริ่มคิดจะทำ กำลังกระทำ และหลังจากที่ตนได้กระทำไปแล้ว โดยเฉพาะคือ คนเหล่านั้นจะกระทำงานด้วยความสำนึกว่าสิ่งที่ตนกระทำเป็นความดี จึงเป็นการกระทำความดี เพราะเห็นว่าเป็นความดี คนเราถ้ามีความสำนึกเช่นนี้ สามารถที่จะทำความดีได้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังคน เพราะเขาถือว่าถ้าเป็นความดีแล้ว จะทำที่ไหน? เมื่อไร? ก็ย่อมเป็นความดีอยู่นั่นเอง

ท่านเหล่านี้แหละที่ปิดทองหลังองค์พระปฏิมาได้ เพราะเขามีความเข้าใจว่า การปิดทองพระนั้น จะปิดที่ตรงไหนขององค์พระ ก็ย่อมได้ชื่อว่าปิดทองพระอยู่นั่นเอง

สำหรับในเมืองไทยเรานั้น อาจจะมีคน พระ มากดั่งที่กล่าวแล้ว แต่ใจผมเองมีความรู้สึกอยู่เสมอว่า “ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาสก็ตาม ที่ยินดีทำงานด้วยความเสียสละโดยไม่นำพาต่อลาภยศ สรรเสริญ หากแต่ทำไปเพราะมุ่งความสุขใจเป็นที่ตั้งนั้นหายาก มีน้อยจนไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นเช่นนั้น”

คุณอาจจะทราบข่าวพระเป็นจำนวนมาก ที่ทำงานกันเป็นลำเป็นสัน มีความตั้งใจจริงพอสมควร แต่ในจำนวนท่านเหล่านั้น มีไม่น้อยเลยที่ทำไปเพราะแรงกระตุ้นของความปรารถนา ลาภ ยศ สรรเสริญ คนที่ทำงานด้วยแรงกระตุ้นของสิ่งเหล่านั้น ย่อมหาความยั่งยืนไม่ได้ เมื่อสิ่งที่ตนหวังไม่อาจเกิดขึ้นตามที่หวัง ในที่สุดก็จะเลิกละความเพียรพยายามในการงานนั้นเสีย

ดังนั้น การทำความดี คนจึงควรคิดแต่เพียงว่า สิ่งนี้เป็นความดี มีประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคม ก็กระทำสิ่งนั้นลงไป โดยไม่

จากใจสุใจด้วยไมตรี

สนใจต่อผล ที่จะพึงเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น เราจึงอาจสรุปใน ประเด็นนี้ได้ว่า “การทำความดีเป็นเรื่องของคน แต่การให้ผลเป็นเรื่อง ของความดี” ใครทำความรู้สึกได้อย่างนี้ ภายใจของเขาย่อมพร้อมที่จะ ทำความดี อันเป็นประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก อย่างที่คนไทย พระไทยจำนวนไม่น้อยกระทำอยู่ในบัดนี้

โดยอาศัยสมาคมมหาโพธิเป็นหลัก ชาวพุทธลังกาได้เกิด ความกระตือรือร้นยิ่งขึ้นถึงกับจัดตั้งสมาคมใหม่ขึ้น เรียกว่า “สมาคมยุวพุทธิกะ” เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๑ คงจะเป็นทำนองเดียวกับ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย สมาคมนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

๑. ต้องการเผยแผ่ศาสนาธรรมให้แก่เยาวชนลังกา

๒. เพื่อให้เยาวชนผู้ซึ่งจะต้องรับภาระในการรักษาประเทศ และศาสนา มีความสนใจในพระพุทธรศาสนา จนสามารถนำหลัก ธรรมในศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ปัจจุบันสมาคมนี้มีบทบาทสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานด้านโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ โดยมีเจ้าอาวาสเป็น ผู้อำนวยการ เรื่องที่นำมาสอนนั้น เน้นหนักไปในทางศาสนา จริยธรรม ความรู้ในด้านพิธีกรรมทางพระพุทธรศาสนา และภาษา อังกฤษ เป็นต้น ผมตั้งใจจะเล่าประวัติท่านอนาคาริกธรรมปาละ ทำไมจึงได้ กลายเป็นเรื่องอื่นไปก็ไม่ทราบ เห็นจะต้องเล่าในฉบับหน้าเสียแล้ว บางประโยชน์ออกจะรุกรานพระบางรูปไปบ้าง

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านอนาคาริกศรีเทวมิตร ธรรมปาละ ธรรมดาของโลก

เพื่อนรัก

จดหมายฉบับนี้ ผมจะเล่าชีวประวัตินักศาสนาสำคัญคือท่านอนาคาริกศรีเทวมิตร ธรรมปาละ ตามที่ได้บอกไว้ในฉบับก่อน

ท่านธรรมปาละผู้นี้ เป็นคนเกิดในตระกูลใหญ่ ที่นับถือพระพุทธศาสนามานานแล้ว แต่เพราะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์ ท่านจึงมีชื่อตามศาสนาคริสต์ว่า “เดวิด” การศึกษาในชั้นแรกสมัยเป็นเด็ก ท่านเข้าศึกษาในโรงเรียนของคริสต์ ได้รับการสั่งสอนให้นับถือพระเจ้าด้วยวิธีการต่างๆ แต่อาศัยที่เด็กชายเดวิดเป็นเด็กฉลาด และที่สำคัญคือกลับมาถึงบ้าน จะได้รับคำสอนทางพระพุทธศาสนาจากมารดาบิดา และท่านทั้งสองจะนำลูกชายสองคน คือเดวิดกับพี่ชายไหว้พระก่อนนอนทุกคืน การได้รับคำสอนเรื่องศาสนาสองศาสนาในคราวเดียวกัน ศาสนาหนึ่งเป็นเทวนิยม อีกศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาอเทวนิยม ทำให้เดวิดได้รับความรู้เรื่องศาสนาทั้งสองกว้างขวางพอสมควร จนในที่สุดทำให้เกิดความรู้สึกในทางเปรียบเทียบ ที่สำคัญคือปัญหาบางอย่างที่ครูในโรงเรียนไม่อาจตอบได้ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า แต่เมื่อเดวิดกลับมาถามพ่อแม่เรื่องพระพุทธศาสนา ก็ได้รับคำตอบจากท่านทั้งสองจนเป็นที่พอใจ ทำให้เดวิดสนใจในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น สิ่งที่เดวิด หาข้อยุติในเรื่องพระเจ้าไม่ได้นั้นมีเป็นอันมาก เช่น

ในขณะที่พระพุทธศาสนาแสดงว่า “โลกนี้เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น เป็นธรรมฐิติ ธรรมนิยาม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

และยังมีโลกธาตุอีกเป็นจำนวนมาก แม้แต่พระอาทิตย์ก็ไม่ได้มีเพียงดวงเดียว ยังมีพระอาทิตย์ที่เป็นศูนย์กลางของสุริยจักรวาลอื่นอีกเป็นจำนวนมาก หาได้มีเพียงสุริยจักรวาลที่เราอาศัยอยู่เพียงแห่งเดียวไม่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันนั้น” อาจารย์ที่โรงเรียนกลับสอนให้เดวิดเชื่อว่า

โลกนี้สร้างโดยพระเจ้า และสรรพสิ่งรวมทั้งตัวเดวิดเองก็สร้างโดยพระเจ้า

เดวิดไม่มั่นใจ เพราะเขาทราบว่า แม่เป็นคนเกิดเขามา โดยการสร้างของพ่อเขา เดวิดจึงสงสัยว่า พระเจ้ามาสร้างเขาตอนไหน

เมื่อถามอาจารย์ อาจารย์ก็ไม่อาจให้ความสว่างได้ ความไม่เข้าใจของเดวิดเกี่ยวกับพระเจ้ายังมีสับสนอดกันไปเป็นช่วงๆ เช่น

- พระเจ้าผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งนั้น ไม่ทราบว่ามีการกำเนิดมาอย่างไร? การที่อาจารย์อธิบายว่าพระเจ้าเกิดขึ้นเอง เป็นปฐมเหตุของสรรพสิ่ง เดวิดจึงคิดว่าในเมื่อพระเจ้าเกิดขึ้นเองได้ แล้วทำไมโลกจะอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเองตามคติพระพุทธศาสนาไม่ได้เล่า? เพราะสิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุมิใช่หรือ? เมื่อพระเจ้าไม่ได้เกิดมาจากเหตุ เดวิดจึงไม่สมัครใจที่จะเชื่อตามที่อาจารย์สอน

- ถ้าพระเจ้ามี่จริง พระเจ้าต้องมีภาวะคือตัวตน แต่หลักความจริงมีอยู่ว่า “ก่อนที่จะเกิดมีภาวะต้องมีภาวะมาก่อน ถ้าพระเจ้ามี่ พระเจ้าจึงเป็นเพียงแต่ผลไม่ใช่เหตุ”

- ถ้าเป็นอย่างข้อที่สอง คนก็ต้องคิดหาสาเหตุดั้งเดิมอยู่ตลอดไปจนหาข้อยุติไม่ได้ ทั้งเมื่อยอมรับว่าพระเจ้าสร้างโลกจริง ก็

ไม่อาจจะยืนยันได้ว่า โลกนี้เป็นผลงานของพระเจ้าองค์ใด เพราะ
พระเจ้ามีมากเหลือเกิน

- ถึงแม้จะยอมรับว่าเป็นผลงานของพระเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง
ก็ทำให้คิดว่าเพียงแต่คนเท่านั้นที่แตกต่างกันมากเหลือเกิน จนไม่
อาจจะยอมรับได้ว่าเป็นฝีมือสร้างของคนๆ เดียวกัน หรือพระเจ้า
องค์เดียวกัน

- การกล่าวว่า การที่อาดัมกับอีฟต้องละเมิดคำสั่งของ
พระเจ้านั้น เพราะการดลใจของซาตาน ซาตานนั้นมาจากไหน?
ใครสร้าง? ถ้าพระเจ้าสร้างก็เป็นการสร้างที่ขาดวิจรรณญาณอย่าง
มาก เพราะสร้างผู้ที่มาเป็นศัตรูของตน ถ้าปฏิเสธว่าพระเจ้าไม่ได้
สร้างซาตาน ก็เป็นการแสดงว่าพระเจ้ามิได้สร้างสรรพสิ่ง ถ้ายัง
ยืนยันว่าพระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่ง ก็เป็นการยืนยันว่าพระเจ้าทรง
สร้างซาตานด้วย ข้อนี้เดวิดยังไม่เข้าใจมากขึ้น

- ถ้าพระเจ้าทรงสร้างสรรพสิ่งจริง ทำไมจึงทรงสร้างศาสดา
อื่นๆ ให้มาสอนศาสนาแข่งกับพระเจ้า และทำไมพระเจ้าไม่สร้างให้
คนให้นับถือพระองค์ให้หมด โดยไม่จำเป็นต้องลำบากในการ
เผยแผ่ของสาวกพระเจ้าเล่า

- อาจารย์แสดงว่าพระเจ้ารักมนุษย์และสรรพสัตว์ที่พระองค์
ทรงสร้างขึ้น แล้วทำไมพระเจ้าจึงได้สร้างสัตว์ร้าย โรคภัย ให้มาทำ
อันตรายแก่ชีวิตมนุษย์อันเป็นบุตรของพระเจ้าเล่า ถ้าอ้างว่า
พระเจ้าสร้างไปเพราะไม่ทราบ ก็แสดงว่าพระเจ้ายังมีความเขลาอยู่
ถ้าสร้างไปทั้งๆ ที่ทรงทราบก็แสดงว่าพระเจ้าไม่รักบุตรของพระองค์
และยังทำทารุณกรรมต่อบุตรของพระเจ้าอีกด้วย ยิ่งอ้างว่าพระเจ้า

ทำไปเพราะถูกซาตานดลใจ ยิ่งเป็นการแสดงความไม่สามารถของพระเจ้ายิ่งขึ้น เพราะขนาดซาตานยังดลใจพระเจ้าได้

- ในเมื่อพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ พระเจ้าน่าจะห้ามลูกของพระองค์ไม่ได้ทำสงครามกันได้ และสามารถให้ความเสมอภาคแก่บุตรของพระองค์ได้ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

- ในเมื่อลูกของพระเจ้าซึ่งเป็นฝรั่งรักแกลูกของพระเจ้าซึ่งเป็นชาวลังกา พระเจ้าไปอยู่ที่ไหน? ทำไมไม่จัดการในฐานะพ่อผู้มีความรักต่อลูกทุกคนเสมอเหมือนกันเล่า?

- ความผิดของอาดัมกับอีฟ เป็นความผิดเพียงเล็กน้อย ทำไมพระเจ้าจะต้องลงโทษให้คนรุ่นหลังต้องรับผิดในการกระทำของเขาทั้งสองด้วยเล่า? มันเป็นการยุติธรรมแล้วหรือ?

ความสงสัยที่ประดังเข้ามาภายในใจของเดวิด ในที่สุดเขามักถามอาจารย์ ได้เถียงคัดค้านตามความคิดเห็นของตน จนบางครั้งถูกลงโทษก็มี ทำให้เดวิดไม่พอใจ และมั่นใจว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมและถูกรังแก ในขณะที่เดียวกันนั่นเอง เมื่อเดวิด หันกลับมาศึกษาพระพุทธรศาสนามากขึ้น ความสงสัยต่างๆ ดังกล่าวสามารถให้คำตอบได้ด้วยคำเพียงสองคำเท่านั้น คือ “ธรรมชาติ” และ “กรรม”

เดวิดเรียนหนังสือในโรงเรียนคริสต์ไม่นานนัก ก็ลาออกไปศึกษาที่อื่นและเริ่มสนใจพระพุทธรศาสนาอย่างจริงจัง ในทุกด้านของศาสนาจากนั้นก็กลับสนใจเรื่องจารีตประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของลังกา เมื่อท่านมีความรู้มากพอสมควรแล้ว

ด้วยเลือดแห่งความรักชาติและเทิดทูนพระพุทธรศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ เดวิดหนุ่มจึงเริ่มงานชักชวนให้ชาวสิงหลหันมาสนใจใน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จารีต วัฒนธรรมของตน และโจมตีคนที่มัวเมาในจารีตประเพณี
ของต่างชาติ ท่านเห็นว่าการนุ่งกระโปรงและเสื้อเชิ้ตแขนสั้นไม่
เหมาะสมสำหรับชาวสิงหล ท่านมุ่งหมายที่จะรักษาขนบธรรมเนียม
เดิมของตน และพิทักษ์ซึ่งพระพุทธศาสนา ในที่สุดท่านสละทรัพย์
สมบัติทำงานเพื่อศาสนาและประเทศชาติ โดยทำตนเป็นอนาคาริก
คือไม่มีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและเปลี่ยนชื่อจากเดวิดมาเป็นธรรมปาละ
ต่อมาภายหลังเรียกกันว่า “อนาคาริกศรีเทวมิตรธรรมปาละ”

ในสมัยที่ท่านพ้นเอกอลคือต่ออยู่ในลังกา ท่านอนาคาริก
ธรรมปาละได้เข้าร่วมงานในการตั้งสมาคมพุทธญาณด้วย

การทำงานเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของ
ท่านอนาคาริกธรรมปาละ นั้น ท่านได้รับการสนับสนุนจากพ่อแม่ของ
ท่าน ตลอดถึงพี่ชายของท่านเป็นอย่างดี จนฐานะทางบ้านต้องยากจน
ลง นอกจากนั้นคนอื่นที่เห็นด้วยกับท่านก็ให้การสนับสนุนท่านเป็น
อันมาก เมื่องานของท่านเริ่มขยายเข้าสู่อินเดียโดยมีเป้าหมายอยู่ที่
สารนาถ พุทธคยา และเมืองใหญ่ๆ ในอินเดีย ท่านได้สร้าง
มหาโพธิสมาคมขึ้นในเมืองต่างๆ เป็นอันมาก เช่น กัลกัตตา
พาราณสี คยา และเมืองอื่นๆ เมื่องานขยายออกไปมาก รายจ่ายก็
เพิ่มขึ้นจนถึงกับท่านต้องเที่ยวแสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
แม้ประเทศไทยท่านก็เคยมา ในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังดำรงพระชนม์อยู่ ปรากฏว่าท่าน
ได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยเหมือนกัน แต่เป็นจำนวนน้อย
อย่างไม่น่าเชื่อ

ผมเคยอ่านบันทึกของผู้ใหญ่ในทางศาสนาท่านหนึ่งในสมัย
นั้น ท่านกล่าวถึงอนาคาริก ธรรมปาละ ในทำนองไม่เชื่อถือ ตีตนไป

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ก่อนไข้ ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ อะไรทำนองนั้น การที่ท่านมีความเห็นอย่างนั้น เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจท่าน เพราะท่านเหล่านั้นไม่อยู่ในเหตุการณ์ที่มีแต่ความบีบคั้นทารุณกรรม การดูถูกเหยียดหยามจากคนต่างชาติและศาสนาอื่นเหมือนท่านอนาคาริกธรรมปาละ ท่านอนาคาริกธรรมปาละนั้น ท่านเกิดและเติบโตมาในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมอันรุนแรงเหล่านั้น ทั้งได้ต่อสู้กับเหตุการณ์เหล่านั้นมาตลอดชีวิตของท่าน เป็นการมองปัญหากันคนละจุด จึงขาดความเข้าใจกันตามทีควรจะเป็น, คนไทยไม่เคยประสบกับความบีบคั้นทางศาสนาอย่างที่ชาวสิงหลประสบมาเป็นเวลาหลายร้อยปี คนไทยในสมัยนั้นจึงไม่เข้าใจปัญหาของสิงหล การช่วยเหลือจึงไม่เกิดขึ้น พวกเรารุ่นหลังไปศึกษางานของท่านอนาคาริกธรรมปาละที่เสียดสีทุกอย่าง แม้ทรัพย์สินสมบัติของตนที่ได้รับจากพ่อแม่ ก็ขายเพื่อทำงานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาทั้งในลังกาและอินเดีย รู้สึกศรัทธาในตัวท่านมาก และรู้สึกกระดากใจในการวินิจฉัยเหตุการณ์ของบรรพบุรุษ โดยมองท่านผู้อุทิศตนเพื่อศาสนาเช่นนี้ ว่าเป็นการรบกวนวุ่นวาย แล้วไม่ให้ความช่วยเหลือ ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในศาสนาของตน ซึ่งในความเห็นของผมนั้น เห็นว่าเราควรให้ความร่วมมือกับท่านให้มากกว่านั้น แต่เพราะเรื่องการมองปัญหากันคนละจุด เพราะยืนกันคนละจุด จึงเกิดความไม่เข้าใจขึ้น เมื่อเกิดความไม่เข้าใจขึ้น การจะตัดสินปัญหาให้ถูกต้องย่อมเป็นไปได้ยาก

เรื่องนี้ทำให้ผมนึกถึงนิทานโบราณเรื่องหนึ่ง ซึ่งท่านเล่าไว้มีใจความโดยย่อว่า พระราชาพระองค์หนึ่งดำรงราชสมบัติอยู่ด้วย

ความสุขและฟุ่มเฟือยมาก ต่อมาเมียจกคนหนึ่งมาขอรับ
พระราชทานอาหาร เพราะเขาหิวเหลือเกิน

พระราชารับสั่งถามว่า “หิว นั้นเป็นอย่างไร? พระองค์ไม่เข้า
พระทัย”

ยาจกพยายามอธิบายให้เข้าใจนานาประการ แต่ไม่อาจ
ทำให้พระองค์ทรงเข้าพระทัยได้ จึงไม่มีรับสั่งให้พระราชทานอาหาร
ตามที่เขาขอ ในที่สุดยาจกจึงกล่าวเป็นอุปมา เพราะทราบว่าพระ
ราชาเป็นโรคปวดพระทนต์อยู่เสมอ รักษาไม่หาย เขากวาทูลให้
ทรงทราบว่า

“ความหิวเวลาเกิดขึ้นนั้น สร้างความเจ็บปวดให้เกิดขึ้นแก่
คนหิว เหมือนคนที่ปวดฟันประสบกับการเบียนเบียดของโรคปวดฟัน
ฉะนั้น”

จากอุปมาข้อนี้ ทำให้พระราชาทรงเข้าพระทัย และเห็น
ความลำบากของคนที่กำลังหิว จึงรับสั่งให้ช่วยเหลือเขาโดยเร็ว

ถึงแม้จะเป็นนิทาน แต่เป็นเครื่องชี้แจงให้เราทราบว่า อัน
ความไม่เข้าใจกันนั้น อาจจะทำให้เกิดความเดือดร้อนอย่างใด
อย่างหนึ่งขึ้นมาก็ได้ คนไทยสมัยนั้นไม่เข้าใจความลำบากของลังกา
และความจำเป็นที่จะประดิษฐานของพระพุทธศาสนาให้เกิดความ
มั่นคงขึ้นในอินเดียอีก เพราะคนไทยไม่เข้าใจลังกา ไม่เคยประสบ
เหตุการณ์ความบีบคั้นอย่างที่ลังกากำลังประสบอยู่ การขอร้องใน
ฐานะของชาวพุทธที่ควรจะช่วยกันระหว่างชาวพุทธ เพื่อความ
อยู่รอดของพระพุทธศาสนา จึงไม่ได้รับการสนองตอบ เท่าที่ควร
จะเป็น เพราะคนไทยไม่เคยพบกับเหตุการณ์เช่นนั้น และคิดว่า
คนอื่นคงจะเหมือนตนเอง ทั้งๆ ที่พระพุทธศาสนาได้เน้นหนัก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เรื่องความไม่ประมาท แต่คนไทยก็ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความประมาทกันเป็นส่วนมาก ผมเคยเที่ยวไปตามชนบทของเมืองไทยหลายแห่ง ได้เห็นการดำรงชีวิตด้วยความประมาทของคนไทยอย่างเด่นชัด เช่น

“คนที่อยู่ไกลป่าไม้ แต่มีกอกจากเป็นต้นมาก เขาจะมีไม้สำรองไว้เป็นจำนวนมาก แต่จากที่จะมุงหลังคาหรือจะสุมบุงหรือเกือบจะไม่มี ถามว่าทำไมไม่เตรียมไว้ เขาบอกว่า ของมันอยู่ใกล้ๆ จะเอาเมื่อไรก็ได้ แต่เมื่อเราเข้าไปในป่า จะพบว่าบ้านเรือนของคนในป่าไม่ค่อยแข็งแรงถาวร ไม่มีพื้นเตรียมไว้เพื่อหุงต้ม แต่กลับมีใบจาก ตับจากเตรียมไว้พอสมควร เมื่อถามเข้าก็ได้รับคำตอบเช่นเดียวกัน”

แม้ในเรื่องศาสนา โดยเฉพาะความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ถ้าเรามองกันให้ซึ่งแล้วจะพบว่า คนไทยยังอยู่ในฐานะที่เรียกได้ว่าประมาท คนไทยมักจะกล่าวด้วยความภูมิใจว่า เมืองไทยมีพระถึง ๓๐๐,๐๐๐ กว่ารูป มีวัดถึง ๓๐,๐๐๐ กว่าวัด แต่ถ้าเราศึกษาให้ดี จะพบว่า สถิติพระนั้นเป็นสถิติในพรรษา ผมเองออกจะมั่นใจว่าพระในเมืองไทยมีประมาณ ๑๓๐,๐๐๐ เป็นอย่างมาก ส่วนวัดนั้นก็ ๓๐,๐๐๐ แต่ข้อ เพราะออกพรรษาแล้วในชนบทเราจะพบว่าบางวัดมีพระเพียงรูปเดียว บางวัดอุบาสกต้องมาเฝ้าวัดไว้เพราะไม่มีพระพระเณรจึงมากระจุกกันอยู่ในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร แม้ในการนำคนเข้าสู่ศาสนาก็มีลักษณะที่ต้องใช้เหยื่อล่อ โดยเฉพาะคือพระเครื่อง ดูเหมือนจะเป็นอุตสาหกรรมหนักที่สุด ถ้ารัฐเก็บภาษีคงได้เยอะ เพราะทราบว่ายายเกินต้นทุนตั้งหลายเท่า

พระพุทธศาสนาจะตั้งมั่นและดำรงอยู่ได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อพุทธบริษัทเข้าใจในหลักธรรมทางศาสนา แล้วนำมาประพฤติ

ปฏิบัติเท่านั้น เหมือนคนจะรักแม่เป็นต้น จะเป็นความรักที่ถาวร
แน่นแฟ้นก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นทราบซึ่งในคุณของแม่ อันหมายถึง
คุณธรรมภายในใจของท่าน แล้วความเคารพรักหวงแหนก็จะตามมา
เรื่องของศาสนาก็มีลักษณะเช่นนั้น

ท่านอนาคาริกธรรมปาละ ได้ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะ
กำลังทรัพย์ กาย ใจของท่าน เพราะท่านซาบซึ่งในความดีเด่นของ
พระพุทธศาสนา เพราะถ้าท่านรู้จักศาสนาเพียงอามิสแล้ว ท่านจะ
ต้องนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งให้บริการท่านเป็นจำนวนมากสมัยเป็น
นักเรียน ดั่งนั้น

“การแนะนำคนให้ทราบว่า ศาสนาที่แท้จริงคืออะไร? ผล
อันแท้จริงของการนับถือพระพุทธศาสนาคืออะไร? บุญ บาป
กรรม ที่แท้จริงคืออะไร? เป็นความจำเป็นกว่าการตั้งหน้าตั้ง
ตาผลิตพระเครื่องขึ้นจำหน่าย เพราะต้องการจะแข่งขันกันว่า
ใครสามารถสร้างวัตถุได้ใหญ่โตกว่ากัน เพราะการทำเช่นนั้น
ไม่ก่อให้เกิดความเคารพ หวงแหน เทิดทูนพระพุทธศาสนา
บังเกิดขึ้นภายในใจของผู้นับถืออย่างมั่นคง”

การเดินทางเพื่อขอความร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนนั้น ท่าน
อนาคาริกธรรมปาละได้เที่ยวไปทุกประเทศ ด้วยความเหน็ดเหนื่อย
ลำบากยิ่ง โดยเฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่าย
เถรวาทและมหายาน แต่ตามหลักฐานท่านได้รับการสนับสนุน
น้อยมาก ในที่สุดท่านต้องเดินทางไปอเมริกาได้แวะพักที่ฮาวาย ที่
ฮาวาย นี้เองท่านได้รู้จักกับสุภาพสตรีผู้หนึ่ง คือ “มิสซิสฟอสเตอร์”
ท่านผู้นี้อยู่ในฐานะของเศรษฐินี ไม่มีบุตรธิดา แต่มีปัญหาทางด้าน
จิตใจ ศาสนาที่ท่านนับถือไม่อาจจะช่วยระงับโรคทางใจของท่านได้

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เมื่อท่านได้เล่าถึงความทุกข์ของท่านให้ธรรมปาละฟัง ท่านธรรมปาละได้แสดงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้มิสซิสฟอสเตอร์ฟัง และขอให้นำไปทดลองประพฤติปฏิบัติ หลังจากท่านนำไปปฏิบัติแล้ว ท่านก็สามารถขจัดความทุกข์นั้นออกไปจากใจ ทำให้ท่านเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นับถือท่านอนาคาริกธรรมปาละเสมือนลูก และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนในด้านการเงินจนสุดความสามารถ มิสซิสฟอสเตอร์นี่เองที่ได้เป็นผู้อุปถัมภ์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในลังกาและอินเดีย ของท่านอนาคาริกธรรมปาละเป็นอันมาก นอกจากนี้ ท่านอนาคาริกธรรมปาละ ได้พยายามค้นร่องซื้อที่ดินที่พุทธคยาให้ได้ ท่านพยายามเตือนชาวสิงหลในเรื่องการดื่มสุรายาเมา ทุกครั้งที่ไปปาฐกถา และได้ออกหนังสือพิมพ์ที่เป็นภาษาสิงหลขึ้น เพื่อเร่งเร้าชาวสิงหลให้ตื่นตัวเรื่องพระพุทธศาสนา หนังสือพิมพ์ฉบับนี้มีชื่อว่า “สิงหลพุทธ” แปลว่า ชาวพุทธสิงหล และท่านเองได้เขียนบทความในหนังสือพิมพ์นั้นเสมอๆ เพื่อกระตุ้นเตือนให้ชาวสิงหลเกิดความรักชาติและศาสนาของตน

คอลัมน์ของท่านว่า “สิ่งที่ท่านควรจะรู้” และด้วยความพยายามของท่าน ท่านได้สร้างวัดขึ้นในอินเดียสองแห่ง คือ

๑. ธรรมราชาภิหารซึ่งตั้งอยู่ในเมืองกัลกัตตา ผมเคยไปเยี่ยมชมตอนที่นั่น ปรากฏว่าเป็นวัดที่ไม่โตนักถ้าเทียบกับวัดในประเทศไทย แต่กิจกรรมของวัดรู้สึกว่าเป็นใหญ่โตพอสมควร โดยเฉพาะในด้านเผยแผ่การศึกษา และให้บริการประชาชน มีหนังสือธรรมะดีดีหลายเรื่อง ส่วนมากเป็นผลงานของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่น่าเชื่อถือ เป็นชาวอินเดียบ้าง ลังกาบ้าง ฝรั่งเศสบ้าง นอกจากนั้นทางวัดยังมีอาคารสำหรับเป็นที่พักของนักธรรมจาริกแสวงบุญ ส่วนค่าที่พักนั้น

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ไม่มีการเรียกร้อง แต่ขอร้องให้ช่วยบำรุงตามศรัทธา กิจกรรมอันนี้มีผลในทางช่วยให้วัดดำรงอยู่ได้

๒. มุลคันธกุฎี ซึ่งผมเคยพูดถึงในจดหมายฉบับก่อน อยู่ที่สาธารณสถาน เมืองพาราณสี แต่เรื่องสาธารณสถานยังคงต้องเล่าอีกสักฉบับเป็นแน่ เพราะมีอะไรหลายอย่างที่เราไม่ควรข้ามไป

งานต่อสู้ของท่านอนาคาริกธรรมปาละ เพื่อการได้มาซึ่งสมบัติของชาวพุทธนั้นเป็นงานใหญ่มาก ผมศรัทธาในตัวบุคคลท่านผู้นี้มาก เพราะตลอดชีวิตของท่าน ท่านอุทิศเพื่อพระพุทธศาสนา ประเทศชาติ และประชาชน โดยไม่หวั่นเกรงต่ออิทธิพลใดๆ ทั้งสิ้น ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ท่านอายุย่างเข้าสู่วัยชรา ประกอบกับมีโรคเกี่ยวกับกระเพาะ ท่านเห็นว่าอีกไม่นานจะตายแล้ว จึงขอบวชในพระพุทธศาสนา มีนามว่า ศรีเทวมิตตะ และมรณภาพในมุลคันธกุฎีที่สาธารณสถานนั่นเอง ก่อนมรณภาพ ท่านได้พูดเป็นภาษาอังกฤษ อันแสดงถึงปณิธานและศรัทธาอันแน่วแน่ของท่านว่า

“นี่คือวาระสุดท้ายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอเกิดใหม่อีกในตระกูลพราหมณ์ในประเทศอินเดียเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าอยากเกิดใหม่อีกสัก ๒๕ ครั้ง เพื่อทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ของพระพุทธศาสนา”

อนิจจา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ

นี่คือคำอธิษฐานของท่านศรีเทวมิต อนาคาริกธรรมปาละ ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวของท่าน ที่จะอุทิศชีวิตของตนเพื่องานฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเกิดก็ภพก็ชาติก็ตาม ฟังแล้วช่างเป็นปณิธานของมหาบุรุษ หรือพระโพธิสัตว์โดยแท้ เป็นความตั้งใจที่ควรแก่การสรรเสริญอย่างยิ่ง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

คุณอาจจะสงสัยว่า ทำไมท่านจึงตั้งความปรารถนาที่จะเกิดในตระกูลพราหมณ์ และเกิดในประเทศอินเดีย ทั้งนี้เพราะคนในวรรณะพราหมณ์ได้รับยกย่องจากสังคมมาก และส่วนมากมักจะมีฐานะทางการเงินดี การจะทำ จะพูด หรือสร้างงานอะไรขึ้นมาสามารถที่จะอภัยวรรณะ ทรัพย์ของตนให้เป็นประโยชน์ได้เป็นอันมาก ถ้าจะถามว่าทำไมจะต้องเกิดอีก ๒๕ ชาติ? นี่คือการเชื่อตามตำราของลังกาและอินเดีย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก คือคนลังกาและคนอินเดียจะเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตำราของศาสนา ตำราว่าไว้อย่างไร เชื่อหมด การตั้งความปรารถนาที่จะเกิดอีก ๒๕ ชาติของท่าน เป็นการแสดงว่าท่านมีความเชื่อมั่นตามตำราที่ว่า “พระพุทธศาสนาของเรานั้น จะมีอายุเพียง ๕๐๐๐ ปี แล้วจะเสื่อมไป เมื่อก่อนท่านจะมรณภาพนั้น เป็น พ.ศ.๒๔๗๖ ตีเสียดว่าท่านเกิดมาอายุประมาณ ๑๐๐ ปีตาย ก็เกือบถึงยุคพระพุทธศาสนา หายไปจากโลกแล้ว ท่านจึงขอเกิดอีกเพียง ๒๕ ชาติเท่านั้น

อันที่จริงความเชื่อในเรื่องนี้ ก็มีอิทธิพลอยู่เหนือจิตใจ คนไทยมากเหมือนกัน จะเห็นได้ว่าแม้เมื่อคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ก็ยังมีคนบางพวกเรียกฉลองกิ่งพุทธกาลอยู่เหมือนกัน ทั้งที่ความเชื่ออย่างนี้ได้รับการชี้แจงให้ทราบจากจอมปราชญ์ของสงฆ์ไทย คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ว่า

“ความเสื่อมหรือความเจริญของพระพุทธศาสนานั้น หาได้อยู่ที่กาลเวลาไม่ แต่อยู่ที่การกระทำของพุทธบริษัท หรือศาสนิกของพระพุทธศาสนาเอง พระพุทธศาสนาอาจจะเสื่อมเร็วกว่า ๕๐๐๐ ปี ถ้าพุทธศาสนิกบุคคลไม่สนใจ ศึกษาประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม ถ้าในทำนองตรงกันข้าม อาจ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

จะอยู่ได้นานกว่านั้น ถ้าพุทธศาสนิกยังคงให้การศึกษา ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอยู่”

อันนี้ทรงอ้างหลักฐานจากพระบาลีโดยตรง สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระสงฆ์ไทยองค์แรก ที่ทรงบุกเบิกให้คนไทยศึกษาพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่พยายามใช้ปัญญามากกว่าศรัทธา ซึ่งเราจะพบว่างานนิพนธ์ของพระองค์ท่าน ได้มีอิทธิพลต่อนักการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

เรื่องความเชื่อของแขกนี้ ผมมีเรื่องขำๆ อยู่เรื่องหนึ่ง คือในวิชาที่ผมต้องเรียนนั้น ต้องมีการเรียนหลักต่างๆ จากคัมภีร์ มูลกัจจายน์ด้วย หนังสือที่ว่าด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาบาลี อันที่จริงไม่ยากอะไรมากนักสำหรับผม แต่ไปติดที่เป็นอักษรเทวนาครี และอธิบายเป็นภาษาบาลีโดยใช้อักษรเทวนาครีล้วนๆ วันเริ่มเรียนอาจารย์บอกว่า คัมภีร์เล่มนี้เป็นผลงานของพระมหากัจจายน เถระ ซึ่งเป็นพระสาวกผู้ใหญ่ชั้นเอตทัคคะ สมัยพุทธกาล และมีอีกเล่มหนึ่งชื่อโมคคัลลานะ ท่านบอกว่าเป็นผลงานของพระโมคคัลลานเถระ อัครสาวกของพระพุทธเจ้า ผมฟังแล้วผมหัวเราะ อาจารย์ถามว่า หัวเราะอะไร?

“ผมไม่เชื่อตามอาจารย์ว่ามานะซิ ผมบอก”

“ทำไมไม่เชื่อ ก็ชื่อของหนังสือก็บอกอยู่แล้วว่าเป็นชื่อของใคร”

อาจารย์แย้ง ด้วยสีหน้าที่ออกจะไม่พอใจนัก

“ชื่อนะผมไม่เถียงหรอกแต่อาจารย์ต้องไม่ลืมว่า สมัยพุทธกาล อักษรศาสตร์เกิดขึ้นแล้วจริง ผมเชื่อ แต่อาจารย์ก็ต้องยอมรับว่า สมัยนั้นไม่มีการเขียนอักษรลงในเปลือกไม้หรือทองเหลือง เพราะเขาถือว่าขาดความเคารพ ทุกคนต้องจำเอาด้วยปากทั้งนั้น ผมจึง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ไม่เชื่อว่าพระเถระทั้งสองจะแต่งตำราไว้ คนแต่งอาจจะชื่ออย่างนั้นจริง แต่คนแซกนั้นชื่อซ้ำกันมีมากเหลือเกิน โดยเฉพาะชื่อของพระเถระอรหันต์สมัยพุทธกาล มักถูกนำมาใช้เรียกพระในยุคหลังเป็นจำนวนมาก ทั้งในลังกาและอินเดีย”

“พระเถระทั้งสองอาจจะไม่เขียนเป็นตำราอย่างที่คิดว่า แต่พระเถระ ก็อาจจะสอนศิษย์ของท่านสืบต่อกันมา ศิษย์ในยุคหลังจึงรจนาขึ้น โดยเอาชื่อของพระเถระทั้งสองมาเป็นชื่อหนังสือก็ได้ หรือคุณมีความเห็นอย่างไร? อาจารย์พูดด้วยความไม่พอใจเช่นเคย

มันอาจจะเป็นไปได้ แต่อาจารย์ต้องไม่ลืมว่า หนังสือเหล่านี้รูปศัพท์ต่างๆ จะเป็นตันติภาษา หรือ ภาษาบาลี คือภาษาที่ตกแต่งดีแล้ว แต่เมื่อเราดูในศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ปรากฏว่าทรงใช้ภาษาบาลี โดยอาศัยอักษรพราหมี วิภัติ วจนะ ไม่เหมือนในตำราเลย อันเป็นการแสดงว่าหนังสือนี้จะต้องแต่งหลังจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแน่

อาจารย์มองผมด้วยสายตาทุ่นๆ แล้วบอกว่า “คุณนี่หัวดีอจ้งเลย” ผมหัวเราะ เลยทำให้ได้ข้อคิดอีกอย่างหนึ่งว่า

“อันคนแซกนั้นเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในศาสนา ความยิ่งใหญ่ ความเจริญ ความเข้าใจ ศรัทธาของตนเองอย่างแรง ใครจะคัดค้านไม่ได้”

ข้อนี้ ผมเคยอ่านหนังสือของท่านราชกฤษณะนันทะ อดีตประธานาธิบดี และนักปรัชญาใหญ่ของอินเดียในยุคปัจจุบัน ท่านเขียนคาถาธรรมบท จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ คำแปลอะไรดีทั้งนั้น มีผิดพุทธมติไปบ้างในเรื่องอัตตา อนัตตา แต่ที่ซ้ำที่สุดคือ ท่านพยายามที่จะชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“อันคาถาพระธรรมบท ซึ่งเป็นคำสอนที่มีอิทธิพลมากทั้งในเอเชียและยุโรป ตลอดถึงอเมริกานั้น ท่านรากฤษณ์นั้นทะกลับ

สรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงได้นัยมาจาก“อุปนิษัทธิและเวทานตะ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของไตรเพท ในศาสนาพราหมณ์ แม้แต่ท่านสวามี ลัตยา นันตะปรี ซึ่งคุณคงเคยอ่านหนังสือของท่านบ้างแล้ว ถ้าพูดเรื่องพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่าท่านมาตะเภาก็เดียวกับรากฤษณ์นั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดมาแล้วผมอยากจะพูดอีกสักหน่อย หนึ่งคือ ในคัมภีร์พระเวทของพราหมณ์นั้น นักปราชญ์ในศาสนา ฮินดูหลายท่าน แม้แต่รากฤษณ์นั้นเอง ก็บอกว่าการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลายครั้ง โดยเฉพาะสมัยคังกรจารย์ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้นพระไตรปิฎก ได้รับการจารึกเป็นหลักฐาน และทราบกันแพร่หลายในศตวรรษที่ ๕ ซึ่ง ในขณะนั้นการเรียน พระเวทของพราหมณ์ยังคงใช้ระบบมุขปาฐะ คือเรียนแบบท่องตาม คำบอกของอาจารย์อยู่ และถือเป็นเรื่องลับที่คนอื่นจะรู้ไม่ได้ โดยเฉพาะคนนอกวรรณะพราหมณ์ พระเวทเพียงจารึกเป็นหลักฐาน เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นี้เอง จะเห็นได้ว่าในขณะที่คำสอนทาง พระพุทธศาสนา เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปของคนทุกระดับนั้น พระเวทยังเป็นของปกปิดอยู่ พระเวทเพียงเป็นที่รู้จักของคนส่วนมาก หลังพระพุทธศาสนาถึง ๖๐๐ ปี เป็นอย่างน้อย ตามหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์นั่นเอง ไม่เคยปรากฏว่าพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้เปลี่ยนแปลงหลักธรรม วินัยในพระพุทธศาสนาเลย

นักศึกษาพระพุทธศาสนานั้น ก่อนจะวิจารณ์อะไรลงไป ไม่ควรมองข้ามคำว่า

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

“อรหันต์ สมุทสาสมพุทโธ พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระอรหันต์ ผู้ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง”

เป็นหลักสำคัญมาก เพราะถ้าเรามองข้ามประเด็นนี้ ในที่สุดก็ตีค่าพระพุทธเจ้า เป็นเพียงนักวิชาการคนหนึ่งเท่านั้นเอง ซึ่งจะเกิดผลเสียในการศึกษาและปฏิบัติเป็นอย่างมาก

ใกล้กับอนุสาวรีย์ท่านอนาคาริก ธรรมปาละ ปรากฏว่ามีต้นโพธิ์ต้นหนึ่ง ซึ่งตอนมาจากเมืองอนุราธบุรี มีพุ่มสวยงามมากสำหรับต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น อันที่จริงชื่อเดิมนั้นชื่อว่า “อัสนัตถะ” แต่เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ภายใต้ต้นอัสนัตถพฤกษ์ ชื่อเลยเปลี่ยนเป็น โพธิ ซึ่งแปลว่า ปัญญาเครื่องตรัสรู้ เป็นการเรียกด้วยความสำนึกถึงพระพุทธคุณ ชื่อเดิมของต้นไม้จึงหายไปโดยปริยาย ถ้านับตามลำดับความใกล้ชิดกับต้นเดิมแล้ว ต้นโพธิ์ที่สารนารถ มีความใกล้ชิดกับต้นเดิมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้มากกว่า เพราะต้นโพธิ์ที่อนุราธบุรี ลังกานั้น เป็นกิ่งของต้นเดิมที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมอบให้พระนางสังฆมิตตาเถรี และสุนสามเณรนำไปจากอินเดีย ยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ ในเมื่อกิ่งของต้นโพธิ์ที่อนุราธบุรี ได้นำมาปลูกที่สารนารถ ต้นโพธิ์ที่สารนารถจึงเป็นกิ่งระดับสามจากต้นเดิม ส่วนต้นโพธิ์ที่พุทธคยาในปัจจุบันนั้น เป็นลำดับที่สี่ของต้นเดิม

แต่พูดถึงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนแล้ว ต้นโพธิ์ที่สารนารถมีคนสนใจน้อยมาก อันที่จริงต้นโพธิ์ลำดับที่สามอย่างที่สารนารถนั้นในเมืองไทยก็มีหลายต้น โดยเฉพาะในวัดใหญ่ๆ ที่มีปูชนียวัตถุสำคัญ แต่คนก็ให้ความสนใจน้อยเช่นกัน ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วย

๑. สังเวชนียสถาน ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ทรงแสดงว่าคือสถานที่พระโพธิสัตว์ประสูติ ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงแสดง

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ปฐมเทศนา และปรินิพพาน หาได้ทรงแสดงว่าเป็นต้นโพธิ์ที่ ตรัสรู้ไม่

๒. คนไทยมีพื้นฐานนับถือศาสนาธรรมชาติน้อย ทั้งต้นโพธิ์เองก็มีจุดน่าสนใจน้อยกว่าเจดีย์ พระพุทธปฏิมา และปูชนียวัตถุอื่นๆ

ข้อสังเกตนี้ หมายถึงเฉพาะคนไทยและพุทธศาสนิกชนชาติต่างๆ เท่านั้น ส่วนคนเขกนั้นผมเข้าใจว่า ศาสนาธรรมชาตินิยม ยังคงมีอิทธิพลอยู่มากเพราะเราไปในที่ใดจะพบว่า ต้นโพธิ์จะเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์สำหรับพวกเขา ส่วนมากจะมีเทวาลัยอยู่ใต้ต้นโพธิ์ใหญ่บ้างเล็กบ้างตามฐานะของในท้องถิ่น

เหตุที่ผมต้องการทราบประวัติและงานของท่านอนาคาริกธรรมปาละต่อ จึงเข้าไปหาพระลังกา ซึ่งเฝ้ามูลคันธกุฎี ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติมว่า ในการต่อสู้เพื่อการได้มา ซึ่งสารนารถของท่านอนาคาริกศรีเทวมิตธรรมปาละนั้น ต้องมีความพยายามอย่างหนัก เพราะอิทธิพลของฮินดู เช่น ได้ครอบงำสารนารถอยู่ แต่ด้วยความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวของท่าน และการสนับสนุนของคนสำคัญอินเดีย โดยเฉพาะคนระดับบริหาร และเศรษฐี ท่านจึงสามารถดึงเอาสารนารถกลับมาเป็นของชาวพุทธได้ แต่สภาพของสารนารถในครั้งนั้น เป็นป่าหาความสวยงามอย่างปัจจุบันไม่ได้ ท่านจึงต้องหาเงินมาปฏิสังขรณ์ สร้างสถานที่ทำงาน ที่พัก หอสุมุด เป็นต้น ด้วยเงินเป็นจำนวนมาก

ในที่สุดความคิดที่จะสร้างมูลคันธกุฎี เพื่อแทนหลังเก่าและเป็นพุทธบูชา ก็เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นงานใหญ่ ท่านจึงต้องติดต่อกับมิสซิสฟอสเตอร์แห่งฮาวายอีกครั้ง ท่านได้รับการสนับสนุนทางการเงินเป็นอย่างดีจากมิสซิสฟอสเตอร์ จำนวน ๒๐๐๐๐ รูปี ซึ่งเป็นเงินไม่น้อยเลยในสมัยนั้น และเป็นการบริจาคครั้งที่เท่าไรของ

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ท่านผู้นี้ก็ไม่ทราบ แต่พอเริ่มงานเท่านั้น ก็ต้องมีกรณีพิพาทกับกรมโบราณสถานของอินเดีย เพราะทางกรมโบราณคดีต้องการจะสร้างสถานที่ราชการ เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ขึ้น ท่านศรีเทวमित อนุคาริก ธรรมปาละและพรรคพวกสมาคมมหาโพธิ์ ต้องต่อสู้กับกรมโบราณคดีอีกและชนะในที่สุด โดยกรมโบราณคดียินดีให้สร้างได้

ท่านธรรมปาละ ต้องการที่จะจำลองส่วนหนึ่งของพระเจดีย์พุทธคยามาสร้างมูลคันธกุฎีด้วย ผู้ออกแบบเป็นคนอินเดียชื่อ ชันนะ และได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากท่านลาล หริจันทร์ นายช่างใหญ่เมืองพาราณสี โดยเริ่มวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๖๕ โดยเซอร์ฮาร์คอร์ต บัตเลอร์ ผู้ว่าราชการแคว้นอุตตรประเทศเป็นผู้วางศิลาฤกษ์ แต่กว่าจะสร้างได้เสร็จเรียบร้อย ก็ต้องผ่านการทะเลาะกับกรมโบราณคดีมาเรื่อยๆ จนบางครั้งงานต้องชงักไป เพิ่งเสร็จเรียบร้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ใช้เวลาร่วม ๑๐ ปี สิ้นค่าใช้จ่ายถึง ๑๒๐,๐๐๐ รูปี ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๔ ผู้ทำพิธีเปิดคือ นายบาหาดูร์ ทหาราม สาหนี โดยมาแทนลอร์ด เวล ลิงคอน ผู้สำเร็จราชการอินเดีย ทางรัฐบาลอินเดีย ได้มอบพระบรมสารีริกธาตุให้ ๓ องค์ ซึ่งรัฐบาลได้มาจากเมืองตักกสิลา และจากที่อื่นอีก ๒ แห่งๆ ละองค์

จากประวัติการสร้างมูลคันธกุฎีนั้นเป็นที่น่าสังเกตว่า ท่านเนรุห์ นายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย จะต้องมาร่วมด้วยทุกครั้ง พร้อมด้วยน้องสาวของท่าน ท่านคานธีและท่านเนรุห์ ให้ความสนใจในพระพุทธรูปศาสนามาก ท่านผู้นี้เคยพูดว่า “ข้าพเจ้าเป็นคนไม่มีศาสนา แต่ถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องเลือกนับถือศาสนา ข้าพเจ้าขอเลือกนับถือพระพุทธรูปศาสนา” นั้นเป็นวาตะของนัก

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

การเมือง เพราะอินเดียมีศาสนาากเหลือเกิน ผู้บริหารจะแสดงว่า เป็นผู้สนับสนุนศาสนาใดจนออกหน้ามากนัก คนอีกศาสนาหนึ่งก็จะไม่สนับสนุน แต่จากพฤติกรรมต่างๆ ของท่าน การแสดงออก ตลอดถึงการจัดงานฉลองพุทธชยันตีของรัฐบาลสมัยท่านเนรูห์นั้น ย่อมเป็นการแสดงว่า ท่านให้ความเคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

จากเรื่องต่างๆ ที่ท่านเจ้าอาวาสเล่าให้ฟังนั้น ปรากฏว่างานของท่านอนาคาริกธรรมปาละ ได้รับการสนับสนุนกันจากคนหลายฝ่ายทั้งอังกฤษ อเมริกา ลังกา อินเดีย ไทย จีน ญี่ปุ่น ธิเบต พม่า เป็นต้น จากรายชื่อของคนทีสนับสนุนท่านนั้น อาจสรุปได้หลายประเภทด้วยกันคือ

๑. นักปราชญ์ทางศาสนา ปรัชญา เช่น ท่านทาสคุปต์ เพราะพวกนี้ศึกษามาก มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แต่ไม่กล้าแสดงตน เพราะต้องการฐานะสูงในสังคมฮินดู ผมเคยไปร่วมประชุมกับนักปราชญ์ใหญ่ในวันวิสาขบูชาปี ๒๕๑๕ ท่านเหล่านั้นเชิญชาวพุทธทุกชาติ ทั้งพระ นักศึกษา และฆราวาส ปรากฏว่าท่านเหล่านั้นแสดงให้เห็นว่า เขาเข้าใจพระพุทธศาสนาดีมาก บางคนเข้าใจดีกว่าคนไทยระดับที่สังคมยอมรับว่ามีความรู้ดีทางพระพุทธศาสนาหลายท่าน

๒. นักบริหาร ทั้งอังกฤษ อินเดีย ท่านเหล่านี้อาจจะช่วยทั้งในฐานะเป็นข้าราชการ และในฐานะเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา หรืออาจจะเป็นตัวท่านธรรมปาละเอง

๓. เศรษฐี คฤหบดี เช่น ท่านพีรลา ท่านผู้นี้ให้เงินเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ทราบว่า ท่านนับถือศาสนาอะไร เพราะท่าน

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

สนับสนุนและสร้างถาวรวัตถุให้ทุกศาสนา ส่วนมากเป็นงาน ก่อสร้าง
ที่ต้องลงทุนมากทั้งนั้น ที่สภานารถท่านสร้างหอพัก สำหรับพวก
จาริกแสวงบุญ เป็นอาคารใหญ่ สามารถให้คนพักได้มาก และดู
เหมือนจะเป็นหอพักที่ใหญ่ที่สุดของสมาคมมหาโพธิ์ที่อินเดีย
นอกจากนั้นส่วนมากเท่าที่ทราบเป็นพุทธศาสนิก ชาติต่างๆ ที่ให้
เงินมากคือมิสซิสฟอสเตอร์ กับเศรษฐีชาวสิงคโปร์ มีศฤหบดีแขก
อีกหลายท่านจะนำชื่อมาลงมากเกินไป หรืออาจจะกลายเป็นราย
นามผู้บริจาคไป แต่ที่เราต้องยอมรับอย่างหนึ่งคือ ท่านเหล่านั้นมี
ความเสียสละ เพื่องานฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียอย่างน่า
สรรเสริญ คนไทยในยุคนั้นมีชื่อปรากฏอยู่ท่านหนึ่งคือ กรม
พระนครสวรรค์ ทรงใช้พระนามว่า บริพัตร

งานด้านจิตรกรรมฝาผนัง เป็นผลงานของชาวพุทธญี่ปุ่น ๒
ท่าน ท่านทั้งสองนั้นทำงานด้วยวิญญานศิลป์กรจริง ๆ โดยเฉพาะ
ภาพพระโพธิสัตว์ตอณแย้มพระทวาร ทอดพระเนตรดูพระนาง
พิมพาและพระราหุล ก่อนที่จะเสด็จออกบรรพชา เป็นภาพที่สร้าง
ความประทับใจอย่างมาก โดยเฉพาะคือที่แสดงออกจากแนว
พระเนตร อันที่จริงมูลคัณฑ์ก็ไม่ได้หนัก แต่ท่านทั้งสองใช้เวลา
เขียนภาพถึง ๓ ปี ถึงแม้จะแสดงถึงอิทธิพลของมหายาน และ
ญี่ปุ่นอยู่บ้าง แต่เป็นงานที่ประณีตอย่างน่าสรรเสริญจริงๆ

เมื่อมูลคัณฑ์สร้างเสร็จนั้น ท่านธรรมปาละแก่มาแล้ว
ทั้งป่วยอยู่ด้วย แต่ท่านก็ได้อยู่จนเห็นงานของท่าน ได้มีโอกาส
กล่าวสุนทรพจน์ในวันเปิด จากนั้นได้มีการผูกพัทธสีมา โดยพระ
เถระจากเมืองจิตตะกอง ท่านศรีเทวमित อนาคตาภิธรรมปาละ เห็น
ว่าอายุของท่านยังเหลืออีกน้อย จึงตัดสินใจบรรพชาเป็นสามเณร
ต่อมาได้อุปสมบทเป็นพระองค์แรกที่มูลคัณฑ์ ทั้งที่โรคภัยคุกคาม

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

อย่างหนัก ท่านก็พยายามทำงาน ด้วยการสั่ง แนะนำ ซึ่งในขณะ
นั้นท่านจะไปไหนมาไหน ต้องอาศัยเก้าอี้เลื่อน มีคนคอยเดินรูงไป
ท่านเป็นพระอยู่เพียง ๓ เดือนก็มรณภาพ หลังจากกล่าวปณิธาน ที่
ผมบอกมาข้างต้น นับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับชาวพุทธ
และพระพุทธศาสนา เพราะคนอย่างท่าน คงไม่เกิดขึ้นในโลกบ่อยนัก

จากนั้นผมได้ไปเยี่ยมห้องที่ท่านธรรมปาละมรณภาพ ซึ่ง
เขาคงรักษาไว้เหมือนเดิมทั้งหมด ไม่เห็นมีอะไร นอกจากเตียงที่
ท่านนอนมรณภาพ เก้าอี้ และของใช้บางอย่าง ริมฝาห้อง มีรูปถ่าย
เล็กๆ ของท่านแขวนไว้ ผมยืนดูอยู่นาน รู้สึกประทับใจในบุคลิก
ของท่าน โดยเฉพาะดวงตาที่อ่อนโยน แต่แฝงไว้ซึ่งความเด็ดเดี่ยว

จากนั้นก็เดินชมถนนธรรมปาละ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่ออุทิศต่อท่าน
แหวะดูหอพักนักจาริกแสวงบุญ เป็นอาคารที่ใหญ่โตพอสมควร จาก
นั้นไปชมห้องสมุด มีหนังสือเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระไตรปิฎก
มีเกือบทุกชาติ รวมทั้งของไทย ในบริเวณนั้นยังมีระฆังของไทย
อยู่ใบหนึ่ง ไปเห็นของไทยในต่างแดน ในสถานที่เช่นนั้น อดรู้สึก
ดีใจไม่ได้ ที่อย่างน้อยคนไทยเราได้มีส่วนร่วมงานกับท่านธรรมปาละ
ในแวดวงของพระพุทธศาสนา นั้น ถ้าพุทธศาสนิกชนแสดงออกซึ่ง

- เมตตา กรุณาทางกาย ทางวาจา ทางใจ ต่อกัน
- มีความเสียสละช่วยเหลือแบ่งปันกัน ตามหลักของท่าน

และจาอะ

- มีศีลคือข้อปฏิบัติ และความเห็นในธรรมตรงกัน ไม่
ขัดแย้งกันแล้ว เป็นอันหวังได้ว่า เป็นทางสร้างสามัคคี ความ
เคารพรัก นับถือต่อกัน

หลักธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นปราการอันใหญ่ ที่จะช่วยป้องกัน
พระพุทธศาสนา ไม่ให้ตกไปในความเสื่อม หรือถูกทำลายจากบุคคล

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

ภายนอกได้เป็นอย่างดี แต่จะเป็นด้วยบาปกรรม อะไรไม่ทราบ ผม
เองรู้สึกว่าคุณพุทธเรา ส่วนมากออกจะขาดหลักธรรม ดังกล่าวไป
แม้ในหมู่พระองค์เองก็อดทะเลาะกันไม่ได้ อย่างที่ผมเคยเล่าเรื่องพระลังกา
คณะอภัยศิริวิหารกับมหาวิหาร ทะเลาะกันมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งๆ ที่
ความขัดแย้งนั้นเริ่มมีสมัยพระเจ้าวรวงศ์ญาณิโสมือภัย ในศตวรรษที่ ๔
ถ้าเกิดมีอันตรายขึ้น ผมหวังใจอยู่มากว่า เพราะความขาดสามัคคี
ภายในนี้เอง จะนำพระพุทธศาสนาสู่ความวิบัติ ผมมีความรัก
หวงแหนพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับคุณและชาวพุทธส่วนมาก สม
มติว่าเกิดอันตรายขึ้นมาจริงๆ เราจะมีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ มี
ความตั้งใจจริง อย่างท่านธรรมปาละหรือไม่ก็ไม่อาจ ทราบได้ แต่ใจ
ผมก็ยังอยากจะให้มีคนเช่นท่านเกิดขึ้นในเมืองไทย เช่นเดียวกับใน
ยุคหนึ่งเรามีพระเถระเช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร
ญาณวโรรส ซึ่งเราถือว่าเป็นเทพ ผู้มหัศจรรย์จตุตมา เพื่อฟื้นฟู
พระพุทธศาสนา ต่อจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
พระบรมชนกของพระองค์

ผมอาจจะมีความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องนักก็ได้ แต่ผมเชื่อว่า
โลกนั้นถ้าขาดหลักทางศาสนาเสียแล้ว ความรู้สึกเป็นสุขอย่างแท้จริง
โดยเฉพาะสุขทั้งกายและใจจะเกิดขึ้นไม่ได้แน่ อย่างคำของฤๅษีใน
เรื่องพระอภัยมณีที่ว่า

ประการหนึ่งซึ่งขาดพระศาสนา	ทั้งโลกาเกิดทุกข์ถึงยุคเข็ญ
อันจะกลับดับร้อนผ่นให้เย็น	ก็ต้องเป็นไมตรีปรานีกัน

นับถือ

สมบัติ พรหมพันธุ์

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

เอกสารประกอบการเรียนเรียง

๑. พระวินัยปิฎก
๒. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย
๓. พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
๔. พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
๕. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
๖. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
๗. อรรถกถาสามัญตปาสาทิกา ภาค ๑-๒-๓.
๘. อรรถกถาพระธรรมบท
๙. อรรถกถาชาดก
๑๐. ปฐมสมโพธิ์ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว)
๑๑. พุทธประวัติเล่ม ๑-๒-๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา
วิชรญาณวโรรส
๑๒. มังคลัตถทีปนี ภาค ๑-๒ พระสิริมังคลาจารย์
๑๓. นวโกวาท สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส
๑๔. วินัยมุข เล่ม ๑-๒-๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วิชรญาณวโรรส
๑๕. พระพุทธศาสนสุภาสิต เล่ม ๑-๒-๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวิชรญาณวโรรส.
๑๖. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เสถียร โพธิ์นันทะ
๑๗. สังคีติกถา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิชรญาณวโรรส
๑๘. ปรัชญาอินเดีย สนั่น ไชยานุกุล แปล

จากใจสู่ใจด้วยไมตรี

๑๙. คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา สุชีพ ปุญญานุภาพ
๒๐. ลุ่มน้ำนมมหา สุชีพ ปุญญานุภาพ
๒๑. ได้ร่วมผ้ากาสาวพัตร์ สุชีพ ปุญญานุภาพ
๒๒. ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑-๕ โดย สารนาถ
๒๓. เทียวอินเดีย โดย สารนาถ
๒๔. บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม ๑-๒-๓
จ้านงค์ ทองประเสริฐ แปล
๒๕. จาณักยะ แปล.
๒๖. พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป พี ดับบลิว รัส เดวิดส์ ฉบับ
แปลเป็นภาษาไทย.
๒๗. พระพุทธประวัติจากพระโษษฐุ์ พุทธทาส รวบรวม เรียบเรียง
๒๘. ตามรอยพระอรหันต์ พุทธทาส แปล รวบรวม เรียบเรียง.
เป็นต้น